

Tamási Áron
válogatott novellái

TARTALOM

SZERELMES CSILLAG 1922-1929

TÜZET VEGYENEK!
EMÉSZTŐ VIRTUS
/JAVAIMBÓL KIFORGATTÁL, VIRTUS!/
ÖRDÖGVÁLTOZÁS CSÍKBAN
MIHÁLYKA, SZIPPANTS!
ZENG A MAGOSSÁG
HA IGAZSÁG, HARMATOZZÉK!
/VADRÓZSAFA ÁRNYÉKÁBAN/
SIRATNIVALÓ SZÉKELY
VIJOGÓ SAS FIA /CIGÁNYVIRÁG/
A LEGÉNYFA KIVIRÁGZIK
HIMNUSZ EGY SZAMÁRRAL
DÍNOMDÁNOM ILLATA
SÓVIDÉKI TÁRSASJÁTÉK
ERDÉLYI CSILLAGOK
SZÉP DOMOKOS ANNA
HAJNALI MADÁR
NÉPSZAKÉRTŐK

KÁNYÁK A TEMPLOMBAN 1930-1935

OKKERSÁRGA ÁBRAHÁM
IPAROS BIMBÓ
HELYTELEN VILÁG
SZEDER ÉS BUTYKA
KIVILÁGÍTOTT FAPIAC
RÉZANGYAL
RENDES FELTÁMADÁS
KIVIRÁGZOTT KECSKESZARVAK
TÜNDÉRI KECSKE
RÜGYEK ÉS REMÉNYSÉG
TEST ÉS LÉLEK
LŐRINC KÉT ALMÁJA
CSONT ÉS VELŐ
ANGYALOK ÉNEKE
SZERENCSES GYURKA

IGAZÍTÁS A VILÁGON 1936-1944

ERDÉLYI TÁRSASÁG
FEKETE SÁFRÁN
BAMBUC ÖRDÖG
EGYENES TÓBIÁS
LÉGI SUGALLAT /IDŐJÁRÁS/
KIKELET
ARANYLÁNC
VIRÁGOS VESZEDELEM
HÁZI MACSKA
DÖLYFÖS GAZDA
HEGYI CSATA /ÁBRA PÁSZTOR/
VIRÁGZIK A CSEMETE
IGAZÍTÁS A VILÁGON
PÁSZTOROK IVADÉKA
HÍRNÖK ÁRPÁD

MUNKÁCSI SAPKÁK
ÖREG FIÚ, DECEMBER
TEREMTETT VILÁG
SZORGALMAS TOJÁS
TULIPÁNOS TÉLI SAPKA
HAZAI BABÉR
MAGYARI JÉGVIRÁG
JÁRVÁNYBÍRÓ
VILÁG ÉS HOLDVILÁG

SZABADSÁG MADARA 1945-1957

ÖREG PILLANGÓ
FIGYELŐ ÉG ALATT
SZABADSÁG MADARA
BARÁTOM, A MEDVE
ŐSZI SZELLŐ
BAKTÉRÍTŐ
GOND ÉS BUZGALOM
SZIKRA FIA
TARKA NAP
TÉL A VÖLGYBEN
PIROS ALMA
RÓZSAFA NÉNI
MEGVÁLTÁS
SZEGÉNYSEG SZÁRNYAI
INTELEM
EGY LÉGY
VILÁGLÓ ÉJSZAKA
A HAZUG SÜN
HARMAT ÉS VÉR
HOLLÓDI VADRÓZSÁK
ROKONOM KALAPJA

GYÖKÉR ÉS VADVIRÁG 1958-1966

HOPPOSI LEGÉNYEK
BUJDOSÓ KATONA
CZINCZIRI HÁM
ARANYEGÉR
RAGYA KETTŐ
IGAZAK ÁLMA
LEGENDÁS DISZNÓTOR
JÉGVIRÁG VŐLEGÉNY
FEHÉR ZIMANKÓ
TOKODI ATYAFIAK
BABRA ÉS IBOLYA
ANTALOSI SZIVÁRVÁNY
VIRÁGSZÁL GYÖKERE
HÚSVÉTI NYÚL
KARÁCSONYI PÁSZTOROCSKÁK
UGYEBÁR TALLÉR
LESZÁLL A DÉR
HÉTSZÍNŰ VIRÁG
FOROG A FÖLD
MÁKODI NAGY VITÉZ

SZERELMES CSILLAG
1922-1929

TÜZET VEGYENEK!

1

Énlaka felett, a Firtos lova hátán, lehajtott fejjel elaludt a Gondviselés.

A havasi faluk háta mögött az égnek egy zord gondolata beléhullott az erdők méhébe, s rá felzúgott a csend. S felébredtek a fák, a víz és minden ékessége a földnek.

A hegy alatti kicsi falut az álom kezéből kiszakasztotta a szél, s a Száraz Boda Izsákné háza fedele a nyugalommal együtt megimbolygott.

Kesergő szellemek jeget sirtak a fellegek hátán, s így hozza jégesőt a zivatar.

A Boda Izsákné kicsi háza, mint reszkető, rongyos gyermek, a föld keblére borulva irgalomért esdett. A jegenyefák nagy alázattal kegyelemért hajlongtak, s a maguk veszedelme mellett a föld könyörgését s a megriadt élet sírását is bezúgták a sötétbe. Az anyamadár felijedt fészkeiben, s csóré fiait, kiknek a hasa alól elillant már a meleg, melengetve bátorította.

Ilyenkor tűznek, víznek, virágnak s mindennek könnyű testvérré lenni. Hiszen ijedtében a sas is megölelte az ágot.

Szúette fenyőfa-ágyában még aludt Száraz Boda Izsákné, s bár vénsége már halállal cimborált, őrangyala mégis oltalmát kívánta, mi okból az Úr könyörületeségébe fogódzott.

És az erő akarátának nem vala ellentmondója sehol.

A rozoga ablak hirtelen kiszakadt, s csörrenve darabokra törött, mire Száraz Boda Izsákné felsikoltott, s már tele lett istenfélelemmel.

- Hatalmad nagy, s legyen irgalmad is végtelen.

Künn a fák tetejéig nyújtotta tüzes ujjait a villám, s övezte szikrázó fénnel az őserő homlokát. Fű közötti bogárnak menekülés közben jégre tapadt az élete, s a pillangót virágon elkábulva érte a halál. A fejet hányó búzaszárak derékba tördöstek, s belőlük az édes nedv, mint drága, idétlen remény, kicsordult.

A Boda Izsákné házmelletti kétköblös búzaföldje is a pusztulás küszöbén állott, mert a szegényebb ember számára sem vala még e világon enyhébb törvény sohasem.

Azért ágya mellett mégis térdére ereszkedett, s megaszott kezeit összefogta:

- Nézz le, Jézus, s könyörülj meg!

- Szent Szűz, kinek mennyben szavad vagy.

Az ablak talpán, rozoga fatokjában, egy kijáró lámpás időnként erőtlenül hunyorgott, mint a halál színe előtt az egykedvű lélek.

A falon szentkép lógott s rajta ábrázolva az Úristen, amint fellegek között térdepel a világon. Szeszélyes időközökben az ablakon vihar szele csapott be, s kíméletlenül falhoz verte a képet.

Száraz Boda Izsákné kinyújtott karokkal a szent ábrázolás felé bukdácsolt, de útközben megbotlott alvó legényfiában, ki posztoujjjával betakarva feküdt a földön.

- Mi baj jöve reánk? - ijedt fel Száraz Boda Ferus.

Az asszony tápázkodás közben siralmasan nyöszörgött:

- Jaj, a búzánk, ami szikra vót is...

- Tán veri a jég? - szólott a legény, és nagy fejét az ablak felé emelte, mintha egyenesen ki akart volna ugrani, hogy rendelkezzen odakünn.

Boda Izsákné a képre omlott, s rajta sírva ébresztette a hatalmas jóakaratot, de a Mindenható örök egyformasággal csak térdepelt tovább a világon, s a kesergő gondját csodával meg nem váltotta.

És a vihar ereje nem lankadott, s földi lények alázatán zúgva napirendre tért.

Csak a Boda Ferus ösztöne forrott fel a vérben, s haraggal tele leve, mint a vad, ha elesését hirtelen elemészi az idő. A harisnyáját húzván, a félsötétben megvillant a szeme, s beérte azt a pillanatot, amikor az érdemtelenül megbántott szegény ember még a pusztulásban megmaradt maradék búzáját is visszavetné az Istennek.

Az asszony szentségimádó könyvét s a képet magához ölelve, az ajtó felé botorkált.

- Hova bódogtalankodik? - vágta hozzá fia a szót.

- Könyörülj mirajtunk! - vánszorgott búzaföldje felé Száraz Boda Izsákné.

- No lám, mire menyen? - vigyorgott keserűn Boda Ferus.

Látszott rajta, hogy mostani állapotában neki meghalásnál nehezebb a könyörgés. Száján, vérében s minden valójában feltámadott a lázadó gondolat:

- Szegény embernek még Istene sincsen.

Új szelek jöttek, s a megkínzott virágok utolsó csepp illatát is kitepték. A víz sötét medrében ijesztő sereggé gyűltek a kárvallott emberek gondolatai, s kesergőjükkel egyetemben, mint a végképpen pusztuló siralmas élet utolsó akkordja, a viharba belezúgott a víz halotti éneke.

Boda Ferus fejét kidugta az ablakon, hogy valamiképpen kivegye: merre vergődik az anyja. S e pillanatban földig le villámlott, mintha egy fellegekbe elrejtőzött, rombolásra felesküdt óriás a fejét akarta volna levágni szikrát hányó, rémítő késsel.

- Jót pillanta - vette csak így a legény, s a fejét visszahúzta. A keserű tréfa nem javított a valón, de megrázkódva ráeszmélt a pusztulásra, s hirtelenében megfagyott minden gondolata.

Láthatatlan, szomorú fából kereszt épült a feje felett, meg is mozdult, s rá is telepedett erős vállaira. Utána az élet értelme alakot öltött, s mint kedve vesztett fekete madár, ráült a keresztre, ami nehéz volt így mindenestül cudarul.

- Vigyed, s hetvenkedjél!

Emígy állott Boda Ferus a ház közepén, s a verejték kiverődött a homlokára.

Megrázta magát, a kicsi lámpás drótfogóját az ujjába akasztotta, s az anyja után indult. A ház bütüjénél, amíg baljával odakaphatott volna, a kalapját a szél hirtelen kisírtette a fejéből: ahogy keresgélte a burján között, a lámpást is ki a kezéből, s szeszélyesen a földhöz vágta, mintha versenyre kelne s mondaná: Vagyok olyan legény, mint te.

Boda Ferust elfutotta az indulat.

- Hej, a keservit!

Felegyenesedett, nem mozdult, csak a fejét szegte bele a sötétbe, s dölyfösen szemébe vágta a zivatarnak:

- Hadd lám, engemet!

Jó ideig így állott merészen, mint a konok sas, amelyik azon tusakodik a sziklafokon, hogy merre szálljon ragadozni. Azután megindult a búzaföld felé, s keserű gyönyörűséggel szalasztotta végig magán a szót:

- Micsodás kedve vagyon az Úristennek!

Már nem is a termést, csak az édesanyját féltette. Észak felé belékiáltott a setétbe:

- Hol van, anyám, él-e még?

Száraz Boda Izsákné a halálravert búzája között mezítláb térdepelt a lehullott jégen. Visszatérő kicsi erejével hol maga elé, hol a feje fölé emelte a szentképet, de rémületében olyan mozdulásokkal, mintha ijeszteni akarná véle az időt, vagy mintha a képnek erőszakkal is mutatni akarná az Isten haragját s pusztulását minden éltető jónak. A szentségimádó könyv mellette feküdt a leszaggatott búzafejekon, s leveleit sebesen és kíméletlenül ide-oda forgatta a szél, mintha sürgősen imádkozni akarna, s mégsem találta a magának való textust. Mellette mindenfelől millió rejtelmes, kicsi sírja feküdt az életnek, felette gomolygott s gyámoltalanságán kajánul kacagott az őserő.

De az imádság félelem nélkül élt s szaporodott remegő ajakán, és minden romlás között is szelíden és győzhetetlenül ég felé szállott az Ige:

- Mindenható, ki tenyereden hordod a világot! Vérrel keresztelő, fájdalmas, édes Krisztus!

És a felhők zúduló terhe alatt így hirdetődött, hogy a teremtéskor mégis magához forrasztotta az ember szívét az Úr.

- Tégy igazságot, örök Atyaisten!

Földnek fázódó kérgéről, halált szenvedő madárszájból, megfosztott fák ágairól és mindenünnét nyersen tárta elé az örök hatalom a valót:

- Te ember: nyomorúságnak példaképe. Te ember: síró játéka az örök Erőnek. Te ember: pusztulás az ékességed.

Az elemek hangja közé most újra beléhullott a Boda Ferus kiáltása:

- Hol van, anyám, él-e még?

Csak ott térdepelt, és sírt néhány lépésnyire.

Akkor a felhők megint villámlottak: megmutatták a gyermeknek az anyát, kinek könnyei bőségén kívül már csak az imádkozó szíve maradt.

- Sokfájdalmú, hívséges Szűzmária!

A legény odalépett:

- Szüntesse bé, no! - keményítette keserűségében a szót, s meghajlott, s jobbával felállást indítványozott az anyjának, ballal pedig az imádságos könyvet felemelte.

- Hiszen látja, hogy már a verébnak sincs - toldotta meg lemondással.

Boda Izsákné meg sem mozdult, tán az ereje sem futotta már. Egy-két szó között értelme s gondolata ide-oda vergődött.

- Istenem, téged esd a szolgád!

Hanem Boda Ferus konokul lerázott magáról minden emberi megalázkodást, s talán kevélyen és csúfondárosan még kacagni is tudott volna, ha leborultából felemelkedik az anyja, s az ég felé nézve, véle együtt elereszti felazon: - Szép dógot műveltél!

Érzéseit rabságba hajtotta, de szólni nem tudott. Ellenben ha szól is, bizonyosan nem dicséri a szegényeknek gondját viselő Istent. Immár odaérkezett, hogy a pusztulásnál jobban bántotta gyámoltalan anyjának földig görnyedése, és az alázatosság, amiből még a hajszála sem látszott. Tudta, hogy nemigen lehet innen megtéríteni, de meg nem állotta, hogy visszamenőben oda ne vesse:

- Bezzeg sok haszna vala belőle!

Alig botlott egyen-kettőt, új futama jött a viharok. És egy borzasztó pillanatban az úrvilágon keresztül út nyílt az égi fényességből, vakítóan lecsapódott a földre, s Száraz Boda Izsákné jaj nélkül és kiengesztelve arcájjára dőlt ez isteni csókra.

És olyan szag terjengett utána, mintha erős lélek égett volna el a légtérben...

A legény egy pillanatig megdermedve ölelte a földet, aztán megtámogatta magát két kezével, felkelt, támologni kezdett az anyja felé, s torkán akadoztak a szavak:

- Hol van, anyám, él-e még?

Nem felelt senki. Nem is imádkozott senki. De a halál az eredményen ülve teregette gondosan a szárnyát.

Boda Ferus a vak földre lehajlott, tapogatni kezdett maga körül, de szörnyű hideg volt minden körülötte, mint a horpadt síron megrekedt tél hava.

És embernek a nyugalma mindenütt s panaszos hang sehol, hogy egyebet nem lehetett vélni, mint hogy az élet magát megadta örökre már.

A Boda Izsákné öreg teste leköszönt, s hajdani hét magzatnak ez a trónusa rozogán s szint váltva feküdt, mint körülötte az áldás.

Kezét rátette Boda Ferus, a hideg végigfutott rajta, értelme homályba hullt. Mikor magához tért, csak a szívét s a fájdalmát érezte már, s akár egy leányka-gyermek, megcsendesedett a mogorva legény.

- Meghalt... Nem más halt meg, mint az édesanyám...

Azután gondolkodás nélkül végigtapogatta a testet, a fejnél megállapodott, s ahogy odavitte a másik kezét is, útjába esett a szentkép, ami villámtól megégetve hason feküdt a fej mellett. Felemelte, de a szél csak megfuvintotta, s már mint a hamu, apróra töredezve, visszahullott a földre. Eszébe jutott a kép ábrázolása: a világon térdelő Isten, s mintha új halottal találkozott volna, olyan fájdalommal mondta a szegény, szomorú, árván maradt Boda Ferus:

- Se Isten, se ember...

Sokáig elgondolkozott: keserű sorsa immár bizonyos volt, árvasága végleges. Mi lesz?! Mi jön még a bűn s bánaton kívül? Nem is készakarva, de hogy valakije mégis legyen, megnyugodott az Erőnek Lelkén újra.

- Az önmaga képét is elégette az Úr.

Bizony: igazságos az Úr!

2

Még csak gyengén virradt, amikor Boda Ferus tisztos ruházatát felöltötte. Lesz, ahogy lesz, hagyta rá aggodalmait s elindult, hogy a jegyzőnek tudására hozza a csapást s gondjait.

- Ébredjen az úr! - zörgetett az ajtón.

Belül felszuszogott rá valaki, az ágy is megroppant.

A legény a kalapját levette.

Összegyűrött ábrázattal s csak ahogy kelt: még nem erősen működő ésszel, magából meleget sugározva s szőrös mellét villogtatva, az ajtóhoz csoszogott a jegyző, s fejét kidugta rajta.

- No, mi baj van ilyen jókor? - kérdezte hunyorgó szemekkel.

- Anyám meghala - mondta egyszerűen a legény.

- Csak nem?!

- Vagy igen, biza.

- Sosztán?

- Hát pénz nincs a háznál, egy pengő nem sok, annyi sem, s el kéne temetni.

- Hm! - sóhajtott a jegyző kénytelenül.

- Koporsó kéne, szemfedő kéne, gyertya is kéne, papot, kántort fizetni, a sírt szorultságból magam is megásnám.

A jegyző megvakargatta a füle tövét.

- Majtég kitalálok valamit - mondta végül.

S elváltak hidegen.

Árva Boda Ferus egyre fehéredő színében haza mendegélt, s emésztő fájdalommal állott meg az ágy mellett, miben az anyja feküdt: feje lábtól téve, nyilván jeléül, hogy ellenkező irányt vett élete útja. Az ágy is temérdek szolgálat után erőtlen, hogy meg sem is bírná, aki most benne fekszik, ha lélek is volna abban.

Halott anyját gonddal bétakargatta árva Boda Ferus, hogy utolsó napján is ne érje a hideg. Megrendült a jósaágtól, úgy szeretett volna sok szépet és illendőt tenni, lábát megsimogatta, feje alját elegyengette, ráncokat kisimított, keszkenőjével körös-körül a port letörülte, ó, csakhogy vissza tudná adni bár egy cseppet azt az áldott gondozást, amiben nevedett!

Odaborult, s nem állta meg, hogy ne szóljon:

- Ne búsujjon, eltemetjük szépen...

Egy olvasót, minek a szemei javarészből már lefoszlottak, a halott feje fölé akasztott. Fűttőben a szentet kihúzta, s néhány szál rozmaringot tett rá, hogy a neves nap s az áldott halott tiszteletire olyan illat legyen, mint az asszonyi lélekben.

Aztán hátrament a kertbe, egy fiatal cserefát a vállára vett, a favágó csutakhoz vitte, arra szépen ráfektette, s faragni kezdte.

A kapu előtt egy vénember haladt el, meglassított, s beszólt a lécek között:

- Mi lesz abból, hé?

Árva Boda Ferus méltósággal felelte:

- Kereszt kéne...

A vénember meghökkent:

- Kinek, te?

- Biza édesanyámnak - mondta a legény, és csapás közben egy pillanatra megállította a fejszét, mert a szeme előtt mélysötét gyászba borult valamiért a világ.

Délfelé megkémlelték a holtat. Elhozták a koporsót is. Megjött a nyújtogató is.

Mindenki körülvizsgálta Boda Izsáknét, s egyformán azt mondta egyik is, másik is, hogy: megholt.

- Olyan igaz, mint a nap, hogy megholt.

Hanem az egész házban nem akadt egy krajcár, mit a halott szemére tegyenek. Végre egy találékony székely azt javasolta, hogy kenyérből kerekítsenek kettőt, s tegyék azt reá. Kerekítették s reátették.

Aztán, ahogy jöttek, el is mentek.

Árva Boda Ferus déleledre tótrépat ásott a földből, s a keresztfáján ülve azt ellegette.

Egyébként a nap is bujkálni kezdett, mint az erdő között hengerített tüzes kerék. A felhők szemlátomást füstölögtek és olvadtak a hátán, s a Boda Ferus lábainál egyenként megkunkorodott a forgács. A faragószerszám pedig forró lett közöttte, mint a szegény ember szíve a bajban.

Nemsokára egymásba róttá már a kereszt fáit. Közben megsértett kezéből rácsorgott a vére is, s csak alig tudta rávenni magát, hogy ezt lefaragja.

- A szívemből eredett, érzem.

Aztán mégis lefaragta, nekibútt s belévéste az erős szavakat:

*Itt nyugszik Száraz Boda Izsákné.
A villám ütte meg
Szent István napjára virjadólag.
Nyugugyék békével. Ámen.
Irta s faragta árva fia Ferus.*

Kicsivel azután, ahogy kivéste az utolsót, vén Csókás künn az úton verte a dobot, papirost sem vett elé, csak bétanulásból szavalta, mintha prédikálna:

- Közhírré adatik, hogy Száraz Boda Izsáknénak a háza, bennvalóstu, még a holnapi napon, a kösségháza nagytermében, a falu kezéből árverésre kerül.

Szegény Boda Ferusnak csak ütést kapott a szíve, s megtántorodott.

- Mit hallék! Mit hallék! Ó, ki az égben vagy!

Feldúlt arcával hamar eldobogott le az úton.

A jegyző szűzdohányt vágott, mikor a legény megindultan, de ünnepélyesen elejébe állott.

- Ezt a kitalálást nem helyeslem - mondta egyenesen.

- Márpedig eladjuk.

Boda Ferus szembeszállott:

- Márpedig, ha élek, nem adjuk!

- Hát akkor fizesd ki magad a drága koporsót, papot, kántort s egyéb nyavalyát.

- Ha nincs, honnét?

- Ez a, látod-é! Ezért árverezzük el a házat. Mert a barátok ki nem jönnek a városból, hogy eltemessék, a magos égből sem szotyognak a forintok még ezideig.

- Én minden költséget ledolgozok a falunak, egy esztendeig is napszámba járok, ha kell.

- Ma élünk s holnap nem. Amit markolunk, az az igaz s egyéb nem.

A legénynek könny szökött a szemébe.

- Úgy, hát mégsem gondolja meg a dolgot?!

- Így van s nem másképp.

Boda Ferus nyelt egy keserűt, arra megfordult, s mentiből, hogy tikkadott meg majdnem a tóduló vértől, visszamondta:

- Osztán lássa!

A madár egész háztájostól sírva fakad, ha pusztulásra ítélik a fészket. De megmaradt kedvével másikat épít, mert az ereje neki a pénze, s mert az Isten lába alá készíti az anyagot.

Hanem az ember? Annak lázadóbb a vére, keservében hirtelen megfut az esze, s legfőképpen: a példaképet szívéből veszi. Más is így, de mértéken jóval túl a székely.

Árva Boda Ferus is maga elé tette a szívét, hogy igazodjék utána.

Járt az idő, mint egy örök életű bolyongó, aki mentiben hol tarolja, hol ülteti a virágot. Most nagy kedvvel tarolta errefelé.

Gyötrelmek közé esve, szembe a nyújtópaddal, a küszöbön ült a legény, és a fejét meghajtotta önmaga előtt. Talán könnyei is megeredtek volna, ha még előbb vérenek a tüzén el nem gőzölnének. Szeme égett, szája kemény vonásban összeforrt.

És miként a madárnak: neki is ereje lett a pénze.

És szörnyű nagy dolog történt.

Mert ezen a csendes estén ráesett egy szikra a világ szívére.

Csillagok jövésekor áldott szellemek kezdtek lebegni a föld felett, és igazságot hirdettek:

- Fényes trónusra emeljük, aki szenved, és jót cselekszik!

Gonoszak is támadtak a sötétben, s nagy kövekkel hajigálni kezdték a jókat, s a lábaikat szépen el is törték, hogy mint a sánta kutyák, úgy menekültek a falun keresztül.

Boda Ferus a fejéhez kapott:

- Valaki gyötör engemet szörnyen, vagy a világ megzajdult.

Felállt, nem látott senkit, talpát a föld megsütette, fejét forró levegő lehelte, ujjasát lerázta magáról, s könnyes szemekkel, feje fölé emelt karokkal ijesztően felkacagott:

- A ház! A ház!

Körülfordult, s kihirdette a csendbe:

- Ne félj, világ! az enyim a ház örökre!

S ítelt a maga elevenjei és holtjai felett.

A ház melletti kicsi kertben, négy bokor tüzesliliom között, két ölet hosszában s egy ölet szélességben lemért a földre. A temetési négy szál gyertyát meggyújtotta, jelnek odaszúrta, kalapját a liliomok közi bévetette, s a földet ásni kezdte.

Szél se lebbent.

Csak az éjszaka virrasztott gondosan: mérhetetlen fekete szemét szelíden a legényre emelte, ki az erőtől s a fájdalomtól kigyúlva ásta a sírt, nem is a sírt, hanem templomot épített le a földbe az édesanyjának.

A négy gyertya lobogott, fényét pillangók mohón körülszállták, s néha nagy elszánással belérepültek, mintha e rezgő világosságot megenni akarták volna.

Ünnepélyes mozdulásokkal ásott a legény. Árnyéka hosszan nyúlt a kerten, s ahogy hajladozott, tisztára úgy látszott, hogy kaszálja a virágokat.

Az idő pedig járt, akár az örökös vándor, ki már azt sem panaszoja, hogy súlyos gondolatot viszen a hátán. Boda Ferus már derékig ásta magát. Majd csak a feje látszott. Akkor aztán kijött, bement a házba, s verejtékesen és kigyúlva megállott a ravatal előtt.

Künt csend és holdvilág. Bent csend, gyertyavilág, egy halott és annak a fia. Egyszerű, ösztönszerű, kegyeletes és megdöbbentő volt minden.

Erős fejét anyjára ejtette a legény, hálóját és világi gondjait melléje fektette, aztán a koporsót leszegezte.

Kínjában elvigyorodott:

- Ezeremester a te fiad, anyám! Egy személyben: ács, sírásó szegénylegény, pap és kántor, temetésen sokadalom, elsirató, búcsúztató, édesgyermek és minden, egyedül minden.

A koporsót vállra vette, a megásott sírhoz vitte, abban elhelyezte.

- Vajon látlak-é többet?! - remegte féhéren a búcsúszót.

Végül a keresztet is felütötte.

Akkor, a csillagokban feredő háznak köszönve, megingatta fejét:

- Most téged is eltemetlek!

Ölét telerakta forgáccsal, a ház négy sarkán elszórta, a gyertyákat égve odadobta, és egyszerre négy helyen tüzet lehelt a föld.

A tűz gyönyörétől megrándult a teste, kacagva hadonászott, és kiáltotta rekedten:

- Ki ad többet érte?!

Mintha szép piros ruha lenne, úgy húzta magára a ház a lángot, és recsegett, akárcsak a halálba táncolná magát.

Boda Ferus kiállott az út közepére, ruháit szaggatta magáról, és árverezett torkaszakadtából:

- Tüzet vegyenek!!! Először!... Másodszor!...

Harmadikra félreverték a harangot, s a falu népe kártyákkal és fejszékkel ijedten tódult a ház felé.

Boda Ferus a bicskáját marokra fogta, és eltorzult arccal az emberek elé ugrott:

- Akinek istene van, ide ne! Mert megölöm helyben, aki oltani meri!

Egyszerre megtorpant a nép, de a következő pillanatban egy hatalmas hang kiszakadt a tömeg közül:

- Fogjátok le, mert elég a falu!

A lányok sírva és kitért karokkal közrefogták:

- Ferus! Ferus! Minket szeretsz, s nem bánatsz, ugyé?

Boda Ferus elvetette a bicskát:

- Szeretlek, jertek ide!

A férfiak oltani kezdték a házat.

A leányok sírtak keservesen:

- Ó be szép legény voltál! Hogy adá az Isten, hogy megháborodtál?! Ó, be szép legény voltál!

Boda Ferus két leányt remegve átölelt, s még mindig lobogó hajjal árverezett:

- Ki veszi meg a tüzet?! Nézzétek, be szép!

Hirtelen zokogni kezdett.

- El sem adom különben. Senkinek soha, soha a tüzet!

EMÉSZTŐ VIRTUS
/JAVAIMBÓL KIFORGATTÁL, VIRTUS!/

Szívünk s a muzsika kincses két bolond. Rezegnek, mint a szíromlevél s mégis vihargyözők, mint a csillag.

E különös két titoknak áldozott Sata Balázs, a legény.

Ivott sűrűn, pedig nem vala korhely, inkább a dísztelen életnek akart színt varázslani.

(A szent is folyton imádkozik, pedig nem fetreng a bűnben.)

Véle ivott a cigány is, mert úgy rendelte. Sándorkának becézte, s ha vétett ellene, megcsókolta.

Egy üveg előtte, egy a cigány előtt.

- Úgy igyál, mintha az árnyékom volnál! - mondta a legény.

Egymásra néztek, poharat emeltek, s úgy egybevágott minden mozdulatuk, mintha vezényszóra csinálták volna.

- Vihar! - rezegte forrón Sata Balázs.

A cigány, mint egyetlen nagy barna szemén, elsírta magát a hegedűn:

*Vihar előtt szél indul,
Anyám furt ingöm búsul.*

- Isten cigánya, szeretsz-é? - kérdezte Balázs a végén.

- Feleljen a hegedűm - vallotta a cigány. - Mit húzzak, ifi gazdám?

- „Énistenem!” - borult tenyerébe a legény.

Sándorka odahajlott, s nem is húzta, hanem imádkozta:

*Énistenem, add megérnöm,
Kit szeretők, avval élnöm.*

Balázs felkapta a fejét:

- Ess térdre, ha szeretsz!

A cigány térdre ereszkedett, s fényes szemekkel játszotta tovább a verset:

*Hogyha meg nem adod érnöm,
Énistenem, végy el ingöm!*

Mint a visszhang, még felremegett a Sata Balázs hangja:

- „Végy el ingöm!”

Aztán a lámpa hirtelen elhunyt, a legény az asztalra borult, és így sírt a setétben, hogy ne lássa senki.

- Sír... - mondta halkán a cigány, s akkor a Balázs térdére fektette a fejét, s mintha árnyéka lett volna neki csakugyan, könnyei megindultak a csendben.

A bakter kiáltott, és az eget nézte.

A fák virágoztak.

És csend vala szörnyen.

A szív mégsem hajlott, sem ki nem fáradott.

Apja hiába mondogatta:

- A koldus feleség járom: tégedet nem ökörnek neveltelek.

Mind a nagy rokonság hiába hordta a hírt:

- Ez is elmenne hozzád s egyedülvaló leány; az is el s földje jócskán van minden határban.

Csak akkor futotta el a méreg, mikor az egyik vénasszony kibátorkodta:

- Hová lett az eszed, fiam, Balázs?! Hiszen megkezdett fejérnép az immár: van ki látta, hogy Gábos Anti a testivel fedezte a hold elől!

- Ne többet!! - kiáltott a legény.

Egy félóra múlva Juss Pannáéknál kicsire húzták a lámpát.

A két szép test és lélek, mint két virág illatostól, összebújt.

- Eljősz-e hozzám? - suttogta Sata Balázs.

- Elmegyek hozzád - vallotta forró örömmel Juss Panna.

- Azt beszélik, Gábos Anti megejtett.

A leány elpirultan megütődött:

- Hol az eszed: lenne királyfiú, azt mégsem! Hogyisne! No, nézz oda!

- De akarta vóna, ugyé? - vallatta lázasan tovább.

- Ha azért volt, több ízben is bolond volt.

Sata Balázs megnyugodott s megnyugtatta a leányt is:

- Hadd el, fordul még úgy, hogy bő vériből kieresztünk.

- Féltlek s nem eresztlek össze! - aggódott Juss Panna, s azután megölelte Balázst, és a vállát feje alá tette:

- Jere, csillapodj vállamon, édes levendő uram.

A legényen eláramlott a gyönyörök ígérete, s mint a gyermek, úgy kérdezte:

- Szeretsz-é erősen?

Akár egy mákszem leánka, úgy felelt Juss Panna a szóra:

- Mint a galamb a búzát.

- Jere, egyelek meg! - szólt a legény, s a hangja rezgős volt, mint egy legátusé.

A lámpa kialudt.

A bakter kenyeret evett az utcán.

Fákról holdvilág hullt.

S a megpárosultak szíve repdesett, mint a madár, kit etetnek.

Néhány nap múlva két ünnepélyes ember virágos pálcával bebolygotta a falut, s kipróbált rigmusokkal lakodalmat hívott.

Össze is gyűltek számosan, sokat ádámoztak-éváztak; s amikor éjfélig futott az idő, egy hunyori székely, sejtelmesen pillogtatva, felvetette az illetlen kérdést:

- Hol az újdonsült pár?! Hová lettek?

Biza, odalettek, s egy szekérderéknyi illatos virág közti befeküdtek.

- Eszük vót!

Aztán illogattak tovább, s jól beosztották, hogy jusson is, maradjon is.

Fényes reggel egy szolgálégény jött, kinek a gazdája csak most kezdett igaziból vigadni.

Illedelmesen jelentette:

- Feljött a nap, gazduram.

- Jól tette, fiam.

- A fű a mezőn.

- Hát hol legyen?!

- Akarom mondani: nem kaszálunk?

- Nem fut el.

Látván a szolgálégény, hogy semmire sem megy, együgyűen beszédet cserélt:

- Hát az évegekben mi van?

- Essővíz.

- Az éjszaka nem esőtt.

Az egyik megelégelte a fortélyos párbeszédet:

- Ül le s igyál, mert hozzád kenek egy litrest!

- Csak azt ne!

- Akkor húzzad máris.

- Segedelmet!

- Ez a beszéd.

Húshagyó kedden a faluházában peckesen trónra ültek a cigányok. Sándorka egy rúd gyantát az ölibe örölt. Jóskabá hegyesen fűjt a klánétába, mint egy hetvenkedő ördög.

Sata Balázs úgy hozta a feleségét, mint a madár a fiát.

- Táncolj, aranyom, hogy a leányörömeid el ne aludjanak - mondta neki helyben, s maga a lécmögé húzódott a házasemberek közé.

Bezzeg kapós lett nagyon az asszony. De szép tánca közben hordozta is úgy a fejét, mint egy büszke menyét.

Egyszer Gábos Anti is kézhez kapta, s kipirult arccal, a fülihez bújva, örökösen suttogott valamit, hogy az álló vénasszonyok már megütődtek rajta:

- Ami sok: mégis sok...

Közülök egy titkon átvergődött a táncolók között, s vészes ábrázattal Sata Balázsnak csak ennyit mondott:

- Ha nem ügyelsz, a feleségedből kifogysz.

Sata Balázs elkomorodott, s poharát a házasemberekre emelte: - Kérjünk nótát nekünk is!!

- Eltaláltad: a házasoknak! - pártolták a többiek.

A táncterem forrón és terhesen zsvajgott. Sata Balázs a zsvajgásban utat tört magának, majd a muzsikások polca előtt megállott, mintha helyben gyökeret eresztett volna.

- Húzd bé! - rendelkezett nyersen felazon.

- Mű fogadtunk, s húzzad tovább! - torlódott arra három is egyszerre.

- Tízszer annyit fizetek, húzd a házasoknak! - hadonászott Sata Balázs.

A cigányok reszketni kezdtek, s elakadoztak a nótában.

Mindenki megállt helyben, mint a csutak.

Szegény két cigány mégis tovább vinnyogott a két parancs alatt.

Gábos Anti csúfondárosan elkacagta magát, s e pillanatban, mint egy tigris, megszökte magát Sata Balázs, és egy markolással a cigányok orra elől leszakasztotta a deszkát, s fejük felett lobbanó erővel a falhoz vágta.

A cigányok ijedtükben hasra bújtak.

Egy pillanatra csenddé fagyott minden vígság.

Sata Balázs csúful elvigyorodott, s a gyülekezet szemébe vágta gúnyosan:

- Hát csak én vagyok, aki nem fél?!

- Hátha én sem! - jelentkezett Gábos Anti rekedten, s nyomban szembeszökött a másikkal. De abban a pillantásban Sata Balázs a bicskáját egy villanással meghordozta.

Ablakon s ajtón, vegyesen, de mind sápadtan, emberek takarodtak kifelé.

Gábos Antit melle körül a vér elöntötte, s a falnak esett. Juss Panna felsikoltott, s legények fogták fel szép, alélt testét.

S már nagy szuszogva futott két csendőr is.

- Én vagyok a bicskás - jelentkezett Sata Balázs egykedvűen, mintha elvégzett volna immár mindent.

A zsandárok megkötözték, közrefogták s vitték.

Juss Panna felzokogott, s újra elalélt.

És Gábos Antit azon melegiben lepedőbe tették, imádsággal körülsongták, megszuszogtatták s hazavitték. Szegény anyja olyan igazán siratta, hogy fertály órán túl már nem győzte szusszal. Hanem csak hajlongott, jártatta keresztül-kasul a két karját, és pillogtatott sebesen. Időnkint fel-felkiáltott, mintha ébreszteni akarná az embereket:

- Ne hagyjátok, ölik a világot!

- Ölik biza - ismételték az épeszűek is.

- Csorba esett - adott életjelt Gábos Anti.

- Eszin van!... - fedezte fel valaki.

- Egy-két hét s lábra kap - bízott a más.

Gábos Anti csakugyan annyi vért gyűjtött immár, hogy hivatalosan is élőszámba vették. Szeszéyes ismétlésekkel még nagyokat nyilallott a szíve, de hovatovább alábbhagyott ez is.

Az anyja örömeiben buzdulva verőmalacot ígért Szent Antalnak. Vízkeresztkor pedig ötkorónást vetett a szenteltvízbe, s szere-száma nélkül csókolta a kicsi Jézust.

Ha leánylátogatók jöttek, Gábos Anti már örökké mosolygott, szemét testhosszában jóízűen legeltette rajtok, s amint kivehető volt, az esze immár többet is megjárta volna.

Aztán ruhát is öltött már magára, s hogy a teljes épülésnek mégis módot adjon, így heverészett. Ha pedig az udvaron megjárta magát a friss levegőn, a kalapját félreapta, szerfelett tűnődött valamin, el-elmosolyodott, hol pusmogott magában, hol szemölteit összevonta. És mindenképpen új jeleket szűrt az életébe, amik mind azt a szándékát támogatták, hogy: a csorbát ki kell köszörülni.

Még nem számította ki, hogy mi módon, de mondogatta sűrűn:

- Ezt majd megkeserülöd.

Éppen a tornácban időzött, amikor Juss Panna illő gyásszal bejött a kapun. Élénk szívdobogással és zavarodottan elejébe sietett, de hát az asszony nem szól, csak nézi szép szemével szomorán.

- Nem haltam meg, látod-é? - kezdte együgyűen a legény.

A félénk asszony meggyűlt életvággyal ránézett, fehér arcát pír verte ki, szép kéthalmú melle megremegett.

- Köszönöm, hogy eljöttél - fogta meg a kezét a legény.

- Miattam szenvedtél, örökké eszemben voltál.

- Hadd el, jó volt, mert érted volt.

- Immár béforradott?

- Béforradott.

- Szépen, ugyé?

Gábos Anti remegve vonta az asszony kezét:

- Jere, megmutatom.

- Jaj, valaki?!

- Ne félj egyet se, mind a mezőn vadnak.

Bementek, s a szoba közepin megálltak.

- Jaj, félek, lelkem... - remegett a fehér asszony.

- Bízd csak reám - szólt a legény, s ingét gombolni kezdte, de ujjai elakadoztak.

- Segíjj rajtam, mert nem fog a kezem!

A fehér asszony feltárta az inget.

- Csak a helye látszik! - nézte a gyógyult sebet, s piros szája, mint meleg szellőben a rózsalevél, megremegett.

- Csak a helye - ismételte a legény, s a beözönlő napfény erős mellén előmlött.

Egymás szemébe merültek mélyen.

- Érted nyertem, érted viselem, nem adnám a világot...

- Értem... értem... be szép!... - gügyögte az asszony, odahajlott, nézte, s aztán a fejét ráejtette, s a szája odahullott, mint a harmat.

Sata Balázs ezalatt a tömlőcben sínylette napjait. Nyaka megvékonyodott, vére megcsendesedett, sokat nézte a sötét négy falat, s éjjeleken a fekhelyével küzdött.

Miközben a szabadságért való sóvárgása csontig epesztette, üdvösségére fogadta, hogy soha többé bicskát nem vesz a kezébe, egyedül szalonnaevésre.

Felesége hol sűrűbben, hol gyéribben meglátogatta, de nem volt már a régi epedő és őt kívánó, hanem csak panaszkodott, hogy ilyen nehéz s olyan nehéz az élet; hogy az emberek egy része nem tud a régi megbecsülésről, hanem így kérdeztetik: - Hát hogy van az urad a tömlőcben?

- Ne búsulj! - vigasztalta Sata Balázs. - Tudja más is, hogy nem loptam s nem becsstelenkeltem, hanem csak a virtust, az Isten süsse meg a virtussát!

- Gazda nélkül színt hagyott minden, s romlik a ház. Biza, nem tudom, mit hoz a jövő - így szomorkodott a hervatag asszony.

- Csak kiszabadulhassak, aztán rendbe teszek mindent.

- Hol van az még?!

Aztán mégis múlogattak a szomorú napok, s egyszer üdébb színben jött az asszony, s különös ajánlatot tett:

- A házzal kéne valamit csinálni.

- Tán nem eladni?! - elevenedett meg a rab ember.

- Írasd reám, jobb lesz úgy.

- Hát azt métt, te?

- Csak.

- De mégis?

- Benne vagyok, s mégis félek: rokonaid kiűzhetnek, s hova leszek el?

- Azt a felit nem hinném.

- Immár te sem szeretsz - szomorodott el a kétarcú asszony.

- Hát jól van, aranyom: rendelkezem írásban.

Aztán csakugyan írást tett a jegyzőnek, miben meghagyta a ház átírását.

Rá két hétre suttogva mondogatták a faluban:

- Hallá-é, Gábos Anti megvevé a Sata Balázs-féle házat?

- Ugyanbiza?

- Bé is kebelezték saját nevire.

- S hát az asszon?

- Antival összemertek.

- Ugyé no! Hol az egyik alól, hol a másik fejül...

- Szegén Balázst javaiból kiforgatta a virtus.

- Ki a virtus, s a fejjérp.

- Gonosz portéka mind a kettő.

Így csalatott meg a rab, mert valahogy csak testté kellett lennie a rút szónak:

- Ezt majd megkeserülöd.

Megváltozott tehát a világ, míg a szegény ember rabsága fogyogatott.

Egyszer aztán el is fogyott.

Már sötétedett, mire Sata Balázs a faluba ért.

A keresztnél egy vénember szembejött véle s megállította.

- Változás esett, ecsém.

- Mely irányban?

- Nem sejdítéd?

- Mondja bátron!

- Hát a házad eladódott feleségestől.

A sápadt, rongyos szabadult rab megtántorodott.

- Gábos Anti, ugyé?

- Eppen!

Sata Balázs keserút nyelt, szeretne volna felgyújtani az egész falut, de aztán legyintett.

- Azért is muzsikaszóval megyek haza.

A régi cigányhoz benyitott.

- Üsmérsz-e, Sándorka?

- Mintha üsmerném, istálom.

- Tudod-é még: „Vihar előtt szél indul - anyám furt ingöm búsul”?

- Hát hogyne tudnám, istálom! Ó, be elszáradt, édes ífi gazdám!

- Vedd a hegedűt!

Elindultak ketten, mint a sorsnak két árvája.

Az ablak alatt húzni kezdte Sándorka a „viharnótát”.

Bent égett a lámpa.

Sata Balázs bekiáltott:

- Ki van itthon, hé?

Gábos Anti kidugta a fejét:

- Én vónék itthon, hé.

- Hát Juss Panna itthon van-é?

- Nekem itthon, neked meghót - gőgösködött a legény.

- Jere ki, lám! - remegte Sata Balázs.

- Én jóhelyt vagyok.

- Akkor én megyek bé.

- Ide ma nem!

Sata Balázs egy mozdulattal marokra fogta a bicskát, és megindult az ajtó felé:

- Békesség! Békesség! - jajgatott a cigány.

Juss Panna felzokogott a házban.

- Ó, szeressük egymást, mind akik vagyunk!!

Sata Balázst a szó és a zokogás megrázta, a küszöbnél megtorpant, a bicskáját elvetette.

- Soha vért nem eresztek - mondta.

Egyenesen az istállóba ment, rabsága előtt itthagyt két lovát kivezette.

- Ez a tiéd, üjj fel hegedűstől, s kövess! - adta a cigánynak az egyiket.

Lóhátra tette előbb a cigányt, aztán felugrott maga is. Az ablak alá ugratott, s megint bekiáltott:

- Gábos Anti!

A legény kihajolt.

Utolsó szavában is lóhátról szólt a szegény szabadult rab:

- A házamat neköd adom, s egyebemet is mind. Ezen két lovon küjjel. De feleségemnek gondját viseld, s éljetez jóvoltomból.

A legénynek elakadt minden szava.

Sata Balázs a kapu felé fordította lovát, s félig sírva, félig szilajon adta az utolsó szót:

- Merthogy szeressük egymást, mind akik vagyunk, hallgassa meg a szép Öregisten!

Aztán elvágatott cigányostól a sötétben, nem tudja senki, merre s hova, de nem akadt ember, ki látta volna többet őt, sem a cigányt.

Csak a virtus maradt meg drága lába nyomán.

ÖRDÖGVÁLTOZÁS CSÍKBAN

Valamelyik farsangon Csíkszentmihályon megbicskálták az ördögöt: meghalt azonmódúlag, s angyal lett belőle.

Így aztán egész Csík ördög nélkül maradt, ami mégis suta állapot egy ilyen híres országban.

Jámbor atyámfiai tudván, hogy sötét színű dolgokban mindig gondja van az Úrnak a Küküllő s az Olt vidékire, a pótlásban nagyon hittek, s nemhiába. Mert történt, hogy egy havas vihar után magához rendelte a Gondviselő szent Habakukot, s így szólt neki hidegen:

- Állítsd elém Durumót!

Durumó a leghíresebb ördög volt, s szerfelett eleven vérű, hiszen híre járt az egész pokolban, hogy szép feleségét, ki rútul egy várossal megcsalta, csóréra vetkeztette s beléolta a Szent Anna-tóba.

- Szolgálatra béosztottalak, s Csíkországban leszel halálig - rendelte neki az Úr.

- Nagyon jól van - mondta az ördög, s nyomban belészökött az ürbe, s mint egy fekete macska, Felső-Csíkban talpra esett a földön. Vette az irányt mindjárt Madaras felé, s ahogy jóreggelre a végibe ért, hát csontos ábrázatú székely jó szembe véle. Szúrósan egymásra néztek s továbbmentek, hanem igen feltűntek egymásnak, s nem tudták megállani, hogy néhány lépésről vissza ne nézzenek.

Az ördög elvigyorodott, a székely csúfságnak vette, s belékötött.

- Jere visszabacska, te rusnya béka!

- Hehe - kacagott Durumó, s már tellegette szőrös lábait arrafelé.

- Ember vagy-é, vaj mi a kecskebéka? - kérdezte a székely.

- Örmén vagyok - hazudott a csúf.

- Bizonyosan a füstről jósz - csúfondároskodott a másik.

- Én jövök, s te hova mész ilyen ékesen? - felelt tömötten az ördög.

- Gyónni indulék, s neked sem ártana, ha belsőd is ilyen ijesztő.

- Jere hát! - állott rá a ravasz, s már aprítottak a csikorgó havon.

A székely csak pislogtatott arra hunyori fél szemével, s mondogatta magában: no, nézz oda, ez az örmén éppen olyan, mint egy kan-ördög.

- Hiszed-é az idvességet? - kérdezte a templom előtt az ördög.

- Hogy a békába ne hinném, tán avvégből romlottam ide.

- Én nem hiszem - ellenkezett a másik.

- Heába is hinnéd, úgysem idvezülsz.

- Ha akarnám, igen.

- Biza nem, mert ha ilyenekkel töltenék meg a mennyországot, akkor nem hínák úgy.

- Hát hogy?

- Éjország.

Az ördög már látta, hogy bajos dolga lesz ezzel a székellyel, azért bolondul rázni kezdte a fejét, hogy frissüljön az esze.

- Mit csinálsz? - kérdezte ámulva a madarasi.

- Meleget fejlesztek.

- Bolond is vagy, látom.

- Hát te mi vagy?

- Én székely vagyok.

- Hunn-eredék, úgyé? - kacagott tudománya mellett az ördög.

- Nem eredék, hanem ember, te bolond.

A szenteltvíznél megmártotta az ujját a csíki ember.

- Üsd belé te is! - tanácsolta társának.

- Én nem tudok úszni - húzódozott a gonosz.

- Monddza a papnak, mert ő egyszeribe megtanít.

A gyóntatószék előtt egyezkedni kezdtek.

- Menj te előbb! - mondta a székely.

- Mennék, de vizsgálatlan még a lelkem.

- Nohát, láss neki! - biztatta az atyafi, s azzal bément a szentillatú fülkébe. Sokáig suttoztak. Az ördög hegyezte a füleit, s hallotta jól, amint a pap korholja a székelyt, s a lelkére köti, hogy a feleségin kívül a többi asszonyembertől férhessen el.

- Fogadom a jobbulást - fejezte bé végre, áhítatosan jött, de nem tudta megtagadni magát, s az ördög mellett hátrafelé biccentett a fejével:

- Éppen jókedviben kapod.

Durumó is bésompolygott, de óvatosságból arcát tenyerével, hol tehetette, fedezte, nehogy ráismerjen a pap.

- Nem tudok gyónni - kezdte kereken.

- Mit beszél? - lepődött meg a madarasi pap, s átkukkintott a rácson. Így is nézte, úgy is nézte a furcsa embert: valami vén szénégető, gondolta, s már szelídebb lett.

- Káromkodott-é? - kezdte.

- Nem én.

- Böjtölt-é?

- Igen én.

- Fajtalan volt-é?

- Vén vagyok.

- Valamit csak vétett?

Az ördög lesütötte a fejét, mintha nagy bűne volna.

- Tán valakit megöle kend?!

- Szegény örmén vagyok, embert nem ölök - háritotta el a nehéz kérdést.
- Ha nem bűnös, mért jött ide?
- Az angyalokat bosszantottam sokszor.
- Ezt nem értem.
- Akkor nincs egyéb.

Vége kiegyeztek, s így eresztette el a pap:

- Kend az első angyal Csíkban, menjen Isten hírvél! De valamit mondok: máskor mosdjék meg, ha gyónni jó.

Vígan jött az ördög, hiszen már tudta, mivel kell kísértetni a madarasi embert: csupa fejé- néppel, s nem egyébbel.

Megállt a székelv előtt, s dicsekedni kezdett:

- Kérdezd meg a papot, mi vagyok én.
- Hát mi vagy?
- Hát én vagyok az első angyal Csíkban.
- Ragyogsz is azonmódúlag.
- Nem üsmerek mókát! - uraskodott tovább.
- Jere, s ne ágálj, hanem legyünk el szeretetvel.

Kijöttek a templomból, s a Nemere szembecsapta velök a havat. A madarasi ember füli-re húzta sapkáját, s mentek szótalan.

Végül mégsem tudta megállni a székelv, hogy egyet-mást szová ne tegyen.

- Milyen szőrös vagy! - kezdte.
- Jól fog a hidegben.
- Így jöttél a világra?
- Így.
- Borzasztó.
- Mi borzasztó?
- Beretválni tégedet.

Aztán újra:

- Szarvad is van, mint nálunk a bihalnak.
- Neked is van, csak befelé nőtt a fejedben.
- Beszédnek megjár.
- Ha nem hiszed, nézesd meg a doktorokkal.
- Okos vagy, mint a hengeredő kő.

Tovább megint kezdte a székelv:

- Farkad is van, mint a bak-nyúlnak.

- Ez nálam a barométer.
- Akkor csalás, mert az nincs egy méter.
- Te megháborodtál.
- Hol ész van, ott a háborodás.

Immár kezdettek összemelegedni. Az ördögnek igen tetszett ez a székely, s feltette magában, hogy addig nem tágít mellőle, amíg meg nem kísérti, s ki nem tanulja egészen.

A szörnyű hidegben sűrűn fújta markát a székely, s dörzsölte össze ujjait.

- Még úgy járok, mint a karczafali legén - magyarázta közben.
- Megint költész, látszik, hogy székely vagy.
- Ez tiszta igaz.
- Mi igaz?
- Hát az, hogy a karczafali legén összefagyott volt valakivel.
- Kivel?

- Ne vétkezzél, no! Mert csak az ujjai fagynak kezeihez.

(Pedig csakugyan költött a székely, mert úgy történt, hogy csípős éjjel a szeretője hóna alá dugta két kezét a legény, szépen otffejlesztette, s ami ujjá hegyeiből túlfelől kilátszott, azt vette el csupán a hideg.)

Amint javában mentek, az ördög egyszer megállt egy kocsmá előtt.

- Én ide bémegek melegítőre.
- Kezd eszed lenni - helyeselte a székely, s befordultak serényen.

Bent szép menyecske fogadta: valahogy volt, de már a látása is kívánság volt.

- Hojzál fodormintást! - rendelkezett a székely.

Az ördög addig fondorkodott, míg gyónótársát helyben kísértésre szánta, s valamit tett látatlanul, de égni kezdett az asszony is, mint az eleven szén, furt a székelyt kerülte, valami úgy gyötörte. Egyszer aztán odasúgta:

- Jöjjönsze utánam!
- Forgósatta... - csodálkozott az ember, de ment sebesen, s ahol eltűntek, a szoba ajtaját magukra is húzták.

Hamar odaugrott az ördög, s fél szemét a kulcslyukhoz találtatta, hogy lásson is mindent.

- Szívem-lelkem emberem! - kezdte melegen a menyecske.

A székely tempózott, mintha nem értené a dolgot!

- Ha beteg vagy, főtt burjánna levit idd...

A menyecske vállára esett:

- Bár ne fogná még ilyen helyzetben is a csúfság... Édes egygem!
- Erős üdő! - pöffszkedett a csíki ember, de érezte, hogy valami lesz, mert nem nyughatik az ő vére sem már.

Az asszony kerülgette tovább kigyúlt arccal:

- Jaj, nem tudom, mi fele, de szeressen kend, ahogy győzi!...

S kezdte győzni a székely.

Az ördög lázasan izgett-mozgott a kulcslyuknál, s felindultan szidta magát, hogy odaadá ezt a drága asszonyt, s tehetetlen izgalommal mondogatta:

- Mégiscsak több esze van a madarasi székelynek...

Mikor az atyafi visszajött az asztalhoz, erős pír égett az arcán, és somolygott édesen, mint a gyermek, aki titokban mézet evett.

- Lángol az orcád! - célzott az ördög.

- Tüzet ettem - költött a másik.

- Jere, mert meggyúl a ház.

Kijöttek, s mendegéltek szótlantul.

A madarasi ember megállott a háza kapuja előtt.

- Hazajövének, örmén testvér.

- Módos házad vagyon, hallod-é?!

- Miből s hol lehetett, ügyekeztem.

Az ördög emelgette helyben a lábait szaporán:

- A hideg mindjárt megveszen.

- Gyere bé s fűttőzzél meg, barátságval mondom.

- Köszönettel fogadom - állott rá a csalfa, mert éppen ezt akarta.

Mikor belépték, az asszony egy könyvet kínozott, de amint meglátta a rusnya ördögöt, nyomban leejtette saját állával együtt.

- Az örmén cimborám, együtt tisztulánk - ajánlta bé az ura.

Az ördög elevenen viselkedett, kacagott is folyton az asszonyra, ki már állhatta őt egészen.

Fejérmépnek való ember ez az örmén - gondolta a székely, s meleg arcvonásokkal ült.

- Fogyogat-é magiknál a kóst? - érdeklődött az asszony.

- Szépvizen még jócskán van, egyik odrom nekem is teli még - felelgette az ördög olyan pontosan, mintha Csíknak minden szege-likát ismerné.

A hangulat hamar melegedett. Az ördög megölelte a székelyt, mintha nagy szeretetre gyulladott volna iránta, s addig súrlódott kenetesen hozzá, amíg pénzeszacskáját kiemelte.

Később az asszony félreszólította az urát, s javasolta, hogy jóízű vendégüket ne eresszék el szárazon.

- Biza úgy van, s vársza: itt a pénz, s hozz két éveg bort! - de amint pénze után nyúlt, a szava megállott.

- Mi találá kendet?

- Elszédülék e nagy melegben... Levegőre!... levegőre!... Hozom a bort is... - iramodott el a székely, s futtában mondogatta:

- Hét tízes bankó vala... vagy tán nyolc is. A menyecske lopott meg nyilván...

Közben az ördög kézhez vette otthon az asszonyt. (Aki ilyen csúnya, legyen akár földi ember is, érti ennek a módját.)

A kocsmában sírni kezdett a menyecske, hogy ő így nem látta s úgy nem látta a pénzt, s szedte a sok átkot magára.

- Nem tiszta dolog - puszogott a székely, s hitelbe két üveg bort vett, mivel megindult kárvallottan vissza.

- Vagy az örmén csúfolta meg - futott erre az esze, s amint házát elérte, lopva az ablak alá csúsztatott, hogy vajon nem számolja-é dugva a pénzt a tolvaj.

- Ó, Krisztus, hát hagyod ezt! - meresztette két hunyori szemét, de hiába minden, mert csak azt látta mégis, amit a hitestársa s az örmén elég szégyentelenül folytattak bent.

- Majd megorvoslom őket egyenkint - tervezte hirtelen, s az ajtó előtt supogtatni kezdte lábait, hogy vegyék észre, s öltsenek ártatlan ábrázatot.

Öltöttek is egész hibátlanul.

Aztán itták a bort, gyűlt a kedvük, s köszöngettek egymásra.

- Segítsen a Jézus, örmén sógor!

- Háza tisztelője vagyok, testvér.

Bár némi gúnnyal, de a feleségét is biztatta a székely:

- Igyál, szép vijolaszál!

A vége felé szólt a székely:

- Átütöm magamot a szomszéd faluba.

Akkor az ördöghöz fordult:

- Jere velem, sógor!

- Hogyne mennék!

Elindultak a fénylő havon.

- Szeretted-é nálunk? - kérdezte egyszer a csíki ember.

- Meleg, tiszta háztáj - ájtatoskodott a másik.

- Jó, hogy hozék egy kicsi bort.

- Míg odavoltál, egyet dicsért a feleséged.

Erre már a méreg elfutotta a székelyt: lábait széjjelvéttette, s „mejbekapta” az ördögöt.

- Meghótál! - mondta szikrázó szemekkel.

- Jóízű ember vagy - csillapította az ördög.

- Kell-e még a más felesége?! - s vette a bicskáját.

- S hát neked az enyém?

- Nem is láttam, te példa örmén.

- Hát a kocsmában?!

- S az a tiéd vót?

- Éppen az enyém, s ne tedd magad!

- Akkor visszaadtad, suvadj meg... - csendesedett el a székely.

Megindultak ismét békével.

Hanem a madarasi ember mégsem tudta viselni a szégyent: hogy ő a másét, az szinte rendjin van, de hogy az övét, s éppen egy csúf állat! Valami az eszébe futott: megbosszulom „észvel”, mondta magában.

Mikor az Olt hidjához értek, egyszerre megállott a székely.

- Így nem megyek veled emberek közi, mert megöl a szégyen.

- S miféle szégyen?

- Hát a te csórén-léted, mert a szörgúnya, a semmi.

- Megint megháborodtál.

- Csakugyan meg, mert tiszta ingyen adok egy nadrágot.

Nagy zsebéből elé is húzott egy rongyosat.

- Még felhúzni sem tudom.

- Ne búsulj, felhúzzuk ketten.

- S hogy gondolod?

- Kurtaeszű vagy, sógor! Hát én tartom a híd alatt, s te belészököl a karfáról.

Végre megegyeztek.

Az ördög a híd karjára állott, s az atyafi alól tartotta a nadrágot, mint egy zsákot.

- Szökjél, sógor! - vezényelte a székely.

- Hopp! - lendült az ördög, s nyomban megnyekkent a jégen, mert félreugrott a madarasi.

- Láddeg, a direkciót nem vevéd jól - vigasztalta a székely.

Durumó törött lábát tapogatta kínos vigyorgással:

- Jaj, de sajog, s be hideg a jég!...

- Hideg biza, mert azt az Isten úgy adta vót - bölcsködött a székely, közben megindult, s hidegen és tempósan tanácsot mondott:

- Légy csak nyugton, majd meggyógyulsz, amíg elolvad a jég alólad.

Az ördögnek még annyi ereje volt, hogy a partra mászott. S éjjel odafagyott, mint a csutak, s a kedves Nemere szele csak hintette szeme közé a szép fehér havat.

Azóta is ott kuporog az Olt hídja mellett.

S beszélnek, hogy holdvilágos éjjeleken sűrűn suhognak körülötte a szoknyák, nyughatatlan nők gyönyörű szépre vetkezve heverésznek előtte a havon, s szüntelenül szép kezek simogatják, s szerelemre buzdítják.

Pedig, Isten látja, még egy fokkal csúnyább is immár, mint az ördög.

MIHÁLYKA, SZIPPANTS!

1

Erdélynek keleti szegletében, ősnevű hegyek között van egy falu, amelyik baját száz esztendőök óta hányja-veti, s még most sem tudja, sírjon-é, vagy megőrzött kincsén mosolyodjék. Fakó tornya mindenszenteket most ünnepli, s benne két legényke nyitó örömök közt az élet szekerére felszállni most kíván. A templom mezején tövisbokorra repül egy éneklő madárka, s új élet támadását beszél három halovány virággal.

A pap sárguló misekönyvében a szent szöveget már kikereste.

A harangozó a tömjént szükön kimérte.

Néhány növendék legény leereszkedett a toronyból, s vegyes jámborsággal hitták a Szentlelket. Hanem Fesszegi Botos Emre fennmaradt, s hunyorítva intett egy másik legénynek. Hogy kinek, azt szóval is nyilvánította:

- Szóljunk kettőt, Mihályka.

Erre aztán a harangköteleknél egy garádicson mindketten letelepedtek.

A szívök fájtszegényöknek, s hogy mi hibádzott, arra Fesszegi Botos Emre reá is célzott:

- Ketten egy madarat tudunk, Mihályka.

- Szép szemepárja s gyöngye dereka érdemli - mondta Mihályka, de itt elhallgatott, mert eszejárása óvatos volt, arca finom a született értelemtől, s még a lépése is úgy esett, mintha abból is politikát csinálna.

Botos Emre a hajába markolt, s erős koponyáját súrolni kezdte:

- Én nem ijedek meg, azt a tizenhárom!

- Szent helyt vagyunk, Emre! - csillapította Mihályka.

E szóra Emre csakugyan szünetet tartott, s kivervén hirtelen mérgét, suttogva kezdte:

- Te, Mihályka, valld bé Isten előtt s előttem: Dimén Ilkát szereted-é?

- Nekem becsüesebb az aranyból, tudd meg.

Dimén Ilka valóban megérdemelte a versengést, mert benne s rajta valami édesbolondító kincsek tetézve voltak, s bizony tüzet nyelt a legény, ha engedelemmel vállára borulhatott.

Ez a két legényecske jelenleg is nyelt valamit, mivel hamarjában szóhoz jutni nem tudának.

Végtére Mihályka vetett kérdést:

- Mit állítasz, hogy a leán melyikünket szereti?

- Hát engem, s fájjon a szüved.

- Nem kétlem, hogy téged szeretne, ha az én bőrömet felvennéd.

Botos Emre megsértődött a szóra, magát türtőztetni csak éppen alig tudta, s ha Mihályka újra nem szól, nyilván erőre viszi a dolgot.

- Mondj bizonyosságot, hogy téged szeret, nem tudja meg soha senki.

Emre szépen akart szólni:

- Mikor mellettem ül: forró, mintha lángot akarna vetni, s amikor ölelem: szemit ügyesen béhunnya.

- A nem sok - kacagott Mihályka -, de amit velem tett, azt veled nem tette, üsmerd el.

- Mondd ki, ne kerülj a szót!

- Hát éppen az, hogy Ilka a fülemet is megcsókolta.

Botos Emre felugrott, mint a farkas:

- Levágom a filedet, te disznó!

- Türtőztessed magadot, mert szent helyt vagyunk - háritotta el Mihályka.

A két kiskorú legény kitüzesedve háborgott a penészes szagú félsötétben. Botos Emre szaporán fente össze a fogait, s látható volt, hogy sem ő, sem Mihályka nem igyekezett letenni vélt jussáról, pedig Dimén Ilka olyan szokást követett, hogy két karjával csak egy legényt ölelt.

És azonkívül megmondta vala a falusi bölcs is:

- A leányféle nem pityókaföld, hogy szeriben is használtassék.

Mire kongatták a délt, az ügy még zavarosabb, s a két legény még bolondabb volt, mint reggeliben.

- Javaslom, hogy délután menjünk ki a ciher szélire, s osztozzunk meg még a máj napon - mondta az úton Fesszegi Botos Emre.

- Állom - felelte Mihályka.

- Samuné-likjánál, az udvas fánál.

- Litánia alatt, hogy segedelmet nyerjünk.

2

Délutánra elbágyadott a nap fénye, mint a félszázados vénleány szerelme. Számítani lehetett arra, hogy az ökörnyomokban reggelre megkörmödzik a víz.

A mező bokrétája hervadtan bokrok alá hullott, s ott unatkozó nyulak szagolgatták, mint éhes macska a bocskortalpat.

Szerteséjjel csendességben levetkezett fák állották az idő jóslatát, s közöttük hidegben száradott a sok lakatlan pókhajlék, s megszürték a gyenge szót is.

A szóba vett odvas fa, mint kivénült száraz ember, félig földre hajlott, s két nagy ágát széjjeltárta, mintha saját árnyékát akarná ölbe venni.

Fesszegi Botos Emre már közelített a ciherhez. Legénységének egyik tanújeleként fél vállra vetette ujjasát ezen friss időben, s mikor a fa alá beérkezett, kétszer-háromszor körülfordult, mint a szerencsekerék.

- Ha nem jönne el, kikészíteném, mint a disznóbórt - mondta, s aztán kicsi tükrét előkészítette: megfelelő állást vett, tágasság kedvéért a kalapját is levette, s orcájának minden zegzugát összevizsgálta. Ugyan nézhette így is, úgy is, mert a szép nevezést igazán nem lehetett reá alkalmazni: csontos ábrázatját valamikor talán tüzes lábú hangyák járták összevissza, buksi feje vastag nyakon ült, mint elhízott bagoly a csutakon, testben pedig tömött vala, hogy egy rendes embert még reá lehetett volna építeni.

Mihályka szavának szintén embere lett, minek árát még ez ideig csak cingár dereka remegésével s arcának fehéredésével fizette. Mikor helybe érkezett, szó nélkül leült a fa alá.

Fesszegi Botos Emre széjjelvetett lábakkal elejébe állott:

- Küzdjünk meg, s aki leveti a másikat, Dimén Ilka azé legyen.
- Magam nem vélöm igazságosnak - tiltakozott Mihályka.
- Nem akasztlak el, s ígérem, hogy bogot sem vetek, gyere no!
- Világért sem megyek, érts meg.

Botos Emre tehetetlenül egyengette s húzogatta harisnyáján az ellenzöt. Aztán tempósan szólott:

- Akkor találj ki egyebet, te politikus úri bölcs.
- Ketten, közös egyességgel - beszélt szépen Mihályka.

És úgy gondolván, hogy ülve jobban fog az ész, egymás mellé ültek, s a nagy gondolkozásban félig lába közé vette a fejét mind a kettő.

- Juta-é mán valami eszedbe? - mozgolódott későbbecske Fesszegi Botos Emre.
- Légy nyugton, idővel leszen a gyermek is.

Csak kínozták tovább éretlen eszüket, s várták a találmányt, de melegházukban, minek csont a fala, virág mégsem akart nyílani.

- Te csak tudóskodol, Mihályka, s futtatod az időt; de ügyelj, mert én összerontom úri arcádot.

Mihályka kedvesen emelte az ujját, mintha bölcsőbeli gyermeket óvna durva szótól.

- Ne háborogj, de hallgass ide.
- Nocsak.
- Azt találtam ki, hogy tüzet teszünk, jó nagyot.
- S megfűttözzünk, mi? - kacagott Fesszegi Botos Emre.
- Ne bolondkodj, hallgass.
- Hallgatok.

Mihályka értelmesen magyarázott:

- Tüzet rakunk, s mikor legjobban ég, kiválasztunk két diókora piros szenet: ez leszen Dimén Ilka jelképe.

Botos Emre hirtelen kedvet nyert.

- Szörnyű okos vagy, megadom, csak lám a többi felit.

Mihályka felállott, s mind a két tenyerét kinyitva folytatta:

- Egyik szenet én veszem a markomba, másik szenet te veszed a markodba, s amelyikünk hamarabb elveti, az Dimén Ilkát veti el.
- Én rejá állok, tegyük meg - lelkesedett Fesszegi Botos Emre.

Hamar rakást hánytak össze, s alája gyújtottak. Aztán melléje ültek, s sóvárogva néztek a lángba.

Egyszerre csak Fesszegi Botos Emre bentülő, kerek szemét Mihálykára vetette:

- Javaslom, hogy valamit igazítsunk a dolgon.

- Tudjam: mi az?

- Hát ne egyszerre, de sorjában vegyük marokba a szenet, s aki százig állja, a leán szüvit az nyerje meg.

- Nem ellenzem, ha első ízben te állasz ki.

Botos Emre a nyelvét két tenyerén végigjártatta:

- Nem egy szenet, de a pokol tűzit is kiállom! Ó, Dimén Ilka, szép szerelmesöm...

Mihályka kihengerített egy izzó bükkfaszenet.

- Ragadd meg!

Botos Emre lehajlott:

- Dimén Ilka, égő szüved a markomban! - és rázni kezdte a szenet.

Mihályka tempósan, de remegő hangon számolt.

- öt... tizenkettő... huszonhárom... negyven... ötven... - s Emre a szenet ordítva Mihályka arcába vágta:

- Megöllek, te... úri bölcs! - és teljes erővel egymáson kaptak, s mindjárt beléestek a tűzbe, mint két kicsi hímvad, kik a nőtény melegéért megingatják fejük felett a halálfejet.

- Eressz, jaj, ég a hátam! - nyöszörgött Mihályka, és egy erős rándulással a mezőbe hengeredtek mind a ketten.

Felszegi Botos Emre megégett ujjaival közbevette a másiknak gyenge nyakát:

- Szereted-é Dimén Ilkát?

- Szeretem, jaj, szállj le rólam!

- Tégy le Dimén Ilkáról. Ha nem, meghótál.

- Jaj, ne nyuvassz meg, te... tolvaj.

- Tégy le róla.

- Le, leteszek, jajajj! - vallotta kínjában Mihályka.

- Ezt már szeretem - mondta Fesszegi Botos Emre, s örömeben Mihálykát megcsókolta, és felállott.

Aztán ilyen nem várt eredménnyel elindultak.

Tűzhelyen a parazsak széjjelrúgva elhalványodtak, s azután kialudtak. Az igazság pedig fekete üszökvégeken maradt.

Rendes természetű embereknek nyugodalmas este érkezett.

Dimén Ilka egy szál őszirózsán csókolni tanult, majd a haját kibontotta, s gonddal nevelt Boldogasszony-tenyérrrel illatosította. Közben esti reményeit édesgette.

Mihályka nyughatatlan szívét csendesítette, s mikor idejéből futotta, megkínzott gégését simogatta.

Hanem Fesszegi Botos Emre csak most kezdette élni jobbik idejét. Kigyúlt arccal feszengett, s a viszkosdobozba meleg tejet öntött, hogy attól csizmája híresen fényes legyen, mert ilyen legénynél illő dolog, ha keze-lába játszódik a fénnel. Belső részeiben már úgylis lobogott a szerelem lángja, s égető melegével vetődni akart valakire, akin az élet szépsége aratásra várt.

A találkozás megesett. Ilka csak szokásból mosolygott.

- Közelebről elveszlek - vallotta Botos Emre.

A leány tovább húzódott, mint a cinegemadár a macskától.

Mihályka sem tudta otthon marasztalni magát, pedig erőszakoskodott ugyancsak.

- Megjárom magamat - engedett végül, s elindult, de a Dimének házával éppen ellenkező irányba. Hanem valami boszorkányság talán belékerült a dologba, mert egyszer mégis a Dimén Ilka ablaka alatt állott.

- Magammal szabad vagyok - mondta szépen, s bement a kapun. Az ereszben mégis megállott, s jól hallotta, hogy Fesszegi Botos Emre nagy hangon dicsekedik odabent:

- Pedig szépen tartanám az asszont, s kedvibe járnék, mint az urak.

Mihályka megvizsgálta maga körül a helyet, s azután a kemence melletti nagy kádba belékuporodott.

Hadd tisztázódjék a helyzet.

Mikor Dimén Ilka Emrét kikísérte, nyomban élénk nyüzsgés támadt.

- Férj el tőlem, Emre! - szabadkozott a lány.

De Emre nem fért el, s erőszakkal is gyámolítani akarta, s kapálódzva is ölelte kedvesét.

- Megeszlek, mint az édös mézet...

Mihályka égő fülét a kád oldalához szorította.

- Nem kívánlak, ne kínozz! - mondta többször is Dimén Ilka.

- Gondold meg a dolgot, Ilka... szívem...

- Ne nyomorgass, mert úgylis heába.

- Édösöm... - lágyult el végképpen a legény.

- Ne nyúlj hozzám, szégyentelen! - és beugrott Ilka az ajtón.

Fesszegi Botos Emre fejét vakargatva fordult le az úton. Mihályka szépen nyomába állott, s egyszerre beérte.

- Dimén Ilkáról nem teszek le, tudd meg végképpen.

- Ne piszmogj, Mihályka, mert elrontom az egészségedet.

- Majtég elválík, s jóslom, hogy megbotlasz te is.

Még váltottak egynémely kemény szókat, de Botos Emre elméletileg nem bírván tovább a dolgot, a hídon Mihálykát meglepetésszerűen megragadta, s a másik pillanatban már nagyot csobbant a víz.

- Hűlj le egy kicsit, no - tódta meg szóval csúf tettét Fesszegi Botos Emre, s már futásnak eredett, mert Mihályka, amennyire időt s egy kicsi szuszt kaphatott a lubickolásban, kiáltani kezdte, hogy:

- Tolvaj, fogják meg s ne eresszék!

Szerencsére nevezetesebb sérülése Mihálykának nem esett, de kimászás után a hideg rögtön rázni kezdte. Minden lépésre bőven szortyogott a csizmája, s hajáról, ruhájáról lépte nyomán vonal csurgott az útra.

Otthon az anyja fohászok között húzta le róla a gúnyát, s könyörögve érdeklődött az őszi feredés után. Mihályka kitalálással rejtegette a szégyent:

- Siettemben s a setétben félreléptem, s így esett.

Az asszony meleg ruhákat tekert jó fiának keze-lábára, s orvosság gyanánt minden ágybéli perefernumát reárakta. Mihályka rezgő szájjal mondogatta:

- Tisztára fagyok meg, jaj, de hideg a testöm...

Később kigyúlt, s a szót is megfordította:

- Gyúlok meg, valósággal tűz vagyok a tagjaimban...

Egészen reggelig így hánykolódott, s némelykor még saját maga sem tudta, hogy mi baja van, mert a szíve is fájt, vére is verekedhetnék volt, a háta közepén pedig váltakozott a hőmérséklet, mintha melegített jéggel kengették volna.

4

Harmadnapra enyhülést érzett mégis. Ami kicsi láza megmaradott, az epedő szíve s mérge miatt volt. Elvértve még hosszakat nyöszörgött, de ezt már politikából tette, mert rájött, hogy az ágyban eredményesebben lehet gondolkozni. Forgatta is, biztatta is élénk esztét, mert a megesett csúfságot mindenképpen vissza akarta adni.

Egyszer aztán kedvesen elmosolyodott, mintha bankamadarat fogott volna. Sírdogáló édesanyját tüstént maga mellé intette:

- Ha meg találne halni, bokrétás kalapban temessenek el.

- Ó, szép magzatom, jaj, kínnal tetézett anyai szüvem...

Mihályka hosszút s melegen sóhajtott:

- Immár láttam is az angyalt.

- Ne félj, édes fiam, anyád kiurusol. Mit kívánsz, s kedvedre teszem!

Mihályka meleg arcát arra fordította, s szeme csillogott, mint ékes fekete harmat.

- Egyet még próbálhatnánk, s ha aztán assem használ, eltávódzom a földről.

- Szerit ejtem, csak mondd, aranyos magzatom, mondd szépen, mondd.

Mihályka magához ölelte az anyja fejét, s meg-megállva suttogta:

- Ha Dimén Ilka eljönne, s egy éccakán keresztül meleg kacsóival s fényös kék szemivel örökké ápolna, tán akkor felépülnék...

Aztán visszabújt a párnák közé: kezét sokáig a szívéen tartotta, onnan szájához vitte, s tenyerén hosszan csókolgatta. S aztán szerelmébe beleszenderedett.

Úgy kilenc óra tájban a Mihályka édesanyja egy cingár, szőke leánykát a szobába béhozott: piros keszkenővel szépen bé volt takargatva, s fejét leheletével illatosította. Egyenesen az ágyhoz ment: meleg kacsóját a Mihályka orcájára tette, s szépen költögette:

- Én vagyok, Mihályka, kedvesöm, anyám eleresztett, mert te beteg vagy, s kívántál engemet... Én pedig örömet jöttem, mert én is kívántalak tégedet.

- Mihályka felvidámodott, mint egy gyermek, ki elé édes tejet tesznek.

- Dimén Ilka, életemet nevelő csepp, szép leánkám!

Később megint odabújt az asszony, s enyhülő arccal hallgatta, amit beteg fia sűgott:

- Ha csak Ilka maradna velem, s reggelig ápolgatna, gyavulásom bizonyos lenne, úgy érzöm.

Nyolcesztendő leánykáját nemsokára kézen fogta az asszony, azután a szomszéd szobában lenyugodtak.

Dimén Ilka az ágy szélén ült, Mihályka fél karját a derekára tette:

- Szép virágom, urusságom, melegedtől meggyógyulok, s kivirulunk közösen.

- Édös kicsi társam - szólt kedvesen Ilka, mire a fejük már összeért, aztán a párnára tették közösen. Mihályka fellobbant, s Dimén Ilka a tüze mellett reszketett.

Az ablak külső talpán, iratos agyagcserepben, jobbra-balra lebbent a muskátli-levél.

A Mihályka száján új virágai nőttek a csendnek.

- Tentíjj a szívemhez! Gyere, egyetlenöm, gyere, virágozzunk.

Dimén Ilka félénken rejtette ártatlan tüzét:

- Mária megharagszik, szívem Mihálykám.

- Szeretjük egyik a mászt erősen: s az imádság, gyere szépen!

- Ugyé, nem tudja meg senki?

- Soha senki, köntösöd vesd le ügyesön.

A két virág kinyílott, s egyik a mászkhoz bújt. Mihályka gyermekesen nevetni kezdett.

- Mi esik olyan jól, egyetlenöm?

Mihályka kicsit felemelte a fejét, s mondta, mint egy mesét:

- Egyszer, mikor iskolába jártam, Fesszegi Botos Emre egy borítót hozott az iskolába. Az a borító teli vót portubákkal, s legeslegelőbb az én orrom alá dugta s mondta: Mihályka, szippants!

- S aztán ezt most métt mondod?

- Hát azért, mert hajadnak s szép testödnök illatából most egyet szippantottam.

Dimén Ilkának jólesett a szó, s örvendezett rajta. Mihályka nyugtalankodni kezdett, s szenvedélyesen kérlelte kicsi párját:

- Mondjad te is, hogy: Mihályka, szippants! Mondjad hamar, sokszor!

Ilka egészen odabújt, s szavában csak meleg illat volt:

- Édös Mihálykám, szippants, szippants!... A hajamnál, a számnál...

- Ó, be jó!

És a csend bétakarta őket.

Reggel a kicsi leányka békukkintott az ajtón, s mindjárt futott az anyjához:

- Édősanyám, a karjuk egymáson van, s alusznak.

- Ne beszélj, te.

- Biza úgy van, nézze csak meg.

Az asszony benézett, s a kezét összeütötte:

- Szent Isten! - s aztán közelebb bátorkodott: - Ó, be szépek vattok, édös két gyermekem...

Mindjárt kijött, s szigorúan meghagyta:

- Meg ne merd mondani senkinek a széles világon.

- Nem mondom, s a nem is mondanivaló, mert Ilka néninek is kell alunni, ugyé, édősanyám?

- Úgy, fiam, úgy.

Harangszókor Mihályka bokrétásan, s Dimén Ilka csillogó szemmel már a pap előtt állottak, hogy halasztás nélkül kihirdetessenek.

A pap kedélyesen szólott Mihálykához:

- Hiszen már holt híredet költötték, s lám, be szép színed vagyon.

Mihályka elkacagta magát:

- Hát ha vagyon kiért, akkor tudok élni.

Mikor a harmadikat harangozták, Fesszegi Botos Emre akkor ébredt egy korcsmai asztalon: üres üveget szorongatott, majd a felállást próbálgatta, s torz ábrázattal dűnnyögött:

- Harang szova, Isten szova... Hol vagyok?... Este van-é, vaj reggel?...

A pap oltárhoz lépett, s a szentelő botot bémártotta:

- Asperges me, Domine...

Dimén Ilka és Mihályka térden állva imádkoztak a padban.

A templom előtti bokorra pedig visszaszállott a kicsi madárka, s új élet támadását beszélte három halovány virággal.

ZENG A MAGOSSÁG

Némelyik addig bújja a könyvet, amíg aszott bőrén keresztülsüt a hold világa. A másik megint buta marad, mint hetivásárba járó félszemű pogácsás.

Hanem Bakk Lukács nem számítódik sem ide, sem oda, mert ő egyedül állott a kerek földön, mivel a tudományát kebeliben hozta magával a világra. Azért semmi álmélkodás abban, hogy szent Mihály-nap hajnalán kiállott a kopac hegyoldalba s a csillagokat emígy egyeztette az idővel:

- Ó, te édös Teremtőm, nem szólok a dógodba, de egy esztendőt sem vetek belé, s a világ feneke kiesik a csihánzsákból.

Mondjon Bakk Lukács, amit éppen akar, de én tudok egy legényt, aki ezalatt vigadozva rázta sapkáját a pátfalvi tetőn:

- Köszöntlek, szüvem-párja!

Ez a legény Etédi Kús Anti volt, s amit lába szárán lengetett a szél, az a katonanadrágja a halálos óráján. Amíg leereszkedett a Kalonda útjára, pirkadott minden ellenvetés nélkül. Csak a köd nem akart oszlani a Firtos lova feje felül.

Az Etédi Kús Anti arcájára is árnyékot vetett ez a köd, de ő az erejében igen bizott:

- Zsákkal is elhordom, meglássa a világ.

Tovább nekifeküdt egy borvizes forrásnak, s a föld illatját behunyt szemmel kortyolgatta.

- Jó vala-é, te? - szólt valaki a háta megül.

- Meghiszem azt - mondta a legény, s egy selyemkeszkenővel törülgette a száját, nehogy a szél ki találja fúni, mivel szüve-párját estére köszöntendő.

- Megszabadulál, hátistennek! - kezdte kenetesen a jövevény.

- Meg, s kinek hála s kinek nem - vette szárazon Etédi Kús Anti, s megint rázta a sapkáját, s zengedezett is. De amikor kifogyott a nótájából, megkérdezte a másikat:

- Kend hova való, bátya?

- Én biza, ecsém, hótóm után a földbe s addig az ódalba.

Ezt a feleletet Etédi Kús Anti szinte zokon vette, mert gondolkozásra szorult miatta. De aztán mégis rájött, hogy az „ódal” az ő faluját jelentheti, mert teremtés óta az áll úgy, mintha a szomszédja nyakába akarna ugrani.

- Akkor egy likba járunk - kapott rajta a legény s meggyúlt a szeme.

- Egybe hát, csak éppen nem egyforma sűrűn. De azért megüsmerhetnél, a piculáját.

- No nézze meg az ember, hiszen kelmed Kele Menyhért! Csak megvénüle, hajja-é, mintha bagoly szállott vóna az orrára.

Kele Menyhért ravaszul szipogott, ami tiltakozás volt a vénség ellen. Megint a legény szólott:

- Kérdöznék valamit.

- Ejszen, hogy mitől kopac a pap?

- Bánja a macska a papot, bátya, csak azt mondja meg: Bedó Ráki hogy virágzik?

- Hát hallomásból úgy tudom, hogy: emböri körösztyény meg nem közelítheti a cifra békát.

- Node, ne békázzon, hajja-é! - vágott belé Etédi Kös Anti.

Az öreg meghökkent, s ilyen értelem volt az arcán: nete, mit tud a csemöte! De csak urasan szólott:

- Helyben vagyunk, ecsém. Nem szólék semmit, csak ne szemetejj.

Kicsi szünet után újból egymáshoz igazodtak.

- Úgy értettem, hogy a tényálladékot mondja meg róla.

- E kicsiből kitelik: egy az, hogy a fiam el akarta venni, de a derága portéka szuszékba bútt előle; a másik ismét, hogy hozzád sem mőnne el, mert előbb megbűzőli a legént.

Etédi Kös Anti csúfondárosan elkacagta magát, mint aki régen kezére tekerte már az aranyfonalat. De azért feszegette tovább a dolgot:

- Az én csókomnak majoránna-illatja van, bátya! S ha több kell: bűbajos harmatban megferedem, három éccaka virágok közti hengeredem, s mégis az enyém lesz!

Kele Menyhért ráhagyta, csak a pálcájával rajzolt karikát a levegőbe, s a közepét háromszor is keresztűlszúrta.

Apránkint a falu fölé értek: egyik erre, a másik arra fordult. De Kele Menyhért búcsúzóul megkérdezte:

- Tudod-é, ecsém, hogy járt vót a recesenyédi kutya?

- Nem én, mert kend állott a poszton - felelte a legény, pedig ki ne tudná ezt a fontos példázatot.

Az öreg nem hagyhatta alul magát:

- Hát a furulyádon hány lik van?

- Kendnek kilenc, eszesebbnek még kilenc.

Így aztán, megszűrkődván egyik a mást szavakkal illendőképpen, ki-ki a maga epés titkával elmehetett hazafelé.

Este Etédi Kös Anti egy kis ládikóba zárta katonarüsztungját s minden háborús francos-férget, s feltette a hiú szádjába:

- Vesszen a zamatja, mint a berbécsbőrnek.

Aztán feredni kezdett: nagy örömében úgy vercelte magát, s úgy feszengett a vízben, hogy a kád ontoráját éppen az ige tartotta.

- Tollázkodik, mint párosodás előtt a vadgalamb - mondta künn a nagyanyja.

Etédi Kös Anti, kibújván a kádból, a háznépit ismét magára szabadította, s a további szépítő műveleteket előttük csinálta: valami szagos vizet a markába öntött, azzal az ábrázatját istenesen megsúrolta, ritkaszip bajuszát megkefélgette, s a haját a két füle tövire dédelgette. Az apja, ki az ágakkal fésültette a fejét, ártatlanul elhúzta a száját, s azt találta mondani:

- Kitudósodtál, legén!

- Játéka van mindennek s kivált a szerelőmnek - kacagott Etédi Kös Anti; s hogy egyéb reperálni valója nem volt, az édesanyja elé állott:

- Így ha megfoghatom a szívem párját, vajon mi lesz?

- Az esze rögvest elmegyén - mondta az asszony, s a fia nyakába esett:

- Ó te, édös angyalom!

A faluban egy miccre híre futott:

- Etédi Kús Anti hazaszabadula.

- Bedő Rákit rázza is mán az édös nyavalya.

Hát hadd legyen úgy, s hadd rázza, mert annak az a rendje.

Hanem Bakk Lukács estére kelve ismét kiállott az oldalba:

- Dehogy, esztendő sem kell, s bocskorra kap a világ.

A balga pásztor így ijesztette az emberiséget, de az ifjú szív egyebet vett tudomásul: világot újtájból eltéríteni, illatozni, összeborulni; ó, Istenem, hogy táncol a vágy, be szép a vérnek útja, s ki-kicsordul meleg kelyhéből a lélek...

Vén Etédi Kús Ambrusnál mégis összebújt a háztáj:

- Vajon a régihez mene-é?

- Pedig éltemben akadály lenne, s hótom után nincs bajom véle - mondta a szigorú gazda.

- Nem csókafiú, hogy elvágjuk a szárnyát - vette kegyelmébe a jó asszony, s emiatt egy kicsit össze is zándorodtak.

A szerelem piros madara a falu felett, karikába repülve, vígan csicssergett:

- Egy a világ s a rózsáját csak szerelem nyílassa!

Etédi Kús Anti mentiben az égre nézett:

- Zeng a magosság.

Bedő Ráki szép topánkát húzott, hajába piros pántlikát, s leeresztvén, a térdével egyszint lengedezett. S úgy tíz tájban már a kapuzábénál rázta az epedés. De nem sokáig, mert Etédi Kús Anti az epedéstől hamar átalvete ezt a szép hivatalt: még messziről egymásnak futottak, s egy testté levének.

- Jaj, beh szeretlek, édösöm! - jutott szóhoz később a legény; de Bedő Ráki az ölébe esve, tovább csókolta, s azt sem vette fel, hogy a dereka remegésében a rokolyája köteje elszakadott. S ha már így esett, mi szebb annál, minthogy megbogozták szép-ketten. Pedig az ördög mind azt súgja ilyen drága alkalomkor:

- Lelkem-virágom, szakasszuk el a többit is!

Ó, szép ifjúság, ilyenkor csakugyan zeng a magosság.

Öreg Bedő szép köszöntést mondott a vejére levendőnek, s hitvese pisolyogva veregette két keze fejével a szoknyája elejét, ami szegény asszonynál azt jelenti, hogy fulladozik a szeretet tengerében. S mindezekén felül tündökölve látszott ki az Úrnak bölcsessége: sírva teremti a szegény embert, de megteszi egyedül azért, hogy ki ne vesszen a szeretet. S ezért ütött el a vén Bedő szava minden elhamarkodott örömkialtozástól.

- Nyomorgunk, istennek-hálá.

Az ilyen embert a túlvilágon három angyal futásra készen szolgálja, s folyton dicsérő énekeket zengedezve. Az egyik angyal már a földre is szállott a Bedő Ráki képében, ki az első himnuszt Etédi Kús Antival éppen most teremti meg.

S szívekre borult a himnusz dallama, s könyörögve kívánczozott betölteni minden űrt:

- Jöjjetek és énekeljetek, mert meg nem csallak sohasem...

Az első, ki örvendezve repült a hívásra, Bedő Ráki volt, s a dallamot Etédi Kös Anti sugalmazta neki, kilehelvén forrón a maradandó szépség színét:

- E világon tiéd leszek: csókolj meg!

Az ördög már szaporán húzogatta le fekete lepedőjét a világ testéről, mikor a legény, búcsúzás fejében, szere-száma nélkül kezdte csókolni Bedő Rákit.

- Ilyen édességet, legén legyen, aki kóstol! - mondogatta az útban Etédi Kös Anti, majd otthon, amúgy ünnepi ruhában, mindjárt megbújt a sarjába, s aztán feje felett bátran tarthatták országgyűlésüket a verebek.

Az eleven asszonyok, kik előtt tehetetlen minden titok, kacagva újságolták vén Etédi Kös Ambrusnak:

- Kendnek vagy jött meg a fia, vagy nem, de Bedő Rákinak meg a szereteje.

Az öreg legyintett rá, s elhúzta a száját, mintha mondta volna:

- A doktora én leszek.

Pedig elég bárdolatlan, aki ezt teszi fel magában, mert vagy a szíve gyökere szárad ki, vagy egyéb baj éri, de hogy az ördögök valahol a sötétben falhoz veregetik: az már holtbizonyos.

Mégis hasztalan volt a jó szellemek intelme:

- Térj meg, Etédi Kös Ambrus!

Hanem Etédi Kös Ambrus a térengető szellemeket, egyéb híján, pipaszárral elverte, s hogy a fia vallomást tett, azt mondta rá igen kurtán:

- Megellenzem, tudod-é?

- Nagy szó, de az érzelöm még nagyobb! - fellebbezett a fia.

S este ugyancsak elszakadt a Bedő Ráki rokolyája köteje.

Ezalatt a tornácos Etédi házban erejében feszült a vén gazda, s leckét adott a párjának is:

- Te kapattad el a fiadat, most tántorítsd el, hadd lám!

- Isten megfizeti, örökké ne ellenkezzék, hiszen én is szegén vótam, s mégis elvett: s bánja-é?

- Eppen nem bánom, de most más világ van, s tudd meg: a Bedő fámiliával hótomig nem keveredem!

Hanem Etédi Kös Anti napról napra éhesebb lett a gyenge leány után. A forró tengerben sápadtan lézengett, s álmai közepén a szíve felé kapdosott. S nappal az anyja sűrűn azon kapta, hogy tenyerébe vett fejjel emészti magát, de hát mitévő legyen, hogy mégis jó legyen? Bedő Rákit elhagyni? Ó, szent Egek ura, ezt nem képes megcselekedni, mert a szíve abban a pillantásban megölné.

S ilyen kínlódások végén egyelőre bűnnek esett. De ennek a bűnnek hovatovább ez lett a veleje:

- Ha ég s föld ellenem, mégis elveszem!

És végképpen a maga útjára állott, mert csak a rózsafakasztó hajnalokat hozta haza a vállán.

Bedő Ráki meleg kezét a mellére szorította minden virradáskor, mert úgy érezte, hogy ki akar hasadni a vágytól; s a párna közé dugta a fejét, hogy szabaduljon az asszonyi látomástól.

A szerelem rózsái között kacagva bujkált a szív, s megszerette nagyon a helyét. Azt pedig régen megmondta a pap is, hogy ki ahol jól érzi magát, maradjon ott. Szigorúan ezt vallotta Etédi Kös Anti is; s valamit tett fel magában, de két módos cimboráját megkerítette, s Kisasszony napján a falusi szövetkezetbe így együtt beállítottak. A két éfigazda rávakarintotta nevét az ördög levelére, s erre Antinak a markába jókora summát leolvastak. A pénzt zacskóba dugta, s olyan mosolygás jött az arcára, mintha szerelmének minden ellenzője a háta mögött jól megurcsolva nyöszörgött volna. Dicséretére essék, szépet is mondott:

- Bedő Rákinak hajlékot építünk. De szentet, mint a betlehemi majorház!

Mire beesteledett, vén Etédi Kös Ambrusnak szűk lett a ház négy fala, s az acélat kettőbe harapta volna.

- Jaj, aki fenn van! Törlesztőt veve a nyakára, s mán kacag ország-világ!

Azon este nem is ölte el az álom, inkább az üstökét nyújtotta, s szeretett volna valakit bokán ragadni s keresztülvetni a csűr tetején.

Etédi Kös Anti ezalatt csillogó szemmel ette a színt s az üdeséget a gyenge leány arcáról, s már az epekedés határvonalát is meghúzta:

- Mindenszentek napjára miénk lesz a paradicsomkert.

Ezekben a napokban, csak a harag tiszteletére, apa s fia nemigen szólottak egymáshoz, de úgy negyed-ötöd napra lobbott vetett a vén ember:

- Akinek akarattjából a világra jöttél, az én vagyok s nem más.

- Szentigaz, de másodízben a saját akaratomból szeretnék a világra jöni.

- Úgyhát nem tágítasz?

- Nem biza.

- S mered elvenni tilalmam ellenére?

- Zokon ne vegye, de szívemnek s lelkemnek becsülettel tartozom.

Etédi Kös Ambrusnak roppant a csont a markában, de erejével tehetetlen volt. Hanem súlyos, sötét szavakkal haragjának mégis eleget tett:

- Akkor ide bé nem, s te is ellégy a házamtól.

- Ez még nyilván nem szentírás - vetett ellen a legény.

Az öreg felkapta a fejét:

- Megmondtam, s úgy tégy, mert én nem játszodom a szóval.

Etédi Kös Antinak keserű lett a lelke, s fehér színén végigfutott a dac s az akaratosság:

- Szégyen, hogy ide jutottam, de még nincs világvége! S lássuk hát külön a bajt, ellenben térdet-fejet mégsem hajtok!

A szomorú leckét ilyenformán felmondták egymásnak, s nagy háborúságban tán felejtették is, hogy ennek vagy mind a kettő, vagy az egyik bűjút látja. De már a vérnek fekete magvát elvetették, s bár ijesztő szokott lenni a termés, de hát legyen, aminek lennie kell.

Csak éppen meg ne nyíljon a sötétben izzó homály, mert meleg véreső hullana belőle.

E perctől kezdve millió papnak kellett volna imádkoznia, mert Etédi Kös Ambrusné a veszedelem hideg illatját már megérezte.

*Nincsen öröm bú nélkül,
Sem szerelem baj nélkül.*

Hanem a bajt tódja-fódja az ember, s a szerelmet miből lehet, nem hagyja cserben. S tisztelet Etédi Kös Antinak, mert ő is így tett: a Nagy Gergely faluvégi bennvalóját kifizette, s a ház fundamentumát egy nap alatt másodmagával megásta. S ha szegényt szeretett is, megbecsülték, egyik úgy, mint a másik, mert a házhelye előtt az út mejékit épületfával telehordták, csak úgy kalákában, kicsi ital mellett s egy áldott nap alatt.

S tíz nap múlva beszarvazták a kicsi házat, s tizenkettő múlva szép havasi zsindellyel az utolsó likat is bédugták rajta. Etédi Kös Anti maga tette rá a fényes két keresztet.

- Még a püspök is feszedezhetne benne! - mondta boldogan.

Vén Etédi még a tájkára sem ment a háznak, nehogy a méregtől kihaladjon. Pedig széles vállát szerette volna nekivetni a falnak: hadd lám, milyen erős. De aztán letett róla, s azt számítgatta, hogy a jövőre majd csak észhez téríti a fiát, s irgalom nélkül, mert ahogy ő mondta:

- A ház nem termik gabonát, sem tejet nem ad, s akkor biza felkopik az álluk.

Szomorú, de ez az észjárás az igazságtól nem ütött messze, legfeljebb csak annyira, ahogy a kancsi ember lik mellé üti a saskarót.

Etédi Kös Ambrus nem is félt, hogy belébukik a maga politikájába, sőt az Istentől sem tartott miatta, mert a következő vasárnapon nyakasan s megfontolt lépésekkel ment a templomba, hogy egy kicsi jámborsággal verje magát. Hallott is szép orgonaszót s kemény intő igéket. S válogatva szedegetett is belőlük, de nyomban kárba vezett minden, mert a prédikáció végén nagy ájtatosan így harsogott a pap:

- „Az Anyaszentegyház házasulandókat hirdet: Etédi Kös Antal...”

Node, nekitüzesedett a vén székely: a felszedett igéket szélnek eresztette, s csak alig tudta megállni, hogy fel ne szökjék, s oda ne kiáltsa:

- Én, Etédi Kös Ambrus, az apja: megellenzem!

A jámbor híveket kiharangozták a templomból, de a vén Etédi imádságoskönyve még ma is emlegeti ezt a vasárnapot, mert úgy járt vala a gazdája kezében, mintha rakott szekér kereke alá került volna.

Bedő Ráki kacagva és béhunyt szemmel tartotta kar alá a derekát, s ajaka a szapora melengetéstől jobban s jobban tüzesedett. S melllette a legénynek fémlott a szeme, s tartani lehetett attól, hogy meggyúl, amire ráveti.

A szegénységben is pompázott a kinyílt rózsa, s a jövőre sok cudar réme láthatólag elült. De a fák között sírni kezdett az ősz kitartóan, s csak néha esett egy-egy levél a szájára:

- Emlékezzél te is, ember!

Etédi Kös Anti azt vetette ilyen intelmekre:

- Előbb tegyen, mire emlékezni jólesik.

Hát kedvezett is neki mind a remény, mind a valóság, mert halottak napjára szüve-párjával együtt feltámadott az új életre, elmondván a hitet:

- Holtomiglan, örömben, bajban...

Egy szépszavú tudós székely levett kalappal búcsúztatta Bedő Rákit az apai háztól:

- Immár, édősapám, rólam kezded leveszed; és te édősanyám, gondjaidból kihullatsz: mivel eljött, kivel éljem életemet s változása napomnak...

Némelyek rikótoztak, mások pityeregtek, csak a komoly szakasz bűvárkodott az üvegeknél. De Bedő Ráki szárnyára ereszkedett: a faluvégén bészállott a kicsi házba, s fehéren, reszketve s szépen odabújt Etédi Kös Anti szívéhez:

- Ó, uram, s szeretóm s királyom!

Sokáig súgtak, búgtak, szerelmeskedtek, aztán a pompás rózsakertben illattal betakaródtak, miközben Etédi Kös Anti vágyainak tánca közül felsóhajtott:

- Zeng a magosság!

Új nap virradt a falura s az élet két új embert taszított be a sorba, melynek az eleje valahol bűnbánva hányta a keresztet a sír szádján, de a legvége a faluban még a szerelem táncát járta. S az Isten legpontosabb szentje, aki a házasemberek listáját vezeti, alig végezte be reggeli imádságát, már a nagy könyvhöz ugrott, s írni kezdte:

- „Etédi Kös Antal” - de itt megállott, s a halál napját nem tudta hova tenni, pedig az is rátartozott, s tudnia kellett volna, hiszen öröktől fogva el vagy on az döntve. S így esett meg, hogy ez a rubrika üresen felejtődött, mintha Etédi Kös Antinak örökké élnie kéne.

Faluszerte tisztelet járt az ifjú párnak, mert olyan szépen éldegéltek, hogy öröm nélkül nézni sem lehetett. A cigány minden találkozáskor kétrét görnyedt a gazda előtt, s nagy szertartással sűrűn mondta kedves jókívánságát:

- A zsiszten sáporítsa meg a kedves családot!

Bedő Ráki ilyenkor megszorította az ura kezét, s édesen összerosolyogtak.

De akinek rossz mája van, az visszafelé cselekszik: akkor kacag, mikor mások sírnak és viszont: Azért mondom, mert Kele Menyhért a nyári vitát az emlékében újra felidézte, s összehúzott szemöldökkel így szólott a fiának:

- Láddeg, nem mindenki olyan tatar legén, mint te!

Az ifjú csak legyintett:

- A nap feljő, de le is menyen.

Vén Etédi Kös Ambrusnál sem állott be fordulat. Ellenkezőleg: módos házában szüntelenül morgott, mint egy barlangi medve, kinek oldalában rozsdásodik már a golyó.

Napok futottak el, miket egy mord óriás, valahol a világ szélén, rakásra hajigált. Daloló tündér napkeletről újakat eregetett ezüstkötényéből, s az emberek hálálkodtak érte.

De Etédi Kös Anti előtt már le-leszállott a szegénység madara. A fejét ugyan félrekapta, de a kenyérből szűkön vágott. S azért mégis: szép összeborulással magát is, párját is tovább ámította. Csak az álom kerülte el mind gyakrabban a szemét: ilyenkor aztán az ágyában felkönyökölt, s mosolyogva nézte a feleségét. Ez a mosoly a szája végén mégis eltörött:

- Nem vetettünk, mert nem volt hova; s nem aratunk, mert nincs hol.

Öreg Bedőék, amíg tudtak, segítettek egy-egy fél véka búzával, kupa tejjel, verőmalaccal, kotlóstyúkkal, de télire ott is panaszra fordult az egér, mivel az asszony csak úgy sütött, ha a

gazda egy-egy szekér fát a városba eldöcögtetett. Etédi Kös Ambrusné is szűrt ugyan egyet-más jókat, de csak gyéren s nagy titokban, mert tekintélyes oka volt rá, s ezt így mondta:

- Ha ökelme megtudja, a derekamat igyenesen letöri.

A Jézuska is megszületett, de Etédi Kös Antiék a farsangon nem sokat vigadoztak. Egyszerű okból, amit adószedéskor így mondott volt az egykori ember:

- Mert a garas nem fiadzik, ahol nincs.

Az ifigazda, habár az előjárók cimboráltak is véle, mégis másnak faragott, s napszámmal keresett ritka forintokat, de azokból csidma lett a Bedő Ráki gyenge bábójára s egyéb melegítő a harmatos testére, mert az asszonyfélét takargatni kell, mint a nemes oltovány-ágot.

A legkeményebb időt mégis a tavasz hozta, s biza megesett gyakorta, hogy csak sült pityókát ettek vacsorára. De a szegénységet egy áldott fénysugár most is örökké szembekacagta:

- Szeretlek, s megigézem a verejtéket is, hogy kenyérré váljon asztalodra.

Kaszáláskor füveket vállalt átájában. Hajnalonkint lopva csókolta meg a feleségét, s a virradással együtt állott a rend fejéhez. Konok ereje s akarata alatt hódolt neki a munka, de sokszor azon kapta magát, hogy megáll a rend közepén, s a száját, mire izzadság futott, összeszorítja:

- Én, az Etédi Kös Ambrus fia, kire köblös fődek ásítanak, napszámba?!

De aztán megint elmosolyodott:

- Bedő Rákiért a véremet is belévetem a földbe.

S tovább fektette a rendet, s zengedezett is szép éneket:

*Én-istenem, adj jót érnöm,
Amíg élek, véle élnöm...*

Egy kacagó szemű angyal a ház felett lebegett, s az egyik éjfélkor örömhírt vitt a magasba:

- Bedő Rákinak fia született, úgy hívják: Etédi Kös Antikó.

Az apa örömeben keresztet vetett:

- Hiszek egy Istenben, ki elküldé angyalát.

S ezután, ha megállott a rend közepén, még a kalapját is elvetette, s csillogó szemmel nézett el a hegyek felett:

- A fiam, a kettőnk fia! Ejh, szemenkint is összegyűjtöm neki a búzát, mint a galamb!

Etédi Kös Antikó már mosolygott, a két mákszem tenyerét csapkodta össze, s az anyja fülén keresztül akart nézni. Az apja le sem vette a szemét róla: hej, milyen legényt nevelek én belőled! De aztán valami cudarul a szívébe nyilallott, s a kalapját a szemébe húzva, kiállott a kapuba: ki-ki szaporán és méltóságos örömmel hordta haza búzáját a határról. S ekkor újra vér csordult a szívéből:

- Sem búzám, sem befogó marhám. Nekem: Etédi Kös Antinak?! S hogy ezen az őszön se vessek? Még a fiannak se?!

És addig háborgott a kínban s a gyermek feletti örömeben, míg merész dolgot határozott. Még egy hétig hánytá-vetetté, de végül is megadta magát: ha szíve s lelke van, kibékél, hiszen apa, mint én...

Etédi Kös Ambrus már annyira belesárgult a mérgébe, hogy olyan volt, mint egy nagy viaszgyertya. A csontjai kiállottak, mint régi vár falán a megaszott kövek, mikre a vihar szokott ráülni. Éppen az időjárást nézte a kalendáriumból, amikor a fia belépett:

- Eljöttem, hadd lám: mi szava van.

Az öreg sárga színében gúnyosan kacagott:

- Hát a szerelöm?

- Azt ne bolygassuk, de apa vagyok s kelmed is az. Van-é szíve, s érti-é szómat?

A vén gazda erre sem engedett fel, csak az arccsontjait mozgatta meg:

- Még nem hótam meg, s amint mondtam vót, éppen addig tart.

Etédi Kös Antinak rettentő méreg cseppent a szívére, kicsit elszédült az indulattól s a kintól, de megtikkad nyomban, ha ki nem mondja a szót:

- Most már én tagadom meg! Tanúm legyen az Isten, aki fenn van!

És kiment egyébként békességgel, pedig lázadott veszettül a vére s minden izma.

Az öreg széltében s hosszában mogorván s lélekben megindulva mérte a szobát.

De Etédi Kös Anti a kapunál megtorpant s ha ég szakad, úgysem tudott volna tovább menni. S mint a perzselő tűz, az eszén keresztülfutott a szörnyű igazságtalanság, ami szentséges szerelme miatt szakadott rá, mint égreakiáltó fekete ítélet. Szeme előtt sötét, tömött színbe futott minden, a vér a fejébe, s akkor, mintha egész testében lángot vetett volna, felordított a kapura esve:

- Nincs lakója az égnek! Sem Isten, ha tűri ezt! Hordjatok tüzet, hogy égjen meg, akinek lelke nincsen!

Néhány ember összefutott. Elsőnek Kele Menyhért fiastul, kik éppen a mezőről jöttek arrafelé.

- Tudja meg a világ, az egész! - ordított Etédi Kös Anti.

- Emberek, ennek az esze meghibádzott! - kiáltotta Kele Menyhért vészese hangon.

Arcok elfehéredtek, veszedelem szele szállott setéten.

Etédi Kös Anti a tömeg közé ugrott.

Kele Menyhért ravaszul feljajdult, mintha az inába haraptak volna: - Veszett ember! Üssétek, a falut is összerágja!

S e pillanatban ifi Kele Menyhértnek megvillant kezében kétszer a villa, s Etédi Kös Anti véres fejjel a porba esett.

- A nap feljött, s most lemegyen - sziszegte a legény, s még ütésre hajlott szomjasan, de mint törtető, szomjas vad Etédi Kös Ambrus kiszökött a kapun: s csak újabb sikoltás, s ifi Kele Menyhért nyekkenve békfordult a sánca, s nyomban reá az apja.

Asszonyok zokogtak, férfiak színt váltottak. S a halál lehelete ijesztően szállott a tömegre, minek a közepében egy kimagasló, bozontos fej meghajlott, s a konok sárga arcon két könnycsepp hengeredett végig.

Etédi Kös Ambrus a fiát siratta.

Ezalatt Bedő Ráki mosolyogva játszott a fiával, s kicsike kis kezét csókolgatta s mondta:

- Világteremtésre olyan, mint az apja.

S eljöhett már a fekete szárnyú madár, s elhozhatta kicsi Etédi Kös Antikónak a gyászírt, mert ő ezen is mosolygott, hiszen csak az anyatejet ismerte még. Hanem el fog jöni az idő, amikor ő is felnéz majd az égre, s megcsókolja az emberi kínt, mondván:

- Zeng a magosság.

Mert az ő drága édesanyja újra csak azt mondja:

- Világteremtésre olyan, mint az apja.

HA IGAZSÁG, HARMATOZZÉK! /VADRÓZSAFA ÁRNYÉKÁBAN/

A sóvidéki ember naphosszat kereste a kabalája fején a szarvat, s csodaképpen mégsem találta meg, pedig így tudóskodott:

- Lehetetlen, hogy ekkora állatnak szarva ne legyen.

E vélt fogyatékoság miatt aztán aludni sem tudott, s hajnal felé már azt hitte, hogy az eszitől megszabadul, hacsak valakinek fel nem tárhatja a dolgot. Nyomban átal is ment a szomszédjához, mert az is eszes ember hírében állott, viselvén három esztendeig a küsbírói tisztet.

Mondja neki, s a másik kacag rajta:

- A saját fejedet hamarabb megkapnád.

Ezt a csúfondáros előjáró embert Bircsa Saminak hitták. Nagygazda volt, a jót szerette, s az italt meg nem vetette. A muzsikaszón is örökké szerfelett kapott, mint a szarka a tyúktojáson. Bölcs Sinkó Józsi által most is jókedviben találtatott.

Nem eresztlek haza, Józsi.

- Mi szándékos vagy, Sami?

- Disznót ölünk, s egyéb is. Jó szándék, ugyé, Józsi?

- Meghiszem azt! - mosolygott Sinkó Józsi, s az esze már helyre ütődött.

Az esemény kedvire asszonyok forgolódtak, s közben ingerelték a férfiakat is, hogy semmi jó veszendőbe ne menjen.

Szép, nagy disznó volt, minek a nevenapját mára tették. Olyan buzgón meghízott, mintha hivatalát látta volna el. S három erős férfiú keze között egy pillantásra áldozatul esett, mint mindenki, aki becsületes.

Bircsa Sami azt sem tudta, hogy örömeiben hova legyen, csak ismételte:

- Olyan szalonnája van, mint a hat ujjom egymáson.

Valahonnét egy zöld korsó is megtelt erős pálinkával. Szép tiszta volt, mint a harmat, égette a józan torkot, s a szem fémllett tőle, mintha egyenesen újra teremtődne általa az ember.

Nagy politikával kezdődött a torozás.

- Essék a mi Urunk tiszteletire, hogy mindennemű leselkedő betegségtől megőrizte a Bircsa Sami disznaját! - szónokolt Sinkó Józsi.

- Tégödet es örözzön meg! - kedveskedett a gazda.

A szomszédság férfiai megsejdtettek valamit, s mindegyre ütögették bé magukat:

- Ha tudám vala ezt az összemelegedést, tán nem is jövök vala bé! - ravaszkodott ez is, az is.

- Nincs baj, s ne is legyen: részesedjék ki-ki a jóban - kedveskedett a gazda.

Künn cudarul hideg volt, hogy az úton járó kutya szaporán szedte a lábát, nehogy restsége miatt odafagyjon.

A varjak a csűr tetején hánytak-vetettek valamit, s pislogtak ravaszul, mint a csapáson keresztülsétáló róka. Némelyik az udvarra szállott nagy bátorsággal, s a pergelés tűzhelyén peckesen sétálgatott. Volt olyan, akinek csőrre ragadt a disznó körme, mint egy illatos szájkosár. A másik előzékenyen lekapta róla, s repült vele nagy boldogságban.

A kemence szájában egy hóka macska mosdott, s szünetek alatt szomorúan nézett az ürbe, mintha vénlegény volna.

Bircsa Sami jó példát mutatott a vigasságban, s küsbírói tudományát szerivel használta is:

- Mikor ilyen jóézően lehetünk, bátron mondom, tisztelt gyülekezet, hogy mü es urak vagyunk...

- Biza urak, Jézus hallgassa meg... - mondta egy öregebb székely, kiben egyébként volt annyi fortély, hogyha idejében betűhöz juthat, akármelyik ügyvédet elveri maga mellől.

Egy szóval s kettővel is: végképpen kedvre kapott a disznóölő gyülekezet, sőt egy új korsó irányába egészen jól útbaállottak, akárcsak hajdan a napkeleti bölcsek.

A szomszéd szobában javában munkálkodtak az asszonyok, s valami friss hírt mindegyik tudott.

Egyik így vallott:

- Ki hitte vóna: Széjes Vilma nagyon van... Addig s addig játszadozott a legényökkel...

- Amilyen az éfiú ész, hamar megesik - sóhajtott a másik.

- Ha fa, virágozzék; s ha leány... ne szólj szám, nem fáj fejem...

- Ha leán, vágyakozzék! - pótolta ki egy értelmes menyecske.

Aztán másra vitték a szót:

- Őkemik jól belékapának az ivásba.

Egyik így tanította a házbelit:

- Forgódj ott es, no: hadd legyen egy kicsi férfibúzöd!

Éppen ekkor kongattak délre. Egy-két fokkal jámborabb lett ki-ki. Sőt a keresztvetést használták is. A gazda pedig ellendőképén ájtatoskodott, láthatólag a többi helyett is:

- Áldjuk Urunkot, kinek kezitől vesszük a jókot - s nyelvén nagyot, fordított a dolgon: - A rosszakot se mástól.

- Mü es elkövetjük a bűnt, s ez tudva vagyon Előtte.

- Ha az a kolontos Ádám az almát meg nem evé vala!

- Akkor te is angyal lettél vóna - egészítette ki egy másik, ki a túljámborságnak híve sohasem volt.

Ezzel aztán végképpen kijöttek az istenes hangulatból, s folytatták e világi búknak s bánatoknak temetését.

Az ablak alatt időnként erdőből jövő bakszának haladtak el. Némelyiken szép hasogatott fa, a másikon megint, nyakkal odakötve, hosszú tőkefa húzódtott: s aki ember, kinek mozog is az esze, ezt körülményesen nézi vala, bizonyosan azt mondja: ha a vármegye patkány volna, akkor neki, mint ez a tőke, éppen olyan farka volna...

A székeleyek pedig, akik a szánakat földet seprő szokmányban követték, olyanok voltak, mintha zúzmorás bajusszal a munka miséjét mondanák szüntelen.

- Bircsa Sami nyilván új világot teremtett, úgy zúgnak bent - mondták haladtukban.

Újat ugyan nem, hacsak kezdetnek nem vesszük azon irányítását, hogy a gyülekezetet borivásra térítette. Emiatt aztán mindnyájan kedvességükbe vették még inkább.

- Kár, hogy nadrágod nincs, mert megválasztanánk képviselőnek - találta el Sinkó Józsi a szót.

- Egy kupa lisztért veszünk a cigántól - javasolta a másik, s kacagtak rajta.

Nagy vasfazékba töltötték a bort, hadd tüzesedjen.

- Az urak es úgy tesznek, s kerüjünk mű es egyvonalba vélük - pisolyogtak kedvesen, ahogy olyan emberek szokták, kiknél már van némi szeszestital.

Bircsa Sami csak hányta a fazékba az öklömnyi cukordarabokat, s mikor emiatt a felesége fellebbezett, tehetős kedvében azt vetette:

- Van elég a botfali cukorgyárban.

Ebben nem is hazudott, mert éppen olyan igazság, minthogy csillag is elég van az égen, csak vak ne legyen az ember.

Akinek a természete béveszi az italt, mondják arról, hogy csupán a harmadik reggelre tapogatja meg az asztal lábát. Ezen gyülekezet is ilyen szíjas emberekből tevődött össze, mert csak a kedvük nőtt, ellenben eszük s erejük nem fogyott.

Ha már ennyire vagyunk, álljon nyíltan az igazság: akit egy-két kupa bor lenyom, az egyik részben nem is férfiú.

A jó kutya megemészti még a puskaport is. Az ember önmagát is.

Ezért nincs olyan nyomorúság, mit a sír szájáig ne lehetne elviselni. Mégsem bízunk magunkban, s ezért járunk ki s bé a vígasságba. Bircsa Sami s a cimborái is ezen ügyben ihattak csupán: ki merné ellenezni? Mert ami kedvet látunk, az csaló tűz egyedül, mint a mélyben kínlódó kincs elmúló fényessége.

Száraz ember s nem kedves, aki mondja:

- Legyen eszünk!

Maga Bircsa Sami még most, hevült állapotában sem tagadta meg véleményét rólunk, emberi teremtményekről:

- Hervadó bokréta vagyunk, s rossz földbe vetett mag az eszünk.

De hirtelen meleg érzelem futotta el, mire múlt időkből hozott szép bolond illatja véreinek kicsordult:

- Ellenben nekünk székeleykül, lengő száron rózsa a szívünk, s epekedik harmat után szüntelen... Öntetek bort én nagy szüvemre...

Mint bujdosó barát lelke az álombeli szózáttól, meggyúlt a többi is a szótól.

- Szép szavadért dicsérünk.

- Igasságodra harmatozunk!

Bircsa Sami még jobban tüzet fogott:

- Kedvünkre mozsikát rendelék.

Az asszonyok is ajtó mellé gyűltek, s hogy őket a férfiak felfedezték, ez is, az is maga mellé erőltetett egyet:

A szolgalegény pedig már futott le az úton, muzsikaszó támasztása végett.

Szépen bé is alkonyodott.

Később a cigányok is megjöttek: egyik vén Dámi vala, ki az életének már azt a felit élte, mit szép nótáiért ráadásul kapott a magyarok Istenitől. S kivüle még kettő, kik lábujjhegyen állottak, mint a kukorékoló kakas.

- Állítsd bé, Dámi, szépen szóló udvas fádót! - vezényelte Bircsa Sami.

Dámi asztal fejéhez támasztotta kopott bögőjét, aztán a másik kettőre nézett, mintha meg akarná búvólni őket, s megzendül a három fa:

*Rejám rózsám átkot rakott:
Még az ég is kétrét hajlott
Felettem...*

Hirtelen égő pirosba öltözött a kedv, s nótaszónak illatját szem, száj és fül vérbe vezette, mint májusi holdvilág a szerelmet.

Ó, drága, rusnya ember: te cigány, ki Isten helyett is szerszámodba veted a hited s tüzet gyújtasz a vérben!

Lengő ágon piros rózsá: kinyílóttál, búra termett szívvirág, kit kedv ápol, melegít, s cigány viszen veszendőbe...

*Szedtem százféle virágot:
Abból főztem urusságot.*

Gazdaggá lett a szegény is, mint virágos fán éneklő madárka.

A nagy kedvességben valaki indítványt kiáltott:

- Kerekedjünk táncra!

- Igasságodra harmatozunk! - helyeselte férfi s asszony.

Hamar tágasságot csináltak, s Bircsa Sami kerengtetni kezdte az egyik menyecskét. Példáját követték, s vigadtak szépen, s kicsi szünetekkel egy-egy rigmust hullattak, mintha tűzre fát vetnének.

*Én Istenem add neköm,
Be igazán szeretöm.*

Később újra:

*Eccer jártam nálatok:
Letörött az ágyatok.*

Legények, kik leányügyben bolyongtak, s az ablak alatt mentek le s jöttek fel, néhány szuszra megállottak, s a vigalom feleslegéből részesedtek.

Itt-ott néhány tekergő kutya futtában megbúzólte a havat, de ha érezte is valami nyomnak izgató szagát, hanggal azt nem tudatta, nehogy szájából a meleg kifusson.

Sokszor beszélnek, hogy a boszorkány ilyen éjféلكor töri gát alatt a jeget, s feredik bűvös hatalma gyarapítása végett. Hanem amelyik a mai éccaka nem sietett, a feredésről már végképpen lekészt, mivel az első kakasszó falusi béosztás szerint éppen ezt jelenti.

Ebben a tájban Bircsa Saminál is összebújtak a cigányok és alázatosan jelentették, hogy nekik távozni kéne, mert a szomszéd faluban lakodalmat kell muzsikálni.

- Megalkuttunk, istálom, bizsonisten.

Sem jó szóra, sem egyébre nem maradtak. Így aztán Bircsa Sami szánra pakolta őket, a bőgő nyakára öles kolbászt tekert, a szolgálégynt melléjük, s útnak bocsátotta.

Ellenben a gyülekezet alig sem bomlott, hanem a férfiak bokrétába ültek, s minden igazságot szabadjára eresztve, már bűt panaszkodtak, s keserűségben egy törzs gyanánt száradának.

- Kipusztulunk, mint a vadrózsafa - mondta Sinkó Józsi.

- Fástul, gyökerestül...

- Igasságunkra ki sem harmatozik - búsongott Bircsa Sami.

Az ablakok mögött fény támadott itt is, ott is.

A cigányok szeme már a faluvégin keresztbe állott, s mire a határra kiértek, szépen leragadott.

A bőgő pedig csúszott, csuszamlott: s egyszer csak az út közepén maradt.

Vén Dáminak álmában lógott a feje, mintha búcsúzna kedves kenyerétől.

A csillagok oszlani kezdtek, ami többek között azt is jelenti, hogy Jére Marci, ki a határnak negyedszázados pásztora volt, ilyenkor mindig vette a puskáját, s kutyástul elindult. Nyáron hivatalból, télen gyakorlása végett.

Menvén, egyszer észreveszi, hogy a szürkületben előrefutamodik a kutyája: megáll, néz előre erősen, tapodja egy helyben kínosan a havat, s nyöszörög bőven.

- Valami vad lesz nyilván - kap eszéhez a pásztor, s nyomban hergeti a kutyát:

- Hö meg, Burkos! Csípd meg, fogd meg!

A kutya szívére veszi a szót, s mérgesen nekiszökik a nagy fekete állatnak, az elbődüli magát, s a kutya veszettül kezd tépni a feje körül. Jére Marci ijedtiben a szívéhez kap, de nagy elszánással térdre ereszkedik, s célba veszi a vadat, ereszt egyet: bőg a rusnya állat; ereszt kettőt: még jobban bőg. De már oszlik az ijedsége, mert íme, a kutya jön feléje, s a szájában fityegtet valamit, mintha a vadállat gégéjét kiszakasztva hozná...

Jére Marci reszketve nézi a kutyáját, s amit az lógatott, a szájából kiveszi, s tekergeti vén fejét:

- E kolbász, valósággal az!

Aztán kellő vigyázattal a vadhoz közelít, s kezdi forgatni hol az egyik, hol a másik oldalára. Közben pusmog furton-furt:

- Node, ilyent sem értem életemnek napjában...

Hanem Dámi felébredt a faluban, s már futva jött a kincse után, immár helybe is ért, s lelkendezve a pásztor mellé szökött: kap rögtön a bőgőjén, s nézi csillogó szemmel, de hirtelen a színében elváltozik:

- Szerelmes Isten, ki vagy a zségben!

S mint egy fogatlan, vén tigris; nekiszökik a pásztornak, aki félreüti száraz két kujakkal, s csillapítja szépszerivel.

- Nyughass, Dámi!

- Nem nyugsom! Kiharapom a torkát! - ugrik neki újra a cigány. Node, Jére Marci kedvét veszti a játszásban, azért az eszt használja, puskáját úgy veszi, s elereszt egyet a Dámi füle mellett: az megajdul, leborul a hóra, s kapálódzik bolondul.

- Meghalok, meghalok! Sáraggyon a lelkin! - ordít a, cigány, pedig csupán egy serét futott átal a fűlin.

Jére Marci feléje hajlik s kérel; csendesíti, kérel...

Bircsa Samiék még asztalnál búsongottak, buzgón kortyogtattak, néha laposokat pillantottak, s közben-közben nagy csendet hagytak. Egyszerre nagy mozgolódás, morgás támadt az ajtónál: s a pásttor kutyaástul belépett, utána Dámi is, hátán dúlt ábrázattal hozta a böggőjét, de helyette maga böggött.

A szerencsétlen esemény eléadatott, bőséges indulatszókka.

Veszi így is, veszi úgy is, forgatják, bogozzák, cigányt, pásttort gyóntatják, de igazságot tenni emberi lélek nem képes.

Vén Dámi új erővel bögg, s szaggatja a ruháját:

Megdeglem éhen! Ez a bégé vót, istálom, kincsem, felesígem, gyermekem...

Az atyafiak nézik a böggöt, sorjában kongatják: rusnyán szól; pengetik: kedves hangját ki nem adja.

Dámi szünet nélkül szeleskedik, kínjában húzza üstökét - s ekkor hirtelen eszébe jut valami: ég felé tekint, s összefogott kezeke kiáltja:

- Az én igasságomra ki harmatozsik?!

Egy pillanatig mindenki maga elé mered a szóra, de Bircsa Sami csillogó szemmel felugrik, a cigány fejét két karja közé veszi, s hallatszik a csókja:

- Ha igasság, harmatozzék! - s húsz pengőt helyből kiteszen az asztra, csak egy szóért, amit szívéből lopott a cigány; csak azért, mert szent és nagy hatalmú a szó, mit legszebb idejében hullat el a szív.

Aztán barátsággal kérdi:

- Elég-e, Dámi?

- Elég, istállom.

- No, gyógyulj meg ebben a percben.

- Meggyavútam, istálom.

Jére Marcinak örömbé borul az ábrázatja, mintha ő nyeré vala a húsz forintot.

Bircsa Samiban újra fellobbant az éjjeli tűz:

- Húzd rá, Dámi!

- Nem sól, istálom.

- Húzd rá, úgy is! Hol hibádzik, kifűjjuk magunk a nótát!

Vén Dámi kétfelé dörgölte szép cigány-bajuszát, a húrokat megpengette, s amint vonóját módjával odaillesztette, kicsit megállott, s fényes szemmel intónálta a nótát:

- „*Édősanyám sok szép szova*” - aztán fejét nekiszigte, s mint akik kiestek a világból, kórusban fúni kezdték:

*Édősanyám sok szép szova,
Kit fogadtam s kit nem soha.*

Ej-haj! Öreg Dámi baljával megölelte a pásztort:

*Megfogadnám, de már késő,
Hull a könnyem, mint az esső.*

A nap bújt, s fénye az ablakra omlott.

Bent asztalra borulva szépen vigadott néhány székely: éppen, mintha most jöttek volna Keletről, s már tudnák, hogy rossz helyen választottak földet s véle hazát.

Ó, szív: galickába zárt kicsi piros madár, immár megfulladsz saját melegedben, s mi segíteni mégsem tudunk.

Mert ha kiveszünk a galickából, úgy sem jobb.

SIRATNIVALÓ SZÉKELY

Ott feküdtek egy lankában egész éjjel. Forró testükből erő és élet áradott az idegen földbe. Tizenketten gyermekhonvédok alkottak egy rajt, s egymást védték és szerették, mint egy kóborló nomád család.

A tizedes rajvezér is, maga Birtalan Gáspár, huszonegy esztendő volt csupán: de kiváltképpen eleven, jelre és szóra lobbanó, széplelkű legény, kerek, tömött teste remek véges-végig.

Mind a tizenketten érzések tengerén időztek.

A tavasz jutalmi lengtek, a holdvilág igaz nyugalma áradt.

Birtalannak balján Jóska feküdt, ki markával földet merített, s azt morzsolgatta, majd erejét megszagolta, s így szólt:

- Olyan búza lenne benne, mint a templomi ének.

Szomszédja, Domokos, megfogta a gondolatot, s eljátszott sokáig vele, mint egy meleg hasú madárral. Egyszerre azonban egy aggódó tudós ábrázatával így szólt:

- Te, Jóska, hány ember él a világon?

A társak lesték a megfejtést.

- Hát honnét tudjam ilyen hirtelen?! - védekezett Jóska.

- Vess hozzá mégis!

- Hát vagyon vaj ezörmillió - vágta ki erre a másik, s nem fűzte hozzá, hogy „van azért ész nálam is”, hanem várakozott elégedetten.

Birtalan Gáspár megtapogatta csillagját ezalatt, s érezvén, hogy neki a tudományban is vezérkednie kell, kurtán ítélte.

- Éppen, mert vak mondja meg a csillagok számát.

- Nohát, tudd jobban! - lesett arra Jóska.

Birtalan megadta székelül a választ:

- Hát hogy pontos legyenek: számtalan millió van.

Értelmes mondásnak tűnt fel mindnyájuk előtt. S mialatt eget csodálva tűnődtek a rengeteg számon, fejök felett elzibent egy golyó, mintha az ördög száraz levelet pattintott volna meg fekete ujjal.

De nyomában ébredő gyökerek jó zamata szállt.

Birtalan nem foghatta fel, hogy minek tudakolja Domokos az emberek számát.

- S aztán azt te mért kérdetted? - szólott.

- Csak azért, mert gondoltam valamit.

- De mégis!

Erre könyökre kapott a másik:

- Hát eládom, ügyeljenek ide: azt mondja Jóska, hogy micsoda búza lenne ebben a földben! S hogy ezt kimondá, egyszerre képzelés támadott bennem: ha minden ember, ki csak szuszog a világon, egy-egy terü bűzát a vállára venne, s azt egy vezényszóra elkezdené vetni. Hát olyan világban szeretnék én élni!

Értelmök napja beléesett a gyönyörű gondolatba, mint a kútba. Birtalan Gáspár kivált meggyúlt orcával számítgatta:

- Biza, biza... Ha én király volnék, véghez vitetném, s az eszem azon járna s nem az ilyen mocsok háborún.

Hirtelen jövés zaja hallatszott.

- Hol a rajparancsnok? - ért oda a hírvivő sűrű szuszogással.

- Itt van, ahol én! - jelentkezett Birtalan Gáspár.

- Támadás, reggel ötkor! - hadarta a másik, majd feszesebb szavakkal dobogálta eléjük: - A kapitány úr azt rendeli, hogy győzni kell, vagy meghalni!

- A kettőt együtt nem lehetne-é? - mókázott a vész hírrel Domokos.

Immár fél öt lett. Fojtott morajlás és láz terjedt a vonalon.

Birtalan Gáspár nyugodt, komoly arccal rendelkezett:

- Aztán miattunk hiány ne legyen! Nem vagyunk alábbvalók másnál. Nem félünk, de meg sem halunk egykönnyen azért.

- Nem kéne - osztotta Jóska.

Arcájokra se pír, sem haloványság nem futott, csak kemény lett, mintha onnét kéne a szilárd erőt lemintázni.

Ahogy feküdtek s fejük mellett előrenyúlt a puska, lelkük az erdélyi földig átívelte a nagy határt, emlékező és áradó szívük kínozta.

Erős élet melegét lehelték.

- A sok csillag eleven, s hazasüt - tündezett Domokos.

- Mióta a világ, örökké hullnak, s mégsem fogynak...

Birtalan Gáspár nyakba vette a fegyvert.

- Legyetek nyugton, megvigyázom magamot egy kicsit - mondta és előremozdult.

- Ne bolondkodj, Gazsi!

- Nocsak, jó tudni a járást.

- Nem eresztünk! - marasztották.

- Hiszen értetek megyek, sok kolontos, hogy kinézzem a jobbik utat, nehogy érjen semmi veszedelem.

S azzal boldogan és örömmel, mint egy apa, négykézláb előrevergődött valami harminc lépést, ott megállapodott, s mindenfelé vigyázkodott.

Társai feszülten lesték minden mozdulatát Birtalannak.

Fejük felett a telihold nesztelenül hengeredett. Néha vékony felhőhöz ért, amelyen a rongyos csipkés lepedő, azt jámborul legázolta, s ahogy lehetett, világított.

- Levette a sapkáját - mutatott előre Jóska.
- Le s valamire akadt, matat a földön erősen.

S csakugyan: a fejét oldalt törte Gazsi, s óvatlan örömeben tagolva, érzésben feredő hangon suttogta vissza:

- Ibolyák, szedtem tizenkettőt.

Látszott is, amint egyenként sipkájára tűzte azokat.

S akkor az oroszok egyszerre megzajdultak.

Birtalan Gáspár mozdulatlanul tartotta kezében a csákót, s minden érzékével fürkészett.

- Most vissza hozzájuk... - mondta magában, mire sipkáját keményen a fejébe nyomta, de már alig kétszáz lépésről megdőlt ekkor egy orosz aknavető, s mintha maga az ég szakadna le: a föld megrendült, a levegőég robbant, s a holdvilágon egy emberi alak kalimpálva repült, s a raj előtt földre soppant.

Gazsit visszavetette a légnyomás, mint egy falevelet.

A muszkák vonala tüzet vetett.

De ők tizenegyen mind Gazsihoz csúsztak a nagy veszélyben, s megdermedve nézték, hogy egész fejét elöntötte a bugyogó vér. Kicsi ruhájokkal arcáját törölni kezdték, a füleit bédugták, az orrát szintén gyámoltalanul, hogy a vérét visszatartsák.

- Előre! - ordított rekedten valaki.

Egy őrmester volt: arca dúlt, rumtól és halálígézetből részeg, pisztolyát rázta, mint a bolond.

- Előre! - ordított ismét.

Birtalan Gáspár előre intett a kezével, elborult hű szemeivel nézte a testvéreket, majd újra intett, és elakadozva biztatta őket:

- Menjetek!

Végtelen szeretettel csüngöttek rajta, s érezték, hogy a harcnál nehezebb itthagyni őt. De újból integetni kezdett a legény:

- Menjetek! - és könyörgő hangon még valahogy utánamondta:

- De meg ne haljatok!

Esztelen zajban állt már a két vonal.

Könnyezve otthagyták a halál kapujában a vezért, előrementek, s elvesztek a pokoli zajban s a hajnali derengésben.

Heten örökre.

És Birtalan Gáspár még mindig ott feküdt az idegen földön, amelyen bajosan lesz már olyan búza, mint a templomi ének.

A szeme elborult, s az egész nagyvilágon csak a tizenkét ibolyára emlékezett haloványan. Ereje sem volt már, hogy hangos szóval így kiáltson a reggeli mezőn:

- Hol vattok, ibolyák, gyenge virágjaim?

Széjjelhulltak, elfoszlottak; ég s föld között nyugosznak, valamint a zsenge, drága raj...

- Mit tegyünk véle? - kerülgette délfelé két elijedt szanitéc.

Tavaszi áradás vizével véres arcát tisztára mosták, majd futva, de később, mint a bolhát, keresni kezdték rajta a sebet.

Tanácsstalanul összenéztek felette.

- Mi bajod van, hé? - kérdezte végre az egyik, s megmozgatta jól. S akkor a legény egy arasznyira felemelkedett. Szeme, mint vészbe jutott csillag, isteni erejében megszépülve tágra nyílt, a feje egybesúritott ezer mozdulattal megrándult, majd visszakoppant a földre, s vére két fülén újra kibuggyant.

Erőset lélegzett, ép két karjával mintha az áldott napfényt gyűjtené a feje köré, úgy tett.

A két ember jószággal teli szánakozott, s megindult szívében, látva, hogy milyen szépen harcol az életért ez a gyermek-katona. S mit is tehettek volna egyebet véle: fejét keresztül-kasul békötözték, s aztán Istenre bízta. Ők pedig egy sereg kötőszerrel s emberséggel tovább kutatták az eseteket.

Még délután is ott feküdt Birtalan Gáspár a rügyező bokor alatt. Gyötrődő, lázas testén a föld hűvös ereje s a nap meleg elvegyült.

Estefelé egy cseppet feleszmélt benne az élet. A bokor ágait megtapogatta, felült, erőt feszítve gondolkozni akart, de feje vízszintesen egyre rázkódott, mintha tiltakozna a megbomlott élet ellen.

Nem tudta, hol van. Az egész világból nem pattant egy világító szikra. S neki magának értelmes ereje csak annyi, mintha szédületes zagyvaság között zsongana egy megterhelt kicsi méh; vagy mintha nagy követ akarna emelni egy virágsíra, hogy életre törjön.

Távolról sem tudta volna megkérdezni önmagától: „Van-e édesanyám? Hát a kedvesem szeme vajon milyen vala?!”

Szép feje, mit húsz esztendeig büszkén hordott a felnevelő földön, most rongyokba csavarva, mint a lónak törött lába, és táncol, a szabályozó férfierőt megcáfolja s táncol...

Szegény Birtalan Gáspár!

Napnyugtakor egy rozoga tábori konyha jött errefelé. Valami srappelldarab a menázsit kihörpintette a kondérból, s most, mintha temetnék, úgy vitték hátrafelé.

A kocsis feje lógott, nagyokat botlott az álom után. S lehetetlen helyzetben, se nem ülve, se nem állva, még egy sebesült katona volt rajta. Meglőtt lábát lehetőleg lógatta volna, hogy ne verődjék a szekér oldalához. Száját a fájdalom miatt hol nyitogatta, hol szorította, s így szekerezett. A bokornál észrevette Birtalan Gáspárt, s kiabálni kezdett a kocsis felé:

- Állj meg, komám, a fejit igen rázza valaki!

Megálltak. A kocsis odament a legényhez.

- Gyere s ülj fel, ahogy tudsz - mondta.

Nem lehetett azonban értekezni vele. Csak hú szeme esdekelt, s a fejét rázta.

- Gyere, s valami doktornak a szagát megkeressük - szólott ismét. Azzal kartón fogta, nehezen felállította, s a szekérhez vezette. A lőtt lábú katona húzta, maga taszította s addig, hogy valahogy elhelyezték.

A rossz kondéron félig élve megült valahogy Birtalan Gáspár. De furcsa látvány volt erősen: a háta vérben kevert sárral bémeszelve, a csillagai törötten, zubbonya rongyszédőnek ajánlva. Két kezével ösztönösen fogózkodott, a feje fehérén lógott s hánykolódott, mintha szüntelen vihar valami sütőtököt térengetne.

Kacagni is lehetett volna rajta, eget és földet átjáró keservvel.

S már indultak volna, de a két öszvér csak a sárt tapodta helyben, mert álltában elsüllyedt a szekér. A jóféle galíciai sár megfogta, s meg sem mozdult. A hajtó elnézett csúnyán fel az égre.

- Úristen, taszítsd ki!

A löttlábú ijesztő szemekkel kacagott, mint a bolond, Birtalan pedig az eredményt rázta ki fejével.

Így álltak egy ideig.

Aztán egy mérges lendülettel leszökött a kocsis, a szekér oldalához lépett, s olyan arccal, mintha ordítaná, azt mondta szépen Birtalannak:

- Gyere, szállj le!

A másik előtt is megismételte:

- Gyere, szállj le!

Leszedte s hátul odatámasztotta őket a szekérhez, s rájuk parancsolt:

- Aztán taszítsátok, mert úgy itt hagylak mindenestől, amilyent nem látott a három isten együtt.

Maga megtöltötte fegyverét, csövét az öszvér füléhez dugta, lábait szétvetette, élesen vezényelt s lőtt:

- Ta-szítsd!

A szekér reccsenve kirándult, a két sebesült abbahelyben sárba dőlt.

- Tisztára játék - kacagott savanyúan a hajtó, majd biztos helyre állította szekérét, s visszajött. Nézte a „heverőket”, a kín s a nyomorúság láttán egy cseppet tünedezett, aztán csákóját a szemére rántotta, s kezdte feltámasztani őket. Közben emígy biztatta magát:

- Ha ez még sokáig így megyen, maholnap szoptató dajka leszek...

Felrakta megint mind a kettőt, s megindultak.

Setétedni kezdett.

A hátuk megett egy égő falu képében Ferenc Jóska pásztortüze lobogott.

Két nap múlva megtelepedtek egy faluban, a nagy hegyek között. Ezen a helyen a Kárpátok józanító szele már otthonosan mozgott. A vallásos embernek az volt egyetlen gondolata, hogy csak ilyen éghajlat alatt lehetne töredelmes nagypénteket ülni.

Gyümölcstelenség menhelye volt ez a falu. Lakói jámborak és alamuszik, s alig volt egyebük, mint a szegénység, a bagoly és pislákoló lámpa.

A vedlett iskola előtt néhány vézna gyermek állott, és bámulta a kapura kifeszített nagy vöröskeresztet. Most nem ők ütöttek lármát a fakó falak mögött, hanem sebesültek feküdtek minden zugban. S nem egy tengődő nadrágos ember tanított, hanem a Halál mind a két teremben. A Halál, ki nappal röhögött, éjjel pedig kitalálta a tizenegyedik egyiptomi csapást.

S közben az ábécé szelleme tikkadozott a betegszagban. A számológép pedig lerogyva nyugodott az egyik sarokban, s mint üde lelkek virágját, vérdér ütötte. S tovább egy idétlen szekrényben a földgömbre borult az egész állatsereg, és prüszkölt valahány, mert a melléjük rakott orvosságok szagát nehezen állották.

S mindezeknél a jelen időkhöz illőbb keret volt talán a padlásszoba, hová a szükség szintén rakott egy csomó ágyat.

- Ez a legjobb hely - szolt ittjártában a hosszú nyakú cseh orvos. Birtalan Gáspárt is ide rendelte. Az ágyát a sarokba tették: olyan volt ott, mint egy földig ereszkedett óriás pókháló. Különbén maga a beteg nézetet nem osztott, hanem csak feküdt réveteg szemekkel. Jöttek percek néha, melyekben mintha az élet rendje derengett volna előtte, de úgy elronták szép fejét, hogy önsorsa előtt még tudatlan.

Minden reménytelen és életijesztő.

Nem számos az sem, hogy az Isten állandó áldásai, mint a szél és eső, szabadon bójáratosak ide. Igaz, hogy ezeknek hátán a tavasz friss ereje is bévonult ide, s amikor hosszú éjjeleken illatot énekel, a gyógyuló legények tiszteletére a csillagok a házfedélre hullnak, és a hold a likas zszindelyek között darabokra török.

S mialatt eme csodák virágzanak az éjben, a Birtalan Gáspár arcát a vízió ereje szépre veri. Egy leány ül ágyának szélén. Az álmodó arcon nyugszik a szeme, mialatt fehér ruhája megvilágítja vezeklő szőke testét, amely olyannak látszik, mint egy kivirágzott almafa-oltovány.

Minden éjjel mellette virraszt, homlokát simogatja, épülését lesi, s csak a jósága beszél. Vére nem zuhog már, hanem a lélek tisztítóüzében megadással nyugszik. Viharzó útja a háromszéki háztól, az apácák szelidszép szemétől hosszú és rettentő volt a mostani posztig, ahol a mellére vett piros kereszt a viharzó vér utolsó állomása lett.

- A jóság meggyógyít - mondták nagy szürke szemei, és bétakarta a legény szép mellét. Odasimult és úgy érezte, hogy a világ tiszta forrása mellett ül. S mintha az élet egészsége egyszerre záporban kezdene hullni, különös tűzben mosolygott a legény. Két kezét a leány ölébe tette, és a vízió kertjében kinyíltak forró szavai:

- Megöntözted-é szépen?

- Mit, édes lelkem?

- A tizenkét ibolyát, amit elültettem.

És elindult véle a leány.

- Nyugodjál csendben, megöntöztem kétszer is.

- Megfogantak, ugyé? - vizionált tovább a legény.

- Nyiladoznak is már, nyugodjál csendben.

De a legényt tovább vonta a titkos erő. Kínlódní kezdett szörnyen. Majd egyszerre felült, reszketett, a kezeit pedig védőleg teregetni kezdte:

- Jaj, jőnek, jőnek! S letipodják az ibolyát!

- Ó, feküdj le szépen!

- A muszkák az ibolyát, az ibolyát!!

Nem lehetett csendesíteni Birtalan Gáspárt: erőszakkal a földre feküdt, a karjait előre nyújtotta, mintha fegyver volna nála, és nekilapulva csúszni kezdett előre.

- Mennyi orosz! Gyertek, Domokos! Védjük az ibolyákat!

Sokan felültek az ágyban. A sarokban pislogott egy gyertya, valami csepp fényt ide is vetett. Így nézték a beteg megindító, különös harcát. Valami ismeretlen, félelmetes szépség megszállotta valamennyit. Csak nézték, s nem merték megzavarni.

A leány sápadtan ült az ágyon. A Gazsi babonás harca rázta a testét.

- Héjj, előre! Ne hagyjátok! Híjj, a gránát! Jaj, jaj! - s egy mozdulattal elhanyatlott, s már nem tudta kimondani, hogy a tizenkét ibolyát kitepte a gránát.

A leány hozzárohant, melléje térdelt, a fejét ráejtette, és zokogni kezdett.

És hallatszott, hogy néhány sebesült legény is csendesen sírni kezd a rozoga ágyban, az összetörött kárpáti hold alatt.

Éjfélkor a Birtalan Gáspár ágyán fojtogató füstre riadt a leány. Egy pillanatra mintha megdermedett volna szép feje. Aztán gondolkozni próbált. A vízió gyötrelme után félholtan feküdt mellette a legény, csak a szív virrasztott csendesen benne.

Gyűlt a füst, és torlódni kezdett, s mintha valahol tűz ropogott volna!

A leány felugrott, a gyertya feje rohant.

- Tűz van, tűz van! - ordította rémületbe esve, de megbotlott hirtelen, és maga alá temette a gyertyát.

- Menekülni!

Zuhanások estek a sötétben.

- Gazsi! Gazsi! - kiáltotta a leány, és talpára ugrott valahogy.

Egy lángsugár felcsapott a ház falán.

- Gazsi, jaj! - sikoltott megint a leány, de alig léphetett kettőt, valaki nekiesett, s azzal együtt a földre zuhant.

Újra fölcsapott a láng.

És Birtalan Gáspár ott feküdt, mint a gyermek, a fedél mellett. A neve felhasított még egyszer a leány száján, aki megfeszített erővel törte feléje az utat. Eltaposták újra, de felkelt újra. Istent és életet és mindent feltett arra, hogy megmentse ezt a fiút. S egyszer ráomlott az ágyra, rázta a legényt, majd csodálatos erővel derékon ragadta, és húzta a lejárathoz, vont a lejárathoz, és viharzott minden veszély között benne az öröm, hogy most megmenti Gázsit. S ahogy levonszolta borzalmak között a férfitestet, az égő ház világánál az arcába nézett: hirtelen félelmetesen felsikoltott, és a földre zuhant.

Egy idegen, halott testet mentett meg.

Felugrott még egyszer, és nekiindult a tűznek, hogy visszamenjen Birtalan Gáspárért.

Két orvos lefogta.

Lángokban állott már úgyszólván az iskolakórház.

Még reggel is ott ült az üszkők között a leány. És látta, amint derült égből lenyújtja Isten a kezét, és megmossa azt a ház kormában.

VIJOGÓ SAS FIA /CIGÁNYVIRÁG/

1

A faluvégén vakkantott egy erős kutya. Szavát békapta mindjárt valami másik öt, s mérgesen visszavetette.

Egy legény komoran vágta csizmájával az illatos port. Lengyolcs ingén átsütött ereje. Maga a fejét leszegte. Szavát istenembere nem vehette volna.

Lelkiállapotát nyersen így ábrázolta.

Elhaladt: ki a faluból, neki a Cigánydombnak.

A kutyák még mindig hajigálták a hangot, és rágták a koromsötétet.

És bent a huruba földjen szikrázó kedvében ült a vén cigány, nevezetre Máté, dologra tolvaj és hegedűs. Mellette fia, a klánétás; szemben véle a leány, neve Etelka.

A legény megállt a huruba előtt, két hüvelykét korcba akasztotta. Bentről a tűzvilága arcon lepte.

- Máté, gyere ki! - kiáltott egyet.

Mint a riasztott boly, megelevenedett a huruba bent. Valami lopott portékát sebes szóval dugdostak.

- Hallád-é, Máté?! - kiáltott megint a legény, és a jobb lábát kivetette.

Erre kijött a cigány s vigyorgott, mert gazdag volt és bolondhírű, aki hívta.

- Embered voltam örökké: ugyé, Máté?

- Abbiza, ífilegény, gazduram.

Ekkor egy üveget vett elé a zsebéből a legény, és odanyújtotta a cigánynak:

- Húzz egyet, a szentedet! - kínálta nyersen.

Amaz kiitta félig. Aztán megfogta a karját a legénynek, és szép kéreléssel vont a huruba felé, mondván:

- Maga se vessen meg, ífilegény Káruj.

Bémentek. A tűz mellett karonfogva megálltak. A cigányfiú felszökött, s szépen köszönt. Etelka pedig derékban megnyújtózkodott, s az arcája ellangasodott. A legény megnézte, és fényt vetett a szeme. De aztán az öreg cigányhoz fordult, s mindjárt a középén kezdte:

- Hallom, te vagy megfogadva.

- Oda-é?

- Oda.

- Én biza fiastól; s ismét a kereki csóró, ki a leányomat tüzeli s még annak az apja.

- Hát ha mondanám, úgy lenne-é? - szólott Káruj, s úgy nézte a cigányt, mintha kiáltva a fülébe kiáltaná: ha meg nem teszed, valahová odakenlek, mint a legyet.

- No, hamar s melegen - érdeklődött a cigány.

- Ne fuss! - szikrázott a legény szeme.

Megrövidült hirtelen Máténak a nyaka, de azonnal megnyúlt ismét, ahogy pazarul így szólt a legény:

- Egy százas kell-e?

S alig mondhatá ki a száján, úszni kezdett az egész cigánycsalád a szóban megcsillanó kincs után. Mert magát a hajnalcsillagot is táncra hegedülné egy százasért a vén, megbőgetné a fiatal, s meleg ölébe csombolygatná Etelka - hajh, te nyomorú világ, ki az a cigány, kinek százas verte a markát, közel a környéken egy árva este?!

- Búzóld meg s tedd el! - vetette oda Káruj a pénzt.

Etelka átsugárzott a tűz felett. A szemei előtt már lebegett egy gyönyörű új köntös s egy úri topánka, amilyenben az angyalok járnak a szivárvány hátán. Máté a markába vette a százast, hangot nem is adott, csak nézte. S egyszerre kerengeni kezdett előtte a világ, mámorosan, úri módot hányva; s már látta önmagát, amint a két szemét kifordítja száz forintért, majd amint a fahegyiben fejjel lefelé lóg, és úgy húzza Kárujnak:

- „Amíg szívem egyet langal, játszodom a két csillaggal, ami fémlik a szeretőm kebelin...”

Hajdó Káruj megfordult, mire észbe kapott a cigány s az ajtó között lefogta.

- S mondja meg no, mit tegyek az ajándékpénzért?

- Nem sokat.

- Teszek én akármennyit.

- Csak a Bartalis leány lakodalmára megyünk el - mondta röviden a legény. - Ott lesz a lovam s magam rajta.

- Jó, istáлом, jó! Megügyelem gazduramat.

- A többi aztán jó magától - kacagott Káruj, s ahogy a nézése még egyszer végigfutott a tűz felett, beléakadt az Etelka szempárjába, s úgy látta, hogy annyi hűség árad onnét, mint száz kutyából egyszerre.

Hamar kilépett. Nagy fejét újra leszegte.

S ahogy ment, egyszer megérezte, hogy illattengerbe lépett.

Megállt.

Feje felett dús virágban ringott egy fa.

A keserv kilobbant hirtelen belőle, pusztító ereje háborgott. Letépett egy öl virágot, s a porba rakta, aztán egy saskarót kifeszített, s mint a bolond, verni kezdte véle, szaggatott szavakkal mondván:

- A szerelem megcsúfolt: kibe hitemet vetettem! Csillag és föld, teremtett lények s az egész világ: semmi vattok, semmi vattok!

Beléizzadva megállott hirtelen.

Mintha megdermedne.

Aztán átváltozna.

Ellódította a karót. Hasra bújta a földön, fejét a megvert virágok közé fúrta, és tikkadozott a kínlódó könnyek súlya alatt.

- A szeretőm megcsúfolt: látod-é, gyönyörű Isten?! S hallod-é, virág, te: kit agyonvertelek, áldott virág: egyetlen társam levél...

Egymás arcáján így zokogtak ketten sokáig.

Égre emelt arcával vonítottak a kutyák, mert megérezték, hogy tűz van egy legény szívében.

2

A délebéd ideje csak az előbb jára le. Gondburkából kibújt a falusi nép, s ülte a vasárnapot.

Jámbor szagot permetezett az idő vecsernye előtt.

A Bartalis házban ásták a lakodalom örömkútját. Két menyecske Magdót fejrbe vonta, egy másik mirtusszal a fejét béültette, s szép hajával a farát verette.

- Estére nem lesz vétek immár a bűn - mondta egy eleven asszony.

Tizenkét szekér lovastól együtt kivirítva sort húzott a kapu előtt. A népsereg a leány-asszony szívére vígan gomolyát tekert, s pattogott a falu gyermekhada, mint lángon a kövér törökbúzaszem.

A sor élén a négy cigány összebújt, és igen firtatott valamit.

- Bolond ez a Káruj - szólott az egyik. - Ki tudja, mit tett fel!

Tovább azonban nem bogozták a talányt. Különben minek is! Maga a legény sem tette volna, hiszen úgy ült ezalatt lova mellett a jászlon, mintha a szíven kívül nem érdekelné semmi csoda, még az sem, ha a templom tornya hirtelen lepökne egy házat.

Szép fekete kancája vihogva ropogtatta a pergelt zabot. A csikó mellette ügyefogyottan töltötte az időt, s néha pontos vonalat vett, mintha méricskélne kettejük elütő termetét.

Aztán hátravetette egyszerre nagy fejét a legény, majd felállott, két fülét marokra fogta lovának, s a szemébe nézett:

- Lakadatomba megyünk, Sármán! Az Istennek amennyi fejrnépe van, mind férjhez adjuk...

Mellében hullámot vetett a vér. Szeme a fellázadt érzések csatatere volt. Már nem is az elveszett leányt sóvárogta, hanem a mellőzés keserve sodort el benne minden gátat. A férfierő és a zabolátlan lélek tombolt ebben a földművelt legényben, amikor megérezte, hogy mit jelent egyedül lenni s mégis le nem törni soha, hanem lobogni, mint zord éjjelen a havasi tűz.

Koszorút vetett a lova nyakába, fekete ujjasát a vállára vette s várt. A nagy harang megkondult.

- Fogjunk össze, Sármán! S verjünk felleget fejünkkel.

Bartalisék előtt nyüzsgögni kezdett a nép és zajogni. A huszonnégy ló fitogtatta virágos fejét.

Magdót kivezették, s az örömléggel együtt a második szekérre felültették. Az elsőre nyomban felszökösött a négy cigány, a többi is teli lett néppel egy pillanat alatt.

Otthon a legény is lóra szállt, a vállait megrázta, s a kapun belől várakozott.

S egyszerre a cigányszerszámok megzendültek, a nép nótába vágott, s cifrázott lépésekben a lovak megindultak. S nagy móddal zörögtek le az úton, a Hajdó ház felé.

- Te leszel a páva, Sármán! - gyújtotta lovát a legény, s a menet élére kiugratott, s feszülve keményen szembefordult az áradattal.

A cigányok rögtön behúzták.

Minden ló megállott, s a nagy nótászó helyébe csend feszült.

Hajdó Káruj elkacagta magát, de a hangja sivított, mint az ár szele:

- Az urad nem leszek, hanem a vezéred!

Valamit odaszólt a négy cigánynak. Aztán karját lódítva, intett a tömegnek: - Gyertek esküvőre!

Sármány megszegte a nyakát, s ahogy előreugrott, a szekerek is megmozdultak utána.

S a szerszámokon nyomban felsírt egy halottas ének.

Valaki elkiáltotta magát:

- Nem temetünk!

A menyasszony egy elnyújtott jajjal leejtette a fejét.

- Állj meg, az angyalodat! - szólott egy hang.

A legény megállott: lám, mit akarnak. S látta, hogy a bíró jön, s utánatódul apraja, nagyja. S még hozzá sem ért, s így szólt az előljáró ember:

- Bolond vagy-e, ugyanbiza?

- Éppen hogy nem - mondta Káruj.

A vőlegény is odatörtetett hamar. Könnyen vélekedett egészen, csak a cigányokat fenyegette:

- Megfizettelek, s húzzátok, ami jár!

- Más is fizetett - vetette oda Máté.

- Duflán fizetek, húzzátok!

- Közelről sem.

Mintha megnémult volna, egy-két percig dermedezett a vőlegény. Aztán recsegve felkiáltott:

- Ötszáz pengő, húzzátok!

A nép tátotta száját.

Máté meredezni kezdett Káruj felé, mintha így hápogott volna feléje: no, most neki húzzuk, vaj mi?! A legény azonban könnyű göggel mosolygott lova hátán, csak a szeme úszott hihetetlen fényben, ahogy legyintett:

- Ezör forint, Máté!

- Ezörötszáz! - kékült el a másik.

Káruj a vakszemére vont a kalapját.

- Birtokom fele négyeteké, csak a halotti nótát!

A vőlegény felhördült, mintha agyonszúrták volna: hiszen az ő egész birtoka nem veri ezt a felet! Bokrétás kalapját a porba taposta, ujjásával a népet szembeverte.

- Megölök embert, lovat s szekeret!

A tömeg zúgni kezdte, hogy mi történt. Ki remegve sírt, ki rikótván kacagott.

Hajdó Kárui csak biccentett a fejével, mire a négy cigány a földre szállt: kettő lótól jobbra, kettő lótól balra. A vérüket is adták volna, ahogy ismét felzúgatták a halottas nótát.

Bartalis Magdó ájultan feküdt a szekérben.

Méltóságosan megindult Sármán, s a hátán levett kalappal énekelt a legény. Véle tartott mind a tömeg, és sírva s énekelve gyúródtak a lova körül. És a seregben ott lobogott az Etelka két cigányszeme, s csak a legényre sütött, mint a Nap a földre: se étel, se üdvösség, csak ő.

Mint vihar után a kalász, kifosztva állott a tizenkét szekér. S tépett ruhában egy balul kiütött nász után, Magdóra ráborulva sírt a vőlegény. Egyre-másra beszédbe állott, de örökké csak ennyi lett belőle:

- Ne búsulj, gyalog is elmegyünk a paphoz...

A különös menet pedig verődött tovább az úton, s egyszerre befordult a temető felé. A csikó legelő s nyerítve ugratott a kereszték közé. És jól látszott messziről is, amint a lova hátán, a fekete kapu alatt, meghajtotta nagy fejét a legény.

3

A falu végén megint ugatott a kutya. Negyven hete hirdeti már, hogy minden este erre jár a legény.

A fák fehér szakállá csüngött, mint a megdermedt fény. Éjfél volt és tökéletes, gyönyörű tél.

Zúzmarás bajusszal jött a legény. Báránbőr sapkáját a fülére húzta, a vállai előredőltek, és kiütöztek arcáján a csontok a titkos teher alatt.

Dermesztően tiszta volt minden.

Immár el is hagyta a falut, de csak akkor ocsúdott fel, amikor a huruba előtt állott levett sapkával. Hiába mondta volna bárki, úgysem hitte volna, hogy nem az emberiség első temploma előtt áll. A fájdalom és gyönyör összeolvadva kínozták.

Állott, és a fagyos csendben hallgatózott. Émetten kiverődött újra előtte a Máté alakja, amint a birtokrésziből telirakja arannyal egy cigányasszonynak a mellét, s eltűnik véle a semmibe, s rongy hajlékát otthagyja leányostól.

- Nyárára eltörlöm innét ezt a pajtát.

Így tervezett, és béfigyelt megint, miközben a hideg nyugtatta magát a hó tetején.

- Pedig itthon ké neki lenni!

Szörnyű kétség szállotta meg. Hirtelen bényitott, s rögtön megállott a setét cigányszobában, mert a legáldottabb szenvedés hangja és izenete égette meg béesett arcát:

Etelka vajúdott a jéghideg ágyban!

Odament, térdre állott, az alacsony ágyra borult.

- Én vagyok, drága gyermekem... - töredezte megindultan.

A vajúdó leány láza sütötte arcát. Gyufát gyújtott, s annak fényénél látta a beteg csillogó, nedves szemét, amint a leánysors kínok között változott át asszonyossá benne.

- Légy velem! - szólott Etelka, és görcsösen megszorította a legény két erős karját.

Sokáig így vajúdott.

- Hideg van... - mondta később, vacogva a láz és a fagy tüzeiben.

Felkapta fejét a legény.

- Hideg van - mondta. - De milyen, a keservit!

Aztán a gondolat eszébe rohant hirtelen:

- Tüzet rakok, mindjárt, mindjárt, édes gyermekem.

Kiugrott a hurubából. A vére forrt.

- Mások fűtőznek! Őt a hideg öli!

Nekiugrott egy kerítésnek, és karóstól kiszakasztotta, mint a tollat.

- A falut is feltüzelem, fel én!

Egy öl deszkával futott vissza. S a ház agyagos földjén már rakta a máglyát.

- Mindjárt, mindjárt, ne búsulj.

Szívét-lelkét bélepte, hogy most neki gyermeke lesz. Most, ennél a tűznél! Soha nem érzett gyönyörűség szállotta meg. Lassan, gyermekes örömmel énekelni kezdett.

S amint énekszóval alájagyújtott, az ajtóban megcsikordult a hó; a kerek csóró állott ott, izgága cigánylegény, kiről is azt mondta vala Máté, hogy tüze a leányát.

- Beteg? - kérdezte a cigány.

- Beteg - mondta Káruj, mintha hozzátette volna: semmi vagy itt, mert nekem beteg.

- Fújjad inkább a tüzet! - szólt utána.

A cigány azonban ügyet sem vetett reá. Az ágy felé közeledett.

- Oda ne! - vágott eléje a legény, s amikor a tűz lángra lobbant, maga ment az ágyhoz.

Etelka már csendesebben feküdt. Mintha vértelen arcára az enyhülés kezdett volna szállni. Közelbújt hozzá a legény, és szinte felkiáltott, amint meglátta a vergődő csecsemőt. A kezébe kapta, a tűzhöz emelte.

- Legényke! - mondta áhítatos arccal.

A csóró szeme gonosz lobbant, de mukkani sem mert. Érezte, hogy pehely volna a Hajdó Káruj két markában.

- Fogd meg! - nyújtotta oda a csecsemőt a legény. A cigány elvette.

- Bé csúf! - gondolta magában, de a szívét szaggatta hét ördög.

Akkor az ujjasát levetette Káruj, s tiszta ingének ujjával szárazra törülte a csecsemőt.

Etelka hosszan jajdult. A gyermekkel az ölében odament a legény.

- Itt van, né! - bugyogta. - Nézzed, lelkem, szép kicsi legényke!

A hitvány ágyat átította az áldott vér. Agyonrémült, ahogy látta.

- Bábát küldök - mondta sebesen.

Majd a csóróhoz fordult:

- Maradj itt! Őrizzed Etelkát, s kúrálj a tüzet.

Akkor egy pillanatig tévovázott, mintha keresne valamit. Aztán nagy öröm fogta el egész testében: vette a fekete báránybőr sapkáját s a csecsemőt beléültette, hogy ki sem látszott semmi belőle. Odaszorította férfiszívéhez, és gyorsan, ropogó erőben elment. A fagyott havon muzsikát vert a két lába, ahogy kicsi fiát vitte. Egyszer-egyszer megnézte, aztán a tenyerével újra befődte s ügyelt, hogy ujjai között kapjon levegőt. Egy háznál megállott, s verte az ablakot. Már hasadt a hajnal.

A bába felkelt s kihajolt: különös bölcsejében meglátta a gyermeket, s a torkán sült meg a szó.

Káruj sebesen tördelte:

- Itt van tíz pengő. Menjen Etelkához, de futva, fel a Cigánydombra, s a vérit mentse meg!

Az asszony a szoknyáját s egy hárászkendőt magára kapott s futott.

A legény pedig egyet se gondolkozott, hanem vitte a gyermeket a paphoz; vitte a fekete fészekben, mint egy sasfiút. S ahogy ment volna, lassan előretört a reggeli fény. S ő meg-megállott véle, majd felfődte s mutatta neki a fényt, s biztatta megáradó apai szerelemmel:

- Láss világot, aranyom! Édes aranyom!

Bévitte a paphoz. Gyónó asszonyok húzódtak az ajtó elé. Sírnak kezdtek, amint látták a fészekben ülő csóré gyermeket. Egyik-másik a feje tetejét csókolgatta.

- Az én fiam. Péterkének kereszteljük... - mondogatta a legény, és úgy tűnt néha, mintha nem lett volna teljes eszmél. Álmosan kijött a pap.

- Keresztelje meg, hamar, hamar! - állott elejébe Káruj.

Odapillantott a pap, s arca átváltozott rögtön, a szeme könnyel teli lett. Az élet ereje feltor-nyosodott előtte. Gyorsan bévitte őket a melegre. Felrázott lelkéből kibugyogtak a keresztelő szavak, s a lecsorgó szent vizet béitá a puha bölcső.

A kapu előtt újra megállt menet a legény. Nézte a napot, amely a hegytetőn előretört kacagva. Felemelte a fiát, s bémutatta neki.

Csendesen pihegett a gyermek. Asszonyok és férfiak vették körül. S egyszerre kivált közülök egy kerek arcú menyecske, szép mellét kibontotta, s a gyermek száját megcirógatta véle.

- Szopjál, kicsi ártatlanka!

A legény felkacagott, ahogy megismerte a menyecskét:

- Ó, Bartalis Magdó! - ujjongott neki.

Két csendőr valakit kísért a csoport felé.

- Ki az?

Egy tízesztendős leányka futott oda:

- A kereki csórót hozzák. Ma hajnalban megölte cigány Etelkát.

A legény megvonaglott. Egy pillanatig szimatolt, mint a vad. Látszott, hogy az indulatok rázzák, és az arcáján az örület küszöbén verik a harcot.

Bartalis Magdó, mellén a gyermekkel, elejbe állt, s úgy kérlelte:

- Káruj, apa vagy s legyen eszed.

Ebben a pillanatban a csecsemő felemelte a fejét: sokáig nézte az áldott emlőt, mintha az emberi sorsot fürkészné benne. Aztán édesen és boldogan nevetésre vonta tejes száját. Az apja ráhajolt, s mintha a nap tüzéből jött volna, úgy gördült a szava:

- Ugye, nem félünk mi a világtól?

A csepp legényke mohón feszült az emlőnek, mintha mondta volna:

Nem mi aztán, csak nőjtek fel magam is.

A LEGÉNYFA KIVIRÁGZIK

Kerek egy órája is van, hogy mosdik, keféli csizmáját, fésüli fejét és babrálja magát kicsi Móka. Közben fészkelődik: itt leül, ott lefekszik, ablakba kihajol, legyeket riaszt, majd szabad levegőre megy, de helyét sehogyan sem leli. A gondolatok csokorban teremnek buksi fejében, villognak, futkorásznak, s ha meg akarja fogni őket, akkor elrebbenek, mint a társkereső kicsi madár.

- Így se járák! - békétlenkedik a szoba közepén, majd a karjait hátraveti, ahogy töprengő papok szokták, és sétára fogja dolgot.

Az édesanyja fél szemmel lesi, és titkon mosolyog. Alig kétszer fürdetsi meg szemében kicsi fiát, már tudja, hogy a férfitermészet ütött ki azon. Kicsit elidőzik, nézvéen vergődését, majd egy hunyorítással így rebbenti fel:

- Mikor töltöd a tizenhatot, Móka?

- Én-e? - fontoskodik a gyermek, megtúrvén szórtelen álla alatt a bőrt, és kivágja a pontos időt:

- Aprószentek napján.

- Ma István király van.

A legényke nem feleli meg a szót, csak izeg-mozog ismét, és berzenkedik belsejében, mintha selyem fűszállal birizgálnák a vérét.

A lámpa szelíden ég. Fénye elfolyik a falon, mint a tej.

- Hosszú a nap - szól az asszony.

- Megvan a hossza.

A macska gürüzdöl az ágy tetején. Az eperfa ágai bélesnek az ablakon.

Csend üli meg a házat, mint a szín a virágot.

Aztán veszi a kalapját kicsi Móka, megkeféli ügyesen, s az ujjasát is bégombolván, kettőt kilépi peckesen. Úgy tesz, mint a kakóca a tavaszi napsütésben.

- Eresszen el, édesanyám! - akadozza ki elvörösödve.

Egymásra néznek, ahogy soha még.

Nem tudja most kérdéssel bántani édesfiát az asszony, csak dolgos két kezével, mint kifeslett virággal, megilleti arcáját; és megcsókolja meleg indulattal, mondván:

- Aztán láss haza, fiam.

Az este derült.

Fák és virágok illata házfedélre hull, és piheg a falu, mint a pihenő királyfiú.

Csodadolog, amilyen könnyen esik most kicsi Mókának a járás. Ül vágyának a hátán, és illan az úton.

- Ma guzsalyosba megyek - tömörül szóba a világ.

Észre sem veszi: Sándor Péterék előtt hirtelen megáll. Csak áll, és révedezik. Egyszerre hangot ad a kert, s alig két araszra egymástól, két kutya mérgesen átugrik a fején. Sebesen lekap a földre, s utánuk nyír egy követ. Aztán a ház felé fordul, s magában így szól:

- Vajon Sándor Peti itthon van-é?!

Látszik a szeme szúrásán s homloka ráncán, hogy gondolkozik erősen: vajon egyedül lásson-e el a lányhoz, vagy hírt adjon Petinek is? Egy éles füttyentéssel elfújja a kérdést, és belépik a barna kapun. Kicsit tart valamitől, és bátortalan. Máskor pedig úgy jött ide, mintha hazamenne. A tornác alatt fülel és lassít. Majd az ajtónál megáll, a falhoz lapul és hallgatódzik. Egyszer nagyot sóhajt odabent Sándor Péter, az idős:

- Hej, hol vagy István király, téged magyar kíván!

Utána megint csend.

Móka áll, s éppen azt figyeli, hogy minő bolondul zsong a feje, amikor megcsikordul az ajtó. Mint az árnyék, úgy ragad a falhoz. Meghökkenve lesi a jövőt, és szusszanni sem mer.

Egy alak megjelenik, a tornác fájánál megáll, s így beszél a csillagokkal szembe:

- A kecskebéka eszik túrós puliszkát örökké.

Móka rögtön megismeri, s hátbakapja egy hanggal:

- Peti!

A fiú megrezdül, hirtelen a zsebéhez kap, és keményen hátrafordul.

- Ki az, mert megölöm!

- Tá nem?! - közelít Móka.

- Hát te vagy?

- Jősz-e, Peti?

- Hova a sújba?

- Guzsalyosba.

Rögtön kitetszik, hogy a gondolat Peti előtt sem idegen, csak furcsállja, hogy ilyen egyszerre lett sietős Mókának a dolog. Látszik rajta, hogy gondolatai hullámzanak, s hamarjában nem tudja, hogy lecacagja-é a tervet, vagy egyenesen reáálljon.

Egyik is szót vár, másik is szót vár: így nézik egymást jó néhány percig. Végre kicsi Móka halálos komolyan így szól:

- Én nem bolonkodom. Nem bizonisten.

- S hova gondoltad? - egyezkedik Peti.

- Én Bálint Pannához.

- Annak szereteje van, te!

- Nem esküttek meg.

Megint bedugultak mind a ketten.

Az utcáról ének hallatszott.

Peti is kitétte a jobbik lábát erre.

- Jó, no! - adta meg a hangot, s egy pillantás alatt künn voltak az úton. Itt kicsi Móka nyakon ölelte társát, s remegve kínlódott a beszéddel:

- Hej, te Peti!

- Tán valami talála?

- Hadd el, ne is kérdezd.

Mókát sütötte a belső tűz, s vergődött, hogy elmondja-é, ne-é? Mert ha elmondja, akkor elrepíti a titkos jónak ízét, ha pedig nem bolygatja, reggelig kirágja az oldalát.

- Jó nap volt a mai nap - kezdte.

- Tán leányra kaptál?

- Azt éppen nem, csak láttam, ahogy lehengeredett a buglyáról.

- Kit, te?

- Én aztán Pannit.

- S milyen vót? - tátozott feléje Peti.

Móka béhunya az egyik szemét, s kacagott:

- Hát olyan, hogy most megyünk guzsalyosba hozzá.

A képzeletük dolgozni kezdett, ahogy hallgatva mentek tovább. Érezték, hogy születésük után most cselekszik a legnagyobb dolgot. Mert az első vizitábamenés olyan, mint a csikónak a rétreszabadulás vagy a madárfiúnak az első repülés.

A legényfa bimbajára ilyenkor süt az első napsugár. Császárok öröme szégyen ehhez képest, és országok sorsa törpe.

- Itt vagyunk! - vetette meg a lábát Móka.

- Jól ég a lámpa.

- Minket hívul, gyere csak. S ha aztán bent lehetünk, egyet se félj, hanem mondj bátrakat s pöfffedezzél, mintha nagylegény volnál.

Egészen beléveresedtek a nagy készülődésbe. Mint amikor nagy terúvel hágó alá ér a szekeres ember, nyugtattak ők is, egy kicsi hallgatással erőt gyűjtöttek maguknak.

Aztán oldalt billentette a kalapját Móka, és nagy vitézséggel szólott:

- No, most gyere bátran!

- Hát egyszerre menjünk mégis?

- Úgy hát. Nagyobb lesz a térfoglalás.

Megindultak. Az ajtó előtt megállott Peti.

- Elegen vadnak.

- Még kettővel többen lesznek - vetette oda kicsi Móka, erre nyomban koppintott az ajtón, s bélépett, s bé utána Peti is.

- Jó estét adjon Isten!

Mindenki visszaköszönt a bátor szóra illedelmesen.

Móka ment elől, s tempósan kezét fogott mindegyikkel. Peti is a nyomában, s pontosan úgy tett, mint a másik, de a leány előtt meg akarta mutatni, hogy ő is tud valamit, s idétlenül azt találta mondani, hogy:

- Mü es eljövénk.

- Azt látjuk - fakadott ki erre nagy kacagással Márton Zsiga, aki a leánynak szereteje volt. A többiek is rákacagtak.

Kicsi Mókát felfutotta a méreg, helyből a legény felé fordult, s mintha a magasból beszélne lefelé, így szólt:

- Jól mondta Peti, hogy eljövénk, s nagy értelme van annak, mert a dolog annyiból áll, hogy kocsival akartuk ehhez a módos házhoz elhozni magunkat, de tekintettel arra, hogy te tudós nagy legény vagy, s mégis gyalog járogatsz el ide: gondoltuk, hogy nem teszünk túl mü sem rajtad.

Egyszeribe csend lett.

A respektus nagyra nőtt egy pillantás alatt. Még a háziak figyelmét is úgy felverte Móka a közönséges hangulatból, hogy elfelejtették leüléssel megkínálni. De ő egy perc alatt feltalálta magát, s komótosan lehúzódott egy kurta lábú székre, s maga mellé húzta a másikat is, intvén az állva szorongó Petinek:

- Gyere, ülj le, Peti, mert Márton Zsiga még meg talál ijedni, hogy el akarsz menni.

- Úgy, úgy. Vegyüljetek el - mordult meg a vénember, mire ismét belékaptak a rendes csapásba, s megindult a beszélgetés.

Öten voltak legényekül. Zsiga vitte a szót, s mintha az égvilágon semmi sem történt volna az előbb, ismét megeresztette nagy száját, s tempós bölcselkedéséből hat ökörrrel sem lehetett volna kihúzatni. A leánynak tetszett-forma a dolog, mert a kacagása felrebbent egy-egy puffanó szóra.

A vén házigazda olyan volt, mint a bagoly, amelyik annál jobban gubbaszt, minél nagyobb a csárogás körüle. Az öregasszony pedig mindenre pislogott, mint az árokba kívánczó alma.

Az idő vígan döcögött az éjfé felé.

Egy legény elment. El a másik is.

Száradni kezdett a forrás is, ahonnét a gondolathordó szavak bugyognak. Egyszerre nagy hangon, mintha felfedezést tett volna, találós kérdéseket vetett fel Márton Zsiga.

- Mi az, hogy ülőkém szereti ülőkédet?

- Az eppen a szék - találta el Móka.

Jóízűt kacagtak.

- Hát az mi, hogy erdön termik, a város bolondjait összegyűjti, s nyerít is nekik?

Móka legyintett:

- Hiszen akármelyik cigánnak van.

A leány nagy örömmel vágta ki:

- Az akkor purdé.

- He-he-he! - kacagott Móka. - Mert a purdét erdön vágják eppen!

Zsiga erőltetett vígsággal legyezett:

- Panna ne tudná, aki egy kicsi muzsikaszóra kiszökik a bőriből?! Hiszen még azt is kitalálja ő, hogy melyik volna a három közül a nagyobbik baj: az-é, ha minden pap elveszne, vagy az, ha minden menyecske elveszne, vagy éppen az, ha minden szamár veszne el?

Egyszerre nagy csend lett. Aztán végtelen boldogsággal Peti mosolyogta el magát, hogy most ő is visszaadhatja Zsigának a csúfságot.

- Megmondom én - szólt.

- Hadd lám! - pöffeszkedett Zsiga.

- Hát - kezdette nagy figyelem között Peti - az volna a legnagyobb baj, ha a szamarak vesznének el, mert a diákokból leszen pap elég, s igen a leányokból is menyecske elég, de szamár csak Márton Zsigából leszen.

A kacagástól mindenki lógni kezdett ülőhelyén, csak a Zsiga orra töve sárgult el a méregtől; egyet nagyot nyelt, s szúrósan így szólt:

- Könnyű dolog mindent összegalatyolni, de olyan kérdéseket feladni, amelyeket én adok fel, ahhoz ész is kell.

- Tán azt akarod mondani, hogy neked igen sok van? - kérdezte egy játékos fordulattal Móka.

- Találatik egy kicsi - kevélykedett Zsiga -, tán kölcsön akarsz kérni?

- Métt ne? Csak éppen jusson belőle.

- Jut is, marad is.

A hányaveti szóra megfészkelte magát ültében Móka, s szúrósan mosolyogva így szólt:

- A kipróbált emberek azt mondják, hogy a tett bizonyít: éppen azért csak azt a kűs tételt adom fel neked, hogy: mit nem lát az Isten?

- Az aztán mindent lát - nyilatkozott Zsiga.

- Ha látna, nem kérdezném.

- Pedig lát.

- Hát hogy látna, amikor nem lát!

- Ejszen téged nem lát - gúnyoskodott a legény.

Móka kedélyes biztonsággal felelt:

- Nono, közelítség hozzá, de még messze vagy tőle.

- Hát te tudsz olyant, amit Szentfelsége csakugyan nem lát?

- Hogy a sújba ne tudnék. Tán kínoználak én téged másképp?

- Akkor mondd meg, lám!

- Egyszóval nem tudod?

- Fogjuk reá - legyintett Zsiga.

- Hohó, ápertén beszélj: tudod, vagy nem tudod?

- Hát nem tudom.

- Akkor hallgass ide - emelte fel a mutatóujját Móka -, az Úristen mindent lát, csak egyetlenbenegyét nem.

- Mit?! - torzult el mérgében Zsiga.

- Nálánál nagyobb urat - tagolta bölcsen kicsi Móka.

Az arcokon derű villámlott át.

Mindenki nagyot szusszant.

Márton Zsiga ülőhelyébe visszarogyott.

- Hát ennek is te látod javát - mondotta Móka az elsápadt legény felé -, mert megtanultad, hogy kölcsönt pénzben is, de észben ugyanvalózt az ígérjen, akinek van - s azzal felállt, s odavetvén egy ropogós köszöntést, kiment.

A leány utána.

Künn a lányhoz húzódott erősen.

Vajon kezdjek-é valamit? - tusakodott a setétben. Szíve erősen vert, a vér rózsaszínűre festette arcát, és elévillant egyszerre a délutáni emlék, s érezte, hogy most, most üti le a lábáról. Szerencsére a falnak támaszkodott hirtelen, s a hűvös érintésre helyrejött egészen. Néhány csipkedő szót odamondott Pannának, s aztán oda engesztelésül egy meleg jó éjszakát, s elment.

Künn az udvaron várt.

Peti is jött egyszeribe.

- Várj! - intett Móka.

- Mit akarsz?

- Ezt a Zsigát istenesen eligazítók, s most gyere, azt hallgassuk ki, hogy a leány előtt is lerontottuk-é.

- Észrevesznek - óvatoskodott Peti.

- Ne félj te attól!

Körülnéztek.

Mókának a szeme egyszerre megcsillant. Mutatóujjával a házra hajló nagy eperfára intett:

- Felhágunk a fára.

Mászni is kezdtek nyomban. Kicsit nehezen ment, mert vastag és sima volt a fa törzse, de vakartak felfelé, mint a macska.

Elhelyezkedtek. Peti az eresz felőli nagy ágon, Móka a tornác felett. Csintalan jókedvükben jóízű szavakat váltottak, és vártak.

Egyszer megnyílt az ajtó.

- Jőnek! - jelentette Peti.

- Csak ne félj semmit.

Az ereszben megállt a leány. Zsiga megfogta a karját, s húzta.

- Jere, te! Jere no!

Csakugyan hátramentek a tornácba. Móka éppen felettük lebegett, s a holdvilágon pompásan kivett mindent.

Zsiga a leányt átölelte, s a csendesen piruló fejét a mellére vonta.

- Ész nélkül is szereti - állapította meg Móka, s hát éppen akkor látja, hogy javában csókolóznak.

- Kháár! - hangzott az eperfáról.

Zsiga felkapta a fejét.

- Varjú lesz - mondta, - Jere, csókolj meg, Panna.

- Khá-á-ár!! - hangzott újra, mire Peti elköhintette magát. A legény rögtön észrevett mindent. Mérgében hamar elbúcsúzott, nehogy Panna is rá találjon jőni a csúf dologra.

Dühödten jött ki az ajtón. Az eperfa alatt megállott, s felhorkant mérgesen:

- Jertek le, mert száz darabban szedlek le!

- Jóhelyt vagyunk - mondta Móka.

- Jertek le, mert a fát is kivágom.

- Az lesz a legjobb - felelt megint Móka.

Sokáig így felelgettek egymásnak, míg a legény mégis megunt a nyakra meresztő hívogatást, és ledőlt a fa alá.

- Majd lejötök reggelig - mondta mérget nyelve, és kiterült az éggel szembe.

Elmúlt egy félóra. El egy egész.

- Fogadjunk, aluszik - mondta Móka.

- Vagy teszi magát.

- A nem aztán. Gyere, szálljunk le!

- Hátha megfog?!

- Hozzáverjük a földhöz - vitézkedett Móka, és csendesen leereszkedett a fáról. Lábujjhegyen megkerülte a legényt.

- Gyere, mert úgy aluszik, hogy fel sem lehetne köteni.

Leszállott Peti is.

Közös erővel is megkerülték a legényt. Aztán melléje térdepeltek, föléje hajoltak, mint a doktor, töviről hegyire megvizsgálták, s még az ujjok begyivel is megdöfödték egy-egy kicsit.

- Ha ez nem aluszik, akkor senki - jelentette ki Móka.

- Eléggé lipinkázik a melle - dűnnyögte Peti is, s egyben valamit gondolt, eloldotta a harisnyaszíját, s hát húzza kifelé.

- Te mi csinálsz?

- Megkötjük a lábát.

Tetszett a találmány. Jót kacagtak rajta.

- Meg azt, a kezit is - tüzelt Móka, s kivonta ő is a szíjat.

Megkötözték istenesen. S Zsiga túrta, mint a bárány, csak a melle hullámzott nagyokat az illatos légben.

Ahogy készen voltak, végignézett még egyszer Móra a legényen, s meglátta a nagy bokrétát a fülre húzott fekete kalapban.

- Ezt is vízbe tesszük - szólt, s azzal kivette a bokrétát a fejből, s a Zsiga tátott szájába beléltette.

- Ezt felcifráltuk.

- Ne mondja, hogy árva szegény.

Hirtelen elhatározással az ablak alá lépett Móra, és koppintott. A negyedik zajverésre lelépett a vénember az ágyról, lassú medvegázolásban az ablakhoz jött, s egy laposat pillantva így szólt:

- Mia?!

- Hallgassa meg kied, valami tolvaj megkötözte Márton Zsigát.

- Hol, te?

- Ahajt fekszik az eperfa alatt.

- Hennyé!

Hallották, ahogy nyílt az ajtó. Kettőt ugrottak, s már az úton voltak.

Ott fél kézzel megigazították korcban a harisnyát, a másikkal pedig megölelték egymást.

Boldogan összekacagtak.

Aztán nótára zendítettek, hirdetvén, hogy a hajnal szerelmében virágozik immár a legényfa.

HIMNUSZ EGY SZAMÁRRAL

1

Öröme hajtotta, mint a benzin a motort.

Gyorsan jött. Ruhája katona, lábbelije bakancs, sapkája semmi, maga Gábor.

Hirtelen kanyarodóhoz ért, de akkor meglátta faluját, s egyszerre megállt. Érezte, hogy szemébe hull az egész nagyközség, csak a torony akad fel homloka csontján. Az öröm kibuggyant egy szóban a száján:

- Templom! - mondta.

Szemei nedvesen remegtek. Fáradt lábai újraszülettek. Az októberi hideg szél neki sem szél, sem hideg nem volt. De a hátzsák szárny lett egybe a vállán.

A határbeli földeknek került, nehogy az emberek bár egy szóra, leföggék. Jól számított, s hamar ment. Kicsi háza felett kerítés volt, arra felhágott, s túlfelől leesett. Azonban jaj helyett azt mondta nevetve:

- Ház!

Felállt és lassítva jött tovább. Csak a szemeivel kapdosott ide és tova, de nem találta bennvalóján a rendet, az életet, a gondosság nyomait. Hanem a kicsi udvart burjánban bokáig, a csúrt nagy szájakkal a fedelén, s a házat vetkezés alatt. És mindent, ami még volt, cudarul.

Cudarabbul, mint ember valaha.

Megdermedt arccal kiáltott egyet.

- Sári!

Ez a felesége lett volna.

Néhány őszirózsát látott a ház mellett, de Sárit egyet se látott. Gerjedelem rázta meg. Az ajtónak rontott, de az engedelmesen kinyílt: szégyenében, kifosztottan állott a szoba is. Régi levegővel. Néptelen csenddel. Ahogy körülhordozta szemeit, egy nagy darab papirost látott lámpának támasztva az asztalon. Odament lassan, elromlott arccal, s hát valami óriás papírzacskó, amelyenbe lisztet vagy ptyókat csomagol a boltos. De mintha írás lett volna rajta.

Felvette.

Nem merte rávetni azonban ott helyben a szemét. Hanem kihozta, leült az alsó lépcsőre, s akkor megnézte az írást, amely nagy ákombákom betűkkel így szólt:

„Nem győztelek várni. Sári.”

Ahogy elolvashatta, éktelent mondott sárga szájjal. Aztán leejtette a fejét, s nézte a földet. Majd megolvasta megint, hogy mit tudott Sári. De most már kacagott felette. Keserűen, mérgesen, kirúgva még a nevét is. Majd szájához emelte a papírzsákot, felfújta feszesre, s a térdéhez suvasztotta hirtelen, hogy nagyot csendült a levegő.

Utolsó lőtt a katona.

Még ott ült a lépcsőn, amikor lassan, szelíd örömmel béjött egy öregember. Már messziről köszönt.

- Hazavezérelte a jó Isten, Gábor?

Rá sem nézett Demeter Gábor.

- Engem haza, hát honnét tudta?

- Hallám, hogy Sárít szólítád, s puffantál is egy jó nagyot.

Nem szólott Gábor semmit rá.

Az öreg melléje húzódott a falépcsőre.

- Hadd el, kapsz eleget - mondta.

Gábor megnézte az öreget.

- Ide bé nem egy is többet.

- Jó, jó. Meggyógyul az ember. S aztán sokat odavótál, s ő is ember, s kellett neki.

- Mi a nyavalya kellett?

- Hát amit megkóstolt.

Nem szólott erre Demeter Gábor. Az öreg azt hitte, eltemették Sárít, ha nehezen is.

- Három esztendeig valál fogoly katona, ugyé? - kérdezte.

- Addig.

- Azt mondják, a taliánoknál.

- Hát aztán kivel ment el?

- Sári-e?

- Nem is Mariska.

- Egy alföldi magyar teve szert reá - mondta az öreg.

- Hát nem tudta valaki széjjelütni?

A szomszéd legyintett.

- Hadd a kecskebékába. Ha előbb megtette, később is megtette volna. Az ember ne kívánjon sokat egy fehérszékelytől: amíg fogja, addig van.

- Fogja a görcs! - hirtelenkedett Gábor.

Megint hallgattak egy darabot.

- Sok pénze van-e a taliánnak? - kérdezte az öreg.

- Annak annyi, mint a zsidónak.

- De itthon mégis jobb, Gábor. Mit mondasz?

Gábornak egyebütt járt azonban az esze.

- Hát aztán legalább hogy hitták? - kérdezte.

- Azt az alföldit-é? Azt valami Juhásznak. Juhász Mihály vagy János, János-János. Itt őrizte sokáig a muszka foglyokat, s úgy kaptak össze.

Gábor felállt, és a hátizsákját a burján közé dobta.

- Az Istent is megtagadom! - tüzelt.

Harangoztak estére.

Az öreg levette kalapját.

- Azt ne tedd - mondta -, mert egyebünk sem maradt. Hanem hozz asszonyt, egy másikat. S neki az új életnek!... Szőke volt-e Sári, vagy barna, te?

- Az barna, vesse ki az Alföld! Mert a magyar rabolja meg most is a magyart.

- Nohát, akkor véssz egy szőkét.

- Én nem soha fehérmépet! - szegezte le Gábor.

- Jó, jó; sokat beszél egyszer-egyszer az ember... - bólogatott a kapu felé az öreg, s onnét még visszamondta:

- Én ügyeltem a házadra, hé.

- Jól ügyelt - köszönte meg Gábor, s ahogy az öreg elment, állt még imbolygó értelemmel valameddig. Majd belékapott egy útba, s valamint a sebes futású motor, úgy járta bé a múltat s annak emlékkertjeit.

Templomokat látott.

Aztán éneklő apró gyermeket, számtalant.

És sok-sok talián szegény embert, akik valahányan egy Istennel egy számmal élték életüket. Látta a sok szamaras embert, és nézte sokáig őket. S akkor valahol a mélységben, ahol az ember sorsa ül, új élet csírája pezsdült.

Érezte, hogy Istene már van. S felujjongott egyszerre helyből:

- Szamarat veszek, s új életet kezdek!

Gyorsan megindult, kedvvel fát kerített, tüzet rakott, kenyeret evett, füttyült.

És lefeküdt.

És sokan lefeküdtek a haza és az igazság romjain, hogy virradatra új életet nyerjenek valahogy.

2

Bomlani kezdett a tavasz.

És Demeter Gábornak örömet trombitáltak a szemei.

Kacagó kicsi udvarán készen állott immár a szekér. Ügyes, új, kisdud szekér volt, amilyent egy számmalnak tiszta öröm húzni.

Egy csütörtök reggel útra öltözött füttyörészve, s beszólt a szomszéd öreghez:

- Néhány napig ügyeljen a házra.

Az öreg kacagott.

- No, no - mondta. - Hát hová mész? Aztán szőke legyen s ügyes.

- Az a lesz, csakhogy négy lába lesz...

Nem folytatta Gábor. Rejtélyes ábrázattal mosolygott csupán. Másnak sem árulta volna el tervét a világra, pedig sokan kérdezték, amíg végigment a falun.

Tudta, hogy messze kell mennie, mert e környéken szamarat ember nem látott soha. Csak ahol románok vagy szászok laknak, ott honolnak azok a hasznos nagyfölűek.

Oda is volt három kerek napig.

Vasárnap reggel azonban egy szép bakszamarat vezetett bé a faluba. Éppen virágvasárnap volt: az a hozsannás nap, amelyen az elveszett régi időben, egy számmal és a lélek forradalmával bévonult Krisztus az ő városába, amely Jéruzsálemnek hívatik. Gyermekes és népből való nagyok özönlének köréje és utána akkor, s rivalgának üdvöt kiáltva.

Demeter Gábort is körülserglette a falu gyermekhada, sőt felnőttek is ragadának utána. De ezek nem üdvöt kiáltottak, hanem csúfolódást. Nem éneket, hanem röhögést. Nem hozsannát, hanem epét és ecetet. Pedig forradalom volt ez is.

Egy új korszaknak, a megpróbáltatás korszakának forradalma.

A munka, a bizodalom, az újakezdés forradalma.

A megcsalt, de a halál kapujából visszafordult ember forradalma.

Sőt forradalma a rokkant falunak, amely a mélységbe taszítva is élni akart. És egy népnek a forradalma, amely a háború kialudt tűzhelyén felemelte komor fejét.

De az Isten levette eme népről a kezét talán, mert gyermekestül és asszonyostul és férfiaszul röhögte Demeter Gábort, az első férfiút, aki felkelt a romlásból, és életet kiáltott. Aki bé merte hozni a szamarat, az igénytelenség, a kitarás, a munka példázóját a büszke faluba, az álmodozó, a káromkodó, a csodaváró faluba.

Hős volt Demeter Gábor, s mosolyogva, az öröm illatával vezette az emberhullámokon szamarát. Otthon új kötéllel békötötte, pokrócot terített a hátára szerető kezekkel, szénát rázott bóbiskoló nagy feje felé, s kínálgatta szépen:

- Egyél, segítőtársam!

Kántornak nevezte.

S Kántor mértékletesen és pocsékolás nélkül evett, mint egy családtag. S maga Gábor is kenyeret hozott szalonnával, melléje ült a jászol karfájára, s evett az ő társaságában, baráti szeretettel.

Kedvesen töltötték a hetet, s nyugalomban.

És vasárnap, amelyik a feltámadás zengésével eljött, a templomba ment Gábor, s lelke, mint az aranymadár, úgy énekelte, hogy: „Feltámadt Krisztus e napon.”

És másnap reggel így szólt gyöngéden a számmal:

- Gyere, Kántor, dolgozni!

Kivezette, az új szekerecskébe befogta, magának színes bojtot kötött az ostorára, s meglengette, és szeplőtelen szívvvel mondta, mint a himnusz:

- Tekints le, én Istenem, és áldj meg szamarastul engem, hogy vígan gyarapodhassunk a Te szent nevedben.

Elindultak.

Alig érkeztek ki azonban az útra, jött egy ember, akivel együtt szolgált volt a háborúban.

- Hát e mi, Gábor? - mutatott a szekér elé.
- E szamár, hát nem látod?
- Bár ne látnám.
- Hát mért vagy ellensége? - kérdezte Gábor. A másik hegyesen veté oda:
- A székely nemes nép, hé! A szamarat nem nézheti, nemhogy tartsa!
- Jobb így élni, mint cifrán megdöglenni - mondta Gábor, s azzal tovább hajtott.

Egy gyermek is meglátta a szamarat.

- Hol van az eleje, bácsi? - kiáltotta.

Nemhogy rávágott volna Gábor az ostorával, hanem számba sem vette. Továbbacska egy vénember jött szembe, s reaköpött a szamárra.

- Híj, be rusnya! - mondta; - nem embertől lett volt!
- De hasznos, Mózsi bá!
- Tán tejet ad? - nézett bé alá az öreg.
- Azt is adna, ha úgy lett volna.

Ezalatt a gyermekek is gyűltek sűrűn.

- E majom, ugyé? - mondta az egyik.
- Ez a. Az apja az apáddal testvér volt! - felelt meg Gábor.

S akkor egy legényke előrefutott, s kacagni kezdett a szamár fején.

- Nagyobb a bunkója, mint a nyele - mondta.
- Gábor bácsi - szólt a másik -, ez a maga állatja a szilvaízet megeszi-e?
- E meg aztán még a kásás vackort is.

Igen tetszett a gyermekeknek, hogy jóízűen felelgetett Gábor. Vihogva követték még jó darabig a szekeret, de aztán megálltak. De Gábor visszasandított rájuk, és hallotta, amint egy nagyobbacska legényke, akit körülvettek, komolykodva így szólt:

- Hagyjátok el, mert nem akármilyen állat az! A tavaly nyáron saját magam láttam, hogy a báró úr is ilyennel egerészett.

Vígan járta meg Demeter Gábor az erdőt, s másnap is elindult. Újból udvara lett azonban csúfolódó alakokból.

Egyik azt kérdezte, hogy a szamár reggelre szopott-é?

A másik azt kérdezte, hogy az ábécét tudja-é?

De ő megfelelt játékos ésszel valahánynak, s tovább velük nem törődött, hanem hordta nyugalommal és csendes örömmel a fát, s végezte az egyszerű, áldott falusi munkát.

Egyszer aztán, úgy május farkán, hozzájött a falupolgár, s azt mondta, hogy a jegyző úr hívatja a szamár miatt. Gábor meg is jelent az irodaszobában.

- Hát a szamár hol van? - kérdezte a jegyző.
- Az otthon, mért kérdezi?

- Én azért, hogy eltakarítsd a faluból! Nem látod, hogy zúg az egész község miatta? Egyszer reád mennek, s szamarastul felaprítanak.

- Én nem félek, nem vétettem senkinek - mondta Gábor.

- Add el, vagy csapd a fenébe!

- Az nálam jó helyt van.

A jegyző megütötte öklével az asztalt.

- Tüntesd el a szamarat, azt parancsolom!

Gábor megindult az ajtó felé.

- Ha sokat lármáznak, még társat veszek neki... - mondta és kiment.

S ahogy hazafelé tartott, észrevette, hogy némelyik ember nem is üdvözli őt. És ő sem köszönt senkinek többé, mintha néma lett volna a szája, s a karja súlyosabb a vasnál.

3

Akkor este legények ittak a kocsmában. Rajtuk ült a szegénység átka, mint a keselyű. Keseredetten énekeltek, és döngették az asztalt.

Hajnalig azonban ki haza, ki menyecskéhez, ki leányhoz elment.

Csak kettő maradt. Két fiatal legény, virtusnak vadjai. Égett bennük a sok ital és a vér.

- Gyere, megkapunk valakit, s agyonütjük! - mondta az egyik.

- Egyhez nem is nyúlok, százat ütök agyon! - reszelte fogát a másik.

S elégedetten jót ittak rája.

Egyszer aztán vigyorogni kezdett az egyik, s felállt.

- Gyere, nézzük meg a Demeter Gábor szamarát!

- Gyere!

Röhögve mentek. S bé Gábornál a kapun, végig lopva az udvaron, s a kicsi pajtába bementek.

Setét volt, mint a korom.

- Gyújts valamit, te, mert beléd vágom a bicskát! - mondta a hátulsó.

Sokáig kotorászott a másik, végre gyufára kapott csakugyan, s meggyújtott nehezen egy szálat: s ott állott a szamár nyugodtan, bölcsen, s megnézte egy pillantással őket.

- Gyújtsd meg a farkát, a búros farkát! - biztatta röhögve hátul a társa.

S csakugyan új szálat gyújtott a legény, s meghajolva, vigyori pofával odatartotta a lángot, de abban a pillantásban úgy mejjberúgta a szamár, hogy nyekkenve a hídlásra esett. A másik ordított a rászakadó setétben egyet, rá nagyot bukott a küszöbnél, de felugrott, s a kapunak vette sietve az utat.

Gábor riadtan lelépett odabenn az ágyról. Valami rosszat sejtett, vagy tolvajokat legalábbis. Hamar lámpást gyújtott, s egy jókora karóval megindult az istálló felé. Ahogy belépett, látta, hogy egy legény fekszik a mocskos padlón, s nyög istenesen.

- Hé, hát nem kaptál jobb helyet? - mondta.

De a legény nem felelt rossz nyögésen kívül egyebet. Közelebb tartotta Gábor a lámpást, s hát a vér bugyog ki a száján. Hamar szalmát vetett bőven, s reáhúzta valahogy, ingét kigombolta, s hát megrontott melle is csupa vér. Kártyában vizet hozott, s mosni kezdte, s kúrálni, mint egy szamaritánus.

Így virradtak meg. S akkor emberek jöttek.

- Te ütéd-e le? - kérdezte az egyik.

- Ütötte a nyavalya.

Ismét emberek jöttek. Majd néhányadmagával a bíró, ki látván a nagy romlást, egy legénykét a csendőrök után szalasztott.

- Szólítsd a jegyző urat is! - kiáltott utána.

Gábornak a fülét megütötte a sok szóból ez a szó. Körülfigyelt, s akkor látta, hogy amennyi ember, mind gonoszul néz reá. Tudta már, hogy mindenért őt okolják, s örömmel vesztik el. Kiment a pajta elébe, s ott vette észre, hogy még tiszta fehérben van, ahogy leszállt az ágyból. Bément és ünnepi ruhát vett. S ahogy feltette a kalapját, már két csendőr állott ajtaja előtt. Recsegve rászóltak, hogy:

- Indulj előre, gyilkos!

S ekkor odajött derűben úszó arccal a jegyző, intett az egyik csendőrnek, és továbblépve összebújt vele.

- Kérem - mondta -, csúffá kell tennünk, mert hiába parancsoltam, hogy tegye a fenébe azt a szamarat.

- S azt hogy gondolja, uram? - kérdezte a csendőr.

- Hát vinni kell véle a szamarat is, és künn az úton fel kell ültetni a hátára, hogy kacagjon a falu, s hogy ide szamarat hozni többet senki se merjen.

Fogták, s kivezették a szamarat.

Megindultak emígy. S a népsereg utánuk tódult röhögve és szégyentelen gúnnyal. Künn az úton megállította a szamarat a csendőr, és Gábornak nekifogta a fegyvert.

- Ül fel!

Mit tehetett volna? Megsimogatta Gábor a szamarat, és felült. Ekkor kacagni és lármázni kezdtek körül az emberek, s még a két csendőr is velük. A szamár pedig megnézte őket, a füleit hátra- és a farkát felcsapta, kiugrott a tömeg közül, és vágatni kezdett Gáborral a hátán, mint egy paripa!

- Megállj! - kiáltottak a csendőrök.

A gyermekek röhögve szaladni kezdtek, s igen a nagyok is mind.

- Lőni! - kiáltott a jegyző, de a két csendőr már az ár közepén futott.

- Fogjátok meg! - hajigálták sűrűn a szót, mint a követ.

Hanem az emberek csak kiugrottak a kapuba, s csak nézték a vágató szamarat, aminek a hátán megbújva repült a jövő felé Demeter Gábor.

Azon a napon, alkonyat idején, négy öreg székely beszélgetett az úton.

- Az nem is számár volt, hanem óriási nyúl - mondta az egyik.

- De az ember, aki rajta ült, az sem Demeter Gábor volt, hiszen ő megholt a háborúban.

- Hát ki lett volna? - kérdezte a harmadik.

- Az éppen maga az Antikrisztus.

DÍNOMDÁNOM ILLATA

A faluban hált a Szentlélek az éjjel. Hajnalban látták fényesen elmenni egy piros hintón. Utána harmat és a harmat után illatos fény szállta meg a földet.

És most, a délutáni aranynapon, gyermekcsapat rajzott a pünkösdhajnali örömhintónak a nyomán. Zajgó, kedvben és örömben bugyborékoló, kicsi, tarka had volt. Időre tíz és tizenhárom körüliek valahányan, viseletre pedig három a szoknyás csupán.

Csokrokba verődve gurultak ki az utolsó házak közül az északi részen. S itt a kinyílt horizontok közepén elevenen poroztak tova az országúton.

Hevesen osztottak valamit, s közben titokzatosságot lehettek szavaik hátán, és rajongást fénylő szemeikkel. Szinte a föld fölé emelte őket a szapora mozgás.

- Hóhé, álljatok meg! - kiáltott Orbán kicsi Dénkó.

Úgy látszott, ő vezérli a sereget. Virágos, nagy rét hullámozott balra az úttól. Dénkó ebbe az irányba vette az arcot, a többiek pedig köréje sereglettek, és csillogó szemekkel várták a születő szavakat.

- Itt átalvágunk - mondta a vezér -, s tova a nagy domb alatt lesz a jóvilág.

Megindult az egyik leánykával elől, s a társai utánaugrottak a kövér fűbe, mint a virághabos tengeri vízbe. Ahogy lábbal és karokkal tovaeveztek, csak fejeket lehetett látni, amelyek fekete gumók módjára hullámozottak a réten.

A mesebeli fűrjmadarak is így mehettek királyt választani hajdan, amikor még nem szóródának vala széjjel a földön.

Vígan és nagy buzgósággal egy domb alá értek valahára. Akkora domb lehetett, mint egy jókora sütőház. Az aljában dús és ezerszinű a virágos fű, mintha királyleányok álmodták volna oda. De a teteje kopasz, mint egy nyakig süllyedt óriás feje, amit addig veregetett sugárvesszeivel a nap, amíg vércseppek gyanánt néhány fecskeszegfű sarjadott ki rajta.

Itt megállottak, majd intett a vezér, hogy legyen tömörülés. Engedelmesen egybeverődtek, s a nap aranyfonallal összekötötte őket, mint egy nagy mezei csokrot.

Mind nyugtalanul várták a szót, valami különös játékra kinyílt szemekkel.

Tartotta meleg hátán őket a föld, és azt hitte, hogy béállanak ezek is az ő többi gyermeke mellé virágnak.

Nézték a megrebbenő madarak is, és azt hitték, együtt tartanak immár, és a következő hajnalon együtt fogják hirdetni, hogy jó, amit Isten cselekszik.

Nézte a Nap is őket, és azt hitte, új emberiség kiseded csapata érkezett a földre, hogy a halottak felett örök életet kacagjon.

És ringatta áldott tenyerén őket az Úr, s találgatta szaporán, hogy vajon mit akarhat annyi sok gyermek egybeverődve.

S akkor így szólott Orbán kicsi Dénkó parancsnoki szóval:

- Állj elé, menyasszon!

Egy leányka előrelépett, s pírba borulva megállt. Aztán egy buksifejű szökött a leányka mellé, jobb karját annak vállára kanyarította, s pezderkedve így ágált teleszájjal:

- Ne búsulj, galambom, megélünk hótig!

Az arcok derűre nyíltak, és hirtelen víg zajongás támadt közöttük. Még Dénkó is vidulni kezdett, hogy milyen jó bétölti a vezéri tisztet. Kicsi melle domborodott az örömtől, a szemei pislogtak, mint a gyertyák; majd vigyázzba feszült újra, a szája kinyílt, s hát nem tudja, mit szalasszon ki rajta. Akkor dűnnyögni kezdett és a kezeivel hadonászni. Aztán ártatlan arccal, mintha most szállott volna le a földre, a kiszólított párra tekintett, s a fűre mutatva így szólt:

- No, gyüngyölgödjetek egy kicsit!

Szólásán nevetve hengeredtek végig, mint a jó meleg sarjún. Dénkó azonban nagy képet öltött magára, s megtúrte nyakát, mint nehéz helyzetekben a családapa. Mégis könnyed akart lenni, s mintha a kelletinél nagyobb ésszel dúskálna minden lehető világi dologban, komolykodva mondta:

- Vagy játszodjunk, vagy feküdjünk le!

- Bajos játszani, ha botlik a vezér - szólt valamelyik.

- Botlik a te nyelved! - dolgozott a tekintélyén Dénkó. - Hát nem úgy rendelte volt az Isten, hogy lakodalom előtt összebúva üsmerkedjék a fíjatal pár? Úgy van, vagy nincs úgy?

- Úgy van hát! - mondták egyszerre többen.

Dénkó úgy gondolta hirtelen, hogy most jól megszorítá, aki dolgába szólt az előbb. Feléje fordult tehát, s így szegezte neki szavait:

- Most tudóskodj, lám!

A másik behúzta magát.

- Én nem szóltam semmit - mondta.

- Hát ki szólt?

- Az a sárga ember, né! - mutatott kicsi ujjával előre, s felazon a gyermek.

Nézték, s hát csakugyan egy ember került valahonnét a dombtetőre. Valami úrféle volt, ki a városból jövögetett el egy-egy hétre a faluba. Kerek feje kopasz volt, és sárgásan fénylett a napon, mintha rostának való disznóbőrbe lett volna pakolva.

- Az Gyalló úr! - súgta az egyik. - Nálunk is volt egyszer, valami könyvet árult.

- Puskája is van! - szólt a másik.

Csakugyan odalátszott, amint Gyalló úr széjjelvetett lábai között, mint egy karót, úgy tartotta a fegyvert. Ruhája úgy sárgállott, mintha sáfrány leviben fereszték vala meg.

- Hí, beh rusnya! - mondta kacagva az egyik.

- Haggyátok, hogy járja a szél - intett Dénkó, a vezér. Utána körülnézett, hogy megint megkeresse helyét a parancsnoki szóhoz. Topogott egy kicsit, majd közelebb ment s még közelebb, s úgy magyarázta:

- Ház kell a fiataloknak, ház! Heába adja össze a pap, ha nincs hova meghúzódjanak aztán. Nem igaz-é?

- Igazsága van Dénkónak - ismerték el többen is. - De hogy lesz meg a ház?

- Hogy-é? - legyintett Dénkó. - A könnyen! Jó erőben vagyunk hálistennek, s kalákában megcsináljuk.

Azzal jobbra fordult, s valami bokrok felé lengette kezét.

- Lássátok-é: ott az anyag! S egy pillantásra házat csinálunk, zöld házat.

- Menjünk!

Némelyek megfutamodtak helyből. Kicsi Dénkó azonban hátramaradt, a menyasszony karját megfogta, s komolyan szólott, mint egy meglett ember:

- Ide a fübe ülj le, né!

A leányka leült rögtön.

Akkor a vőlegény karját ragadta meg.

- Te pedig húzódj melléje, s burukolj neki, mint a galamb. Mü mindjárt visszajövünk.

Azzal elgázolt sebesen a többi után.

A kopasz úr meg sem mozdult a dombtetőn, hanem erősen figyelte a játékos sereget, majd elévette kicsi zsebkönyvét, s abba beléírt valamit.

A bokrok tövén már fűgén dolgozott a gyermeki sereg. Egy részük tördeste az ágat, kettő karót kerített a kalibaházhoz, mások megint fűvet téptek házfedélnek s puha pádimentumnak.

Egyszer megállott az egyik, s a bokrok közül a domb felé lesve, vihogni kezdett:

- Né, Gyalló úr rajzol!

- A nem rajzol, hanem ír.

- Biztosan a szeretejinek ír.

- Mert van is az olyan vén kopacnak! - mondta a másik.

Orbán kicsi Dénkó buzgón serkentette őket:

- Dolgozzatok, mert ti nem vattok urak.

Később találós kérdést vetett fel az egyik:

- Mi az, hogy dombon ül, s aztán sárga héja van?

- Az eppen tök! - szólott, aki mellette volt.

- Igende ír is! - tette hozzá a másik.

- Az akkor Gyalló úr.

Ismét később ezt a kérdést tette fel az előbbi:

- Hát a mi, hogy gyalog indul, pedig ló van előtte?

Sokáig kerülgették kicsi eszükkel a kérdést, míg nagyot nevetett végül az egyik:

- Az is Gyal-ló úr eppen!

Zajongtak és repdestek a jóízű dolgon, mint a verebek a kiterített búzán. S a nagy bölcsösködésben azon vették észre magukat egyszer, hogy készen áll a kalibaház.

Orbán kicsi Dénkó vizsgálódva megkerülgette, aztán buksi fejével rábólintotta a végszót:

- Emmá ház! Még szaporodni is lehetne benne.

- Azt igen, nyulaknak kivált - mondta egy kék szemű cingár, aki hibát kapott még a toronyban is.

Hanem Dénkó már visszafelé tartott sebes mozgással, s nagyokat szökött mindegyre, mint a sáska. A többiek is szaporán ugrándoztak utána, s közben taszigálták belé egymást a fűbe, s olyan hangokat adtak, hogy nyekkenő seregnék lehetett volna nevezni őket.

- Ide, népség! - parancsolt a vezér, s újból maga elé tömörítette őket. Akkor vette észre, hogy a menyasszony s a vőlegény még javában kuksol a fűben.

- Hé, haggyatok lakodalom utánra is valamit! - kiáltott feléjük, s odarendelte azokat is. Erre a legénykét örömapának, egyet szószólónak, majd felhívást tett, hogy ki vállalja a papi tisztséget.

Nem jelentkezett senki.

Végre az egyik a domb felé hunyorított:

- Gyálló úrt híjjuk meg papnak!... - mondta.

Nagy zúdulás támadt.

- Hogyne!

- Mert éppen talál is a medve a kakasüllőre!

- Nem rontjuk el a napot!

Dénkó rázni kezdte a kezét, hogy csend legyen.

- Akkor vállalom én - szólott.

- Püspök nem lennél-e?! - kottyant belé a kék szemű cingár.

A vezér megsértődött erre.

- Akkor fűjjátok fel az egészset! - mondta.

Nagy lárma támadt s bomlás. Mind a kékszeműre mentek, s mind beszélni kezdtek:

- Ne tudj többet másnál!

- Kivetünk a játékból, ha nem nyughatsz!

Egy ideig így gyüleseztek, aztán közakarattal Orbán kicsi Dénkót kikiáltották papnak. S hogy mindez lezajlott, csendre állottak újra, hogy mehesse a játék.

Kicsi Dénkó szétterjesztett karokkal mindjárt fohászkodni kezdett nagy hangon a mezőben:

- Dóminusz bóbiszkum!

Utána karjait leeresztette és intett, hogy járuljon elébe a fiatal pár. Azok oda is mentek, nagy komolyan lehajtották a fejüket, és térdre ereszkedtek a „pap” előtt, aki dűnnyögött percekig valamit nekik, majd futkosó vonalakat rajzolt felettük, aztán felállította őket, s így szólt:

- Tudja meg a föld népe, hogy jóban-rosszban, esőben-sárban immár össze vattok kötve. Értitek-é?

- Ércsük.

- No, akkor menjetek békességgel, s lepjétek bé a földet! - mondta végezetül Dénkó olyan komolyan és méltóságteljes képpel, mintha egy világot teremtett volna.

De már senki sem ügyelt rá, hanem megbolydultak, és körülvették az új párt, s valamelyik nagyot kiáltott mindjárt: - Dínomdánom, lakodalom!

Ketten-hárman táncolni is kezdtek, de a nagy fűben összeakadt a lábuk, s felbuktak, mint a csutak.

Orbán kicsi Dénkó forogva kiáltotta:

- Örömanyák, hol vattok?

Mikor azok jelentkeztek, így parancsolt rájuk:

- Szerepöt vinni! Itt az ideje, nem látjátok?!

Erre a két leányka járni kezdett kereken, s hajlongott, s kiáltotta ég felé szaladó hegyes hangon:

- Ételhez s italhoz hozzálatni, tisztelt vendégkoszorú!

S amint így körbejártak, egyikhez is, másikhoz is kínáló szavakat intéztek:

- Egyék, komám!

- Igyék, sógor!

- Ó, használjon, pelébános úr, no!

- Maga is, Ferenc bá, ne szégyellje magát, mint egy szüzleán!

S a víg örömben, mintha csoda történt volna, kenyér- és kalácsmaradékot termettek a zsebek, és kicsi orvosságos üvegek bújtak elé, amelyekben mind bor s pálinka, ki tudja, honnan!

Mohón majszoltak, mintha sohasem ettek volna. S a kicsi üvegeket verték egymáshoz, s köszöntötték el a kortyot:

- Adjon Isten megélhetést az új párnak!

- Adjon az Isten sok ügyes gyermeket is!

- Eléhaladást és békességet!

- S nyugodalmas vénséget!

Így folytatták valami félóráig a lakodalmat. Akkor elkiáltotta magát Orbán kicsi Dénkó:

- Viszik az ifiasszont!

Erre kiállott a szószóló, és így búcsúztatta habarva az apai háztól:

*Sírdál szép menyasszon:
Könnyeid follyanak,
Virágjaid maradjanak,
Fegyverek ropogjanak!*

És úgy elvégezte hirtelen, mintha leesett volna valahonnan. S akkor megindultak a kalibaház felé, szökdöstek, és akkora zajt vertek örömben, mintha hárommannyan lettek volna, mint ahányan voltak. Az új párt az élén vitték a menetnek, s mindegyre rikótották elől-hátul:

*Ij-ju-jú!
Megdöglött a suta juh.
Ij-ju-jú!
Nem kell neki több sarjú.*

Így lakodalmaztak végig a réten, s ahogy a kalibát megközelítették volna, hát mint egy villanás, egy nyúl s egy nyúlfa ugrott ki onnan.

- Né!

- Hó!

S utána mind, s neki a dombnak.

- Buff!

Gyalló úr lövést tett orcájok előtt. Odamentek, s hát meghalt a nyúlfiú. Rosszulesett a gyermekeknek, mert örvendezni s játszani szerettek volna vele.

- Maga métt lőtte meg azt a nyúlfiat? - kérdezte Orbán kicsi Dénkó.

- Azért, mert futott - mondta az úr.

Összesúgtak a legénykék. Voltak legalább tizenöten. Szemük kigyúlt, arcájukra a vakmerőség kiállott, mint a vércse.

A puska a földön feküdt, gazdája a nyúlfiat nézegette.

Dénkó odalehelt a társának valamit, s erre mint egy riadóra, megpattant az erők húrja végig.

- Le vesszük a lábáról!

Gyalló úr megérezett valamit. Oldalt a fiúkra sunyított, de ebben a pillantásban elkiáltotta magát a vezér:

- Reá, hé!!

S mint a medve, kit darázssereg megriaszt, félrelökött hármat a kopasz úr, s kiugrott közülük, s puska nélkül s nyúl nélkül sebesen vágni kezdte a virágos fűben az utat.

- Fogd meg!

S futottak valami száz lépést utána, de aztán megtértek, s körülvették a halott nyúlfiat, majd a puskára gyűltek valahányan.

- Fojtsuk meg földdel! - mondta a vezér.

S örömhullámokat verve, bétömték a halál két csövét fekete földdel. És rázendítettek egy énekre. S ezt az énekét, mint az Ember új riadóját, úgy zengették a gyermeki tüzes nyelvek végig a mezőn.

SÓVIDÉKI TÁRSASJÁTÉK

A déli ragyogó napon hallani lehetett a források, a szálló bogarak, a fái és földi virágok énekét. Valami csodálatos, ritmusban lengedező szellő fényhullámokat ringatott az országút felett, amely ezüstben csillogott ez illatos világban, és önmagával kanyarodókat játszott. Madarak repültek néha keresztül rajta, különben a csend húzott fedelet föléje, mint egy végtelen hídra.

Sokáig nem jött senki.

Végre egy hajlatnál előbukkant mégis egy szekér. Rendes falusi szekér volt, dökögő természetű és lajtorjás. Két pereszlen pejlovacska húzta. Fent egy keresztülvetett deszkán tömött székely ült, derúsen, mókára született arccal. Inge messzire fehérlett. Harisnyáján zöldeskék színben játszott a sokat tekergő zsinór, és büszkén hirdette, hogy:

- Én sófalvi vagyok!

Közönségesen Mókakirálynak hívták. Jól benne élt immár az időben, de a szeme huncutság kútja volt mégis, és az arcája valami különös gyermeki pajkosság derengő mezeje.

Üdén és szapora menésben hajtotta apró lovait. Amint kiért volna a szenttamási keresztfához a tetőre, látta, hogy egy úrféle mendegél előtte az úton, majd megfordul, néz visszafelé, és helyből megáll.

- Ebből üsmeretség lesz - mondta az öreg, de úgy tett, mintha meg se látná az urat. Azonban a nadrágos bévárta egyálltában a szekeret, s, derékig emelte kalapját.

- Jó napot kívánok, bácsi! - köszönt, és nekibillent a feje is.

- Mára megvolt - mondta a székely.

- Ültessen fel, bácsi. Meg lesz fizetve - szólott az úr kissé tehetősen.

A sófalvi azonban nem állítá meg a szekeret, hanem elnézett a lovak felett, majd megsuhintotta ostorát, s akkor így felelt:

- Hát üljön fel az úr!

- Hát álljon meg akkor! - mondta a nadrágos.

- Én meg, ha mondják - tempózott az öreg, s leállította lovait. Hirtelen megnézte fél szemmel az urat s maga mellett a deszkát, s mókára gyúló szemekkel felülésre biztatta. A nadrágos valahogy felhágott, s nekihelyezkedett az ülődeszkán. S a másik pillantásban a nyelve már állott, hogy mondja: „Én Lukács Mihály vagyok, hivatalbéli ember, Kolozsváron, s most jövök meglátogatni öregapámat Korondon”, azonban lenyelte utolsó pillanatban a szót, mert észre vette, hogy az atyafi semmibe veszi.

Mentek már valami fél kilométert, s még egyik sem vakkantott bár egy szót. A lovak szaporán aprítottak a poros úton, maga a székely kacagta belől, hogy kínlódik az úr. Pajkosan nézte az út melletti földeket, s a hegyek felé is elhunyorogott néha, mintha az övé volna ez az egész ország. De a beszéddel egészen várt, mert úgy tartotta, hogy az úrnak kell szólani elébb.

S végre csakugyan fészkelődni kezdett a hivatalbéli, előrehúzza magát egy kicsit a deszkán, s így szól:

- Maga hová való, bácsi?

- Én a földbe. Hát maga?

Az úr hirtelen kapta a feleletet, de gondolta magában, hogy ő is mond egy nagyot, s így szólt:

- Én svájci, tudja-e, hol van?

Az öreg nem jött zavarba, hanem könnyedén ráfelelte:

- Hogyne tudnám, hiszen nekem is van egy tehenyem odavaló.

Lukács úr visszaült előbbi helyzetébe rögtön. Azon jártatta hirtelen az eszét, hogy mit cselekedjék: visszamondjon valami darabos szót, vagy megvesse az embert, s leszálljon a szekérről; vagy kezdje erős magosan a beszédet ő is. Úgy döntött, hogy magosan kezdi, s így szólt:

- Tudja, bácsi, én Amerikából jövök. Fél esztendeje lesz mindjárt, hogy hajón s vonaton s repülőgépen s csónakon s autón s motorbiciklin s lovon s kocsin mindegyet jövök.

A székely felemelte mutatóját, s ájtatosan közbevetette:

- Mister!

Lukács úr sem jött zavarba. Benne volt immár egészen a tempóban, s minden erejét arra vetette, hogy elszédítse ezt a goromba parasztot. Egész testében mozogni kezdett, ahogy folytatta:

- Nincs az Istennek embere, aki annyi mindenben keresztül volna, mint én ebben az utolsó tíz esztendőben. Mert annyi ideje élek Amerikában, pontosan annyi. Tudja, Svájcban mentem ki, s tudtam már németül, franciául, angolul s még vagy tizenkét világnyelvet. S amikor kiérkeztem, mégsem kaptam munkát, olyan nekem való munkát, úrit, tudja, hanem kifogott halakról szedtem le a pikkelyeket, mert New York utcáit mind olyanból rakták ki, tudja! De aztán egy farmot vásároltam, közel a trénhez a centrum felé, s azon a farmon voltak banánerdők, s termettek ezermódra az ananászok. Nemsokára beléptem egy bank-kompaniba, s vicepresident lettem, s a csekkszámom már százezer dollárt mutatott, s akkor azt gondoltam: elég, Mihály, a pénzből s a dicsőségből, most hazamész Európába, s megveszed Korondon az aragonitbányát...

Itt fúj még egyet a végére, aztán nagy önérzettel leste, hogy mit mond az öreg.

Az öreg pedig meglepetten ostorát, s egykedvűen csak ennyit mondott:

- Lám, hazudják egyet az úr!

Úgy hatott a szólás, hogy még meggörnyedt belé a nadrágos ember. Aztán mozdulatot tett hirtelen, hogy leszálljon. A szekeres megfogta azonban kedvesen a karját:

- Üljön csak veszteg - mondta. - Nem látja, milyen jól töltjük együtt az időt?!

Meggondolta, s visszaereszkedett az úr. Úgy érezte, hogy felengedett végre a székely, s várta is további kedves szólásait. A sófálvi azonban erősen hallgatott. Míg végre egy kóborgó kutyát megkapott a szeme. Akkor valami új hátszegett gondolattal így szólt:

- Látja-é, az a kutya eszesebb, mint sok ember.

- S miért vajon? - ellenkezett a hivatalbéli.

- Az egyéb mellett azért is, mert csak akkor ugat, ha szükség.

Csak most vette észre a nadrágos, hogy mennyire ráfeküdt eszével a székely.

- Tovább ne folytassuk! - ajánlotta.

- Nekem nem is haszon... - szúrta meg megint az öreg.

Ahogy a következő faluba értek, s egy szép tömött menyecske szembejött velük, hunyorított az úr, s így szólt:

- Jó volna közrevenni!

- Melyik felit választaná? - kérdezte a székely.

- Én a balt.

- Akkor éppen jó, mert én a jobbik felit szeretem.

- Nem sokat érne véle.

- Én tudom, hogy sokat, mert annak titka van - hunyorított a székely.

Lukács úr is tanulékonyabb lett egybe.

- Mi a titka? - hajlott közelebb.

- Annak az éppen - beszélte a sófalvi -, hogy a fehérnép az Istennek az az egyetlen teremtménye, amelyiknek a jobbik fele nem jobbról van.

Ezt már nagyban helyeselte az úrféle is. Sőt a falu végéig egyet mulatott rajta. Itt azonban valami zajgó legénykecsapatot értek bé a szekérrel. Az öreg meg is olvasta őket, s azt mondta:

- Tizenhárom.

- Elég volna egy házhoz - barátkozott a másik.

Az öreg azonban nem is hallotta talán. Gondolkozott újra. Majd az ostor nyelet maga elé csiptette, s dohányt vett elé, hogy szivarat sirítsen. Nyugodtan kivárta, amíg füstre kaphatott, s akkor így szólt:

- Melyik több, lám mondja meg: tizenhárom csaló-e, vagy tizenhárom legényke?

- Tizenhárom csaló - felelte Lukács úr nyomatékkal.

A szekeres is ezt akarta mondani, s azért egy kicsit ingerkedve kérdezte:

- S mért?

- Azért - felelte a hivatalbéli -, mert a tizenhárom csaló közül egy-kettő bizonyosan gyermekes család feje, s én azt is számítom.

Kezd az esze megijöni - mondta magában a székely, de ha egyenesen belészakad, úgyis többet akart tudni.

- Én nem azt mondanám - szólt némi fontolgtatás után -, hanem azt, hogy tizenhárom legényke mégis több.

- Hogy magyarázza? - érdeklődött a nadrágos.

- Ezt az igazság magyarázza, mert né, számítsa csak meg: a tizenhárom legénykének van tizenhárom teste s tizenhárom lelke, az összesen huszonhat. A tizenhárom csalónak pedig van tizenhárom teste, de csak egyetlenegy lelke.

- S az az egy melyiké a tizenhárom közül? - kérdezte Lukács úr.

- Az egyiké se, hanem az ördögé - jelentette ki a székely.

Ezt az egy győzelmet nem bánta a hivatalbéli sem, mert a csalók hálójában vergődött már ő is. Több mint egy kilométert kuncogott rajta. Akkor vette csak észre, hogy közelednek Korond felé, ahol ő leszáll, s vége. Most nagy kedve lett hirtelen.

Repülni vagy legalább játszani szeretett volna. Vizsgálódott is, hogy mit tehetne végezetül. Egyszerre vicces ötlete támadt: kihajolt a szekérből, majd ijedten visszakapta magát, s kiabálni kezdte:

- Hó, bácsi, hó! Ki akar esni a kerék!

Az öreg lefogta lovait rögtön, kiugrott a szekérből, a nyelve hegyén egy káromkodással a másik oldalra került, de ott megütközve így szólott fel az úrnak:

- Hiszen nem is akar kiesni!

- Az akarna - mondta Lukács úr -, csak a kerékszeg nem engedi.

Az öreg nagyot nyelt, hogy ilyen sikeresen megviccelte egy nadrágos. De nem szólt, hanem felült, s barátságosan hajtani kezdett. Titkon azonban bosszút forralt, s egyszer megcsillant a szeme, jelezvén, hogy mindjárt megszenvedsz, te kolduskirály!

Közben beérték a falut, s csendesen zörögtek tova.

- Annál a hídnál leszálok - mondta Lukács úr.

- Melyiknél?

- Ennél né!

Mire kimondta volna, jót húzott a lovakra a székely, s a szekér hányni kezdte sebesen a farát.

- Álljon meg! - kiáltotta Lukács úr.

De az öreg még jobban szabni kezdte a lovakat, s ki a faluból, s poroztak veszettül fel az úton. S közben odareccsentette a szót:

- Nézze a kereket az úr, lám, nem akar-é kiesni!

Egyetlen futásban értek a faluba, s ott egy ház előtt leállította lovait az öreg, s nagyot szusszanva így szólt: - No, hazajövénk, hálistennek!

A nadrágos leugrott, s arcából kikelve ordította:

- Disznóság! Így elvágtatni az emberrel!

S újabb nyomatékkal hozzátette:

- Én Lukács Mihály vagyok, tudja meg! A korondi Lukács Péternek a fia, tudja meg!

A székely ránézett meredten, majd a fejét vakarni kezdte:

- A tűz lángja vesse fel, hiszen az a Lukács Péter az én onokabátyám.

Meglaposodtak mind a ketten. Aztán az öreg megfordította szekerét, s így szólt:

- Gyere, ecsém, ülj fel, s hazaviszlek.

Lukács úr a kalapját verte a lajtorjához, úgy röhögött. Elhelyezkedtek megint.

- Hát honnét jössz, ecsém? - kérdezte az öreg.

- Én Kolozsvárról. Hát maga, bátyám?

- Én valami sót szállíték Udvarhelyre, s jól felmérgette a boltos.

Egy korcsma előtt megálltak a lovak. A székely leszállott.

- Gyere, ecsém, s igyunk meg egy féllitret erre a társosjátékra!

Bémentek, s legényesen elkiáltotta magát az öreg:

- Hé, egy litret a jobbikból!

Az első csillag lekacagott a Sóvidékre; a gyerekek pedig imádkoztak a faluban.

ERDÉLYI CSILLAGOK

1

Nagy legenda a bibliai Paradicsomkert, de ha mégis létezett csakugyan, ott olyan idő járhatott, mint itt ezen az esteledő nyári napon: csendesen fényűző, szelíd és kacagó, boldog és végtelen.

Így szóltam magamban bolygásom elején a falu feletti dombon. Majd megindultam, és repdestek a szemeim, és fel-felnevettek néha, pedig nagy nemzeti bánat rágta szívemet. De most úgy láttam, hogy játszik az ég világán minden: játszik a Nap, ahogy kerek, langos fejét kacagva a hegyek mögé húzza, mint egy bujkáló óriásgyermek; és játszottak a varjak, amint a jegenyefa tetejéről kancsi szemekkel utána lestek; igen a dombok, ahogy fénykötelet húzni felálltak; az erdők, amint illatos aranyfüstöt pöfékeltek lomhán; a szitakötők, ahogy serényen cikáztak, mintha most keltek volna ki a petékből, melyeket a szivárvány a vízbe rakott; a két szomszéd falu, ahogy az országutat egy mesebeli borotvaszif módjára feszesre kihúzza fogta; és játszott mindenekfelett maga az égbolt, amely a végtelenbe kifeszülve lebegett, mint egy univerzális napernyő, minek a nyelét elvesztette a Föld.

És mégis minden örökízűnek látszott. Bizonyos voltam benne, hogy így volt ez a fáraók idejében is, vagy a mi Szent László királyunk idejében. Éppen így, mint most: Ferdinánd román király erdélyi uralkodásának második nyarán.

A folyó vize a régi örök kottára muzsikált, a rétek a mindenkori színbe borultak, a búzák pedig az állandó aranyba. A föld nem változott, amelyen álltam, csak újfajta emberek jelentkeztek rajta.

Láttam is egyet ezek közül, amint a falu felől egyenesen irányomban tartott, fegyverrel a vállán. Hamar a búza közé húzódtam, hogy lássam, hogyan viselkedik a szabad természet ölen. Csendes menésben és dudorászva jött a kicsi ösvényen, amely a búzák között bujkált illatot szuszogva. S a képzeletem játszani kezdett:

- Hó, ki vagy?

- Csendőr, román.

- A neved?

- Stefan.

Még jó, hogy felelt, mert az volt az uralkodó érzésem, hogy rossz véleményt tápláljak felőle. Így csak legyintettem feléje egyet:

- Mehetsz!

Fegyvere mellett valami rangfokozat volt a vállán. Öltözetén látszott, hogy tisztaságra törekszik. Barna szemei békések voltak, fiatal arca sima és derült.

Erdélyi fiúnak látszott.

Ahogy utánaéztem, s nagyléptű, kissé parasztos járását figyeltem, egyszerre egy leány alakja tűnt a szemembe, amint jött e katonával az ösvényen szembe. Piros szoknyát viselt, s a derekán felül csak inget, mit a nyakán szélesre kihajtott. Kalapja nem volt, cipőjét is csak meztelen lábára húzta. Barnapiros arca forró lehetett, mert virág módjára virítani látszott.

Mozdulatlanul figyeltem őket a búza közül, mert nagyon kíváncsi voltam erre a találkozásra. Elgondoltam hirtelen, hogy most két erdélyi nép gyermeke fog egymás szemébe nézni, itt a mezei ösvényen, ahol senki sem látja őket, csak az Isten és én. A városokból ugyanis sok baj és gyűlölködés híre jött, mellyel e két nép nyomorgatja egymást. Azonkívül több ízben hallottam azt is, hogy a román csendőrök garázdálkodnak néha a mi leányaink és asszonyaink körül. Amint ez keresztülfutott hamar a fejemben, önkéntelenül körülnéztem, hogy valami kézbelit nem látnék-e, amellyel szükség esetében megvédjem az én népem leányát. Nem láttam azonban semmit, mire megtapogattam a zsebemet, hogy nem felejtém-e otthon a bicskát. Láttam, hogy nem, s nyugodtan vártam.

A katona feszesebbre húzta fegyvere szíját, s maga is egy kicsit peckesebbre feszült, mintha valami feljebbvalóját látta volna jöni. A leány pedig alig észrevehetőleg jobbra és balra nézett, majd lesütött szemekkel ringatta magát közelebb. Már csak két lépésre lehettek egymástól, s akkor láttam, hogy a katona elereszti jobbjaival a szíját, és könnyedén tiszteleg.

- Jó napot kívánok! - köszönt.

- Nincs baj! - mondtam.

A leány nem állott meg azonban, sem a szemét fel nem vetette. Félénken visszaköszönt ugyan, de annyira halkán, hogy én csak ezt hajlottam:

- Isten.

A katona hirtelen megállt, a sapkáját feljebb lökte a fején, s egy kissé ingerülten szólt a leányra:

- Állj meg, babám!

- No-no... - helyesbítettem én is, miközben azt hittem, hogy rögtön futásnak ered a leány. Azonban nem jól számítottam, mert megállt, és a katonára nézett. A legény feléje mozdult, és derűs arccal, de tisztelettudóan szólt:

- Hova siet olyan nagyon?

- Haza indulék - mondta a leány.

Feltűnt nekem, hogy egészen barátságosan szólottak. Arra gondoltam, hogy ismerték talán korábban is egymást. De láthattam rögtön, hogy most beszélnek egymáshoz először, mert így folytatta a csendőr:

- Hogy hívják magát?

- Demény Etelkának - mondta a leány, de nem kérdezte vissza a katonát, pedig ez láthatólag várta.

- S hol laknak?

- Mü a nagyút mellett, éppen szembe a hitelszövetkezettel.

Erre levette fegyverét a csendőr, s jó néhányszor megütögette agyával az ösvény kemény útját. Egyébként is látszott rajta, hogy valami nagy elhatározás előtt van. Végre felnézett, és így szólt:

- Én elmennék valamelyik este magához, ha szívesen látna.

A leány elgondolkozott egy pillanatig, majd leszakasztott egy búzafejet, s mialatt nézegette, így felelt a csendőrkatonának:

- Én nem bánom, csak apámék meg ne haragudjanak.

- Hát mikor menjek?

Egy pírullám futott az Etelka arcán, majd nevetve mondta:

- Jöjjön szombat este.

- Ma kedd van, ugyé? - számította a legény.

- Ma az, egész nap.

- Eleget kell várni - mondta a katona, és egy sóhajtással vállára vette megint a fegyvert, és a leány felé nyújtotta a kezét. S ahogy így álltak hosszan kezét fogva, láttam, hogy nagyon közel hajlanak egymáshoz. Nem tudom miért, de nagyon fájt volna, ha csókra mennek. Szerencsémre azonban barátságosan elköszöntek. A leány megindult, és halkán énekelni kezdett. A katona meg sokáig állott helyben, nézván a távolodó leányt, akit én is néztem. Ő ringó járását és szép kerek farát szemlélte, én pedig a fehér ing alatt szökdöső két játszi melle halmát.

Az a vágyam jött, hogy valamiképpen a leány elé kerüljek magam is, mert nagyon kívántam barátkozni véle. Mielőtt azonban indulni akartam, egy pillantást vettem a csendőr felé, mert nem akartam, hogy lásson. S ebben a pillantásban meghűlt bennem a vér: a katona lövésre felemelve tartotta felém a fegyvert. Hamar a földre kuporodtam a sűrű magos búza közé, de alig szusszanthaték egyet, el is sütötte puskáját már. Vigyázkodva felemelkedtem, s hát egy riadozó nagy verébcapat takarodik tova a fejem felett. Már tudtam, hogy azokra vadászott, de láttam azt is, amint bément a búza közé, s ott keresgélt valamit, majd egy meglőtt verebet magasra dobott, miközben így kiáltott:

- Noroc!

Ebben a vadságában nagyon idegennek találtam. El is gondolkoztam a dolgon, s úgy vélekedtem, hogy nem cselekedte volna meg ezt az egész garázda dolgot, ha ennek a mi székely földünknek lett volna a szülőtte. Fel is tettem a kérdést, hogy mi jogon kerülgeti a mi leányainkat, és mi jogon lövögeti agyon a mi verebeinket? Utóvégre, ha ez így megyen, eljöhet ide akárki, s akármekkora rontást vihet véghez bennünk és a mi jószágainkban!

Nagyon haragudtam, és teljes joggal. Oda is fordítottam feléje a fejemet, hogy egy éles pillantással megrójam az egész falu nevében. Azonban már tovalett időközben. Gyorsan kijöttem a búzából tehát, és ösztönös sietséggel megindultam a leány után. Haladhattam már valami tíz lépést, amikor cselekedetem célja öntudatos lett előttem. Feltettem tehát magamnak a kérdést, hogy miért is eredtem valójában a leány után? Azért-e, hogy barátkozzam, és férfiú legyek véle, ha ő is úgy akarja? Vagy talán valami más cél vezet? S akkor azt feleltem, hogy nem mint férfiú sietek utána, hanem mint székely ember, akinek résen kell állnia, és védenie kell a székely javakat. Úgy éreztem, hogy kötelességem lebeszélni ezt a szép tiszta leányt arról, hogy közelebbi ismeretségbe ereszkedjék a román katonával, vagy éppen vérét vegyítse véle.

Vizsgálódní kezdtem a leány után, de nem láttam sehol. Sőt énekét sem hallottam, pedig csendes volt a mező. Futásra vettem a dolgot tehát. Amint kiérkeztem a búzák közül, megálltam. Éppen egy dombon voltam. Hiába néztem azonban újra és újra körül, mert nem találták meg szemeim sehol a leányt.

- Talán az Isten repítette el ilyen hirtelen előlem! - mondtam, és leültem a gyér, de virágos fűbe, hogy gondolkozzam. Feladtam magamnak a tételt, amely így szólt: „Egy székely leány és egy román fiú kezdik megszeretni egymást.” Akkor magamra parancsoltam, a szívemmel és a véremmel egyaránt valódi székely emberre, hogy őszintén, minden elfogultság nélkül, itt a végtelen mezei templomban, Isten eleven jelenléte előtt, szóljak hozzá a dologhoz, és fejtsem meg, ha tudom.

Mondhatom, sokat és sokáig vergődtem szívemben és elmémben egyaránt. Egyszer felültem, máskor könyökömre ereszkedtem, majd hanyatt, majd hasra feküdtem. Megküzdöttem különböző angyalokkal és arkangyalokkal, akik mind vallási vagy hazafias vagy másféle nagyobb eszmékre kértek tőlem esküt. Először a férfiút győztem le magamban, aki minden kívánatos leányt és asszonyt magának óhajt. Ez nem ment olyan nehezen, mint ahogy én gondoltam volna. Utána a katolikus vallásban való neveltetésem került sorra, majd erdélyi mi-voltom, majd pedig erős székely érzésem és hitvallásom. És be kellett vallanom, hogy ezeken az alapokon, sem az egyiken, sem a másikon nem lehet megoldani a székely leány és a román fiú közötti szerelem problémáját, ami olyan egyszerűnek látszik. Akkor a világ kezdetére gondoltam és azokra a tanításokra, amelyek az első emberekről szólnak, majd az Ádám gyermekeinek meg nem fejtett szaporodási körülményeire, végül pedig Istenhez mentem, minden dolgok kútfejéhez, s az ő szándékaira gondoltam, melyekkel teremté az embert. És itt egyszerre nagy világosság és öröm támadott bennem és megfeleltem:

- Ama leány nem székely leány volt. És ama katona nem román katona volt. Hanem emberek voltak mind a ketten, akiknek nem az parancsoltatott, hogy származásukkal büszkélkedjenek, hanem az, hogy szaporodjanak, és népesítsék be Emberrel a földet.

Ekkor azonban mintha elszenderedtem volna. Mert alaposan szürkült, mire felmerültem valami messzi világból. Talpamra állottam, hogy hazamenjek. Fecskéket láttam, amint hegyeket és völgyeket rajzoltak szárnyaikkal a levegőbe. S messze az úton két fehér ökröt, ahogy lassú nyugalommal egy szürkéségbe merült szénásszekeket húztak.

Csendesen ereszkedtem a falu felé, s egyszer, nem is tudom hogyan, nagyszerű ötletem támadt. Még meg is álltam, és úgy mondtam gyermekes örömmel:

- Szombat este én is elmegyek a lányhoz!

2

Másnap beszéltem két legénnyel, hogy jöjjenek el ők is. Kérdőleg néztek rám, ami meglepett, ámbár számíthattam volna rá. Egy pillanatig azon gondolkoztam, hogy mit feleljek, mert nem akartam elárulni semmit. Azt mondtam, hogy igen érdekes dolgokról fogok beszélni, amelyeket fent Kolozsvárott és más helyeken tapasztaltam. Láthatólag felkelt bennük a kíváncsiság, s csillogó szemük is mutatta, hogy szeretnének e zavaros időben tudni mindent, pedig egyszerű falusi legények voltak.

A következő napon három másikkal beszéltem ebben az ügyben. Ez volt csütörtökön. Pénteken újabb kettőt hívtam meg a leányos házhoz, szombaton pedig Balla Gáspárt, akivel nagy barátságban voltam legényke-koromban.

S amikor szombaton este édesanyámmal és a testvéreimmel megvacsorázhattam, azt mondtam, hogy valami kutyának való, szédületes fejfájásom van, s a jó lagymatag esti levegőn megjáróm magamat.

Nem akartam elárulni ugyanis, hogy leányhoz megyek, mert nevettek volna rajtam.

Ahogy kimehettem a kapun, egyszerre nagy és merész vállalkozásnak tűnt fel az egész. Igaz, hogy a házat ismertem jól, ahova menendő voltam, s igen a kedves szülőket és a szép leányt is, de gyermekkorom óta nem jártam soha náluk. Bizonyosan csodálkozó szemekkel fogadnak majd, gondoltam, vagy pedig megzavarja őket a nadrág, amely lábszáromon harangoz. De ez még mind semmi volt ahhoz a dologhoz képest, ha netalán a leány áldott állapotba kerülne ezen idő tájban: mert akkor ezt egyenesen reám fogják, s nemcsak a falut, hanem az egész vidéket bétöltik a hírrel.

Ilyen gondolatok kínoztak egészen a kapuig. Ott azonban megbátorodtam egyszerre nagyon, s úgy mentem bé, mintha hazamennék. Koppintottam illetudón az ajtón, s mosolyogva beléptem a jó tágas szobába.

- Adjon az Isten jó estét! - köszöntem, mire Demény bácsi rögtön fejjel lefelé egy kurta lábú székről, s erős kézfogással üdvözölt, majd örömeiben a vállamra tette a másik kezét.

- Adjon az Isten, kedves ecsém, komámnak fia! - mondta szinte tüntetőleg, majd a vállán hátradobta a szót: - Kerítsetek egy széket, te!

Serényen kerített is a leány, és reám nézett csillogó kék szemeivel. Éppen a háziasszonyt üdvözöltem akkor, de hamar túltettem magamat rajta, s egy kicsit játékosan megszorítottam a leány meleg kezét.

- Hát mikor aratunk, gyöngyvirág? - kérdeztem.

- Maga nélkül nem is lesz meg - mondta kötekedő hangon.

- A jövő héten már vághatjuk is - szólott a gazda, jelezvén, hogy ebben a kérdésben ő az illetékes.

Még öt legény volt ott, közöttük az én régi barátom is. Keményen kezet ráztam azokkal is, majd a széket hátrább vittem az öreg mellé, hogy onnét mindent jól szemmel tarthassak.

- Eljöttem, hogy egyről-másról elbeszéljünk - mondtam.

- Az jó is lesz - fűzte az öreg -, legalább megtudjuk, hogy miért nem jó a világ.

Megnyugodtam, hogy ilyen jól és kedvesen keresztülestem az ismerkedés küszöbén. Az öröm könnyűvé és vidámmá tett egészen. Beszélgetni kezdtünk. Először csak az öreggel ketten, majd a legények is közénk ereszkedtek. Kérdéseket tettek, hol a gazdasági, hol a politikai helyzetre vonatkozólag, hol a városi megélhetést illetőleg. Én azonban egy-két szóval elütöttem mindezt. Inkább arra törekedtem, hogy kedvre derítsek mindenkit. Ismertem ugyanis a székelly ember természetét, s tudom, hogy játszi és csipkedő, amikor kedve vagyon. Azt akartam tehát, hogy a román katona; aki bármely percben érkezhetik, úgy essék be e derűs szobába, mint a jó meleg vízbe, melyben ficáncoló halak csipkedik, jelezvén, hogy a cápa is vízben lakik.

Elmondtam nekik a csíki ember történetét az ördöggel, utána pedig Chaplint kezdtem kézzel-lábbal utánozni, mondván melléje furcsa, csukladozó mesét. Javában mókáztam, s ők javában nevettek éppen, amikor kopogtatott valaki az ajtón. Mind arra néztünk, s hát az én katonám ereszkedik az ajtó szájából elé. Köszönt, és rögtön meg is állott, mert szembe ütötte a hullám, amely a megrebbent szemekből feléje csapott. Ő azonban egy önkéntelen mozdulattal a karján fityegő fegyveréhez nyúlt, mintha megszállotta volna a hadisten szelleme, mondván: ne félj, zsandár! És nem is félt, hanem otthonosan, sőt a katona ízetlen fölényével kezdett mozogni. Úgy mellékesen kezet fogott mindegyikkel, s amikor reám került volna a sor, figyelmeztetett a szemeivel, hogy jó volna talán felállni. Én azonban gondolatban hivatkoztam a békére, amelyben élünk, és nem állottam fel. Erre nyersen kezelt velem, és azt mondta:

- Stefan.

Odaszóltam valamit hirtelen hangon, de a csendőr nem hallotta meg, vagy nem akarta talán meghallani szómat. Egyenesen a leány mellé telepedett a kanapéra, s még jól megrecsegettette e tisztos székelly bútort, mintha kínozni akarná.

A legények összenéztek.

Figyeltem, és készakarattal semmit sem szóltam. Vártam az első hangot. Demény bácsi szivart sodort, mint hirtelen jött gond idején. A leány pírba borult arccal kurtákat felelt a kedélyeskedő katonának, a legények pedig megtömörödtek, és összedugták a fejüket.

Nem szóltam most sem.

Végre a gazda rágyújtott, majd köhintett egyet, s nagy nyugalommal ezt kérte tőlem:

- Kolozsvárt van-e sok romány?

- Ott elég van - mondtam.

Erre megtúrta a nyakát az egyik legény.

- Itt csak egy van - szólott, és röhintett egyet.

Megijedtem, hogy valami bajt találnak csinálni e békés házban, s azért békítő szándékkal utánatettem:

- Azok között is van jó ember.

- Ott van, ahol sokan vadnak - mondta megint a legény.

Láttam, hogy ezekkel immár bírni nem lehet, s barátságosan kérdeztem a katonától, hogy őt is beszédbe csaljam:

- Mondja, vitéz úr, mi a véleménye a székelyekről?

- Verekedő nép és csúfolódó - mondta.

Kissé felingerelt, mert azt vártam volna, hogy több tisztelettel beszéljen az én népemről. Kötekedő hangon jegyeztem meg:

- De a székely leányokról jobb véleménye van, ugyé?

- Azokról a legkedvezőbb - fölényeskedett.

- Kedvező kedviben van - szólalt meg az én régi barátom, s láttam, hogy hegyesen nézett a katonára.

Kacagtam egyet, és lefordított tenyérrel intettem, mintha le akarnám fektetni a peckes szavakat.

- Hallották-e a vak ló történetét? - mondtam egy kanyarodással. - Azét a vak lóét, amelyik Tündérországba vitte a királyfit, mert nem látta a kövér fűvet a réten.

Stefan hegyezte a füleit, mert valami háibatamadást gyanított.

- Az nem királyfi volt - mondta az egyik legény -, hanem cigány, mert nem jár más nemzetség vak lovon soha.

- A mesében még döglött lovon is jártak, mert ott minden lehetséges - mondtam.

- Az a mese olyan, mint a mű életünk - szomorkodott a gazda, s térdere lógott a feje. - Mert ebben a mű életünkben is minden lehetséges.

Engemet is elszomorított ez a mélységes hasonlat, amely a nép szívéből bugyogott egyszerre fel, mint a fekete vér. Sokáig nem szóltam semmit, s a legények sem semmit. Csak néztünk magunk elé az árvaság végtelen szomorúságával, mert tudtuk, hogy nekünk még egy vak lovunk sincs, de még egy megdöglött hitvány gebénk sincs, csak magunk vagyunk a beborult időben, fényt vetve néha, mint a csillagok, melyek csodálatos, dús tavaszi éjszaka után sírnak.

Úgy éreztem, hogy nyugszik kedvemnek napja, hogy ki tudja, melyik Sors csillagával keljen fel a holnapi reggel. Mintha nagy tenger vizébe merültem volna, ahová népem rengeteg elődjét temették. S mintha a tengerben fekete kagylók különös vonalaiból kellett volna megfejtenem a jövőndőt. Arra rezzentem meg, hogy valaki jó éjszakát kíván. Láttam, hogy a katona veszi a búcsút.

- Még maradhatna - mondtam minden gondolat nélkül.

- Majd máskor - felelt, mint aki a dolgában biztos, és lépett kettőt elégedetten az ajtó felé. Ekkor azonban utána szólt hirtelen az egyik legény:

- Né, a puskáját itt felejtette!

A katona visszafordult rögtön, és vigyázkodni kezdett. Majd jövőt is visszajött, és úgy kereste növekedő nyugtalansággal a fegyverét, amely ott lógott pontosan a karján. Inteni akartam neki, de aztán nem szóltam mégsem, hadd menjen a játék. Egyszerre azonban röhögni kezdtek a legények éktelenül.

- Hány volt? - mondta valamelyik.

- Mert egy a karján van - szólott a másik.

Kiveresedtek a csendőr fülei helyből. Azonban nem szólt, hanem megindult némán az ajtó felé. A leány is felállt, hogy kikísérje, de az apja kivetette eléje a lábát, tilost jelezvén.

- Nem kellett volna kifigurázni - mondtam őszinte szívvvel.

- A medve is tövisbe lépik néha - magyarázta az egyik -, miközben fut a párja után.

Boldogan kuncogtam utána. Elnéztem sokáig bűgő, darabos örömeiket, de nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy a csendőr bosszút fog állni. Talán lesbe is húzta magát odakünn, és vár valamennyiünket. Nagyon izgatott a dolog. Azt mondtam, hogy fáj a fejem, amiben nem is hazudtam, mert ideges nyilalások jöttek a vakszemem környékére. Engedelmet kértem, és búcsút vettem tehát. Legvégül jeleztem még, hogy legközelebb elbeszélem, amiket akartam, mert a csendőr előtt nem lehetett volna semmit mondani, hogy amögött ördögöt ne keressen. Etelkának intettem, hogy ne fárassza magát utánam, s kijöttem. Azonban amint a kaput bétehettem magam után, valaki rám kiáltott:

- Állj meg!

Megállottam, s így szóltam mosolyogva:

- Tudtam.

- Maga ki? - kérdezte a csendőr barátságtalanul.

- Hogy érti ezt? - mondtam, mert pontosan akartam felelni.

- Úgy értem, hogy maga kicsoda?

- Én székelő vagyok - feleltem neki.

- De mi a neve?

- Becsületes dologban ez s ez.

- Maga zsidó?

- Még nem.

- Hát hova való?

- Én ide. Hát maga?

Megmozdította a fegyverét, jelezvén gyengéden, hogy nekem nincs jogom kérdezni.

- Maga hol lakik?

- Én Kolozsváron, volt-e ottan?

Rám villantotta a szemét, és tovább faggatott:

- S magának mi a foglalkozása?

- Én diák vagyok.

- Milyen diák?

- Garabonciás - mondtam, és nevetni kezdtem.

- Induljon előttem! - intett, és úgy tett, mintha kuglizni akart volna a fejemmel. Valami ötven lépést mehettünk azonban csak, s akkor azt parancsolta, hogy álljak meg.

- Igazolványai vannak-e? - kérdezte.

- Lesznek - mondtam, és előszedtem őket. Forgatni kezdte a gyenge holdvilágon, mire én gyufát gyújtottam, és előzékenyen tartottam neki. A harmadik szálnál visszaadta írásaimat.

- Magára nem haragszom - szólott előzékenyen, és hazabocsátott. Még meglestem, hogy merre lesz el, s amikor láttam, hogy visszamegy a kapuhoz megvárni a legényeket, hazamentem, és csendesen lefeküdtem.

Másnap azt hallottam, hogy javában aludt a kapuzábénál, amikor egy óra tájban elmentek a legények.

3

Jól emlékszem, éppen Péter és Pál után történt mindez néhány nappal. Én akkor az egész nyarat otthon töltöttem nagy tusakodás és vívódás között. Naphosszakat a mezőkön és az erdőkön bolyongtam. Sokszor még éjszakára sem mentem haza, hanem tüzet raktam ott, ahol az este rám borult, és órákig néztem a lángba. És gyakran úgy éreztem ilyenkor, hogy szememből a tűzbe hullanak régi vágyaim. Különös temetés volt ez: mintha aranyszálak lettek volna szomorú szememnek a sugarai, s azokon meghalt álmaim hengeredtek volna a tűzbe, akár kisgyermek halott teste a tenger lángoló vizébe.

Szegény anyám hiába emésztette önmagát értem: a vígság rózsái hamarosan lehervadtak két arcámról, s napról napra mind szótlanabb lettem. És nem csoda mindez, mert saját álmaim sírján előmbe jöttek a Nép álmai, az örök székely álmok. Azokat már nem lehetett eltemetni, mert tudtam, hogy ha megteszem ezt is, holttestemet ki fogja vetni a föld. Így történt, hogy kínjaim az elmúló napok arányában mind nagyobbak lettek.

Népemnek sorsán medítálva, úgy jártam-keltem immár, mint egy lázongó kísértet, mint egy megszenesedett és holtakhoz beszélő lármafa. Így ment ez egész júliusban, s tova augusztus közepéig. Akkor könyvekhez menekültem, azonban egyiket a másik után ejtettem ki a kezemből. S akkor egy reggel, nem tudom honnan és hogyan, az a szó jött a számra: Erdély. Többször elmondtam magamban, s mindinkább olyan lett ez a szó, mint egy óriás hajó, amelyre fel lehet szállani, s amellyel új partot is lehet érni talán. Éreztem, hogy élet kezd áramlani a tagjaimban ismét. Új gondolat napja sütött a szemeimbe, az erdélyi gondolaté! Új utat láttam az emberi szívhez, s ez az út az erdélyi út volt.

Megláttam már minden virágot a réten. Nagyon büszke voltam a hegyekre, és nyújtottam a nyakam, hogy jobban lássam őket. Sokat olvastam, jólesett az egyszerű falusi étel, és nyugalommal aludtam, mint a gyermek.

Egy ilyen augusztusvégi éjszakán történt, hogy úgy éjfél tájban rázni kezdett az öcsém:

- Bátyám, keljen fel!

Riadtan felültem az ágyban:

- Mi az, te?! - mondtam, és éreztem, hogy nagy félelem szakadt rám.

- Félreverik a harangot!

Hallgatni kezdtem, s hát csakugyan kongattak, rémesen, halálos ízzel, mintha a csontját döngetnék az embernek, hogy kirázzák belőle a velőt.

- Mi van? Beszélj!

- Égés.

Leugrottam az ágyból, s a tornácba futottam, amelyről látni lehetett a holdvilágban a falut. Az öcsém előttem rohant.

- Né, ott ég valami! - mutatott a templom felé.

Csakugyan tűz látszott ottan. Néha fel-fellobbant, mintha nagyot fújna kínjában a föld. De nem volt olyan nagy lángtornyú tűz, mint amelyeneket én láttam néha a falun.

- Már oltják - mondtam. - Vajon kié lehet?

- Valahol a csendőrök körül van - állapította meg az öcsém.

Megdöbentett a szava. Eszembe jutott a katona, a leány és a legények. Rosszat sejtettem, valami borzasztó rosszat. Annyira megviselt a rám zuhanó gondolat, hogy a tornác fájához kellett támaszkodnom, mert igen gyenge voltam.

- Nem nézzük meg? - szólott megint az öcsém.

Nem feleltem a szavára, mire megfogta a karomat és megismételte még egyszer a szót.

- De igen - mondtam végre.

Felvettem a ruháimat, és megindultunk ketten. Rémeket láttam és futó halált több ízben, amint tolvajmódra egy emberrel a karjai között átugrott a kerítésen. Amint a nagyútra kiértünk, már láttam, hogy szörnyű aggodalmam nemhiába kínzott.

- A csendőrök égtek - szólt az öcsém.

A kapunál megálltunk.

- Hiszen itt áll a ház - mutattam a laktanyára.

- A küsebbik égett le, ahol a konyha volt - mondta valaki.

Sikoltó sírást hallottam. Egy férfi nagyokat bödült kínjában, s néha nagyokat káromkodott. Messze volt tőlünk, de a hangjáról megismertem, hogy Demény bácsi. Szemeim elborultak egy pillanatra. Már bizonyos volt, hogy valami tragédia történt itten, a falu félelmetes ölében, ahol a halál közös dombon ül a virággal. Valahogy bémentem a kapun. Tele volt emberrel tömötten a hely. Szomorúak voltak, de láttam villogó szemeikben, hogy megszagolták az emberi rontást, és haraggal vannak tele a Sors iránt, amelyet a sátán szoptat fekete tejjel.

Nem mertem kérdezni senkitől semmit, hanem előrefurakodtam nehezen. Az erős füst csípte szemeimet, és ráült a tudómra ez a tűzköd. De mégis előküzdöttem magamat az udvar közepére, ahol síró asszonyok és dermedező férfiak állottak sűrű karikában. S mintha körülvettek volna valamit. Már nem tudtam tovább fojtani magamat.

- Mi történt? - bújtam oda egy férfihoz, akit jól ismertem.

- Bennégték - mondta kurtán.

- Kik?

- Hát nem tudja?! Az a fiatal csendőr s a Demény Anti leánya. Valaki rájuk gyújtotta a sütőházat, s bennégték... Üszkösen kerültek elé a gerendák közül. Ehelyt vannak a lepedő alatt... - mondta fojtott szavakkal.

Sokáig nem tudtam szóhoz jutni. Végre hullámozni kezdett a mellem a megindulástól.

- Tudtam... - ejtettem magam elé. Aztán elszántan odamentem, és felemeltem a takarót: két fekete alak feküdt szorosan egymás mellett. Emberi formájuk nem volt már azonban.

Mellém húzódtak az előbbi ember.

- Nem akarták hozzáadni a leányt - mondta -, de ők szerették egymást erősen. Elegyezték, hogy összekelnek a világ búsujára is. Tegnap reggel osztán szekeret fogadott a csendér, felültek ketten, s elmentek a városba, titokban a paphoz, aki megeskette. Lakodalmat sem csináltak, hanem behúzódtak ebbe a kicsi sütőházba. Valaki nem szenvedhette, s tűzbe borította őket.

Intettem, hogy ne mondjon semmi egyebet. Már mindent tudtam.

Ott állottam még megrendülve sokáig. Néztem a fehér takarót, és láttam alatta a két vértanú-embert, amint örök békecsómban feküdtek. És amint a földnek, amelyen feküdtek, és az embereknek, akik e földön álltak, feketén hirdették az erdélyi gondolatot.

Nem tudtam otthagyni őket, amíg nem hajnalodott. Akkor megindultam a derengő mezők felé, és mentemben azt a két csillagot néztem, amelyek mind a ketten szomorúan és különös szépen ragyogtak Erdély földje felett.

SZÉP DOMOKOS ANNA

Négy kerek esztendőt, négy szörnyű esztendőt folyvást egyet omlék a világnak vére. A negyedik végén, őszre menendőben, lefeküvék patyolat ágyába szép Domokos Anna. Alig imádkozott, szépen elaluvék. Akkor elejébe tiszta álom jöve s abban az álomban egy fekete madár. S az a nagy fekete madár felszállott a házra, annak jobb szárnyára.

- Honnét jössz, te nagy fekete madár?

- Idegen országból, szép Domokos Anna.

- S onnét mi hírt hoztál, nagy fekete madár?

- Onnét biza országodnak halálát s a katonalegények megszabadulását.

- Jaj, nem bánom országom halálát, csak a szeretőmet mondd meg, nem láttad-é, nagy fekete madár?

Megrázta a tollát az éjjeli madár, s Domokos Annának ő csak ennyit mondott:

- Nézd meg a színömet, szép Domokos Anna.

- Megnéztem, megláttam, szép fekete madár.

Akkor felrepüle, s emígy éneköle:

- Tiszta fehér voltam, mikor a sok legényt embert ölni vittem, de fekete lettem világ nagy gyászából...

Szép Domokos Anna ilyen álmot látott.

Álom után, fényes reggel, kútra indult vizet meríteni. Hét teli kártyával vizet merített is, belé is öntötte virágos nagy kádba. Levette ruháját szép Domokos Anna, s megmosta dalolva rózsaszín arcáját. Megmosta utána két gyümölcsös mellét, s meg végetes-végig szép patyolat testét.

- Hova készülsz, édes lányom?

- Örömmre készülök, kedves édesanyám.

- Miféle örömmre, egyetlen lányom?

- Jönek a legények a nagy háborúból, s közöttök kell legyen az én szeretőm is.

Szépen páváskodott, s fejr gylcsinget vett. Derekára piros szoknyát, két lábára gyenge csidmát. Arcájára Napnak ragyogását, s szíve köré Holdnak a szerelmit. S hosszú szőke haját pántlikába fonta, s vállára ereszté.

- Hova indulsz, édes lányom?

- Megyek a falu végére, szeretőmet várni.

- Ne menj, lányom, várd meg itthon.

- Biza elmegyek én.

El is ment a falu végére szép Domokos Anna. Ott várta a legényt déli harangszóig, s déli harangszókor onnét hazajöve. Megsétálta magát virágos kertjében, s leszakasztott három ékes szálat. Hajának szálával azt ő egybekötötte, s elindula ismét a falu végére.

Ott várta a legényt esti harangszóig, s esti harangszókor onnét hazajöve.

- Hol van a szeretőd, kedves szép leányom?

- Baja esett, édesanyám, nem jöhetett mára.

Lefeküdt ágyába szép Domokos Anna. De hasztalan tette, mert a forró párnán szerelem gyötörte, álom elkerülte. Éjfél idejéig feküdt jobb oldalán, éjfél idején túl feküdt bal oldalán.

- Hová lettél, te fekete madár?

Hajnal hasadtakor felkelt az ágyából szép Domokos Anna.

- Jaj, az a háború bár ne is lett volna!

Más színű szoknyát vett, s a haját befonta másik pántlikába. Arcájára vette Holdnak vágyódását, szíve közepébe harangok hívását.

- Hova indulsz, édes lányom?

- Megyek a falu végére, szeretőmet várni.

- Ne menj, lányom, várd meg itthon.

- Biza elmegyek én.

El is ment aznap is szép Domokos Anna. Ott várta a legényt déli harangszóig, s déli harangszókor onnét hazajöve. Megsétálta magát virágos kertjében, s három virágszálat tegnapi csokrához odakötött. S csak elindult ismét a falu végére. Ott várta kedvesét esti harangszóig, s esti harangszókor onnét hazajöve.

- Hol van a szeretőd, kedves szép leányom?

- Baja esett, édesanyám, mára sem jöhetett.

Lefeküdt ágyába szép Domokos Anna. De hiába feküdt az ágyába megint, mert a nagy szerelem még jobban gyötörte, s a jóltévő álom még jobban kerülte. Két óra hosszáig feküdt jobb oldalán, két óra hosszáig feküdt bal oldalán.

Így kínoztta magát éjfél idejéig.

És akkor felkele szép Domokos Anna. Lámpát nem is gyújtott, édes szülőanyja nehogy észrevegye. Fáradt derekára fekete szoknyát vett, s a Hold világánál feketébe fonta hosszú szőke haját.

Két arca dombjára hullócsillagot tett, a szívébe pedig síró Szűzmárját tett.

Csendben elindula, ajtóig eljuta. De akkor az ajtó sírással nyikordult, s édes szülőanyja erre felriadott.

- Hová szököl éjjel, felnevelt leányom?

- Megyek harmatot gyűjteni, mosdóvizembe hinteni.

- Ne menj, te szótitkoló leány.

- Szívem így rendelte, jaj, én elmegyek.

Megindula szép Domokos Anna, s ki is lépett feketében az anyai házból. Udvaron megállott, kezét összefogta, s felnézett a házra, annak jobb szárnyára.

- Hová lettél, te fekete madár?

Akkor befordula virágos kertjébe, annak sok virágját mind leszakasztotta, s meleg szép ölében mind fel is halmozta. Gyenge holdvilágon ismét elindula, s egy példakísértet elejébe állott.

- Hová mész, te gyönyörű szép leány?
- Megyek a falu végére, szeretőmet várni.
- Ne menj oda, boldogtalan, gyere háljunk együtt.
- Távozzál, kísértet, én megyek utamra.

Virágai közé elrejtette piruló arcáját szép Domokos Anna, s megint elindula. Gyenge csidmaíval csak kétszer koppintott, s a példa kísértet akkor ismét elejébe állott.

- Fogadj szót te nekem, gyönyörű szép leány.
- Távozzál, kísértet, megöletlek az én szeretőmmel.
- Avval meg nem öletsz, mert az jó helyen van.

Megvillant a szeme Domokos Annának.

- Ki vagy, te kísértet?
- Nagy vitéz vagyok én, mert a háborúnak angyala vagyok én.
- Verjen meg az Isten!

Így szólott nagy bátran szép Domokos Anna, s avval tovább vitte szerelem zászlaját s azt a faluvégén lobogtatni kezdé.

- Gyere már, gyere már, egyetlen szeretőm. Ha immár megölted haza ellenségét, öld meg azokat is, akik reám törnek. Öld meg az én nappali hóhérim, szívem mocskolóit, éjjeli rontóit. Gyere sebes menést, leányságom napja, hadd ragyogjunk ketten falu bosszújára.

Közben sétálgatott egyik útszéliről másik útszélire. A szép virágokat ölében rengette, hánykolódó szívét emígy melengette.

- Istenem, Istenem, hozd haza hajnalra az én kedvesemet.

A hajnal piroslik, s szép Domokos Anna keletre fordula.

- Istenem, Istenem, hozd haza Napoddal az én szeretőmet.

A nap is feljőve, de az ő kedvese haza mégsem jőve.

Hanem édesanyja tejet hozott neki, s szépen így kérlelte:

- Gyere haza, kedves lányom, néznek az emberek.
- Nem megyek én, édesanyám, csak a szeretőmmel.
- Akkor idd meg ezt az édestejet.
- Nem kell, anyám, szerelmes testömnek.

S az ő édesanyja déli harangszókor ismét híni kezdé:

- Gyere haza, kedves lányom, rágnak az emberek.
- Nem megyek én, édesanyám, csak a kedvesemmel.
- Akkor edd meg ezt a délebédet.
- Nem kell, anyám, szerelmes testömnek.

S az ő édesanyja esti harangszókor ráncigálni kezdé.

- Gyere haza, szégyentelen, elpusztítanak szájokkal a népek!
- Nem megyek én, édesanyám, csak a kedvesemmel.
- Akkor falj valamit, Isten megfizeti!
- Nem kell, anyám, semmi étel a világon szerelmes testömnek!

A Nap elbúcsúzott a földi világtól, anyja is el az ő leányától.

- Az én karommal többet nem nevellek, anyai szívemből ezennel kivetlek. Testödet ne lássam, hírödet ne halljam.

Ahogy hallá szomorú szép leány omlani az átkot, virágai közé béejtette fejét, s keserves sírással így zokogott ottan:

- Jaj Istenem, anyámból kifogytam!

Sétáló két lába akkor elgyengüle, könnyező két szeme homályba merüle. Sánc martja szólítá, oda le is romlott, s a nagy sötétségben folyton csak sírdogált.

- Jaj, búlátott szívem, jaj, fijatalságom! Jaj, ölbeli virágjaim, jaj, jövőnapjaim! Jaj, egész életem, minden reménységem!

Sötét égnek alján a szomorú nagy Hold elébukdácsola, onnét jött a hegyek tetején Domokos Annához, és őt a kedves helyett ekképp vigasztalá:

- Ne sírj te hiába, szép Domokos Anna. Másnak is béborult az ő víg élete, másnak is elveszett az ő szeretője.

- De nekem csak egy volt, egyetlen életem! De nekem csak egy volt, egyetlen kedvesem.

Akkor a gyenge Hold szépen ráborula.

- Alugyál, alugyál, szép Domokos Anna.

Emígy forgolódott éjféli időig. Akkor valahonnét egy fekete gyásztó odaereszkedett, s azon a nagy gyásztón a fekete madár neki megjelenék.

- Állj meg, állj meg, nagy fekete madár, nekem mért hazudtál?

- Szép Domokos Anna, neked nem hazudtam, hanem a szívedet gyászba borítani biza nem akartam.

- Életem elhagyott, anyám megtagadott, ne sajnálj te engem!

- Vess számot magaddal, szép Domokos Anna.

- Elkárhoztam immár ebben az életben, s vessenek, nem bánom, pokol nagy tűzire: hol van a szeretőm??

A fekete madár akkor vallomást tett Domokos Annának:

- Nyugszik a szeretőd idegen országban, idegen országnak sírhomp templomában.

Szép Domokos Anna égre felkiáltott:

- Bár összeomlanék széles ez a világ!

A fekete gyásztó nagy hullámot vetett, s felette a mennyég dördülve meghasadt. Domokos Annának ölbeli virága fekete színt váltott, s megszakadó szíve nagy átkot kiáltott:

- Halljad, Isten, halljad utolsó szavamat s utolsó szavamban minden fájdalmamot. Halljad füleiddel szívemnek sírását, szerelmes véremnek háborgó zúgását. Verd meg örök haláloddal, akik háborút indítanak, verd meg pokol kínjaival, akik népeket zúdítnak. Verd meg az eszüket, akik a háborút földre kitalálták, verd meg a szívüket, kik a szeretőket egymástól megfosztják.

A fekete madár lebegtette szárnyát.

- Szórjad átkaidat, szép Domokos Anna!

A háborgó leány mind az ő virágait a tóba vetette.

- Nagy égi csillagok, ágyúknak csövibe mind beléhulljatok! Kis égi csillagok, puskáknak csövibe mind beléhulljatok!

Így szólt az útszélin szép Domokos Anna, s virágai után a gyászos halálban maga is elmerült.

Akkor hozzámert a fekete madár, hátára felvette, az égbe felvitte. Ottan az Istennek szép Domokos Anna elejébe állta, s így szólott hozzája:

- Ugyé, te csináltad a vészes háborút, felséges Úristen?

- Én azt nem csináltam, hanem azt csinálták pokol angyalai.

Oda is leszállott szép Domokos Anna.

- Pokoli angyalok, gyászos nagy háborút miért csináltatok?

- Mi azt nem csináltuk, hanem azt csinálták földnek fajzatai.

Akkor kiállott ő minden éjszakára a Holdnak képibe, s onnét le a földre imígy kiáltoza:

- Verjen meg az Isten, háborúcsinálók!

S nappalra kiállott a Napnak képibe, s onnét le a földre imígy kiáltozott:

- Verjen meg az Isten, háborúcsinálók!

HAJNALI MADÁR

A vizek hátáról leszállott a fény. Az erdők átbújtak a horizonton. A mezők lehunyták szemüket. A hegyek elsüllyedtek. Bent a faluban pedig eléjött rejtekéből a denevér, és az első ház derekára karikát repült suhogva. S reá kialudtak lassan a virágok a fán, s a házakban meggyúltak a lámpák. Aztán énekelni kezdett a csendben a harang is, mire végérvényesen megszületett a falusi este.

A pap felállott asztala mellől, s a templom felé fordulva, megszokott imádságát mondta:

- „...és áldott a Te méhednek gyümölcse: Jézus...”

- Plébános úr, egy kocsi béjött a kapun! - rontott bé Jézus szent nevénel Kati, a mindenes leány.

- Miféle kocsi, te?

- Elég módos kocsi.

- S ki van véle?

- Valami magos személynek láccik.

Rögtön kiugrott a pap az istenes útból.

- Eredj, s fogadjad, te! - szólt a leánynak hirtelen hangon, s ahogy helyre taszigálhatott sietve jónéhány széket, maga is megindult, s még a reverendát is térdig emelte, hogy fürgébben mehessen.

- Szervusz, József! - kiáltott feléje a kocsi mellől egy férfi, kinek a hangjával együtt mellénye is messzire virított.

- Szervusz, Kázmér! - szólt vissza felemelt hangon a pap.

- Kezit csókolom, nagyságos úr! - szíveskedett a leány is, de rögtön ráesett a papi gazda:

- Hallgass! - fedtte sietve -, mert az nem nagyságos, hanem méltóságos!

Kati javítani akart éppen, de a szavát elgázolta dörögve a pap:

- Eredj, s mutasd meg a pajtát; s jó dolgok legyen azoknak a lovaknak!

A végszóra egy másik alak is elébukkant a kocsi mellől.

- Szervusz, kedves József!

- Híjj, micsoda áldás! - ölelte meg azt is a pap. - Hiszen az egész vármegye itt van!

- Nem a vármegye, hanem az ország! - javított belé a férfi, és a nagy szavakra megmarkolászta nyomatéku vadászkalapját.

A pap azonban állott a maga útján.

- Ne böcsködjetez annyit - mondta legyintve -, hanem Isten hozott, s gyertek!

- Isten s a haza sorsa! - fontoskodott búsan a fehérmellényes.

- Bizony, temetni jöttünk... - tette rá sötéten a másik, mire megállott rögtön a pap is, és az urak szemébe kémlt a maradék fényben.

- S kit akartok temetni? - kérdezte.

- Szegény hazánkat: szép Erdélyországot.

Mínta mélységet vágtak volna pont a lába elé, visszább lépett egyet a pap, majd előrehajlott valamicskét, s úgy tette fel a fekete kérdést:

- Hát csakugyan elvesztettük Erdélyt?!

- El.

- A szerződést alá fogjuk írni - mondta a másik.

Egy ideig sújtottan álltak. Aztán mégis bementek lassan és szótlánul a házba. S akkor az istállóban megszólalt Kati, ahogy kötözte a lovakat a kocsislegénnyel együtt:

- Hát ezek mik, hogy olyan rangosak?

- Ezek az urak-e?

- Ezek.

- Nagy kárt vallottak hirtelen.

- Kárt-é? S azt miképpen?

- Hát az egyik kamarás úr s alispán - magyarázta a legény -, s a másik főszolgabíró, de csak tetszelőznek immár, mert megkapták a végzést, hogy a románok fognak uralkodni.

- S a címjök megmarad-é? - érdeklődött Kati.

- Vagy marad, vagy nem, de megtartják - mondta a legény, s hirtelen röhögni kezdett, s még leült belé a jászol karfájára, s úgy idéetlenkedett sokáig darabosan. Végre mégis megjött a szava, s így szólt:

- Láttál-é csóré cigánypurdét bokrétás kalappal?

- Én nem.

- No, az nagy kár, mert éppen olyan a helyzet.

A leány elértette rögtön a dolgot. A szeme megcsillant, s hóval mosott fogai kilátszottak az örömben, jelezvén, hogy az urak tetején találkozott a legénnyel.

- A mű markunkba nem ütnek pecsétet, ne félj... - mondta.

- S ha ütnek is reggel, lekopik estére - szólott a legény, és odament Katihoz, hogy a gyenge lámpafényen szemébe essék, mint a tüzes csóva. Átfonta derekát, és a nyakára bújva súgta:

- Szeretőd van-é?

- Van a nyavalyát, hiszen szent házban lakom! - mondta a leány, s éppen kéz alá állott, de nagyot kiáltott a ház felől valaki akkor.

- Akki? - eresztette el a legény.

- Az maga a pap - szólott Kati, és az ajtóba pendült.

- Poroncsoljon, pelébános úr! - jelentette magát.

- Hát te mi csinálsz ott?

- Ehelyt a ponkhálót verem, nehogy vajegy mérges ponk megmássza a lovakot.

- Gyere elé, s három csürkét ölints le, mert az urak megehültek.

Még hátravillant a leány két szeme, aztán sietve megindult. Alig léphetett azonban kettőt, a legény hangja suhanó madárként utána repült az illatos tavaszi estben:

- Aztán visszavárlak...

Csendbe merült utána minden. A falu is lefeküdt már az erős tavaszi munka után a hosszú völgybe. Csak az angyal állott kiterjesztett szárnyakkal felette, mint egy csodálatos tó felett.

A legény is hallgatagon ült egy ideig a két ló között az alacsony jászlon, de aztán kiáradt belőle az erdélyi föld és az Időnek lelke, s izzó szemekkel dúdolni kezdte a megsújtott nép szomorú dalát:

*Édesanyám, ha fel akarsz keresni,
Doberdói csatatérre gyere ki:
Sziklák között egy árva fa virágzik,
Halott fiad alatta várakozik.*

S mialatt így énekelt a magyar bánat örökös pusztájában, odabent a vacsorát várták az urak, s itták a pálinkát a falon keresztrefeszült Krisztus átvert lábai alatt.

- Hát ez felséges volt, Józsep! - mondta a főszolgabíró vacsora után, s kigombolta kerek hasán a kabátot, s megdőlt nagy egészséggel hátrafelé a széken. Kék mellénye megfeszült, és rajta végigborult az aranylánc, mint a három araszra zsugorodott erdélyi égen a Csaba útja.

- Gratulálok a csirkéhez, s nemkülönben a leányhoz - kacsintott kicsire húzott szemmel.

A pap bort töltött éppen, s visszamosolygott.

- Szegények vagyunk, de jól élünk - jegyezte meg minden gondolat nélkül.

Az alispán nem lépett belé a beszédbe. Ő még a sajtot ette finomkodva, s melléje kedvenc almáját, a batult. Sovány, szépen gondozott arcán azonban mintha valami gond feküdt volna. A szemeiben is ború látszott, s a homlokán ránc.

- Kár, hogy nem bődösebb - mondta egy idő múlva.

Aggodalommal néztek oda, mert nem tartották lehetetlennek, hogy nemzeti bánatában félrebeszél.

- Mire értetted? - előzékenykedett a pap.

- Én erre a sajtra - felelt a másik.

A főszolgabíró kacagni kezdett.

- Hozass Párizsból bődösebbet - mondta.

Egy kissé ízetlennek találta az egészet a pap. Látszott is valami hirtelen merevség az arcán. Azonban jó magyar lévén, megőrizte vendégeinek úri örömét, s nem szólt semmi rontót, hanem kedélyesre húzott arccal poharat emelt és koccintott. Eme mozdulatra azonban, mint a megindult lavina, az érzelem megtömörödött hirtelen benne, s felállt.

- Kedves barátaim!

A két vendég letette a poharát. Tudták, hogy a pap nagy szónokló férfiú, s valami megrázó jelenetet vártak, amely a könnyeiket is megereszti talán. Magasabbra ültek, és meghatottan néztek a szilaj és nagy hajú fejre, amelyen rángatózni kezdett lassan a száj és szavakat szülni:

- Én nem Erdélyt akarom temetni, hanem magunkat. Ezt a nemzedéket, amely nem volt méltó bizonyára e földhöz. Mert, kedves barátaim, én azt hiszem, hogy Erdélyt nem lehet eltemetni soha: az áll, mint egy örök szikla, amelyről lehullhat a fáradt madár, de maga össze nem romolhat. Mert Isten, a mi Mindenhatónk, gondolzza ennek a földnek fenséges arcát, akár nevet az, akár sírni látszik...

A főszolgabíró játszani kezdett az aranylánccal. A másik finom zsebkésével a poharából halászott kifelé valami dugótöredéket. Mondhatta már a szép frázisokat nekik a pap, mert nem szorongott a szívük, és nem fakadt fel bennük a könny. Fűzhette és köthette a gyönyörű szóvirágokat is, mert rögtön, ahogy bétoppant Isten a szavak közé, úgy érezték, hogy vakon jár a beszélő férfi, s csak szánalmat ébreszt szavaival, mint egy újfajta erdélyi koldus.

Hát minek is keveri bele az Istent! - duzzogott magában a kamarás. - Hiszen ez politika és diplomácia volt az egész!

- Azért azt mondom néktek - szavalta az utolsó szavakat a pap -, hogy bízzatok Istenben, mert amíg Ő veletek van, addig senki sem hagyott el.

- Éljen! - ujjongott az alispán.

- Éljen! - ujjongott a főszolgabíró.

Koccintottak, s ahogy megihatták fenéig a bort, szóvalanul maguk elé néztek, de a szemük sarkából valahányan lesték egymást. A színpadi csendet, amely távolról nagy nemzeti bánatnak látszott, az alispán oldotta meg végre.

- Szépen beszéltél, Józsep.

A pap elgondolkozott, majd lengetve fejét, így szólt:

- Ó, mennyi nagy-nagy témát ad nekünk az Isten, amiről mind szebbnél szebben lehet beszélni.

- Bizony, bizony... - bólogatott a fehérmellényes.

- Tölts még egyet, Józsep! - mondta a vadászkalapos.

Felemelte a pap a kancsót, s akkor vette észre, hogy kifogyott a bor. Hamar felállt, sietve kiment, és jót kiáltott az udvaron által:

- Kati, hol vagy?

Az istálló ajtajából eléugrott nemsokára a leány.

- Tessék, pelébános úr!

- Te ott mi csinálsz ismét?

- Ehelyt a lovakat itatjuk.

- Gyere, s hozz bort fel a pincéből, mert az urak ihatnának.

Fel is hozta a leány a bort, s ahogy az asztalra tette, megfogta az alispán a karját.

- Hány éves vagy? - kérdezte.

- Kinek húsz, kinek száz.

Szerette volna maga mellé ültetni, de tartott a paptól. S ha már nem lehetett, valami mást, valami úri szórakozást akart.

- Itt nincs valami egzotikum? - kérdezte.

- Milyenfajta, kérlek?

- Hát izé - akadozott -, valami jópofa cigány.
- Van, hogyne volna! - mondta a pap. - Gyere csak vissza, Kati!
- Poroncsoljon, pelébános úr.
- Eredj egyenesen Csunyihoz, s monddad, hogy hozza a hegedűt is, mert nagyuraknak kell muzsikálni.
- S hát valami különös, bogaras ember? - fűzte tovább a megpendült alispán.
- Olyant akarsz?
- Olyant. Van talán?
- Várj, Kati!

A leány az ajtóban megállt. A pap pedig sietve adta elé:

- Hát van, van itt egy nagyszerű költő, egy mellőzött tehetség. Bolond egy kicsit, de annál igazibb. Kecskésnek hívják, mert kecskével jár örökké; hosszú szakála van, és rögtön írja a verset: alkalmi strófát, epigrammát, ódát, elégiát.
- Ó, te Józsep, hozasd ide, kérlek!
- S van egy „apostol” is - folytatta a pap. - Én azonban inkább bolsevikinek nézném. Tanult fej azért, tudod, s egészen új jelenség. S érdekes, egy parasztnak a fia.
- Ó, hozasd ide azt is!
- Te, Kati! - intett az ajtó felé a pap.
- Poroncsoljon, pelébános úr.
- Szaladj, mint a sebes szél, s hídd ide Kecskés urat is, a pennás dalnokot. S aztán Simó Balázst, a főhadnagy urat is! Mondjad, hogy valami urak vannak itt, akik tanácskozni szeretnének véle.

A leány elment.

- Nagy spektakulum lesz... - pöfögött egy børszékből szivarozva a főszolgabíró. Az alispán pedig kivált nem tudta összefogni a száját. A gazda töltött, s a nyugtalan várakozásban mind sűrűbben ittak.

Tíz perc múlva kopogtatott valaki az ajtón.

- Lehet.

Simó Balázs jött bé. Középtermetű, csontos, nyugtalan szemű fiú volt. Katonanadrágot viselt, csizmát és falusi kabátot. Barna, kemény arcáról ömlött a hit, s két karjáról a munka fénye. Bemutatkozott, és jól megnézte sorra az urakat. A pap leültette, és poharat tett eléje.

- Köszönöm, nem iszom - mondta határozottan Balázs. - A fogságom ideje óta nem élek véle.

Hiszen ez nem is érdekes! - gondolta az alispán, de mielőtt szólhatott volna valamit, megérkezett a cigány: mezítláb, foszlottan, egy suta kalappal a fején.

- Hát téged ki ruház? - kérdezte mindjárt a főszolgabíró.
- Engemet a jószerecske, istálom - mondta a cigány, és sorra ment, s szépen kezét csókolt az uraknak. Amikor azonban Balázsnak is bókolni akart, ez keményen rászólt:
- Hát te féreg s nem ember vagy?!

- Ember vagyok, istálom.

- Nohát légy az, s ne nyald senki kezét!

Az urak feszengeni kezdtek a különös tanításra, amikor kopogtatás hallatszott megint az ajtón.

- Tessék! - mondta a gazda és felállt.

Egy különös férfiú jött lassan az ajtónyitásból elé. Kopott, hosszú fekete kabátja volt és szürke nadrágja, minek a szára hosszú szárú csizmába futott. Azt hihette bátran akárki, hogy vak ember öltözteti. Réveteg, gyanakvó kék szeme volt, hegyes feje, megeresztett bokros haja és kenderszínű nagy szakálla. A legmeglepőbb azonban mégis az volt, hogy zöldre festett kötélén egy fehér kecskét vezetett maga után. Szerencsés jó estét köszönt, majd sorra ment, és mindenki előtt meghajlott, mondván:

- Várfalvi Török Tóbiás, nemzeti költő.

- Hát a kecskét, azt hogy hívják? - szólt valamit az alispán, hogy röhögni ne kezdjen.

- A kecskét? Azt Múzsának - mondta a nemzeti költő, és megsimogatta a szelíd állatot.

- Foglaljon helyet, mester! - kínálta meg egy székkal a pap.

Tóbiás meghajtotta magát és leült. Aztán a széklábához kötötte gondosan a kecskét, majd körülnézett és így szólt:

- Rossz világ jár a költőre, kérem.

Az urak mind koszorúban ültek az asztalnál. A nemzeti költőre pislogtak, s valami kuncogó öröm futkosott a szájuk peremén.

Csak Balázs maradt komoly. Szemei a keserűség és a megvetés tűzével veséig szúrtak.

Tóbiás nagy mélabúval körültekintett, majd meglapogatta a kecske nyakát, mire az otthonosan lefeküdt.

- Mi a nótája, mester? - kérdezte az alispán.

- Az én nótám? - mondta a nemzeti költő, és ünnepélyesen felállt, aztán kivetette horpac mellkasát, s így szólt: „Árpád apánk, ne féltsd ősi nemzedet...”

- Húzzad! - intett a fejével a cigánynak az alispán.

- Nem tudom, istálom.

- Hogy?! Nem tudod ezt az ősi nótát!? S még mered magyarnak mondani magadot, te üszökvég, te nemzetközi denevér!

Egy pillanatra megállott az arcokon az élet, de aztán könnyedén legyintett egyet a kamarás úr:

- Húzz egy mást, de magyarnak valót.

A cigány nekidőlt a hegedűnek, s ahogy rázendített, az urak is fújni kezdték a nótát:

*Az éjszaka nem aludtam egy órát,
A babámnál töltöttem az éjszakát.
Reggelfelé kezdtem elszenderedni,
Jaj Istenem, háborúba kell menni...*

Balázs nem énekelt. Néma volt és elszánt, mintha a halál legyezte volna az arcát.

De az urak másodszor is dalolni kezdték a „magyarnak való” nótát, s mint annyi sokszor, gyászos nagy időkben, most sem hallották, hogy a körül levő házak tetején szólnak a halál kicsi ágyúí, a baglyok.

*

Amikor pirkadni kezdett, már mind izzottak az urak. Csillagoknak érezték magukat, akik ímé, egy utolsó lobbanással, lehullanak a magyar égről. Féktelenek voltak, meggyúlt bennük a bánat, és úgy kiáltották az erdélyi tavaszba:

- Jaj, ezt nem lehet elviselni!

Az alispán karjaira bújta a boros asztalon:

- Én elmegyek innen, pedig nekem szerelmem Erdély!

- Együtt megyünk, Kázmér - folytak a könnyei a főszolgabíróknak. - Mert mi ezt nem tudjuk nézni!

Sorjában vigasztalta őket a pap:

- Bízatok csak az Istenben, mert ez a földi élet úgysis csak egy jelentéktelen állomás.

Balázs döbbenve nézte őket. Arcája mindegyre változásba esett. Egyszer nagy sajnálkozás ömlött el rajta, máskor megvetés és harag, majd tűz borította bé, mint a napot; és végül józanság és élet áradott rája, mint a tavaszi földre. Akkor szólni kezdett, s megfontolt szavai úgy hullottak alá, mint a kövek:

- Én nem hiszek a szóvirágban, sem a könnyben. És nem hiszem, hogy szereti Erdélyt, aki elmegy. Vegyen kalapácsot minden magyar, vagy bújják a földbe, de maradjon itt!

Az urak csodálkozva hallgatták a székely fiú egyszerű szavait. Csak a fejüket rázták néha, hogy ezt nem lehet, jaj, ezt nem lehet itthon maradván kibírni. Valami menedéket kerestek, valami kicsi rést, ahol kibújhassanak innét a fényre.

A pap felszárnyalt országok fölé, és onnan nézett alá. És csodálkozott, hogy nem követi fennkölt lelkével Tóbiás is őt. De a nemzeti költő erejét vesztetten mind jobban és jobban hereadott a fekete lábában az asztal mellett. Búnak eresztette végleg a fejét, s határtalan szenvedéssel mind csak a heverő kecskét nézte. Néha lehajolt és megsimogatta. S ilyenkor mindig egy-egy könny hullott a jámbor állat hátára szeméből.

- Mester! - szólt reá hirtelen az alispán, és látszott rajta, hogy valami különös, nagy ötlete van.

Tóbiás felemelte a fejét.

- Mindjárt meghalok... - mondta.

- Éppen ellenkezőleg! - szólott az alispán, azután sietve felállt, s a költőhöz lépett, s rátette annak vállára a kezét. - Ne meghaljon - mondta -, hanem írjon hamar egy gyönyörű elégiát, egy világszép nemzeti siratót.

- Éljen! - kiáltotta a pap is. - Írjon, azt írjon!

Megitattak véle egy jó pohár bort.

Balázs szomorúan nézte, hogy mi lesz.

S az alispán papírt és írószerszámot rakott a nemzeti költő elé, aztán kivette revolverét, és őrt állott felette.

- Rajta, mester!

Tóbiás a kezébe vette a tollat, és nézni kezdte a heverő kecskét. Sokáig így ült, de az urak hiába várták az erdélyi siratót, mert Tóbiás csak ült, csak tépte a fájdalom őt, és égette a nagy tűz, de nem tudott egyetlen szót sem leírni most. Az alispán eléje tette a fegyvert.

- Írjon talán ezzel - vetette oda a szót, mire felemelte a fejét a költő, és hosszan, vontatottan így szólt:

- Vége... Erdély eltemetett...

Aztán az asztalra borult, és a teste rángatózni kezdett a zokogás terhe alatt. Az ablakok fényt öntöttek kopott ruhájára és nagy hajára, amely elfödte fejét, mint az őszi fű a sírnak hantját.

Szótlanul megittak egy pohár bort az urak.

A cigány félrehúzódott, s valami ételmaradékot evett sietve.

Balázs kínjában felállt, és egyenesre feszült, mintha új jelnek nőtt volna ki hirtelen az erdélyi földből. Két lábában kirúgtak az inak, s a keze, az erős két keze, amely megszagolta immár a tavaszi földet, ökölbe szorult, hogy béontsa minden magyar háznak a falát, amelyben sírnak és temetnek.

Nem bírta tovább ebben a szobában, ahol huhognak a baglyok. Kinyitotta a tornácra vivő ajtónak mind a két szárnyát, és kiállott oda szembe a vajúdo nappal. S akkor valami csodálatos, vérebe zuhogó világot látott: átellenben a templommal és a házzal, künn a nagy hegy alatt a széles tavaszi határon, minden földön székelyek szántottak a hegyről leomló fényben.

Hangosan kacagni kezdett, és a két karját úsztatta a levegőben, mint egy óriási, ujjongó hajnali madár.

Mind kirohantak hozzá.

- Mi van ott? Mi van ott?

S akkor a fiú erős jobb karját a határ felé nyújtotta, és szélesen, nagy hömpölygéssel áradott belőle az öröm és a hit:

- Nézzék, megmozdult a föld! Az urak eltemették Erdélyt, de a székely falu feltámadott immár!

Ahogy kirepültek szavai, egy lövés sikoltott odabenn a szobában, és a nemzeti költő leesett a székről a felijedt kecske mellé. Odafutottak, s ahogy megdöbbenve körülállották a halálba zuhant költőt, ünnepi ruhában egy gazda lépett bé az ajtón. Köszönt, megnézte alig a halottat, aztán az asztal mellé állott, és úgy jelentette az örömhírt a papnak:

- Fiam született, plébános úr.

A plébános elévette az anyakönyvet.

- Milyen névre akarja kereszteltetni, Dózsa bácsi?

- Úgy gondolom, hogy lenne György - mondta a székely.

- Dózsa György?!

- Az éppen.

- Az már volt! - lehelte a férfiút szembe a pap.

A szikla nyugalmával vette a férfi a szót.

- Egy volt - mondta. - S ez lenne a második.

NÉPSZAKÉRTŐK

A falu leégett. A nagy látvány óta néhány nap már el is múlt. Csak kevesen jártak a romok között a fekete földön. Azoknak is a fele kutya volt.

Azonban jártak urak is itt: biztosítási ügynökök, fakereskedők, magánbankárok és vállalkozók. De volt három másik is, aki nagyon kitetszett közülük. Ezek még inkább urak voltak: autóval érkeztek, szép fekete ruhát viseltek. S már a szomszéd faluban kibeszélték, hogy ők kik: az egyik politikus volt, a másik tudós, a harmadik író. Nem közönséges egyik sem.

Lassan, finoman mentek a nagy romlásban.

- Az az érzésem, hogy maga a Gondviselés mérte ránk ezt az elemi csapást - mondta a politikus, aki katolikus volt a leégett faluval együtt.

- A Sors keze mindenesetre kiérezhető - jegyezte meg az író.

A tudós nem szólt, mert ő fajbiológus volt és lélekbúvár: neki médium kellett volna. Azonban kihasználta addig is az időt, a leégett házhelyeket és az üszkös gerendákat olvasta, mert mellékesen adatgyűjtéssel is foglalkozott.

- Nézzétek! - állott meg az író, és széttárta a karjait: - Micsoda grandiózus látvány ez az elhamvadt község. Olyan, mint egy hatalmas, fekete színpad!

Egy szénporos, kiéhezett kutya ugatni kezdte őket.

- Hess, ne! - ijedt meg az író.

- Ugyan, mit félsz ettől a rondától? - lépett előre a politikus.

- Könnyű neked - mondta az író -, te hozzá vagy szokva az ebekhez.

A tudós megkerülte messziről a kutyát, aztán visszajött, és így szólt:

- Egyszerű kuvaszfajta.

Varjak szálltak egy felmeredt fekete falra. A kutya rohanni kezdett arra. Közben egy macska is leugrott valami megmaradt kemencéről, és mozgatta a koromszagban a bajszát.

- Szenzációs hangulat! - mondta az író. - Vissza fogom adni.

A tudós nógatni kezdte őket, hogy induljanak tovább.

- Mit akarsz? Valami bogarad van megint? - szólott a politikus.

- Hogy mit akarok? Hát én nem a háziállatokért és a varjakért jöttem ide. Beszélni akarok valakivel, akinek leégett a háza. Mert engemet elsősorban a lelki jelenségek érdekelnek.

- Igaza van - mondta az író. - Ez nagyon érdekes lesz. Menjünk, keressünk valakit.

- És mit akartok beszélni, kérlek? - óvatoskodott a politikus. - Vigyázzatok, mert megvernek ezek a székelyek.

A tudós felkapta erre a vállát.

- Miért vernének meg? - mondta.

- Azért, mert csúfolódásnak veszik, ha lélekanalízist folytattok. Ismerem én ezt a fajtát éppen eléggé.

- Nem jobban, mint én! - mondták egyszerre a tudós és az író.

- Jól van, én nem bánom - engedett a politikus, és megindultak tovább a dísztelen helyen. Végre meg is láttak egy székyet, amint lehajtott fejjel gubbasztott egy üszkös gerendán.

- Tapintatosak legyetek! - intette a politikus.

A tudós megállt, komolyan elgondolkozott, azután így szólt:

- Talán ne menjünk minden terv nélkül oda. Jónak látnám, ha mindegyikünk már előre megfogalmazná pontosan, hogy mit akar kérdezni. Aztán az is jó lesz - fordult a politikushoz -, ha te beszélsz először az egyénnel, tekintettel arra, hogy meglehetősen diplomáciai érzéked van.

- Én pedig maradok csattanónak a végire - mondta az író.

Meg is egyeztek mindezekre nézve. Aztán egymás után álltak, és megindultak a gubbasztó széky felé.

- Jó napot kívánok, bácsikám! - köszönt a politikus. - Mit tetszik csinálni?

A széky oldalt törte lassan a fejét, aztán a szenes gerendára mutatott, amelyből kiálltak sűrűn a szegek, és így szólt:

- Éppen az urakat vártam. Tessék helyet foglalni.

- Nagyon köszönjük - mondta a politikus -, de mi nem időzhetünk sokáig. Azért jöttünk, hogy segítsünk a nép baján. Én például képviselő vagyok, s ha van valami sürgős kívánsága, talán közbenjárhatok....

A széky nem szólt, csak a földet nézte.

- Hát nincs semmi kívánsága? - kérdezte a képviselő.

- Nekem van, hogyne volna.

- Miféle?

- Az, hogy örököljek házhelyet magától.

A képviselőnek elég volt ennyi is. Intett a tudósnak, hogy vegye át a helyét.

- Ez az ön háza volt, ugyebár? - kérdezte a tudós.

- Melyik?

- Ez, amelyik leégett.

- Az most is az enyim, amelyik leégett.

- Nagyon érdekes - bólintott a tudós. - Ilyenformán most az az érzése, ugyebár, hogy otthon ül?

- Eléggé otthon ülök - mondta a széky. - Csak éppen azon akadok fel, hogy az urak, amikor bėjöttek, mért nem tették bé maguk után az ajtót.

- Az az érzésem, hogy betettük - füzte tovább a tudós.

- No, ügyeljen! - intett a széky - mert az Isten el találja hirtelen venni az érzésit, s akkor nem tud kimenni.

A tudós nem akarta hagyni magát:

- Majd kisegítene akkor is maga, amilyen értelmes ember.

- Olyant már aztán ne kívánjon az úr!

- Miért?

- Azért - mondta a székely -, mert én akkor kettőbe kéne válasszam az urat, mivel a bétett ajtón csak a lelkit tudnám kisegíteni.

Az író a vállába húzta a fejét, úgy élvezte sunyin a csevegést. A tudós azonban a másik lábára állott, s mintha előlről kezdené az egészet, így szólt:

- Nagyon sajnálja-é, hogy leégett a háza?

- Hát az úr sajnálná-é, ha csórén hagyná valaki? - kérdezte vissza a székely.

- De gondolja meg - magyarázta a tudós -, hogy egy szebb házat építhet, mint amilyen volt! Ebben az esetben is bánja, hogy leégett?

A székely kicsire húzta a szemét.

- Hát maga bánná-é - mondta -, ha a fejből kivennék az eszét, s egy tudós emberét tennék helyette oda?

Erre a tudós is félreállt. Az író nagy képet öltött, és a székelynek a vállára tette a kezét.

- Nézze, atyafi - kezdte. - Én író vagyok, nagyon hathatós szavú és közismert. Nálamnál jobban senki sem szereti a föld népét. Örökösen a maguk ügyét-baját írom, amiért népiesnek is neveznek, de én erre büszke vagyok.... Nézze, most éppen egy olyan emberről írok drámát, akinek leégett a háza. Hogy hívják magát?

Ijedten kérdezte a székely:

- Az Isten megfizeti, mit akar az úr?

- Mondom, megírom a maga szomorú esetét.

- No, még a kéne éppen! - méltatlankodott a székely. - Hát nem elég, hogy ekkora kárt vallottam, még meg is akarja írni az úr?

- De értse meg, atyafi, ez szépen lesz megírva! Nem szégyenére, hanem dicsőségére fog válni.... Hogy hívják?

- Már aztán az én nevemet nem teszi kárrá az úr! Eddig is becsületben éltem, mindenki tudja....

Az író népiesen kezdett beszélni, ámbár nem szeretett:

- Menjen el, no! Ne tegye magát, hajja-é! Nézze meg, né: ezt a sok rusnya fekete omladékot is megírom, ezekből a megszenesedett gerendákból pedig rámát csinállok magának, a főhősnek....

- Az Isten ne hallgassa meg.... - mondta a székely, és szeretete volna eldugni valahová a fejét. Az író azonban belékapott a dologba, és tovább beszélt:

- Mindent megírok, ami itt van.... Megrázó színekkel fogom ecsetelni a földet, a levegőt, a sok szenvedést, a tűz pusztító erejét és a jelenségeket, amik utána következtek. Megírom a szálldosó varjakat is, a csellengő kutyákat és a koromban bóbiskoló cirmost.

- No, a jó lesz! - enyhült meg a székely. - A kutyát s a macskát, ha megírja, a lesz a legjobb. Azokról aztán akármit írhat az úr. El is vihetne egyet-egyét belőlük, ha valami ládája volna.

A politikus nem tudta megállani, hogy ne röhögjön hátul.

A tudós megbökte az író, hogy csak folytassa, mert jól megy.

- No, rendben van, atyafi - folytatta is amaz ravaszul. - Nem írok magáról semmit a világon. De akkor feleljen nekem néhány kérdésre.

- Nocsak kérdezzen, bennem hiba nem lesz.
 - Hát aztán maga itt volt-é, amikor égett a háza?
 - Bár ne lettem volna itt - mondta a székely.
 - S mit csinált azon idő alatt, amíg az égés tartott?
 - Magyarót törtem - szólt keserűen a székely.
 - Hát aztán - ment tovább az író - meg tudná-é mondani, hogy milyen érzései voltak, amíg égett a háza?
 - Olyanformák, mint most.
 - És most mit érez?
 - Én azt - mondta a székely -, hogy az Isten örökké reáüld valami nyavalyát az emberre.
- Az író méltatlankodni akart éppen, de akkor rémülten, karmosan és rongyosan egy legényke futott oda.
- Édesapám! - mondta lelkesedve. - Mihály keresztapám megbolondult a házhelyen. Mert mosdik a koromban....
 - Hol van, te? - kérdezte a tudós.
 - Tova, né: a kéményen túl egy kicsit.
 - Gyertek, figyeljük meg! - szólt az író, és megindultak.
- A székely utánuk nézett, néhány pillanatig mozgatta keserű, száraz, kiszikkadt száját, de aztán magához vonta hirtelen a fiát, és így szólott neki:
- Pökjél helyettem hamar egyet!

KÁNYÁK A TEMPLOMBAN
1930-1935

OKKERSÁRGA ÁBRAHÁM

Bekenem friss vízzel a homlokomat.

Készen vagyok.

Látom a falumat. Olyan, mint egy hatalmas kóberes szekér. Valami hegy van eléje fogva, mint egy mérhetetlen fekete gebe. Hűvös éjszaka van. Hűvösebb is lehetne, mert koros ősz mutatnak a fák, a magas ég is ki van derülve. A hold süt, nem versenyképesen, csak szelíden süt. A mérhetetlen gebe lomhán abrakolja sugarait, miközben éjfél mutat a farkával, mint egy különös szerkezettel.

Valami vénasszony kopogtat a csendes utcán. Mindig azt a lábát nézi, amelyiket előreteszi. Látszik rajta, hogy a kopogást nem szereti, pedig ő csinálja. Egyszerű lelkével szeretné, ha láb nélkül lehetne járni. Jóval előttem halad. Aprókat lépik: negyvencentiseket. A távolság közöttünk száz méter lehet. Hamarjában számítani kezdem, hogy hány lépéssel érem utol, ha én hetvencentisekkel haladok. Alig veszem fel azonban a tempót, meghallja lépteimet, megáll és visszafordul.

Egy kissé bosszúsan megállok én is.

- No, jól elrontotta a játékomat - szólok előre neki.

A nagy csend fülembé ömlik, mint a tengerbe a víz. Egy pillanatig rettentően érzem a föld vonzóerejét, de aztán látom, hogy az öregasszony keresztet vet, s ez az ég felé húz egy kicsit.

- Ne féljen semmit! - mondom, s valami különös könnyedséggel szinte úszom, ahogy feléje sietek. Minden lépésnél jól látom, hogy nagyobb s nagyobb lesz az öregasszony. Biztos vagyok benne, hogy az égig nőne, ha kilenc hónapig folyvást így mehetnék feléje.

- Hát maga az, Régina néni?

- Én biza, lelkem.

- S hol hanyódik ilyen öreg éjjel?

- Virjasztani voltam.

Ebben a pillanatban egy macska ugorja keresztül az árnyékomat. És bennem, mintha csak lámpát gyújtott volna az őrangyal, megvirrad rögtön egy emlék. Érzem, hogy elsápadok, s hogy a szó megakad gurultában a torkomon.

Régina néni az arcomon csüng.

- Valami szerencsétlen hír? - kérdi.

- Annál sokkal nagyobb dolog.

- Halálozás?

- Az is kicsiség ehhez képest.

- Hát?

- Csoda, de meglehetősen. Avval állunk most szembe.

Az öregasszonyt nem lepi meg a szavam.

- Akármilyen volna, ebben a világban nem volna csoda - mondja.

Megindulunk, s hát jön a hold is a fejünk felett.

- Ugyanbizony nem emlékszik? - kérdem.

Úgy néz rám, mintha nem jutna semmi az eszébe.

- Gondoljon csak vissza, hogy ezen a helyen s pontosan ebben az órában s pontosan ezzel a macskaugrással s ezzel a holddal együtt én még találkoztam magával. Mégpedig a forradalom idején, amikor a földrengés volt. Jusson csak eszébe!

- Hiszen az most van! - csodálkozik Régina néni.

- Mi van most?

- A földrengés ideje.

- Hát az hogy?

- Az úgy, hogy ami most van: az most van!

- Ne beszéljünk kétfelé, Régina néni, mert a mi találkozásunk akkor volt, amikor azt a jámbor életű papot a föld magából kidobta.

- Hát azt most dobta ki! Ma este!

- Maga mit beszél?

- Hiszen onnét jövök.

- S maga azóta örökké jó?

- Mióta?

- Hát a forradalom óta.

- Én biza most indulék el, egy fertály órája sincs.

Látom, hogy itt nincs kivel beszélni. Ez a vénasszony valósággal megmerevedett az időben. Ittrekedt, a forradalomnak ezen az éjszakáján, ezen a helyén. Nem halad soha át a következő napra. Megállott. Nem öregedik.

Örök életű lett.

- Hát maga nem nézi meg? - akasztja reám a szemeit.

- Mit?

- Hát a mumus-papot.

- Azt, amelyik felszínre került volt a templom mellett?

- Azt.

- S még azóta örökké ott van?

- Mióta?

- A forradalom óta.

Egy éles lövés a szavam végére sívít. Idegeim megrezdülnek, pillantok egyet, s hát az öregasszony nincs sehol a világon. Különösnek találom. Talán ő szólott, s nem a puska. Kilőtte a föld a csillagok felé. Dermedten állok néhány percig. Nincs. Sem elől, sem hátul. Kétkedni kezdek abban is, hogy volt. Talán az sem igaz, amiket mondott. Ennek utána fogok járni! Alkalmas éjszaka van.

Rögtön irányt veszek, s megindulok a templom felé, hogy megnézzem a mumus-papot.

Csend van. Nem ló senki. Barátságos hozzám a világ, érzem. A hold sem ment a vénasszony után, hanem velem tart. Jó hangulatot hintek magam elé, s úgy megyek szép csendesen. Az iskola sárga falait éppen most hagyom el. A torony már látszik. Mint egy kövéren és magasan felszökött, nagy fehér sugár, úgy kiáltja, hogy: vagyok! Egy kicsit kihívónak találok ezt a viselkedést. Annál inkább, mert az az érzésem, hogy csak akkor van ő, ha én látom; máskor odalesz valahová. Hirtelen ki is próbálom: elnézek ellenkező irányban, s hát csakugyan nincs a torony sehhol.

Hiába, ilyen a világ!

Kedvesen mendegélek, s jólesik. Szinte el is felejttem a célt. Csak azt érzem egyszerre, hogy valahonnan delejesség árad. Valami jelt is látok ott: egy kereszt fénylik a föld felett, a két szára egyenlő: olyan, mint egy pluszjel, amellyel össze akarja valaki adni az eget és a földet. A delejességet egyre érzem abból az irányból. Mindenesetre pozitív elektromosság lesz, a jel hirdeti ezt. Tehát valaminek lennie kell ott. A jobb karomat kinyújtom rögtön, mint egy mínuszjelt: s ebben a pillanatban úgy odaránt a delejesség, hogy a fejemet jól belévágom valamibe. Elszédülök és felbukom. Azért nem haragszom. Végre felülök, s megnézem a holdvilágon, hogy mibe vertem a fejemet belé. Megtalálom a keresztet. Írás van a függőleges szárán:

*Itt nyugszik Jakab Ábrahám.
Szentéletű, magos, jámbor pap vót.
A haláltól félni oka nem vót,
Legyen példája ehelyt szemelőtt,
Mert ő feltámad mindenki előtt.*

Jó szagú, bölcs szavaknak érzem. Lelkembe szöknek puhán, s úszkálnak benne, mint a játszi halak. Derű is érkezik e percben valahonnan, és lefekszik a két arcomra. Lassan elfordítom a szemeimet a keresztről.

- Ki az?! - kiáltom önkéntelen.

Nem felel senki. Pedig egy emberi figura fekszik előttem, tetején a göröngyös hullámnak, amit a föld vetett. Szigorú alak, horpasz, merev, ijesztő. Az alapszíne okkersárga a holdvilágon.

Nyomorult nyugalomban irtózásra ösztökél, de mint a felgyújtott lámpa, eszembe jut hirtelen az öregasszony, aki megjövendölte nekem a mumus-papot.

- Ő lesz az! - ugrik ki szavam, és próbálok felállani lassan. Úgy érzem, mintha az Isten fogná a karomat, hogy segítsen. Nagy szavak morajlanak bennem e világszép, felséges pillanatban. Valami olyan gondolat akar dicsőn megszületni, ami az életet és a halált összeköti. Olyan fényes mondat, amelynek betűit dicsőséggel a szívemen viselhetném, mint a monogramot.

De nem sikerül.

Két lépésre fekszik az okkersárga emberi forma. Mozdulni akarok feléje, de a nyugtalanság árama fut keresztül rajtam. A homlokomhoz kapok: persze, a nevit elfeledtem! Megnézem újból a sírfelírást: „Itt nyugszik Jakab Ábrahám.”

- Jó estét, tisztelendő Atyám! - köszönök neki, és meghajlással üdvözlöm, mert a kalapomat valahol elvesztettem. Majd odalépek nagy ügyelettel hozzá, s nézni kezdem. A magosból nézem, először két szemmel, aztán egy szemmel. Úgy forgatom a fejemet, ahogy a varjú szokta; az orromat is mozgatom, mint a nyúl.

Játszom, hogy ne féljek tőle.

És nem is félek, bátran mondhatom. Még melléje ereszkedem, mint a komám mellé.

- Hogy van? - kérdem.

Nyugodtan fekszik, és nem szól. Csak ragyog a holdvilágon, mintha ezzel akarná kifejezni, hogy ilyen jól még sohasem volt. Megérintem az arcát: s érzem, hogy hideg és izzadt. Sorra vizsgálom egyebükt is. Hajzata nincs sehol. A feje és az arca mégis nagyon férfias. Határozott, erős karaktere van. Egészen előnyére válik, hogy a bőre rá van tapadva sárgán a csontjaira, amelyek csalhatatlanul és tökéletesen hirdetik az ő formáját. Az is meglep, hogy nála a szín és a forma a legnagyobb harmóniában ölelkeznek; szorosabban, mint bárki a kedvesével. A húst, a bűnnek és minden olcsó érzelmeknek ezt a csodás emberi melegágyát, kiküszöbölte róla a föld. A termékeny, drága anyaföld, amelyben nyugodtan munkálkodhatik az Isten, mert a motorok és a civilizáció számtalan más termékei nem zavarják.

Határtalan öröm önt el.

Tudom, hogy egy ilyen felfedezés igen nagy dolog. Mert itt nincs hazugság, sőt a megtisztult igazságnak kútfeje ez a mumus, ez a szent életű pap, aki szellemileg és testileg egyaránt tökéletesen leegyszerűsödött. Szemei sincsenek már. A látás két fészke mélyre esett csontjai közé. A fülei olyanok, mint a fennakadt novemberi levél. A szája előreugrott, és makacsul áll. Bizonyos, hogy prédikálni nagyon szeretett. A nyaka vékony, de izmosnak látszik, mint a kötél. Azonban a melle domború még: jellemes ember volt, és a fizikai munkát is szerette. A karja már ösztövé, s mint a kicsi gyermek játékosai, olyanok az ujjai. Csípője elég gyenge. Férfiúi hiúságát pedig éppen nem tartotta meg, úgymint csak bajt szerzett életében is neki.

Egészen véve nagyon rokonszenves. Nem alakoskodik, nem hiú, és nyugodtan fogadja az ember megjegyzéseit. Nem akar félrevezetni egy-egy alattomos mozdulattal vagy vállveregető szóval. Egészen néma, és mégis többet mond, mint a legnagyobb szónok. Kétségtelen, hogy nagy hálával tartozom neki. Gondolkozom is, hogy miképpen fejezzem ezt ki, de ekkor beszédet hallok valahonnét. Gyorsan otthagynom, és a kerítésnél meglapulok. Várom.

Két katona jön. Fegyverük csöve villog a holdvilágon.

- Aztán te lövöd meg! - szól az egyik.

- Lődd meg te!

- S te micsinálsz addig?

- Én elrabolom a pénzt s az aranyóráját neki.

Óvatosan közelednek a temető felől. Fürgén jár a szemük. Már csak három lépésre vannak a mumus-paptól. Akkor az egyik észreveszi, s megáll.

- Jáj, mi van itt?!

- Mi?

- Meghót ember.

- Csontvázs, te!

Megismerem őket. Cigány mind a kettő. Falumbéliek. Pillogtatás nélkül figyelek. Látom, hogy az egyik lehajol, megfogja a múmiát vállban, felemeli, s aztán elereszti.

- Bétörök a feje, te!

- Akkor söljon.

Megint felemeli, s egészen átkarolja. Kacag, és indul emígy felszerelve. A kopogós lábakat kegyelet nélkül a földön húzza.

- Mit akarsz véle, te?

- Megmutatjuk a papnak. Azt gondolja, hogy kísirtet.

- Tedd le, mert nem érünk célt. Jobb lesz, ha igyenesen agyonlőjük azt a papot.

- Gyere csak! Feldugjuk neki az ablak alatt, s a nyavalya kitöri.

És mennek. Az egyik röhögve viszi jámbor Ábrahámot, a másik egy kicsit hátramarad, s úgy nézi vaksi szemekkel.

- Emeld fel a lábát, te! - biztatja egy idő múlva.

A nyomukban vagyok. Nem is tudnék elmaradni ettől a szent életű múmiától. De izgat a dolog is, mert vettem észre, hogy ez a két katona meg akarja ölni a papot.

Csendes, derült éjszaka van. Teli a levegő delejes holdvilággal, faluval, hegyekkel, fákkal, fegyverekkel, cigányokkal, múmiával. És velem. Velem, aki csodálatosan nesztelenül tudok járni. Nesztelenebbül, mint ahogy repül a kecses pillangó. És tele vagyok erővel s bátorsággal mégis. Megyek a gonosz katonák után. Jól látom minden mozdulatukat. Az egyik átszökik a papi lagnál a kerítésen. A másik átadja neki a mumust. Odakullognak csendesen az ablak alá. Megállnak a fal mellett, és összesúgnak. Aztán katonasapkát nyomnak Ábrahám fejébe, csontvállára fegyvert akasztanak.

Ketten támogatják, és kuncognak.

Ábrahám hegyesen áll, még hetyke belé, ahogy a vállán lelóg a fegyver.

- Üzsd az ablakot!

- A nyavalya ki fogja törni! - röhög a másik, majd megveri az ablakot, és bekiált: - Kelj fel, hogy vigyelek el!

- Nízsed már, mit csinál!

- Fekszik az ágyban.

- Bújj neki, s zörgezd jobban, te!

A cigány erősebben megveri az ablakot, s újra kiált:

- Kelj fel, hogy vigyelek el!

Alig nyeli el a csend a szavát, lehúzódik a fal mellé, és így szól:

- Mozog.

A másik feldugja magasra a mumust.

- Mozsasd! - biztatja a társa, és benéz az ablakon megint.

- Mit csinál? - kérdi a másik.

- Idenéz.

- Hát most?

- Leugrott az ágyból.

- Vigyázz te, mert löni talál.

- Nem lő.

- Hát?

- Bébújt az ágy alá.

Nagyon tetszik nekik, hogy bébújt a pap az ágy alá. Leeresztik a mumust a földre, maguk is melléje kuporodnak, és úgy röhögnek.

- Mára elég vót szeginnek.

- Hát nem lepjük meg?

- Majd máskor.

Egy kutya az udvaron ugatni kezd. A hangja mély. A cigányok kapják a mumust, és futnak. Átugranak a kerítésen, és mennek az úton. Két székely legény egyszerre szembejő velük. A csodálat hangján kérdi az egyik:

- Hát ez mi az ánti?

- Kísirtet, istálom.

- Hova vizitek?

- Felesiget keresünk neki, istálom.

A két legény összenéz. Az egyik hunyorít, és így szól a cigányok felé:

- Csináljunk vásárt!

- Pinzzel?

- Evvel a száraz tátival.

- De pinzben?

- Pénzben, pénzben.

- Tíz korona, hogy legyen nagyon olcsó.

- Fele.

- Hol a pinz, istálom?

A legények kifizetik Ábrahámot, s viszik felfelé az úton. Az egyik a nyakát fogja, a másik a lábát. Mókásan lógatják, s nem győzik eleget nézni.

- Elég sovány - szól az egyik.

- Főddel élt, ne felejtsd el.

- A csimmasz is főddel él.

- De a csimmasz nem ember.

- Hova tesszük?

- Elvisszük vizitába valahova.

- A jó lesz.

Egy kapunál megállnak. Az ablak szabad és világos. Sokan vannak a házban, rágyültek az ügyes leányra. Egy-két percig tanakodnak, aztán rászánják magukat, s bévonulnak a kapun. Az egyik hátramarad „száraz tátival” együtt az ereszben, a másik kopogtat, és kinyitja végig az ajtót. Valaki rászól:

- Tedd bé, mert a meleg nem odaki van, hanem idebé.

- Igende elhozám a komámot is a szomszéd faluból - egyengeti a kísérteties tréfát a legény.

- Hát lépjék bé!

- Gyere, komám, mert szüvesen látnak - szól vissza a legény.

Mindenki a küszöböt lesi. És a szemekben egyszerre megfagy a fény, az arcok megmerevednek, a szájak megrándulnak.

Felnyögnek és felsikoltnak.

És ott áll Okkersárga Ábrahám a küszöbön. Ott áll szem előtt, mint ahogy meg van a sírversében írva.

Végre a legény elébújik kacagva a háta mögül, és bélógatja a szobába.

- A barnát szereti - mondja, és beteszi az ajtót.

Magam az udvaron egy csutakra ülök és várok. Békesség van és nyugalom. Minden áll. Nem moccan a ház sem, sem a csűr. A hold és a csillagok szolgálják az eget. Én a csodálatos Ábrahámot szolgálom. Idevetett valami titokzatos kéz, mint egy horgot. Most már meg tudom érteni a követ és csutakot, amely, örök nyugalommal ott marad, ahová tétetett. Azt hiszem, hogy nincs nappal, örökké csak éjszaka van. Nincs más égitest, csak a hold és a csillagok. Ember sincs több a világon, csak én vagyok egyedül. Megesküdném, hogy ez a pusztaság. De akkor megzavarodik hirtelen a levegő, és összedől bennem a hit. És a hit helyébe leül kedvesen, elnéző mosollyal egy különös figura, amely az első pillanatban éhes disznó, a másodikban makkal teli fa, a harmadikban forrás, a negyedikben kárász, az ötödikben hűvösség, a hatodikban emberi hang: jönnek a legények az udvaron át. Úgy látszik, betelt a kedvük, mert hozzák „száraz tátit” is magukkal. A csűrbe viszik, és a hátsó bal sarokban elfektetik, szénával betakarják: elrekkentik, hogy máskor is legyen.

Aztán énekelve hazamennek.

Egy ideig ott állok tanácstalanul. Majd megnyílik előttem egy út, ragyog és odacsúszik a lábam alá, amely kedvre derül, és velem elfut. Néhány perc múlva egy ház előtt megállok, s megzörgetem az ablakot. Régina néni kidugja öreg arcát:

- Fusson a paphoz! - mondom.

- Mért kéne futni?

- Ellopták a mumus-papot! Fusson és mondja a következőket: két cigány meg akarta őt ölni az éjjel, de a mumus megóvta a haláltól. Erre a cigányok eladták a mumust két legénynek, akik elvitték Balla Gergőékhez vizitába, s most ott van eldugva a csűrben, a bal sarokban, a hátsó kapunál. Fusson és jelentse!

Dicsérje mindenki az öregasszonyt!

Én is a legszebb jelzőkkel illetem, mialatt igyekszem vissza őrt állani Ábrahám mellett. Bémegek csendesen a csűrbe, a lajtörja tetejébe mászom, és gubbasztani kezdek. Hajlékony körmeim vannak és puha tollam. Nagy kerek, sárga szemeim, amelyek pompásan látnak az éjjeli színben. Bagoly vagyok, selymes pillantású, és igen szép példány a hímek közül.

Gubbasztok és várok.

A papra gondolok, és megjelenik. Egyenesen a sarokba megy, elsöpri két kezével a szénát, magához öleli jámbor elődjét, és viszi. Félelem nélkül viszi. Két arcját a kegyelet két szirmának látom. A szemem örömmel nyugszik rajta, szép dolognak tartom, ha az egyfoglalkozásúak legalább összetartanak. Vele tartok és figyelem.

A templom előtt megáll, kizárja az ajtót, a sekrestyében fehér karinget vesz és szentelőbotot a kezébe. Aztán ismét magához öleli kedves elődjét, és megindul a temető felé.

Bemegy mélyen a keresztek közé, egy tágasabb helyen megáll, kegyesen elfekteti Ábrahámot a földön, aztán az égre emeli szemeit.

Ekkor két angyalt látok leszállni az égből. Ásót és lapátot hoznak magukkal, és ásni kezdik serényen a sírt. Amikor kész van, a pap megnyitja dallamosan a száját:

- „Oremus!”

Ahogy elnézem hosszan eme kegyeletes dolgot, eszembe jut a Törvény, amelynek értelme szerint vissza kell térnie mindenkinek a maga országába.

Csak kirándulások tehetők.

És jól is van ez így.

- Legyen harmónia!

Nagyon tetszik nekem ez a két szó. Újból kimondom, és újból. Az az érzésem, hogy bé is teljesednék, ha számtalanszor ki tudnám mondani. De csak háromszázhuszonegyig vihetem fel, mert a pap a zsebébe teszi a szentelőbotot, és elindul.

Csendben követem. Siet a templom felé vissza. Egyenesen az ajtónak tart, amit nyitva felejtett. De a küszöbön megáll. A szemei rémülettel telnek meg, a lábai reszketnek.

- Rablók! - kiáltja, és Isten nevére támaszkodva, előresiet. Bátornak látszik, szinte vakmerőnek.

Az oltárnál égnek a gyertyák. Két alak a fal mellé bújik.

- Ki az? - szól a pap.

Nem felel senki.

Közelebb megy. Két fegyver emelkedik feléje lassan.

- Merevedjete meg! - emeli fel a karját, aztán odamegy egyenesen, és így szól: - Isten cselekedte.

Nyugodtan az oltárhoz megy, megnézi az Úr szent testét, és rendben találja. Aztán megfogja jobb kezével az egyik alakot, ballal a mászt, kihurcolja, és a templom mellett a földre veti. És mereven, arccal az ég felé ott fekszik a két katona, aki meg akarta ölni ezt a példamutató papot, és eladta szent életű Ábrahámot.

A bátor férfiúra mutatok, és így szólok:

- Majdnem kész a harmónia.

Nem felel. Ünnepestes és misztikus. Bezárja az ajtót, férfiasan hazamegy, a kulcsot a párnája alá teszi, keresztet vét, és példásan elalszik.

Aztán virradni kezd.

És az én kedves, szomorú-mókás székel falumat előnti végre a reggeli fény.

IPAROS BIMBÓ

A város északi kapujában jókora domb púposodott. Laposabb országban hegy is lehetett volna bátran. Az országúton, amely pontosan a közepén kúszott keresztül, éppen egy vándoreMBER igyekezett a tetőre jutni. Az aljból legalábbis vándoreMBERnek látszott. Ha azonban közelebbről szemügyre vette valaki, kiderült, hogy se nem vándor, se nem ember. Botja és tarisznyája volt ugyan neki, s növéstre is eléggé megjárta, de azért csak növendék volt ő. Kacagnivaló, de eredeti. Már menni sem egyenletes szakértelemmel ment, hanem valami sajátos, mókás büllögéssel. Igaz, hogy hosszú lócslábai voltak, amelyekkel más sem ment volna különbül. Szembetűnő volt a ruházata is, amely rongyossága miatt csak akkor ért volna valamit, ha kicserélhette volna egy jobbal. Az arcája azonban kedvet és bizalmat árult, s tiszta, kék szemei derűt énekeltek. Likas, kajla kalapját egészen hátralökte, s apró ragyái úgy sütkeztek a szeptemberi napon.

Ahogy a tetőre kiballagott, egyszerre a szemébe esett a völgyből a város, és csintalan arccal megállt. A botjával arra mutatott, egy kicsit meg is rázta, s így szólt:

- Ott maradj, mert vízözönt bocsátok reád!

Leült egy mákszemet, hogy megünnepelje ezt a pillanatot, amelyben megláthatá végre a várost. Szalonnát vett a tarisznyából elé és rozskenyeret, s fanyelű bicskájával falatozott szűkön egy cseppet. Amikor elpakolta megint, hát éppen éri bé egy fekete ruhás öregasszony, aki rózsafüzért lógatott maga előtt, s duruzsolt. Felállott, megvárta, s szó nélkül melléje szegődött. Úgy büllögött társ gyanánt, mintha együtt jöttek volna egész nap. Az asszony még duruzsolt egy ideig, aztán megzavarodott, s kezdett pillogtatni a legényecske felé. Az egy jó darabig úgy tett, mintha észre sem venne semmit, egyszerre azonban torpanva megállt, s ijedt csodálkozással a vénasszony lábára mutatott.

- Né, a sarka hátul van! - mondta.

Az asszony odakapott a szemével, majd elszégyellte magát, s megjegyezte:

- Ne tudj olyan sokat!

Egy borvizes szekér jött szembe velük. Két törpe bivaly húzta. A szekeres jobbról eregült, kezét az állat hátán nyugtatta barátsággal, s közben mindegyre motyogott. Nagy kár, hogy nem lehetett érteni beszédjét; pedig, hogy jóízű dolgokat mondhatott, már abból is kitetszett, hogy a bivalyoknak folyton csorgott a nyáluk.

Ahogy éppen haladtak volna el egymás mellett, a legényecske megállt, s vészírű hangon az ászokra mutatott, amelyben szép sorjában állottak a korszók:

- Bácsi, a korszói meglíkadnak!

- Hol, te? - fordult hátra a másik.

- A szájukon.

Az embernek mogorván billent az arca.

- Ha megcsapnálak, bögnél-e? - mondta.

- Én igen, ha bölcsőbe tenne - kiáltott vissza a rongyos, és az asszonyra nézett, hogy vidul-e a dolgon. A néne azonban csak ment egykedvűen, színtelen arccal, mintha nem is hallott volna semmit. Ez a viselkedés hús szellő módjára kezdte fűjni a fiút. Mókázó kedve, mint a pillangó,

nesztelenül leszállt, mert megérezte, hogy valami különös, nagy szomorúságot emel ez az asszony.

- A néném hova való? - kérdezte résztvevő hangon.

- Én fancsali, fiam.

- Tán nem doktorhoz menyen?

- Bár ne odamennék - felelt az, de többet nem szólt, csak a szája mozgott kénytelenül, mintha sírni akarna. A legényecske várt egy ideig, aztán bölcs nyugalommal megjegyezte:

- Jó iskolát jár ki, aki meghal. Az ehezést s a fázást is könnyebben szenvedheti aztán.

- De hát aki hátramarad?! - tette fel a kérdést az asszony.

- Az vakarjon eléfelé! - szólt egészséggel a fiú, s nyomban megkérdezte: - Hát kije fekszik?

- Nekem mindenkim: az uram is, a fiam is. Pedig olyan erősek voltak, hogy hasadtak ki.

- S aztán mi találta őket olyan egyszerre?

- Összeverték a csendőrök. A vénember nincs is eszméletin, a fiam is nyomorék marad ejszen. A tegnap este mocskolák össze őket, előbb az uramot, s aztán azt a nagy erős legényt, mert védeni meré az apját...

Tovább nem tudta folytatni, mert utolérte a sírás.

- S aztán mit tudott hibáztatni egy olyan vénember? - kérdezte jóidő múlva a legényecske.

- Semmit. Az égvilágon semmit. A csendőrök azt mondják, hogy összevették valakivel.

Sokáig nem szóltak semmit. Közben odáig értek, ahol a téglagyár van. Az öregasszony megtörülte a szemét ekkor, mert az emberek is sűrűbben kezdtek jövegetni.

- Hát te mi járatban vagy? - kérdezte végre, hogy szóljon valamit.

A senkifia lódítani akart egyet, de megakadt a nyelve. Nagyot nyelt, s a botjával kopogtatván a földet, kimondta a valót:

- Elindulnék, hogy valami helyet kerítsek magamnak. Akármilyen szikra jó volna, csak szuszoghassak, s tanólhassak is valamit.... - Megint nyelt egyet, és kiejtette a nagy szót: - Iparos szeretnék lenni!

- Anyád van-é?

- Van a föld alatt.

- Hát apád?

- Ő egy kicsit fejjobb, mert örökké iszik.

Valami kirándulók jöttek szembe. Lehetek húszan is. Ahogy közel értek volna, mind megálltak, s úgy nézték a különös, viccesen bullögő senkifiát. A legényecske nem jött zavarba, hanem könnyedén odavetette nekik:

- Heába néznek, mert megyünk!

Kezdték is bémentni már a kőházak közé.

- Üsmérsz-é valakit? - kérdezte az asszony.

A tarisznyás már a föld felett repdesett megint, s vígan felelte:

- Annyit üsmerek, mint a sár!

Azzal a szemét jártatni kezdte szorgosan, hogy nem lát-é valamiféle műhelyt, vagy nem lóg-é valahol tábla. S alig mehettek ötven lépést, csakugyan meglátott egyet, amely ott lógott a járda felett, erős vasrúdra akasztva. A nagy fehér mezőben ez állott fekete betűkkel:

<p style="text-align:center">MIHAIL NÁDLER MIHÁLY MECANIC-MEKÁNIKUS</p>

A legényecske megállt, s összehúzott szemöldökkel nézte egy ideig a felírást. Aztán neki-bátorította magát, s így szólt:

- Látja-é, ezt is meglehetősen üsmerem.

- Ez Nádli úr, ugyé? - kérdezte az asszony.

- Ez ő - nézte a táblát a fiú. - Becsületes embernek üsmertem örökké, nem tudom, mi a nyavalyát íratott fel oda a neve alá. Tán nem hala meg, amióta nem láttam?!

- Menj el! Hogy hót volna meg, hiszen annak akkor híre volna!

- De hát mi a nyavalya az, hogy „mekánikus”? Talán csak nem lett kubikus?

- Én nem tudom, fiam. Ez eddigelé örökké motrokat s gépeket javított.

A legényecske kivette, ami neki kellett. A játék kedviért még hümmögтетett egy kicsit, de aztán nekibillent a dolognak.

- Benézek, hátha él - mondta, és kezet fogott a vénasszonnyal. Béfördült lassan a kapun, s a botját odatámasztotta a deszkafalhoz. Aztán a lábbelijét megtörölgette, s rongyos ruháit is megigazgatta. Közben széjjelpillantott az udvaron: egy rozoga kutat látott s mindenféle vasdarabokat s rossz szerszámokat szertehányva. Lépett óvatosan néhányat, s fülelni kezdett. Az első ajtó mögül mintha reszelést hallott volna. Közel bújt egészen, s úgy vette ki, mintha kapát reszeltek volna.

- Ide eccer bémenyek - mondta és kopogtatott.

Nem szólott senki.

Megvárta, amíg abbamarad a reszelés, akkor megint kopogtatott. Erre kinyílt gyorsan az ajtó, s egy szigorú, veres arcú, meredt szemű ember nézett ki gorombán rajta.

- Kít keresel? - kérdezte.

Szépen, úri módon akart felelni a legényecske, s így szólt:

- A tekintetes úrt vélem látni, ugyé?

- Miféle tekintetes úrt?

- Hát Nádler úrt, a nevezetést.

- Én vagyok.

A fiú nem látta egészen jónak, hogy a mester odabenn legyen, s ő idekünn. Úgy vélte, hogy egy fokkal mindjárt előbbre juthatna, ha békerülhetne valahogy ő is. Egy hirtelen ötlettel behúzta tehát a fejét a nyaka közti, s úgy nézett a kapu felé s az udvaron széjjel, mintha titkos beszéde volna, de fontos. A mester megértette, s így szólt:

- Gyere csak be!

A legényecske belépett, s a kalapját levette.

- Hát te ki vagy tulajdonképpen? - kérdezte gyanakodva az ember.

- Éppen ezt akartam egyikfelől megmondani - felelte a jövevény. - A nevem Bimbó Lőrinc, s csak idevaló vagyok: mártonházi. Az apám Bimbó Gergely volt, nagy olvasó ember, még a törvénbíró urak is el-eltöltötték véle az üdőt, de megölé a nagy szégyen, hogy a rossz vezetők háborút hozának a földre.

Nádler úr a sok adó s nyomorgatás miatt erősen haragudott a vezetőkre, s barátságosabb arccal fordult a fiúhoz.

- Hogyhogy? - kérdezte.

- Hát nem tudja a tekintetes úr?

- Nem.

- Hát teccik tudni, apámat is katonának vonították, de azt mondta utána, hogy jobb lett volna meg sem születni a magyarnak, mint hogy romlásba döntsék. Attól fogvást alig ment bé étel a száján, s úgy száradott el az országos bánattól, mint az aszalt vackor.

- Mi volt a foglalkozása? - érdeklődött a mester.

- Napközben szántóvető volt, de esténként s innepnapokon a könyvet nem lehetett a keziből kihúzni.

- Érdekes ember lehetett... - gondolkozott el Nádler úr.

Lőrinc továbbfűzte gyorsan a szavakat:

- Jól teccik mondani, mert ugyan érdekfeszítő ember volt. A csendőrök is annyit érdeklődtek utána, mintha az onokabátyjok lett volna, akiről nagy vagyon néz rájuk. De én gyermeke voltam, s még nekem sem maradt semmi. A patika s a doktorok mindemből kiforgattak, s még tán engemet is vásárba bocsátottak volna, ha megengedné vala a szokás.... - Itt a másik lábára állott, s egy ügyes szófordulattal vígabban tette hozzá: - De hagyjuk a bánatot, amikor öröme van az embernek!

A mester úr kíváncsian nézett rá, mert azt hitte, hogy a dolog értelmére tért a fiú.

- Öröme? - kérdezte várakozó arccal.

- Most jelenleg nem tudok elég hálát adni az Istennek - evezett a legényecske.

- Hát mi történt?

- Éppen az, hogy semmi, amint látom.

- Hát akkor minek örvendesz?

- Én a tekintetes úrnak: hogy egészséges, hogy keze-lába ép, hogy nem tudták megölni!

Nádler úrnak még jobban kimeredtek a szemei, s ideges csodálkozással kérdezte:

- Miket beszélsz te összevissza?!

- Nem én beszélek, tekintetes úr.

- Hát?!

- A népek beszélnek. Nagy szerencsétlenséget zúgatnak, ami a mester úrt találta volna.

- Engem?!

- Nem állítanám, ha a saját fülemmel nem hallottam volna.

- De mit beszélnek? S kik beszélnek?

Nyelt egyet Lőrinc, s megint körülnézett. A kalapját kitette a kezéből, s meg-megroggyant térdben, mintha a lábai már nem bírnák az állást.

- Én megmondanék ápertén mindent - szólt bizalmasan -, ha a tekintetes úr reászánna egy kicsi időt.

- Ülj ide, ni! - mutatott Nádler úr egy padra, s mohón leső arccal maga le is ült mindjárt. Lőrinc is odahúzódott melléje, s újabb gőzt adván a képzeletének, beszélni kezdett:

- Ezelőtt három nappal, úgy szürkület kezdetin, éppen a birónitt vagyok. Bémenyek, köszönök, s mondom neki, hogy: keresztapám, legyen olyan jó, s állítson ki egy cédolát egy szekér fáról. Ellenben ahogy éppen a cédola föli búna keresztapám, hát nagy zúgás támad az ablak alatt, s az emberek erősen tárgyalnak valamit. - Ejszen mi is mennyünk ki! - szólt keresztapám, s csakugyan alig vakarint kettőt-hármat a cédolán, kimenyünk. - Hát itt miféle gyűlés van? - kérdi ő, s arra mind odafordulnak felénk az emberek, s az egyik beszélni kezd, s azt mondja: „No, Nádli úrt is megölték a románok, a nagy gépindító mestert. Úgy megcsúfolták, mint a fát, amikor esszevágják. Igazi vitéz magyart veszte véle a nép, mert csak a napokban is beléhánt vaj kettőt a Küküllőbe...”

Nádler úr felállt, s gyenge horpasz mellét kifeszítette, s ágalva megjegyezte:

- Majdnem meg is vertem egyet az elmúlt napokban.

Lőrinc tovább színezte a dolgot:

- Úgy beszéltek a tekintetes úrról, mint aki vértanúságot szenvedett, s kiváltképpen másnap, amikor otthon is agyonverték félig a csendőrök egy embert fiastól.

- S honnan ismernek engem a falusiak? - kérdezte a mester.

- A jó pap is olyan - felelte a legényecske -, hogy nemcsak a maga falujában ismerik. Ilyenformán van ez más emberrel is, aki nagy tudományú, aki gépeket csinál hitvány vasdarabokból, aki egy szigorú dróttal oda vezet a világosságot, ahova akarja, aki mindent kitalál, s megreperál, s még amellet magyarnak is olyan vitéz, hogy mind mutogatják, ahol látják....

Nádler úr úgy érezte, hogy valami édes melegség áramlik a melle körül. Lépegetni kezdett alá s fel, s mind a hírmondó orra előtt.

- Vettem máshonnan is észre, hogy a szakmámban tekintélynek tartanak - jegyezte meg.

- Könnyű dolog azt észrevenni - mondta a fiú -, mikor az egész környéken beszélnek.

- Nem is múltott, csak egy kicsi baklövésen, s ma mérnök vagyok.

Lőrinc, „baklövést” hallván, valami veszedelmes vadászatra gondolt, s tapogatózva kérdezte meg:

- Tán nem találta el a tekintetes úr?

- Mit? - állott meg a mester.

- Hát amit célba vett.

- Sok pénz kellett volna hozzá, s egy gazember tanárom is volt, akit a negyedikben megpofoztam. Persze, kirúgtak. Különben ma mérnök volnék, rég mérnök volnék!

- Elég nagy mérnök a tekintetes úr - vigasztalta Lőrinc. - Hova kell nagyobb! Hiszen otthon is mind azt tervezték a nagy hír előtt, hogy a mester úrt kérik fel a harangfelhúzásakor.

- Miféle harangfelhúzáskor?

- Hát nem tudja a tekintetes úr?

- Nem.

- Mert az szernyű nagy dolog lesz, istálom. Hát az úgy volt, hogy a két nagyobbik harangot is bésorozták volt ágyúnak a háborúban, s csak most tudta a község annyira vergődni, hogy újakat szereljen. De immár meg is érkeztek nagy Németországból, s a jövő hónap első szombatján akarják a toronyba felhúzni. Az egész falu úgy kívánja egyértelműleg, hogy a tekintetes nagy mester úr ültesse bé örökszólásra a harangokat.

- Isten ments! - emelte fel Nádler úr a kezét.

Lőrincet váratlanul találta az ellenvetés, s egy másik gombot nyomott meg:

- Annyit fizetnek, amennyi kell!

- Tőlem akármennyit fizethetnek, mert én a lábamat oda nem teszem. Egyrészt, mert úgy szédülök, mint a fene; másrészt pedig az elveim olyanok, hogy a templomot s a papot utálok. - Itt elhallgatott, majd csendesebben megkérdezte: - Hallottál-e valamit a kommunistákról?

Lőrincnek sejtelve sem volt, hogy azok mifélék. Egy pillanatig gondolkozott, hogy mit lehetne felelni erre, de aztán egy felnőtt komolyságával, próbaképpen, melléje szólott:

- Mindenkinek van felfogása, ha jó, ha rossz.

- S mi a te felfogásod például? - fogta meg a mester.

A legényecske látta, hogy a papokkal itt madarat fogni lehet, éppen azért utolsó szorításnak hagyta. Most csak így szólott, tovább tapogatva a tekintetes úrt:

- Nekem biza olyan felfogásom van, hogy még kétszer akkora torony tetejében sem szédülök, mint a nálunk való. A nyáron is én igazítottam meg a tetejében a keresztet, amit egy nagy forgószél félre csavart. Ötszáz lejt adtak érte, mert nem sok ember hányódik, aki ezt meg merje cselekedni.

- S a harangot is fel tudnád tenni? - kérdezte a mester.

- Én-e? Fel én akármekkora, ha egy kicsi szakértelmet tanulhatnék valahol.

- Mondjad, te.... hogy is hívnak?

- Lőrinc, istálom.

- Mondjad, te Lőrinc: máshonnan is vittek el harangot?

- Minden faluból igen, legalább kettőt. S most kezdik mind helyre pótolni, csak legyen, aki győzze felrakni őket.

Nádler úr elgondolkozott a jó kereseten, de aztán visszakanyarodott az elveire:

- S a papokat szereted-e?

- Isten szolgálai - mondta Lőrinc.

A mesternek düh rándította meg az arcát.

- Ingyenélők, herék: nem Isten szolgálai! - tüzelt. - Mit dolgoznak? Nyúzzák és butítják a népet! Csodálatos, hogy ezt még nem látja mindenki!

Lőrinc olyan józan maradt, mint a tiszta víz.

- Még a farkas is védi a farkast - mondta. - S milyen volna akkor, ha én nem fognám pártját a papoknak?

- S miért kell neked pártfogolni őket?

- Azért, mert én is úgy számítottam, hogy pap leszek - tette ki a másik fogót a legényecske.

Nádler úr olyan veres lett, hogy ijesztő volt.

- Te?! - emelte rá a mutatóujját.

- Hát mit tudjak csinálni, tekintetes mester úr! Valami szikra lyuk, amin az életbe bébújjak, nekem is kell. Otthon még a sincs, amit egyszer egy nap a számba vessek. Úgy gondolkodtam, hogy nekiszánakozom, s Isten segedelmével beállok barátnak. Ma aztán búcsút vettem az apai háztól, amit a tavaly eladtunk, egy jólék kenyeret s szalonnát vete a tarisnyámba, s elindulék. Egyenesen a barátokhoz akartam menni, de gondoltam, hogy előbb még bénézek egy pillanásra a tekintetes mester úrhoz, hogy a ravatalán legalább lássam meg. Ha pedig az ég kegyelmiből az élők sorában tisztelhetném, gondoltam, hogy azt a haranginepséget tudatni fogom.

Itt felemelkedett lassan, s úgy látszott, mintha egészen el volna érzékenyedve.

- Ülj csak le még egy kicsit! - mondta a mester.

Lőrinc leült és sóhajtott. Nádler úr odament hozzá, megfogta az állát, s az arcába nézett:

- Hogy is hívnak téged?

- Bimbó Lőrinc.

- Hány éves vagy?

- Tizenhat.

- Hát mondjad, miért kell neked beállni barátnak? Egy ilyen értelmes fiúnak?

- Hát mit csináljak, tekintetes úr? - nézett rá kétségbeesetten a fiú.

- Menj iparosnak! - mondta a mester, mintha az volna a legtermészetesebb dolog a világon.

Lőrinc leejtette a fejét.

- Akármilyen helyre nem is állanék bé, s pártfogóm sincs; kihez mennyek?!

Mély csend lett. Nádler úr ide-oda forgatta a dolgot, de aztán elhatározta mégis magát, mert tetszett neki a fiú, s a papok kezeitől is meg akarta menteni.

- Mondjad, nem szeretnéd ezt a mekánikus mesterséget?

- Eléggé szerettem örökké a gépeket - mondta csendesen Lőrinc.

- Hát akkor nem állnál be ide, hozzám?

- Ide, a tekintetes úrhoz?

- Igen.

A legényecske elnézett messze a levegőbe, mintha sohasem gondolt volna erre.

- Két év múlva felszabadulsz - biztatta a férfi. - S mesterség lesz a kezekben. Addig is kapsz lakást, ruhát s kosztot. Valami zsebpénzt is, ha jól viseled magad. Ami pedig a szakmát illeti, nem leszel akármilyen helyen. No, mit határozol?

- Én nem tudom, mit csináljak - mondta elgondolkozva Lőrinc. - Az nem szenved kétséget, hogy a tekintetes úr nevezetes mester.

- Szóval ittmaradsz?

- Én amibe beléállok, abba aztán beléállok - közelített oldalról a fiú.

- Hát megegyeztünk-e?

Lőrinc felállott, az ujjasát levetette, s az ingujját feltúrte. - Úgy tekintem a mester úrt, mintha az apám beszélne - mondta. - Kérek valami munkát, mert telik a nap.

Nádler úr széjjelnézett mosolyogva, majd egy halom összegabalyodott villanydrótot tett oda Lőrinc elé: - Ezeket bogozd ki, és simítsd egyenesre.

Az inas hozzáfogott, és percekig szótlánul, ügyesen dolgozott. - Evvel vezetik a villanyos-ságot, ugyé? - szólalt meg végre.

- Avval.

- Ejszen az örökvilágosságot is evvel - jegyezte meg jóízű ravaszsággal, mire Nádler úr akkorát kacagott, hogy csengett belé a műhely. Oda is lépett boldogan a fiúhoz, és megveregette a vállát:

- Nagyszerűen megleszünk ketten, fiam - mondta és utánatette:

- Most tedd el a munkádat, s gyere uzsonnázni.

Lőrinc letette a drótot, majd otthonosan körülnézve, így szólt:

- Nem ártana egy kicsit kibővíteni ezt a műhelyt.

- Majd kibővítjük.

Megindultak. Elöl a mester, utána az inas.

- Hát család van-é, tekintetes mester úr?

- Van egy lányom.

- Hány esztendő?

- Tizenöt.

- Hejh, be szép üdőben van!

- Mért kérdezed? - nézett vissza a mester.

- Azért, mert nem menék barátnak - szólott Lőrinc, és úgy virított a nyugovó, enyhe napon a szeme, mint a nefelejcs.

HELYTELEN VILÁG

A kicsi, gerendás korcsmában három hosszú asztal volt s egy fityegő lámpa. Rozoga, csámpás darab mind a négy. A padlódeszkák már össze voltak a vénségtől kucorodva, s a falakról is úgy lekopott a bőr, hogy csórén látszottak némelyik helyen a gerendacsontok. Fent a hiúban pedig ott ült a halál, hogy bényomja a meggörbült mennyezetet alkalmas időben.

És a szekeresek ezt a kietlen, bolond-vigyori korcsmát mégis nagyon szerették, mert ott muzsikált el alatta pénz nélkül a víz.

Most is kilencen ültek benne, pedig erős, nyári dologidő volt.

Az egyik asztalnál hárman, a másiknál ketten; s amelyik az ajtóhoz legközelebb volt, ott négyen időztek: két szenes ember, egy magos bellér és ünneplőt jelentő öltözetben Csali Kelemen, az én falumból.

Apró, féldecis üvegecskékből pálinkát ittak. A két szénégető mindig kibugyogtatta egyszerre az egészset, a bellér csak nyalogatta. Csali Kelemen pedig a szemével a pohár peremén ült, s rendelte szaporán a pálinkát nekik s magának is.

- Hányadikba jár Danika? - kérdezte a bellér.

- A negyediket hagyja el, talán éppen ebben a percben - mondta Csali.

- Én is jártam volt kettőt, de nem lehetett akkor a papoktól tanulni, annyian voltak.

- Most tán csak egy pap vagy az egészben, az is fiatal - tudta Csali.

- Hát romány?

- Az van tán kettő.

- No, akkor azok együtt hárman vannak - adta őket össze a bellér.

- Hárman hat lábbal, mert egynek-egynek kettőt számítok - vette fel a pálinkát az öreg.

- Mert a papnak nem kettő van - mondta az egyik szenes.

- Hát?

- Négy éppen, hallgassa meg: kettő, amivel a földön jár, s kettő; amivel aztán a végén a mennybe megyen.

A bellér nem volt finom ember.

- Ezt az utolsó kettőt ne számítsa, mert azt eltörik a fehérnépek - mondta.

Csali nem akart belevegyülni ebbe, nehogy az Isten megbüntesse ilyen kicsi dolog miatt. A szénégetők azonban hergelni kezdték a bölcselkedő bellért, hogy ők nem hiszik, amíg nyilvánvaló példákkal nem bizonyít. A másik azonban nem várt sok biztatást, hanem egyik példára a másikat mondta, mintha egész életében kurkász lett volna rosszféle papoknál. Nem is tudták volna tán soha elvenni tőle a szót, ha egyszerre meg nem jelenik Danika.

Cingár, barna legényke volt. Mély nagy szemei neki és finom kezei, mintha nem is lett volna falusi gyermek. Odament az apjához, és bátoratlanul megállott előtte. Az öreg Csali csak megnézte, s már tudta, hogy nagy baj van Danikával. Nem kérdezett azonban semmit, nehogy szégyent valljon az asztaltársak előtt. Felállt, és megindult az ajtó felé.

- Gyere, Danika, vegyünk kötőféket a lovaknak.

Azzal beleállt szó nélkül az útba, s úgy ment elől, mintha nem is lett volna fia neki. Danika szorongva igyekezett utána, mint egy rosszkedvű Isten után.

A hídon áthaladtak.

- Hol vagy?! - mondta végre az öreg, de anélkül hogy megállt vagy visszanézett volna.

Danika reszkető horgasinakkal előre penderedett.

- Parancsoljon, édesapám.

- A papnak mit mondasz?

- Eléadom neki, ahogy vót.

- Elég hamar elbúcsúztál a gimnáziumtól.

- Szeptemberben lehet pótvizsgát tenni - mondta Danika, mint a madár. - A nyáron úgy megtanulom, hogy aztán....

- A télen nem vót elég üdöd?

- Én eleget igyekeztem - törött el a fiúnak a hangja -, de ilyen hirtelen nem lehet románul beszélni.

Az öregnek is puhult egy kicsit a hangja:

- Hát abban botlottál meg?

- Abban.

- S mit kérdeztek?

- Azt, hogy a faluban mik vannak? Számláljam elé románul, hogy mik vannak?

- Miért nem mondtad, hogy jöjjenek ki, s nézzék meg.

- Én mondtam nekik.

Csali Kelemennek megjelent a kedv az arcán.

- S mikor jőnek ki? - kérdezte.

Danika látta, hogy félrementek, s gyorsan kezdte magyarázni:

- Én nem azt mondtam, hogy jöjjenek ki, hanem elészámoltam nekik, hogy a faluban van templom, iskola, pap, tanító, bíró, zsidó, s mind elmondtam a többit is. Akkor azt kérdezték, hogy miféle állatok vannak? Megfeleltem arra is, hogy vannak lovak, ökrök, tehének, disznók, s még mondtam egy sereget, de ahelyett hogy elég lett volna nekik, azt sérelmezték, hogy a leginkább jellegzetős falusi állatot kihagytam. Erre gondolkozni kezdtem, hogy mi kellene nekik, s éppen a tetűt akartam mondani, de annak nem tudtam románul a nevét.

- Mért nem mondtad magyarul?

- Még románul is heába mondtam volna, mert nem az hiányzott nekik.

- Hát mi?

- A számár.

- Mért nem felelted azt, hogy a mü falunkban nincsen számár.

Danika szökött egyet örömeiben:

- Eppen azt feleltem, édesapám.

Szótlanok lettek, úgy mentek. Az öreg székelynek minden lépésre borzosabb lett a kedve. Úgy érezte, hogy Danikáé itt az igazság Isten és ember előtt. Aztán a sarkon balra fordultak a gimnázium felé.

- Gyere, mert meg akarom tanúsítani én is - mondta Csali nyersen.

A fiú csendesíteni kezdett.

Sápadt lett, s olyan rettentő félelem fogta el, hogy a szemei majdnem a bőr alá menekültek. Tudta, hogy veszedelem lesz abból, ha fel találják így együtt a gimnáziumba menni, mert az öreg szabja és töri össze otthon is a házat, ha egy cseppet iszik.

- Ó, be rossz időben indulánk el! - állott meg egyszerre Danika, s hát nézi a toronyórát.

- Gyere csak, mert megkapunk valakit.

- Csak Alózi bácsit kaphatjuk meg, aki szellőztet s söpörget a termekben.

- Vajegy tanár is lesz, gyere csak.

- Azok mind alusznak most szerteszéjjel a városban. Még három óra sincs, s négyig örökké alusznak. S ha megtudják, hogy édesapám mérgesen kereste őket, aztán fel sem mernek későbbben sem jöni.

Az öreget megnyerte Danika ezzel az utolsó szóval. Visszább jött, s megnézte ő is félrehajtott fejjel a toronyórát.

- Akkor üdözzünk négyfeléig, nehogy elriadjanak - mondta.

- Dohánnya van-é édesapámnak?

Csali kivett egy harmadosztályú paklit, amely úgy össze volt csombolygatva, mintha néhány szem cukrot temetett volna belé.

- Még lesz valami por - kutatót a papirosban.

- Jöjjön, mert én veszek édesapámnak - mondta Danika.

- Honnét van pénzed?

- A vallástanár úr egy virágpukétot küldött tőlem egy nagyságának, s húsz lejt adott, s a naccsága is húszat.

- A jó vallástanár lehet - jegyezte meg az öreg, majd egyenesen bementek egy boltba, s ott Danika felvásárolta a pénznek a felét. Aztán még gyufát gyújtott kedvesen az apjának, s lődörögni kezdtek a járdákon, s amikor megunták ott, akkor az úton. Ahogy a piacon büllögtek volna keresztül, úgy fél négy felé, hát a térség túlsó homlokán egy sereg ember nagyon rácsődülve valamire.

Idejük engedte, s odamentek.

- Itt mit árulnak? - kérdezte Danika egy embertől, akinek az inge fel volt könyökig túrva.

- Tudományt - mondta az minden becsülés nélkül.

- Miféle tudományt?

Az inges mocskosan röhögött.

- Ennek előtte az Isten csinálta, most két ember csinálja - mondta és elment.

Danika megfogta az apjának a karját, és béfelé húzta a gyúródásba.

Valami sátor volt ott ponyvából, nem kisebb egy sütőháznál. Szűk ajtaján, szinte négykézláb, kijött egy fekete arcú, félfülű mesterlegényféle, felállt egy tojásos ládára, a két karját az emberek feje fölé emelte, mintha meg akarná áldani őket. Amikor eléggé csend lett, villogtatni kezdte a szemeit, és így szólt nagy lázító hangon:

- Hölgyeim és uraim! A csoda nem halt meg! A csoda él! Tessék befáradni és meggyőződni róla! Szemtől szembe itt látható Leopold, a világhírű bűvész. Direkt Kínából jött, harminckét csodával. Tessék befáradni, mert sohasem jön többé errefelé. Most mindössze tíz lej, felnőtteknek húsz!

Leszállt a ládáról, az ajtóba állt, és tartotta a markát.

- Még húsz lej pénzünk van - mondta Danika az apjának.

Az emberek egymásra néztek, és úgy röhögtek, mintha helytelenkedni akarnának. Aztán egy kövér asszonyság kibogozott húsz lejt, de az ajtónál fennakadt, mert nagyobb volt ő maga, mint a lik.

- Tessék befáradni - biztatta a félfülű.

- Nem látja, hogy nem tér! - szólt oda egy tímár.

- Tessék lehajolni, kérem.

- Kucorodjék össze, mint a sündisznó.

Az asszony nekikurtult, és nyögött egyet, de abban a percben egy gonosz, tekergő inas megcélozta hátulról, és úgy bényomta puhán az orrára, mint a zsákot.

- No, ez volt az első csoda, hogy befért! - mondta egy ember.

És gyúródtak utána, mint a nyáj! Kapartak, lökdösődtek és túrtak, hogy elzabálják egymás elől a csodákat.

- Akkor gyere, mert megtelik! - mondta Csali.

- Édesapám, maga bújjon bé elől, s akkor én odaadom a húsz lejt, s én is bébullok - oktatta Danika az öreget.

Úgy is cselekedtek, de a fiút utolsó percben lefogta a félfülű.

- Kettőnek kevés! - mondta.

- Ez húsz lej, nézze meg, nem látja! - érvelt Danika.

- De a másik felnőtt volt, aki bement!

- Az a barátom volt, mért nem nézi meg jobban az embert! Most is vissza kell mennünk a gimnáziumba. Jó lesz, ha sietnek a csodatevéssel.

Az alak elengedte a forgalom érdekében.

- Hol akadtál vala fenn? - kérdezte odabent az öreg.

- Tárgyaltam a mókással - mondta Danika.

Előregyúródtak, hallgattak és szorongtak. Végre leborította a félfülű egy pokróccal az ajtót, és a tenyerét háromszor összeütötte. Erre valahonnét a sátor falából elébújt egy kicsi, sovány ember. Nagy haja volt és fekete szakálla, a szemei aprók és csillogók, s a homloka közepén egy

piros gubacs csücsült ügyesen. Nem szólt semmit, csak meghajtotta magát, és szörnyű komolyan odament egy hosszúkás asztalhoz, amelyen egy üveg víz és egyet-más apróság feküdt. Ott állt, és úgy nézte az embereket, mintha meg akarná tizedelni őket. Majd a másik is melléje lépett, és összeütötte megint háromszor a tenyerét.

Olyan csend volt, mintha a halál fogta volna mindenkinek a száját.

- Leopold, a világhírű bűvész, meg fog önök előtt varázsolni egy gyűrűt - mondta a félfülű, és elővett egy spárgát, amely lehetett valami két méter hosszú. Megfogták ketten a két végét, és kifeszítették a levegőben. Akkor Leopold ráhúzott a spárgára egy gyűrűt, a közepére gurította, és az emberekre nézett.

- Tessék meggyújtani ezt a madzagot! - mondta a félfülű.

Egy ember odament, és a jobbik végénél gyufát tartott alája kéjjel.

- A madzag el fog égni - jelentette a segéd. - Füst lesz belőle, semmi egyéb. És a gyűrű mégis ott fog maradni a levegőben, mert ott tartja Leopold, szemének egyszerű nézésével.

A spárgán végigsétált sercegve csakugyan a láng és a nyomában nem maradt semmi, csak enyhe füst a félhomályban. De a gyűrű ott állt a levegőben, és sárgán virított, mint a csillag az égen.

Leopold nekifeszülve nézte egy ideig, aztán elfordult hirtelen, és a gyűrű lekoppant rögtön a földre.

- Emmá szem! - mondta egy tímár, és körülnézett.

- Kicsiség az egész - jegyezte meg mellette Csali.

- Hogy mondhat ilyent? Lássuk, csinálja meg!

- Gyűrűvel nem, de egy madárral megcsinálom.

- Hogy?

- Úgy, hogy folyton nézem, s mégis a levegőben marad.

- Hülye.... - mondta a tímár, mire ismét összeütötte a tenyerét a segéd.

- Ugyanezen a gyűrűn Leopold át fog húzni egy tojást - mondta.

Egy pohárban, amely tele volt valami folyadékkal, ott állott már az asztalon a tojás. A szakállas kivette három ujjal belőle, felmutatta, és gyorsan forgatni kezdte a két tenyere között, aztán lehelyezte az asztalra, és úgy tett vele, mint az asszonyok, amikor laskát sirítenek. Néhány perc alatt hosszú, fehér rudat csinált belőle, és úgy dugta által a gyűrűn, mint egy miligyertyát. S ahogy keresztülhúzhatta, rögtön beleállította egy másik pohárba, s látni lehetett, hogy a tojás gömbölyödni kezdett rendes állapotába vissza.

- Azt mi tojta? - kérdezte Danika.

- Ezt a tojást egy közönséges tyúk tojta - mondta a félfülű, azzal ki is vette a pohárból, és odaadta Danikának: - Próbálja meg ön is, és húzza át a gyűrűn. Ezer lejt fizetünk önnek, ha sikerül.

- Mennyit?

- Ezer lejt.

- Híjj, a tojás rézangyalát! - mondta az öreg Csali, és elvette a fiától, s tapogatni kezdte, hátha ráakadna a gyenge részére. - Ez olyan, mint a kő - jelentette ki.

- Tessék csak megpróbálni.

- Tegye ki az ezer lejt.

Leopold kitette.

Csali szétvetette a lábát, és nekibújt. Erőt vett, és nyomott egyet a tojásan, amely reccsenve teleokádta sárgájával a markát.

- No, ezt eligazítám! - mondta.

- Ennél laposabb nem is lehetne - mondta Danika.

A félfülű is velük mulatott. Engedte, hogy kacagják jól ki az emberek magukat, s akkor megint összeverte háromszor a tenyerét.

- A tojásra írva lesz! - mondta.

- Attól elestek - szólt oda Csali Kelemen, aki még mindig pusmogva tisztogatta a markát.

A félfülű szigorúan ránézett a harisnyás csendháborítóra, és az asztalfiókból öt tojást szedett sorjában elő. Az elsőt nagy kegyesen odanyújtotta Leopoldnak, aki cecésen három ujjá közé fogta, és valami hegyes szerszámmal úgy tett, mintha írna a tojásra kereken. Majd a többi négyet is rendrevette, s örökké megállt egy-egy kicsit, s összeráncolta a homlokát, mintha szörnyű okosat akarna írni. Végül a félfülű széjjelosztotta az emberek között mind az ötöt. Az egyik Danikának jutott, aki az apjával együtt kezdte keresni, hogy mit vakart a fehér héjára kereken a szakállas.

- Heába dolgozott - mondta végre.

- Nem fogott a plajbásza, mester! - szólalt fel a tímár is.

Leopold azonban úgy állta mozdulatlanul a szemrehányást, mint valami megmerevedett kicsi szent. A félfülű is némán várt jó néhány percet, de aztán megszólalt:

- Uraim, a tojásra határozottan írva van!

- Azt mondja a vakoknak! - vetette ellen egy csizmadia. - Nekem olyan szemem van, hogy innét meglátom magán a bolhát, de ezen a tojásan egy vakarás sincs.

- Tessék ideadni! - mondta a félfülű, majd magasra tartotta a tojást, és felemelt hangon folytatta: - Uraim, önök egy csodának voltak az elmúlt percekben a tanúi, mert Leopold a tojás héja alá írt az önök számára, tehát nem is látható mindaddig, amíg meg nem lesz hámozva. - Azzal fel is törte mindjárt a kemény burkolatot, és gondosan lefejtette az asztal felett, majd átnyújtotta egy embernek: - Látja ön ezen a tojásan az írást?

- Látom.

- Tessék elolvasni!

- A sza-már-nak nagy fü-le van....

- Tessék hangosan bemondani!

- A szárnak nagy füle van - hirdette az ember.

Egy székely, aki éppen mellette állott, kivette a kezéből a tojást, egy ideig forgatta és nézegette, majd egy hirtelen fordulattal a szájába békapta, néhányat fordított rajta, és lenyelte.

- Lám, most írjon reá, a hasamon keresztül! - mondta huncutul sütő szemekkel.

Olyan kacagás tört ki a sátorban, amilyent ritkán hallott az ember. A szakállas megkövülve nézte az atyafit, aki behúzott nyakkal, gyér bajuszával úgy állt mozdulatlanul és némán a megbolydulásban, mintha egyenesen az Isten rendeletére cselekedett volna. Utána percekig nem lehetett a kiáradt emberekkel bírni. Végre középük ment a félfülű, és egyenként próbálta mederbe szorítani őket. Közben Danika is meghántotta a tojást, s elvágta derékban.

- Mü is kapjuk bé, édesapám! - mondta.

- Mi volt reáírva?

- Nem volt semmi, csak egy kereszt.

A félfülű megint tapsolt.

- Uraim, következik a legnagyobb meglepetés! - mondta, és egy bédugott üveget vett fel az asztalról, amely félig volt vízzel. Jól megrázta, majd megkereste szemivel a tojásevő embert, és így szólott hozzá: - Nem sajnáljuk öntől a tojást, sőt egy pohár vízzel is van szerencsénk megkínálni ebből az üvegből. Tessék idefáradni!

Az odament.

- Eppen ihatnám - mondta.

- Tessék a kezébe venni ezt a poharat!

- Metszött évegből van - jegyezte meg a másik.

- Én ebből az üvegből tölteni fog ebbe a pohárba - mondta a félfülű, mire Leopold kivette a dugót, hókuszpókuszt csinált, majd nagy csendben merően nézte a likon által egy ideig a vizet, aztán átnyújtotta az atyafinak.

- Tessék úgy tölteni, hogy mindenki lássa! - utasította a félfülű.

Az atyafi elhelyezkedett, és a pohár fölé dőjtötte az üveget, majd feljebb és feljebb emelte minden eredmény nélkül.

- E nem akar kijöni! - mondta, majd hitetlenül az üveg szájába dugta az ujját. - Mi az istent csináltak véle?

- Leopold jéggé varázsolta pillantásaival a vizet - jelentette a félfülű, de alig szólta ki ezt, a szakállas Leopold inogni kezdett, mint az ájult.

Mind odacsődültek, mert úgy látszott, mintha meg akarna halni.

- Mi találta? - kérdezte Csali.

- Leopold kimerült és rosszullet fogta el - mondta a félfülű, majd utánatette: - Uraim, az előadásnak vége van.

A szakállas leomlott a sátor falához egy székre, és szomorú, mozdulatlan szemekkel nézte a kifelé tóduló embereket.

- Mennyit vettünk be? - kérdezte halkan.

- Ötszázhusz lejt - mondta a félfülű.

Danika megállt az ajtónál.

- Édesapám, tudja-e, hogy ez nem rossz mesterség? - mondta.

- Hogy a varasgyékba volna rossz, mikor mennyi pénzt begyűjtöttek egy kicsi üdő alatt.

- Ne beszéljünk velök?

Az öreg egy cseppet gondolkozott, majd visszafordult hirtelen.

- Lám, gyere! - mondta, és odament egyenesen Leopoldhoz, s kezet nyújtott neki. A szakállas felállt.

- Mi tetszik? - kérdezte.

- Csak tisztelni akarom személyében az urat - kezdte az öreg -, mert láttam, hogy nagy művelő ebben a tudományban. Nem létezik, hogy párja akadjon az úrnak, azt már én állítom. A fiam aztán éppen nem győzi eleget magasztalni. Gyere ide, Danika!

A fiú odaállt, és meghajtotta magát, mire rászólt az öreg:

- No, tisztöld meg érdöm szerint az urat!

- Nagy mesternek üsmerem el - mondta Danika.

Leopold azt hitte, hogy az őszinte elragadtatás hozta ezeket eléje, és melegen mondta:

- Hálásan köszönöm a megtiszteltetést, igazán emlékezetes marad.

- Azt mű is szeretnők, hogy emlékezetesek maradjunk - egyengette Csali a dolgot -, mert amit az úr véghözvitt e helyt a szemünk előtt, az nem kicsi tudomány, ugyé, Danika?

- Nem biza.

- No, tetszik hallani, ugyé, mennyire meg van büvölészve a legényke! Pedig már egy kicsit nagyocska, most járja ki a negyedik gimnáziumot, de azt mondja, hogy inkább lenne ezen a pályán, mint hogy papnak mennyen. Igaz-é, Danika?

- Igaz, biza.

- Mutasd a kezedet, hadd nézze meg a mester úr igazi szakértelömmel.

Danika odatartotta mind a kettőt, s Leopold megvizsgálta.

- Finom kezek, az tény, hajlékony ujjakkal - ismerte el.

- No, ugyé! - fütötte az öreg. - Minden megvan, ami kell, csak éppen az heányzik, hogy valaki kitanítsa. Voltunk, igaz, már egy sereg helyen, de egyikhez sem volt olyan bizalmunk, mint jelenleg az úrhoz.

A szakállas elgondolkozott. - Lehet esetleg beszélni róla - mondta végre. - Itt laknak önök a városban?

- Nem éppen itt, de nem messze.

Leopold leült az asztalhoz, és úgy tett, mintha számítgatna valamit. Majd a félfülével összebújta, s végül így szólt:

- Ötezer lejért kitanítjuk a fiút.

- No, jó lesz, az árát én megfizetem - felelte könnyedén az öreg.

A szakállas és a félfülű megint összebújta.

- A fiam fogja kitanítani - jelentette Leopold.

- Ez é? - mutatott Csali a félfülűre.

- Igen.

- Ő is tudná, amiket látánk?

- Többet is tud. Harminckét mutatványt.

Az öreg kétkedve nézte:

- Nono, mégis küsebb mester lesz, nem ötezres!

- Hát mennyit tetszik rászáni?

- Ha legtöbbet, akkor hármat - mondta Csali.

Leopold elfogadta, s úgy egyeztek meg, hogy a félfülű megy velök a faluba, s ott fogja kioktatni Danikát, s kap szállást és napjában négyszer étkezést.

- Én is tiszteletemet fogom tenni rövidesen - mondta a szakállas.

- Ott elfér - felelte könnyedén Csali, és odaszólt a kismesternek: - Szedje össze a risztungot, mert repülünk.

Egy félóra múlva már ott ültek a kocsiszekéren. Elöl az öreg, s a piros takarós szénaülésein Danika a félfülűvel. Két jó fekete kabalája volt Csali Kelemennek, s úgy fogta a gyeplőt, hogy megszegett nyakkal haladjanak a gondozatlan országúton. Ahogy kikaphattak a városból, hátrafordult:

- A fület hol hagyta? - kérdezte.

A kókler úgy nézett, mintha nem tudná, hogy miről van szó. Erre Csali megpengette a saját jobb fülét, és így szólt:

- Magának az ilyen hol van?

- A hideg elvette, s levágták - mondta a másik.

- No, ne búsuljon, mert Danika nagy csodatevő lesz hamarosan, s akkor kinöveszti.

Így értek haza, nagy barátkozásban. A félfülűt megetették jó túrós puliszkával, s Danikával egy szobába fektették, hogy kezdjék megszokni egymás természetét. Másnap mindenki mezei munkára ment, csak ők ketten maradtak otthon. A félfülű bezáratta tíz óra felé az ajtót, és az ablakokra függönyt tétetett. Aztán ládája mellé térdpelt, áhítatosan levette a lakatot róla, s különböző szerszámokat, porokat és többféle folyadékot szedett elé. Mind az asztalra rakta. Akkor megállt Danika előtt ünnepélyesen.

- Íme, itt vagyunk a titkok kapujában - mondta, hogy csodálatot keltsen maga iránt. - Mielőtt azonban belépnénk ebbe a titokzatos világba, el kell árulnom azt, hogy a Sors valamilyen formában mindig rettenetesen megbünteti, aki a bűvészet titkait oktalan embereknek elfecsegi.

- Nálam jó helyen leszen - mondta Danika.

A félfülű kezet nyújtott neki, és azt mondta:

- Szervusz!

- Nocsak, bátran! - biztatta Danika.

A kókler felvett az asztalról egy spárgát, s magyarázni kezdte:

- Ez a madzag be volt áztatva erős sósvízbe, aztán meg lett szárítva. Érted?

- Én igen.

- Na mármost: meg lehet nyugodtan gyújtani, mert látszólag elég, de mégsem szakad el, s így a gyűrű minden különösebb fáradtság nélkül rajta marad. Elég egyszerű, ugyebár?

- Lám, csináljuk meg!

Megpróbálták, és pompásan sikerült.

Danika olyan arcot vágott, mintha egy nő mellől kelt volna fel, mondván: - Hát ez csak ennyi?!

Többszöri próba után azonban jobban kezdett tetszeni a dolog.

- Egyszerű, s mégis nagyszerű! - mondta.

Délig mind ezt gyakorolták, s akkor a félfülű megtöltött ecettel egy poharat, s egy tyúktojást ültetett abba.

- Délután háromig ázni fog - mondta. - Akkor kivesszük, és azt fogjuk tapasztalni, hogy az tetszés szerint gyúrható. Ki fogjuk nyújtani, és egyszerűen áthúzzuk a gyűrűn.

Összenéztek, és nevettek mind a ketten.

Aztán ebédeltek, kimentek a kertbe gyümölcsöt szedegetni, majd hozzáláttak megint a tanuláshoz.

És másnap ugyanúgy.

A negyedik estefelé megérkezett Leopold is. Kicsi, rozoga ernyős szekéren ült, melyet egy hitvány szürke gebe húzott. Úgy jött, mintha nem először jönne. A szekerét bétetette a csűrbe, ő maga enni kért mindjárt, utána szivarra gyújtott, s lefeküdt heverészni.

A faluban pedig az emberek pusmogni kezdtek, megjövendölvén az ördög győzedelmét. Éjjeleken a kutyák jobban ugattak, és esténként kézbeliikkel felszerelve, legények lesték a Csali házát.

S mikor felvirradtak a kilencedik napra, Danika odaállt az apja elé.

- Ma este egy bémutató előadást tartok - mondta.

Leopold és a félfülű is, büszkén támogatták a fiút.

Készülni kezdtek a nagy dologra.

Csali Kelemen bejárta a szomszédokat, és mindenkinek hírt adott, hogy jöjjenek és nézzék meg az ő csodatevő fiát. A félfülű gondosan rendezte Danikával együtt az asztalt. Leopold paposan sétálgatott a szobában, és a szakállát simogatta. Az ablakokat lefüggönyözték, a lámpát selyempapírossal körülburkolták, hogy a fény, mint a sejtelem, úgy folyjon széjjel a házban.

Az emberek is gyűlni kezdtek. Először a ház előtt megálltak: összebújtak, zsongtak, röhögtek. Azután csoportonként ereszkedtek bé lassan a kapun. A nők imádságos könyveket hoztak magukkal, némelyik rózsafüzérrel is felszerelte magát, hogy fegyvere legyen, ha meg találna jelenni személyesen az ördög.

Danika ott állt tisztán, rózsaszínű arccal és fekete ujjasban az asztal mellett. Jobb keze felől mozdulatlanul Leopold, balról a félfülű fölényes tartással, ahogy egy mesterhez illik. Nem szóltak sem egymáshoz, sem máshoz. Csak vártak, mint valami tudós követek idegen országból. S amikor teli volt már az utolsó szegletig a ház, a félfülű összeütötte háromszor a tenyerét, és felemelt hangon mondta:

- Hölgyeim és uraim! A csoda nem halt meg! A csoda él! Íme, itt láthatják önök a csodatevés legifjabb papját - mutatott Danikára -, aki be fogja bizonyítani önöknek, hogy a csoda....

Nem tudta folytatni, mert borzasztó zúgás és kavardás keletkezett az ajtó körül. Éppen felemelte a kezét, hogy tapsoljon megint, de ekkor az emberek között előretörve, feltűnt a falnak a papja, s két csendőr rögtön a nyomában. Előrementek egészen az asztalig, s ott a pap Leopolddal, a két csendőr pedig Danikával és a félfülűvel szemben megálltak.

- Tessék rögtön abba hagyni ezt a szemérmeskedést! - mondta a pap. - Én, mint ennek a falunak a lelkipásztora, nem tűrhetem, hogy szemfényvesztő csalásokkal megingassák vallásos meggyőződésükben a híveimet!

- Ez csak játék - mondta Danika.

Leopold is megszólalt:

- Kérem, nekünk engedélyünk van.

Az egyik csendőr ránézett gorombán:

- Mutassa azt az engedélyt!

A szakállas odaadta neki.

- Hát ezek itt mifélék? - mutatott az asztalra a másik csendőr.

- Ezek csodaszerek - felelte Danika.

- Mérgek, mi? S robbantószer!

- Nem affélék, hanem ártatlanok.

A csendőr csúful kezdett vigyorogni.

- Hazudsz, gazember! - ordított rá, és felemelte a fegyverét, s olyan mozdulatot tett, mintha le akarna söpörni azzal az asztalról mindent. Danika azonban megelőzte és szétterjesztett karokkal az asztal fölé bújott, hogy megvédje tudományárai kedves virágait. A csendőr el akarta lökni, de nem sikerült. Erre felbőszült, és a puskája agyával húzott egyet Danika fejére. A fiú felordított, és a fejéből, mint egy új csodaszerek, csorogni kezdett az asztalra a vér.

És ekkor odakünn felkacagott millió drága csillag, és a hold csodálatos korongja gurulni kezdett a láthatatlan spárgán, és a tojásokra titkok íródtak mindenütt a faluban, és a gyümölcsök játszottak maguktól a fán, és a Szaturnusz gyűrűjén áthúzták láthatatlan kezek a Fiastyúk tojását, és a felhők nem tudtak vizet tölteni a völgyekbe, és a Tejútra fényes petéket rakott a föld mögül a Nap.

És a virágok mind kigyűltek a föld színére, hogy lássanak.

És csodálatosan olyan volt minden, mintha az Isten maga folytatná, amit Danika abbahagyott.

SZEDER ÉS BUTYKA

Csak most érkeztem haza; negyedórája sincs. Iramodva jöttem az éjszakában. Három kutyát, ugyanannyi bakát és egy cigánylányt láttam csupán utam alatt. Nem támadott meg egyik sem. Néha hátralestem, de nem is követtek. Bizonyára észrevették, hogy egy különös kicsi szörnyet cipelek a vállamon: egy babafejű körmös alakot. Észrevették, és megijedtek tőle. Amit nem is lehet csodálni, hiszen olyan ez a kicsi körmös alak, mint kölyökkorában a halál: csontszínű, vigyori, a helyén makacsul megülő.

Engem is rendkívül nyugtalanít. Azonban hiába próbáltam egész úton elriasztani, vagy levetni magamról. Még megbillenteni sem sikerült. Be kellett hoznom magammal a házba, s természetesen szobámnak békés örömét rögtön megzavarta.

Most itt ülök asztalom mellett a faragott tölgyfászéken: ő pedig itt ül a vállamon, ezen a kétszárnyú mesteri lócán. Én fogom a szék két erős karját, és ő fogja a vállperecemet.

Fogja és sugdos elé folyton a fülem mellett.

Éjfél elmúlt.

A szellemek fűgén építik az emeleteket a csendben.

Néhány percig még tusakodom. Aztán tollat veszek, és elönt a teljes engedelmesség, mint a sziklát. Erőm kongva úszik el az űrben, mialatt vállam tetejéről a születését diktálja ez a drágán nyavalyás, körmös alak.

A közönségesebb szokásaim közé tartozik, hogy néha elbolyongjak a külvárosi utcákon. Ritka kivétellel mindig tapasztalok az ilyen helyeken valami érdekeset. Sorsokat látok fekete rámában, és új nótákat is hallok nemegyszer.

Az este azonban nem kedvezett nekem semmiben a szerencse. Kilenc után indultam el, s tizenegyig megállás nélkül tekeregtem. És mégsem tapasztaltam semmi olyasfélét, ami megemlézésre méltó lehetne.

Igaz, hogy az idő is rossz volt: hideg, vaksötét, csepegősen ködbeteg. Lehervasztotta csintalanságom bimbóit, nyirkos hidegével bemászott a bőröm alá, és jó meleg véretem kezdte lebeszélni a fűrge keringésről.

Körülnéztem, hogy valami italos helyet keressek. Nem messze találtam is egyet, mely a „Muskátlihoz” volt címezve. Kutya helyett csengő jelezte az ajtó felett, hogy beléptem. Három lépcsőt lefelé kellett mennem, de erős vigyázattal, mert keskenyek és sárosak voltak. Így is megsiklottam, és egy pillanat alatt kalimpálva eveztem a helyiség közepére. Két borozó ember felém kacagott az egyik asztal mellől. Kissé csípősen szóltam rájuk:

- Tán ingyen adják, hogy olyan jólesik?

Abban a pillanatban egy felette furcsa, sánta, fekete szakállas férfi lépett be az udvarfelőli ajtón.

- Mi teccik? - kérdezte egykedvűen.

Nem siettem felelni neki, ámbár láttam, hogy a tulajdonos ő. Körülnéztem, szivarra gyújtottam, majd urasan elévettem a tokjából gyönyörű szipkámot, és keresztülkukkintottam a likján.

- Tessék parancsolni! - lett előzékeny egyszeriben a szakállas, és átvezetett egy másik szobába, mely szűk volt ugyan, de barátságos. Ablakában muskátli leveledzett, volt egy tiszta kerek asztal benne és egy csepp fekete kályha, mely macska módjára dorombolt.

- Forraljon bort! - szóltam, és nekivetkeztem az ottmaradásnak.

- Mennyit parancsol?

- Most egy féllitert, aztán meglátjuk.

- Egyebet nem tetszik parancsolni?

- Egyebet nem.

Mégsem indult, hanem ott állt és bizalmaskodva mosolygott.

Van egy leány is - mondta odabújva.

- Fiatal?

- Ehe.

Hány éves?

- Tizennyóc.

- Milyen?

- Naccerú, kérem! Szőke, gyengéd, se nem sován, se nem kövér, kellemetes, ártatlan, igen szép hanggal rendelkezik.

Nem volt kedvem a leányhoz.

- Majd meggondolom - mondtam. - Hozza csak előbb a bort.

- Igenis.

Elment, és én mégis magam előtt láttam. Jobban, mint azelőtt. Szakálla gondozatlan volt és szénfekete, a bal szeme vaksi, az egyik füle csorba, jobb lábára sánta, és olyan az egész ember, mintha rossz viccet űzne véle az Isten.

Izgatott határozottan.

S ahogy ott ültem egyedül, füstöt eregetve, különös, csintalan mese kezdett derengeni a kicsi szobában. Róla és a szőke nőről, akit nekem ajánlott. Ceruzát vettem elé, és sárga fedelű zsebkönyvembe írni kezdtem. Arra neszelttem fel, hogy elém tette a szakállas a bort.

- Írni tetszik? - kérdezte és töltött.

Elúszott fülem mellett a szava, megnyalintottam a bort, és írtam tovább.

- Mit tetszik írni? - kérdezte megint.

- Egy történetet.

Egy ideig csendben maradt, aztán furcsán felsóhajtott:

- Ej-hejh...!

- Mi az, hogy ej-hejh? - emeltem fel a fejemet.

A szakállas körülvigyázkodott, majd hirtelen leült asztalom mellé, és egészen közel húzta a széket.

- Tessék azt eldobni! Azt a történetet! - mondta halkán.

- Miért?

- Azért kérem, mert én mondok egy jobbat.

Remegett. Különös indulat ugrált szőrös arcán. Egészen erőszakos volt.

- Tessék eldobni!

Figyeltem és nem mozdultam.

A szakállas elém nyúlt, mint egy rém, kiszakította noteszemből az írásos lapot, és eldobta.

Nem mertem ellenkezni vele.

- Jegyezze meg - mondta odabújva -, hogy ilyen történet nincs több a világon! De nem is tudja senki, csak én! Egyedül én! És maga. Mert most elmondom. Magának elmondom. Jól vigyázzon! Érti?

Egy kicsit megborzadtam tőle és fejhajtottam az egész pohárral.

- Mondja már! - szóltam rá idegesen.

- Tessék idefigyelni! Figyeljen ide jól! Tudja, hol kezdődik az egész? Ott kezdődik, hogy volt nekem egy ismerősöm, egy szegény, szerencsétlen ember. Tudja, mi volt? Kódus vót! Ott lakott a szomszédságomban, egy olyan viskó-házban, milyenbe a kutyákat teszik a gazdag emberek. Vót neki egy süket felesége s egy kicsi gyermeke. Egy kicsi gyermeke, érti?! Mert itt van a kiindulás. Mégpedig azért, mert ez a kicsi gyermek nagyon beteg lett az erős téli időtől. Olyan beteg lett, hogy nem bírta ki, hanem meghót. No már most: aki meghal, azt eltemetik, ugye? Szép, rendes koporsóban, pappal és kántorral. Így temetnek el mindenkit. De ezt a szegény gyermeket nem így temették el. Érti? Nem így temették el!

- Hát hogy?

- Hát tudja, hogy? Én megmondom magának: úgy, mint az állatot! Mint a kutyát vagy mint a macskát. S ha kérdi, hogy miért, akkor én azt is megmondom. Képzelfen el egy szerencsétlen kódusembert, akinek meghal a gyermeke, de úgy hal meg, hogy az apjának még egy krajcárja sincs.

- Mért nem kért hatósági temetést! - vágtam a szavába.

- Fenét! - legyintett ingerülten a szakállas. - Nem kérhetett, mert nem mert kérni. Ugyanis meg kell jegyeznem, hogy a gyermek titkos gyermek volt, mivelhogy a hatóságnál nem vót béjegyezve, hogy egyáltalában született.

- Meg sem volt keresztelve?

- Nem hát! Egészen titkos gyermek vót, akivel nem lehetett hatósághoz fordulni, mert ha fordul, akkor eccerűen bécsukják azt, aki fordul. Most már aztán érti?

- Igen.

- No, ha érti, akkor ügyeljen ide: ez a Butyka is, merthogy így hitták az én ismerősömet, úgy gondolkozott éppen, mint én. Feltette magában, hogy titkon fogja eltemetni a gyermeket, mégpedig koporsó nélkül, mert nem vót neki, amivel koporsót vett vóna. Ellenben valamibe mégis tenni kellett azt a szegén gyermeket, ugye? Nohát tette is, mégpedig egy olyan hosszúkás ládikóba tette, amiben muskátli virág vót. De még azt is lopni kellett, mert a Butyka felesége süket vót, s nem bajlódott soha virágokkal.

- S honnét lopta?

- Azt már én nem tudom. Én csak annyit tudok, hogy a Fecske utcából lopta, egy sárga, jóállású ház ablakából. Még ott a helyszínen kirázta a virágot s a földet a ládikóból, s vitte egyenesen haza. Éppen este vót, s a hold is elég szépen sütött. Ahogy hazaért, legelsőbben is beléttette a gyermeket a ládikóba, valami ronggyal letakarta, s vette a hónya alá. Ez vót egyikfelől, a másikkal pedig egy lapát, mellyel is gödröt kellett vájnia neki ásni. Úgy tett, mintha csak mellékesen vinne valamit, s elindult a mező felé. Közben azért lopva ide is tekintett s oda is tekintett, nehogy valaki megneszelje a dolog érdemét, s hírt szállítson oda, ahova nem kell. Nem telt belé tíz perc, és szerencsésen künn vót a mezőn. Megállapodott egy helyen, amit alkalmasnak vélt a maga céljára, a gyermeket letette s ásni kezdett. Vagyishogy ásni kezdett vájnia, ha a föld megfagyva nem lett vájnia. Egy jó darabig így is haszontalankodott, de aztán mégiscsak belátta, hogy amit nem lehet, azt nem lehet. Nem vót más választás, minthogy visszamennyen csákányért. De csak egyedül! Mert a gyermeket nem láccott jónak hordozni ismételten. Gyorsan megjárja, gondolta, s különben is ki lopjon gyermeket, s éppen meghalva!

- Ellopták? - szóltam oda türelmetlenül.

A szakállas megmerevedett arccal, csendesen mondta.

- El.

- Szóval vége van?

- Hhhh! - nevetett furcsán az ember. - Csak most kezdődik! Mert ugyanis a tolvaj kiderült. S ha azt kérdezi, hogy miképpen derült ki, akkor azt kell mongyam, hogy a csodával határosan. Mert tudja, ki lopta el a gyermeket? Én megmondom magának. Szeder lopta el! Szeder! Szeder!

- Ki az a Szeder?

- Az egy csavargó vót.

- Hát meghalt?

- Meg, ebből kifolyólag.

Úgy éreztem, mintha rágcsálni kezdené valami az idegeimet.

- Hallja, ez nagyon érdekes! - mondtam.

- No lássa! Mondtam én magának! De várjon csak, mert most fordul a dolog az érdekes felibe! Ugyanis Szeder a gyermeket felhasználta, s véle pénzt keresett.

- Pénzt?

- Meghiszem! De még mennyit! Merthogy ésszel gondolkozó ember vót ez a Szeder, s olyan dolgot talált ki, amire maga nem is gondol. Vagyis így szólt magában: ez a gyermek az enyim vót, s én egy olyan szegén ember vagyok, akinek még annyi pénze sincs, amivel koporsót vegyen, de annyi esze van, hogy a gyermekkel a hónya alatt elinduljon kéregetni.

- Hihetetlen!

- Bizony ez nem hihetetlen, mert valóság. Mivelhogy Szeder másnap reggel csakugyan elindult kódolni a gyermekkel együtt. A Butyka gyermekivel! Ahova csak bement, mindenütt hamarosan adtak neki, csakhogy sürgősen távozzék, mert egy halott gyermeket nézni, amelyik nyomorúságosan egy ládikába van bészorítva, az nem nagy multság, ugye? Az úri népnek! Amelyik jómódban van! Az könnyebben ad még száz lejt is, csakhogy ne lásson ilyent. Hiszi?

- Hiszem.

- No hiheti is, mert a történet ezt bizonyítja. Ugyanis három nap alatt tizenötezer lejt keresett Szeder ilyen módon.

- De akkor el is fogták - szólaltam meg.

A szakállas megrázta a fejét.

- Téved! - mondta.

- Hát?

- Egyéb történt. Olyasmi, amire maga nem is gondol. Mégpedig a harmadik este. Ugyanis, hallgasson csak ide: ugye, hogy valahol alunni Szedernek is kellett? No hát itt van a magyarázat. Mert Szeder nem mehetett valami fényes szállodába, ámbár a pénzzel baj nem lett volna. De a szabad ég alatt sem tetszett neki, mert erős hideg állott bé. Mit tett volna hát egyebet, mint hogy a szegény emberek fertályába húzódott, s ugyan mit gondol maga, hova talált bémenni, hogy szállást kérjen éjszakára?

- Butykához! - mondtam hirtelen.

A szakállas is vidámabb lett valamicskét, kezét a vállamra tette, és elismeréssel szólott:

- Eltalálta!

- S persze, Butyka szállást adott neki? - mondtam izgatottan.

- Azt lehet gondolni - folytatta a szakállas, - Szó nélkül szállást adott, s le is feküdtek nem-sokára, hogy aludjanak, ha tudnak. Szeder tudott is, de Butyka nem tudott, mert a gyermekével való szomorú esemény nem hagyott nyugalmat neki. Ezt lehet is gondolni. Egy jó darabig forgolódott, aztán kiment szükségletire. De ahogy bétért ismét a friss levegőről, egyszerre nagy bűz csapta orrba őtet. De olyan nagy, hogy nem értette: eddig hogy lehetett ezt észre nem venni?! Megállt a szűk kicsi helyen, és szaglászni kezdett. Szeder egy zsákban tartotta a gyermeket, a zsákot pedig a ház sarkába tette vót, amikor lefeküdt. Gondolta Butyka, hogy megnézi azt a zsákot, s a lábával mozdított is rajta mingyárt egyet. S abban a pillantásban hát mit lát? Nem egyebet, mint két patkányt, amik a zsákból búttak ki, hogy elfussanak. Ettől megirtózott egy kicsit Butyka, s nem merete kibontani a zsákot, nehogy legyen ott még néhány patkány, amelyik esetleg megmarhatná. Ellenben odament Szederhez, s felköltötte.

- Mi van a zsákban? - kérdezte tőle.

- Minek kell azt tudni? - felelte Szeder álmosan.

- Azért, mert nagyon bűdös, ami a zsákban van - mondta Butyka.

- Szóval kiderült minden?

- Hogyne! Szeder elészedte a gyermeket, s amikor Butyka elmesélte apaságát, akkor ő is bevallott mindent. S tudja-e, hogy mi történt aztán?

- Bizonyára megosztottak a kereseten.

- Egyikfelől megosztottak, míg másfelől elhatározták, hogy együttesen eltemetik a gyermeket, mégpedig mingyárt. S úgy is lett. Szeder vette a zsákot, Butyka pedig a csákányt s a lapátot. Egy félóra múlva el volt a gyermek temetve. De éppen ez az, hogy el vót, mert aki eccer megkóstolja a jó és könnyű keresetet, az nemigen hagyja abba, hacsak éppen nem muszáj. Vagyis egy másik gyermek kellett volna nekik, amelyik megvan szintén halva. Igen, de honnét és miképpen? Nagy kérdésnek láccott. De Szeder ismét ésszel gondolkozott, s kitalálta, hogy menjenek át a temetőbe, s keressenek ott olyan gyermeket, akit nem a tegnap, hanem ma temettek el. S ha kapnak ilyent, akkor álljanak neki s ássák ki. Butyka nem szólt semmit, csak

azt mondta, hogy mennyenek. Úgy is lett. Mentek s kerestek. De nemcsak kerestek, hanem találtak is. Éppen egy gazdag kereskedő volt s méghozzá fiúgyermek. Ásni kezdtek mind a ketten, de Szeder eccerre megállott, s azt mondta, hogy hagyják az egészet abba, mert nem éri meg a fáradságot, mivelhogy alig két napig fog mindössze jövedelmezni a gyermek, a harmadikon már csak búze lesz neki, de olyan, hogy nem lehet élni véle.

- Abbizony igaz - mondta Butyka -, akkor egyet se ássunk tovább!

S nem is ástak, hanem csak álltak ott a kézbelivel, s nézték hol egymást, hol a földet. Egészen úgy láccott, mintha hiába vesztegeltek vóna, pedig ez nem igaz, mert Szeder arra használta most is az időt, hogy ésszel gondolkozzék. S mégpedig eredménnyel, mert eccer csak eldobta a keziből a csákányt s így szólt:

- Ne búsujj, Butyka!

- Mért ne búsujjak? - kérdezte Butyka.

- Azért, mert a gyermek pótolva van, úgy van pótolva, hogy a legjobban. Mert hallgass ide: nem csinálunk semmi egyebet, csak veszünk vagy csináltatunk valahol egy babát, de nem közönséges babát, hanem egy viaszbabát. Azt belétezzük aztán egy kicsi deckatákolmányba, le is takarjuk, s mindent úgy véghezviszünk, mintha tényleg valóságos emberi baba vóna. Evvel pedig éppen olyan bátran járhatunk, mint a másikkal, mert az emberek szívesebben adnak pénzt, mint hogy megvizsgáljanak egy meghalt gyermeket.

- Aztán? - türelmetlenkedtem.

A szakállas ökölbe szorította a kezét, és a szemöldöke ugrálni kezdett.

- Aztán, hogy aztán mi történt, azt meg is mondom. Mert azt akarom, hogy megtudjon mindent. Hát hallgasson ide: Butyka úgy tett, mintha örvendene a találmánynak, s azt mondta, hogy mennyenek szépen haza. El is indultak hazafelé, de nem mehettek száz lépésnél többet, amikor Butyka egyszerre felemelte a lapátot, s minden szó nélkül olyant sújtott, hogy Szeder béesett a sáncba, s még azt sem mondta, hogy: jaj Istenem!

Elképedve bámulhattam rá, mert így szólt:

- Ezt nem érti, ugye?

- Igazán nem.

- Lássá, azt gondoltam, hogy nem fogja megérteni. De én megsúgom magának a titkot: Butyka mint apa cselekedte azt, hogy agyonsújtotta Szedert.

- Most sem egészen értem - kockáztattam meg.

A szakállas nagyon ingerült lett.

- Értse meg, hogy Szeder megcsúfolta a Butyka gyermeket! Alávaló módon megcsúfolta, mert azt mondta, hogy helyettesíteni lehet egy közönséges viaszbabával Egy valóságos gyermeket egy viaszbabával! Most már érti?

- Igen.

- No, akkor megmondhatom a végét is.

- Hát ezzel nincs vége?

- Nem egészen, mert Butyka mégis megszerezte a viaszbabát, és járogatni kezdett véle. S tudja-e, hogy milyen eredménnyel? Azt is megmondom magának. Olyannal, hogy ma háza van neki s üzlete.

Elhallgatott és leste, hogy mit szólok hozzá. Én azonban nem szóltam semmit, hanem felvettem a poharamat, és kortyonkint, időt nyújtva ittam. Percek múltak el, s már-már azt hittem, hogy mégis szólnom kell valamit, amikor megnyílt az ajtó, és egy furcsa, torzonborz alak lépett be rajta. A fejéről egy mély forradás futotta homlokába. Az ajtónál mindjárt megállt, erősen szúrós szemével az én emberemre nézett, és így szólt:

- Hogy vagy, Butyka?

A szakállas bambára rémülve fölemelkedett.

- Feltámadott! - mondta és visszaesett.

Az alak hozzáment, fölemelte, megrázta, majd a fal mellé fektette a földre, egyet rúgott rajta és megjegyezte:

- Orgyilkos disznó...

KIVILÁGÍTOTT FAPIAC

Az idő még aluszik. Torzonborz álom fekszik rajta. Ég helyett köd van, napsugár helyett szakállas levegő, és hó helyett megvedlett világ.

Nevetséges, mintha fázós majom találta volna ki.

De nem vigasztalóbb a föld sem, amelyről figyelem: kietlen, rücskös, patás és keréknyomos. Vadföld. Elfutna, ha látna.

Fapiac egy székely városkában.

Szolgáló megy keresztül rajta. Olyan, mint a megérett bogyó. Két kártyában vizet visz, a döcögős talajt szidja, s a vizet locsogtatja. Ha nem szidná, úgy is locsogtatná. Két inas is feltűnik. Vállukon vasat visznek hosszú rúdban. Ők tréfálnak, és a vas nevetve hajlong, mint a husáng. Nem valami magosan varjak repülnek nagy családdal, és úgy kárognak, mintha nagyobbak volnának az inasoknál. Később egy csepp kutya és egy nagy kutya mennek átal. Futnak, s mégsem haladnak. A kicsi féloldalt kaptat elöl, folyton hátranéz, és félve csodálja a nagyot. A nagy őt nem csodálja, hanem szagolja.

Reggeli élet ez tél elején.

Nem sok, de néha ez is megszűnik, s majdnem tanú nélkül sompolyog el a köd.

A helyét a nap sejteti már. Vaksin vajúdik, de kitart makacsul, és végül is győzelemre segíti ösereje. Átvágja lassan a bő hamuszín végtelen rétet, dús fénybe tömörödve közel jön egészen, és ontani kezdi magát.

A székelyek a tűzifát kezdik ontani.

Vásáros nap lévén, sokan gyúródnak a szomszédos falvakból béfelé. Itt-ott csomóban jönnek hosszú derekú szekerükkel, máshol egyenként döcögnek, mint a koldus.

A fapiac már jócskán teli van, amikor megérkezik Nagy János is, kinek mellékneve Kalandos. Két lovacskával hozza a fát. FÜRGE, tömzsi lovai vannak, és szerfelett gyapjasok, mint a berbécs. Véle van a fia is, Vilmos, fent ül egy zsákon a fa tetején, és kedvvel lovadzik. Maga a szekér megett jön. Hetyke fülű törpe ember, de egy tornyos kucsmával kitódta magát, s így jó közepesnek látszik. Kezeit csórén lógatja a zúzmarás hidegben, ámbár a posztókesztyűk, egy nyakba vetett spárgán, ott harangoznak az oldala mellett.

Természete vérmes.

Különc is egy kicsikét.

A szekerével sem vegyül a többi közé, hanem külön állítja egyedül. Aztán nyugodtan széjjelnéz a földön és a levegőben, majd szembefordul a többi szekerekkel, és a térdéhez cuppantja néhányszor a kucsmát. Az emberek köszönést vélnek ebben, és átszólnak neki:

- Aggyon az Isten, Kalandos!

- Fogadjad, te! - szól rá Kalandos a sapkájára, és felteszi rögtön. S aztán, mialatt Vilmos bétakarja a lovakat, s szénát vet nekik, szivart sirít lassan, s átbballag a cimborákhoz, akik éppen a háborúról beszélgetnek.

- Hát maga vót-e csatában, János bá? - kérdi tőle az egyik.

- Én igen, többször is - feleli Kalandos, és átmutat Vilmos felé: - Ez a fiam is abból kifolyólag született.

Félreértik a szót, és nevetnek rajta. De éppen megérkezik egy úr a téglagyártól, és nézni kezdi a fákat. Megvesz öt szekérral, és elhajtja.

Kalandos nincs közöttük.

Tíz perc múlva egy nagy, magos, egészséges vendéglős ügyelgeti a fákat. Nagy nehezen megvesz öt szekérral az is, és elhajtja.

De Kalandos nincs közöttük.

Idő teltével valami iskolától is megjelenik egy szigorú tanár. Tiszteletadóan és ügyetlenül alkudozik. Végre feljegyzi nyolc embernek a nevét, és a lerakódás helyét is bemondja nekik.

És Kalandos ismét nincs közöttük.

- Ma csupa vak veszen fát - jegyzi meg, és forr. Újra szivarat sirít, és taszigálja a fején a sapkát.

- Szinte megvevék a fáját, János bá! - hergeli valamelyik.

Az öreg nem pattan fel.

- Hadd érhék - feleli könnyedén.

- Hát nem eladni hozta?

- Minden megeshetik.

Éppen egy sánta, iparosféle ember közeledik feléjük. Egyenesen a Kalandos szekéréhez büllög, s a botjával kopogtatni kezdi a fát. Vilmos nagy örömmel szól az apjának átal:

- Édesapám, kérik a fát!

- Ki kéri? - szólal meg az iparos.

- Hát maga nem azért kopogtatja?

- Én nem.

- Hát?

- Csak.

Kalandos arra fordulva, egyhelyből nézi a dolgot:

- Az úrnak nem eladó! - szól oda végre.

A sánta odajön, és duzzogni látszik.

- Ingyen sem kéne - mondja.

- Hát akkor mért tapogatja?

- Szórakozásból.

- Szórakozzék olyan fa mellett, amelyik a tövin van.

- Né-né, beh bölcs! - mondja a városi. - Ebben a nagy sapkában mind fej van, ugyé? - emeli fel a botját, és egy ügyes mozdulattal letaszítja a Kalandos fejéről a kucsmát. De meg is szöki magát abban a pillanatban, és szaladni kezd.

Vinnyogva, csorbán szalad.

Valahonnan egy kutya is eléugrik, úzóbe veszi.

Mindenki nevet.

Maga Kalandos is tréfának minősíti a dolgot, s csak annyit jegyez meg, felemelvén a sapkát:

- Játszi vevő vót.

Vilmos is úgy élvezi a dolgot, hogy nem tud megmaradni egyedül, hanem átjön, és egy nagy hős képében így szól:

- Máskor az ilyen vevőt nem a kutya fogja meg, hanem mi. Ugyé, édesapám?

Apai intelemmel válaszol Kalandos:

- Ne dógózzál a kutya ellen, hanem eredj vissza a szekérhez.

- Úgysem jönnek a vevők, édesapám.

- Eredj, ne tudj annyit! Ha látják, hogy személy van mellette, akkor inkább jönnek.

S csakugyan igaza van az öregnek, mert alig megy vissza Vilmos, mindjárt jön egy bőrkötényes ember.

- Mennyi ez a fa? - kérdi.

Felelet helyett átszól megint Vilmos örömteli hangon:

- Kérik a fát, édesapám!

- Hadd el, hadd kérjék.

A bőrkötényes látván a helyzetet, átjön Kalandoshoz:

- Mennyi az a fa, bácsi? - kérdi.

- Egy szekérrel raktam vót - mondja Kalandos.

- Én azt látom, de az ára mennyi?

- Ahhoz mérten, amilyen a fa.

A vevő türelmét veszti, és egy másik gazdával kezd alkudozni. Kalandos nem bánja, mert olyan természetű ő, hogy szereti végigcsiklandozni a napot. Jön is ebédidőig még kettő, de azokat is elereszti.

Már nem is maradnak eladók, csak valami tízen. S a vételár is sokat hanyatlik.

- Gyenge vásár van - jegyzi meg Vilmos ebéd után.

Az urak ilyenkor heverésznek - menti az öreg a dolgot. És várnak.

Négy óra körül megélnékül ismét a forgalom. Egymás után öten is feltűnnek vevő szándékkal, sőt ketten Kalandostól kérik első ízben a fát. Ő azonban kifigurázza, és elveszti ezeket is.

Mire hat óra eljön, egyedül marad az egész fapiacon.

Egy ideig vár és leskelődik, majd egy hirtelen gondolattal így szól a fiához:

- Lám, tégy úgy, mintha meg akarnád venni a fát!

Vilmos csodálkozik az első percben, aztán kuncogni kezd, mert nagyon furcsának találja a dolgot.

- Tégy úgy, nem érted?! - szól rá megint az apja.

A fiú eltávolodik a szekértől egy kicsikét, aztán megfordul, és jöni kezd visszafelé. Látszik az arcán, hogy küzdik a nevetéssel, de azért körüljárja a szekeret, és megkérdi nagyosan:

- Hát aztán mennyiért adja ezt a fát, édesapám?

- Nem helyes! - rázza Kalandos az ujját - mert hogy a sűjba lehetek én édesapád, ha te úgy jössz hozzám, mint egy idegen vevő?

- Az is igaz - ismeri be Vilmos, és visszamegy újra. Komoly magatartást vesz, és úgy jön.

- Jó napot kívánok! - kezdi.

Az öreg nem akarja megzavarni mindjárt az első szóval, s illően fogadja:

- Aggyon az Isten.

- Mit teccik kérni ezért a fáért? - folytatja Vilmos.

- Kétszáz.

- Az sok egy kicsit.

- Sok a nyavalyát! Egy akkora szekér fáért!

- Elég jól meg van rakva - dicséri Vilmos -, de a közepiben csutakok vannak, s revések.

Kalandos tiltakozik:

- Ott aztán egy sincs!

- Mert azt én tudom, hogy van!

- S hát azt honnét tudja?

- Én onnét, mert együtt raktuk vót.

Az öreg is elkacagja magát.

- Bár ne tudnál olyan sokat... - mondja, és végét veti a játéknak.

Ketten két keréknek az agyára ülnek, és várnak.

Már szürkül.

Vevőknek híre sincs.

Már esteledik.

Kalandos forr. Pusmog. Az arca fintorog. Egyszerre, hirtelenül feláll, a szekeret megbontja, és a piac közepére kezdi rakásba rakni a fát.

Vilmos tátja a száját.

- Mit csinál, édesapám? - kérdi.

Kalandos felelet nélkül rakja a fát. Csak amikor kész van, akkor szól oda neki:

- Hozz egy öl szénát hamar!

Amikor elhozza, a rakás alá téteti véle. Maga gyufát lobbant és alágyújt. Aztán ostort vesz, és felül szépen a rakás tetejébe.

Vilmos még jobban tátja a száját.

- Szaladj az utca felé - rendeli neki az apja -, s kiabáljad, hogy süll egy ember, süll egy ember!

Vilmos megrémülve topog egy helyben.

A füst gyúródni kezd fel Kalandosnak.

- Eredj! - kiáltja haragosan, és prüszköl.

Vilmos szaladni kezd sebesen az utca felé, és húzza a vészharangot, nagyokat kiáltván:

- Sül egy ember! Sül egy ember!

Az öreg tikácsol a füstbokorban, majd leugrik egyszerre, hogy friss levegőt gyűjtsön. Körüljárja a rakást, megszítja a tüzet is, és lesi, hogy nem érkezik-e csodalátni valaki.

A láng átkúszik a szénáról a fára, és eloszlik a füst.

Három szaladó ember körvonala látszik.

Kalandos felhág a rakás tetejébe megint, és elhelyezkedik ottan. A lábait felhúzza az álla alá, a fejét a válla közé rejt, és úgy kucorog tornyos sapkájában, mint egy vigyori manó.

- Maga megbolondult, bácsi? - kiált rá az egyik megérkezett csodalátó.

- Éppen hogy nem - feleli Kalandos, és suhogtatja az ostort, nehogy le merje valaki húzni.

- Szálljon le! - kiabálnak feléje.

Újabb csodalátók csődülnek oda.

Vilmos még mindig futkos, és szaporán kiáltja:

- Sül egy ember! Sül egy ember!

A tűz ropog alól, és csiklintja Kalandost.

Már csődületben vannak az emberek körötte.

- Szálljon le, bácsi!

- Ma nyersen nem!

- Hát meg akar sülni?

A rakás négy oldalán kúszik már fel a láng.

- Fát vegyenek! - kiáltja Kalandos, mint a bolond.

A nők sikongani kezdenek. Az egyik térdre állva kéri:

- Édes bácsi, szálljon le!

- Vagy eladom a fát, vagy meghalok! - hirdeti Kalandos.

- Megvesszük! - lelkesednek többen is.

- Össze kell adni a pénzt! - kiáltja valaki.

Egy úr rögtön megajánl száz lejt.

Egy másik is százat.

Gyűl a pénz szaporán.

De a láng is fűti már Kalandost, hogy alig bírja.

- Négy száz elég-e? - kérdi egy úr, a markában a pénzzel.

Az öreg leugrik, és elveszi tőle.

- Elég, mert immár csípött - mondja nevetve, aztán szólítja Vilmost, felülnek a szekérre, és elindulnak.

Az emberek is megenyhülve nézik a lobogó tüzet, amely kivilágítja az egész fapiacot, miképpen a ritka öröm.

Aztán ők is elszélednek lassan.

Csak az inségesek s a koldusok maradnak ott. Derülten melegszenek az ingyen tűznél, és tiszta szívből dicsérik az Urat.

RÉZANGYAL

Kortárs volt Galambos Lázár.

Olyan világban talált élni, melyben a bokrok tolvajokkal és a városok kalmárokkal voltak tele. De ő mégsem használt csúf szavakat a szégyenteljes romlással kapcsolatban, hanem nappal tett-vett kicsi birtokán, esténként pedig türelmesen imádkozott az emberiség megjavulásáért. S nemcsak ő imádkozott kopogó egyfejére, mert volt neki egy Sári nevű felesége és egy növendékfia is, akit viszont Samukának hívtak: s őket is rászoktatta apránként a mindennapos ájtatosságra, s mialatt az egek nevetve virítottak odakünn, ők óraszámra duruzsoltak hárman.

Már kezdett híre menni.

Galambost mindegyre megállították falusi társai, s figyelmeztették, hogy elejtett egy litániát. Sőt egy ízben azt is megtette valamelyik helytelen gazda, hogy beszéd közben a kerítés tetejére mutatott hirtelen, és felkiáltott:

- Né-né, ott van az Isten!

Galambos odanézett, de természetesen nem látta ottlenni az Istent. Erős ember lévén s még nem öreg, feleletül húzhatott volna egyet a tréfás alakra, de megirgalmazott neki is, mint a világnak.

Azt lehetne tehát gondolni, hogy egészen példás ember volt, igen, de nem így van. Mert történt nemsokára, hogy egy kardos és kétszillagos rézangyal jelent meg Galambosnak, és így szólt álmában:

- Ne ijedj meg, de most levágom az imádkozó nyelvedet.

Galambos is furcsán talált felelni, mondván:

- Azt le, ha kidugom.

Az angyalt nem fogta azonban a tréfa, mert kikapta a kardját, és nyisszentett véle egyet.

- Kész! - mondta.

- No, ezt nem vártam volna éppen egy angyaltól - felelte Galambos, majd hirtelen elkacagta magát, mint aki érti a mókát: - Hiszen nem is vágta le!

- Azt te honnan tudod? - kérdezte az angyal.

- Én onnét, hogy jelenleg is avval beszélek.

Az angyal feszesen állott.

- Ne csússzunk át a tréfa területére - mondta -, mivel most a legnagyobb dolgot cselekedtem egész angyali életemben. Mert igaz ugyan, hogy a valót beszélő és evő nyelved megvan, de az imádkozót teljesen levágtam. Ha nem hiszed, próbálj valamit ájtatoskodni, lássuk!

Galambos próbált, s hát meg sem tudott mukkanni.

- No-né, csakugyan nem tudok! - mondta.

Erre az angyal felette barátságos lett mindjárt, és leülvén az ágy szélére, megkérdezte:

- Csodálkozol, ugye, azon, amit cselekedtem?

- Olyanforma - felelte Galambos.

- Nahát, nem sokáig fogsz csodálkozni, mert hamar megmagyarázom neked. Hallgass hát ide: a világ, amelyben te élsz, olyan emberekkel van tele, akik megtöltötték a levegőt ölü gázokkal, a vizeket mérgekkel, a városokat és falvakat pedig magukkal. Gyors romlásnak indult az egész föld, s már közöttünk is, odafent, nagyon kezd elharapózni az a vélemény, hogy közeleg az utolsó óra. Én s még néhány társam nem adtuk fel azonban a reményt, hanem külön pártot alakítottunk, az úgynevezett Rézangyalok pártját. Nekünk ugyanis az a véleményünk, hogy a sok kenetes beszéd vitte romlásba a világot, mert esztendőkön keresztül megfigyeltük, hogy akiknek zeng és kenetesen beszél a nyelve, azok töltötték meg a levegőt ölü gázokkal, a vizeket mérgekkel és embertársaik szívét hazugságokkal. Elhatároztuk tehát, hogy érdemes emberekből a földön is pártot állítunk magunknak, s a felvételt azzal a cselekedettel eszközöljük, melyet véghezvittem veled is, levágván imádkozó nyelvemet. Most már érted?

- Ez elég tiszta beszéd volt - mondta Galambos. - S azt is el kell üsmerni, hogy mind egy szálig igaz, amiket mondtál.

- Egyszerű és igaz - szólt az angyal, és felállt.

- Ülj még egy mákszemet! - biztatta Galambos.

- Nemigen van időm, mert messze kell mennem.

- Milyen messze?

- Bizony, innen számítva a kilencedik faluba, mert közelebb érdemes ember nincsen.

- S nekem irányítást nem adsz a továbbiakra nézve? - kérdezte Galambos.

- Hogyne, mindenkinek adok valamiféle feladatot. Neked például egy meglehetősen könnyűt adok: tégy pénzzé mindent, amid van, s menj el abba a városba, melybe reggeli nyolckor érkezel meg, ha itt este háromnegyed hétkor ülsz fel a vonatra.

Galambos meglepetten nézett.

- Rég nem utaztam - mondta.

- Nem régebben, mint én - felelt az angyal.

- S ott abban a városban mit csináljak?

- Egy templomot fognak ott valami nyolcvanan javítani, állj be azok közé, és tartsd szem előtt a következőket: ne ájtatoskodjál, mindig jókedvű légy, mindig jót cselekedjél, és tanítsd az embereket is ezekre.

- Hát aztán Sárít és Samukát vigyem-e?

- Vigyed őket is.

- Akkor el kéne metszeni az ő imádkozó nyelvüket is, mert különben nem lesz békesség közöttünk.

Az angyal rögtön odalépett, ahol az asszony aludt, kihúzta a kardját, nyisszentett egyet, és így szólt:

- Kész!

Aztán Samukához lépett, ott is nyisszentett egyet, és ugyancsak szólt:

- Kész!

- Mért mondod mindig, hogy kész? - kérdezte Galambos.

- Azért, mert örömmel végzem - felelte az angyal, és nem is szólt többet, hanem jókedvvel elment.

Az ablakon keresztül selymesen nézte a külső csend a belsőt, s mint a tengerbeli kagyló, úgy töltötte az éjszakát a kicsi ház.

Reggel arra riadt fel Galambos, hogy valaki mozgatja, és így szól:

- Keljen fel, édesapám, mert a nap is fenn van.

Úgy felugrott, hogy Samuka rögtön háttérbe szorult.

- Anyád hol van? - kérdezte.

- Palántát ültet a kertben.

- Imádkoztatok-é?

Samuka furcsán kezdte nézni az apját.

- Este mondjuk el az egésznapit - felelte.

- Valami bolygást nem láttál az éccaka?

- Én nem.

- Beszédet sem hallottál?

- Azt sem.

- De álmodtál?

- Én biza azt sem.

Abbahagyta a beszédet az öreg, és öltözködni kezdett. Egy-egy kicsi időre fennakadt a szeme a levegőben, majd kutatva nézett többször is körül.

- Mit keres, édesapám? - kérdezte Samuka.

- Mit keresnék?

- Hiszen látom, hogy keres!

- No, ha látod, akkor hallgass.

- Igende én megkeresem édesapámnak.

- Nocsak, ne tudj annyit! - mondta Galambos. - Hanem eredj inkább, és segíts anyádnak a kertben.

Alig léphetett ki Samuka, az öreg temérdek levegőt vett, és nekiugrott a „Miatyánk”-nak, de tátva maradt a szája, és nem tudott egy hangot sem szólni.

- Kész! - mondta. - Minden igaz volt.

Egészen szokatlan, egészségtől duzzadó öröm lepte el a lelkét. Testben is olyan erősnek érezte magát, mint egy oroszlán. A szemei ragyogtak, a haja és a bajusza fémllett, sőt szaporító vesszeje is olyan erősen állott, ahogy még legénykorában is ritka alkalommal.

Valósággal kicserélte a Rézangyal az éjjel.

Egész nap dudorászva járkált, hamar és játszva látta el a munkát, s mégis többre ment, mint azelőtt három egybevett napon. De volt egy gondolata, amely mindegyre visszarepült hozzá, s úgy kerülgette, mint a dongó. Néha a jobb fülébe repült, s ott azt zúgta neki: hátha Sári úgy

imádkozik, mint azelőtt! Néha a bal fülébe repült, és ott azt súgta neki: hátha Samuka is úgy imádkozik, mint azelőtt!

Bolondul kíváncsi volt, de mégis bévárta az estét, mintha nem is járt volna Rézangyal az éjjel. S amikor eljött a megszokott idő végre, akkor velük együtt felállt imádkozásra szépen, és a lelkében bugyogva várta, hogy mi lesz.

- Ühhh! - nyögött az asszony.

- Ehhh! - nyögött Samuka is.

És riadtan tátva maradt mind a kettőnek bambán a szája. Egyszerre ránéztek Galambosra, s mint a fuldoklók szóltak:

- Kezdjed, Lázár!

- No lám, édesapám!

Galambos nem tudta állani tovább, és kacagni kezdett remegő hassal.

- Hiába is kínlódtok - mondta -, mert az éccaka folyamán megfordult minden. Itt járt egy Rézangyal káplári rangban, és levágta mind a hármunknak azt a nyelvét, amelyikkel imádkozni szoktunk.

És elmesélte nekik az egész történetet elejétől fogva, s a végén könnyűszerrel megegyeztek arra nézve is, hogy pénzzé tesznek mindent, és elmennek ama bizonyos városba, melyet nekik megrendelt az angyal. Siettek, s két hét alatt elkészültek. S akkor egy gyönyörű, nyár eleji napon, délebed után mindjárt, elindultak a vasúti állomásra, amely nem volt nagyon messze tőlük. Boldogan, ünnepi ruhában, a szentek és a madarak gondtalanságával mentek.

Estefelé hatkor már az állomáson is voltak.

- Istállók három jegyöt a vonatra - mondta Galambos a kicsi ablak előtt.

- Meddig tetszik?

- Reggel nyócgig.

A sipkásfejű kinézett rá, s így szólt:

- Maga meg van bolondulva?!

- Én nem vagyok megbolondulva, csak megindulva - mondta kedvesen Galambos.

- Akkor tessék megmondani, hogy hová akar utazni?

- Én oda, ahol egy nagy templomot javít valami nyócvan ember.

- Álljon félre! - kergette el a sipkás.

Galambos eljött onnét, de egy szikrát sem haragudt.

- Lesz jegy mindjárt, csak nem kell búsulni - mondta Samuka.

- Igen, de tégedet is elkerget - mondta az apja.

Samuka nem szólt, hanem megvárta, amíg lebonyolódik a forgalom. S amikor már senki sem volt a kicsi ablak előtt, szépen odament, és a sipkáshoz így szólt:

- Nagyságos úr, legyen olyan jó, s tegyen igazságot, mert e helyt fogadtam egy emberrel.

- S miben fogadtál? - érdeklődött a sipkás.

- Én biza a nagyságos úr tudományában.

- Hogyhogy?

- A társam mind azt állítja, hogy a nagyságos úr nem tudja megmondani fejből, hogy melyik az a város, amelyikbe ez a háromfertályhetes vonat pontosan reggel nyóckor érkezik meg.

- Pont nyolckor?

- Igen.

- Lekvár! - mondta a sipkás.

Samuka fejébe lökte boldogan a kalapját.

- No, akkor nekem volt igazam, s kérek három jegyöt abba a városba.

A jegyeket megkapta, s még a sipkást is örömben hagyta. Mire fűttengett a vonat, már ott ültek egy négyados szakaszban. Hármukon kívül még egy nagy szakállú, vénecske zsidó volt ott, s egy katolikus pap s két úrforma ember s egy úrias nő, korosabb.

Megindultak, s kellemes zakatolással haladtak belé az estébe s majd az éjszakába.

A katolikus pap elejétől kezdve egy szép, kicsi, aranyos szélű könyvet tartott a kezében, és senkire sem ügyelt, hanem abból imádkozott. Úgy kilenc óra után a zsidó is felállt, szíjakat rakott magára, és feltett egy furcsa sapkát, s mintha megkívánta volna a paptól, a fal felé fordulva, folyton hajlongva és folyton duruzsolva imádkozni kezdett. A két úrforma ember kuncogva nézte néhány percig, majd a romlott állapotokról kezdtek panaszkodni, és mind a ketten azt mondták, hogy becsületes munkával immár teljesen lehetetlen valamit elérni. Az öregasszony nem beszélt senkihez, hanem úgy ült, mintha kilenc fia volna valahol a háborúban.

A zsidó fokról fokra és szemlátomást kezdett elhatalmasodni, s mindegyre nekifutamodott a hanggal. A pap megnézte néhányszor, és nem volt barátságos az arca. Majd egyszerre felállt, és nyilvánvaló megvetéssel átment a szakasz másik oldalára. Ott ismét kinyitotta a könyvecskét, s mozgó szájjal olvasni kezdte.

Kicsi idő múlva egy rongyos, fél lábra rokkant ember döcögött be a hátulsó ajtón.

- Szegény nyomorék vagyok... - dűnnyögte remegve, és alamizsnára tartotta a kalapját.

Galambos elsőnek és jócskán adott neki. Utána a többiek is adtak valamit, csak éppen a pap és a zsidó tettek úgy, mintha észre sem vették volna a kéregetőt. De meg is jegyezte Galambos s mégpedig jó hangosan, ahogy kibüllögött a rokkant:

- No, mi is imádkozánk egyféleképpen.

Samuka is rátette rögtön:

- Mégpedig sokat s hamar.

Úgy látszik, hogy a pap magára vette a szót, mert odafordult Galamboshoz, és oktatni kezdte:

- A megjegyzéseit rosszkor használja, kedves bácsikám, mert én is szoktam alamizsnát adogatni és igen gyakorta. De csak olyanoknak, akik igazán rászorultak, akikről igazán tudom, hogy rászorultak.

Samuka úgy nézte az apját, mintha biztatná, hogy feleljen meg a papnak bátran. Az öreg nem is gyulladott bé, hanem így szólt:

- Az ember annyit látott, hogy ennek a kéregetőnek az egyik lába le volt vágva: ez pedig van egy-két krajcárra való testi fogyatkozás.

Mint egy nagy ember, beleszólt Samuka is:

- Ha mindenki adna neki, még úgy is bajosan tudná összegyűjteni a hiányzó lábának az árát!

A pap nem vette szánításba, amit a legényke mondott, hanem Galambossal fűzte a szót:

- De honnan tudja maga, hogy nem issza-e el mindazt, és nem kártyázza-e el mindazt, amit mi túlzó könyörületből neki adunk?

- Ha mindnyájan így gondolkoznánk - mondta Galambos -, akkor csak annak adódnék alamizsna, aki megholt.

- No, az aztán nem is inná el! - jegyezte meg Samuka.

A pap nem vitatta tovább a dolgot, hanem megkérdezte, hogy hová valók és milyen vallásúak, majd elhallgatott, a könyvét is összetette, és sarokba támasztott fejjel szunnyadozni kezdett.

Lassanként mindenki egészen elcsendesedett, csak a zsidó és az öregasszony beszélgettek halkán. Majd ők is elhallgattak, s rá néhány állomásra a szakállas el is tűnt.

Már éjfél is elmúlhatott, amikor nagy zakotával rájuk tört egy csemegeárus.

- Narancs, csokoládé! Narancs, csokoládé!

Az öregasszony kivett két narancsot a kosárból, és egy ötszázlejest adott az árusnak oda, aki vígan hadarta:

- Aki vesz, jó lesz; aki nem vesz, beteg lesz!

- Tessék visszaadni! - mondta az asszony.

Az árus megnézte a pénzt, és rögtön visszadobta:

- Rossz!

Az asszony rémülve nézett rá.

- Igen, igen! - mondta a másik. - Két egyforma fél van összeragasztva!

A nő felugrott és kétségbeesve kiabálni kezdett:

- Megcsalt! Megcsalt!

Mindenki riadtan fordult oda.

- Ki csalta meg? - kérdezték.

- A zsidó! A zsidó!

- Hogy?

- Megvette egy gyűrűmet! Egy drága gyűrűmet!

Galambos elkérte a bankót, hogy megnézze, majd kivett egyet a magáéból, és egymás mellé tartotta.

- Jó, rendes pénz ez! - mondta, és az övét nyújtotta vissza a zsidóé helyett.

A csemegeárus szó nélkül visszaadott, majd rákacsintott Galambosra, mint egy cinkosra.

- Aki vesz, jó lesz; aki nem vesz, beteg lesz... - hadarta ismét, és kiment.

Egy negyedóra múlva már mindenki bóbiskolt újból, csak az öregasszony nyalogatta a narancsot a csendben.

Laposan és enyhén múlt az idő, s le- és felszálláson kívül nem történt semmi különös. De amikor Lekváron, reggeli nyolckor, szálltak hárman, Galambos észrevette, hogy az egyik kocsiból, amelyik az övéktől számítva lehetett úgy a harmadik eléfelé, egy olyanforma ember ereszkedik le, mint az a bizonyos zsidó. A kijáratnál melléje gyúródott, s hát csakugyan ő volt. Odaadta neki a hitvány ötszázlejest, és melléje így szólt:

- Magát is így fogják a másvilágon összeragasztani.

A szakállas megkucorodott rémületében, majd vinnyogva nekiugrott az embereknek, és elrohant visszafelé.

Galambosék pedig útba álltak, és derűsen ballagtak a városon befelé. Két ízben meg is álltak, hogy kérdezősködjének a javítás alatt álló templom után, de az egyik sem tudta, s a másik tiszteletlen megjegyzést tett felelet helyett a templomokra. Samuka puzduri is lett emiatt, s hirtelenében cigányoknak nevezte e legyes nadrágviselőket.

- Azt a templomot mi magunktól is megkapjuk, édesapám! - mondta, s hát úgy vezet, hogy jobban sem kell. Galambos egy nagyobbacska bottal s Galambomé az átalvetővel, mint otthoni lakosok mentek utána. S ha bíztak a fiukban, nem is csatlakoztak, mert alig félóra múlva hirtelen megállt Samuka, s hát mutogat egy bizonyos irányba, kérdvén:

- Hát a mi?

- Az biza templom - felelte Galambos.

- S mi csinálnak véle?

- Javítják.

- No, úgy legyen! - mondta Samuka, s egyenesen odamentek. Itt már Galambos állott elé, s beszédet kezdett egy úrral, aki úgy csellengett ott, mint ahogy a vezetők szoktak.

- Szerencsés jó napot! - köszönt illedelemmel.

- Jó napot, bácsi - fogadta a munkavezető. - Mit akarnak?

- Mi biza egyet akarnánk e helyt hárman - kezdte Galambos -, mert ez a női személy a nejem, ez a legényecske pedig a fiam.

- S mit akarnak?

- Azt szeretnők legelsőbben is tudni, hogy ki veszi fel itt a munkásokat?

- Itt senki - felelte kurtán a munkavezető.

- Akkor magunktól kell béálljunk - mondta Galambos, és odaszólt a családnak: - No, rakódjatok le valahova, s lássunk dolgozhoz!

A nadrágos meglepetten állott, majd élesen szólt rá:

- Nem értette?! Több munkást nem veszünk fel!

- Igen, de mi felsőbb rendeletre jöttünk.

- Miféle felsőbb rendeletre?

- Egy kicsit titkos, akárkinek nem lehet elmondani - felelte Galambos, és indulni akart, hogy munkához lásson, de a vezető erőszakkal visszatartotta. Nem volt mit tenni egyéb, felszedték a csomagjaikat, egy közeli fa árnyékába mentek, és ott lehúzódtak a kerítés mellé. Arccal a templom felé fordultak, és úgy nézték sóvárgó szemekkel a munkát, mely kedvetlenül és álmosan folyt a melegben.

- Ne búsuljon, édesapám - szólalt meg Samuka végre -, mert nem ebből az egy nadrágosból áll a világ.

- A világ akárkiből állhat, de mi ülünk.

- Majd kitalálunk valamit - bizakodott Samuka -, de előbb falatozzunk egy kicsit, mert erősen megehültem.

Kenyeret vettek elé s szalonnát s hagymát, s jóízűen nekiláttak. Majd ahogy ettek, Samuka megtörölte a bicskát, s távozási szándékkal felállt.

- Hova méssz? - kérdezte Galambos.

- Elindulok s keresek valakit, aki felfogadjon minket.

- S kit?

- Majd kitalálódik, ha járkal az ember.

El is indult, s szemes volt. Jámbornak tetsző urakat nézett ki, s azoktól hamarosan kitudta, hogy miféle papok járnak az illető templomba belé. Azt is megtudta, hogy egy kanonok a legnagyobb közöttük.

No, nem is kérdezősködött többet, hanem vette az útját a kanonoki ház felé, s közben még füttyörészett is. De ahogy ment volna, egyszer csak egy másik templomhoz ért, amelyiket nem felfelé építettek, hanem lefelé bontottak. Egész sereg ember dolgozott ott, de nem olyan tutyimutyi módra, mint a másikon, hanem fűgén és dalolva.

Samuka megállt és nézte. Különös érzés kezdett áradni benne. Le és fel, keresztül és kasul. Gomolygott, mint a forgósél, búgott és táncolt megrekedve, és kavarta lelkének homokját, majd forrón süvített, és pírba vont a arcát, ahogy más szelek az ég alját szokták. Bomlik a templom! Elhordják köveit, világba vesznek belőle a szentek, az oltárai kialusznak, mint a halott szemei, és tornyának a helyén ott fog kuporogni süketen a csend! Bomlik a templom! És megy a hír nappal fel a Napba, éjszaka a csillagokba és a Holdba, hogy ők is le fognak bomlani egyszer!...

Valaki megfogta a karját.

- Mit bámulsz?

- Nézni szabad - mondta Samuka.

- Gyere dolgozni!

- Én nem.

- Mért?

- Azért, mert nem mondtam vót, hogy felépítsék.

- Gyere, mert kapsz egy rézangyalt.

Samuka feljebb emelte a fejét:

- Elevenen??

- Nem.

- Akkor nem kell.

- Miért?

- Azért, mert apámnak is van egy, s az eleven.

Kacsintott egyet, és tovább állt. Azt hitték, hogy kótya, s nevettek rajta. Samuka nem duzzogott emiatt, hanem még vissza-visszafordult, hogy jobb kedvük legyen. Aztán fűgőbbre fogta ismét a lábait, s meg sem állott, amíg a céljához nem ért. A nagypap helyén volt éppen, de két jámborul makacs emberrel és egy fiataloska káplánnal kellett megküzdenie, amíg bújathatott valahogy a színe elé.

- Jó napot kívánok, kánonok úr! - köszönt Samuka.

A papnak jóságos arca volt és nagy, kövér teste. Kezében egy nagy írásos papirossal éppen járkált a szobában. Nem köszönt vissza, hanem odament Samukához, és a fejére tette szelíden a kezét.

- Édes fiacskám, te ugyebár, nem vagy katolikus? - kérdezte.

- Én az aztán! - mondta Samuka büszkén.

A pap levette a kezét.

- És akkor miért nem tudod, hogy hogyan kell köszönni?

- Én tudom, csak nem mondhatom.

- Miért, fiacskám?

- Azért, mert a Rézangyal levágta az imádkozó nyelvemet, s most immár csak rendesen tudok beszélni.

A kánonok azt hitte, hogy egy meghibbant fiúval áll szemben; de amikor Samuka értelmesen eladta a dolgot, az álomlátást és az utazást, s azt, hogy az apja s az anyja jelenleg a templom közelében várakoznak: akkor erősen megilletődött, mert biztosra vette, hogy itt csoda történt. Maga mellé vette habozás nélkül a fiút, és megindult véle a templom felé. Útközben nem beszéltek, hanem siettek. Galambosék még messziről meglátták a jövőket, s felálltak. Samuka egyenesen hozzájuk vezette a papot, és így szólt:

- Ajállok a szüleimet.

Galambost nem erősen kellett erőltetni, mert anélkül is aprólékosan elbeszélte mindent. A kánonok hátratett kezekkel hallgatta, néha elmosolyodott, néha pedig bólintott. Úgy döntött magában, hogy mindaz, amit Galambos mond, a közönségesnél valamivel jobb álomlátás, s egyéb semmi.

- Rendben van - jegyezte meg a végén, és odafordult rögtön Galambosnéhoz, akin többször is megjárta volt beszéd alatt a szemét.

- Tud-e jól főzni, asszonyság? - kérdezte tőle.

- Meglehetősen tudok - felelte Galambomé.

- No, akkor jöjjön s álljon be hozzám szakácsnénak. Jó lesz-e?

- Tőlem béállhat - mondta Galambos -, ha a Rézangyal tanításait ott is követi.

- Anyámért nem búsulok - jegyezte meg Samuka.

Ez a része így rendeződött el; s a másik is úgy, ahogy kellett, mert Galambos és Samuka már vígan dolgoztak délután a templomon. Estére kelve engedelmet kért az öreg, hogy éjjelenként itt aludhassék fiastól a templom oldalában. Ezt a munkavezető meg is engedte nekik, s még jutalmat is ígért minden tolvaj után, aki deszkákat akarna lopni. Kinéztek tehát egy alkalmasabb helyet, ott megvacsoráztak és elnyugodtak. Samuka azonban mind a bomló templomot látta maga előtt, s nem tudott aludni. Éjfél előtt valamivel fel is ült, és megmozgatta az apját.

- Édesapám!

Galambos egyszerre felült, mert azt hitte, hogy lopják a deszkát.

- Mia-mia?

- Vajon mi jóhelyt vagyunk?

- Miért kérdezed?

- Azért, mert nekem mind úgy jó, hogy nekünk nem templomot építeni, hanem templomot bontani kéne.

- Ne tudj többet a Rézangyalnál! - mondta Galambos, és újra lefeküdt. Úgy látszik azonban, hogy mégis birizgálta a kétség, mert egy idő múlva megszólalt ismét: - S azt honnét gondolod?

- Én onnét - magyarázta Samuka -, hogy ennek a mi dolgunknak az első fele ellenkezik a második felivel. Mert ha valaki, s éppen egy Rézangyal, azt a világot tartja példás világnak, amelyikben az emberek nem ájtatoskodnak, akkor furcsállanom kell, hogy mégis templomot épített velünk.

Az öreg keresgélte egy ideig a feleletet, de aztán abbahagyta.

- Aluggyál! - mondta apai hangon.

Reggel az áldott napvilágon úgy tetszett, mintha nem ők, hanem az ő nyelvük által az ördög beszélt volna az éjjel. Bőviben voltak a derűnek és a munkára szóló kedvnek. Egyedül az borzolta az örömeiket egy kissé, hogy valami kajtár egerek likat fúrtak a kenyérbe, és a szalonnát is megreszelték az egyik végénél. Samuka kivágta ügyesen az egeres helyeket, de másnap éjszaka ismét rágcálás történt, ámbár az átalvetőt egy elég magos kőnek a tetejére rejtették volt. A harmadik este széjjelnézett Galambos, hogy jobban eldugja valahova az eleséget. Egy vastagocska drót tűnt fel neki, amely a templom oldalán a földig szaladt a magosból. Úgy látszik azonban, hogy a munkások nem férhettek el tőle, mert az ágyából kiszakasztva kunkorodott belé a levegőbe. Mivel közel volt s éppen a fejük felett, Galambos felbogozta véle vacsora után az átalvetőt, amely egy ölnyi magosban, embernek közel, de egernek messze lógott.

Aztán lefeküdtek, és álomba merültek.

Tizenkét és egy óra között különös fülledtséggel telt meg a csend. Majd kövéren és tömötten s egy kicsit bűgva, áramlani kezdett a mezőkről a levegő. Percek alatt feketére sűrűsödött a sötétség, és a madarak suhogva, lapuló iramodással menekültek a templom zugaiba, és utánuk kövér cseppek jöttek potyogva, hűvös likat ejtvén a levegőn.

Aztán a toronyra ráhőmpölyögtek morogva a felhők, és elektromos, fodros fekete dunyhákkal csavarták körül. Majd kigyúlván egy vakító pillanatban, a lelkük sisteregve leszaladt a dróton, és a Galambosék feje felett reccsenve sikoltotta, mint egy felrobbant mennyei gránát:

- Kész!

De jóformán még észre sem vették, hogy meghalának, rohanó sietéssel már ott volt a Rézangyal is.

- Bocsánat, Galambos! - mondta hadarva. - Ezer bocsánat, mert tévedés történt. Ugyanis nem ide, hanem a bomló templomhoz kellett volna mennetek! Keljete fel gyorsan, és menjünk átal.

De Galambos és Samuka tévedésben feküdtek, és nem mozdultak a szóra. Erre a Rézangyal följük hajolt, és úgy kezdte költögetni őket. Azonban üresen kongott bennük a szó, akár a házban, amelynek lakója elment.

- Ezek meghaltak!... - bólogatott a Rézangyal szomorú arccal.

A kardját nézegette, amellyel terjeszteni vélte volt az eszmét, és azon szomorkodott, hogy két csillagja mellé immár nem kapja meg soha a harmadikat. Így állt bűnbánatba esve, majd arra határozta magát, hogy felhagy világjavító céljaival. El is dobta rögtön a kardját, fordult és körülnézett. És akkor, az égett rongyokból kigurulva, meglátta a kenyeret és a szalonnát. Felvette, leült, és falatozni kezdett.

Nem csoda, hogy ízlett neki, mert az Isten előre látta, hogy meg fog bűnös útvjáról térni, és jutalmul megpirította neki a kenyeret, és megsütötte neki a szalonnát.

RENDES FELTÁMADÁS

1

Mindenütt szép a május, de a püspöki udvarban a legszebb. Különösen ilyen jókor, napfelkelés idején. A harmat nevetve csillog, mintha Szűzmária drágagyöngyököt hintett volna széjjel az éjszaka. A virágágyak kórusban éneklik a sokféle színt, s körül a kerítés mellett: fehéren és lilán orgonáznak a fák. Fent pedig, és kereken, a háromszárnyú palota tetején, a friss fényben piros szájjal dalolnak a hazajött fecskék; olyanok éppen, mint az apró kicsi papok, kik az első miséjüket éneklik.

Emberféle sokáig nem zakatol.

Aztán egy kicsi csizmás alak jön be a boltíves kapu alatt. Piros, bajuszos arca van, és tollas pörge kalapja. Füttyül, és a nádpálcájával csapkodja csizmája szárát. Ez az intéző, a neve Demeter. Két fajta lakik benne: ha káromkodik, akkor magyar; ha patvarkodik, román.

Gyorsan és aprókat lépve, a gazdasági udvarba tart egyenesen. Az istálló előtt megáll, és katonásan kiált:

- Énekes bácsi!

Vár néhány pillanatig, aztán újra kiált:

- Énekes!

Az istállóból egy öregember fut elé. Középtermetű, sovány, falusias és rongyos. A haja hosszú, gyér és fehér. A szemöldöke és a bajusza is fehér. S bozontos is mind a kettő. Egy könyvet tart a kezében, és ügyetlenül dugja.

- Tessék parancsolni! - mondja.

- Miféle könyv az? - int rá Demeter.

Az öreg hátranéz, mintha ott keresné valahol a könyvet.

- Ott a kezében! - szól rá Demeter.

- Szűz Mária virágoskertje - jelenti Énekes bácsi.

Az intéző felmutat az orgonafákra:

- Hát ez a virágoskert nem elég magának?

- Elég, de ebből az enyimből imádkozni szoktam!

- Halljunk oda! - röhint egyet Demeter. - Hát itt a palotában nincsenek elegenden, akik imádkoznak?!

- A jóra soha sincsenek elegenden - mondja jámborul az öreg.

- A trágya ki van-e takarítva?

- Ki van, hogyne.

- Hát a lovak ki vannak-e keféelve?

- Éppen most fogék vala neki.

- Evvel a könyvvel?

- Nem evvel, hanem a vakaróval.

Az intéző elveszi tőle a „virágoskert”-et, és megkérdi:

- Van-e még efféle könyve?

- Mi célra?

- Nem mi célra, hanem ide csak avval a többivel is! Itt nem lehet elimádkozni azt a sok drága időt! Egy-kettő!

Felhők szállják meg az öreg kék szemét, s szelíd arcát félelem nyomorítja el. Mit tudjon csinálni? Hazudni nem való az ő igazi lelkének, de a könyvei neki többek, mint a kenyér. Legjobb volna összegömbölyödni, mint a sün, de semmi tüske nincs a természetében.

- Na, mit tojószkodik itt?! - kiált rá Demeter.

- Hát mit cselekedjem, hogy jó legyen?

- Adja elő a többi könyveit is!

Énekes bácsi kerülgeti a hazugságot:

- Ebből szoktam a legtöbbet imádkozni, amit el tetszett venni.

- S a többit miből szokta?

- Innen egy kicsit, s onnan egy kicsit.

- De könyvből?!

- Legtöbbet kitalálásból s emlékezésből.

Két galamb röppen eléjük a földre. Búgnak, és puhán lépkedve harmonikáznak.

- Van még efféle könyve? Arra feleljen!

- Azt kell mondanom, hogy nincs - kínlódja ki az öreg, de mintha menekülne saját maga elől, rögtön rámutat a galambokra, és így szól: - Minő kedves teremtmények! A szelídséget és a szeretetet példázzák nekünk.

- Tojást példázzanak! - mondja Demeter, és feléjük suhint a nádpálcával.

A galambok felrebbennek, s úgy szól a szárnyuk, mint az orgona.

- Hopp, repüljön utánuk! - riasztja Énekes bácsit is Demeter.

Az öreg a madarak után néz boldog szemekkel, majd csendesen így felel:

- Lélekben megtettem.

Demeter hetykén és ízetlenül inti le:

- Menjen a nyavalyába avval az örökös lélekkel, Énekes bácsi! Lélekben már én is rég püspök vagyok, de azért a négy fehér után mégsem én ülök fel a hintóba, hanem a kegyelmes úr.

- Ó, kérem, nem a négy fehér számít!

- Hát mi számít?

- Az üdvözülés, a túlvilági jólét.

Demeter kacag:

- Hát arra spekulál maga?

Énekes bácsi felemelinti a kezeit, mintha sátánnak intene:

- A szándék az enyim, de bizony mondom: a szó a kufároké!

- Maga meg van zavarodva!

- Én?!

- Maga... maga!

Az öregnek mosolyra vonul a szája, és gyermeki huncutság csillog a szemében.

- Nem az az okos, aki itt akar jól élni a földön, hanem az az okos, aki az örök életben akar boldogan élni...

Az intéző nevetve keresi a választ, de mielőtt szólhatna valamit, egy legényke ugrik elő a tehénistállóból, és örvendezve kiáltja:

- Édesap... - egyszerre bedugul, mert meglátja az intézőt az apja mellett. A fejét behúzza, egy kicsit kuncog, és vissza akar sompolyogni az istállóba.

- Gyere csak! - szól és int feléje Demeter.

A fiú odamegy, és az apja mellé áll családi vonalba. Eleven, nyurga kamasz. Az apja formáját nem hozza egyáltalán. A szemei sem kékek, hanem feketék, kicsikék, és egy percig futkosni meg nem szűnnek. A homloka előre kiül és hamarbeszédje gyorsan esik.

- Te is imádkoztál? - kérdi az intéző.

- Én nem, s hát ki igen?

- Hát apád.

- Neki kell is, mert ő a püspök úr mellett van.

- S hát te ki mellett vagy?

- Én a tehények mellett.

Demeter harsogva mulat a legényke gyors eszén:

- Látja, milyen fia van, Énekes bácsi!

Az öreg magához öleli a szemfüles legénykét.

- A jó apának nincs rossz gyermeke - mondja.

- Sem a gazdagnak rossz pénze - szól belé a gyermek.

Az intéző ezen is mulat.

- Mondj még valami jót, lássuk! - biztatja kedvesen.

Az öreg ösztökéli:

- No, mondd ügyesen, Péterke fiam!

- A pap sem prédikál ingyen - jelenti ki Péter.

- Hát kérj valamit!

A gyermek jól megnézi Demetert, hogy mit kérhetne tőle.

- Azt a könyvet! - mutat a kezére.

- Nesze.

Péter elveszi a könyvet, és megnézi a címírást rajta.

- Ez a mű könyvünk - mondja, és a háta mögé dugja. Aztán felnéz az intézőre, és huncut szemekkel jegyzi meg: - A tudatlannak kell a könyv, s nem ez olyan nagy tudós embernek, mint maga.

- Hát te engem tudósnak tartasz?

- Mindenki tudós magáhozléve.

- Mit jelent az, hogy magáhozléve?

- Az azt jelenti, hogy a szamár bögni tud, s a ló futni tud.

- S hát én mit tudok?

- Bógetni a szamarat, s futtatni a lovat.

- S hát te mit tudsz?

- Én azt tudom, hogy minden szamárnak van legalább két lába.

- S hát apád?

- Apám azt tudja, hogy mű most nem hárman vagyunk e helyt, hanem négyen.

Az intéző körülnéz, de csak hármukat látja.

- S ki a negyedik? - kérdi.

- Az Isten - feleli Péter.

Demetert meglepi nagyon a felelet. Azt sem tudja, hogy mit mondjon hamarjában. Egy kicsit nevet, egy kicsit szorong, s egy kicsit restelkedik. Végre megcsapja pálcájával a csizmája szárát, és barátságtalanul veti oda:

- Slussz!

Továbbmegy, és nézi a földet. Ha egy-egy fadarabot vagy kövecskét lát, azt berzenkedve rúgja tovább.

- Valóságos szemétdomb ez az udvar! - fordul egyszerre vissza és meggyűlve pattog a szó a száján: - Ez így tovább nem megy, Énekes bácsi! Nekem még jó volt akárhogy, de máma jön az új jószágigazgató, s az pedig a maga orrát a mocsokba veri, ha meglátja ezt a szemétdombot. Itt nem lehet folyton imádkozni, sem tudákoskodni, hanem dolgozni kell! Érti!?

Péterke biztatótag nézi az apját, de látván, hogy az öreg nem szól, maga felel meg Demeter úrnak:

- Münköt nem kell tanítani.

- Mit beszélsz? - közeledik szúrósan az intéző:

- Péterke még gyermek - menti az apja.

A legényke azonban odaáll bátran Demeter elé, és így szól:

- Azt mondtam, hogy münköt nem kell olyan mérgesen tanítani, mert ebben az udvarban eddig is mi dolgoztunk s nem más.

- Hogy mersz te így beszélni?!

- Merhetek, mert én seprem meg - mondja Péter, és szót sem várva, rögtön elindul a tehénistálló felé.

Demeter sárgán néz utána, majd az öregre mordul, mint a kutya: - Takarodjék maga is!

Énekes bácsi nem felel, hanem vén fejét lehajtja, és úgy kullog e a színről.

- Tizenegyre ragyogjon minden! - szól utána Demeter, aztán eltűnik ő is.

Egy ideig csend van.

Elszáll a ház széléről egy fecske. Utána egyenként és gyors körökkel a többi is világba röppen.

A nap kikerekedik az égre, és a palota faránál, mint felséges zuhatag, egészen betör. Elönti az udvart, a szemétforgácsokat, a kavicsokat arannyá változtatja, s a harmatgyöngyöt csiszolni kezdi.

Aztán Péterke is kibúvik seprűsen az istállóból. Rögtön megáll és széjjeltekint. Az intézőt nem látja sehol, és derűs lesz. Felcsapja a seprűt a jobb vállára, s elindul a lovak istállója felé. Az ajtóban megáll, és látja, hogy az apja nagy buzgalommal keféli az egyik fehérret:

- Beh kár, hogy ez a szegén ló nem tud beszélni - mondja.

- Mért? - kérdi az öreg.

- Azért, mert akkor megkérné édesapámat, hogy ne kefélje.

Az öreg tovább űzi a dolgot.

- Eredj szépen seperni - mondja végre.

- Akkor por lesz.

- Eredj szépen! Nem hallád, mit mondott az intéző úr?

- Ha intéző volnék, én is sokat beszélnék.

- No, ha így fogadsz szót, itt az udvarban nem lesz jövendőd.

Erre leveszi Péter a válláról a seprűt, és maga elé támasztja, mint a pásztor a botot. Az eszét összeszedi, komoly arcot vág, s mintha a népnek beszélne, így szól:

- Az egy szikrát sem úgy van, ahogy édesapám mondja. Mert ebben az udvarban, s nyilván máshol is, csak úgy lehet valamire menni, ahogy én csinálom, s nem úgy, ahogy édesapám csinálja. Ezt a könyvet is ki vette vissza az előbb? Ugye, hogy én?

- Ügyes voltál! - mondja az öreg. - Csak eredj söpörni szépen.

Péterke rögtön ráfelel:

- Abból ma nem eszik ez az udvar, hogy én őt megseperjem.

- Erössen fellázadtál!

- Én fel, s édesapámnak is fel kéne, mert örökké sikeresebben dolgozik egy száj, mint két szorgalmatos kéz. A példa bizonyítja s éppen legjobban az édesapám példája. Mert itt vénült meg ebben az udvarban, s mit haladott eléfelé? Nemigen sokat, mert örökké csak hallgatott, s örökké csak dolgozott.

- Itt a földön ne keress igazságot - jegyzi meg szomorúan az öreg.

- Hát mért ne keressek?

- Azért, mert nincs.

- Nincs a nyavalyát! - ellenkezik Péter. - Van itt igazság, s nem is egy, hanem kettő. Mert van egy gazdag igazság, amit a gazdag ember pénzzel vesz el; s van egy szegény igazság, amit a szegény ember okos ésszel kerít magában.

Az öreg békével hallgatja a szókimondó gyermek szavait. Istenre gondol és az örök életre, melyben mindenki elnyeri majd jutalmát érdeme szerint. Nem is szól, csak keféli szelíd arccal az egyik lovat a másik után, mintha azokkal menne majd a másvilágra.

Péter is beléun a hasztalan szavalásba, és az udvarba veszi az útját. Füttyölve és dudorászva ballag ide-oda rajta. Néha felvesz egy forgácsot, vagy a kerítés mellé dob egy követ.

Így tölti idejét.

Végre megérkezik az új jószágigazgató. Magas és finom úr. Szép kék ruha van rajta. A kezében kesztyű és bot. Demeter mellette lépked, folyton beszél és mutogat neki. Még jóformán közel sem menne az istállókhöz, megállnak.

- Énekes! - kiáltja Demeter.

Az öreg előjön.

- Péter! - kiáltja Demeter.

Péter is előjön.

Odaállnak mind a ketten az urak elejébe, mint a bakák.

- Ez a kocsis, ez pedig a fia - mutatja be őket Demeter.

Az igazgató megvizsgálja a két szolgát, aztán odafordul az öreghez:

- Hogy hívják magát?

- Énekes Ferenc, a nagyságos úr szolgálatára.

- Hát téged? - kérdi a legénykét.

- Engem Péternek, az intéző úr is tanúsítja.

- Hát miért kell azt neki tanúsítani?

- Azért, hogy ő is szerepeljen.

Az igazgató gyenge mosollyal ránéz Demeterre, aki megjegyzi, kínosan vigyorogva:

- Ez a kölyök mindig ilyeneket mond.

Az igazgató megsimogatja Pétert, aztán elbocsátja az apjával együtt.

- Ez az öreg megbízható embernek látszik - szól.

- Megbízható ugyan - mondja Demeter -, de nem sok hasznát lehet venni. Vén és hülye szegény...

Nem nézik meg sem a lovakat, sem a többi állatokat, hanem még beszélgetnek néhány percig, aztán az igazgató elköszön és elmegy.

- Na, Énekes bácsi, mit szól az új igazgatóhoz? - kérdi Demeter.

- Finom embernek látszik - feleli az öreg.

Az intéző kacag:

- Finom, finom: egy fél éve jött ki a börtönből. Aztán zsidó létére eljött ide a püspök úrhoz, hogy ő meg akar véglegesen térni. Szépen átállott a katolikus vallásra, s most itt van mint jószágigazgató. Mit szól hozzá?

- Az Isten jobban örvend egy megtért bűnösnek, mint száz igaznak - mondja Énekes bácsi.

Demeter dühösen legyint:

- Jobban fenét! - aztán rögtön hozzáteszi: - Délután ötre készen legyen a nagyobbik kocsi, érti?

- Igenis, kérem szépen.

Megint csapkodja a csizmája szárát, ahogy elmegy.

Énekes bácsi készül. Keni a hámat, s fényesíti csatjait. A kocsit mossa és olajozza. Fújdogálja közben a szent éneket, és csodálatosan boldog.

Délután ötkor felül az igazgató, és Demeter a hintázó kocsira.

Az öreg derűsen hajtja a két fehérret a püspöki birtok felé. Ahogy megérkeznek s leszállnak, odaszól neki jókedvűen az igazgató:

- Maga sohasem szokott köpni, öreg?

- Nem vagyok pipás ember, nagyságos úr.

- De mint kocsis?!

- Nem én, kérem szépen. Köpés nélkül hajtottam örökké a lovakat.

- S káromkodni sem szokott?

- Azt még úgy sem, nagyságos igazgató úr.

- Hát akkor maga milyen kocsis?

- Én csak ilyen öreg, kérem szépen.

Egy hét múlva új kocsis jön a fehér lovak mellé.

Fiatal, erős és goromba.

Köpik és káromkodik.

Szidja és taszigálja az öreget. Amikor nem látják, rúg is rajta egyet-egyed.

Péter látja a dolgot, és forr.

- Én ezt a mocskost megverem, édesapám - mondja.

- Azt ne, fiam. Majd a jó Isten eligazítja.

- El, ha el.

Az öreg ágyba kerül. Ott fekszik az istálló sarkában, egy rozoga tákolmányon.

Az új kocsis itt sem férhet el tőle, hanem keféket dobál rá. Néha villát és lapátot is.

Aztán egy pénteki napon befördítja a sarokba, ágyával együtt. Kiönti, mint a szemetet.

Péter eléveszi a bicskát.

- No, most kieresztem a belit! - lobog.

Az öreg felfogja a kezeit, és úgy kerek a fiút:

- Ne bánts, édes fiam!...

Alig tudja kimondani a szót:

- Majd odaát... Ott lesz igazság!

Másnap csendesen meghal.

Ott fekszik az istállóban egy fél nap és egy éjjel.

Péterke és a lovak virrasztanak felette. Rászállnak az istállólegyek, kívülről a rendes legyek és mindenféle tarka és cifra legyek. Rászállnak megnyugodott, derűs arcára, és odarakják a petéiket.

Aztán eltemetik.

2

A rendes temetőbe teszik, ahová mindenkit tesznek.

Hátul, a hatalmas kerítés mellé.

A koporsója gyenge fenyőfadeszkából van megtákolva. Festetlen és rések is vannak rajta, hogy azokon keresztül lesni lehessen majd a feltámadást.

Sírja nem mély, és a föld is puhán nyomja.

Nagy papokkal és nagy urakkal, gazdagokkal és szegény boldogokkal fekszik együtt Énekes Ferenc.

Fekszik, és vár.

Csendesen, baj nélkül és zaj nélkül múlnak a napok.

Várja az örök fény derengését és az igazság eljövételét.

A színe mindegyre sötétül, és a vágtyól fokozatosan és állandóan sorvad.

Menthetetlenül esik összefelé.

Erjed az átváltozás törvénye szerint.

A peték kikelnek az arcán, és vidám gyermeki életet élnek.

Férgek botorkálnak, futkároznak és dongnak az arcán, mint valami kies, hegy-völgyes vidéken. A füleire és az orrára másznak, és pajkosan ugrálnak le onnan arcának völgyeibe.

Sokan vannak és sokfélék, mint az emberi társadalomban.

Vannak szürkék, foltosak, kockások és csikosak. De a legszebb közöttük egy cifra, zöld fényű légy. Gőgös, és sokat röpköd, hogy tüntessen gyönyörű színével, de csak finnyásan táplálkozik, mintha megvetné paraszt volta miatt Énekes Ferencet.

Annál mohóbban lakmároznak a többi fajták.

Asztaluk illata szétillan a koporsó résein a földbe. Főleg fölfelé illan a színre, ahol megrészegíti a szabad legyeket is. Kivált a termékeny anyák seregszámra csődülnek oda. Kábultan kicsinyeket raknak, amelyek a göröngyök között a résen és a giliszták útjain Énekes felé törnek.

A vörös torú és fekete csikos bogarak alulról törnek neki, és mint a temető pionírjai, úgy vágják és kaparják a földet.

Ádáz támadások idejét éli az öreg.

Bál van.

Kecses kis pillék táncolnak ugrálva rajta.

Aztán a fülledt és ammóniás szagban, kemény munkára szántan, szövetrágó rovarok jönnek.

Majd fűrge kicsi atkák csontvázvá preparálják az öreget.

És beáll a csend.

Csupán az idő ketyeg, mint egy mérhetetlen és tökéletes óra, melynek központi kereke a nap, és kisebb kerekei a csillagok.

Másodperceivel évszázadot mér.

Percei az ezredévek.

Tíz percre millió.

És órája a mérhetetlen.

Ketyeg és óráról órára halad a mutatója, mint az üstökös.

Halad a tizenkettő felé.

Eléri, és üt.

Kong a végtelenen keresztül.

Az angyalok sorba verődnek, mint a riadóra.

A csillagok táncolnak, mint a harmatcseppek a reggeli orgonafán.

Az Isten áll a világ közepére.

Itt van az ítélet napja.

A föld átgurul egy másik világba, mint valami labda.

Víg és szép angyalok jönnek rá, és trombitálnak.

Világzengetően trombitálnak.

Szakad a fény, mint a zápor.

A sírok megnyitnak, és örömet kiáltanak.

Harsog a trombita, mint az el nem rontható kacagás.

Fölébrednek a halottak, és ujjongva tódulnak kifelé.

Péternek is kipattan a szeme, és felül. Valami csodát sejt, és körülvigyázkodik gyorsan. Észreveszi, hogy ott fekszik mellette az apja és nagyon megörvend. Egyenesre feszíti a derekát, és megint körül néz. Látja a megnyílt sírgödör falait, amelyeken soha nem látott virágok nyílnak. És látja, hogy felülről ömlik bé az illatos, puha fény. A trombitaharsogást is hallja.

- No, most lesz, ami nem vót! - mondja.

Aztán megragadja az apja vállperecét, és rázza.

- Édesapám!

Az öreg nem akar mozdulni semmit.

Péter jobban kezdi rázni:

- Édesapám, keljen fel, mert erősen trombitálnak!

Végre kinyílik lassan az öregnek is a szeme. Látja a zuhogó fényt és megijed, hogy szolgálta létére ennyire elaluvék. Rögton keresztet vet, ahogy életében is szokta.

- No, most jól tette ezt az egyet - mondja neki Péter.

- Mit? - kérdi az öreg.

- Ezt a keresztvetést.

- Há miért?

- Azért, mert ennek most hasznát vesszük.

Az öregnek sejtelve sincs arról, hogy milyen nagy napra ébredt. Péter kacag neki, és gyönyörködve nézi.

- Szép üdó van, ugye, édesapám?

Énekes csodálkozva tekergeti a fejét.

- Ilyen szép még sohasem volt - ismeri el.

- Ezután már ilyen lesz örökké - állapítja meg Péter.

- Honnét tudod?

- Onnét, hogy azt trombitálják. Nem hallja?

- Hogyne hallanám! - mondja az öreg. - Csak azt gondoltam hogy vadászatra mennek az urak.

- Most nem ők, hanem mi megyünk vadászatra.

- Hogyhogy?

- Hát úgy, hogy ez nem az urak napja, hanem a mi napunk.

Az öreg még mindig kábult, és nem tud létrejönni. Péter megfogja mind a két vállát, és megrázza istenesen.

- Feltámadás van, édesapám! - kiáltja neki.

Énekes tátog, és megtelnek könnyel szemének üregei.

Sír örömeben, mint a gyermek.

- Most nem bőgni kell, hanem örüvendezni! - oktatja Péter.

Az öreg törli csontkezeivel a szemét, majd megkérdi végre:

- Hol van az Isten?

- Valahol odakünn lesz.

- Akkor most egyenesen elejébe megyünk.

- Oda egyenesen! - mondja Péter, és feláll. Aztán a hóna alá nyúl az öregnek, s őt is felemeli.

- Hát innét hogy jutunk ki? - nézi Énekes a sírgödör falait.

- Innét jól - szól Péter, és könnyedén kitolja az öreget. Aztán kiugrik ő is, és megindulnak az üres sírok között. Mennek és meg-megállnak.

Ömlik róluk a csoda és az öröm.

Mert olyan a föld, mint a paradicsom.

- Aztán én azt a kocsist megöltem vót - mondja Péter.

Az öreg megütődve néz rá:

- Tán nem?!

- Én meg biza.

- S aztán mi lett?

- Húsz esztendeig a tömlöcben voltam.

- Akkor kiállottad a büntetést.

- Én ki, de azért most, ha ítélet lesz, nem muszáj emlegetni.

Ahogy mennek át a temetőn, hát egy örült ember futkos keresztül-kasul, s minden sírba betekint.

- Maga kit keres, atyafi? - kérdi Péter.

- Én a feleségemet - mondja az örült.

- Hát hova lett el?

- Ebben a támadási zűrzavarban megszökött.

Még szállingóznak elkésett felkelők. Némelyik egyedül, mások kiterjedt családdal, sőt egész nemzetségek is vonulnak.

Két inasféle is törtet. Szaladnak, mintha elkéstek volna valahonnan.

- Mindenki törekszik ez alkalommal is - jegyzi meg Péter.

- Most legalább jóra törekszik - mondja az öreg.

A kapu irányában nagy csődület van. Messziről látszik, hogy kavargó és hullámzik az egész. Közelebb érve, zúg és morajlik is, mint a tenger. Kardos angyalok sűrögnek kétfelől és hátul, hogy rendet csináljanak. Egy rangosabb parancsokat osztogat nekik, és harsányan kiabálja a tolongó népnek:

- Sorba, sorba! Rendes feltámadás!

A főbb angyalok egy csomóban állnak oldalt, mint valami vezérkar.

Énekesek is megérkeznek, és belévegyülnek a tolongásba.

A parancsnok nem bír az áradattal. Kivonja a kardját, villogtatja, és úgy kiáltja:

- Sorba, sorba! Cím és rang szerint!

Meghökkenő, különös gyülekezet ez. Törtető, vidám és mégis riasztó. Az állkapcsok csattogva verik ki a hangot, és nyugalmi állapotukban vigyorognak. A szemek üregei mohón merednek a káprázatos világba. A koponyák ezer színt vernek a fényben. A lábak kopognak, és a hadonászó karok úgy szólnak néha, mint a furulya. Néha visítanak, mint a klarinét, vagy búgnak, mint a tárogató.

Vannak kedélyesek is, akik ujjsontjaikkal egymás vállain citeráznak.

De nekik semmi sem különös.

Ismerik egymást.

Látnak, hallanak.

Mindent természetesnek találnak.

De főleg kegyetlenül törtetnek előre a sorban.

- Ezek mért furakodnak? - kérdi Énekes az egyik szomszédjától.

- Azért - mondja a szomszéd -, mert mindegyik gazdagabb akar lenni, mint a másik.

- Hogyhogy gazdagabb?

- Hát maga ezt nem tudja?

- Én nem tudok semmit. Csak most érkezénk ide a fiammal.

- Hát akkor hallgasson ide, maga gyámoltalan! - magyarázza az alak: - Mindenki arra igyekszik, hogy a másik előtt jusson ki a kapun, hogy annál többet foglalhasson!

- Mit foglalhasson?

- Hát földet vagy erdőt, kincses forrást vagy bányahelyet. Ki amit éppen akar.

Szétlökik őket és elsodorják.

A parancsnok angyal éppen mellettük kiáltja teli torokkal:

- Sorba! Rang és cím szerint!

Az öreg és Péter egymásra néznek.

- Furcsa egy feltámadás! - mondja Péter.

- Egy kicsit furcsa... - hagyja helyben az öreg is, de bizakodólag hozzát teszi: - Azért lehetetlen, hogy itt érdem ne legyen.

Oldalt húzódnak egy kicsit, hogy jobban szétekintsenek, s hogy utat nézzenek maguknak eléfelé.

- Álljanak bé a sorba! - szól rájuk egy angyal.

- Nem vagyunk a katonaságnál! - mondja Péter.

Szóváltásba kerülnek.

- Istennek éltem földi életemben - bizonykodik az öreg. - Most itt az ideje, hogy elnyerjem a jutalmat.

- Hogy hívják? - kérdi az angyal.

- Énekes Ferencnek.

- Mivel foglalkozott?

- Kocsis voltam a püspök úrnál.

- No, akkor menjen hamar a sor végire!

- Oda mért?

- Oda azért, mert ott van a helye. Előbb a püspök urak, a kanonok urak s a nagyvilági urak mennek ki. Mit akar maga kocsis léteére? Nem lehet mindjárt az első napon ezt az új világot is felforgatni.

Az öreg hüledezik.

- Furcsállom a dolgot - mondja.

- Na, akár furcsállja, akár nem: menjen hamar a sor végére!

- Megkérném szépen, maga ki nevében beszél?

- Én a rendezőség nevében.

- S erről az Isten is tud?

Az angyal megbotráncozva feleli:

- Az ő parancsára történik minden.

- Nem hiszem!... - tekergeti Énekes a koponyáját.

- No, ha nem hiszi, mindjárt meg fogja látni - szól az angyal, s már indul is a parancsnok felé, hogy odahívja.

- Ezt én szinte gondoltam - mondja Péter, és int az öregnek, hogy induljon utána.

Egérutat vesznek a tömegben, és furakodnak, ahogy csak lehet: A parancsnok azonban megtalálja őket, és rögtön vállon ragadja. Jobbjával az öreget s baljával Pétert.

- Lesz rend, vagy nem?! - mondja haraggal.

Énekes szembeáll véle:

- Legyen, de érdem szerint!

- Akkor gyérünk a sor végére!

Az angyal kituszkolja a tömeg közül mind a kettőt, és inti nekik hátrafelé az utat.

- Mars! - mondja.

Az öregnek forróság szalad végig a csontjaiban, és láng csap ki a bordái közül. Az állkapcsai reszketnek, és a nyakcsigolyái csikorognak.

Csodálatos erőt ad neki ez a végső igazságtalanság, és kihúzza magát.

Olyan, mint a meggyújtott fenyő.

- Nem megyek! - mondja fenyegetően.

Az angyal rá akarja emelni a kardját, de Énekes félreugrik.

- Igazad vót, Péter! - kiáltja, és egy gyors mozdulattal leakasztja a lábszárcsontját, és megsuhogtatja, mint a cséphadarót, aztán szabni kezdi véle a népet.

- Vágjad, Péter! - hasít a hangja.

De már Péternek is suhog a kezében a lábszárcsontja, és szapul mindenkit, akit ér.

Fél lábon állva aprítják a népet.

Mindenki ordít, és tapodja egymást.

Az angyalok kürtszóval hívják az Istent.

Az Isten megjelenik, és halotti csend lesz. Aztán int Énekesnek és Péternek, hogy a lábszárcsontjaikat akasszák helyre, és menjenek elébe.

Énekes és Péter engedelmesen megcselekszik.

- Miért békétlenkedtek? - kérdi tőlük az Úr.
- Azért - feleli az öreg -, mert az angyal a sor végére akart állítani.
- És mért nem akartál odaállni?
- Azért, mert egész földi életemben türtem és szenvedtem, hogy most boldog lehessenek.
- És a sor végén nem tudsz boldog lenni?
- Nem.
- Miért?
- Azért, mert magam előtt látom azokat, akik egész életükben tolvajok és gonoszok voltak.

Az Isten sajnálkozással néz Énekesre, és megkérdi tőle:

- Minek teremtettelek?
- Jónak és szegénynek.
- Akkor légy jó és szegény, a sor végére állván.

Énekes ránéz a fiára, hogy mitévők legyenek.

- Azért se menjünk! - súgja neki Péter.

Állnak és nem indulnak. Az Úr szomorúan nézi őket.

- Bánom, hogy feltámasztottalak - mondja csalódottan végre.
- Azon lehet segíteni - feleli sértődötten az öreg, és odaszól a fiának: - Gyere, Péter!

Megindulnak ketten, vissza a temetőbe. Elmennek a sírhoz, amelyből feltámadtak az imént, a szájánál megállnak, belenéznek, majd visszafordulnak mind a ketten, és csodálatosan egyazon gondolattal és egyazon örök keserőséggel egyszerre kiáltják:

- Aztán nekünk többet ne trombitáljanak!

Azzal visszafeküsznek szépen egymás mellé, magukra kaparják a földet, és elalusznak mindörökkön-örökre.

KIVIRÁGZOTT KECSKESZARVAK

Angyali falu ez a miénk.

Különben nyár van, s természetesen este.

A hold kidugja az égi hárem függönye mögül az arcát, és legények után leskelődik. Hamar meglát két fiatal tehetőset, és megkérdi tőlük:

- Hova mentek?

- Az orrunk után - feleli Ádám.

A hold nem húzza fel az orrát:

- Úgyis tudom - mosolyog negédesen vissza.

- Sokat tudsz! - enyeleg Ádám is véle.

József elszégyelli magát, és közbelép, nehogy szerelem legyen a dologból.

- Ne duruzsolj felfelé! - mondja.

- Hát merre duruzsoljak?

- A szelíd jámborság felé.

Azonban tudja a hold is az egyszeregyet, mert okosan leszól:

- József, József: nem tudod, mi a jó!

Más nyári estéken az ilyen felelés nagy romlást szokott szülni, de most olyan erős a béke, mint a vadkan agyara. Ádámnak sem lángol fel a vére, hogy megejtse férfiasan a gyönyörű holdat, sem József nem átkozza a lesütő bizsergetést.

Csak mennek nyugalmasan ketten.

Ahogy testvérekhez illik.

Jó az Isten, hogy így tud menni az ember: nyögés nélkül és verejték nélkül, azzal a csodálatos, könnyű képességgel, amelyért hálát mondani csak akkor lehetne eleget, ha nem kéne dolgozni soha.

- No, ide béütjük egy mákszemet magunkot - szólal meg Ádám.

Egy galambos kapu előtt állnak, arccal a ház felé, melyből világosság szűrődik ki az útra. És a világosság között nagy és jó mesterkedéssel elkeverve olyan búbáj, amely képes kinöveszteni a férfi kemény fején a szarvat.

Csak így szép és fűszeres a világ.

- No, mozduljunk béfelé, József!

József tudja, hogy mért fúj a szél, de maga előtt is tagadja.

- Hát ide mért?

- Ide Eszterhez.

- Hát Eszterhez mért?

- Azért, mert leány.

- Hát nálunk nélkül nem lehet leány?

Ádám nem tanítja tovább a bugyuta testvért, hanem megragadja, hogy erővel üdvözítse. Keményen fogja, és irgalom nélkül húzza a kapu felé. József meg-megveti a lábát, de hasztalanul, mert a huncut csillagok az égről s a fákról a kacagó gyümölcsök hátulról tolják.

- Mit akarsz, Ádám? - kérdi inogva.

- Fenntartani az emberi nemet - feleli Ádám.

- Tartsa fenn más!

- Gyere, gyere, ne légy munkakerülő!

- Eressz el!

- Nem lehet.

- Hát mért nem lehet?

- Azért, mert most nem olyan idők vannak, mint a Bibliában.

Ilyen gyöngéden érvel Ádám, mert az ereje pótolja a mérget. El is rángatja Józsefet egészen a kapuig, amely ebben a percben állomássá változik át, ahol a kerék és az utas egyformán megáll. A kerék az Ádám fejében van, az utas pedig maga József, aki megragadja a kapufát, és rákondorodik valósággal, mintha fogpiszkálót akarna nemzeni véle.

Innét elmozdítani nem lesz könnyű dolog - mondja magában Ádám, de ennél többre menni sem ésszel, sem erővel jó ideig nem tud. Csak áll és nézi ragaszkodó testvérét; nagyokat szusszan, és olyan butának érzi magát, mint a szent ember a világi dolgokban.

- Ereszd el a kapuzábét, József! - szólal meg vihar-magos hangon.

József boldogan feleli:

- Előbb várj egy kicsit.

Várnak mind a ketten.

- No, vártam! - mondja Ádám.

József nem is felel, olyan nagy vitéz a kapufán. A csend teknővé alakul, és benne dagad a helyzet, mint a tészta. Ádám megnézi a kapufát, hogy nem lehetne-e kihúzni gyümölcsével együtt, de a fának nagy árnyéka lehet a földben, mert mozdulni sem akar. Akkor cselvetés jut eszébe, és így szól:

- Hiszen te leányt ölelsz, József!

József meglazul egy pillanatra a fán, de aztán visszahúzódik nyugodt lelkiismerettel.

- Ez nem leány, hidd el.

- Én neked nem.

Hiába feleselnek azonban, mert ez nem oldja meg a dolgot. Nincs más hátra, mint hogy Ádám megüzenje a háborút, és leverje Józsefet a fáról, mint a békát; vagy lefejtse, mint a piócát. Hevesen áhítja rögtön a felszerelést: valami rudat vagy husángot. Belépik tehát a kapun, hogy az udvaron kutatásba fogjon. Ahogy azonban menne, egyszerre megmozdul a ház túlsó bütijénél valaki. Emberi alak, puha és fekete. Vénasszonynak látszik.

Ádám meglapul a kerítés mellé, és figyel. A szoknyás duruzsol, aprókat lépve jeleket végez, aztán megperdül maga körül, és ismét jeleket végez.

Határozottan vénasszonynak látszik.

Különös szagokat hoz arrólfeől a szellő, és titokzatosan perceg a csend. Ádám gyorsan és feszítő hőt buzogva erjed a kerítés mellett. Aztán a medréből egyszerre kiugrik, felragad egy követ, és odavágja a vénasszony felé. A kő és Ádám egyszerre repülnek: egyik nagyot csattan a ház oldalán, a másik pedig Józsefnek borzongva így szól:

- Boszorkány van az udvaron!

József nem hiszékeny, hanem állhatatos.

- Találj ki jobbat - mondja, és tovább öleli a kapufát.

- Vakuljak meg, ha nincs.

- A jó Isten ne hallgassa meg.

Ádám megfogja az ingét, és húzza:

- Hamar, amíg élünk, József!

- Hogyne, hogy bévigy a házba.

- Én nem viszlek be, hanem fussunk! Ereszd el a kapuzábét s a vallást, s ahogy csak lehet, fussunk!

Ahogy ezt kimondaná Ádám, egy fekete kecske jön ki az udvarból, és a kapuban megáll. Szép, szelíd állat, kedvesen gyöngyös, és mekeg is néhányat aprót, hízelkedő hangon. Aztán odalépked Ádámmal kecsesen, megdörgöli a lábához a nyakát, majd meg is bökdösi puhán és játszva. Utána odamegy Józsefhez, és vele is végbeviszi ezeket.

- Kedves állat - ismeri el József, de azért nem ereszi a kapufát.

Ádám kételkedve nézi a kecskét, pillogat és forog, mint a hitetlen ember. Aztán mégis rászánja magát, lehajol, és megsimogatja a játékos állat puha gyapját.

- Ez csakugyan kecske - mondja.

Az állat megbüzöli a kezét, majd bökdösi is megint, mintha játszani akarna.

Ádám a nagyobb bizonyosság kedviért egészen lehajlik, és benéz alája; ahol is megduzzadva látja a tőgyet.

- Ez felül is kecske, s alul is kecske - nyugszik meg.

- Hát te mit gondoltál, hogy mi? - kérdi József.

- Én azt; hogy Putifárné - felel Ádám.

Józsefet megrémíti a szó, és szorosabban fogja megint a kapufát. Kiszoríthatja most azonban a lelket is abból, mert Ádám a kecskének áldoz mindent. Játszik vele, cirógatja, hergeli, és még túlkölésre is kihívja. Megértik egymást, és vidáman pajzánkodnak egy ideig. Lassanként azonban a kecskét kezdi elhagyni a szemérmesség, és játékába belévonja a két hátulsó lábát is. Emelgeti őket, egyszer az egyiket, máskor a másikat, először csak alig, aztán mindjobban és feljebb. Melléje mekeg is, mint a táncos, amikor mondja a rigmust.

Ádám gazdaságban nőtt fel, s érti az állatok nyelvét. S így azt is tudni véli, hogy a lábemelgetés mekegéssel kísérve azt jelenti, hogy rég nem fejték meg a kecskét, minek folytán felgazdagodott a jó szagú tej, és feszíti a tőgyet.

- Várj, mindjárt segítek rajtad! - mondja.

A kecske érti a jóságos emberszót, és mindjárt szétteszi a lábát. Ádám is alá húzódik rögtön, és huzint a markába egy sugarat. A tej melegen lepi bé vályús tenyerét, s ő különös belső sugallatot érez, hogy nyomban megnyalintsa.

- Híjj, be édes! - mondja boldogan, és nyalint egyet ismét.

- Lám, adj egy kicsit! - kívánja József.

Ádám odatartja neki a markát.

- Híjj, be édes, csakugyan! - mondja József. - Adj még egy kicsit!

Újból nyalint egyet, és dicséretképpen elereszti a kapufát.

- Ugye, jó? - kérdi Ádám.

József nem felel, hanem sebesen a kecske alá fekszik, és habzsolni kezdi a tejet. Mohó nagyon, és gügyög, mint az ártatlan csecsemő. De boldog a kecske is, sugárzik valósággal. Igazi állat azonban és telhetetlen: ránéz nagy megejtéssel Ádámra, és int neki, hogy jöjjön ő is.

Ádám szófogadó, és már ott van alatta.

Gügyögnek mind a ketten.

Olyanok, mintha nyíló virágok volnának, akik harmatot kapnak.

Így lakmároznak egy ideig. Egyszerre azonban ének hangzik fel: az úton, s lépések közelednek. A kecskének hegyes füle van, amit előrecsap, mint rebbenéskor a szárnyát a madár. S már ugrik is.

Ádám és József ott fekszenek hoppon. A szájuk nedves, és arcuk a boldogság árvizétől feldúlt.

- A nyavalya törje ki, éppen akkor futott el! - kezd duzzogni József.

- Mikor? - kérdi Ádám.

- Amikor legjobb lett volna.

- Mért nem fogtad meg a lábát?

- Én meg akartam.

- Hát akkor?

- Hát akkor immár elfutott volt.

Nem osztozkodnak tovább, hanem felkelnek, és rendbe hozzák öltözetüket. A mellüket kidomborítják, és feszülnek másképpen is. Különösen József.

- No, most gyere!

- Hová? - kérdi Ádám.

- Bé a házba.

- Oda minek?

- Hát Eszterhez.

- Hiszen a kapuzábé itt van! - kacagja Ádám.

József elengedi a füle mellett a múltat, és megragadja a bátyját:

- Gyere, ne szégyelld magad!

Ádám messze van a szégyenléctől. Inkább a pajzánság fogja őt, szinte érett emberhez nem is illőn. Ennek jelét is adja mindjárt, mert rácsimpszkodik a kapufára, és kölykösen sírva játszik:

- Nem megyek, nem megyek! Én nem állhatom a leányokat.

- Ha nem állhatod, maradj ott - feleli József, és maga megindul sebesen bé a házba. De Ádám is lepattan rögtön a kapufáról, s mint két kergetett szarvas, úgy szöknek bé a házba.

- Kit ölnek odaki? - lepődik meg a gazda.

- Valaki lopja a pajtából a lovat! - találja ki Ádám.

A gazda kézbelit ragad, és indul a tolvajokkal szembenézni.

- Nem is lopja - kacag József.

- Én azt gondoltam - feleli Zsuzsa néni, a háziasszony.

Eszternek sem esik rosszul a móka, mert így szól:

- Mért nem mondtátok, hogy a fánkat lopják az erdőből?

A legények nem mindjárt értik a dolgot, mire Eszter hozzáteszi:

- Legalább nem jött volna reggelig haza apám.

A két legény szereti ezt a beszédet, mert valami belső parancsolat szerint sürgős volna különkapni most a leányt. Az asszonyt is egyengetni kezdi Ádám:

- Feküdjék le, Zsuzsa néni!

- Hát én mért?

- Azért, hogy aludjék.

- Eleget aludhatom még a feltámadásig.

József is hozza oldalból a segítséget:

- Ha én Zsuzsi néninek volnék, még horkolnék is.

- Igende, neked nincsen nagy leányod! - örködik az asszony.

Nemhogy le tudnák fektetni, még a gazda is visszajön. Azonban nem haragszik, mint ahogy várni lehetne, hanem vidám, sőt boldogan hetvenkedő.

- Eligazítám a tolvajokat! - mondja.

- S azt hogy? - tudakolja a felesége.

- Én úgy, hogy az egyiket hozzávertem a másikhoz.

- Hát ketten voltak?

A gazda a legények felé fordul, és ravaszul feleli:

- Úgy látszik, ma este csak kettesével járnak ide a tolvajok.

A tolvaj mellé hazugot, csalót és gyilkost is mondhatna most bátran, mert a legények nem fogják fel a szót. Annál jobban azonban a leányt, aki a kanapén ülve horgol, s olyan serényen szedi a szemeket, mintha a madarak el akarnák kapdosni előle. Ádám odaül melléje jobbról, s oda József is balról. A szemük parázslík, a halántékukon neki-nekiszökik az erekben a vér, a szájuk is harapós, s a kezük sem nyughatik.

Ádámot még meg lehetne valahogy érteni, de József merőben megváltozott.

- Hát téged mi lelt - kérdi is Eszter.

- Engemet semmi.

- Furcsa semmi lehetett.

Ádám elkacagja magát.

- Furcsa volt, de jó volt...

A két öreg szemben ül velük. Nem szólnak egyet sem, de a szemük úgy fog, mint a harapófogó.

Ádám már odáig van, hogy meg-megtapogatja a leányt, és a fülinél szagolja is néha. József járatlanabb a közelítésben, s mivel egyebet nem tud kitalálni, hát csámcsog, olyan éhes a lányra.

- Ti megbolondultatok! - ütközik meg a leány.

- Ne beszélj apádék előtt! - súgja neki Ádám.

József is dolgozik, ahogy tud:

- Mindjárt nem bírom, Eszter!

- Mit nem bírsz?

- Nálad nélkül.

Eszter felkel, és csendes felháborodást mutat.

- Ti mit ittatok? - kérdi.

- Mi tejet - mondja Ádám.

- Csakhogy a zsidó adta, ugye?

- Azt nem, mert a kecske.

József felugrik, és a mellére üt.

- Kecske hát!

Úgy mondják, hogy muszáj hinni. Tüzelnek szavuk igazáért, az arcjuk is ki van gyulladva. Egészen olyanok, mint a dühös ragadozók. Eszter félni kezd tőlük, és elhúzódik. Leül egy távoli helyre, és úgy nézi, mint a farkasokat. Biztosan sikoltana is, ha azok újból közelíteni akarnának.

A szobában csend lesz.

Feszül minden, és a delejesség úgy ugrál, mint a majom.

Ádám és József sóvárogva ülnek, mintha nagy karmokkal valami száraz ágon ülnének az erdőben.

Senki sem tudja, hogy mivel lehetne elűzni a derengő ördögöt. Végre mégis nekibátorodik a gazda, és a legényekhez így szól:

- Hát a beretvátokat ki lopta el?

- Azt senki - mondja Ádám.

Az öreg nem hagyja magát:

- Mert azt tudom, hogy valaki el.

- S azt miről?

- Azt arról, hogy különben megberetváltak volna.

Egyszerre az állához kap mind a két legény, s abban a pillanatban döbbenetesre torzul az arcuk. Legalább két colos a szakálluk.

- Emberi keresztény ilyent még nem látott! - mondja Ádám.

Józsefnek is tátva marad a szája a szörbokorban.

A házbeliek először nem értik a dolgot, mert az elég természetes, hogy a férfitermészet messze kitolja a szakállat s a bajuszát, ha két-három hétig nem vágja le valaki. Az öreg még mókázik is, mert így ijeszti a feleségét:

- Mostantól kezdve én sem vágom le, Zsuzsi, hadd legyen nekem is karácsonyra ekkora.

- De mi levágtuk! - tiltakozik Ádám.

- S ma délután mégpedig! - hirdeti József.

Az öregnek több esze van, s nem áll kötélnek.

- Milyen beretvával? - kérdi.

- Mi rendessel.

- Avval, puliszkakeverővel! - kacag esziből a vénember.

A helyzet olyan, mint a vigyorgó sátánnak az arca. Ha a két legényre néznek, érzik, hogy nem kéne kacagni, de éppen azért: Zsuzsi néni is, Eszter maga is kifakad, s verik neveltükben a hasukat.

Amennyit ők derülnek, a legények annyit sötétednek.

Végre felugrik Ádám: s olyan egészen, mintha bicskát akarna elékapni, de valahogy mégis letér erről az útról, és így szól: - Adj, Eszter, egy tükröt!

Eszter tükröt ad, de a tükör is nagy szakállat mutat. Rémitő dolog! Ilyen még nem volt!

- Hát e mi dolog?! - mered Józsefre Ádám.

- Vajon mi dolog?! - mered vissza József.

Az öreg szűnik egy kicsit a kacagással.

- Jól tudtok játszani... - mondja.

A legények újból a tükörhöz folyamodnak. Kapkodják egymás kezéből a vakhátú szakállmutatót.

- Né, most még nagyobb! - fedezi fel József.

Ádám is úgy találja.

Erre gondol az öreg is egyet, szép csendesen feláll, s lábujjhegyen megindul feléjük. Úgy megy, mint a madárfészek felé, amelyben benn ül a madár. Amikor odaér, kandikálva nézi közelről a szakállt.

- Uram Jézus! - kiált fel végre.

- Maga mit uramjézusozik? - támad reá Ádám.

- Hát hogyne! - mondja az öreg. - Hiszen most is nő! Bizonisten nő, a szemem láttára, most jelenleg!

Hátrafordul, és így szól:

- Gyere, Zsuzsi, láss csodát!

Az öregasszony is odamegy, és nézi, majd felkiált:

- Haljak meg, ha nem nő! Ebben a helyben, bizonisten!

Ő is hátrafordul, és így szól:

- Gyere, Eszter, láss csodát!

Eszter is odamegy, és nézi, majd ő is felkiált:

- Bolonduljak meg, ha nem nő!

Ádám és József összenéznek. A szemük azt kérdi, hogy itt ki a bolond: ők-e vagy a házbeliek? S amint így néznék egymást, egyszerre, mint az ördög, felmekeg egy kecske az ablak alatt.

Olyan a hang, mint a vészjel.

Vagy mint a riadó.

Ádám megvillámlik, és sebes mozdulattal feltaszítja az öreget, aki még mindig a szakállát lesi.

József Zsuzsi nénit taszítja fel egy pillantás alatt.

S kirohannak mind a ketten, mint a sűrűből a vadkan. Döngésük még hallik; s az ereje oly vad, mintha romlásba vinnék az egész világot. De a nagy rendben nem történik semmi zavar. A hold most is mosolyog, a csillagok győzhetetlenül fiatalok, és illatos a végtelen éjszaka. A fákön pirosan alusznak a gyümölcsök, és a kertek tetején derű muzsikál.

Teljes dicsőségében él az Isten.

S nem lehetetlen, hogy a mókát ő csinálja.

Mert a kecske megint nincs sehol. Az előbb mekegett, a hangja még el sem hagyta a fület, s ő már nincs sehol. Sem a ház körül, sem az udvaron, sem az út felé.

Pedig Ádám és József eléggé keresik: szemmel és szívvel egyaránt.

- Én ezt alig sem szeretem - rázza az eszét megzavarodva Ádám.

- Mit? - kérdi József.

- Ezt az egészet.

- Hát mit szeretsz?

Ádám nem felel, mert azt kéne mondania, hogy a kecskét. Ilyent azonban szégyen volna kiejteni emberi szájon, s azért Józseftől szeretné hallani előbb a vallomást.

- Hát te mit szeretsz? - kérdi tehát.

- Az Isten nekem bocsássa meg - kerüli ki József is a feleletet.

Többet nem szólnak, hanem felfelé indulnak az úton. Lassan mennek s nem egymás mellett, mint máskor, hanem egyik a másik nyomában. Lógatják a fejüket, s úgy érzik, hogy két láb kevés nekik.

Mennek és kandikálnak mindenfelé.

Egy mekegésért sokat adnának.

Jó idő múlva Ádám hátrafordul, és így szól:

- Te József: nézzél meg jól engemet!

József alig néz rá, kifakad:

- Az ántiiskoláját!

- Hát olyan vagyok? - kérdi Ádám.

- Olyan biza.

- Milyen, te?

- Olyan, hogy a szakállad immár nagy, a szád csúcsosodik, a füled hegyesedik.

- Tovább ne magyarázd! - tiltja le Ádám.

- Hát mért?

- Azért, mert látom rajtad, hogy milyen lehetek.

Bizony egyformák ők.

Kecskésedik egyik úgy, mint a másik.

Szagot is árasztanak már, annyira elérték a bakság duzzadó fokát. S mindez nem tréfa dolog. Mert a tegnap vagy a délután kacagtak volna rajta, ha ilyenfélét hallanak valakiről, de így, ez a valóság, ez meggondolkoztató. Ez nagyobb dolog a halálnál is, mert eddigelé sokan meghaltak, de egyik sem kecskésedett.

Nem tudják, hogy mit vétettek ők olyan nagyot az Istennek!

- Azért nem is olyan rossz ez az állapot! - fordítja a másik oldalára József a dolgot.

- Ha úgy vesszük, nem - feleli Ádám.

Egyszer él az ember, s egyszer a kecske is. Úgy veszik tehát, ahogy jobb. Visszaemlékeznek emberi mivoltukra, és a bakszaggal betakarják. Oktalan és nevetséges az egész emberi világ. A múltba süllyed egyszerre minden, s csak úgy emlékeznek reá, mint a történelemre, amit kis kecske korukban tanultak.

Antivilág nekik az egész.

És boldogan nevetnek.

Nőni kezd a szarvuk is, és különös gyönyör járja át a testüket. Szabadsággá vált az élet! Kiáltani szeretnének az örömtől, és hirdetni, hogy többet ér a kenyérnél a rügy, a háznál a szikla, a verejtéknél a játék, a hazugságnál a döfés, és az álnok nőnél a szabad nőstény!

Összedugják a fejüket, és a boldogság énekeire ösztönzi őket.

És énekelni kezdenek.

Bent a házban az emberek mekegésnek hallják.

De ők mennek az úton, és énekelnek. Teljes és tiszta szívből és olyan szépen, hogy a kecskék mindenütt megremegnek a pajtáiban.

Kóborolnak és énekelnek.

Aztán lemegy a hold, és ők elvesznek a sötétben.

Így jön el a reggel.

A fény előnti a falut.

Az emberek tisztába öltöznek mind, mert vasárnap van. Kedvesek az emberek, az asszonyok és a gyermekek egyaránt. De a legkedvesebb mégis az a két bakkecske, amelyik a faluvégén, a virágos fűben szendereg heverészve. A gyapjuk selymesen fénylik a napon, és kacskaringós, gyönyörű szarvuk kivirágozva illatozik.

Mind a kettőé csupa rozmaringot hajtott.

S milyen csodálatosan megéreznek mindent az asszonyok! Mert lám, ide is eljön harangszókor egy öregebbrendű, szelíden rozmaringot szed a szép bakkecskék szarvairól, azt az imádságos könyvébe teszi, és elindul.

A templomba megy hálát adni a nyugodalmas éjszakáért.

TÜNDÉRI KECSKE

Mintának való őszi éjszaka van. Olyan, mint az igazi tudós: derűs és bölcs. Innét a kis falusi házak közül különösen megejtő. Vannak csillagok is, nevetők. S megvan a hold is; valami érdekeset láthat, mert tágra kerekedve mereng.

Képzetelemben sokan gyűlnek az egyik idétlen házacskára elé, amely félrebillentette jókedvében a kalapját. Ének is hallatszik ki onnét. S tánc és muzsika.

Lakodalom van.

Egy csepp türelmet kérek, és elindulok bé a házba.

- Hová, háová? - szól utánam valaki.

- Mindjárt jövök - világosítom fel.

S csakugyan úgy is van: megkeresem hamar a vígadó apát, az ölembe veszem, és már fordulok is vissza. Viszem az öreget, mint a hold a foltot. Csintalanság, amit csinállok, de most már beléfogta s viszem.

Künn leteszem az öreget a gyülekezeti előtt, és így szólok:

- Uraim: Muszka Gergely!

Senki sem mukkan, csak a szél helyett lebben meg a várakozás. Már-már érzem, hogy valahogy folytatnom kéne, de az ördög megcsiklintja az öreget, s erre megelőz: kuncog kölyök módra, és így szól:

- Ennyi urat sem láttam egy rakáson!

Egy kicsit megszeppenek, hogy csorbát talál ejteni a jó modorra, hozzá fordulok hát, és gyöngéden figyelmeztetem:

- Úgy vigyázzon, Gergely bácsi, hogy ezek az urak olvasni fogják magát!

Nem tudom, hogy mi van ebben olyan borzasztó, de az öreg megrettenve húzódik vissza a kapu mellé. Látszik az ábrázatán, hogy az akasztás nem ment még ki a divatból. De annyi haszon van a rettenetből, hogy így a kapu mellett jobban látszik a vénember. A holdfény rácsorog valósággal, és béharmatozza, mint egy viharverte nagy mezei virágot.

A haja gyér és fehér, utoljára tegnapelőtt fésülték meg a mezőn az ágak. A ruháját, ami meglehetősen, a csoda még most is öli, mert hét esztendő óta most van először rajta. Az arcán friss sebek nyomai, s általában be van hálózva valami nagy csata vonalaival.

A csillagok felől jeleket veszek észre, amelyek arra intenek, hogy fogjam pártját az öregnek. Oda is megyek hozzá.

- Miért nem szól valamit? - kérdem.

- Én nem csináltam semmi rosszat - mondja.

Látom, hogy ez alkalommal nem fog semmiképpen megeredni a nyelve, pedig nagyon szerettem volna elbeszélteni vele a tegnapelőtti történetet a fehér kecskével. Ami határozottan megérdemli a türelmet, mellyel a percek meg is áldanak engem. Gondolom tehát, hogy próbálok még egyet az öreggel: karon fogom és leültem a kicsi padra, amelyik ott alszik barnán és bölcsen a kapu előtt. Aztán megismétlem még egyszer a kérést:

- Gergely bácsi, mondjon valami jóízűt az uraknak!

Az öreg rázza a fejét, de mintha mosolyogna.

- Hát ahhoz mit szólna, ha én mondanék el valamit maga helyett? - szorongatom tovább.

Melléje ülök, és jobb híján felveszem hát magam a beszéd fonalát:

- Igen tisztelt Gyülekezet!

Gergely bácsi, aki itt ül most mellettem, s akinek családi neve Muszka, már harminc esztendeje a jó pásztori tisztséget tölti be ebben a faluban. Őrizett ő már mindenféle állatot, az egy emberen kívül. Egész életiben jó magaviseletet tanúsított mindenki iránt. Napjait és éjszakáit, ahogy a pásztoembernél szokás, jórészt a mezőkön és az erdőkön töltötte. És mégsem csoda, hogy közben hat gyermeket nemzett, aki mind a hat erősen hasonlít hozzá. Eme hat gyermek közül jelenleg négy él, a négy közül azonban most ne beszéljünk a háromról, hanem csak a legkisebbikről, akit Terézkének hívnak, s akinek most tartják éppen a lakodalmát.

Olyan szép gyermek ez, hogy azt kimondani lehetetlen.

De volt is öröme benne Gergely bácsinak mindig. Még az úri rendbe is belépett átala, mert valahányszor Terézkére gondolt, mindig úrnak érezte magát. S hogy miért érezte úrnak magát, azt úgy magyarázta meg egyszer nekem, hogy azért, mert ő is ezt a legkisebbik gyermekét szereti a legjobban, mint az urak.

- Igaz-e, Gergely bácsi?

- Tiszta igaz - bólogat az öreg.

Így hát nem lehet csodálni, hogy nagy szegény létére is mindenképpen lakodalmat akart rendezni, amikor Terézkét repítik a házból. Ezt mindig kinyilvánította családi körben. Az öregasszony s a nagyobb gyermekek, akik már megházasodtak és férjhez mentek, sohasem elleneztek a Gergely bácsi szándékát. Csak mosolyogtak, s talán gondolták azt is, hogy addig hátha jóra fordul a világ.

A világ azonban ellenkezőleg fordult.

Megapasztották a pásztori fizetést is, pénzben és terményben egyaránt. Addig s addig szigorkodtak az évszakok, a hetek és a napok, amíg Gergely bácsinak két kecskéje maradt csupán.

Egy tarka s egy fehér.

S így érkezett el a nagy nap, amikor eljött a legény. Szép sugár legény és fiatal. Eljött egy nyár végi szagos estén, furcsa rózsák égtek a szemében s az arcán, és azt mondotta, hogy ő már nem tud tovább várni, ő már nem győzi csillapítani magát, így egyedül. Muszáj, hogy Terézkével csillapodjék, törvényes módon.

S olyan gerjedelembe volt, hogy még másnap el akarta vinni a leánykát a paphoz.

Akkor azonban közbelépett a meggondolás, és úgy határozott a család, hogy várjanak még egy kicsit.

- Mennyi az a kicsi? - tudakolta a legény.

- Egy hónap.

- Ádám óta sem telt el annyi!

Ádám nem sokat puhított a dolgon, mert az egy hónapot könyörtelenül kitűzték. Hárman szenvedték át ezt a rengeteg időt: Gergely bácsi és a két fiatal. S nem lehet tudni, hogy a három közül melyik szenvedett többet, mert igaz, hogy a forrást is nehezen lehet eldugni, ha eljött a kiömlés ideje, de pénzt is nehéz szerezni egy pásztorembernek, ebben a világban.

Márpedig Gergely bácsi konokul megmondta mindennap:

- Inkább kiirtom az emberiséget, de Terézkének lakodalmat csinállok!

A napok teltek egymás után, de pénz nem került sehonnét. Mindenki szótlanul és félve nézte az öreget, aki egészen megcsontosodott kínjában szegény, s akinek a szemében mind fenyegetőbbre gyúltak a tüzek.

Már csak négy nap volt az esküvőig!

A család imádkozott, nehogy megbolonduljon az öreg.

A következő napon halálszagot éreztek.

Pénz seholl!

Így virradt fel az utolsó nap.

De az Isten nem hagyja el az embert.

- Ugyé, Gergely bácsi?

- Eccer-eccer! - mosolyog az öreg.

Csatajegyes bölcs arcával milyen kedvesen mosolyog! De nem is illenék az ő lelkéhez más, sem az ő megható cselekedetéhez. Mert tudják az urak, hogy mit csinált Gergely bácsi az utolsó reggelen?

Feláldozta a kecskét.

Nem a tarkát, hanem a fehéret.

Kiment pirkadatkor hozzá, a drága tejelő kecskéhez, és engedelmet kért tőle, hogy pénzt csinálhasson belőle. Egyszersmind meg is kérte arra, hogy támogassa őt ebben a szándékában, s ha valaki meg akarná venni, akkor viselkedjék úgy, hogy minél többet adjanak érte.

Vagy akármit csináljon, mert Isten után nincs másban reménység. A kecske szelíden nézte Gergely bácsit, majd bólintott szakállas, szomorú fejével.

Megígérte, hogy közre fog játszani, ahogy csak lehet.

Hálából és szeretetből megfüröszttette őt az öreg. Aztán elindultak ketten a közeli város felé. Elöl az öreg csodaváró reggeli arccal, s utána patyolatfehéren a kecske, vidáman és nagy lélekkel.

Mentek, mint Ábrahám és Izsák.

S ahogy beérkeztek volna a városba, egyszer egy nagy fehér házból vidám kacagás gyönyögzött ki az útra. Hatalmas kapuja volt a háznak, és ki volt sarokig nyitva. S odabent a tágas, füves udvaron sok-sok nagyobbacska leánygyermek játszott, s közöttük egy-egy apáca sétált, s még nagyobb vidámságra buzdította őket.

Isten akarta-e, vagy hogy történt, de Gergely bácsi megállt a ház előtt, hogy gyönyörködjék a dologban. A gyönyörködésből azonban nem lett semmi, mert alig állhatta meg, egyszerre megszökte magát a kecske, és befutott gyorsan a kapun. Ott elvegyült a gyermekek között, és játszani kezdett velük. Nem volt mit tenni, utánament az öreg is. Odabent megállt, és elég

sokáig engedélyezte a kecskének a játékot. Végre azonban őt is sürgetni kezdte az idő, és megfogta szépen a kecskét, hogy tovább vigye. Ekkor azonban mind rámentek a gyermekek, és úgy ellepték, mint a virágok májusban a fát.

Mind azt kiabálták, hogy nem eresztik a kecskét!

Fellázította őket egészen az öröm.

És nem eresztették a kecskét!

Összekarmolták az öreget.

Leteperték a földre.

És a vége?

Ó, az csodálatos.

Csodálatos, mert összeadták a gyermekek a pénzt, az apácák megypótolták, és a kecske tovább játszhatott, törvényes módon.

Így teljesedett be a csoda, reményen felül. Mert nem reményen felüli dolog-é az, hogy manapság egy szegény ember annyi pénzt kap egy kecskéért, mint a legjobb régi világban?

- Igaz-é, Gergely bácsi?

- Én nem tudom, hogy mit szóljak - mosolyog az öreg.

A mosolya nem olyan, mint eddig: valami van ennek a háta mögött. De ez már a mi dolgunk lesz, a miénk, kettőnké.

Tehát el kell búcsúznom a gyülekezettől.

- A viszontlátásra, uraim!

Lassan mindenki elmegy, csak mi maradunk ketten.

- Jöjjön bé egy kicsit, szívesen látom! - kedveskedik az öreg.

A meghívást elfogadom, hiszen öröm az öreggel együtt lenni, s azonkívül mulatni is vágyom, mert tele van a szívem csodálatot erővel.

Elindulunk hát bé a házba, ketten egymás mellett.

- Mondja, kitől hallotta ezt a történetet? - kérdi az öreg.

- Hát nem így volt?

- Nono: én azt szeretném tudni, hogy kitől hallotta? Mert én az égvilágon ezt senkinek el nem mondtam.

Egy cseppet tusakodom, de aztán kivallom neki:

- A pap mondta, Gergely bácsi.

- A mi papunk?

- Az.

- Hát ő vajon honnan tudja?

- Onnét, hogy ő látta. Éppen bent volt a városban, s látta, amikor a kecske befutott a zárdába.

Az öreg nem szól, csak megint mosolyog.

Bent a víg multság tetején odavisz engem az asztalhoz, két poharat vesz elő, és tölt az aranyszínű borból, amit a kecske árából vásárolt.

Koccintunk, és felemeljük a poharat.

Az öreg azonban huncutul mosolyog a felemelt pohárral. Kuncog is egy kicsit.

- Mondja meg már; mi van a begyiben! - szólok rá türelmetlenül.

Gergely bácsi leteszi a poharat, egészen közel hajol hozzám, és úgy súgja, mint egy vallomást:

- Tudja, minden pontosan úgy volt, ahogy a pap mondta, csakhogy... csakhogy a kecske nem oda futott be.

- Hát hova?

- Az örömlányokhoz.

Erre én is rögtön leteszem a poharat.

- S azok vették meg?

- Azok.

- S miért?

- Mert olyan fehér volt.

Nem tudom, miért, de csordultig meghatva érzem magam. Koccintunk újra, megisszuk a bort, és felcsap belőlem a hit:

- Jóra fordul a világ, Gergely bácsi!

Megragadom az öreget, és boldogan táncolunk, mint a történetben a kecske.

RÜGYEK ÉS REMÉNYSÉG

1

Bizonyos, hogy a városok teli vannak hóborrtal és nyavalyákkal. Szűkiben van a pénz is, nemkülönben a reménység, hogy vajon tud-e még szebb és emberségesebb világ létesülni? Annyira hatalmat vett rajtunk már a rossz, hogy sokan a falvak felé fordulnak, és az egyszerűbb népbe vetik a hit s a reménység horgát. Mondják, hogy sok tanulságot lehet emígy szerezni, sőt némelyek állítása szerint már az Ige is megkerült a barmos emberek között.

Ezeket hallván, magam is elhatároztam, hogy ezen a tavaszon követni fogom a nép barátjának példás magaviseletét. Munkámat nem valami sátoros ünnepen kezdettem el, hanem azon a közönséges napon, amelyen évről évre az anyavárosba szokott a vidék népe seregleni, hogy ott a barmait eladja, esetleg csereberélje. Közönségesen országos baromvásárnak nevezik ezt az alkalmat.

Elég idejében megtudtam, hogy március negyedikét szenteli erre a népszokás. Kitudakoltam azt is, hogy a mi falunkban kik és minő barmokkal fognak ezen a napon az anyavárosba zarándokolni. A sok vásáros közül Barabás Mátyás keresztapámnál ütöttem a szándékkal tanyát. Egyszer azért, mert megboldogult apámnak a legjobb barátja volt, másrészt azért is, mert Mátyás keresztapám erre a vásárra egy olyan bikát akart elhajtani, akit kitiltottak a faluból.

Feltettem magamban, hogy bármi történjék is, de én Barabás Mátyást éppen úgy, mint a bikát, nyomon fogom követni. Annyira lelkiismeretesen vettem a dolgot, hogy március harmadikán este le sem feküdtem, hanem éjjel tizenkét órakor már ott lapultam keresztapám házában az ablaka alatt. Kellemesen és jó reménységben indult a munka, mert langyos és csillagos eget adott a Gondviselés ezen az éjjel, ámbár más esztendőben ilyenkor még havas vagy legalábbis csontkutató szeles idő szokott lenni buksi székely hegyeink között. A derült éjszaka kellemét a settenkedő lágy fuvalom még fokozta, miközben a hold gyanútlan lámpája mellett figyeltem az ablakon keresztül, hogy mi történik a házban. A kezemben ott tartottam a kicsi zöld órám, amely olyan negédesen ketyegett, mintha a kedvesem szívét tartottam volna a tenyeremen. Nézttem a kisdéd órát, mert biztosra vettem, hogy tizenkettőkor itt valaminek történnie kell.

És csakugyan történt is!

Mert amint elérte volna a mánus boldogan a tizenkettes számot, abban a pillanatban furcsa zaj támadt bent a házban. A két ablak között a falon. Olyan volt ez a zaj, mintha valami csodálatos szerszám, ami még az ántivilágból maradhatott, ébresztőt zenebonált volna. Bárány bégetett, disznó rőfögött, kecske mekegett, és kakas kukorékolt ebben a zajban, de valamennyi hang volt, az összeborulva mind beléolvadt egy komoly bikának basszusába!

Rózsákat hajtott valósággal a vérem, ahogy hallgatni kezdtem ezt a nomád éjféli riadót. De nem sokáig volt zavartalan boldog élvezetem, mert Barabás Mátyás egyszerre lelépett a felesége mellől az ágyból, odament egyenesen a két ablak között a falhoz, és így szólt:

- Ne szólj tovább, tudom a dolgot!

Azzal leakasztotta onnét a kalendáriumot, amely a baromvásár napját olyan szépen adá vala hírül a háznak és nekem. Leakasztotta, és letette az asztalra. Ott már csendesesen feküdt a csodálatos ébresztő szerszám, kinyitva márciusra. Csendesesen feküdt, csupán a negyediki dátum lobogott gyönyörű piros tulipán alakjában a gerendáig.

Ekkor a másik ágyból, két buksi legénykefej mellől egy pelyhedző és boldog ábrázat emelkedett fel, és így szólt:

- Édesapám, visszük-e a bikát?

Péter volt, a keresztapám nagyobbik fia.

- Ne siess, a bika reggel is bika! - mondta neki az apja, mire Péter hasra bújt megint az ágyban. Az öreg azonban nem feküdt vissza, hanem kivette a padból szép fehér ünnepi harisnyáját, gondosan felhúzta, s fel reá a csizmát, amely feketén vértetted térdig a selymes holdvilágon. Magára öltötte fekete mellényét is, s akkor kiment az istállóba.

A bika kifestett nagy szemekkel és rövid mély bömböléssel fogadta, mint egy hatalmas basa, ki a hárem sorsa felől mordul törökül egyet.

- Mi az hé, Dölyfös, hogy uralkodsz? - mondta neki keresztapám, és megvakarta két fegyveres szarva között. Aztán moslékot csinált neki törökbúza-lisztből, amelybe többféle magvas gabonát is vegyített. Amíg ezt habzsolta Dölyfös, keresztapám vakarót, keféket és puha rongyokat szedett elé, hogy azokkal fényesre takarítsa a baromvásár nagy fiát.

Tanulni lehetett volna tőle, olyan munkát végzett. De ott is érte az istállóban a hajnali harangszó. Dölyfös is gátat állított a két fülével a mély hajnali hangnak, és komoly gerjedelemén látszott, hogy emígy jóllakva bátran felvinné a harcot azzal, aki olyan tömör zengzetességgel tud szólni valahol.

Különben béke volt, tisztaság és bizalom.

Keresztapám visszament a házba, megmosdott kellőképpen, s aztán odaszólt a fiának az ágyba:

- No, most felkelhetsz, Péter!

Péter felugrott, és kinézett az ablakon.

- A hajnal illanáshoz fogott - mondta.

- Magadat tekintsd, ne a hajnalt! - intette az apja, mire Péter készülődni kezdett, s felkelt az édesanyja is, hogy reggelit adjon a két bikavezetőnek, és feltarisnyálja őket. Hamar és ügyesen puliszkát főzött, és disznóoldalt sütött hozzá. Maga nem is evett, csak az urát és a fiát nézte, hogy a jó ételhez milyen jó étvágyat adott nekik az Isten. Az öreg hamarabb végzett az evéssel, s odaszólt a fiának.

- Te még a bikát is megennéd, Péter!

- Még megeheti, ha nem tudjátok eladni - mondta az asszony, de a fiú vitézül megjegyezte:

- Olyan nincs, hogy ne tudnók eladni! Ha más nem akad, a főesperessel vetetjük meg.

Az apja feddőleg nézett rá, és azt mondta:

- Te hol tanultad az ilyen helytelen beszédet?

- Csak úgy mondtam jókedvemben - esdeklett a fiú.

- Inkább adnál hálát az Istennek, ha jóllaktál.

- Én adtam.

- Mikor, te?

- Én most, magamban.

Az öreg közelebb ment hozzá, és úgy mondta, mint egy pap:

- A hálaadás tekintetében én úgy tanítottalak volt, hogy más is hallja.

Péter nem ellenkezett, hanem a templom felé fordult, keresztet vetett, és elmondta a rövid hálaadást. Az asszony szó nélkül hallgatta végig a dolgot, s közben kenyeret, szalonnát és hagymát tarisnyált, s belé is akasztotta az eleséget a Péter nyakába.

- A bikának pakol-e valamit? - kérdezte a fiú, de azzal ki is szaladt a házból, s nagy bakkecske-ugrásokkal ment az istálló felé. Ott leakasztotta a szép kerek szemű láncot, minek két szára volt. Mire az apja megjelent, a bika már készen állott a vezetésre.

Megfogták a lánc két szarát: keresztapám jobbról, Péter pedig balról, s úgy hozták ki a bikát, mintha ezüstitakodalmra vinnék.

Künn az udvar közepén megálltak véle, hogy a ház asszonyának is legyen látványosságban része.

A völgy kacskaringós vonulatán ekkor már javában osont nyugat felé a hajnal. A csillagok vezették szelíden, és hátulról a kakasok riasztották.

Barabásné elismerte magában, hogy szép látvány egy bika, de mégsem erről szólt ebben a csiklاندzó tavaszi virradásban, hanem azt mondta:

- Mátyás, osztán ne igyál sokat, ha lehet.

Keresztapám megbotránkozott a hirtelen szavakon, de birkatürelemmel válaszolt:

- Az nem most lesz, amikor én iszom. De ha már szóltál, adj ide száz lejt, hátha nem tudjuk eladni a bikát.

- Hát Péter azt mondja, hogy el tudjátok.

- Nem is ő kéri a pénzt, hanem én - mondta az öreg.

Aztán kivezették a kapun a bikát és a száz lejt.

Lent az úton megállottak egy kapu előtt, s Péter békiáltott a házba, mert úgy egyeztek volt:

- Ágoston bácsi, itt vagyunk!

Ágoston görbe hátú és tudákos ember volt, s néhány perc múlva három tehenet hajtott ki a kapun. Olyan látvány volt ez a bikának, hogy erősen kellett fogni.

- Ez megvenné, mindjárt itt a kapuban - mondta a görbe hátú.

Aztán összekötötte a három tehenet, s előreapta, hogy ott legelöl bandukoljanak.

Ahogy megindultak, a bikára célozva megkérdezte Ágoston:

- Mennyi ideje özvegy?

- A tegnap két hete telt - felelte keresztapám.

- Kellett is neki, hogy bika-formája legyen ismételen - vélekedett a görbe hátú, mire Péter is belévegyült, és megjegyezte:

- Úgy gondoztuk, mint egy vőlegényt.

Keresztapám a bikát megcsendesítette, és feddőleg tekintett Péterre.

- Kinek a kapujában vagyunk? - kérdezte tőle.

Úgy lenyűgözte volt Péternek minden figyelmét a bika dicsérete, hogy csak most vette észre, miszerint ott állanak a dadogó ember kapujában. Itt is kiáltani kellett, mert a dadogóval is az volt a egyezés, ami a görbe hátúval.

- Elek bácsom, itt vagyunk!

Alig kellett valamit várni, két ökor-tinó rontott ki a kapun. S utánuk kijött a dadogó is, nagy kupeckedő személy, mint Ágoston is, a görbe hátú. A kapun kívül összekötötte a két tinót, és szintén előrecsapta.

Most már mind együtt voltak, s megállás nélkül mehettek. Mentek is szép csendesen. Keresztapám komoly léptekkel és istenfélő arccal vezette egyik felől a bikát, míg másfelől Péter titokban dölyfösítette, hogy a görbe hátút és a dadogót az irigység ne hagyja nyugton, hanem járja át őket, mint a füst.

Így értek ki a faluból.

Itt egy korondi vásáros ember, nagy pálcával s gyér bajusszal s egy borztarisznyával utolérte őket. Parolázott a görbe hátúval és a dadogóval, mert a vásárokról ismerte őket. Barabás keresztapámat azonban csak megnézte s meg a bikát is, melynek a hátán már kész volt a virradat.

- Hát ezt hova vezetik, ketten is? - kérdezte.

- Ezt a vásárra, ha az Isten megsegít - felelte szelíden keresztapám.

- Eladni-e?

Péternek nem tetszett a gyér bajuszú korondi, aki ilyeneket kérdezett, s hamar így szólt:

- Nem eladni, nem!

- Hát akkor mért, kis ecsém?

- Mi azért, hogy a méhek mézet gyűjtsenek róla.

A görbe hátú és a dadogó kinevették a korondit, aki ilyen feleletet kapott. De egyrészt a Péter szava, másrészt pedig a kinevetés meg is nevelték úgy hirtelen a gyér bajuszút, hogy félretett minden mellékes viseletet, és nagy tisztelettel mondta:

- Gyönyörű szép állat, s bizonyosan vetekedni fognak érte.

A görbe hátú nem tűrhette, hogy valaki nagyobb szakértő legyen, mint ő. Rásandította bikára, és így szólt:

- Most ilyen, valamilyen lesz délután. Mert láttam én már effajta bikát eleget, s azok akármilyen erőteljesek voltak kétheti özvegység után, s kivált így jó reggel, bent a vásárban úgy megrokkantak egy fél nap alatt, hogy enmagának a nagyapja lehetett volna mindegyik.

- Hát mi baja van neki? - kérdezte a korondi.

- Ennek az égvilágon semmi - mondotta a görbe hátú -, csak éppen annyi, hogy négy évet szolgált ebben a faluban, s most az állatorvos letiltotta, mivelhogy most a saját leányai kerülnének alája, ha még tovább is itt maradna. Egyszóval ki van tiltva a mi falunkból, de még annyit megtettünk, hogy kéz alatt megreparáltuk, nehogy még ütni se legyen jó.

Erre a korondi buzgón kezdett bólogatni, és azt mondta:

- Értem, így már értem, az egészszet értem...

Péter mindegyre áttekintett az apja felé, hogy nem mondana-e valami leckét ezeknek az okosoknak, de Barabás keresztapám Istennél tartotta minden békétlen dologra a véleményét. Jámberságán még jobban felbuzdult a görbe hátú, és így folytatta:

- Én még háború előtti vásáros ember vagyok, de akkor nem volt olyan merész a világ, mint manapság. Mert akkor csak egy bornyút vett az illető, aki vásárokon akart nyerekedni. Első ízben csak egy bornyút, de ugyan bátor ember kellett legyen, aki kettőt merészelt venni! Ma ellenben hogy áll a dolog? Ma úgy, hogy az illető személy, aki erre a pályára lép, nem bornyúval kezdi, hanem gyakorta egy bikával!

Az öreg Barabás erre sem szólott semmit, Péter azonban nem bírt már magával, s megjegyezte:

- Én eleget mondtam apámnak, hogy elsőbben vegyünk egy szamarat.

- S mért nem vettetek azt? - kérdezte a görbe hátú.

- Mi azért - mondta Péter -, mert apám megellenezte, s azt mondta, hogy ne bajoljunk a maga rokonjaival, nehogy meg találjon haragudni.

A görbe hátú maga is elnevette magát ezen a fordulaton, de barátjának, a dadogónak mégsem tudta megbocsátani, hogy az kacagott a legjobban.

- No pajtás - fordult is a dadogó felé -, én már huszonöt esztendeje lesem, hogy tudsz-e valamit ezen a világon, de látom, hogy azt az egyetlenegyed tudod, hogy kacagni tudsz.

Emígy beszélgetvén és tanítván egymást, vígan haladtak, és fele erővel mentek fel arra a tetőre is, amely uralkodott a környék felett. Mire fenn voltak, a távoli hegyek vállai között már a nap is felütötte tavaszi tüzes homlokát. Olyan megejtő szép tünemény volt ez, hogy az öreg Barabás egy akaratlan mozdulattal levette a kalapját, és így szólt:

- Csak egy ilyen napfelbúvásért is örökre adósok maradunk a Istennek!

Sem a görbe hátú, sem a dadogó, sem a korondi nem szólt ehhez semmit. De nem is szólhattak, mert a szólás koronáját Péter hordta a lelkében, mondván:

- Az Atya és a Fiú vezetik a napot, úgyszintén a bikát is.

Olyan lelkesítőnek találtam Péter szavait, hogy boldog pajkosságomban én is eléugrottam a keresztapám jámbor és istenfélő lelkéből, ahol elrejtőzve jöttem idáig velük. Eléugrottam, s mint egy madár, felszálltam a bika jobb szarvának a hegyibe, és onnét így kiáltotta az ősi földeken végig:

- Bújjatok ki, rügyek és reménység!

2

Fent, a bika szarván úgy elbágyasztott az öröm s ismét az anyavárosig menet a nap heve, hogy szunnyadozni jutott eszembe. Éberségemet azonban a vásártér kapujáig teljes mértékben megőriztem, nehogy valami beteg tavaszi szél vagy egyéb leskelődő veszély találja keresztapámat sikeres fiával együtt, de ne még a gyér bajuszú korondit se, valamint a két testi nyomorékot. Bent a sokadalomban aztán nyugodtan ereszkedtem pihenésre. Mosolyogva aludtam el, mert amint éppen cirógatni kezdett volna az álom, egy ügyes gazdaember jött oda, s dicsérő szavakkal így szólt, felmutatva reám:

- Igazi szép bojtjal díszíté fel jobb szarván a bikát, bátya!

Még hallottam messziről dallani a Péter fiatal szavát, aztán egyébre nem emlékszem. Úgy elringatott szép puhán Dölyfös, és a bölcsödalt is úgy elorgonázták felettem az országos vásár rengeteg és különböző barmai, hogy amikor felébredtem, a nap már hagykozott egy pirosra festett hegy tetején. Az emberek és a barmok is meggyérültek volt jócskán, s csupán a bő taposás és a gazdag állati maradék mutatta, hogy itt minő élet zajgott, míg én Ábrahám kebelében időztem.

A bika egy rozoga karóhoz volt odaakasztva a láncsal, Barabás keresztapám pedig a közelben ült egy sátor alatt. A kalapja hátracsapva, s a jobb markában egy pálinkás üveg, amely időnként úgy táncolt az asztalon, mintha vasból lett volna a talpa.

Ott ült a gyér bajuszú korondi mellette, s annak is egy másik táncos üveg szintén a jobb markában. S kettejükkel szemben ott láttam a görbe hátút és a dadogót, amint undok józansággal lesték, hogy vagy ihassanak a más pálinkájából, vagy pedig induljanak hazafelé.

Péter az apja háta megett állott, s néha menésre biztatta őt; néha pedig a bikára nézett, hogy türelme szilárd-e a rozoga karó mellett. Fájdalommal és szomorúan láttam magam is, hogy bizony bételt a görbe hátúnak a szava, mert nehezske volt már Dölyfösnek a nagy fej, s másként is olyan megrokkanva állott, hogy az árnyékában szomorú éneket írhatott volna a próféta, Jeremiás.

Csüggesztő volt a való, de nem adtam fel a reményt, hanem leszálltam a bika szarváról, és egy kis csalafintasággal Áron vesszejévé lettem, s odabújtam a Péter jobb kezébe, hogy használni lehessen engem, amikor úgy szükséges.

Éppen abban a percben ment ez a dolog végbe, amikor Barabás keresztapám felhajtotta a maradék pálinkát, és egy fél litert kért a húsos korcsmárosnétól ismét. Ezen úgy felgerjedett Péter, aki tüzet rejtegetett amúgy is magában, hogy megfélekedett a fiúi tiszteletről, és a vesszővel rácsapott a pálinkás asztalra, amely rögtön darabokra bomlott, és felült a szállító szekérré magától.

A húsos korcsmárosné térdre borult Péter előtt, és úgy imádta őt, mint Betlehemben a kisedet a szamar. Erre mindnyájan felálltak, hogy távozzanak arról a helyről, ahol nem lehet már megszokott módon tölteni az időt. Elsőnek Péter hagyta célpont nélkül a megalázkodott pálinkaárust, de a nyomában jött a két testi nyomorék is, pénzzé váltott barmaikkal a zsebükben, s jött szépen a gyér bajuszú korondi is, s nagy baráti érzellel támogatta keresztapámat, ki a pálinkás üveget, a nyakánál fogva, most is fogságban tartotta.

Péter eloldotta a bikát, és a láncának azt a szárát vette a kezébe, amelyikkel megismerkedett volt a reggel. Aztán megkérdezte szépen az apját:

- Hát maga meg tudja-e fogni, édesapám?

Nagyon felgerjedt az öreg, hogy a taknyos fia nemcsak a sátorozást bontotta fel, hanem még ezt is meg meri kérdezni tőle. Holott tudhatná, mint a halált, hogy ezen a világon senki sem tudja jobban megfogni a bika láncát, mint ő!

- Megfogni?! - vicsorította össze a fogát. - Hát elharapni!

Abban a percben a lánc felsikoltott, s ha a görbe hátú és a dadogó oda nem szökik vala, keresztapám kárt tett volna a láncban, mert a gyér bajuszú még biztatta is. Így azonban a két testi nyomorék megmentette a szép, kerek szemű láncot, s azt mondta az öregnek, hogy ha már nem bír magával, akkor inkább a bikával küzdjék meg, akit nem tudott eladni. Keresztapámnak sem kellett kétszer említeni, hogy micsoda hőstettet hajthat ebben a helyben végre, mert a pálinkás üveget odaadta a gyér bajuszúnak, maga pedig megragadta a bika szarvát,

hogy a sok nemzés után belérontsa a díszes állatnak az orrát a földbe. Úgy látszott, hogy ezt könnyedén fogja végrehajtani, de alig szagolta meg Dölyfös a földet, keresztapámnak szárnyai lettek. Isten vigyázott azonban rá, mint a gyenge madárfiókára, mert a görbe hátú és a dadogó baj nélkül emelték fel a földről, miközben a gyér bajuszú jót apasztott a pálinkán. Péternek nagy volt az öröme, hogy sem a bika nem gyenge, sem az apjának nem lett semmi baja. Örömeben fölmagasztosult, és nekilátott, hogy elrendezzen mindent. Karon fogta az apját, odavezette a bika mellé, s ahogy a friss csecsemőnek a szájába szokták tenni az emlőt, ő is úgy adta az apja kezébe a láncot, majd a pálinkát is visszaadta neki, hogy ne sírjon hazafelé az úton. Aztán a gyér bajuszút közrevétette a két testi nyomorékkal, és úgy rendelkezett, hogy azok így hármásban menjenek elől.

Úgy is lett minden, ahogy Péter akarta.

Már-már hinni lehetett, hogy békés emberi módon fogják elhagyni a várost, de a balsors úgy rendelkezett, hogy túl a Küküllő hídján egy csúnya bihalat vezetett szembe velük egy biccentő ember. Amikor közel kerültek volna egymáshoz, a rosszféle korondi hátratekintett keresztapámra, aztán ráintett a bihalra, és így szólt:

- Né, milyen fekete.

Az öreg Barabás eleresztette rögtön a bika láncát, és odaállott a bihalas ember elejébe.

- Hó, azt a kutya mindenit! - mondta neki, és rázta a pálinkás üveget.

- Maga mit akar, atyafi? - kérdezte a másik.

A görbe hátú és a dadogó odamentek, hogy elvezessék keresztapámat a háborúság elől, de ehhez két angyal sem lett volna elegendő. Húzták tiszta szívből az öreget, s küldték tovafelé a bihalas embert, de amit az Isten elrendel ilyen alkalmakra, annak meg kell történnie.

- Magának mi baja van velem? - mondta a bihalas ember.

Nem volt elég, hogy ezt mondta nagy mérgesen, hanem az egyik kezével még megragadta a keresztapám mellén az ujjast. Úgy látszott, hogy a vérfolyás itt hamar meg fog történni, de akkor olyan csodálatos fordulat történt, ami a világ feje fölé emelte ezt a földet.

Keresztapám ugyanis elmosolyodott, majd odanyújtotta a pálinkás üveget a bihalas gazda felé, és így szólt:

- Igyál, ha magyar vagy, és legyen felettünk az Isten!

Amaz ivott s igen keresztapám is. Aztán paroláztak, és elindult ki-ki a maga útján. Sokáig nem szóltak és nem kutatták eme titkos békének az okát, de aztán a gyér bajuszú mégis megkérdezte keresztapámat:

- Tán üsmerte komám azt a bihalast?

- Együtt vesztettük el a háborút - felelte szelíden keresztapám, majd leejtette a fejét, s hát sír. Nem tudom, mit éreztek ebben az egyszerű dologban a többiek is, de azok is sírni kezdtek. Előbb a dadogó, aztán a görbe hátú s a végén még a gonosz korondi is. S bizony nem olyan oktalan az állat sem, ahogy mondani szokták, mert ő is valamit érzett eme egyöntetű sírás mélységében, szintén könnyezni kezdett.

Akkora könnyek gurultak le ősz fején, mint a dió.

Igazi fajmagyar bika volt.

Egyedül Péter ámult a könnyfakadáson, mert neki múltja nem volt, s a jövődőt pedig jóra való ifjú nem siratja, akinek még ott van a kezében az Áron vesszeje is. Szerette is Péter ezt a vesszőt, s így a csendes bandukolás közben éppen azon gondolkozott, hogy miféle csodát művelhetne ismét ezzel a magyarok utolsó fegyverével. Éppen javában törte a fejét, amikor a szép tavaszi alkonyatban egy gyönyörű madárka repült oda, és mind körülötte röpködött, mintha leszállani és megpihenni szeretett volna. Gondolta Péter, hogy kinyújtja neki a vesszőt, hátha arra rászállana, de akkor vette ijedten észre, hogy a vessző nincs meg.

Olyant kiáltott, hogy mindnyájan megálltak, és azt nézték, hogy Péternek mi baja van. Amikor megtudták, hogy a vessző miatt van a nagy baj, a görbe hátú és a púpos még vissza is mentek egy kicsit, hátha megtalálnák valahol. De nem találták meg, pedig ott esett el az út porában, hogy felszívja az elhullatott könnyeket, s egyébként szorgalmasan mászott utánuk.

A gyér bajuszú azt mondta, hogy egy vessző miatt ne tegyenek akkora dolgot, hanem igyanak a torára, és menjenek tovább. Ezt mindnyájan elfogadták, de ahogy tovább indultak, mintha megittatták volna az ördögöt is, annyi békétlenség és veszedelem kezdte üldözni őket. S ami eddig nem történt, egyszerre rosszra fordult a bikának is az esze, mert csak ímmel-ámmal kezdett menni. Néha meg is állott, és úgy nézett széjjel, hogy abból semmi jót nem lehetett jövedölni. Aztán mégis megindult, de most a földet kezdte szagolni. Addig szagolta, amíg egyszer nyalni kezdte a poros földet, s hozzá úgy megvetette a két első lábát, hogy az egész anyaváros hiába feszült volna hátulról neki, hogy álló helyéből kimozdítsa. A görbe hátú és a dadogó odamentek, hogy mit nyalhat olyan odaadással a bika.

- Hiszen ez egy tehénpatkó! - mondta a görbe hátú.

Keresztapám elévette a bicskáját, hogy ő levágja a bikának a nyelvét, mire a korondi azt mondta, hogy csak rajta, mert ő megsüti kész jóakarattal. A görbe hátú ellenezte, hogy itt bárki is játszódjék a bika által a halállal, és egy darabocská madárlátta szalonnát vett elé, hogy az öreg Barabás inkább azt vágja ketté felbuztatott bicskájával. Közben Péter arra törekedett, hogy a bika nyelve alól ellopja valahogy a patkót, de valahányszor odahajolt volna, Dölyfös olyan bömböléseket csíráztatott a nyelve tövében, hogy attól a bömböléstől csak az utolsó kenetre tudott gondolni.

Amíg így fennakadva időztek, egy úrfurma ember érte bé őket, aki valami tizenkét tehenet hajtott.

- Mit csinál az a bika? - kérdezte tőlük.

A görbe hátú is elvesztette már a türelmét, s így felelt az úrfurnának:

- Vakondokot keres.

A másik is járt-kelt ember lehetett, mert azt mondta vissza:

- Maga is ezenmódúlag került a világra, ugye?

- Én éppen így - szólott a görbe hátú -, de ha tudtam volna, hogy magához szerencsém lesz, eddig rég visszabújtam volna, hogy ne lássam soha.

Keresztapám nézte eddig valahogy a dolgot, és hallgatta a szót, de most egyszerre megtörte a nyakát, és odakiáltotta a tizenkét tehenesnek:

- Ölte-e meg eddig valaki magát, hé?!

- Engem néhányszor igen, s mindig maga! - szólott vissza a másik, mire keresztapám otthagya a bikát, s futni kezdett az úrfurma után, hogy megölje. De ott volt szerencséje a dadogó is, akinek éppen semmi dolga nem volt abban a percben, s így ráért, hogy az öreg Barabást

visszatartsa az embergyilkolástól. Még a bikához is visszavezette, s bár a tizenkét tehenes már jól előre haladott volt, az öreg folyton rázta utána a pálinkás üveget. S ez az üvegrázás olyan veszedelmet idézett elé, ami határos volt a csodával. Mert ahogy viharzott a keresztapám kezében az üveg, a gonosz ital locsogni kezdett ki belőle, s az mind a bikának az orrára folyt. S a patkónyalást, amit ép és okos ésszel nem tudtak abbahagyni a bikával, azt a pálinkaital abbahagyatta véle rögtön. Amikor látta a gyér bajuszú, hogy Dölyfös kész feledni a patkót, hogy a pálinkát annál inkább nyalogathassa, biztatni kezdte keresztapámat, hogy most már szántsándékkal is odaöntse az italt, ahova eddig csak a sors rendelése folytán locsogott. Az öreg is elfeledte egyszeriben, hogy mitől fosztja meg magát, s valamint a gyermek, aki hirtelen örömet talál, úgy pazarolta el ő is a bika orrára mind egy cseppig a drága italt. De nem tudta, sem a biztatók nem tudták, hogy mi megy itt végbe tulajdonképpen, mert a bika egyszerre felvetette a fejét, nagyot bődülve olyat rugaszkodott, hogy döngött alatta a föld is.

Szegény Pétert úgy a földre rántotta, hogy kétszer fordult meg a porban.

A többiek mozdulatlanul és szájtátva néztek a bika után, aki megmozgatta a földet, s már messze döngött előttük. Elsőnek a korondi kapott észbe, rámutatott a dadogóra, és elég gonoszul azt találta mondani Barabásnak:

- Ez riasztotta meg a bikát, komám!

Abban a pillanatban keresztapámat is elöntötte a vak vér, és a dadogónak úgy a fejéhez vágta az üres üveget, hogy az elterült sötétben a földön, és ijedtében a sánca gurult. De nemhiába mondják, hogy a nyomorékok összetartanak, mert abban a percben a görbehátú is felvisített, mint a vércse, és a keresztapám torkának ugrott, hogy azt kettéharapja. Alig tapadtak össze ketten, a másik percben már bent voltak ők is a sánca, s mire a gonosz korondi és Péter annyira tudtak menni, hogy megközelítsék őket, már keresztapám fogcsikorgatva térdepelt a görbe hátún. Ketten elhúzták nagy nehezen róla, s mivel éppen akkor érkezett oda egy falubéli lovasszekér, hamar belédobták az öreget a szekér derekába, s felugrott Péter is melléje, hogy a helyszínéről elmenekítse sebesen az apját.

A szekeres rávágott a lovakra, és úgy poroztak, mintha lakodalomba mentek volna. Nemsokára odáig értek, hogy az úrfurma tehenjei között kellett már utat vágniok, de akkor meglátta Péter a bikát a tehenek között, és leugrott.

- Mit akarsz? - kérdezte a tizenkét tehenes.

- Azt akarom, hogy ez a bika a miénk - felelte Péter.

- Csak volt - mondta a másik.

- Hát azt mért mondja?

- Azért, mert megveszem.

- S mért akarja megvenni ilyen hirtelen?

- Azért, mert ilyen bikát kerestem ma is a vásáron.

- Milyen bikát?

- Ilyent, amelyik öt perc alatt két tehenet így szabadjára is eligazítson.

Péter azt felelte neki, hogy most már nem akarták eladni a bikát, de ha az uraság olyan nagyon megszerette, s az árát is megadja, akkor tartsa meg, és hajtsa haza. Az ára kilencezer, s abból ötöt adjon oda most s a többit holnap, mikor felkeresi az uraságot, hogy a bika levelét is átírassák.

Péter megkapta rögtön a pénzt s meg a nevet s a lakhelyet is, hogy másnap hova menjen. Amikor visszaült a szekérre, már aludt az apja, mintha nem is egyazon pálinkából ivott volna a bikával. Otthon sem tudták egészen éberségre hozni, úgy kellett ágyhoz támogatni és lefektetni.

Csendben és békében múlt el az éjszaka, s virradatkor Péter már talpon volt, hogy a bika ügyében útra keljen. De amint éppen indulni akart volna, hát a görbe hátú egy borjúval és a dadogó egy kecskével jönnek bé a kapun.

De mintha újra lettek volna születve.

- Hol van apád? - kérdezték.

- Még aluszik - mondta Péter.

- Költsd fel hamar!

- Hát őt mért?

- Ne sokat kérdezd, hanem költsd fel, s mondjad, hogy jöjjön ki!

Szegény Péter teli volt aggodalommal, s amikor felkeltette az apját, még egy botot is adott a kezébe, hogy szükség esetében legyen. Az öreg Barabás fel sem öltözött, hanem ahogy leszállt az ágyból, s a bottal a kezében, kilépett az ajtón. Akkor már ott állott szembe vele a görbe hátú a borjúval és a dadogó a kecskével. S mielőtt kérdezhetett is volna bármit a reggeli jövevényektől, a dadogó így szólott gyönyörű hibátlan beszéddel:

- Barabás Mátyást a jó Isten sokáig éltesse, hogy az én beszédemet egy üres pálinkás tüveggel teljesen rendbe hozta, s ajándékul ezennel hoztam egy kecskét!

S ahogy befejezte a szót, a görbe hátú is nyomban így szólt:

- Barabás Mátyást a jó Isten sokáig éltesse, hogy rám térdepelt a sáncban, és olyan egyenessé tette a derekamat, mint a lénia, s ajándékul hoztam egy bornyút.

Az öreg ámulva nézett Péterre, aki mellette állott. Péter mindjárt látta, hogy az apja semmire sem emlékszik, azért így szólt hozzá:

- Édesapám, menjen bé hamar, s vegyen gúnyát magára, amikor ilyen tisztesség éri!

Azokhoz pedig, akik tegnap még nyomorékok voltak, így szólt:

- Maguk pedig tegyék bé a pajtába, amit szívesek voltak hozni, s addig én hadd hozzak egy kicsi pálinkát.

Amikor Péter visszajött a pálinkával, az öreg Barabás a két ajándékozóval együtt már a ház előtt ült a felkelő tavaszi napon. Amint elkészönték az italt és csendesen beszélgettek, nekem is eszembe jutott, hogy művelhetnék valami szép és biztató dolgot, hiszen módomban van, különösen amióta Áron vesseje lettem. Úgy gondoltam hamarjában, hogy szebbet és biztatóbbat nem csinálhatnék, mintha példát mutatok abban, amit tegnap reggel a bika szarvának tetejéből hirdettem. Hamar felkeltem tehát az út porából, ahol az éjszakát töltöttem, és hamar oda-szaladtam Barabás keresztapámékhoz. S miközben ők pálinka és napfény mellett ünnepelték a velük megtörtént egyszerű dolgokat, én is gyökeret vertem előttük, mint a jó és gonosz tudás fája.

A szemük előtt bontottam ki a rügyeimet, és hajtottam nekik reményt.

TEST ÉS LÉLEK

1

Hálistennek, jól tudok aludni, s túlságosan korán sem szoktam kelni, hacsak valami fontos ügy fel nem kelet. Az ősz elején azonban mégis úgy esett egy szombati napon, hogy korán felébredtem. Pirkadott csupán. Alighogy felfedeztem ismét a világot, sietve egy kisdéd és egyszerű költemény jött oda hozzám, és kezdetleges bölcsességgel azt tanácsolta nekem, hogy hamar ugorjam ki az ágyból, mert különben rossz gondolatok fognak megtámadni.

- Honnét jössz? - kérdeztem tőle.

- Én csak innét az elemi iskolából - mondta.

Egyszerre eszembe jutott, hogy itthon vagyok a falumban, ahol a betűvetést tanultam volt, s megszégyelltem magamat az együgyű kérdés miatt. Megcirógattam hát zavaromban a költemény arcát, de különben is megcirógattam volna. S azt mondtam neki, hogy csak menjen vissza bátran az elemi iskolába, mert igyekezni fogok a felkeléssel. Hazudtam azonban, mert a távozás után még sokáig hevertem. Arra gondoltam, hogy mit csinálhatnék így hajnali időben, amikor még álló délben is egyhangú és unalmas itt falun az élet. Egyéb dolgokra is szerettem volna gondolni, de a nyitott ablakon keresztül, amely a kertre szolgált, valami neszt hallottam. Mintha selyemben és bársonyban táncolt volna valaki, s melléje alig hallható boldog ének és gyenge csilingelés fodrozott. Hallgattam egy ideig ezt az angyali neszt, de aztán felkeltem, és odamentem az ablakhoz, hogy megnézzem, mi az.

A harmat hullott a kerti virágokra és a füvekre.

Engemet is úgy felfrissített, hogy bárány szerettem volna lenni, aki olyan szépen tud ugrádozni, ahogy senki. Gondoltam, nem is fekszem vissza többet, hanem felkelek. De mégis, hogy mindent elkövessek a jövőm érdekében, egy pillanatra visszafeküdtem, majd a jobb lábamat a föld felé nyújtottam, és arra ráugrottam.

Valósággal eltitkoltam a balt, mert hallottam sokszor, hogy ez jót jelent és szerencsét, s én pedig mind a kettőt kedvelem.

Lassan öltözködtem, és friss jókedvemben olyan neszt szerettem volna én is valahogy előidézni, amilyent a harmat tudott létrehozni. Mire készen voltam, már kinyílt volt teljesen a reggel is. Nagyon boldog voltam, hogy egészséges vagyok és testileg se nyomorék. Vettem a sétapálcámat, és elindultam a mezők felé, hadd lám, miféle madarak és hogyan dalolnak. Az országút ott vezet el a falu felett, s amikor én odáig kiértem, egy öregembert vettem észre, aki a marton üldögélt. Ismertem jól az öreget, ahogy általában mindenkit ismerek a faluban. Köszöntem neki, és megkérdeztem az éjszakai nyugalma felől. Aztán így szóltam hozzá:

- Egyébként maga ide miért üle le, János bácsi?

- Gondolkozom - felelte az öreg.

- Ugyanbiza min? - kérdeztem.

János bácsi elmutatott felfelé az országúton, és így szólt:

- Az előbb valami rabok menének el itt. Bizonyosan az úton dolgoztatják őket valahol. Két fegyveres testőröz volt velük, s azok is éppen olyan rongyosak valának, mint maguk a rabok. S én most azon gondolkozom, hogy a lélek mennyivel becsűsebb, mint a test.

- Hát ezt miből hámozta ki? - kérdeztem.

- A példa mutatja - felelte az öreg.

Leültem melléje, hadd halljam a példát. Az öreg megint felfelé mutatott az úton, és azt mondta:

- Az a két ember, aki elkíséri itt a rabokat, mit csinál? Semmi egyebet, hanem a rabokat pásztorolja, vagyis a testet. - Ezzel elmutatott a templom felé, s így folytatta: - S az a másik, aki ott lakik a templom töviben, s akit mi plébánosunknak tisztelünk, mit csinál? Semmi egyebet, hanem a lelkünket pásztorolja, igaz-e?

- Igaz - mondtam.

- S most vesse össze lám a kettőt! - folytatta az öreg.

Így magamban összevettem, de nem szóltam semmit, hiszen szólott eléggé a példa, és megmutatta, hogy a lélek csakugyan becsűsebb a testnél. S ahogy hallgattunk mind a ketten, egyszerre arra a gondolatra jöttem, hogy elmegyek egyenesen a paphoz. Ilyen korán és egyenesen, hadd lássam őt, a lélek pásztorát, ahogy János bácsi már látta a testi pásztorokat.

Ahogy beléptem a kapun, egy legényecskét vettem észre, aki a kútból vizet húzott.

- Felkelt-e a plébános úr? - kérdeztem.

- Nem ügyeltem a kelésit - mondta a fiú.

Odamentem hozzá, elvettem tőle a vedret, a vizet belőle visszaöntöttem a kútba, és melléje így szóltam:

- Aki itt szolgál a plébános úrnál, és mégsem ügyeli az ő kelésit, az kétszer merítse meg ugyanazt a vedret.

A büntetés után megtisztulva nevetett a legényecske, s én továbbmentem. A ház bütüjénél a szakácsnét találtam meg, amint söprögetett.

- Felkelt-e a plébános úr? - kérdeztem tőle is.

- Fel szegény - felelte pityeregve.

- Hát maga mért sír?

- Majd meg tetszik tudni - válaszolta -, csak menjen fel a tornácba. De lábujjhegyen tessék menni!

Alig sem tetszett nekem a dolog, de ha már itt voltam, lábujjhegyre vettem magam, és elindultam, hogy felmenjek a tornácba. A felső lépcsőkről már észrevettem, hogy ott van a pap. Egy karosszékből ült, rossz reverendában, rossz papucsban és hajadonfőn. Szembe a nappal, amely éppen kelőben volt. A feje a tornác fáján nyugodott, két kezefején, a dereka pedig aprókat mozgott. Nem volt nehéz kitalálni, hogy sír.

- Jó reggelt, plébános úr! - köszöntem neki, mire ő felemelte egy kicsit a fejét, hogy lássa kilétemet. S miután látta, ismét visszaborult, és még jobban sírt. Közben pedig egyszer-egyszer azt mondta:

- Istenem... Istenem...

Vártam egy ideig, ha szólna valami mást is, vagy abba hagyná a sírást, de hasztalan volt. Szorultságomban én is egy széket vettem hát, leültem melléje, megborultam, ahogy ő, és szintén sírni kezdtem. Ez használt, mert a pap felemelte a fejét, és így szólt:

- Hát maga mért sír?

- Segítek magának, hogy hamarább elvégezzük - mondtam.

Isten látja a lelkemet: sem rosszat nem akartam ezzel, sem a papot bántani. De ő mégis zokon vehette tőlem a dolgot, mert felállt, a szeméit megtörölte, és sétálni kezdett a tornácra. Elég haragosan sétált. Én ültömből barátságosan néztem őt, majd arra határoztam magam, hogy kedveskedni fogok neki, mint a gyermeknek. Közel húztam hát magamhoz az üres széket, kedvesen megsimogattam a lapját, aztán meg is ütöttem egy kicsit, és meleg hízelkedéssel így szóltam:

- Üljön ide egy kicsit! Csak egy kicsit...

Kérő szavamra odaült, én pedig szeretettel néztem rá és megkérdeztem:

- S most mondja meg, hogy mért sírt?

A pap maga elé nézett és így szólt:

- Máskor is sírok. Egy idő óta. Mindennap...

Láttam és éreztem, hogy mély és komoly dolog, amit mond. Érdeklődni kezdtem, hogy többet is megtudjak. S a pap beszélni kezdett. Sajgó lélekkel és kétségbeesve mondogatta el, hogy milyen rossz és megátalkodott a nép. Hatalmat vett teljesen rajta az ördög. Csalnak és hazudnak, szitkozódhatnak és káromkodhatnak, pusztítják egymást és fajtalanokodhatnak, háborúskodhatnak és részegeskedhetnek, tekintélyt nem ismernek, reá nem hallgatnak...

Vigasztalni próbáltam, és így szóltam:

- Nagy a nyomorúság, plébános úr.

Mondtam azt is neki, hogy nyúzzák az adóval őket, s büntetik mindenért egyre-másra, nem érznek segítő és pártfogót maguk mellett, nélkülöznek, nehezen élnek, s mindez bizony nem használ a léleknek, és rontja az erkölcsöket.

A pap szomorúan bólogatott, amikor ezeket mondtam, de nem vigasztalódott úgyszólván semmit. Sokáig nézett maga elé, majd így szólt:

- Három hét óta még gyónni sem jött senki.

Ahogy kimondta a szót, hirtelen olyan gondolatom támadt, amivel jót segítem rajta, s nekem sem ártott.

- Dehogynem, plébános úr! - mondtam. - Hiszen én is gyónni jöttem.

Megfogta a kezemet, és úgy nézett reám, mintha végre egy bárányt talált volna a farkasok között. Hamar végbevittük a gyónást, s utána, mintha a kegyelem csakugyan megszállott volna engem, újabb segítő gondolatom támadt.

- Tudja mit, plébános úr! - mondtam. - Ha akar valami sikeres dolgot, akkor hozasson ide missziósokat, mint Afrikába! Hozasson bátran, minél hamarább! Négy-öt barátot, akik tudnak a nép nyelvén beszélni. S ne féljen, mert azok megtérengetik a tévelygő lelkeket.

A papnak felragyogott a szeme, és azt mondta:

- Milyen okos gondolat!

Abban a percben hallottuk, hogy jön a lépcsőkön felfelé valaki. Könnyű, gyors, de biztos lábakkal. Mind a ketten arrafelé fordultunk. Először fodros fekete haját láttunk, aztán egy tiszta domború homlokot, alatta két ragyogó barna szemet, szép tavaszi száját, majd egy karcú és magos leány-alakot.

Mindjárt elfeledtem a gyónást és a papra néztem, hogy kacsintsak neki, de egyszerre megrökönyödtem hirtelen szándékom miatt, s csak ennyit szóltam:

- Íme, egy bárány a javából.

A pap nem fűzött semmit a szavamhoz, hanem a leány elejébe repítette a kérdést:

- Mi az, Berta? Honnét kerülsz te ide?

- A tegnap este hazajöttem a szolgálatból, plébános úr, s most elhoztam özvegy édesanyám helyett az egyházi adót.

Kedvesen nézett reám is Berta, de nekem nem szólt semmit. Én is csak elnéztem, ahogy bément egy kicsit hetykén a pap után az irodába, hogy lefizesse az egyházi adót. Megvártam, hogy kijöjjön ismét, s akkor melléje szegődtem, hogy ne menjek egyedül ezen a szép őszi reggelen. Kezet fogtam a pappal, s búcsúzóul még azt mondtam neki:

- Azért nem csúnya nép ez a székely nép.

Azután kijöttünk ketten Bertával, s hát a legényecske megint ott van a kútnál. Hamar hozzáugrottam, és megmerítettem helyette a vedret, s azt mondtam neki:

- Ha eszed lett volna, most száz vedret hoztál volna ide, s én azokat mind megmerítettem volna.

A fiú rám nézett, és azt mondta:

- Hagyja el, száz az sok!

Berta is nevetett a dolgon és a beszéden, s én boldog voltam, hogy ilyen hamar örömet tudtam szerezni neki. Künn az úton dicsérni kezdtem előtte a bíboros reggelt, majd a napra mutattam a hegy teteje felett, és azt mondtam, hogy éppen úgy jött fel az a nap ott a hegyre, ahogy ő jött volt fel a lépcsőkön a paphoz. Berta megértette, hogy milyen nagyra tiszteltem őt, és szívesen jött velem arrafelé az országúton, ahol becsüesebb volt a reggel a lélek a testnél. Most ezen ismét elgondolkoztam magamban, és úgy találtam, hogy ez az igazság is ingadozik néha, mint a többi.

- Berta, maga mért éppen őszre jött haza a szolgálatból? - kérdeztem.

- Így esett jól - felelte Berta.

Ráhagytam, hogy legyen boldog véle, ha nem akarja megmondani, de én sem szólottam többet. Berta megérezte, hogy szomorúságot okozott nekem, mert jó idő múlva mégis rám nevetett, és ingerkedve kérdezte:

- Hát megmondjam-e?

- Nehogy megmondja! - feleltem.

- Azért is megmondom! - ellenkezett velem, majd elnézett messze szép barna szemével, és olyan hangon, amely éppen talált az őszhöz, így folytatta:

- Azért éppen most, mert azt álmodtam, hogy szerettem egy szép barna legényt, aki meghalt... Annak a temetésire jöttem...

Ránéztem s ő is reám.

- Bizonisten! - mondta.

Nemcsak elhittem, amit mondott, hanem a tetejébe még pacsirtát is szerettem volna fogni neki. Elgondolkoztam, hogy miképpen tudnám ezt megcsinálni, s ahogy így tusakodtam magamban, megint rájöttem, hogy a lélek mégis becsüesebb a testnél. Mert ha testileg nem is tudtam pacsirtát fogni neki, lélekkel a legszebbiket fogtam meg. Szépen megbabusgattam, és a számhoz érintettem énekes kicsi száját. Aztán odaadtam Bertának, és azt mondtam neki:

- Vigye haza, hadd legyen valakije, ha mégis meg találna halni az a barna legény.

Berta reám nézett, és én szerettem volna eltenni télire a két barna szemét, mint a diót. Aztán elment, s nekem úgy tűnt, mintha egy jázminbokorral jöttem volna idáig együtt.

Azért jázminbokorral, mert annak van olyan illata, mint a szűznek.

2

Másnap azt beszéltek a templomból jövő emberek, hogy a pappal történhetett valami, s kellett is történnie, mert vidám volt és jókedvű, s a szószékről sem korholta a népet, mint máskor, hanem ellenkezőleg: még ő vigasztalt és biztatott mindenkit a jobb megélhetést és a szebb jövőt illetőleg. A misét is olyan szépen mondta, mint egy énekes madár.

A következő vasárnap pedig még nagyobb hírt hoztak az emberek, ugyancsak a templomból. Azt ugyanis, hogy a missziós barátok már útban vannak, s estére meg is érkeznek a faluba, ötnék kellett volna jönni, de mégiscsak három jön, mert másfelé is pogányodnak erősen az emberek s szűk a barát, aki alkalmas a térítésre.

Izgalom szállotta meg a falut, mintha aranyat hozók lettek volna a barátok, vagy legalábbis mézet, nagy kádakkal. Alig győzték megenni a délebedet, már készülődni is kezdtek, kivált az asszonyok és a leányok, akik úgy kegyelik a barátapapot, hogy megírnák húsvétra őket, mint a pirostojást.

Idegen városban avagy más faluban talán fittyet sem hánytam volna az efféle emberi zsongásra. Itt azonban, mintha anyám mosolygott volna, engemet is öröm szállott meg, és izgalomba borultam. Nem tudtam nyugalمامat lelni vagy töprengeni világi dolgokon. S ahogy a méh repül virágzás idején, én is olyan könnyen és kedvvel indultam a paphoz, hogy téli nehéz napokra hitet és örömet gyűjtsek róla. Éppen szerencsés időben értem oda, mert ahogy felmentem a lépcsőkön, mindjárt a legszebb látványosságban részesültem. Ott ült ugyanis a szolgáló legényecske vasárnapi ruhában, és vidám világi nótát füttyörészett; ott ült mellette a szakácsné is, szintén vasárnapi ruhában, és ugyanazt a világi nótát énekelte, amit a fiú füttyörészett. A pap pedig előttük a széles tornácon, és a füttyre és az énekre vígan járta a táncot. Ahogy meglátott engem, akkor sem hagyta abba, hanem odaugrott hozzám, és táncra kért egyenesen. Én sem kérettem magamat, hanem táncra mentem véle, és addig táncoltunk, amíg télire való örömmel bételt a lelkünk.

Akkor uzsonnát ettünk, és melléje egy-egy pohár bort is megittunk. Azután pedig ismét hazajöttem, kimentem a kertbe, és estefeléig gyümölcsöt szedtem. Majd utána a családtagokkal és a szomszédokkal együtt ismét útnak eredtem a templom felé, mert éppen elérkezett volt az ideje annak, hogy a barátok megérkezzenek, és mi fogadjuk. Dombon van a templomunk és előtte szép s alkalmas térség bárki fogadására. A falu jórészt össze volt ide már gyűlve, amikor megérkeztünk. Jobb kézről mind a férfiak, balról pedig az asszonyi nép. A pap lent az iskolakapuban állott fel s körülötte az egyházi tanácsosok.

Nagy izgalomban zsongtak az emberek, s mint az öreg gazda a ház elé, az ő szemükbe is kiült a szeretet.

Én a Berta fodros fekete haját és barna szemeit kerestem az asszonyi nép között. Hamar megtaláltam, és a két szememmel folyton körülötte zümmögtem, mint karcsú fiatal virág körül a fullánkos dongó. Most még sokkal szebbnek tetszett, mint nyolc nappal ezelőtt. Egy kicsit barnább is volt, és érettebb arra, hogy a törvényes keretek között betölthesse asszonyi hivatását. Ő is hamar észrevett engemet, és körülötte való dongásomat olyan incselkedéssel viszonzta, mint aki még járatlan a természet titkaiban.

Aztán egy hang térített magamhoz, mert valaki kiáltotta:

- Jőnek a barátok!

Odanéztem s a nyitott kapun keresztül láttam, hogy egy falusi szekér állott meg, s arról csakugyan leszállani igyekszik három barnacsuhás. A pap és az egyháztanács emberei egymással vetekedtek, hogy melyik segítsen többet és szebben nekik. Aztán a barátok megütögették a tenyerükkel a csuhát, hogy menjen szélnek róla a por, megigazították a derekukon a kötelet is, és elindultak felénk. A pap és az emberek szeretetükben a tenyerüket tartották, hogy üljenek arra a barátok, s úgy közeledjenek. Ők azonban mégis lábon jöttek és nagyon jókedvűen.

Alig tudott elmúlni az a néhány perc, amíg odaértek hozzánk. Végre azonban mégis annyira segített mindnyájunkat az Isten, hogy a két sor közé belépkedtek, s ott a középben a pap megállította őket. Ekkor egy fehér hajú és bölcs ábrázatú öreg ember lépett elő a sorból, szembekerült a három baráttal, és így köszöntötte őket:

- Főtisztelendő urak, kedves három barát! A falu engemet jelölt ki arra a tisztességre, hogy magukat illendő módon köszöntsem. Mi úgy vesszük, hogy magukat a jó Isten küldte hozzánk: az a jó Isten, akinek a háború után már nemigen jutunk eszibe. Biza immár pogányok is lettünk félig-meddig, de ártatlan és árva pogányok, akiknek nincsen semmiféle fegyver a kezükben. Maguknak azonban fegyverük van, amely fegyverrel minket leigázhatnak. Legyenek hát rajta s igázzanak le, hogy mi hűségben és zúgolódás nélkül szolgálhassuk az Urat. Úgy legyen.

Erre felzúgott a nép, a közbelső barát pedig előbbre lépett, hogy szóljon ő is valamit. De abban a percben megreccsent a fejünk felett a toronyban valami, s a barát ijedten kapta oda a szemét.

- Hát az mi az ánti? - kérdezte.

- A mi rezesbandánk - felelte büszkén a pap.

Az emberek kedvesen nevettek a barát ijedtségén, majd énekelni kezdték azt a Mária-éneket, amit a rezesbanda játszott. Közben a barát ott állott a megrekedt szóval a száján, néha az emberekre nézett, de legtöbbször mégis a toronyba fel. Szép növésű és fiatal barát volt, sötétbarna haja neki, és kacagó fekete szeme. A szája is mintha mindig kacagott volna. Ahogy ott állott kedvesen pajzánkodva, én valahogy Berta felé tekintettem. Egyszerre furcsa érzések támadtak bennem, mert Berta fátyolos szemekkel nézte a barátot, s arcának forróságát messziről érezni véltem. Egyfolytában és megbabonázva nézte sokáig, aztán a lábait álltában váltogatni kezdte, majd hirtelen megfordult, utat vágott magának az asszonyok között, és a szemem elől eltűnt. Gondoltam, én is arrafelé húzódom, hadd lássam, hova tudott ellenni, de akkor a rezesbanda elhallgatott, a barát pedig felemelte a kezét, és így szólt:

- Testvérim! Emberek és asszonyok! Csak annyit mondom nektek, hogy mi nem lakodalomba jöttünk, hanem hogy hirdessük az Isten ígését. Úgy gondolkozzatok tehát, hogy a templom örökké teli legyen, a gyóntatószék pedig úgy roskadozzék, hogy egy hét múlva mindegyik helyett mást kelljen csinálni. Aki nem értette meg, hogy mit mondtam, jelentkezzék!

Nem jelentkezett senki.

A barát kacagott és intett, hogy lehet oszladozni. Az emberek is kacagtak, aztán rágyújtottak. A leányok és az asszonyok pedig odajárultak a három baráthoz, hogy nekik kezet csókoljanak. S én közben Bertát kerestem. Amikor észrevettem, hogy ott áll leghátul az asszonyok között, s láttam azt is, hogy meg se mozdul, szépen odamentem hozzá és megkérdeztem:

- Berta, maga mért ment el arról a helyről, ahol először állott?

A lány szinte dideregve nézett rám, és így szólt:

- Úgy éreztem, mintha tűz égette volna ott a két talpamot.

Többet nem beszéltem vele, hanem hazamentem.

Másnap reggel hozzákezdték a barátok, hogy a fehér hajú öregember mondása szerint leigázzák a népet. A figyelmük mindenre kiterjedt. Kedden délután négy órára még az ölbevaló és a nagyobbacska gyermekeket is összereltette a fiatal barna barát. Az anyák büszkén és boldogan vitték a gyermekeket, a barát pedig a kisdéd Jézusról beszélt nekik, s még azt is elmondta, hogy miképpen tanult meg járni az Üdvözítő. Amikor befejezte a beszédet, körüljárta a gyermekeket, megkérdezte a nevüket, és megsimogatta őket.

Egyet meg is csókolt.

A Faludi Jánosné gyermeke volt ez: három esztendő, gyönyörű barna legényke. S hogy megcsókolta a barát, a sok közül éppen az övét, ez olyan jólesett az édesanyának, hogy másnap reggel egy verőmalacot vitt a kedves barna barátnak ajándékkul. Pirosra sülvé szerette a barát a malacot, és szépen megköszönte. A szakácsnének pedig kacagva magyarázta el, hogy délebédre miképpen süsse meg, hogy ropogós legyen.

Délben királyi lakomát csaptak a malacból, s olyan bőségesen táplálkoztak belőle, hogy asztalbontás után a gyermekcsókoló barát így szólt:

- Erre muszáj sétálni egyet, mert egyébként kihasadok.

Vele ment a másik két barát is, úgyszintén a pap. Az országúton indultak el, a mezők felé. Amikor addig érkeztek volna, ahol János bácsi a lelket a testnél becsüesebbnek tartotta volt, váratlan és meg nem magyarázható dolog történt. Ugyanis a disznócsordából, amely éppen ott szedte és túrta a gyomokat az út mellett, egyszerre felütötte egy nagy malacos disznó a fejét, és futni kezdett egyenesen a barátok felé. Mire nézni kezdték, hogy vajon mért vadula meg, már közük röffent, és egyenesen neki a fiatal barátnak. Futás helyett szemberúgta egyszer a barát, de másodszor már nem tudott rúgni, mert a disznó marcangolva és habzó szájjal szaggatta le róla a ruhát és a lábáról a bőrt.

Rettentően tusakodtak.

A disznópásztor káromkodva futott, s a másik két barát sem a káromkodót szidta, hanem segítségére sietett. Végre megszabadult csakugyan valahogy a barát, de a lába csupa vér és csupa seb volt. Leültették az út mellé, hogy magához térjen egy kicsit, mert a verejték is belepte volt szép barna arcát. Aztán kartón fogta két baráttársa, és elindultak visszafelé a faluba. A pap is megindult utánuk, de akkor jutott eszébe, hogy még azt sem tudják, kié a marcangoló disznó. Visszább maradt hát, és átkiáltott a pásztornak:

- Kié az a gyalázatos disznó?

- A Faludi Jánosé - felelte a pásztor.

Amikor ismét utolérte őket a pap, csendesen így szólt:

- Ennek a malacát ettük meg ma délelőttre.

Nem feleltek erre semmit a barátok, mert arra gondoltak, hogy a Gondviselés útjait nem lehet kifürkészni.

És nem lehet csakugyan, mert a barátoknak láza emelkedett estére. S bár másnap reggel orvost is hoztak hozzá, estére el kellett látni az utolsó kenettel.

Harmadnap reggelre pedig meghalt.

Olyan volt a falu, mintha rettentő fekete madarak feketítették volna el a hit és reménység egét a falu felett. Mindenki elment a temetésre, és mindenki sírt. A templom közelébe ástak sírt neki, bemenet balról. Oda pontosan, ahol Bertának a talpát mintha a tűz égette volna vasárnap estefelé.

Másnap ismét korán keltem, és arra a helyre mentem, ahol a lelket úgy felmagasztalta volt nekem János bácsi. Már kihajtották volt a disznócsordát is, amely tőlem nem messze szedte és túrta a gyomokat. Leültem az út szélére, és a gondolataimba merültem. Nemsokára úgy hallottam, mintha könnyű, gyors, de biztos lábakkal jönne valaki. Felnéztem, s hát Berta, aki így jött. Úgy volt öltözve, mint a barátok fogadása alkalmával, de a jobb karján egy fejsze lógott, a bal kezében pedig kukoricát hozott egy fakupában.

- Hova indult ilyen jókor, Berta? - kérdeztem.

- Volt egy rózsafám tova a templom előtt - mondta Berta -, s annak a tövét kirágta valami hörcsög, azért hozom a fejszét.

- Megyek én is magával - szóltam.

- Előbb odaadom ezt a törökbúzáat - felelte, és elment a disznócsorda felé. Kicsi idő múlva utána indultam. Ahogy szép lassan mendegéltem arrafelé, láttam, hogy Berta egy nagy disznót csalogat a törökbúzával. Kicsalta egészen a csorda közül, s akkor kiöntötte elejébe a magot, hogy ropogtassa. S ahogy a disznó ropogtatni kezdte, a Berta kezében már megvillant a fejsze, s mire odaszaladtam, a disznó már ott feküdt kettőbe hasított koponyával.

- Ez rágta ki a rózsafámat - mondta Berta, és eldobta a fejszét. Aztán megigazította a ruháját és a haját, majd rám nevetett.

Nem tudtam szólani semmit, úgy dobogott a szívem. S egyszerre a pacsirta jutott eszembe, amelyet ezen a helyen a lelkemmel fogtam volt Bertának örömeiben. S ahogy ez nekem eszembe jutott, a kicsi dalos madarat Berta már elő is rebentette a kebeléből. Aztán a tenyerébe fogta, és úgy tett véle, ahogy én tettem volt: szépen megbabusgatta és a szájához érintette énekes kicsi száját.

Akkor néztem meg először és igazán, hogy milyen is a pacsirta madár.

Barna csuhája van, és kacagó szeme.

LŐRINC KÉT ALMÁJA

A csendes és szomorú szobában, mialatt az óra apró ketyegéseivel kis szegeket ver az időbe, elgondolkozom Lőrincen, az Ábel testvérin. És számba veszem, hogy vajon kik és hányan lehetnek, akik még emlékeznek reá!

Bizonyos, hogy a szabad természet madarai elsőnek tudnák elmondani, hogy a tavaly nyáron mily dallamosan füttyörészett ez a mókás fiú, amikor csúnya bottal a keziben és idős tarisnyával a vállán a város felé vette az útját. Az országút is jól emlékezhetik hosszú lábaira, melyeken könnyedén és kíméletesen tudott a világba menni. S talán nem maradna süket és szóotalan sem az a borvizes ember, sem az az ájtatos asszony, akikkel ártatlan tréfát űzött volt Lőrinc az úton.

De én még a madaraknál és az országútnál is jobban emlékszem mindenre, mert az Ég megbízott volt, hogy Lőrincet mindig szemmel tartsam. Ennek a szoros felügyeletnek nemcsak gondjai voltak, hanem kárpótló örömei is. Így mindjárt a városban s a megérkezés melegiben nagy boldogsággal kellett látnom, hogy Lőrinc miképpen keresett meg egy lakatosmestert, és hogy azzal a mesterrel mily fortélyosan vétette fel magát inasnak. Volt azonban egy pont, egy kék szemű és hathatós, ahol a véleményünk nagyon megütközött. Ez pedig a mester úr tizenöt esztendőös leánygyermeké volt, kire Lőrinc mindjárt úgy tekintett, mintha a mesterség alól már felszabadult volna, és nem idegenkednék attól, hogy családot alapítson. Amikor én ezt láttam, mindjárt félrehúztam Lőrincet egy sarokba, és így szóltam hozzá:

- Vigyázz, mert magosan van a gyümölcs!

Lőrinc hunyorított nekem, és azt válaszolta:

- Jó, hogy magosan van, mert legalább nem akárki tudja leszakítani!

Ennyiből is láttam, hogy nincs kivel beszélni. Hagytam tehát, hadd siessen a Lőrinc mellében a kicsi piros óra, sőt csörgessen is mindig, valahányszor látja a leányt. Hagytam azt is, hadd nyíljanak a mezei virágok, és örömük tarkaságával lakodalmat juttassanak eszébe a szerelmes fiúnak. A holdvilágot is hagytam egész nyáron keresztül, hadd tegye még csábosabbá fenn a fa tetejiben a gyümölcsöt és a kút mélyében az égi vágyakat.

Csak akkor szerettem volna szólani ismét, amikor észrevettem, hogy az első felhő megjelent a mester úr háza felett. De a szó már gyenge lett volna akkor, mint a szellő, amely kering csupán és sírdogál, mialatt új felhők tornyosulnak. Nem idéztem elé tehát semmi csetepatét, sem arra nem vetemedtem, hogy az emberiség bölcseivel nagy viharágyúkat vontassak oda, hanem egyedül a villámhárítót vizsgáltam meg, hogy alkalomadtán jól vezesse a csapkodó villámokat. S jó, hogy idejében készen voltam ezzel, mert a második hónap végén, egy hétfői nap estefelé, hirtelen eltörött a mester úr kezeiben a reszelő. Az alsó végét a földhöz vágta, a felsőt pedig az ég felé emelte, s abban a pillanatban rákiáltott Lőrincre, mint egy borzos oroszlán:

- Most te következél!

Lőrincnek volt annyi esze, hogy rögtön kiugorjék a műhely ajtaján, és onnét kérdezze meg szelíden:

- Vajon nem volna kár?

A következő percben már a kutat kerülték ketten az udvaron.

A nagy üldözésre kiugrott a leány is a házból, s mire valami történhetett volna, már ott virított az apjára borulva, mint egy rózsabokor. Lőrinc egyet sem szólt, hanem bement a műhelybe, s egy kicsi idő múlva már a bottal a kezében és a tarisnyával a vállán lépett ki onnét.

- No, adjon Isten jót, mert most félig elmegyek - mondta csendesesen.

A mester úr nem értette, hogy miképpen lehet elmenni félig, és kérdő szemmel nézett Lőrincre, aki erre így szólt:

- Vagyis a dolgos kéz elmegy, de a szív ittmarad.

S már bé is tette maga után a kaput. Künn meg sem állott az úton, hanem szép leptiben mendegélni kezdett a város szíve felé. Amikor elért a barátok templomáig, ott egy legényt és egy leányt pillantott meg.

A legény mellett egy láda volt a földön, a leány mellett pedig egy kövér átalvető. Láthatólag azért tették le mind a ketten a terhet, hogy egy kicsit nyugodjanak. Lőrinc megállott mellettük, és azt kérdezte:

- Hát maguk hová mennek ilyen nagy elszánással?

A legény sorstársat láthatott a vándorfiúban, mert megtörölte a homlokát, és azt mondta:

- Botfaluba mennénk, ha tudnánk.

Erre Lőrinc megnézte jól a kéttornyú templomot, majd rátekintett az égre is, amelyen nem voltak felhők. Aztán feljebb taszította egy kicsit a kalapját, majd felragadta a ládát, és így szólt:

- No, akkor menjünk, mert vár a vonat!

A hirtelen biztatásra meg is indultak mind a hárman, de a legkönnyebben mégis a legény, mert az ő nagy ládáját Lőrinc emelte. Egy kicsit furcsa is volt a dolog, de ez nem tartott sokáig, mert Lőrinc egy csellengő szegény embert pillantott meg, akihez így szólt:

- Bácsi, ha ez a leány odaadná magának a válláról az átalvetőt, mennyiért hozná ki az állomásra?

A legény mindjárt észrevette magát, és azt mondta Lőrincnek:

- Eredj, ne hajigáld a pénzt! - s már el is vette a leánytól a terhet.

A szegény ember szomorúan nézte a dolgot, és azt mondta:

- Pedig öt lejért elvittem volna.

- No, ha el, akkor ragadja magához ezt a ládát! - válaszolta Lőrinc, s a következő percben már könnyedén büllögött elől a leánnyal, utánuk pedig terhesen szuszogott a másik kettő.

Egy ideig nem szóltak semmit, de aztán a leány megkérdezte Lőrinctől:

- Maga volt-e még a botfalusi cukorgyárban?

Lőrinc még a színét sem látta volt sohase Botfalunak, sem a cukorgyárnak, de a tekintély kedviért mégis azt mondta:

- Nem sokszor, csak háromszor.

- Vajon kapunk-e munkát? - kérdezte megint a leány.

- Én kaptam tavaly is - mondta Lőrinc -, s még amellet két másik leánynak is szereztem.

Ismét szótlanul mentek egy darabig. Közben Lőrinc rápillantott egy-egy hegyeset a leányra. Szép barna arca volt, tizennyolc esztendősnél nem több, a termete sugár, és a járása nagyon

gyönyörködtető. Mindjárt számadást is csinált Lőrinc magában: maga elé idézte a mester úr leányát, és összevette ezzel a másikkal. Rögtön nagy harc keletkezett az összeeresztésből, de Lőrinc félreállott gondolatban, és az időt kérte fel arra, hogy igazságot tegyen. Aztán mégis gyanakodni kezdett az időre, és úgy gondolta, hogy hadd lássuk: döntsön most, legalább próbaképpen, ez a jóra való leány. Így szólott tehát hozzá:

- Most, amikor eljöttem hazulról, nem tudtam, hogy egy bizonyos dologban miképpen cselekedjem.

- Mi volt az a dolog? - kérdezte a leány.

- Hát az olyan dolog volt, ami nagyon egyszerűnek mutatkozik, de mégis sok minden kell ahhoz, hogy jó és igazságos döntés jöjjön létre. Vagyis van nekünk otthon két gyönyörű almafánk, s az idén valahogy úgy történt, hogy egyetlenegy alma termett az egyikén is és a másikon is. S most, amikor éppen el akartam jönni, hogy a botfalusi cukorgyárba távozzam, kimentem a kertbe, s az egyik almát le akartam szakasztani magamnak az útra. De amikor már ott álltam a fa alatt, akkor nem tudtam, hogy melyiket szakasszam le. Mert nem egyforma volt a két alma, hanem az egyik édes volt erősen, de jól ügyeljen, mert erősen édes volt! A másik pedig nem volt éppen olyan édes, de aztán érett, ahogy kell!

Itt Lőrinc elhallgatott, és ránézett a leányra, akit már nagyon furdalt a kíváncsiság.

- S maga melyiket szakasztotta le? - kérdezte is tőle.

Lőrinc elnevette magát, és azt felelte:

- Lám, maga mit gondol?

Erre a leány nézett vissza nagy, kutató szemmel Lőrincire, és azt mondotta:

- Mind a kettőt!

Lőrinc kacagni kezdett, majd hízelkedve dicsérte a leányt, hogy mily pontosan eltalálta a dolgot! S még azt is elárulta neki, hogy mind a két alma itt van most a tarisnyában, de itt van egyben a nagy kérdés is, hogy melyiket egye meg előbb. Mert ha meg nem eszi, akkor valaki bizonyosan el fogja lopni vagy az egyiket, vagy mind a kettőt.

A leány erre azt felelte, hogy mutassa meg Lőrinc az almákat, mert akkor ő mindjárt megmondja, hogy melyiket kéne megenni előbb. Lőrinc azt mondotta neki, hogy itt az úton nem lehet, de mihelyt alkalmatosság kerül, megmutatja a két almát. A leány ebbe beléegyezett, és nagyon boldognak látszott, hogy uralkodhatik a két alma felett, ami nem is volt a tarisnyában. Annyira jólesett neki a dolog, hogy a járása még gyönyörködtetőbb lett, a száján pedig szüntelenül virágzott a nevetés. De ezt a nagy mulatságot már nem tudta túrni a legény sem, aki hátul egyre mérgesebben hozta a leány átalvetőjét. Előrekiáltott tehát nekik:

- Álljatok meg, hadd nyugodjunk egy kicsit!

A leány mindjárt megállott, s meg Lőrinc is. De nem sok szó esett azalatt, amíg a pihenés tartott, mert a leány tovább nevetgélt, a legény pedig hol őt, hol pedig Lőrincet nézte szúrós szemekkel.

- Nehéz, ugye, az az átalvető? - kérdezte Lőrinc, mire a legény csúfondárosan nevetett, és azt mondta:

- Ha titeket nézhetlek, hogy elől milyen jól mulatoztok, akkor egy szamarat is el tudnék a hátamon vinni.

Lőrinc könnyedén legyintett, és azt felelte ártatlan arccal:

- Ó, az semmi, mert nekem van egy barátom, aki nemcsak a hátán tud elvinni egy szamarat, hanem benn a fejében is!

A leány nem tudta, hogy erre mit feleljen, Lőrinc pedig ismét előreindult a leánnyal, majd kedvesen szólott vissza:

- De a legnehezebb az, amikor valaki két különböző almát visz a tarisnyában.

Ahogy ezt kimondta Lőrinc, a leány megfogta a karját, és azt mondta, hogy siessenek, nehogy későn érkezzenek az állomásra. Hamar kiderült azonban, hogy nem a vonat miatt akart sietni, hanem azért, hogy a leányt megelőzhessék kívánság szerint. Mert amikor a távolság már elegendőnek mutatkozott, a leány odasúgta Lőrincnek:

- Maga ne mondjon ilyeneket Domokosnak, mert erősen mérges miatta!

- Hát Domokosnak hívják?

- Annak.

- S hát még? - kérdezte Lőrinc.

A leány megértette a kérdést, és azt felelte:

- Az a célja, hogy én szeressem.

Lőrinc felnézett az égre, és elsóhajtotta magát, hogy mennyire teli vannak céllal az emberek! Arra a dologra nézve pedig, hogy ő olyanokat mondott Domokosnak, azt válaszolta, hogy nem vaktában történt, hanem ugyancsak céllal! Mert van ugyan pénze neki, s öt lej pénze éppen ugyanvalóst, s az is igaz, hogy a ládát ő adta oda a szegény embernek kihozatalra, de fizetni mégis az fog, aki mérgeződik!

A leány csodálkozással és kérdőleg nézett Lőrincre, aki mosolyogva bólogatott, és azt mondta:

- Nézze csak meg!

Amikor kiértek az állomásra, s a fogadott hordár letette a ládát a földre, Lőrinc kivetette a mellét, ránézett Domokosra, és így szólt:

- Hadd fizessen ennek a szegény embernek!

Egyszerre Domokost is elöntötte a gőgösség, és azt mondta:

- Senki se fizessen az én ládámért!

Amíg fizetett, Lőrinc rákacsintott a leányra, aki hirtelen kuncogni kezdett. Azonban hamar abbahagyta, mert Domokos olyan szemet vetett rá, mint a rendőr a helytelen emberre. Így aztán a leány is illedelmes lett, és a fizetés is megtörtént. S vehettek mindjárt jegyet is, hogy a vonatra szállhassanak, s egyéb ne legyen hátra, csak az indulás.

Csak hárman ültek egy fülkében, mégpedig a leány mellett Domokos, velők szemben pedig Lőrinc. Az első percekben sokat gondoltak, de egyet sem szóltak. Amikor azonban megindult a vonat, s már belé is jött a száguldásba jól, akkor Lőrinc megjegyezte:

- Hárman vagyunk, ugyé!

- Látszólag hárman! - mondta Domokos, majd odafordult a leányhoz, és megkérdezte tőle:

- Hát te, Zsuzsi, hogy vélekedsz?

- Én most nem vélekedem, hanem utazom - felelte Zsuzsi.

Lőrinc szerette volna tovább fűjni a parázst, de belátta a pajkos eszivel is, hogy jobb lesz barátságot létesíteni, mint a mester után ezt az erősnek mutatkozó Domokost is magára zúdítani. Egy kis hízelgéssel és sok jóízű beszéddel ez pontosan sikerült is. És akkor más hasznos dolog után láthatott. Vagyis a következő nagyobbacska állomáson leszállt a vonatról, s két gyönyörű, de nem egyforma almát vásárolt, s a két alma mellé egy körtét. Csak ő tudta, hogy ezt az utóbbit micsoda célzattal. Jól elrejtette a három gyümölcsöt, s alkalomadtán meghonosította a tarisnyában. Így már minden rendben volt, aminek eddig rendben kellett lennie, s éjfélkor bátran megérkeztek a botfalusi állomásra.

Itt úgy határoztak, hogy reggelig időzzenek el valahogy a váróteremben, s ott csakugyan el is időztek elég jól, mert a nagy árva asztalra borulva már aludni is tudtak. A legjobban Zsuzsi aludt s utána Lőrinc. Domokos mind a kettőn túltehetett volna, ami az éjjeli természetét illette, de a féltékenységgel az aluvást és a leskelődést felváltva folytatta.

Reggel még megmosdottak az állomás kútjánál: Domokos egyszer, s Lőrinc is egyszer, Zsuzsi pedig kétszer szorosán egymás után. Azért kellett neki kétszer mosdani, mert egyformán áhította úgy Domokos, mint Lőrinc, hogy töltsön a Zsuzsi kezire. Ahogy ezzel megvoltak, kicsomagolták a jó hazai eledelt, és reggelire bőségesen táplálkoztak. Utána aztán útnak eredtek a cukorgyár felé. Ahogy mentek nagy bizakodással, Lőrincnek folyton az ég felé járt a szeme, mintha valaki hatalmas pártfogót keresne ott. Egyben elgondolkozott az élet hirtelen fordulatain is, majd különös módon kacagni kezdett, mert az jutott eszébe, hogy ő mennyire megijedt volna attól az embertől, aki a tegnapi ilyenkor azt mondta volna neki, hogy ma ilyenkor itt lesz!

- Hát neked mi esik olyan jól? - kérdezte Domokos.

- Nekem ez a könnyűség, amivel megyek - mondta Lőrinc.

Csodálkozott is a másik kettő, hogy micsoda dolog lehet ilyen messzire s olyan hosszú időre csak emígy elindulni! De aztán azt gondolták, hogy ki-ki maga tudja a legjobban az efféle dolog magyarázatát, s inkább a jövő felől kezdtek kérdezősködni.

- A tavaly miféle munkát végeztél itt? - érdeklődött Domokos.

- Én sokfélét - felelte Lőrinc.

Erre Zsuzsi is megszólalt, mondván:

- S mennyi fizetést kapott?

Lőrinc nagyot sóhajtott, és így szólt:

- Akármilyen sokat kap az ember, egy esztendő leforgása alatt úgy oda lesz, mintha semmit sem kapott volna!

Domokos is állította, hogy ez így van, és szintén nagyokat sóhajtott a láda alatt. Közben Lőrinc azon járatta az esztét, hogy vajon mit lehetne csinálni, amikor megérkeznek? Mert azt egy szikrát sem szeretné, ha a két társa, de különösen Zsuzsi megtudná, hogy ő még gondolatban sem járt itt soha az életben. Sok mindenre gondolt, amit csinálni lehetne, de határozatba mégsem tett semmit, hanem abban állapodott meg, hogy azt a madarat próbálja majd megfogni, amelyik éppen felrepül előtte.

Dobogott is nagyon a szíve, amikor beléptek a nagy kapun, a gyár udvarára. Hatalmas nagy udvar volt ez, tiszta fővenyes földdel. Jobbra és leghamarább egy nagy épület következett, amelynek rengeteg ablaka volt. Balra pedig és jó messze, ott állott a gyár, nagy kéményekkel és folytonos zúgással. Lőrinc mindjárt gondolta, hogy a jobbra levő sokablakos házban az

irodák lehetnek, s azt mondta, hogy tartsanak arrafelé. Amikor az épület felé érkeztek volna, akkor azt tanácsolta, hogy ott tegyék le a csomagokat, s várjanak egy kicsit; mert ő talán bémegy az épületbe, és jelenteni fogja, hogy megérkeztek. A tanács okosnak látszott, s így Domokos letette a nagy ládát a földre, és Zsuzsi is le az átalvetőt. Abba a percben egy nadrágos fiú lépett oda, és megkérdezte:

- Maguk mit akarnak?

Lőrinc ránézett, s mivel látta, hogy csak valami alantosabb fiú lehet az illető, így szólt:

- Meg akarjuk koronáztatni magunkat!

Ahogy ezt kimondhatta volna, abban a pillantásban az épületből is kilépett egy kedves fiatal úr, és a nadrágos fiúnak odaszólt:

- Eredj hamar, és mondd Bartha mérnök úrnak, hogy fájjon ide az irodába! De repülj, mint a szél! Ott van a gépházban!

Mire a fiú megmozdult volna, vagy akár pillantott volna egyet a parancsoló fiatal úr, Lőrinc ledobta a tarisnyát és a botot a földre, s mint a villanás, úgy elszaladt a gyárépület felé.

- Miféle fiú volt ez? - kérdezte nagy csodálkozással a fiatal úr.

- A tavaly is itt dolgozott - felelte Domokos neki -, s most együtt jöttünk, éppen az előbb érkezénk meg.

Azonban sok idejük nem volt a beszélgetésre, mert Lőrinc már feltűnt, amint nagy bölcsen és a mérnök oldalán lengedezett visszafelé. S valamit beszélhetett a mérnökkel időközben, s olyan hamar, Zsuzsikáéknak csak kacsintott, s már eltűnt a két úrral együtt az épület ajtajában. Tíz perc múlva úgy jött vissza, mintha most már ő akarna elszalasztani valakit egy másik mérnök után.

- Mi van, Lőrinc? - kérdezte Domokos.

Lőrinc egy cédulát tartott a kezében, azt megnézte, mint valami szolgabíró, majd így szólt:

- Te az ötös barakkba méssz lakni, Zsuzsi pedig a hatosba. Egy-kettő!

Azt már menet közben mondta el, hogy ő futár, és általános felvigyázó lett a gyárban. Domokos pedig kazánpucoló. Zsuzsi ellenben a süvegek mellé került. Erre nagy öröm és hálálkodás keletkezett, ami nemcsak helyénvaló volt, hanem hasznos is. Azért hasznos, mert az öröm és a hálálkodás rózsaszínű ködében Lőrinc könnyen odapártolt Zsuzsika mellé, és véle együtt eltűnt a hatos barakkban. Nem volt azonban semmi rossz szándéka neki, csupán azt a nagy kérdést akarta eldönteni végre, hogy melyik almát kéne megenni előbb!

Megvárta türelmesen, hogy Zsuzsi tegye le szépen és a helyire az átalvetőt, és hogy szusszanjon is egyet. Akkor azonban a két almát és a körtét kivette a tarisnyából, és nagy ünnepélyességgel az asztalra tette. De úgy, hogy a körte magosan és büszkén álljon a két gyönyörű alma között. S amikor ez megvolt, rámutatott a bal felőli almára, és azt mondta:

- Ez az édesebbik!

Aztán rámutatott a jobb felőli almára, és azt mondta:

- Ez az érettebbik!

- Hát a körte? - kérdezte Zsuzsi.

- Az várja a feleletet. Vagyis azt, hogy melyik almát kéne megenni előbb?

Zsuzsi megnézte jól mind a két almát, aztán sűrített ésszel elgondolkozott, majd pedig rámutatott arra, amelyik érettebb gyanánt szerepelt, és így szólt:

- Ezt!

Lőrinc felvette az almát, jóízűen beléharapott, majd csillogó szemmel azt mondotta:

- Tudni kell azt is, hogy ez az alma maga volt!

Zsuzsi egyszerre piros lett, mint a rózsa.

- Hát a másik? - kérdezte.

- Az a mester úr leánya, ahol a lakatosságot tanultam.

- S hát a körte?

- Az én vagyok! - felelte Lőrinc büszkén, mire Zsuzsinak nagyot csillant a szeme, szégyenlősen felvette a körtét, és félrefordulva enni kezdte.

Nagy gyönyörködéssel néztem őket, hogy milyen kedvesen és fiatalosan eszik a jó gyümölcsöt, majd egy óvatlan pillanatban elvettem én is a megmaradt almát. Szépen zsebembe tettem, és azt gondoltam, hogy hadd el, Lőrinc, mert jó lesz neked még ez is valamikor!

CSONT ÉS VELŐ

1

Üldögél az öreg finác, zöld köpenyeget borított magára, és úgy szemléli a környező világot. Néha megtámadja a fiatal tavaszi szél, de nem hunyászkodik meg tőle, mert nyugdíjasságában is bátor maradt ő. Közben a lehaladó nap elárasztja kitüntetésekkel, és a serkedő föld különféle füvekkel kecsegteti, akár a nagy szarvú kosokat.

Nem volna meglepő, ha ebben a tavaszi támadásban még egy új s talán utolsó szeretőre vágnék, de csendes és kihalt benne ez a táj. Nem a világi örömeiken jár az esze, hanem a világ nagy fájdmán. Vagyis elgondolja hosszan és férfias alaposággal: íme, bárki láthatja, hogy ismét itt a tavasz, és hogy minden feléledt újra; de azt már nem gondolja bárki, hogy egyszer ennek is vége lesz, és mindennek vége, ami egyáltalában van.

- S vajon mitől és hogyan is lesz majd vége a világnak? - teszi fel magának a kérdést.

Sokat látott és tapasztalt, de erre nehezen kerül elé a felelet. Olyan nehezen, hogy az elékerülésben még Gáspár is megelőzi. Pedig Gáspárt, ha elnyeli egyszer a csűr vagy az istálló, órákig nem ereszti ki.

- Holnap szentelünk-e? - kérdi a fiú az udvar közepiből.

Az öreg jól látja Gáspárt, és hallja a szót is, de azért mégis így felel:

- Ki kiabál valahol?

Azt gondolja Gáspár, hogy a maga tizenöt esztendejével csakugyan közelebb mehet a hatvanöt esztendőhöz. Oda is megy egészen a tornác elé, és megismétli:

- Én gondolám az előbb, hogy megkérdezem János úrtól: szentelünk-e holnap valamit?

- A tavaly szenteltünk-e? - kérdi János úr.

- Mi igen, tizenkét kicsi tojást s egy perccet.

Az öreg elgondolkozik, és azt mondja:

- Olyanformán az idén is jó lesz.

Gáspár pusmog egy kicsit, majd így szól:

- Hús is kéne.

Egyezkedni kezdenek, de Gáspár nem akarja hagyni a húst. Egyre csak azt mondja, hogy öltek volt egy südőt a télen, s annak legalább az egyik lapockája holnap reggelre a templomba kívánczik. Addig bizonykodik az ősrégi szokásokkal és a vallási szabályokkal, amíg János úr beadja a derekát, és az egyik lapockát szentelésre felszabadítja.

Gáspár még este lehozza a hiuból a füstölt sódort, megfőzi, és egy fonott kosárba béülteti két perccel közre, s piros tojásokkal rakja körül. Reggel ő az első, aki a kosárral a kezében, a húsvéti oltár előtt megjelenik. Amikor a pap megáldja és megszenteli a kosarakban rejtőző sokeledet, fut egyenesen haza, és felkiált:

- Együnk hamar, amíg meleg!

János úr sem él levegővel, s így a szentelt elemőzsia hamar az asztalra kerül. Először két tojást esznek meg fejenként, utána pedig jön a sódar, mint a derengés után a nap. János úr levág egy jó darabot belőle, és odaadja Gáspárnak, ki nemcsak a szenteléssel fáradozott, hanem négy esztendő óta minden egyéb dologban is szakadatlanul fárad.

- Elég lesz-e? - kérdi.

- Előre semmit sem lehet tudni - feleli Gáspár.

A nap már szépen feljött, és süti kettejüket a tornácon.

De egyszerre ott termik Vitéz is, a kutya. Gáspárral egyidős a szolgálatban, és határozottan részt kíván a lakomából.

János úr és Gáspár csak nézik a kutyát, de olyan versengve esznek, hogy sokáig nem tud rést ütni a szó.

- H-h-hhh! - morog már Vitéz, de hiába.

Végre Gáspár elől elfogy a hús, s akkor rátekint a kutyára. Biztatni kezdi, hogy csak morogjon és kérjen, majd maga sem restell egy kicsi morgást és egy hosszú, átható pillantást. János úr megérti a dolgot, és megint levág a sódarról egy darabot és Gáspárnak adja.

- Ez már csak elég lesz - mondja.

- Isten megtiltotta, hogy a jövőbe lássunk - feleli Gáspár.

Vitéznek most sem adnak, ami helyes lehet, ha a hús megszentelt mivoltát tekinti az ember. De akkor legalább annyit mégis mondani kéne neki, hogy most nem lehet, s hogy ebből nem lehet. Ennyit sem mondanak, hanem nézik egymást, és eszik a húst. Már látszik, hogy az egész sódarnak jót adott az Isten, mert a Gáspár számára harmadszorra is vágni kell belőle, a többit pedig János úr egyre mohóbban pusztítja.

Már guvad a szemük a nagy evésben, s az arcon és a homlokon egyre jobban duzzasztja a vér az ereket. Olyanok, mint a versenyfutók a cél előtt.

Esznek, esznek. A fogaik csattognak.

S miközben Vitéznek egyre jobban gyűl és csorog a nyála, ők már se nem látnak, se nem hallanak. A lélek elbújik a szentelt hús elöl, a test pedig egészen megittasul az oroszlanos élvezettől.

Végre elfogy a hús, és felnyögnek mind a ketten, mintha bűvölet alól szabadultak volna. János úr elterpeszkedik a nyögés leple alatt, s egy lusta mozdulattal, mint aki nem is tudja, hogy mit cselekszik, odaveti a megszentelt csontot a kutyának.

Vitéz csak lebben egyet, s már rácsattannak a fogai a csontra. S akkor ismét lebben egyet, s szinte tudni sem lehet, hogy nagy fehér csillag volt-e, ami lefutott a tornácon, vagy pedig maga a kutya.

Először Gáspár ocsúdik fel, és elkiáltja magát:

- Viszi a szent csontot!

János urat olyan rémület csapja meg, hogy elfehéredik, és egyszerre leesik az a nagy erős álla. Megriadt szeme a kutya után esdekel, s közben háromszor vesz egymás után levegőt. Aztán odaszökik a tornác fájához, a két karját a magosba emeli, és úgy kiáltja:

- Fogják meg a kutyát!

Vitéz már az udvaron van, s úgy repül a kert felé, mintha nem csontot kapott volna, hanem csodálatos szárnyat. És nincsen ember a közelben sehol, aki megtéríthetné a kutyát. Csak ők vannak ketten. János úr és Gáspár.

- Vedd üzöbe! - harsan az öreg.

Gáspár leugrik a tornácról, és vágatni kezd a kutya után.

- Élve vagy halva, de a csontot elvegyed tőle! - kiáltja utána János úr, miközben a homlokára ráfonódik a töviskoszorú, amiért így meggyalázta, bár akaratlanul, a katolikus vallást.

Gáspár nem felel vissza semmit, hanem fut késedelem nélkül, kerítéseken keresztül, tavaszi tócsákon keresztül, fut nagy iramban a kutya után. János úr ütögeti a tornác fáját, és úgy biztatja, hogy még jobban szaladjon. Aztán lassankint elveszti a szeme elől mind a kutyát, mind a fiút. Lassan visszaül a székre, és a tenyerébe hajtja a fejét.

Hallja, hogy harangoznak. Hallja, hogy énekelnek a tavaszi madarak. De neki most nem kell harangzó, sem a tavaszi madarak nem kellene. Semmi kincs nem kell neki. Sem hatalom, sem ország, csak a megszentelt csont egyedül.

Mert konc nélkül összeomlik a világ.

2

Múlik az idő, és már itt van a dél.

János úr hiába sétál a tornácon, ülni is hiába ül, és várni is hiába vár. Már-már az a gondolat ereszt gyökeret belé, hogy a megszentelt csont kutyaáldozatot és emberáldozatot is követelt. Nem is fog most már várni többet, tökéli el később, hanem elindul ő is. De amint botot venne magához éppen, puha suppanás üti meg a fülét. Gyorsan a kerítés felé tekint, s hát Vitéz érkezett meg a kerítésen keresztül, valahonnét a mezőkről. A lábai sárosak végig, s még a gyapjáról is csorog a zavaros tavaszi lé. Különben nagyon csendes Vitéz, és meghunyászkodva várja, hogy János úr egészen a közelibe menjen.

- Hol van a csont? - kérdi az öreg.

Vitéz aprókat tekint rá, mint a bűnbánó asszony, de a csontról nem ad feleletet.

- Hol van Gáspár? - kérdi ismét az öreg.

Gáspárról sem akar tudni a kutya, hanem a kerítés mellé laposodik, és pihenésnek adja magát. János úr le nem veszi a szemét róla, hanem csak áll a bottal a kezében, és azon gondolkodik, hogy ne verje-e meg az okatlan, de okosan pislogó állatot. Végre úgy határoz, hogy bévárja előbb Gáspárt, hátha hozni találja ő a csontot. El is indul, és a kerten keresztül a mező felé tart. Künn a kert végiben, amint nagyon lassan és csöndesen menne, hát mintha valaki lapulna egy kecskerágó bokornak a tövében. Még macskásabbra fogja a járást, és úgy próbálja megközelíteni a titkos heverőt. Még közel sem ér jóformán, amikor elmosolyodik, és magában így szól:

- Hiszen ez Gáspár!

Szépen megáll és figyel, hogy mit csinál a fiú. Látja, hogy nagyon forgat a kezében valamit, és forgatás közben erősen szemléli. Így figyelgeti egy ideig, de mivel Gáspár folytonosan csak forgatja a kezében azt a valamit, és egyebet nem csinál, megzörgeti egy kicsit az avart, s azzal egy időben elköhög magát.

- Hát maga megkapott engem? - kérdi meglepődve Gáspár.

- Meg - feleli János úr.

- S hogy?

- Én így.

Egy cseppet fennakadnak a beszédben, de János úr közelebb húzódik, és ismét belékezd:

- Mit forgattál az előbb a kezében?

- Én a csontot.

- Miféle csontot?

Erre már Gáspár is felül, és csodálkozva mondja:

- Ha tudtam volna, hogy ilyen hamar elfelejti, már a reggel lefekhettem volna ide.

Azzal feláll, és egy lapos csontot nyújt át János úrnak.

- Megismeri-e? - kérdi melléje.

János úr sokáig forgatja a csontot. Úgy jó neki, mintha valamivel kisebb volna, mint a reggeli. Azonkívül hasadásokat is lát rajta, valamint régiséget és földi mocskot.

- Nem hiszem, hogy az lenne - mondja végül.

- Mért nem hiszi?

- Azért, mert réginek látszik és megrongáltak.

Gáspár már felül érzi magát nagyon.

- A reggel óta nem almáriomban volt ez a csont, hanem vonzódott, és sok viszontagságon esett keresztül. Ez magyarázza meg a vénségit, a sárosságot és a hasadásokat rajta.

János úr teli van hívő lélekkel, de azért megszemléli még egyszer a csontot, s csak aztán kérdi:

- A szájából vetted-e ki?

Gáspár fent érzi magát egészen.

- Nem a szájából - mondja -, hanem a fáról szakasztottam.

János úr megnyugszik, és boldog, hogy mégis megkerült a csont. Fel is szólítja mindjárt Gáspárt, hogy hozzon egy ásót, hadd temessék el a megszentelt csontot. Gáspár hamar megjárja az ásóért az utat, és a János úr kívánsága szerint mély gödröt készít a csontnak, nehogy Vitéz vagy más kőbor kutya ismét hozzá tudhasson jutni.

Szépen eltemetik, s attól újra kiderül a világ.

Telnek a szép tavaszi napok, de a csont nem nyughatik a sírban, hanem minden éjszaka üzen Gáspárnak. Azt üzeni neki, hogy a csontok sem mind egyformák, akár az emberek. És jaj annak, aki mégis egyformásítani akarja őket!

Kilenc nap múlva Gáspár kimegy az üzengető csonthoz, és kiássa a sírból. Ismét megvizsgálja elejétől végig, de amit a lélek hinni akar, azt folyton mardossa az ész. Leül a földre, maga elé teszi a csontot, és úgy nézi, mint a könyvet, amelyből olvas az ember. Egyik gondolat a másikat követi, míg utoljára diadalmaskodik egy nagy és egy helyes gondolat.

Elrejtí szépen a csontot, és néhány nap múlva magával viszi a városba. Ott elmegy egyenesen az állatorvoshoz, és elejébe teszi a csontot.

- Ez miféle csont, nagyságos úr? - kérdi.

Az orvos megforgatja, majd ránéz Gáspárra, és így szól:

- Miért akarsz tudni?

A fiú lélegzeni is alig tud már, úgy fojtogatja az izgalom.

- Ha meg nem mondja mingyárt, megbolondulok - mondja komolyan.

Az orvos ismét megvizsgálja a csontot.

- Kutyacsont - jelenti ki. - Valami kutyának a combcsontja.

Gáspár egyszeriben leül, s ahogy a székről némán nézi az orvost, megtelik könnyel a szeme.

- Ennél rosszabbat nem is mondhatott volna - panaszkodik.

Az orvos kérdegetni próbálja, de nem kell sokat vesződni Gáspárral, mert a sok gyötrelm után, mit az üzengető csont szerzett neki, meleg bőséggel ömlik belőle a szó. Elmondja az egész történetet elejétől végig. A történet mezei részéről azt mondja, hogy a kutya nyomában találta ezt a csontot, és szinte megesküdött volna arra, hogy a szeme előtt tette le Vitéz a földre.

- Nézze meg még egyszer, hátha nem kutyacsont! - könyörög Gáspár, mire az orvos nagyítókkal is megnézi a csontot.

- Bizony kutyacsont - jelenti ki ismét.

Gáspár visszacsomagolja a mostoha csontot, és szomorúan hazafelé indul. Amíg megy, azon gondolkodik, hogy most mit cselekedjék! Arra határozza magát, hogy a valóságot János úrral is tudatni fogja, mert nem élet az, amelyet hazugság mardos. Amint hazaérkezik, egyenesen János úr elejébe járul, kiteszi előtte a csontot, és így szól:

- Itt van.

János úr nagy csodálkozással néz rá, mert a csontot már el is felejtette volt. Gáspár azonban hamar felidéz mindent, és elmondja az egész történetet. A végén egymásra néznek, és olyan megrettenve áll mind a kettő, mintha valami szörnyű veszedelem szakadt volna a világra.

- Most mit csináljunk? - kérdezi János úr.

- Kutatni kéne tovább - feleli Gáspár.

Ismét hallgatnak és remegnek a csendben. Szeretnének összebújni ketten, mint két megrettent gyermek, de csak néznek és néznek belé a világba, amely elnyelte a megszentelt csontot.

Minden olyan különös!

Ha nem volna a remény, hogy az Isten bizonyosan mozgósítani fogja összes angyalait, kicsiket és nagyokat, arkangyalokat és rendes angyalokat, hogy azok mind elinduljanak és megkeressék a megszentelt koncot - ha nem volna ez a remény, akkor menthetetlenül összeomlanék a világ.

3

Nagyon szép tavaszi hajnal kerekedik másnap, de János úr nem kel fel az ágyból.

Kilenc esztendő óta először.

- Talán beteg a tekintetes úr? - kérdezi Gáspár.

Az öreg nem szól, csak a fejével int, hogy nem beteg ő. Gáspár nem is kínozza tovább, hogy beszélne a bajáról, hanem odaveszi a botot, és az ágyhoz támasztja.

- Ezzel mit akarsz mondani? - kérdezte János úr.

- Én azt, hogy jöjjön el velem, s járjuk meg magunkat a mezőn.

Az öreg azt feleli, hogy a mezei járkálásról a mai napra letesz, ellenben Gáspár vegye maga mellé a kutyát, és induljon el abba az irányba, ahol már jártak volt mind a ketten.

- S ott mit csináljak, abban az irányban? - kérdezi Gáspár.

János úr megvakarja sárguló fejét, és azt mondja:

- A kutya hadd szaglásszon, hátha kapna valamit.

- S az én szemem is járjon, ugye? - fűzi Gáspár.

- Bizony, az nem ártana.

Így kerülgetik mind a ketten a csontot, de azért jól megértik egymást. Gáspár el is megy szépen, jártatja fűgén a szemit, és szaglásztatja a kutyát.

- Valamit találtak-e? - kérdezi János úr, amikor estefelé hazajönnek.

Gáspár öt darab csontot vesz elé a tarisznyából, és sorra mind az ötöt megmutatja az öregnek. János úr félrehúztatja még a függönyt is, hogy jobban meg tudja szemlélni a csontokat. Tetszik neki mindegyik, de az ötödik különösen.

- Ennek a formája nagyon tetszetős - mondja.

Gáspár is úgy találja, hogy ez az ötödik nagyon húsvéti formát mutat, s éppen azért kijelenti, hogy nem is vegyíti a többivel össze, hanem külön teszi, hátha meg van szentelve.

Másnap is elmegy a kutyával, és ismét csontokkal tér vissza. Ezek között is találunk vigasztaló formát, amit ismét külön tesz Gáspár. Aztán így folyik ez a kutatás kilenc napon keresztül. Akkor már egy zsák teli van csontokkal, s nem is élnek egyébként, csupán a vizsgálódásnak. A tizenkettedik napon ismét azt találja ki Gáspár, hogy nem ártana, ha megint elmenne az állatorvoshoz, és vinné magával a zsákot is. Az öreg helyesli a tervet, és Gáspár elmegy haladék nélkül a tudóshoz.

Este nagyon víg ábrázattal érkezik vissza, és egyenesen a János úr ágyához kanyarodik.

- Jó hírt hoztam - szól.

Az öreg csak bólint.

- Három lapockacsontot talált az állatorvos - fűzi tovább Gáspár. - Három disznócsontot. S a három közül akármelyik lehet az a bizonyos húsvéti.

János úr most sem szól, hanem csak bólogat.

- Fáj valamije? - kérdezi a fiú.

Ismét bólogat.

Gáspár leteszi a nagy zsákot az ágy mellé, a három lapockacsontot pedig külön és papirosba csomagolva az asztalra helyezi. Aztán odaül az ágy mellé, és meg sem mozdul. Elnézi sokszor és hosszan az öreget, aki egyre sárgul, és egyre szűkebben veszi a lélegzetet.

Már éjfélre jár az idő, amikor János úr odakéreti ismét a három csontot. Sokáig nézegeti azokat, majd visszaadja Gáspárnak, és így szól:

- Nem lehet eldönteni.

- Mit, tekintetes úr?

- Azt, hogy melyik a húsvéti.

Gáspár is hallgat, mert csakugyan nem lehet eldönteni.

- Lehet, hogy nincs is a három között - mondja később ismét az öreg.

Utána újból csend ereszkedik közéjük. Majd hajnal felé hirtelen felemeli János úr a fejét, és int Gáspárnak, hogy hajoljon közelebb. Akkor nehéz szavakkal azt hagyakozza neki, hogy a csontokat is mind tegye Gáspár majd a koporsójába, mert ő addig sem a földben, sem a másvilágban nyugodni nem tud, amíg azt a húsvéti csontot meg nem találja.

- A kutyát is temesd közel hozzám - mondja végül.

- A kutyát, miért? - kérdezi Gáspár.

- Hátha megette, azért! - feleli János úr.

Többet egyet sem szól.

Még él egy napig, de akkor búcsút mond a világnak.

Gáspár úgy cselekszik, ahogy a megboldogult kívánta volt: a csontokat mind a János úr koporsójába teszi, majd egy fél év múlva a közelibe temeti a kutyát is.

Azok nyugodtan fekszenek lent a földben, és soha nem üzenik, hogy csakugyan ott van-e a megszentelt csont, vagy valahol máshol várakozik.

Soha nem szólnak.

És nem üzennek soha semmit.

Pedig Gáspár gyakran kijár a sírhoz, és órák hosszat üldögél ott, hogy valami bizonyossághoz jusson.

Mindent odaadna, csak hogy tudhassa a bizonyosságot!

Gyötrődik és szomjuhozik. Lángol és eped.

Mert az igazat akarja tudni!

És a rettentő vágyban lassankint egészen átváltozik. Leveti emberi formáját. Kitisztul és megújul, mint a fény, amely összeköti az eget a földdel. Megnyúl és kifeszül, mint egy húr. Megnyúl és kifeszül, és felveszi örök formáját.

Ott vibrál állandó szomjúságban a János úr sírja és a csillagok között. Körülötte változnak a népek, nyelvek születnek, és új hegyek keletkeznek.

Minden változik, csak ő változatlan, aki tudni akarja: hol van az elveszett konc!

Mert ő a velő.

ANGYALOK ÉNEKE

Fogós kérdés, hogy milyen asztalosok vannak. Mert ha valaki azt mondaná, hogy van bútorasztalos és műasztalos: én azt felelném, hogy jó-jó, de hát még? Ha pedig azt mondaná, hogy van barna asztalos és van szőke, én azzal sem lennék elégedett.

A szemem csak akkor csillanna igent, ha végső szorultságból azt mondaná elmésen valaki, hogy van falusi asztalos és van városi asztalos.

Keserű Mátyás falusi asztalos volt.

Növendék koromban, amikor deák voltam, nyáron által gyakran időztem a mester műhelyében. Szerettem őt, s nyilván ő is engem. A mesterség néhány titkába is béavatott. Nótát is igen sokat tanultam tőle, mert igen nagy énekes volt. Talán énekesnek még nagyobb, mint asztalosnak. Azonkívül kedvelte a betűt is, mivel jótékonyan hatott a falusi emberekre.

S hiába hívták Keserűnek, mert vidám volt, a maga különös módján.

Különben pedig...

No, de jobb lesz, ha nem magyarázom tovább Keserű mestert, hanem elmondok egy rövid történetet, mely az ő természetét jobban elbeszéli.

Nyár volt. Július végén. Már estére hajlott az idő. Csak ketten voltunk a műhelyben, s beszéd nélkül. Keserű mester ablakrámákat festett, okkersárga színre. Én a gyaluforgácsot kigyóztattam, miközben azon töprengtet az eszem, hogy vajon minek az illatához hasonlít a gyaluforgács illata. Mielőtt azonban kitalálhattam volna, hogy legjobban a gyaluforgács illatához hasonlít, kinyílt az ajtó, s hát nagy térfoglalással egy fiatal emberke lépett a műhelybe. Kamasz emberke volt, vékony és szőke. A lábellenje poros, vastagon. A vállán hátizsák, s a fején egy gyengécske sapka. Könnyű volt látni, hogy a városból jöhetett, a poros úton. Ámbár a köszönése nem városi módra vallott, mert nagy hangon így szólt:

- Adjon az Isten jó napot!

Keserű mester rápillantott az ifjú vándorra, de csak megnézte őt egy pillantással, s oda sem vakkantott neki. Hanem az ablakrámát szó nélkül tovább festette. Látván, hogy nem fogant meg a köszönés, azt gondoltam magamban, hogy ezek ketten nyilván régi ismerősök, csakhogy most haragban vannak.

S én sem szóltam semmit.

A jövevény letette szépen a hátizsákját, majd nagy tisztességtudással odament Keserű mesterhez, kinek az oldala mellett megállott.

- A mester úrhoz van-é szerencsém? - kérdezte.

Keserű mester erre sem szólott semmit, hanem tovább festette a ráját, mintha csak a légy dongott volna a füle mellett.

A helyzet különösnek kezdett látszani.

Annál is inkább, mert az ifjú emberke nem retirált, hanem tovább folytatta a szót, mondván:

- Engedje meg, hogy bemutassam magam: Szeder Károly asztalossegéd vagyok!

Keserű mester erre sem hederített semmit.

- Szeder Károly vagyok! - nyomta meg a jövevény.

De hát szó helyett ismét csendet nyert.

Az iskoláját, gondoltam magamban, most mindjárt bőgni kezd ez a szegény Szeder segéd. De nem gondoltam jól, mert csupán a vállát vontta meg, majd odajött egyenesen hozzám, hátha a váratlan csapásról fel tudnók lebbenteni együtt a fátylat.

- Süket? - kérdezte tőlem.

Én megráztam a fejemet, hogy nem süket.

- Hát akkor?!

- Talántán - mondtam neki - a szedernek még nincsen itt az ideje.

- De engemet úgy hívnak! - védekezett a segéd.

Hát erre én is megvonítottam a vállamat, hogy a nevéől s az egész dologról nem tehetek; s ilyenformán ismét csendbe borultunk, ami nem volt a legjobb.

Láttam Szederen is, hogy bizony, mert rettentő szorongással nézett reám. Még a két karját is megemelte néha, nehogy lemerüljön a csend mélyébe. Látván e szoros béborult állapotot, nagyon megsajnálta a szegény jövevényt, s intettem neki, hogy jöjjön csak utánam.

S jött.

Amikor kiléphettünk a szobából, bétettem magunk után az ajtót, s ránéztem Szederre, aki így szólt:

- Hát ez rémítő helyzet!

- Vegyen csak levegőt, bőségesen! - biztattam.

Szeder az árnyékos helyen kétszer is nagyot szippantott a friss levegőből.

- No, jobban van-e? - kérdeztem.

- Kicsit jobban - mondta.

- Hát akkor ne búsuljon - folytattam -, mert segítünk valahogy a dolgon. Honnét jött, s mi járatban van?

- A városból jöttem - válaszolta Szeder ifjú -, s az lenne a célom, hogy Keserű mester segédnek felfogadjon. Mivel hát úgy hallottam, hogy segéd kéne neki.

- Hely lesz, ha szót fogad nekem - kezdettem a tanítást. - Hajlandó-e szót fogadni?

- De mennyire! - mondta serényen.

- Hát akkor hallgasson ide! - folytattam a tanítást. - Elsőben is, amikor belép a műhelybe, ne úgy köszönjön, ahogy köszönt. Mert ugyanis Keserű mester azt szokta mondani, hogy ő nem sekrestyés, hanem asztalosmester. Érti-e?

- Értem, kérem.

- Másodszor pedig: az Istent hiába ne emlegesse, mert Keserű mester azt szokta mondani, hogy az neki eddig is sokba került. Érti-e?

- Értem, kérem.

- Harmadszor pedig: tud-e énekelni?

- Tudok!

- No, akkor csatát nyerünk! - szoltam boldogan; s azzal kihoztam a hátizsákot a mûhelybõl, és Szedernek azt mondtam, hogy vegye a hátára ismét, s majd úgy jöjjön a mûhelybe vissza, mintha még nem is járt volna ebben a házban soha.

- Értem!

- Mindent?

- Mindent!

No jó, én elõrementem, vissza a mûhelybe, s ott Keserû mesterhez így szoltam:

- Hát mester bátyám, ha most jönni találna egy magának való segéd, felfogadná-e?

- Ha nekem való jönne, azt igen - felelte õ.

S abban a pillantásban megnyílt az ajtó, s azon félre csapott sapkával belépett Szeder. A hátizsákját egy mordulással ledobta a földre, majd megtörölte verejtékes homlokát, s csak úgy általában így szolt:

- Még az angyalokat is elnyeli ez a fene por, míg az ember a városból ide kijön!

Látván, hogy igen jól kezdi, még adtam egy kicsi zabot a jó kedvének, szolván:

- Tán elõbb köszönne, ha bémegy egy házba!

- Nem sekrestyéshez jöttem - folytatta Szeder -, hanem Keserû Mátyás mesterhez!

No, gondoltam, igazán jó csapáson megy a dolog; s így fûztem tovább a szót:

- Az Úr jóságos és mindnyájunknak közös atyja: mért nem köszön hát az Ő nevével?

- Én sem vagyok sekrestyés - vágta ki Szeder. - Hanem asztalossegéd!

- Maga asztalos? - csaptam rá örömmel.

- De mennyire!

- Helyet szeretne talán? - tudakoltam tovább.

- Én azt - folytatta Szeder -, de csak olyan helyet, ahol a mester is úgy gondolkozik, mint én.

- Hát maga hogyan gondolkozik? - kérdeztem.

- Én úgy, ahogy nem hiszek semmiféle hókuszpókuszban - hirdette Szeder. - Aztán óvakodom az alázatos szemforgatóktól, nemkülönben a szektárius szellemektõl!

Nagyokat bólogattam erre, miközben szemmel tartottam Keserû mestert, aki egyre vidámodva festette a rámát. S folytattam is, szolván:

- S mit szeret, ha szabad kérdeznem?

- Én a vidámságot, s különösen az éneklést! - mondta Szeder, mire én rögtön megbiztattam, hogy énekeljen egyet.

Hát erre mindjárt széjjelvetette a két lábát a segéd ifjú, és kántorosan azt a dalt kezdte énekelni, hogy: *Ha férfi lelkedet egy nõre feltevéd...*

Midõn a dal végét jól kiterítette, akár a páva az õ farkát, intettem neki, hogy a kabátját vesse le, s az inge ujját tûrje fel. Szeder ezt meg is cselekedte gyorsan, mire én odavezettem õt Keserû mesterhez, akihez így szoltam:

- Mester bátyám!

- No, mi az, fiam? - kérdezte Keserû mester.

- Adja hát oda az ecsetet ennek a legénynek!

Oda is adta rögtön.

Szeder pedig a kezébe ragadta az ecsetet, s miközben egy új dalba kezdett, úgy festette tovább az ablakráját, mintha esztendőök óta ebben a műhelyben dolgozott volna. Én magam s Keserű mester hátrább húzódtunk, s onnét néztük a kellettő munkát.

- Milyennek találja, Keserű bátyám? - kérdeztem végre.

- Istentelen fickó, de jól dolgozik - felelte Keserű Mátyás.

- Hát akkor felfogadja segédnek, ugye?

- Fel én!

Több szó már nem is esett, hanem belé állottunk mi is a dalba és énekeltünk. Együtt, mind a hárman. S boldogan és nagy örömmel, ahogy csak az angyalok tudnak.

SZERENCSES GYURKA

Volt egyszer egy ember s egy felesége neki. Annyira mentek ketten, hogy rendes időben egy gyermekük született.

Úgy hívták, Gyurka.

Jóféle gyermek volt Gyurka. Példája a bölcseknek már zsenge korában. Kicsivel beérte s kézen-közön felnőtt. Magához való ésszel is rendelkezett. A dolgot nem szerette, igaz; de ezt Isten akarata szerint, az apjától örökölte.

Addig s addig, hogy legény lett belőle.

Vándorlásra adta magát. De csak akkor látta meg, hogy milyen a világ. Az egyik háztól ugyanis elküldték, a másiknál nem adtak neki enni, a harmadiktól dologgal riasztották el.

Valami vén székellyel találkozott egyszer.

- Hó! - mondta neki kurtán, mert fárasztotta a sok beszéd.

Az öreg megállt s ráhunyorított:

- Te ki vagy, hogy nekem úgy „hógatsz”?

- Én álomfejtő.

- Álomfejtő? No ügyelj, mert attól bűdösödik a hal - mondta a székely.

Még egyet-kettőt mondtak egymásnak, de nem találtak össze, s tovább mentek.

Ekkor egy úr jött s Gyurka felbízta:

- Ejtsen el egy piculát, hogy kapjam meg!

- Eredj s dolgozzál! - felelte az úr.

Erre otthagya őt is s elment s lefeküdt az erdőben egy fa alá. Aludt hét esztendeig s akkor valami kutyák felriasztották. Morgott nekik Gyurka, hogy még aludni sem lehet ebben a világban s elindult ismét.

Elért egy faluba, s ahogy vánszorgott keresztül azon, hát az egyik kapuban, valami rovásos széken, módosan üldögél egy ember.

- Nem kell magának egy szolgáló? - kérdezte Gyurka.

- Gyere s állj bé! - mondta az ember.

Megegyeztek, aztán jóllaktak s ittak reá.

Másnap szántani küldte két ökörrrel Gyurkát a gazda. Ő kiment, s egész nap döglődött a falu végén, s este hazament.

- Mennyit szántottál? - kérdezte az ember.

- Fel én az egészet - felelte Gyurka.

Így szántott három napig szájjal. Akkor titkon kiment a gazda, s észrevette a nagy csalást. Nem szólott semmit Gyurkának, csak egy kutyát adott másnap melléje.

Kimentek négyen ismét a földre. Gyurka leállította az ökröket s ismét le akart feküdni, hogy szántson, de amint ezt tette volna, hát a horgasinába jól beléharapott a kutya.

- Bolond vagy-é? - nézett a kutyára Gyurka, de az eb nem tágított.

Erre felállott a legény, s így szólt:

- A kutyamarás nem jó, de a munka olyan sincs.

Azzal kirázta a tarisznyát, s a szalonnát is odavetette a kutyának.

- Isten maradjon veletek! - köszönt az ebédelő kutyának és a két ökörnek, s ismét elbaktatott a világba.

Bolygott elé s hátra valami hét esztendeig. Akkor olyan álmot látott, hogy kicsi isten lehet, csak akarni kell. A kezeit hátra tette tehát, mint a kitalálók, s szép leptiben megindult egy óriás mezőn keresztül. Egyszer elért egy nagy folyóhoz, s annak a partján leült. Olyan erősen kezdett gondolkozni, hogy sült el belé a feje. Amikor mégis látta, hogy semmit sem tud kitalálni, eleresztette magát, mint a többi tárgyak a világban. Szemlélődött s várta, hogy a nagy természet mutassa meg, mitévő legyen.

Így üldögélt napnyugtáig, amikor nagyot csobbant a víz. Lassan arra nézett, s hát kacagó halak játszadoznak. Egy pillantás alatt megkívánta létüket; s bízva az Istenben is, hirtelen befordult a vízbe, mint a csutak. Nyomban érezte, hogy a farka megnőtt s meg a lebernyegek is az oldalán. Úszni kezdett tehát s folyton csak vizet ivott volna, mint az igazi halak.

- Ha én nem vagyok hal, akkor senki! - mondta örvendezve s még sebesebbre fogta az úszást. Nem telt belé két perc s már seregestől körülvették a kicsi s a nagy fürge halak. Hideg, gyilkos szemekkel nézték s azután marni kezdték.

- Hé, testvérek! - mondta Gyurka, de a szavával sem javított semmit a dolgon. Erre fűjni kezdte mérgesen a vizet s menekült a part felé, ahogy csak tudott. Ott szárazra vetette magát s talpra támaszkodott.

- Isten veletek! - köszönt a halaknak is, majd ismét hátratette a karjait, hogy kitaláljon valami egyebet, s megindult.

Mendegélt az áldott napon, amíg a víz leszáradt róla. Akkor újból lefeküdt s látni kezdte az álmokat, egyiket a másik után. Valami hét esztendőt aludt által emígy, de akkor érezni kezdte, mintha rágná a két fülét valami. Mozdulni akart s hát bajosan megy. Kinyitotta a két látóját s hát a leforgó esztendők alatt úgy felverte körülötte a helyet a fű s úgy befonta őt is, hogy a legénykedés nehezebbre esik. Kiáltott egyet s nyomban hat nyúl szökött ki a feje mellől. Erre gondolt ő is egyet s mozgatni kezdte az orrát s a két fülét: s egy pillantás alatt olyan baknyúl lett belőle, mintha aranyfűvön nevelkedett volna. Örömeben toppantott a jobbik lábával s erre nyomban egy másik nyúl került valahonnét melléje.

Éppen javában barátkoztak, amikor feltűnt egy fegyveres ember.

- Gyere, fussunk! - szólott Gyurkának a másik.

- Fusson más - mondta Gyurka, mert nem szerette pazarolni az erejét. Erre a másik elfutott, ahogy csak tudott. Ő pedig megmozgatta kacagva a bajuszát, rögtön két lábra állott s kivetette a mellét is, mint aki legény a talpán.

Megindult ismét s ment, mendegélt.

Egyszer érkezett egy gyönyörű egyenes útra, s amikor kilenc nap és kilenc éjjel folyvást egyet ment azon, leült nyugodni egy kőre. Itt kiült egy telet s egy tavaszt egy helyben, s a nyár derekán éppen indulni akart újra. Előretette az egyik lábát és elnézett az útvonalon előre. De akkor meglátott valami leányt, amint igen kellemesen mozgott messze. Fialat lehetett, mert gyorsan aprított, s a fejét peckesen hordta.

Gyurka érezte, hogy egyszerre megfutamodik benne a vér. Rég az ideje, hogy nem látott volt efféle igézetes népet. S legalább ezt az egyet nem akarta elszalasztani.

A feje berregni kezdett, mint a motor. A két karját meglebegtette, a lábát behúzta maga alá, s hát abban a percben egy fecskemadár lett belőle.

Felrepült, s keringeni kezdett a leány feje felett.

- No, Gyurka, most csirikolj! - biztatta magát, s kezdett énekelni. Egy kicsi idő múlva akkora bátorságot vett, hogy a leány vállára szállott. Ott berzengetni kezdte a tollát, s nagy gyönyörűségében folyton énekelt, miközben a leány nagy szeretettel simogatta.

Egyszer aztán a tenyerébe vette a leány s bétette a kebelébe.

- Helyben vagyok! - örvendezett Gyurka, és rebesgetni kezdte a tollát. Aztán végső helyet keresett magának. Amikor azt megtalálta, lustán magára húzta takarónak a szerencsét és álmodozni kezdett.

Ma is ott álmodozik bizonyosan. Jobb helyet a földön nem is találhatott.

IGAZÍTÁS A VILÁGON
1936-1944

ERDÉLYI TÁRSASÁG

Csak kilenc nap múlt el azóta, hogy Lőrinc a hírnöki foglalkozást elnyerhette a cukorgyárban. A kilencedik nap éppen vasárnapra esett. Délelőtt még ruhát kefélt, és más szépitő műveleteket végzett a hírnökség mellett a gazdának, de azután, hogy megehetette a délebédet, szabad volt ő is.

- Egész héten keresztül eleget szolgáltam másokat - mondotta magában. - Ezen a délutánon tehát érdemesebb embert fogok szolgálni, vagyis önmagamat.

Könnyű és kellemes szolgálat volt, amit a maga számára kitalált. Látta ugyanis, hogy verőfényes őszi idő van, s látta azt is, hogy a mezők integetnek feléje.

- Jövök, ne féljete! - mondta és magához vette a botját, amelynek párja sehol nem volt, mert ilyen botja csak egy vad püspöknek lehetett volna, hogy ugyan vad püspök volna a világon.

Vette tehát a botját, és elindult a mezők felé. Nem ment mindjárt és ész nélkül az úttalan földekre, mert nem szeretett okvetlenül bukácsolni, mint ahogy azt a városi fiúk szeretik, ha nagy néha kiszabadulnak a természetbe. Az úton ment, az utak között is a főnökúton, amelyet más emberek országútnak neveznek. Itt is látott elég mindent, amit nézni érdemes volt. Néha szekerek mentek lassú döcögéssel, s azoknak ernyője alatt mindig ült valaki, akivel kedve lett volna versenyt szaladni. Leggyakrabban női személy volt az illető, mert az efféle vásáros szekerek mindig fityegtettek magukkal egy kellett embert, aki mellett a portéka dupláját érte. Gyakran kutya is poroszkált a szekér után, s Lőrincnek nagyon tetszett, hogy ezeknek a kutyáknak sohasem kellett előrenézni, mert a kötelék kinézte a négy lábnak az utat. Madarakat is látott, különösen varjakat, amelyekről eszébe jutott, hogy bizony jó volna disznót hizlalni, s majdan a körmüket és a farkuk hegyét odaadni a varjaknak.

S látott egyebet is, ami mind jó volt arra, hogy hasznos gondolatokat ébresszen benne. Ilyen gondolatai voltak is már bőven, valósággal egymás hegyén-hátán nyüzsögtek, mint a rengeteg újonc katona a kaszárnnyában. Ezek mérték neki az utat, nem a kilométerkövek, mert amikor áldott gyümölcsfa módjára már roskadozott a feje, szépen megállt a vad bottal, és azt mondta:

- Eleget mentél már, Lőrinc.

Szétnézett, hogy valami alkalmas helyen trónust keressen magának. Talált is volna egy alkalmas dombot, amelyen hatalmas kórok lázadtak a hervasztó idő ellen. Lépett néhányat arra, de aztán mégis azt gondolta, hogy üljön a kórok közé, aki számár, mert ő olyan helyre kívánkozik, amely emberhez méltó. Közel is volt egészen egy falu, s úgy találta, hogy a pihenés számára a legméltóbb hely mégis ott lehet. El is indult tehát, és tíz perc múlva bent volt a falu szívében. Itt megállott, és azon gondolkozott, hogy a paphoz menjen-e, vagy valaki világi emberhez.

Egyikhez sem ment, mert döntés előtt meglátott egy kirajzolt kezét, amely nagy és egyenes mutatóujjal valami sárgára festett ajtóra mutatott.

- No, ez se mutasson hiába! - mondotta, és belépett az ajtón.

Sejtette már künn is, hogy olyan helyre mutathat az ujj, ahol más keresi a hasznót. De van olyan korcsma is, amely csak akkor nyilvánvaló, ha már bent van az ember. Ez éppen olyan volt. Két asztal kínálkozott az egész szobában, de az a kettő legalább jó nagy volt. Az egyiknél már üldögélt is egy legény. Szép fehér ing volt rajta, a derekán széles szíj s nagy fekete kalapja előtte az asztalon.

Odaült Lőrinc, és azt mondta:

- Szabad lesz megháborítanom?

A román legény egyet sem szólt, hanem bizalmatlanul tekintett rá, majd azt a nagy fekete kalapját közelebb húzta magához.

- Mivel szolgálhatok? - jött oda a korcsmáros.

- Ha már éppen szolgálni akar - mondta Lőrinc -, akkor szolgáljon egy fél liter borral. De hozzon három poharat hozzá.

- Hát az minnek?

- Az Isten is három személyből áll - felelte Lőrinc.

Nem felelt a korcsmáros, hanem elhozta a fél liter bort s a három poharat. Lőrinc töltött az egyikbe, majd felemelte, és a román legény felé sandítva, így szólt:

- Ha volna egy társam, azzal innám. De hejh! mindig egyedül van a magyar!

A román most sem méltatta figyelemre, de érthetett magyarul, mert elévette a tarisznyáját, s abból furulyát bújtatott ki, mintha meg akarta volna mutatni, hogy a román is mindig egyedül van.

Szép karikás furulya volt, három rézkarikával, s a színe barnafényes, mint a pásztorok haja. Mindjárt a szájához emelte, és játszani kezdett rajta. Olyan szívfájdító és messze szóló dallamot fűjt, hogy Lőrinc ismét töltött a poharába, és azt mondta:

- Hajh, azok a csalfa lányok!

A legény ránézett a furulya mellől, s hát könnyes a szeme. Erre Lőrinc a másik pohárba is töltött, majd közelebb húzódott a románhoz, és így szólt hozzá:

- Megkínálnám ezzel a kicsiséggel, ha nem sérteném meg.

A legény elfogadta a bort, és mind egy cseppig kiitta.

- No, ugye, ez is muzsikál? - mondta Lőrinc.

Még erre sem szólott a legény, hanem maga elé tette a furulyát, és messze nézett, mint az előbb a nóta. Lőrinc nem azt mondta neki, hogy nézzen még messzebbre, hanem felvette a furulyát, és egy szöktető nótát kezdett fűjni rajta. A román legénynek odafordult lassan a feje, mint a napraforgó, majd lassan felemelte a karját, és a Lőrinc vállára tette.

- Muzsikaszóval szép megértés van - mondta.

Lőrinc abbahagyta a nótát, és így felelt:

- Mert a muzsikaszó a szívet tekinti.

Csakugyan a szívet tekintette, mert jól megindult a beszélgetés. A román elpanaszolta szerelmi bánatát, s el Lőrinc is az ő árvaságát. Amikor ismét ittak egy pohárral, a román olyan barátságba szökkent, hogy mindenképpen szeretett volna Lőrincnek adni valamit. Keresgélt is sokáig valami mozdítható dolog után, de szegény volt, s nem talált.

- Ne erőlted magadat, Demeter! - csillapította Lőrinc.

- De én akarom, hogy örökké megemlékezzél rólam.

- Ha olyan erősen akarod, akkor add nekem a furulyád harmadrészét, vagyis az első karikáig.

Nagyon megijedt Demeter, de amikor Lőrinc jól megmagyarázta, hogy ő csak jelképileg akarja az első karikáig, akkor Demeter boldogan ajándékozta oda neki. Még azt is mondotta, hogy örökké Lőrincre fog gondolni, amikor a szíve elévéteti véle a furulyát. S mintha Isten kormányozta volna ezt a találkozást, nemsokára egy szász legény is belépett a korcsmába.

- Ezt is híjjuk ide! - mondta Lőrinc, s mivel Demeter nem ellenezte; odaszólt a szásznak:

- Szívesen látjuk a kamerádot, ha meg nem sértenők.

A szász odaült, és azt mondta:

- Szívesen fogadom, de pénzzel nem rendelkezem.

- Nem is pénzzel kell itt rendelkezni, hanem szívvel - szólott Lőrinc, és töltött a szásznak is. De a szász csak koccintott, s nem akart inni. Beszélni sem igen akart, csak bizalmatlanul nézett.

- Tud-e maga furulyázni? - kérdezte Lőrinc.

- Semmiképpen nem - felelte a szász.

Nagy baj volt, hogy a szász nem tudott megfelelő dallamot fújni a furulyába, de valahogy mégis segítettek rajta, mert Lőrinc addig unszolta, amíg énekelt nekik egy szász éneket. Ötször-hatszor elénekeltették vele a dalt, s akkor Lőrinc szájához emelte a furulyát.

- Nagyon jól előre megy! - örvendezett a szász, és úgy kinyílt a szíve, hogy Lőrinc indítványára Demeter nekiajándékozta a furulya közepét. A szász nem értette, miképpen lehetséges, hogy valami az övé legyen, s mégis más vegye hasznát, de Lőrinc megmagyarázta neki.

- Ez a furulya a mi közös kincsünk - mondotta Lőrinc. - Csakhogy hárman egyszerre nem fújhatjuk.

Éppen jókor fejtegette a közös furulyát, mert egy román őrmester lépett be a korcsmába. Nem ült az ő asztalukhoz, de a másikinál az öklére könyökölt, és hatalmasan nézte őket.

Lőrincék csak annyira nézték őt, amennyire rangja után megérdemelte, és tovább játszottak a furulyán. Amíg Demeter búbanatát és a szász harsogását beszélte a furulya, addig ment is a dolog, de midőn Lőrinc egy székely kesergést kezdett szikráztatni, akkor odaugrott az őrmester, és a furulyát kirántotta a Lőrinc kezéből.

Aztán a földhöz vágta, és nagy csizmájával rátaposott.

A szegény furulya reccsent egyet, s abban a reccsenésben benne volt mindhármuk dallama.

Demeter felugrott, és egy széket tett maga elé a szász is. Lőrinc azonban odaállott a közepre, ahol minden ütés csak őt érhetne volna, és könnyes szemmel csak ennyit szólott:

- A közös kincset rontottad össze, te balga!

FEKETE SÁFRÁN

Egy időben sokat járogattam egy Sántamalom nevű faluba, ahol templomot építettünk. Kőműves minőségben dolgoztam, s bizony az első időben nemegyszer gondoltam arra, hogy otthagynom az épülő templomot, s valahol könnyebb természetű munkát keresek magamnak. Jól tettem azonban, hogy erről a szándékomról mégis lemondtam, mert későbben a sántamalmi emberek nagyon megszerettek engem, és olyan történeteket beszéltek el nekem, amelyekből hasznot és szükséges bölcsességet sokat lehetett meríteni.

Így például elbeszéltek, hogy élt abban a faluban egy fiatal cigánylegény, s éppen ő volt az, akinek meggondolatlan cselekedete miatt a régi templomot le kellett bontani. Ugyanis ez a legény, akit Sáfránnak hívtak, s akit a cigányságából kifolyólag Fekete Sáfránnak nevezett el a nép, egyszer feltette magában, hogy ő meg akar házasodni. Kovácsmesterséget folytatott, de inkább csak folytatta volna, mert a munkának szörnyű nagy ellensége volt. Ilyenformán tehát, mint ahogy egyebet várni nem is lehetett tőle, lefelőlőször letette a kalapácsot, s azután elindult, hogy alkalmas leányt keressen magának.

Talált is hamarosan, de nem egyet, hanem kettőt.

Az egyik fajtájabéli volt és egyazon vallású véle; különben dolgos és szép, de máskülönből olyan szegény, hogy valóságos földönfutó. A másik ellenben gazdag volt, sok földje és barma neki, de nem tartozott a cigánylegény fajtájába, se nem követett hasonló vallást véle.

No, Sáfrán gondolkozni kezdett, hogy most már miképpen cselekedjék. A szegényt elvette volna szívesen, mert a szíve és a kívánsága húzta arrafelé; de a gazdagot még szívesebben elvette volna, mivel úgy számította, hogy annak a vagyonából jól és munka nélkül meg lehet élni, s azonfelül még az urat is játszani fogja.

Három napig törte a fejét, hogy miképpen döntsön, s akkor a harmadik éjszaka egy angyal és egy ördög jelent meg álmában neki. Taszigálták egymást az angyal és az ördög, hogy melyik szóljon hamarább, végre mégis az angyalé lett az első szó, mert ő érkezett volt előbb.

- Kedves fiam, Sáfrán! - mondotta a jóféle szárnyas. - Hallgass reám, mert én vagyok a te őrzőangyalod; én pedig azt a jó tanácsot akarom adni neked, hogy a szegény leányt vedd el feleségül, mert az jószívű és becsületes. Ha szót fogadsz nekem, és megházasodol véle, aztán én is segíteni foglak titeket, hogy békében és nagyobb szükség nélkül élhessetek.

- Én is éppen ezeket gondoltam el - felelte Sáfrán, de akkor az ördög intett, hogy ne folytassa, mert a szó őt illeti meg.

- Kedves barátom! - kezdte is az ördög. - Te hallgass, akire éppen akarsz, de a legjobb örökké az volt, ha az ember magára hallgatott. Ha pedig magadra hallgatsz, akkor tanács nélkül is könnyen belátod, hogy a munka és a szegénység nyomorult állapot, melyben a szerelem még úgy is elfogyna, ha a tengernél nagyobb volna. Nézd meg azokat, akiket uraknak és bölcseknek tisztel a világ; vajon szegények-e azok, és dolgoznak-e napestig erős munkát? Felelj meg erre, de ne nekem, hanem magadnak! S ha megfeleltél, akkor válassz a szegény leány és a gazdag leány között.

- Én is éppen ezeket gondoltam el - felelte a cigánylegény, mire az angyal felemelte az ujját, és azt mondta:

- Vigyázz, Sáfrán, mert két bőrt fognak lenyúzni rólad!

- Ne búsulj, aki gazdag, annak van három is! - biztatta az ördög.

S azzal eltűntek mind a ketten.

Reggel felébredt Sáfrán, és mérlegre tette, amit az angyal mondott, és mérlegre azt is, amit az ördög. Úgy látta, mintha az ördögé többet húzott volna, de azt már nem számította, hogy többet is beszélt az ördög. S mintha a világ folyása is azon működött volna, hogy ilyen értelemben a mérleget még alább nyomja, egyszerre a nevin kiáltották a cigánylegényt, s hát éppen a gazdag leány hozott két ökröt, hogy patkót veressen azokra.

Amikor meglátta Sáfrán, hogy éppen kapóra jött a leány, nagyon serényen látott a munkához, és a tudományát is mind összeszedte, hadd lássák, hogy ő nem akárki! Meg is dicsérte a leány, és azt mondotta, hogy a jövőben sem fogja máshova vinni az állatait, csak éppen ide. Sáfrán meghajolt szépen, és azt felelte, hogy legyen bármikor szerencséje, s számításból még azt is elkövette, hogy a patkolásért nem kért semmit a világon.

Nem telt sok idő belé, a gazdag leány megint elhozott egy lovat. Sáfrán most még mázasabb volt, mint első ízben, s más oldalról is tovább ment egy lépéssel, mert nemcsak ingyenbe hagyta a munkát, hanem a patkót alig akasztotta oda, hogy a ló elveszesse hamarosan.

Kívánni sem lehetett volna, hogy jobban menjen a dolog, mint ahogy ment; a leány eljött minden második-harmadik nap, mert a patkót egyszeriben elhányták az állatok, azonban nem szólott, hogy jobban meg kéne csinálni, hanem fáradott inkább, mert zsugori volt, s így az ingyen jötnél semminek jobban nem örvendett.

Már éppen kilenc hete volt, hogy a patkolást így végezték ketten, s akkor a leány egy szamarat hajtott oda. Sáfrán nagyon szerette a szamarat, mert azt tartotta róla, hogy bölcs és okos állat, s mivel az időt is érettnak látta már arra, hogy maga is elkezdjen valami okosat, azért a szamárhoz így szólt:

- No, mit forgatsz a fejedben?

- Biztosan azt forgatja, amit te - tréfálkozott a leány, mire Sáfrán azt felelte, hogy még az kéne éppen, mert akkor haladék nélkül agyonütné a szamarat, akármennyire szereti és becsüli is.

Ezek a szavak felébresztették a leány kíváncsiságát, s így a patkolás végeztével megkérdezte, hogy miért ütné hát olyan irgalom nélkül agyon a szamarat?

- Én azért, amiért azt gondolja, amit én.

- Hát mit gondol a szamár?

Sáfrán megtöltötte a mellét levegővel jó domborúra, hogy kimondja a nagy szót; de ahogy megigazitotta volna tisztességből a nadrágját, egyszerre meglátta, hogy alkalmatlan öltözékben van és bőrcsoszogóban. Egyszerre kieresztette a levegőt, és azt mondta:

- Erre holnap felelek.

No, jól van, másnap felvette Fekete Sáfrán az ünneplő ruháját, és elindult a gazdag leányhoz. Szerencsés napot választott, mert éppen vasárnap volt, s órát is szerencsést, mert a leányt nemcsak otthon találta, hanem kedvében is. Köszönt illedelmesen, mire a leány így válaszolt:

- Adjon Isten, Sáfrán! Hát mit gondolt a szamár?

- Nagyot és merészet - felelte Sáfrán.

- Nono!

- Hát bizony.

Piros lett belé, úgy kacagta a leány, hogy milyen nehezen adja ki a szamar a gondolatát; de sokáig csúfolkodni Sáfránnal sem lehetett, mert eszébe jutott, hogy a bátraké a világ, s kivágta rögtön:

- A szamar azt gondolta, hogy megkérjen téged feleségül.

Ha két álla lett volna a leálynak, az is leesett volna mind a kettő, amikor meghallotta ezt a beszédet. Nem is válaszolt semmit, hanem kivitte Sáfránt egyenesen az istállóba, és azt mondta neki ott az istállóban, hogy nézze meg jobban a szamarat.

Nézte Sáfrán jó sokáig, aztán megvonta a vállát.

- Olyan, mint a többi - mondta.

- Olyan, de milyen?

- Hát nőtény!

- No látod! - felelt a leány. - Ha pedig nőtény, akkor távolról sem gondolhatott volna arra, hogy egy leányt megkérjen feleségül.

Sáfrán a fejére ütött, és azt mondta:

- Az igaz!

- No, ha igaz, akkor a szamar éppen megfordítva gondolta, vagyis olyanformán, hogy nem menne el hozzád feleségül.

Volt esze Fekete Sáfránnak, s így nemcsak a beszédet értette meg hanem azt is belátta rögtön, hogy valamiképpen a dolgoknak új fordulatot kell adni. Azt mondotta tehát, hogy ő a szamarat csak példabeszédnek használta, most ellenben nyíltan és igazán fog beszélni, ahogy egy férfiúhoz illik. Vagyis gondoljon a szamar, amit éppen neki tetszik, de ő csak emberi ésszel és belátással tud gondolkodni. Ha pedig így tekinti a helyzetet, akkor tudja jól, hogy a leány gazdag és okos, s látja jól, hogy gyönyörű. Ő pedig semmi egyéb, csak egy szegény kovácsmester, aki a munkát szereti, de az eszén és a törekedésén kívül egyebe nincsen. Ilyenformán tehát balgaság volna arra gondolni, hogy a szegény kovács feleségül kérje a gazdag és gyönyörű leányt.

- Hát akkor mit akarsz? - kérdezte a leány.

Sáfrán örömmel látta, hogy a hízogó beszéd sokat javított a leányon, azért így folytatta:

- Amit én kívánok tőled, az a kicsinél is kevesebb. Ha pedig ahhoz az érzelemhez mérem, ami bennem a te irányodban van, akkor vedd össze az óriási tengert azokkal a cseppekkel, amelyeket az én érzelmem szemembe csal.

Itt szünetet tartott, mintha torkon ragadta volna őt a reménytelen nagy szerelem, majd gyorsan így végezte:

- No, de nem akarok a te gazdag és gyönyörű személyednek terhére lenni, még igaz és epedő szavakkal sem. Csak azt az egyet kérném tőled, hogy néha eljöhessek ide, hogy lássalak; és legfőképpen, hogy tehessek érted valami olyant is, amiből megtudjad, hogy mennyire szeretlek.

Nagyon meghatódott a leány, mert ilyen szép beszéddel még soha nem hódolt neki senki, s mivel a csurgatott méznél jobban estek neki a szavak, azért hitte is a nagy tiszteletet és a forró epedést.

- Nem bánom, néha gyere el - felelte.

Sáfrán megköszönte a kegyes engedelmet, és azt mondta, hogy még a mai napon szeretne valami olyant tenni, ami a leánynak kedves és örvendetes. Erre a leány gondolkozni kezdett, s mivel a szívét is úgy érezte, mintha repdeső madár lett volna, hirtelen így szólt:

- Hát fogjál nekem egy madarat!

Ejhaj, gondolta Fekete Sáfrán, ez nem lesz könnyű dolog, de amíg ennyit elgondolt volna, még nehezebb lett, mert a leány így szólt:

- De nem madárfogóval, hanem csak úgy, a kezeddal fogjál nekem madarat.

- Röptében-e? - kérdezte Sáfrán.

A leány nem azt kívánta, hogy éppen röptében fogja el neki a madarat, s nem kötötte ki azt sem, hogy mifélel fogjon.

Szegény Fekete Sáfrán törölgette erősen a homlokát, és az egyik lábát mindegyre tette a másik mögé!

- Jól van - mondta végre. - Én most elmegyek haza, és gondolkozni fogok azon, hogy miképpen fogjak neked madarat.

El is indult mindjárt hazafelé, de komolyabban vette a dolgot, mint a kovácsmesterséget, mert nagyon búsan lógatta a fejét, és szorultságában folyton a földet nézte. S amint így ment volna szép csendesen, egyszerre meglátott valami fényeset az úton, s hát egy arany karikagyűrű. Hamar felvette, s a kezében forgatni kezdte, s amikor éppen hármát fordított volna rajta, hirtelen egy jó gondolata támadt.

Megfordult rögtön, és visszament a leányhoz.

- Eljöttem, mert meg akarom fogni neked a madarat - mondta.

A leány nevetett, hogy micsoda nagy bolond ez a legény, s megkérdezte tőle, hogy miféle módon akarja megfogni azt a madarat. Sáfrán nem felelt semmit, hanem egy nagy vizes lepedőt kért és egy fél kupa magot, búzát, zabot, törökbúzát és kendermagot vegyesen. Amikor megkapta mind a kettőt, elindult nagy elszánással ki a kert felé, de a leány is nemsokára utána futott, hogy ő is akarja látni a dolgot.

- Jól van - felelte Sáfrán. - Éppen kellesz is az elején, de aztán menj jó messze, hogy a madarak ne lássanak téged.

Azzal egy vackorfá alatt helyet választott magának, oda lefeküdt, a gyűrűt felhúzta szépen a megillető ujjára, majd a gyűrűs kezét tenyérrel felfelé jó messzire kinyújtotta; s amikor mindezekkel készen volt, azt mondta a leánynak, hogy borítsa le őt jól a vizes lepedővel, csak éppen a kinyújtott tenyerét hagyja takarás nélkül. Ha pedig leborította jól, akkor a félkupa magot hintse széjjel a lepedőn, és távozzék el messzire, mert a madarak a szép leányoktól nagyon félnek.

Jól van, a leány megcselekedte, amit Sáfrán mondott; majd elhúzódott megfelelő távolságra.

Így feküdt Fekete Sáfrán, a félkupa mag és a vizes lepedő alatt, s nem telt bele egy félóra, gyűlni kezdtek a vackorfára a madarak, és forgatták erősen a fejüket, hogy micsoda púpos fehér mező van ott, valóságos paradicsommal a hátán. Megtanácskozták a dolgot, és követet küldtek, hogy tekintse meg. A követ a fűre szállott először, de aztán ráment a lepedőre, és gyorsan szedegetni kezdett. Erre a többiek is bátorságot vettek, és repdesni kezdtek oda, s hát egyszer csak ott termett egy szarka is, majd hirtelen egy második. S akkor az első elindult a gyűrű felé, nehogy a másik elrepítse előle, s el utána a második is, hadd lám, ott mi van! Egyszerre nagy verseny fejlődött a két szarka között: kapdostak serényen a gyűrű felé, majd

tépték, s a csőrüket valósággal beléakasztották, mert mind a ketten győzni akartak. De a legjobb időben Sáfránnak felugrott a keze, s hát olyan szerencsésen markolt, hogy egyszerre két szarkának szorongatta a nyakát.

Felugrott és akkorát kiáltott, hogy óriásit.

- Fogtam-e madarat? - futott a leány felé a két szarkával, akik szerették volna letagadni, hogy ők madarak, de nem lehetett.

A leány, nagyon boldog volt, hogy ő olyan híres személy lett, akinek madarat fogtak; s mindjárt arra gondolt, hogy ezt a dolgot öregségében is el fogja beszélni mindenkinek. De a zsugorító természete most is kiütözött, mert a második gondolata már az volt, hogy megtanulja Sáfrántól a madárfogást, s akkor a sok különböző madarat drága pénzen eladja.

- Ha tovább is a kedvemben akarsz járni, akkor áruld el nekem - mondta a legénynek -, hogy miképpen fogtad.

Sáfrán átlátta rögtön, hogy a leány is üzni akarja ezt a mesterséget; ravaszul azt felelte tehát:

- Miért kérdezed? Hiszen láttad, hogy vizes lepedővel!

No, jól van, csak azt várta a gazdag leány, hogy a kovács elmenjen, mert akkor futott a kertbe, és magára húzta a vizes lepedőt. Egész estig rögtön ott lapult, de nem tudott annyira menni, hogy bár egy madarat is fogjon. Másnap elment jó messzire a mezőre, s a hét minden napját jórészt a lepedő alatt töltötte, de madár nélkül érte meg a következő vasárnapot. Akkor elhívatta megint Fekete Sáfránt, és sírva panaszkodott neki, hogy őt a szerencse és a madarak mennyire kerülik.

- Hát hallgass ide! - felelte Sáfrán, amikor könnyek között megpuhulva látta. - Én a múlt vasárnap nem mondtam meg neked a teljes igazságot, mert igaz, hogy a vizes lepedő is szükséges, de a madarat tulajdonképpen a gyűrűvel fogtam.

Meg is mutatta neki az arany karikagyűrűt, mire a leány a legszebb nézését vetette rá, és így szólt:

- Nem bánná meg, ha nekem adná azt a gyűrűt.

Ezt várta Fekete Sáfrán is, mert maga mellé állította rögtön a leányt, és ünnepélyesen felhúzta neki a gyűrűt. Aztán megcsókolta kétfelől az arcját és így szólt:

- Látod-e, a legszebb madarat is megfogta ez a gyűrű, mert ettől a perctől kezdve a menyasszonyom vagy.

A leány nagyon csodálkozott, hogy mi történt véle, de sajnálta visszaadni a gyűrűt. Így hát ebben az állapotban éltek, és sokszor voltak együtt. Sáfrán mégsem viselte úgy magát, ahogy más vőlegények szokták, hanem csak tisztességesen csodálta a leányt, és arra leselkedett folyton, hogy a kedvét mindenben bétöltse. Egyszer aztán, amint künn ültek volna a ház előtt, s éppen az igazi szerelem csodatévő erejéről beszélgettek volna, felugrott Fekete Sáfrán, és így kiáltott fel:

- Olyan erősnek érzem magam, hogy a világon bármit meg tudnék tenni érted.

A leány elnevette magát, mert Sáfrán még nyújtózott is, a két karját mutogatta és ropogtatta a derekát, hogy micsoda erő lakik benne. A nevetés azonban így szólott a kérkedő oroszlánhoz:

- Ha olyan erősnek érzed magad, és azzal az erőddel valamit tenni szeretnél nekem, akkor nyújtsd meg a házat.

A kutyafáját!

Ismét vakarni kezdte Fekete Sáfrán a füle tövit, s egyik lábáról nem győzött a másikra állani. Visszaült a leány mellé, és gondolkozott, de nagyon lehetetlennek látta a dolgot. Végre mégis azt mondta, hogy elmegy haza, és törni fogja az eszét, vajon a háznak az elejét nyújtsa-e meg, vagy a hátulsó felét.

El is ment és gondolkozott, de azon a napon nem tudott kisütni semmit. A következő nap elment a szomszéd faluba, hogy ott valami okos embertől tanácsot kérjen, s ahogy ment volna éppen a falu között, hát egy fiatal pár jókedvben és nagy virágosan szembejött véle.

- Hát ezek honnét jönnek? - kérdezte egy öreg embertől, aki a kapuban állott.

- Megnyújtották a házat - felelte az öreg.

Egyszerre úgy megállt Sáfrán, hogy még a vonat sem tudta volna elütni onnét.

- Hát azt miképpen csinálták?

- Azt úgy - felelte a vénember -, hogy elmentek a paphoz, s ott a házat házasságra nyújtották.

Abból a helyből egyenesen megfordult Fekete Sáfrán, és elment a leányhoz s jelentette neki, hogy a házat hajlandó a hátulsó felinél megnyújtani.

- Hány méterrel nyújtod meg? - kérdezte a leány.

Hamar megolvasta magában Sáfrán, hogy a háztól hány méter kell a házasságig, s így felelt:

- Öttel.

- Az éppen jó lesz.

Amikor ennyiben megegyeztek, akkor azt mondotta a legény, hogy mind a ketten öltözzenek fél ünnepélyesen, a leány pedig álljon az ő bal oldalára, és maradjon is ott végig, mert ezt a dolgot csak úgy lehet végbevinni. Belément ebbe is a leány, s akkor felöltöztek szépen mind a ketten.

- No, állj a bal oldalamra s gyere! - mondta Sáfrán.

A leány csodálkozott, de ment, s még a pap előtt és az oltár előtt is ottmaradt a legény oldalán, mert ezt megígérte volt. Amikor aztán hazajöttek, Sáfrán megmagyarázta, hogy a munkának vége van, mert a házat házasságra megnyújtották.

Csak most látta a gazdag leány, hogy valójában mi történt véle, s nagy mérgében elhatározta, hogy a maga módján fog bosszút állani a legényen. Külön ágyat csináltatott tehát neki, és azt kitétette a konyhába, maga pedig ott aludt a hálózásban, mint eddig. Sáfrán viselte egy ideig a sorsát, de aztán könnyörögni kezdett a leánynak, hogy eressze be éjjel a szobájába, és légyen valóságosan is a felesége.

- Előbb nyúzzass le egy bőrt magadról! - felelte a leány.

Ha oroslánt pillantott volna meg, akkor sem tudott volna jobban megijedni Sáfrán, mert egyszerre eszébe jutott az angyal jövendölése, hogy két bőrt fognak lenyúzni róla. Amnyi bizonyos, gondolta magában, hogy a leány most az ő bőrének a lenyúzásán jártatja az eszét. Jobb lenne tehát, ha valamiképpen ő tudná úgy csinálni, hogy egy bőrt lefejtessen magáról, s épségben mégis megmaradjon, mert akkor éjnek idején bójuthatna a paradicsomba.

Három napig egyebet nem csinált, csak gondolkozott és rettentően törte a fejét. Végre eszébe jutott egy furcsa és vakmerő gondolat, odament a leányhoz és azt mondta neki:

- A szavadat megtartod-e, ha egy bőrt lenyúztatok magamról?

Tudta a leány, hogy bőr nélkül nem élhet az ember, azért így válaszolt:

- Megtartom.

- No, akkor hívass egy alkalmas embert, aki bőrt tudjon nyúzni.

Jól van, a leány mindjárt kerített egy ilyen alkalmas embert, aki a nyúzó szerszámokkal a helyszínen megjelent. Akkor Fekete Sáfrán kivezette az istállóból a szamarat, és a mészáros emberhez így szólt:

- Egy perc múlva fogjál hozzá, és az én felső bőrömet nyúzd le.

Azzal egyenesen belébjt a szamárra, és kikiáltott onnét:

- Kezdheted!

A leány nagyot sikoltott, hogy most ezt is kitalálta Sáfrán; bément sírva a házba, és folyton csak azt mondta, hogy ez semmi más, csupán az Isten büntetése, amiért a törvényes férjét igazságtalanul büntette. Egy órát is eltölthetett ilyen kesergésben, s hát akkor bájött a nyúzó ember, s ijedtségtől reszketve szólt:

- Isten irgalmazzon! Isten irgalmazzon!

- Mi baj? - kérdezte a leány.

- Csoda történt.

- Miféle csoda?

- Sáfrán szamárrá változott.

Hamar kifutott a leány, s hát ott van a szamár megnyúzva a földön, mellette pedig egy kicsi szamár álldogál. Abban a helyben úgy elvesztette az eszt, hogy a két karját a fején összefogta, és sebes futásban kerülni kezdte a kicsi szamarat.

- Sokat ne fuss, mert elfáradsz! - mondta a szamár képében Sáfrán.

Erre a leány megállott és felkiáltott:

- Ó az! Ó az!

Amikor telt egy kicsit az idő, s annyira magához jött a leány, hogy beszélni lehetett hozzá, akkor a nyúzó ember elmondta, hogy ő egyebet nem csinált, csak végezte rendesen a dolgát, ahogy az parancsolva volt. Amikor lenyúzhatta a bőrt, és a szamárnak felhasította a hasát, hát onnét Sáfrán nem emberi alakban került elé, hanem mint szamár.

Sáfrán is jól értett minden szót, s tisztában volt az állapotával is, mert az ember magyarázata után azt mondta:

- Így vert meg engem az Isten! De nem baj, mert ha tisztességes emberi formában nem voltam jó a feleségemnek, akkor jó leszek most, mint valóságos szamár.

Ha lehetséges volt, most még jobban megijedt a leány, s gondolkozni kezdett, hogy még az éjszaka békövetkezése előtt miképpen lehetne segíteni a dolgon. Azt a tervet agyalta ki, hogy elfutott a paphoz, és előadta neki, hogy az a Sáfrán nevű legény, akivel ő házasságot kötött volt, csoda folytán szamárrá változott; jöjjön hát hamar, nézze meg a saját szemével, és húzza keresztül a házasságot.

A pap megindult, s még két tanút is vett maga mellé, s amikor megérkeztek, hát ott áll szamár Sáfrán és köszön:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Nem fogadta a pap, hanem vakarni kezdte a fejét, majd megkerülte a szamarat, meg is tapogatta s azután a tanúkkal is végigcsináltatta ezt, hogy mindenki teljes bizonyosságban lehessen. Amikor elvégezték a vizsgálatot s valahányszor azt mondták, hogy ez valóságos szamár, akkor a pap odaállott a szamár elejébe és kérdezgetni kezdte:

- Hogy hívnak téged?
- Közönségesen Fekete Sáfránnak - felelte a szamár.
- S mért lettél szamár?
- Biztosan azért, mert nagy szamárságot követtem el.
- Mivel követtél el szamárságot?
- Azzal, hogy ennek a háznak a leányát elvettem feleségül.

A pap nagyon meg volt elégedve, mert azt mondta, hogy ilyen feleleteket egy szamár nem adhat; éppen azért valóságosan megtörtént, hogy Fekete Sáfrán szamárrá változott. Mivel azonban egy szamár nem élhet házasságban egy emberi nővel, azért felfüggeszti a házasságot, a pápának pedig a felbontás végett írni fog.

- Írjon, úgymint megbántam az egészet - biztatta szamár Sáfrán.

Az emberek nevettek, majd amikor a pap elment, találós kérdéseket adtak fel a szamárnak.

- Hát ha te vagy Fekete Sáfrán - kérdezte az egyik -, akkor mondd meg nekem, hogy a tyúk miért nem tud olvasni?
- Azért, mert a szeme oldalt van - felelte Sáfrán.
- Hát a rák mért megy hátrafelé?
- Azért, mert a rák vízi állat.
- Hát ez nem jó, te!
- Hogyne volna jó, mikor neki a vize hátul van - mondta szamár Sáfrán.

A vizsgával nagyon meg volt elégedve az ember, s így kacagva félreállott, s éppen jókor, mert a vízi állatról és a vízről a másik embernek is eszébe jutott valami. Odaállott tehát az is, s feltette a kérdést:

- Hát mondd meg nekem, hogy mért nem ég a víz?

A szamárnak már viszkedett a türelme, s így felelt:

- Azért, mert nem tudod meggyújtani!
- Hát az én fejem mért kerek?
- Azért, mert a tökcsaládból származik.

Ezeken még jobban nevetett mind a két ember, de hiába érezték olyan jól magukat, mert a szamár felesége egy szikrát sem marasztotta őket, hanem éppen mondogatta, hogy: Istenem, mindjárt este van, s neki meg még mennyi dolga van! De kiderült hamarosan, hogy nem a sok dolog birizgálta őt, mert amikor kilépett a két ember a kapun, mindjárt odament szamár Sáfránhoz, és azt mondta neki:

- Most már egy cseppet se búsulj, kedves Sáfrán! Talán maga az Isten akarta, hogy a mi dolgunk így forduljon. Neked ebből károd és hátramaradásod sohasem fog származni, amíg ebben a jelenlegi minőségemben velem maradsz. Bélátom, hogy nem bántam mindig igazsá-

gosan és érdem szerint veled, de mostantól kezdve kipótolom, mert adok neked zabot, szénát finomat és cukrot is mindennap. S azonkívül megígérem, hogy sokat leszünk együtt, mert elviszlek a nagy vásárookra és mindenféle mutatványos helyekre, s azokon a helyeken egybekiáltom az embereket, én téged kérdezni foglak, s te nekem felelni fogsz, s így olyan sok pénzt fogunk mi ketten keresni, hogy abból zabra és cukorra lesz bőségesen.

Amikor hallotta szegény Sáfrán, hogy micsoda jövőt tervez véle a gazdag leány, rúgni szeretett volna sebesen és nagyokat. Eszébe jutott azonban, hogy jobb lesz okosan cselekedni; azt felelte tehát a kupec leánynak, hogy szívesen elmegy akárhová, és minden lehető módon elé fogja mozdítani a pénzkeresetet.

Igazán nem tehetett volna helyesebbet, minthogy így beszélt, mert kapott mindjárt egy fél kiló kockacukrot, azután pedig bévezette a leány az istállóba, odakötötte a jászolhoz, és annyi zabot tett elejébe, hogy egy vékával is volt.

Amint egy egyedül maradt az istállóban, és enni kezdte a zabot, a jászol alól feljött oda egy nyúl, hátha neki is jutna a bőséges eledelből.

- Gyere, gyere! Éppen az Isten hozott! - mondta számár Sáfrán, majd arra kérte a nyulat, hogy legelőször rágja el az ő köteleit, mert ha ezt megteszi, akkor a zabot mind neki adja. A nyúl boldogan megtette, amire őt kérte a számár, s a zab az övé is lett mind egy szemig, mert számár Sáfrán kiment az istállóból, és elindult a mezők felé, hogy soha többet vissza ne jöjjön ehhez a házhoz.

Három napig is ment csendes baktatással, csak éppen jó messzire kerüljön, nehogy a kufár leány nyomára akadjon. Tetszettek neki a nagy, kövér legelők, a tiszta havasi vizek s legfőképpen tetszett neki a dologtalan gyöngyélet és a szabadság. Egész nyáron csak ballagott, egyik jobb helyről a másik jobb helyre, de amikor eljött az ősz, akkor ő is gondolkozni kezdett. Többféle terve volt, de a legjobbnak mégis azt találta, hogy valamiképpen jó gazdára tegyen szert. Elindult tehát, és addig ballagott, amíg elérkezett az országútig. Ezen mendegélni kezdett, és néha vigyázkodott, hogy nem jön-e valaki. Végre jött egy bőrkabátos ember, erősnek és fiatalnak látszott. Melléje baktatott számár Sáfrán, s hát a bőrkabátos csakugyan nem húzódozik attól, hogy szert tegyen reá.

Később felült a bőrkabátos a hátára, s még azt is meg tudta volna mondani, hogy mennyiért vette.

Így mentek ketten.

Amikor béesteledett és feljött a hold, egy nagy erdőbe vitte őket az út. Csendben és baj nélkül mentek itt is, bár számár Sáfrán félt erősen, hogy medve talál jönni, vagy valami másféle veszedelem.

Nem szólott azonban egy szót sem, mert a kufár leány szándékából megtanulta volt, hogy hallgatni tanácsosabb. Mendegélt tehát szép csendesen, de amikor úgy egy órát mentek volna, hát két szép lóval és ernyős szekérral jó szembe vélők egy úrforma ember.

A bőrkabátos mindjárt leugrott számár Sáfrán hátáról, odaállott a lovak elejébe, és a szekeret megállította.

- Mit akarsz?! - kérdezte az úrforma.

- A pénzedet vagy az életedet - felelte a bőrkabátos.

Szamar Sáfránban először meghűlt a vér, azután pedig annál forróbb lett. Annyi bajt és viszontagságot látott volt már a házassága miatt, hogy megsajnálta a szegény szekeres embert, és gyorsan odafutott, hogy megvédje.

- Rögtön agyonrúglak, ha bántod ezt az embert! - mondta a rabló gazdájának, aki egy pillantásra mehökkent, hogy ilyen emberi szóval beszél egy szamar, de akkor elékapott a csizma szárából egy nagy kést, és egyetlen kanyarítással végighasította szamar Sáfránnak a hasát.

S abban a percben a szamar hasából kifordult az igazi Fekete Sáfrán, talpraugrott és elkiáltotta magát:

- Megállj, tolvaj!

A bőrkabátos rögtön eldobta a kést, el a sapkáját is, csakhogy jobban tudjon futni. Sáfrán nem szaladt utána, hanem a szekeres emberhez fordult és így szólt:

- S még a hátamon hordoztam egy fél napig ezt a gazembert!

A szekeres szólni sem tudott hamarjában, de aztán megkérdezte, hogy miféle csoda folytán fordula ki Sáfrán a szamar hasából.

- Túl buzgóság a magyarázata, úgy látszik - felelte Sáfrán. - Mert én bizonyos céllal belébújtam volt egy szamarba, de úgy veszem most észre, ugyanakkor a fiába is belébújtam, aki szintén a szamar hasában volt.

A szekeres tekergette a fejét, hogy ő ezt egyáltalán nem érti.

- Jól van, majd az úton elmagyarázom - felelte Sáfrán.

Azzal felültek mind a ketten a szekérre, s amíg jöttek szép csendesen, addig Fekete Sáfrán elbeszélte az ő egész történetét. Az ember hümmögött, hogy milyen érdekes dolgok esnek meg manapság az emberrel, majd amikor Sáfrán a falujáig érkezett volna, és leszállott a szekérről, akkor így szólott hozzá:

- Hát kedves barátom, én annyi pénzt viszek magammal, hogy abból huszonkilenc ökröt akartam a vásáron venni; mivel azonban te megmentetted az életemet, és szegény ember is vagy, azért itt van a pénz, vidd el és használd boldogulásodra.

Fekete Sáfrán elfogadta a pénzt, és megköszönte nagyon szépen.

Aztán elment egyenesen a szegény leányhoz, akit azon melegiben megkért a pénz mellé feleségül, s attól kezdve úgy megváltozott, hogy még a neve is Gazdag Sáfrán lett, nem Fekete.

BAMBUC ÖRDÖG

Úgy volt még akkor, ennek a történetnek a kezdeti idejében, hogy a pokol birodalma kilenc nagy tartományból állott. Mindegyikben volt egy kormányzó főnök, akit fekete vajdának neveztek, csak egyedül a kilencedikben nem volt fekete vajda, mert ott az egész birodalomnak a legfőbb ura székelte és uralkodott, vagyis az ördögkirály.

Itt a kilencedik tartományban élt a többi között egy Bambuc nevű ördög, akit a társai nem szerettek; maga a király pedig egyenesen elpusztította volna, ha a pokol törvényei ezt megengedték volna. Nem is lehet csodálni a haragot és az irigykedést, mert ez a Bambuc ördög mindig úgy csinálta valahogy, hogy nem dolgozott. Feleséget se vett magának, pedig már immár benne volt az időben, ellenben a máséval gyakran szeretett volna cirkoskodni. Ha jóra használta volna, nagy esze lett volna ennek a Bambucnak; s ezt ő tudta a legjobban, mert óriási nagy dologban kezdte törni a fejét. Amikor látta ugyanis, hogy a henyélésben csak telik az idő, s igen azt is, hogy a szerelem útján babérfa nem akar az ő számára teremteni, mert sánta volt és csúnya, akkor hatalomra kezdett áhítozni. Eltökélte magában, hogy minden lehető dolgot elkövet, egyszerre többfélét is; csak hogy a célját valahogy elérje. Tudta, hogy lent a pokolban mindenki ismeri a rossz hírnevéről, s ilyenformán semmiféle lépése számolatlan nem marad, azért egyebet tervezte ki magában.

Nevezetesen azt tervezte ki Bambuc, hogy az ördögkirálytól kilencti szabadságot kér; s ha megkapja ezt a szabadságot, akkor felmegy a földre, és az emberek között próbál valami olyat csinálni, ami neki célirányos. El is ment nyomban, és kihallgatást kért az ördögkirálytól.

- Kít látnak szemeim! - kiáltott fel a király, amikor meglátta, s azután így folytatta: - Miféle nagy dolog történt, Bambuc, hogy te felkeltél a henyélő helyedről, és eljöttél ide?

- Az egy jón kívül nem történt semmi, legfeketébb felség! - mondta ravaszul Bambuc ördög, és alázatosan lesütötte a szemét.

A király kérdezősködni kezdett, hogy mi lenne az a jó, ami történt; Bambuc pedig előadta neki, hogy látomása volt, s abban a látomásban egy földi tudós figyelmeztette, hogy a pokol trónjára erősen ügyelni kell, mert nagy veszedelem fenyegeti. Amikor a király megkérdezte, hogy micsoda veszedelem, akkor Bambuc így folytatta:

- Éppen ez az! Mert ha tudnám, akkor én lennék az első, aki ellene cselekedném valamit. De a földi tudós csak annyit mondott, hogy itt és itt lakik, s ha többet akarunk tudni, akkor menjen követ hozzá tüstént, s ő mindent el fog beszélni, fülitől farkáig.

Nagyon megijedt az ördögkirály, mert igen szeretett uralkodni; azt mondta tehát Bambucnak, hogy takarodjék hamar, és készüljön fel a nagy útra, mert amíg készülődni fog, addig ő is a követküldésre engedélyt szerez az apósától. Erre Bambuc nagy sietősen elsántikált, hogy készülődjék, a király pedig bement az apósához, mert a törvények értelmében a király apósának mindent helyben kellett hagyni. Mind a ketten elvégezték sikeresen a dolgukat, s így Bambuc ördög elindult hát a kilencti szabadságra.

Amíg a kilenc tartományon haladt keresztül, addig zord ábrázattal és gyorsan bicegett, hogy a kedvező hírért vigyék vissza a királynak; de amikor aztán maga megett tudta a kilencediket is, akkor nagyot kacagott, és a sánta bokájával még táncolt is. A tánc után leült egy kivágott fa csutakjára, és ott gondolkozni kezdett, hogy vajon a maga hasznára mit cselekedjék. Amint így gondolkozott volna, hát egyszer jődögél arrafelé egy öregebb rendű ember. Bambuc megör-

vendett, hogy no most tudakozódni lehet valakitől, de ahogy mind közelebb s közelebb jött az ember, a csodálkozása olyan arányban nőtt Bambuc ördögnek is. Mert az embernek szakálla volt, nagy hosszú haja és pápaszeme: egyszóval egészen olyan volt, mintha őt látta volna álmában, ha az álmodot nem hazudta volna.

Köszönt az ember, s Bambuc ördög fogadta.

- Hová méssz, tudós? - kérdezte tőle, nehogy elszalassza.

Az ember meglepődve nézett rá.

- Honnét tudod, hogy én tudós vagyok?

Az ördög hízelkedve azt felelte, hogy a tudomány olyan ékessége az embernek, amely első pillantásra is kitetszik. S mialatt ezt mondotta, a csutakon szépen helyet szorított a szakállasnak, aki le is ült. Bambuc jobban megnézte így szoros ültéből, s hát közletről sem olyan öreg, mint ahogy eddig gondolni lehetett.

Most már minden egyéb megvolt, csak éppen beszélgetni kellett volna. Ezen is segített Bambuc, mert azt kérdezte tréfásan a szakállas embertől, hogy talán a lányokhoz megy a szomszéd faluba. Jótól kérdezte, mert az ember legyintett, mintha azt mondta volna, hogy van neki a lányokon kívül is elég baja; majd a legyintés után sóhajtott, de a lelke legmélyéről.

- Haj-haj, mindenki tudja a magáét! - mondta. Bambuc is sóhajtott még egy nagyobb, s így szólt:

- Haj-haj, én is a magamét!

Erre az ember, amint így az úton s egy csutakon ülve illendő is, megkérdezte az ördögtől, hogy ugyan micsoda bánata van neki. Bambuc felserkentette gyorsan az eszét, s már készen is volt a hazugsággal.

- A feleségem elkergetett hazulról - mondta.

- No, ez jó! - válaszolta az ember - mert engemet is el az enyém.

Bambucnak szeget ütött a fejébe, hogy ez is úgy talál éppen, mint az álom a valósággal; s kezdett gyanút szőni, hogy itt lesz még valami.

- S téged miért kergetett el? - kérdezte.

A szakállas messziről kezdte a feleletet, mert elmondta, hogy ő az az illető, akit a környéken tudós csizmadiának emlegetnek; de hát a tudomány is olyan, mint a kurta takaró, vagyis rendszeren ott ér véget, ahol a legjobban fázik az ember. No, hát így van ő is a tudományával, mert egy leánygyermek kéne neki, s a takaró nem ér odáig.

- Hát nincs egy gyermeked se? - kérdezte Bambuc.

- Hogyne volna, de mind fiú!

- S fiúban hány van?

- Harminchárom.

- S azért kergetett el a feleséged?

- Azért. S azt mondta, hogy ne is lászon addig, amíg egy leánynak a tervét nem viszem magammal.

Az ördög csapkodni kezdte a térdét, és úgy nevetett, hogy még a levegő is hullámozott belé.

- No, ez jó! - mondta, - mert engem is éppen ilyen dolog miatt kergetett el a feleségem. Csak-hogy nálunk éppen megfordítva van! Vagyis mind leány született, egyik a másik után.

Az embernek egyszeriben megváltozott az arca, mintha egy kicsi világosságot kapott volna valahonnét. Bambucra is baráti szemeket vetett, s mindjárt azt mondta neki, hogy szívesen adna szállást, ha elfáradott volna, s meg akarna valahol a közelben háltni. Az ördög nem utasította vissza a jóakaratot, hanem elindult a tudós csizmadiával, hogy annak házában töltse az éjszakát. Amikor megérkeztek, a csizmadia beajánlotta Bambucot a feleségének, aki nagy erős asszony volt és java korában lévő. Szépen megvacsoráztak, jó öntött salátát sült szalonnával, s vacsora után borozgatni kezdtek. A csizmadia egyre-másra töltötte volna Bambucnak a bort, de Bambuc úgyszólván csak szopogatta az italt, mert az esztét nem akarta lejtőre állítani. Amint így töltötték volna az időt, a csizmadia intett egyszer a feleségének, hogy a barátjával külön szeretne szólni. Az asszony kiment, s akkor a szakállas így szólt:

- Ha megsegítenél engemet, én sem maradnék adós.

- A leánygyermek irányában-e? - kérdezte Bambuc.

A csizmadia intett, hogy a szó el van találva, de Bambuc ördöggel nem lehetett oly könnyen vásárt csinálni. Azt mondotta ugyanis, hogy ő szívesen megsegíti a csizmadia barátját, ellenben két feltétel mellett. Az egyik feltétele az, hogy a leány, amikor bétölti a tizenhét esztendő, akkor ártatlan állapotban az övé legyen, mint igazi apáé; a másik feltétele pedig az, hogy a csizmadia egy kérését teljesíteni fogja.

- Mi az a kérésed? - kérdezte a házigazda.

- Azt majd később fogom megmondani - felelte Bambuc.

Ezen fennakadtak egy kicsit, mert a csizmadia látatlanul nem akart belémenni a dologba; az ördög pedig azt mondta, hogy neki úgy is jó, köszöni a szíves vendéglátást és a bor élvezetét. Fel is állott mindjárt, hogy eltávozzék, de akkor a szakállas úgy megijedt, hogy a világon mindenbe beléegyezett; csak éppen azt az egyet kérte, hogy őt az ördög a második kívánság fejében ne vigye el addig, amíg az ideje el nem jön. Jól van, azt mondta az ördög, ezt az egyet megígéri és meg is tartja.

Ilyenformán nyugovóra tértek mind a hárman; s Bambuc nemhiába volt ördög, mert nagy előrelátással a leánygyermeket megjegyezte, nehogy később csalni lehessen. Azt a jegyet tette neki, hogy a köldöke helyén egy rózsabimbó legyen, ami soha ne hervadjon el, amíg a leány ártatlan lesz. Erről a jegyről nem szólott semmit a csizmadiának, hanem reggel kezét fogott véle, és azt mondta:

- Aztán ne felejtsd el, hogy amikor bétölti a tizenhét esztendőt, a következő nap már küldöd is nekem.

A csizmadia azt felelte, hogy őt arra nem kell figyelmeztetni, amit már egyszer megfogadott; aztán megköszönte a segítséget, és szerencsés utat kívánt Bambuc barátjának.

Volt is az ördögnek szerencsés útja elég, mert a csizmadiától nem a pokolba ment vissza, hanem bolyongott és szórakozott a földön, még a tengerparti feredőket is mind összejárta, hogy szabadságát urasan töltse. Amikor azonban letelt a kilenc hét, akkor visszament, nehogy a becsülete lejárjon. Az első dolga az volt, hogy jól meghízva és kiművelődve megmutassa magát az ördögkirálynak.

- No, megtaláltad-e a tudóst? - kérdezte a király.

- Meg s beszéltem is vele - felelte Bambuc.

- S mit mondott?

- Azt mondta, hogy él a földön egy szent életű ember, akinek sok-sok milliónyi serege van; s az a szent életű ember hirdeti azt, hogy ő bé fogja törni a pokol kapuit, és az ördögkirály hatalmát megsemmisíti. De még nem kell félni a bajtól, mert a szent életű ember seregében nagy a széthúzás: a gazdagok nyomorgatják a szegényeket, akik többfelé is tekintenek azért. Ellenben azt mondta a tudós ember, akinek mindent hinni lehet, hogy idejében majd ismét megjelenik nekem, ha veszedelem találna fenyegetni mégis, s akkor megmondja a szükséges dolgokat ugyancsak. De azt nagyon a szívemre kötötte, hogy a fiad számára írjal végrendeletet, mivel az élet nem tart örökké. S abba a végrendeletbe írd belé pontosan, hogy a fiadnak mit kell cselekednie, ha a te dicsőséges uralkodásod után is meg akarja védelmezni a birodalmat.

Az ördögkirály sokat vesztett feketeségéből, amikor a végrendeletet meghallotta. Jó király volt azonban, s így nem a maga életére gondolt először, hanem a birodalom védelmére.

- S azt megmondta-e, hogy a fiamnak mit kell cselekednie? - kérdezte.

- Meg, legfeketébb felség.

- S mit?

- Azt mondta, uram, hogy a te fiad már csak egy rózsabimbóval tudja megvédeni a birodalmat; egy olyan rózsabimbóval, amelyik ártatlan emberi testen nyílik, és soha el nem hervad, sem télen, sem nyáron, amíg az a test ártatlan. Éppen ezért már jó előre gondoskodni kell egy rózsabimbós lányról, akit aztán a te fiad elvegyen feleségül.

- Hát ilyen egyáltalában van-e? - kérdezte a király.

Bambuc vállat vont, és azt felelte:

- Fent azon a földön annyi minden csodabogár van, uram, hogy talán ez is lenni fog, csakhogy utána kell járni.

Szomorúan bólogatott a szegény ördögkirály, mert a veszedelmet okkal nagyobbak látta, mint bármikor az életében. Azt mondta Bambuc ördögnek, hogy jól van, ügyesen és kitűnően látta el a követi szolgálatot, s ezért szabadságra mehet, ameddig csak akar. Csupán azt tette kötelességévé, hogy a tudós emberrel ápolja a barátságot, azt a szentéletűt pedig szem elől ne tévessze. Ő pedig a fia számára megírja a végrendeletet, pontosan úgy, ahogy a tudós azt javallotta.

Bambucnak erősen hízott a mája, hogy milyen jól indult a dolog, s a pokol pénztárából kivette az utazási költséget kilenc esztendőre, s nagy urasan eljött fel a földre. Itt mulatott és szórakozott, s még Amerikába is elment, csakhogy teljék hamarabb az idő. A kilenc év leteltével visszament, jelentette az ördögkirálynak, hogy uralkodjék bátran, mert nincs mitől félnie. Utána ismét felszerelte magát pénzzel, de mivel sokat tapasztalt kilenc esztendeig, most a pénzét mind dollárban vette ki. Azzal el is töltötte jól a következő rátát, s mivel immár a csizmadia megsegítése után a tizenhét esztendő elmúlt, visszament fontoskodó nagy ábrázattal a pokolba, és jelentette a királynak, hogy mostantól kezdve jól teszi, ha többet lesz ébren, mint aluvásban.

Maga elment az azelőtt való helyére, s azt úgy bérendeztette mindenféle szükségire, mintha nagy fizetéssel nyugdíjba akart volna menni. Ott üldögélt, főzte a fejében a terveket, s várta a nagy napot, mikor a csizmadia küldeni fogja a leányt. Számolta pontosan a heteket s igen azután a napokat, s még aludni sem tudott, hanem csak kasmatott az úri lakásban, mintha tojós lett volna. S no, végre, éppen a rendes időben, hát jön egy leány, de olyan csúnya, hogy irtózat volt reá nézni még az ördögnek is.

- Bambuc urat keresem - mondta a leány.

- Eddig én voltam - felelte az ördög.

Nem sokat teketóriázott a leány, hanem leheppt a legpuhábbik helyre, és onnét mondta csábos szavakkal, hogy az apja küldte, de ennél jobb helyre nem is küldhette volna, mert a lakás és a gazdája egyformán tetszik neki.

- Állj fel! - kiáltott rá Bambuc.

- Szebben is lehetne - mondta a leány, de azért felállott, és várta, hogy az ördögnek mi célja van a ripakodással, talán csak nem regrutának nézi. Bambuc nem törődött a leány gondolatával, hanem egyenesen a köldökére tekintett, s hát annak a helyén nincsen egy szikra rózsabimbó se! Azzal megfogta a leányt, s kilódította a lakásból; maga pedig elindult gyorsan, hogy a csizmadiát megkeresse, és a zavaros dolognak a végére járjon.

Éppen úgy uzsonnatájban érkezett meg a mesterhez, akit munka közben talált; hej, de nagyon meg volt öregedve, a háta meggörnyedve, az arcája megsömörödve, s tiszta fehér a haja s a szakálla.

- Hol a leányom? - kiáltott rá Bambuc, pedig még nem is köszönt volt.

Ha az Isten ítélete csapott volna le, úgy sem tudott volna jobban megijedni a csizmadia. A fejét a térde közé kapta, mint a pók, majd reszkető hangon arra kérte Bambucot, hogy legyen irgalmas, és beszéljen csendesebben, mert a felesége a másik szobából meg találja hallani, s akkor egyenesen megöli. Bambuc is megijedt az asszonytól, mert jól emlékezett, hogy tizenhét esztendővel azelőtt sem volt gyerekjáték szembekerülni véle. Felállította hát a csizmadiát, és kivitte az udvarra, hogy a számadást ott végezzék el. Ismét azt a kérdést tette fel, amit az előbb, de a csizmadia erősen fogadkozott, hogy a rendes időben elküldötte a leányt. No várj, gondolta Bambuc, mert kiadom én a tromfot, s így szólott:

- Ne hazudj nekem tovább, hanem mondd meg az igazat, mert én az én leányomra jegyet tettem volt! Amelyiket pedig te küldöttél nekem, arról a jegy merőben hiányzik.

Ez már olyan bökkenő volt, hogy azon az öreg csizmadia nem tudott átalugrani; bevallotta tehát, hogy a szeretet, melyet a leány irányában táplált, csalásra készítette, vagyis egy csúf idegen leányt fogadott fel, s azt küldötte el az igazi helyett.

- S hát az a valódi hol van? - kérdezte Bambuc.

- Nincs itthon - felelte a csizmadia.

Életében még nem volt úgy megijedve az ördög sem, ahogy most, mert az jutott eszébe, hogy a bimbónak, úgy lehet, vége van! Megragadta hát az öreget, s rémülten mondta:

- Férjhez adtad?!

A csizmadia intett, hogy nem.

- No, hála az Istennek! - könnyebbült meg az ördög, s most immár még gyorsabban szerette volna tudni, hogy a leány hol van. Látta a csizmadia is, hogy a színvallást nem lehet elkerülni, azért így szólott:

- Értsük meg egymást, barátom. Vagyis én megmondom, hogy a leányom hol van, te pedig elengeded nekem a második kívánságot, amit nem nevezteél meg.

Bambuc szívesen elengedte a második kívánságot, mert az úgyis csak az lett volna, hogy a csizmadia igazítsa rá őt a leányra. Így aztán megmondta a szakállas, hogy bizony elküldötte a leányt egy jámbor paphoz szolgálatba, s már három esztendeje ott szolgál nála. Megadta a

pontos címet is, hogy a papot hol és milyen néven lehet megtalálni. Bambuc még csak annyit kérdezett, hogy a pap fiatal-e; s amikor hallotta, hogy bizony ez az első szolgálója, akkor már futott is.

Szerencséje volt, mert éppen vacsoránál találta a papot; szegényes, de szép tiszta asztalnál tojásrántottát evett ecetes uborkával, s itálnak csak víz volt az asztalon, nem bor. Engedelmet kért Bambuc ördög, hogy ilyen szokatlan időben háborgatja, majd Isten áldását kérte a vacsorára. A pap megismerte, hogy ördöggel van dolga, de hallván az Isten nevit a szájából, megtérőnek vélte. Tiszta jámbor szemekkel nézett rá, és az asztalához ültette, magával szemben. Amikor Bambuc leült a kijelölt helyre, a pap kiszólt a konyhába, hogy négy tojásból csináljanak rántottát a vendégnek is. Valaki szép csengő hangon azt felelte vissza, hogy összevissza csak két tojás van még a háznál, mire Bambuc nagyon erősítette, hogy az neki éppen elég lesz. A pap nem kérdezősködött, hogy Bambuc mi járásbeli lehet nála, hanem amíg vártak a vacsorára, azalatt a virágos kertjéről kezdett beszélni, s elmondotta, hogy éppen most fesledeznek legjavában a rózsabimbók. Bambuc nagyokat nyelt, mert minden rózsabimbó hallatára egy-egy galuskát érzett a torkában. Már a galuskák úgy megszapordtak, hogy szinte nyuvadás előtt állott, de amikor megjelent a leány a két tojással, az örömtől és a csodálattól egyszerre száz galuskát is lenyelt volna. Mert a leány gyönyörű volt; sudár, mint a fiatal jegenyefa, a szeme villogó fekete, és a haja is olyan, s a járása délceg.

Hej, ha tudná, hogy az apjának hozza a tojást! - gondolta az ördög, de hamar az asztal fölé hajolt, nehogy a szeme járásáról észrevegyenek valamit. Megette szépen a tojást, rá megivott két jó pohár vizet, mert belső forrósága volt, s aztán megvetette a hátát a szék támlájának. Így várta, hogy a pap kifogyjon a beszédből, mert ő is el akarta kezdeni a magáét. Ez az idő el is következett, s akkor Bambuc így szólt:

- Jó vacsorát adtál, s minden tekintetben szíves voltál, így hát én is elmondom becsülettel, hogy miért jöttem.

- Hát csak mondd - felelte a pap.

Erre Bambuc elmondotta, hogy van itt a faluban egy ember, aki nagyon sok rosszat elkövetett már az életében; s őt bizony azért küldte az ördögkirály, hogy három napon belül ezt az embert vigye le a pokolba. De ő nem akarta elsietni a dolgot, hanem arra gondolt, hogy elsőbben eljön annak az embernek a lelkipásztorához, hátha segíteni lehetne még valahogy.

- Ki az az ember? - kérdezte a pap.

- Nem lesz nehéz kitalálni - felelte Bambuc.

A pap találgatni kezdte, de már a harmadiknál az asztalra ütött a mutatóujjával az ördög. Egy gazdag ember volt az illető, aki szarvasmarhákkal kupeckedett, de akármilyen vetemült kufár volt is, a pap sok mindent felsorolt a mentségére. Bambuc meghallgatta a védelmet, de mégis azt mondta, hogy a parancs nem kámfor, s így azt végbe kell neki vinni, hacsak, hacsak...

- No, mondd, mondd! - biztatta a pap.

Hacsak te nem sajnálsz az időt és fáradságot - folytatta Bambuc. - Mert ha ide hívatnád, s úgy a lelkére tudnál beszélni, hogy töredelmes gyónást végezzen, akkor én mondhatnám az ördögkirálynak hogy a kupec végső órában fordulatot csinált, s így kiszalasztottuk a markunkból. De ha olyan megátalkodott és dölyfös a mi barátunk, mint ahogy te mondod, s mint ahogy az efféle kupeczek általában, akkor célirányosabb volna talán, ha te mennél el az ő házához. De hát, mondjuk úgy, ahogy van: ez már nem kötelességed neked, csak túlbuzgóság vihetne rá, aminek jutalmát sem a földön, sem az égben nem fogod megkapni soha.

A pap megkérdezte az ördögöt, hogy meddig várhat a kupec elvitelével, mire azt a feleletet kapta, hogy hajnali harangszóig. Hirtelen eszébe jutott a papnak, hogy nem fog harangoztatni hajnalra, s akkor az ördög meg van fogva! De a második pillanatban már eltávoztatta magától a csalafintaságot, és azt mondotta Bambucnak, hogy legalább holnap délig várjon, mert ő most elmegy a kupecet a saját házában meglátogatni, s ott a beszédet úgy forgatja, hogy a bűnös jöjjön el reggel gyónni.

- Te csak maradj itt, s várj, amíg visszajövök - mondta az ördögnek, és elejébe tette a bibliát, hátha nemcsak eltölné vele az időt, hanem a lelke is egészen megfordulna.

Bambuc, amikor egyedül maradt, forgatni kezdte a bibliát, s itt-ott olvasott is belőle. Nagyon szép és érdekfeszítő könyvnek találta, de a legjobban azon csodálkozott, hogy micsoda különös ember lehetett, aki nem unta meg soha az igazat írni! Tudott volna még sokáig szedegetni a könyvből, de jobbnak látta, ha annak néz utána, amiből él. Felállott hát, és csendesén elindult a konyha felé, hogy a leánnyal szembe kerüljön. Ahogy az ajtót kinyitotta, hát ott feküdt már a szolgáló az ágyban. Bambuc még jobban lábujjhegyre vette a dolgot, odalopózkodott az ágyhoz, és megnézte ügyesen, hogy a jegy ott van-e, ahová ő tette volt. Amikor látta, hogy a rózsabimbó nemcsak ott van, hanem a legnagyobb ártatlansággal piroslik, még a babona is kifutott hirtelen a száján.

- Thü, thü, meg ne igézzelek! - mondta.

A beszédétől-e, vagy mitől, de a leány abban a pillantásban felébredt; azonban nem sikoltott, sem elbújni nem akart, hanem csodálkozó szemekkel nézte az ördögöt, majd mintha mosolyogni kezdett is volna.

- Éppen rólad álmodtam - szólott.

- Rólam? - kérdezte Bambuc is, szintén mosolyogva.

- Igen, éppen rólad.

- S mit?

- Azt, hogy volt neked egy fiad, aki valami királyfi volt, s én ahhoz indultam férjhez.

- Valami igaz lesz a dologból, ha gyorsan felkelsz, és velem jössz.

Többet nem kellett mondani a leánynak, mert kiugrott az ágyból, mint a sebes szél, hamar felöltözött, nagy gyorsan cókmókját egybehajigálta, s már mentek is ketten. Bambuc az örömtől szólni sem tudott, szinte a hátán vagy még inkább az ölében szeretne volna vinni a leányt. Amikor elérkeztek a szomszéd faluba, ott kocsit fogadott, s azon mentek tovább.

- Most hova megyünk? - kérdezte a leány.

- Előbb haza, hogy anyádtól búcsút végy - felelte Bambuc. - Azután pedig, no, majd meglátod, hogy azután sem lesz rosszabb, mint eddig volt.

A csizmadia és a felesége nagyon megörvendtek, hogy Bambuc elhozta a leányt, s jó ebédet adtak, mert éppen olyan időben érkeztek meg. Az öreg ismét töltögette a bort, de az asszony parancsa szerint inkább a többinek, mint magának. Közben elévett egy nagy bőrszivart is, lecsípte a végét, és hamar rágyújtott; azonban csak egy füstöt tudott vetni, mert a felesége rögtön felugrott.

- Noné, nem teszed le azt a bűdös szivart?!

Abban a percben kiütötte a szájából, s ahogy a szivar megkoppant szikrázva a padlón, jóságosan hozzátette:

- Hiszen tiszta méreg!

Bambucnak megragadt a fülében, hogy a szivarat tiszta méregnek nevezte az asszony, s valamit gondolt magában, utána lehajolt mindjárt, felvette, a tüzet kiveregette belőle, s úgy a zsebébe tette. Utána fel is állott, hogy vigye a leányt. A búcsú egykettőre megvolt, de amint kiléptek a kapun, hát fut az öreg is utánuk. Szegénynek patakzott a könny a szeméből, s arra kérte Bambucot, hogy vigye el őt is, mert a felesége most is jól pofon felejtette, s ő ezt a zsarnokságot tovább elviselni nem tudja. Bambuc azt felelte, hogy nem bánja, jöjjön; legalább lesz, aki lent a pokolban vigyázzon a leányra, amíg ő eljár a hivatalos dolgokban. Így tehát elindultak hárman, és szerencsésen meg is érkeztek a pokolbeli úri lakásba.

Bambuc meg sem pihent legalább egy kicsit, csak leverte magáról az út porát, s már indult is, hogy jelentést tegyen az ördögkirálynak.

A vén szakállasnak szigorúan meghagyta, hogy a leány s a két szeme világa! Az ördögkirálynak pedig azt mondta, hogy most az egyszer nem jó hírt hozott.

- Látom is rajtad, hogy valami baj van - felelte hullámlzó mellel a király. - Az arcod gondokkal terhesnek látszik, s a ruházatod is olyan, mintha nem az én színem elé jöttél volna.

- Igen, legfeketébb felség - folytatta Bambuc -, az arcomat kiforgatta jó állapotából az aggodalom, a ruházatod pedig azért nem illik a te színed elé, mert a sietés miatt az úton nem kerültem a port és a sárt, s itthon is jobbnak láttam, ha nem agyusztálom sokat magamat, hanem jövök egyenesen a hírrel.

A király intett, hogy jól van, egyet se folytassa tovább; s megkérdezte, hogy mi az a rossz hír.

- Közeledik az ellenség - nyögte Bambuc.

Leszökött erre trónusáról a király, és rákiáltott Bambucra, hogy szaladjon hamar, és az ő rendeletére fúvasson riadót mind a kilenc tartományban! A fekete vajdák pedig szedjék a lábukat, s tüstént jelenjenek meg előtte, hadd lehessen a hadirendet megállapítani!

- Szükségtelen, uram! - mondotta Bambuc ördög; s azzal a bőrszivarat, amit a zsarnok asszony kiütött volt a csizmadia szájából, elhúzta a zsebéből, és a király felé nyújtotta, akár egy sárkányfogat szerencsés esetben.

- Mit akarsz ezzel? - kérdezte a király.

Bambuc azt felelte diadalmasan, hogy ez semmi egyéb, mint a csodaszer, amit a földi tudós küldött. Az egyik végét vegye a király a szájába, a másik végét pedig meg kell gyújtani; s amikor ez megvan, akkor induljon el a felség, s miközben jó erősen szívja és ereszti ki magából a füstjét, menjen olyan gyorsan, hogy lehetőleg mind a kilenc tartományt be tudja járni. Ugyanis a kerek és barna csodaszer, amit a földi emberek bőrszivar néven imádnak, olyan füstöt szolgáltat, hogy azt a helyet, ahol így füstöt vetnek, ellenség el nem tudja foglalni.

- Add ide azt a csodát!

Előbb nézegetni kezdte, forgatta és szagolta, mint a bakmacska az ismeretlen csontot, de amikor Bambuc figyelmeztette, hogy az idő nagyon telik, akkor a szájába kapta, meggyújtotta és elindult.

Olyan gyorsan ment, hogy az ördögök alig győztek félreszökösni előle; igaz, hogy a szájukat is eltátották volt, mert efféle dolgot még nem láttak soha.

Bambuc is hazament és várt. Nem kellett azonban sokáig várni, mert egy félóra múlva hozták a hírt, hogy az ördögkirály a harmadik tartományban, csak úgy gyors menés közben, egyszerre felfordult és meghalt. Most is ott fekszik, mondták, akik látták, s a csodaszernek a csutikáját az ujjai között szorongatja.

Nemsokára megkongatták a fekete üstöket, és a gyásztüzeket mindenütt meggyújtották. Másnap nagy pompával el is temették, a temetés után pedig összegyűlt a nyolc fekete vajda, hogy a hős király végrendeletét ünnepélyesen felbontsák, és a birodalomban kihirdessék. Ott volt a fekete királyfi is, akibe egy csepp lelket sem lehetett verni, amikor meghallotta, hogy neki milyen leányt végrendelkezett az apja. Egyre vigasztalta a nyolc fekete vajda, de a királyfi folyton csak azt sóhajtozta, hogy olyan leányt nem fognak kilenc nap alatt kapni, s akkor ő egész életére feleség nélkül marad.

Ezer és ezer ördög indult el mindenfelé, hogy rózsabimbós leányt találjon valahol, csak éppen Bambuc füttyörészett a lakásán. Megvárta a harmadik napot, de akkor estefelé azt mondta a leánynak:

- No, gyere.

- Hova mentek? - kérdezte a csizmadia.

- Megmutatom a leányomnak - felelte Bambuc -, hogy merre visz itt felfelé az út.

A csizmadia is menni akart, de Bambuc azt mondta neki, hogy egyenesen halálfia lesz, ha kilenc hétig kidugja a lakásból a fejét. Hát jól van, ottmaradt a szomorú vénember; Bambuc pedig elment a leánnyal.

Lassan telt az idő az öregnek, de gondolta, hogy estig nem a világ. Azonban nem jött meg estére az ördög, sem a leány. Reggelig sem jöttek meg, sem másnap délig, sem estig. Többször elment az ajtóig, s a kilincset is nyomogatta, de nem akart halál fia lenni; gondolta, inkább még vár egy napig. S hát egyszerre hallja, úgy éppen vacsora előtt valamivel, hogy nagy bátor lépésekkel jön valaki. Magában szemrehányást tartogatott, de a szíve pezsgett az örömtől; s hát egyszerre kivágódik az ajtó, s azon bédöndült a tulajdon felesége.

- Megkaptalak, hűtlen szökevény! - kiáltotta, de mint a nyúl, a csizmadia is kisikamlott az ajtón, s futni kezdett, s igen utána a felesége is. Mindjárt-mindjárt visszanézett az öreg, de az asszony örökké a nyomában volt. No várj, gondolta magában, mert tova látok egy nagy díszes ajtót, s azon én bésurranok előled. S így is lett: bészökött a díszes ajtón a csizmadia, s hát valami nagy mulatságnak a kellős közepibe cseppent!

Megállott riadtan, hogy tájékozódjék, de a másik percben már mellette termett Bambuc, és gyorsan félrevonta egy sarokba, ahol lelkendezve könyörögni kezdett neki, hogy a viselt dolgokról egy szót se szóljon, ha magának és a rokonságának végveszedelmét nem akarja.

- Hát mi van itt? - kérdezte a csizmadia.

- Itt lakodalom - mondta Bambuc. - Nem látod a leányomat ott az új király mellett?

- Hát mért ül mellette?

- Úgy no! Hogyne ülne mellette, amikor most vette feleségül.

Egyszeriben mindent megértett az öreg, mert vakarni kezdte a füle tövit, és mosolyogva azt mondta:

- Mit adsz, ha hallgatni fogok?

- Mit kívánsz?

- Én is királyságot kívánok.

- Micsoda királyságot? - ijedt meg Bambuc.

- A feleségem felett.

Nagyot nevettek mind a ketten, mert a csizmadia megkapta a felesége felett az örökös uralkodást, s Bambuc is királynak mondhatta magát, hiszen a pokoli törvények értelmében igazából ő uralkodott a veje helyett.

Így mindenkit valósággal vetett fel a boldogság, csak a szegény rózsabimbó sírt keservesen, hogy éppen az ő ártatlan halálán szaporodik a pokolban a hatalom.

EGYENES TÓBIÁS

Abban az időben, amikor étel és ital nélkül még nekem is jól megjárt, mert a születésemmel még hátralékban voltam, élt az egyik faluban egy becsületes szegény asszony. Kicsi jóakarattal még fiatalnak lehetett volna mondani, de ő özvegyiségben élt mégis, mert az urát egy kutya sírba döntötte harapás által. A házikóján kívül nem is volt egyebe, csak az igazságosan és ékesen szóló nyelve és szorgosan dolgozó két keze. Volt még két titkos kincse is, de arról senkinek nem szólt, s így nem lehetett tudni, hogy micsoda titokzatos kincsek voltak.

Így éldegélt egyetlen fiával együtt, akit Tóbiásnak hívtak.

Amikor ez a Tóbiás már kijárta a szükséges iskolákat, és jó ügyes legény cseperedett volna belőle, az édesanyja azt mondta neki:

- No fiam, Tóbiás! Eddig neveltelek, ahogy tudtalak, de most immár állj a magad lábára, s élj meg, ahogy tudsz.

Tóbiás meglepődve tekintett fel, mert a könnyű életet megszokta volt.

- Én sem mondanék egyebet, ha saját magamnak az anyja volnék - felelte, hogy tréfásan üsse el, ami bekövetkezett. De az anyja megfogta erre Tóbiásnak az állát, és annál fogva úgy igazította a fejét, hogy pontosan az egymás szemébe nézhessenek.

- Mi célból térengeti a fejemet? - kérdezte Tóbiás.

- Útravalót akarok mondani neked - felelte az anyja.

- Kicsiből kitelik-e?

- Ez elég kicsiből, mert amit én mondani akarok neked, az rövidén ennyi: a kérdésekre, amiket a világ vagy az emberek feladnak neked, azokra felelj mindig egyenesen. S ha még ennél is többet és jobbat akarsz művelni, akkor az egyenes beszéd mellett gyakorold mindig az igazságot, s legyen a becsület s a bátorság a legnagyobb ékességed.

- Ha felakasztanak érte, úgy is? - kérdezte Tóbiás.

Az asszony nyelt egyet, és azt mondta:

- Úgy is.

Jól van, Tóbiás a fejébe vette, amit az anyja mondott; s készülődni kezdett, hogy elinduljon a világba. Felvette az ünneplő ruháját, hogy a szolgálatkeresésben tetszetősebb valakit mutasson, s egyébként is csinosította magát. Amíg ő ezzel töltötte az időt, addig az édesanyja is belétt a tarisznyába egy cipókát és három fej vereshagymát, s az eleség mellé egy bogos pálcát is a kezébe adott Tóbiásnak, hogy a harapós kutyáknak mutogassa meg.

Ilyenformán egyéb nem volt immár hátra, csak a búcsúvétel, de Tóbiás azon is hamar keresztülesett, mert így szólt:

- Édesanyám, az Isten mindent megtehet, ugye?

- Ő meg, amit éppen akar.

- Akkor maradjon magával, s jöjjön velem is.

Azzal el is indult, s szinte alig érte a lába a földet, úgy haladott. Mire alkonyodott, már egy nagyerdő és három falu volt a háta mögött. De amikor nem messze ment volna ettől a harmadik falutól, egyszerre gyenge sírás hallott. Csak úgy emberi természetből szétnézett maga körül, de mivel sem a földön, sem pedig a levegőben síró teremtményt nem látott, ismét folytatta az útját. Hiába azonban, mert a sírás nem maradt el tőle. Most már megállott Tóbiás, és még egyet se moccant, úgy hallgatódzott. Annyit megállapított, hogy a sírás hátulról jön valahonnét, s ahogy ezt megállapította, meg is fordult hirtelen. De akkor is a háta mögül jött, akárcsak azelőtt; s hiába kezdett forogni, s hiába lett valóságos szerencsekerék belőle, mert a sírás semmiképpen nem tudta szembefogni.

Nagy csodája volt ez Tóbiásnak, s feltette magában, hogy addig el nem hagyja ezt a helyet, amíg a titkot meg nem fejtí. Úgy határozott, hogy forgás helyett gondolatokba fog merülni, s ebből a célból le is ült az egyik közeli halom tetejére. De mielőtt leült volna, a tarisznyáját elékanyarította az ölibe, hogy a leülésben ne hátráltassa. Amint ezt éppen megtette volna, hát a sírás egyszeriben az öléből kezdett jönni. Tóbiás erre rögtön kitalálta, hogy a tarisznyában lesz a titok fészke, s hamar kibontotta a tarisznyát.

Hát az egyik vereshagyma sírt!

- Mi bajod van, te buksi? - kérdezte Tóbiás.

- Azért sírok, mert te éhes vagy, s mégsem akarsz megenni - felelte a hagyma.

Tóbiás hamar segített a veres buksi bánatán, mert abban az ültében megette. S jól is lakott vele, s utána még heverészett, mert éppen kellemes tavaszi idő volt. Majd amikor jól kinyugodta magát, ismét elindult, mert jóllakva azt gondolta, hogy a szerencse nincsen messze.

Az út fogyott, de a szerencse helyett reggel a második hagyma jelentkezett nagy sírással. Tóbiás elvette ennek is a bánatát, s amikor az útját tovább folytatta, és elkövetkezett a dél, akkor a harmadik vereshagyma kezdett pityeregni. Nagy kérdés volt azonban, hogy most miképpen cselekedjék, mert ebben a harmadik hagymában az utolsót kellett tisztelni. Mégis úgy határozott, hogy a felszólításnak engedelmességni fog, s mivel az orra előtt éppen egy híd volt, annak a karfájára telepedett. Itt nagy szomorúan látott neki a dolognak, de amint éppen fejtette volna le a hagymáról a burkolathéjat, hát a híd alól eléjött egyszerre egy meglett számár, akinek kétágú farka volt.

Köszönt a számár, és azt kérdezte:

- A héját nekem adod-e?

Tóbiás örvendett, hogy legalább egy számár barátságot mutat hozzá, és azt felelte:

- Én neked szívesen.

Nagy illedelemmel a tenyeréből nyújtotta a héjat, minek az ereje úgy felcsigázta a számárnak az orrát, hogy jó nagyot tüszentett.

- Egészségedre! - mondta Tóbiás.

A számár megköszönte a jókívánságot, majd ebéd végeztével odaállott Tóbiás mellé, és azt mondta neki:

- Ide a hátamra ülj fel, né!

- Nem tudod, mit beszélsz - felelte Tóbiás.

- S miért ne tudnám?

- Azért, mert hosszú útra kell mennem, úgy lehet.

A szamár legyintett a kétágú farkával, és így szólt:

- Ne fontoskodjál, hanem ülj fel! Nem kell minden kicsiségből nagy dolgot csinálni. A minap is el akartam vinni egy jóféle öregembert a szomszéd faluba, de a vén tutyi addig gondolkozott, hogy felüljön-e a hátamra, míg odajött a halál, és gondolkozás nélkül földhöz ütötte.

Ahogy meghallotta Tóbiás a halál dolgot, egyszeriben felugrott a szamár hátára, hogy túlfelől szinte lesuppan. Nagy buzgóságán olyan jól nevetett a szamár, hogy még az úton sem tudta sokáig abbahagyni.

- No, kimulatád-e magadat? - kérdezte később Tóbiás.

- Én ki, hát te?

- Én is ki.

- Akkor édesegyek vagyunk - mondta a szamár, majd azt kérdezte Tóbiástól, hogy ő a szívével szokott-e mulatni vagy az elméjével? Tóbiás azt felelte, hogy ő bizony nem tudja, hogy máskor a szívével mulat-e vagy az elméjével, de jelen esetben inkább az ülő részével mulat, mivelhogy olyan jólesik egy ilyen nagy szamárnak a hátán az ülés.

- Hát te mivel mulatsz? - kérdezte azután.

- Én az elmémel mulatok - mondta a szamár -, de ez nagy baj, mert ilyenformán csak a hátulsó részemmel tudok helyetted gondolkozni.

Így és hasonlóképpen töltötték az időt, míglen elérkeztek valami nagy udvarháznak a kapujába.

Itt megállott a szamár, és azt mondta Tóbiásnak:

- Ezt a kaput látod-e?

- Hogyne látnám, hiszen óriási! - felelte Tóbiás.

- No hát, ha látod, akkor azt is megmondom neked, hogy ebben az udvarban egy Hujki nevezetű gazdag uraság lakik, aki a tréfát nagyon szereti. Mivel pedig úgy látom, hogy te is nagy barátja vagy a tréfának, azért most szállj le szépen a hátamról, és indulj bé elöl a kapun, hogy én is mehessek utánad. Amikor pedig bent lehetünk, mondd azt Hujki uraságnak, hogy ezzel a jódollgú szamaraddal beállnál hozzá szolgálatba.

Úgy is lett, ahogy a szamár mondta; Tóbiás elindult elöl, s el a szamár is utána.

Hujki uraság éppen ott állott a barátjával a kastély előtt, s azzal vidította vendégeit, hogy egy kicsi kővel folytonosan ütögetett egy nagy követ.

A szamár mindjárt felismerte a helyzetet, s mivel tudta, hogy ilyen helyzetben miképpen kell beszélni, sűgni kezdte Tóbiásnak: „Ó, be csodálatos! Nagy világot bejártam már, de ilyen okos játékot nem láttam még soha!” Tóbiás azt sűgta vissza neki, hogy ezt semmiképpen nem mondhatja, mert őt az anyja egyenességre és igazságra tanította, márpedig az nem igaz, hogy ez a játék olyan nagyon okos volna. Amikor a szamár azt sűgta erre, hogy az egyenességet és az okosságot nagyobb dolgokra kell tartogatni, akkor Tóbiás is meggondolta magát, össze-ütötte nagy ámulattal a tenyerét, és felkiáltott:

- Ó, be csodálatos! Nagy világot bejártam már, de ilyen okos játékot nem láttam még soha!

A vendégek mindjárt arra fordultak, Hujki uraság pedig felkérdezte Tóbiást:

- Hát te itt mit keresel?

Tóbiás azt felelte, hogy ezen a világon mindenki keres valamit; a bolond az eszét keresi, amint a sok példa mutatja, ő pedig szolgálatot keres, s ezzel a jódolgú szamarával bé is állana szívesen a magosan tisztelt úrhoz.

Mialatt ezeket a szavakat mondotta Tóbiás, úgy nézte őt Hujki uraság, mint valami mulatságos személyt. Amikor kigyönyörködte magát, folytatásképpen a szamarat kezdte kerülgetni, aki illedelemből még a farkát is fölemelte, hogy a gazdag uraság mindenütt jól láthassa. Ezzel a cselekedetével sokat lendített a szamar a dolgon, mert a vendégek igen jól kacagtak, maga Hujki uraság pedig így válaszolt Tóbiásnak:

- Szerencséd van, mert a szamarad kétszeresen tetszik nekem. Fel is fogadlak mindjárt, ha megfelelsz egy kérdésemre.

- Rajta hát! - biztatta Tóbiás.

Hujki uraság vizsgálódni kezdett, majd a nagy kőre és a kicsi kicsire mutatott, amiket ütögetett volt össze, s azt kérdezte Tóbiástól, hogy melyik kő fog eltörni előbb, ha ő ismét ütögetni kezdi azokat.

- Ha az úr ütögeti, akkor a kisebbik - felelte Tóbiás. - De ha én ütögetném, akkor a nagyobbik.

Nagyon meresztette a gazdag ember a szemét, hogy értelmét vegye a szónak, de azt mégsem találta ki.

- S azt te mért mondod? - kérdezte.

- Azt azért, mert az úr gazdag ember, és a nagyokat pártfogolja; én ellenben szegény ember vagyok, és a kicsiket pártfogolom.

A bátor felelet annyira megtetszett Hujki uraságnak, hogy helyből felfogadta Tóbiást. Azt a kötelességet róta neki, hogy szamarának a hátán mindennap hajtsa dologra a munkásokat, és vigyázzon is fel azokra. Meg is kezdte Tóbiás a szolgálatot mindjárt, s abban nem volt fennakadás semmiféle. A hetedik nap azonban szinte megtörtént a nagy baj, mert Hujki uraságnak a barátai megint egybegyűltek, hogy valami mulatságot üzzenek újból. Ittak és lakmároztak egész nap és egész éjjel; jó hajnalban pedig, amikor nagy részegségükben már nem tudták, hogy mihez foghatnának, a nagy gazda elhívatta Tóbiást, és azt kérdezte tőle:

- Melyik az én legpéldásabb munkásom, te szamaras fickó?

Tóbiás megmondotta, hogy ez és ez, mire Hujki uraság parancsot osztott. A parancsban az volt, hogy az illető munkást rögtön teremtsék elébe. Amikor elhozták a példás szegény embert, a gazda nagy tüzet tétetett a kertben, majd a házi szakácsot is odarendelte, de nagy alabárdal a kezében. Amint a szakács megérkezett, nagy ceremóniába állította a barátait, kiknek színe előtt lehúzatta a munkás lábbelijét, s amikor ez kedve szerint jól megtörtént, akkor felszólította Tóbiást:

- Olvasd meg pontosan, hány lábujjkája van ennek a munkásnak!

Tóbiás megolvasta és jelentette:

- Tíz.

- Most gyere, olvasd meg az enyimet is, hadd lássuk, nekem hány van.

Az uraságnak jó puha sárga csizmája volt, azt lehúzta Tóbiás mind a kettőt, az olvasást is megejtette, és ugyancsak tíz lábujjkát jelentett. Amikor a gazdag ember ezt meghallotta, háborgással és fennhangon kezdett szólani:

- Igazság-e az, kedves barátaim, hogy ennek a munkásnak is annyi lábujjkája legyen, mint nekem, akit ő szolgál?

- Nem igazság! - kiáltották a jóbarátok.

Erre Hujki uraság odaintette a szakácsot, és megparancsolta neki, hogy a nagy alabárdal vágja le a munkásnak egyik lábujjkáját, és az igazság emlékére azt áldozza fel a tűzön.

Tóbiás, amint meghallotta ezt a rendeletet, mindjárt lábujjka védelmére akart kelni, de a szamár egyebet sugott neki. Ennek folytán nem cselekedett semmi olyant, ami vesztét okozhatta volna, hanem elvonult hallgatagon a szállására, és magában háborogva töltötte reggelig az időt. Reggel felkelt, és a szamarat elindította, hogy napi szokás szerint a kútnál megitassa. Ahogy mentek volna el a kastély mellett, a szamár betekintett az egyik ablakon, pedig azt sohasem tette azelőtt.

- Mért néztél bé az ablakon? - kérdezte Tóbiás.

A szamár nem felelt, hanem intett a kétágú farkával, hogy nézzen bé Tóbiás is.

- No, mit láttál? - kérdezte azután.

- Én a gazdámat.

- Mit csinál?

- Aluszik az ablak mellett a földön.

- Hány füle van?

- Nyilván kettő.

Tóbiás csodálkozott, hogy miket kérdez a szamár, de nem szólott semmit. A szamár sem folytatta tovább, hanem haladott szép léptiben a kút felé, hogy igyék. Neki is állott, ahogy máskor szokta; de egyre csak döjtötte magába a vizet, s nem akarta abbahagyni. Tóbiás türelmesen várt, de végül mégis belétekintett a kútba, s hát a vizet mind kiitta abból a szamár.

- Mit csináltál? - kérdezte ámulattal.

- Még semmit, csak ittam - felelte a szamár.

Jól van, nem firtatta tovább Tóbiás a dolgot, hanem azon igyekezett, hogy induljanak vissza. Mentek is, mint máskor, de amint ahhoz az ablakhoz érkeztek volna ismét, ott a szamár megállott, és jól körülnézett. Amikor pedig látta, hogy sehol nem jár az égvilágon senki, akkor a nagy fejét bedugta hirtelen az ablakon, és olyan árvizet zúdított ki magából, hogy annak az árvíznek a nagy ereje rögtön elvitte az uraság egyik fülét.

- Mehetünk, mert az igazság helyrebillent! - mondta gyorsan a szamár.

Igaz, hogy az igazság helyrebillent, de helyette a nyugalom és a békesség felborult az egész uradalomban. Mert amikor Hujki uraság a fülén kívül kiszabadult az árvízből, a birtokait őrséggel vétette körül, hogy senki elmenekülni ne tudjon, azután pedig nagy vallasba kezdett. Hét napig folyt az emberek vallasása, de a szamarat nem vette emberszámba az uraság. Amikor a hetedik nap sem látta senki, hogy micsoda balvégzet vagy vihartünetemény vitte el a gazda fülét, akkor Hujki uraság ismét nagy tüzet tétetett a hetedik nap éjjelén, s az udvari népet és a munkásokat mind a tűz mellé rendelte.

Ő maga azt csinálta, hogy felhágott egy nagy emelvényre, s amiképpen Mózes egykoron, ő is mennydörögve szólott, csakhogy nem olyan nevezetesen. A fülét kérdezte most is, hogy az miféle módon ment vajon veszendőbe! Amikor látta, hogy most sem akar felelni senki, megparancsolta az őrségnek, hogy állítsa sorba mind az egész népet, hogy az udvari szakács kiszúrhasa mindenkinek az egyik szemét.

Tóbiás nagyon felháborodott a kegyetlen parancs hallatára, s nem lévén mellette a szamar, aki helyesebbet súghatott volna, nagy nyersen csak ennyit kiáltott közbe:

- Nem fogadjuk el!

Mindjárt láthatta, hogy nem szavazott helyesen, mert Hujki uraság őt fogatta el legelőször, s nem a szemét szúratta ki, hanem a nyelve kivágását parancsolta meg. Hiába hőködött és taszigálta el maga mellől a fegyveres öröket, mert végül mégis megfogták, és kivágták irgalom nélkül a nyelvét.

Azután odaadták a szamarát, és mutatták neki a kaput.

Szegény Tóbiás felült a szamárra, és hazáig le sem szállott róla.

- No, mit szolgáltatál? - kérdezte az anyja.

- Mú, mú, mú! - felelte Tóbiás, majd kitátotta a száját, és mutatta, hogy a nyelve helyén egy szabad térséget szolgáltat.

Amikor az asszony meglátta ezt a fogyatkozást, egy szikrát sem jajveszékelt, hanem egyenesen odament az almáriomhoz, s annak a legrejtettebb rekeszéből elővett egy ezüsttartályt. Azt odahozta, s Tóbiás előtt kinyitotta, s hát egy gyönyörű, piros emberi nyelv volt benne; olyan, mint a tulipán. Tóbiás nagy és hirtelen örömeiben két kézzel kapott a nyelv után, hogy azt magának felszerelje, de az asszony visszahúzta az ezüsttartályt, és azt mondta:

- Várj a mohósággal, mert törvény alatt van a nyelv. Isten azzal a feltétellel adta volt nekem ezt az első titkos ajándékot, hogy senkinek semmi kincsért nem adhatom oda, de egy olyan szamarért, amelyiknek kétágú farka van, akárkinek odaadhatom.

Mint egy bakkecske, akkora nagyot ugrott Tóbiás erre, s így kiáltott fel:

- Hu-hu!

Az anyja azt mondta, hogy ne bűgasson, mint a bolond, hanem induljon el ismét a világba, és keressen egy olyan szamarat, ha kap, amilyent mondott. Tóbiás most nem készülődött sokat, hanem egyenesen kiment az udvarra, és az alkalmas szamarat falusi szokás ellenéve bevezette a házba; és mindjárt a hátulsó felével fordította az anyja felé, hogy a kétágú farkát késedelem nélkül látni lehessen. Amikor az asszony ezt meglátta, s még a kezével is megfogta, nehogy valami csalás legyen, akkor a nyelvet odaadta Tóbiásnak, aki nemcsak beszélni tudott azzal a nyelvvel, hanem sokkal ékebben szólott általa, mint az eredetivel.

Ahogy ez szerencsésen elintéződött, ismét felkészült Tóbiás, hogy másodszor is a világba menjen. A bogos pálcát és a három fej vereshagymát most is rendesen vitte, de nagy bánatára a szamarat otthon kellett hagyni. Nem baj, így is lesz valahogy, azt gondolta magában, de olyan furcsa szerencsére mégsem számított, mint amilyen nemsokára érte. Ez a furcsa szerencse akkor esett meg véle, amikor egy ciheres erdő szélén leheveredett, hogy a harmadik vereshagymát megegye. Mert amint ennek is megbontotta volna a héját, az erdőből előtűnt hirtelen egy kecske, akinek a két szarva között volt a tőgye.

- A héját nekem adod-e? - kérdezte a kecske is.

Tóbiás elkacagta magát, mert az jutott eszébe, hogy vajon mi lenne, ha a héját most nem adná oda. A kecske azt gondolta, hogy az ő különös viseletén kacagott a tőgyire nézve; azt válaszolta emiatt, hogy Tóbiás immár megsütheti a hagyma héját, mert neki csúfolódás mellett nem kell. Hiába erősítette Tóbiás, hogy nem a különös viseleten kacagott, mert a kecske nem akart engedni a szóból. Végül mégis megegyeztek abban, hogy ha Tóbiás négykézláb megkerüli százszor a kecskét, akkor a békét meg lehet kötni. Négykézlábra állott tehát a meggondolatlan legény, mert a nyilvánvaló szerencsét nem akarta elszalasztani, de már a hetvenedik fordulaton túl bezzeg nem kacagott, hanem inkább sírt volna. Valahogy mégis felvitte kilencvenkilencig, de mászva, mint a béka, s békában is csak olyan, amelyik halálos betegségben szenved. Többet egyet sem tudott mozdulni, hanem eltepselve feküdt a földön. Most a kecske kacagott, nem Tóbiás, de a jóféle állat végre mégis megsajnálta, és odatartotta neki a tőgyit, hogy huzintson egy kicsi tejet belőle. Tóbiás úgy erőre kapott egyszerre a tejtől, hogy a négykézláb való megkerülésben a második százat is felajánlotta. A kecskének azonban több esze volt, és azt mondta Tóbiásnak, hogy most induljanak el inkább, és keressenek megélhetést.

Az úton elmondta Tóbiás, hogy Hujki uraságnál miképpen járt volt előzőleg, s egyúttal azt a gondolatát is kifejezte, hogy lehetőleg most nem menne gazdag és istentelen emberhez, hanem éppen megfordítva.

- Jó, hogy mondd - felelte a kecske -, mert ismerem nem messze egy szegény papot, s ahhoz megyünk.

El is mentek a szegény paphoz, akit foltos reverendában találtak, amint éppen száraz kenyeret morzsolgatott. Köszönt neki Tóbiás, ahogy illik, de mielőtt egyebet is szólhatott volna, a pap kitartotta maga elé a kenyeret, s így szólt:

- Úgy menj el, ahogy jöttél, mert én is ezt a száraz kenyeret eszem.

Ha egy szegény papra lehetne haragudni, akkor Tóbiás is megharagudott volna, amiért koldusfélének nézték. Azonban sértő szó helyett előadta csendesesen a szándékát, hogy ő nem kéregető, hanem becsületes szolgálatot keres, mégpedig szegény és istenfélő embernél. A pap azt felelte neki, hogy fel is fogadná szívesen, ha módja volna hozzá, de módja nincsen.

- Nem baj - mondta Tóbiás -, mert a fizetésre nézve könnyen megegyezünk, mivel én semmiféle fizetést nem kérek, csupán száraz kenyeret a hasamnak s a magam számára pedig emberséges viseletet.

Ebbe a pap szívesen beleegyezett, mert azt gondolta, hogy a haszon, amit Tóbiás a munkájával fog hajtani, sokkal többet megér a száraz kenyernél. Ilyen feltétel mellett fel is fogadta tehát, és mindjárt munkát adott neki. Tóbiás rendesen végezte a munkát, de a pap egész nap elfelejtette, hogy legalább száraz kenyeret adjon neki. Este is kenyér nélkül hagyta meg neki, hogy hajnal előtt talpon legyen, mert munka nélkül nem lehet megélni. Tóbiás nem szólt semmit, hanem lefeküdt, és azon gondolkodott, hogy vajon ez az étlenség mire fog vezetni. A kecske jól látta, hogy micsoda dolog kezdődött ennél a háznál, ahova ő vezérelte Tóbiást; éppen azért odament hozzá még hajnal előtt, és tejet adott neki.

Így ment ez már kilenc napig; s a papot ölte meg a csoda, hogy ez a legény semmit sem eszik, s mégis mindegyre jobban füstöl a keze alatt a munka. Nem szólt azért semmit, hanem azon gondolkodott, hogy micsoda munkát adhatna olyant a legénynek, amihez nagy erő kívánatik. Volt neki egy kicsi kertje, amiben a fák gondozatlanul vadaskodtak, s amit a bokrok is befolytak egészen. Azt parancsolta tehát Tóbiásnak, hogy azokat a bokrokat irtsa ki tövestől, de egy szikra se maradjon. Tóbiás odament a kertbe, de nem vitt semmi kézbelit, hanem pusztá kézzel úgy kitépdeste a bokrokat a földből, akár a lenge és haszontalan burjánokat. A pap

nagyon felhevült magában a csodálattól, de most sem szólott semmit, hanem rámutatott egy szilvafára, amelyik már egészen ki volt száradva.

- Azt is ki kéne vágni - mondta csak úgy, a foga hegyiről.

Tóbiás megfogta szépen a fát, és egy huzintással kihúzta tőből.

- Van-e még? - kérdezte.

Nem volt, aki feleljen neki, mert a pap úgy megijedt a Tóbiás erejétől, hogy befutott a házba, és az ajtót magára zárta. Egész nap ott főtt a feje a jó hűvös szobában, de mégsem tudta kitalálni, hogy a Tóbiás erejének mi lehet a magyarázata. Reggel azután fordított a dolgon, mert alázatosan odament Tóbiáshoz, s könyörögve esdeklett neki, hogy árulná el a titkot. Érdemtelen volt rá, de a jólelkű legény mégis megmondotta, hogy mitől nyerte nagy erejét. Amikor a pap meghallotta a dolgot, még jobban kezdett könyörögni, hogy a kecske tejéből ő is kaphasson. Jól van, adott neki abból is Tóbiás, de hamarosan láthatta, hogy rosszul cselekedett, mert a pap nagyon elbízta magát, és az erejét arra használta, hogy mindenféle módon gazdagodjék. Nagy fákat hordott össze és óriási köveket, hogy a kicsi háza helyébe azokból palotát építsen. Csakhogy a tejet igen mohón itta volt, s attól az esze úgy elferdült, hogy mindent oktanul csinált, s még a palotája is összedőlt, amikor majdnem fel lett volna építve.

- Hát az eszedet honnét vetted? - kérdezte Tóbiástól, amikor a palota áment mondott.

- Én azt a fejemből - felelte Tóbiás.

Ismét rosszul cselekedett, hogy útbaigazította a papot; sokkal rosszabbul, mint bármikor az életében, mert a pap immár nem ismert egyebet, csak azt, hogy gazdag és okos lehessen. Éjnek idején felkelt tehát az ágyából, s szegény Tóbiásnak, amíg javában aludt, a fejét ügyesen megfúrta, s azon a likon keresztül az eszét mind kivette.

Reggel Tóbiás fel akarta húzni a csizmáját, s mindkettőt a két kezére húzta, a kalapját a szájába fogta, s a nadrágját pedig a nyaka köré tekerte, mint a pántlikát. Így, amikor kiment az udvarra, s meglátta a pap, nagyot kacagott esztelenségén, de annyi emberség volt benne mégis, hogy felöltöztette rendesen, s úgy bocsátotta útra.

A kecske hazavezette szépen, Tóbiás pedig bement az anyjához, és vartyogott valamit, de ember azt nem értette meg. A vartyogáson kívül a magaviseletéből és a bambaságából is látta az asszony, hogy szegény Tóbiás elvesztette valahol az eszét. Gyorsan odafutott hát az almáriomhoz, s annak a legeslegrejtettebb rekeszéből elővett egy aranytartályt, amiben a tartomány legokosabb esze volt elraktározva. Éppen mutatni akarta Tóbiásnak, de akkor jutott eszébe, hogy ezt a legdrágább második kincsét csak egy olyan kecskéért adhatja oda, amelyiknek a szarva között van a tőgye. Istenem, most már mit csináljon, gondolta a szegény asszony, s nagy bánatában szinte elment az ő esze is. Végre azt gondolta fel, hogy ő bizony elmegy ki a szamárhoz, s tőle megkérdi, hogy hol és merre lehetne vajon egy ilyen kecskét kapni. Amint ment volna kifelé, hát az udvaron ott áll a szamár, s a kívánt kecskével éppen arról beszélget, hogy bizonyosan háború lesz nemsokára, mert az emberek nagyon rosszak. Az asszony nem szólott belé a tanácskozásba, hanem visszafutott hamar a házba, és a likon, amelyik szerencsére még nem forradott volt be, a tartomány legokosabb eszét a Tóbiás fejébe eresztette.

Olyan lett Tóbiás egyszeriben, mintha emeleten ébredett volna fel. Szépen megköszönte az anyjának minden jóságát, és helyből megfordult, hogy ismét a világba menjen. A bogos pálca helyett most egy ceruzát vett magához, a három fej vereshagyma helyett pedig három zseb-könyvet, amelyekbe írni lehetett.

Az első nap nem csinált egyebet, csak ment és gondolkozott, ellenben a második nap reggelén leült egy réten, hogy eddigvaló gondolatait írásba tegye. Amint éppen elővette volna a ceruzát, odarepült egy varjú, és azt kérdezte:

- Mit akarsz azzal a ceruzával és a zsebkönyvvel?

- Leírom a gondolataimat- felelte Tóbiás.

- Kár, hogy azzal töltöd az időt - mondta a varjú, és okosan elmagyarázta, hogy manapság az emberek úgyis semmibe veszik az okos gondolatokat, s még csúfolódás és börtön is lehet a jutalma, ha netalán igen igaz és okos gondolatokat írna le.

Tóbiás elgondolkozott a tanácson, s mivel most neki is volt esze jócskán, eltette szépen a ceruzát és a zsebkönyvet.

- Hát te mit tudsz? - kérdezte a varjútól.

- Én varázsdoktor vagyok - felelte a varjú.

Tóbiás nagyon megörvendett, hogy éppen varázsdoktor a varjú, s azt az indítványt tette, hogy induljanak el ketten, járják be a falukat, és ahogy tudják, gyógyítsák a szegény betegeket. A varjú egy kicsit sandítva nézett, de azért ő is megfogadta a Tóbiás tanácsát, s nyomban el is indultak.

Már az első faluban meggyógyítottak igen sok beteget, s a másodikban még többet. A hírnevük is úgy elterjedt hamarosan, hogy Tóbiást mindenütt küldöttség várta a falu végén, s olyan tiszteletben részesítették, mint egy apostolt. Így történt, hogy amikor éppen a kilencedik faluban gyógyított volna, odajött hozzá egy nyári reggelen a falusi tanács, s arra kérte Tóbiást, hogy a mai nagy és emlékezetes napon legyen a falu szószólója.

Hát mi történik ma? - kérdezte Tóbiás.

- Jön a király öfelsége - mondták a tanácsosok -, s a falu neviben fel kéne őt köszönteni. Úgy méltó, hogy ezt a tisztességet a legokosabb és legnevezetesebb ember cselekedje meg a királlyal.

Tóbiás nem akarta elvállalni a nagy megtiszteltetést, de a varjú azt súgta neki, hogy csak vállalja el. No, jól van, ebben meg is egyeztek, s mikor következett a dél ideje, elindultak a falu vége felé, hogy ott fogadják a királyt. Útközben azt mondta Tóbiásnak a varjú, hogy vegye a vállára, mert valamit szólni szeretne. Amikor Tóbiás ezt megcselekedte, a varjú azt súgta a fülébe, hogy álljon ki ugyan a király elejébe, de szólni egyet se szóljon, mert ő azt a felit elintézi. Miután azonban ő a szótlanyságot pótolni fogja, a többi intézze Tóbiás a maga fejéből, ahogy tudja, hiszen okos ember.

Úgy is lett, ahogy a varjú akarta, mert amikor szép ünneplőben mind felállottak, és a király is megérkezett a díszes kísérettel, Tóbiás kiállott a menet élére, ahogy a szószólónak azt csinálni kell. Mindenki csendben és alig szuszogva várta a szót, s amikor éppen legnagyobb volt a csend, a fejük felett megszólalt a varjú a fán:

- Kár, hogy a fejed fennáll!

Egyszerre nagy riadalom lett, mert mindenki azt hitte, hogy Tóbiás mondotta ezt a köszöntőt, s különösen a király hitte azt. Rá is mutatott mindjárt Tóbiásra, és harsányan azt parancsolta, hogy meg kell a gyalázót fogni. A parancsra többen eléugrottak a díszes kíséretből, de két ember ugrott elé a legjobban: az egyik Hujki uraság volt, a király frissen szegődött játék-mestere; a másik pedig a szegény és nagy erejű pap, mint udvari káplán.

A király rámutatott Hujki uraságra, és azt mondta neki:

- Vágd ki ennek a gyalázó embernek a nyelvét!

Tóbiásnak felrémlt a nagy veszedelemben is, hogy a varjú mit mondott volt, s az eszét gyorsan munkára serkentette, valamiképpen a maga fejéből is helyesen tudjon cselekedni. Támadt is egy gondolata rögtön, mert abban a percben, amikor Hujki uraság közeledett a késsel, gyorsan a szájához kapott, s kivette onnét a nyelvét, és a zsebébe rejtette. Azután kitátotta a száját, és várta, hogy mi lesz.

- Nincs ennek az embernek nyelve! - jelentette a játékmester.

- Vágd ki, mert különben a halál fia vagy! - felelte a király.

Szegény Hujki uraság is feltalálta hamar magát, mert gyorsan kivágta a maga nyelvét, csakhogy a haláltól megszabaduljon, s azt a kivágott nyelvet egy ezüsttálcán felmutatta a királynak, aki bólintott, hogy jól van. S a bólintás után, mint akinek az első falat után jön meg a legnagyobb étvágya, ráparancsolt a papra, hogy a gyalázó embernek vegye ki a nyelve után az eszét. Ahogy ezt hallotta Tóbiás, rögtön lehajolt, mintha a halál előtt görnyedne össze, de a kalapját a feje alá tartotta, s abba mind belérázta az eszét, mert a lik még nem forradott volt bé.

- Nincs ennek az embernek esze - jelentette a pap.

- Vedd ki, mert különben halál fia vagy! - felelte a király.

A szegény pap is meg akart menekülni a haláltól, s ezért inkább kivette a maga eszét, s egy aranytálcán felmutatta a királynak, aki ismét bólintott, hogy jól van. De erre a második bólintásra a varjú is lerepült a fáról, felkapta az ezüsttálcáról a nyelvet, és egy szép fiatal leánynak, aki éppen a király mellett állott tátott szájjal, olyan ügyesen ejtette a szájába belé, hogy az a lány egyszeriben felkiáltott:

- Édesapám, beszélni tudok!

A király olyan boldog lett egyszerre, amilyen sohasem volt, mert a leány, aki most megszólalt, az ő néma leánya volt. Ki is derítette mindjárt, hogy ebben a dologban a fő érdem Tóbiást illeti meg.

- Mit kívánsz, fiam? - kérdezte a király.

Tóbiás intett, hogy várjon egy cseppet a király, mert a zsebéből a nyelvét és a kalapjából az eszét vissza akarja tenni. Vissza is tette mind a kettőt, ahogy kell, s akkor így szólt:

- Kettőt kívánok, felséges uram.

- Mi az első?

- Az első az, hogy a leányát adja nekem feleségül.

A király odaadta, s a leány szívesen ment, mert Tóbiás szép legény volt, s így bátran gondolhatta, hogy a nyelve után a boldogságát is megtalálja nála.

- S mi a második? - kérdezte a király.

- A második az, hogy a király öfelsége vegye el feleségül az én édesanyámat.

Jól van, gondolta a király, ez a legény biztosan nem akárkit ajánl nekem, s igent bólintott a második kérésre is.

No, készülődni kezdtek, hogy menjenek hamar az asszonyhoz lakodalmat ülni, s amint készülődtek volna, meglátta a király, hogy az aranytálcán ott van a gazdátlan ész.

- Hát ezzel mit csináljak? - kérdezte Tóbiástól.

Tóbiás mindjárt ráfelelte:

- Elvisszük magunkkal, mert a kormányzáshoz még szükséges lehet.

El is vitték, s otthon olyan lakodalmat csaptak, hogy még a kecske is négyágúnak látta a szamár farkát, aminek itt a vége.

LÉGI SUGALLAT /IDŐJÁRÁS/

Mielőtt leborulna az este, szokásom szerint széjjeltekintek mindennap a földön, mintha szívem szerint gondviselője volnék a világnak. S amit ilyenkor látok, azt néha elmesélem azoknak, akik nem érnek reá széjjeltekinteni soha.

Azon a nyári estén is, amelyen elkezdődött ez a történet, meghordoztam szememet a világon. Mosolyogva és majdnem együgyű módon esteledett. Nem is hittem volna, hogy másnapra békéltető az ég, és naphosszat nyargalásznak az apró szelek. Tisztán ereszkedett a szendergő alkonyat, a fák tele voltak lelki tartalommal, és a virágos füvek gyöngyösen heverték. Ennél többet nem is igen vettem észre a világból, mert ahogy ott álltam figyelő helyemen, egy jámbornak tetsző és természetes legényt pillantottam meg. A derengés rájárában valósággal óriásnak látszott. Gazdag bajusza volt és dús hajzata; s a mellét is busás szőrzet borította, akár egy óriási, gyönyörű majomét.

Ott állott az udvaron a legény, a csűr jobbik szárnyánál. A háta mögött nyitva volt az istálló ajtaja, melyen keresztül két hatalmas és hasznos ökrhöz lehetett jutni. A gyapjas legény a nyugati ég peremét nézte, amely szelíd pírban szenderedni látszott, miközben az esti csillag, a messzi égen, már fűtörészett. Szeme az ég peremét nézte; a két füle azonban, mint a lusta, nagy madár szárnya, kinyúlva lebbent hátrafelé, a fülek hegye pedig lustán himbálódzott a zajra, melyet az ökör evés közben mindig felidéz.

Sokáig figyeltem a legény tekintetének vaskos nyugalmát, s úgyszintén az ő két fülének pajzán lebbenéseit. Jó ideig figyeltem, de aztán, bizony én meguntam. S levettem róla a szemem. De a következő pillanatban már úgy jártam, ahogy jár más közönséges ember is, aki nem becsüli meg a látványt, amelyből gazdag és biztató jövődőt lehetne jósolni. Vagyis az erős és derűtermő legény helyett egy vénembert pillantottam meg, aki a ház bejáratánál üldögélt, a második lépcső fokán. A két tenyere között tartotta öreg fejét, amely úgy hasonlított a legény fejéhez, ahogy az őszi levél hasonlít a tavaszhoz.

A látvány felhőt sodort a kedvem elé.

Talány, hogy miért.

Nyilván azért, hogy a lét órájára találtam tekinteni, amely az idő múlását jelezte. Vagy talán azért, mert visszásnak véltem, hogy apa és fiú egyaránt dologtalanul töltik az időt; s abban a dologtalanágban még az sem jut eszükbe, hogy szóljon bár egyet valamelyik a máséhoz. Szívem szerint, melyet a lét órája amúgy is felhevített, szerettem volna tüzet lobbantani az udvar közepén, vagy vigyori ördögöt lógnatni alá a szunnyadó légből. Hadd riadjanak fel az esti tespedésből. De hát nem jutott arra időm, mert mielőtt cselekedni tudtam volna, az eresztájában megjelent egy öregasszony, és azt mondta:

- János, gyertek vacsorázni!

Hát mégis jobb lett volna a lobbanó tűz vagy a vigyori ördög. Mert az öregasszony szavára nem mozdult senki. Sem a legény, sem az apja.

Engem azonban még jobban elöntött az ingerület.

- Öntse ki! - szóltam közbe.

De hát a vénasszony, viseltes fülével, nem fogta fel a szót.

- Nem hallottátok?! - rendelkezett újból.

Erre az öreg csakugyan megmozdította a fél bajuszát.

- Kit hívtál? - szólt oda.

- Kit, kit!

- Mert Jánosok itt ketten vagyunk.

- Hát akkor jöjjön a harmadik: a szolgabíró!

No, erre az öreg János mégis felállt a lépcső fokáról, és odaszólt a fiához:

- János, nem láttad a szolgabírót?

Megmozdult erre az ifjú János is, s menten elindult a ház felé, nehogy a szolgabíró jönni találjon csakugyan, s megegye a vacsorát. A hasznos léptekhez csatlakozott az öreg is, s bementek mind a ketten a házba, és nagy szorgalommal elköltötték az edelt. János nagyot nyújtózott a végén, s utána megnézte az ágyat.

Mint máskor is, vacsora után.

S ahogy ezt látta az öregasszony, felriadt mindjárt a szeme, mint a dongó, s úgy tekintett a fiára. Micsoda dolog ez! Hát már sohasem fürkészkedik a lányok után, hanem csak eszik, utána nyújtózik egyet, s már veti is a pillantásával az ágyat?

- Micsoda legény vagy te? - szólt rá.

- Én ilyen álmos - mondta János.

- Hát én házasodjam meg helyetted?!

Nagyon hirtelen jött a szó; s bozontosan is, mint a bokorból a medve. János meglapult előtte, mintha úgy tett volna, hogy ő nincs is.

- Nem hallottad? Járj a lányok után!

- Kicsoda? - kérdezte János.

- Te, magad!

Közéjük vigyorgott a vén János.

- Ne félj, engem nem is küld! - mondta.

Utána szétfolyt a csend a szelíd falusi házban, s a csend tetején, mint az olaj, úgy úszott vastagon az anyai parancs; hogy járjon a lányok után, és házasodjék meg.

- S aztán kit vegyek el? - kérdezte nagy későre János.

- Vedd el Hadnagy Rózsát!

- Jó - mondta János.

Aztán lefeküdt.

Elmúlt a hét, s megérkezett a vasárnap. S azon a vasárnapon úgy történt éppen, hogy Hadnagy Rózsával szembetalálkozott János. Karcsú leány volt Rózsa, gyöngyszemű és pezsgő. Abban az álló helyben el lehetett volna feleségül venni, de mivel akkor is langyos és szelíden szép idő volt éppen, hát János csak így szólott hozzá:

- Anyám azt mondta, hogy vegyelek el.

Megvillant Rózsának a szeme, és nagyon furcsán nézte Jánost.

- Anyád mondta? - kérdezte hegyesen.

- Anyám.

- S hát te?

- Én gondoltam, szót fogadok neki.

Begyésre húzta magát a lány, és nagyon kedvezőtlenül nézte Jánost. Nézte a lábát, a derekát s majd a fejét. De a legény nagy nyugalommal állta a nézést; valahogy olyanformán, mint egy nehéz épület a csipdeső szelet.

- Hát mondj te is valamit! - biztatta János.

- Én?

- Te, te.

- Végy el egy farsangi jégcsapot! - adta meg Rózsa a választ.

S azzal úgy rebhent tova, mint egy barázdabillegető.

János pedig hazament, leült a kályha mellé, megtörölte szelíden a száját, s így szólt:

- Édesanyám, beszéltem Rózsával.

- No, s mit mondott?

- Azt mondta, hogy vegyek el egy farsangi jégcsapot.

A jégcsapra nevetni kezdett az öreg János; s úgy nevetett, hogy nagy multságában még a padlót is ütogette a két sarkával. De éppen akkor szél kerekedett, valami hirtelen forgószél, s az egyik ablaknak a tábláját egyszerre kivágta. Abban a pillantásban, mint akinek szél a társa, János is felugrott a kályha mellől, s olyant süvített, mint a társa, a szél.

- A kutya mindenit! - mondta utána.

De a következő percben, amikor toványargalt már a szél, és a nyomában szétfolyt ismét a csend, János visszaült megint a kályha mellé, s olyan szelíden tekintett széjjel, mintha az előbb nem a mindenit szidta volna a kutyának, hanem csontot vetett volna neki. S annak a szelíd tekintetnek a derűjében az öreg János is elrendezte a bajuszát, s így szólt:

- Te János, tudok én egy mesét.

- No, s hogy szól? - kérdezte gyermeki szívvel János.

- Az úgy szól - felelte az öreg -, hogy volt egyszer egy ember, s annak volt egy nagy erős fia. Az a nagy erős fiú együtt járt az idővel. Vagyis, amikor szél volt; akkor a széjjel együtt süvöltött; szép időben azonban még egy rózsát sem tudott leszakítani magának.

- Akkor imádkozzunk romlott időért! - szólt belé János.

- Hadd legyünk jó gazdák, ugye? - mondta az öreg.

S nevettek mind a ketten.

A vénasszony elhallgatta, hogy miképpen bölcselkedik a két férfiú, de jól tudta, hogy nemcsak a beszéd, hanem az élet is félremegy ezen a módon. A figyelmüket kérte tehát, és azt mondta:

- Sokat tudtok olyant is, ami haszontalan. Egy meg egy, az kettő: vagyis János házasodjék meg. Mert ha megházasodik, abban benne lesz minden mese, amit csak ember ki tud találni.

- Meg, meg, de hogyan? - kérdezte János.

Erre az öreg felemelte az ujját, hogy ő tudja; s így szólt:

- Mondd meg, amit én mondok!

- S maga mit mond?

- Én azt, hogy csókold meg Rózsát.

János szót fogadott, s amikor ismét szembetalálkozott Rózsával, azt mondta neki:

- Állj meg egy kicsit.

Rózsa megállt, s nevetve kérdezte meg:

- No, elvetted-e a farsangi jégcsapot?

- Nem vettem el - felelte János.

- Hát akkor?

Nagyon szerencsétlen idő volt ismét, vagyis derűs és nyugalmas. A legény így folytatta tehát:

- Apám azt mondta, hogy csókoljalak meg.

Megvillant Rózsának a szeme, és hegyesen nézte Jánost.

- Apád mondta?

- Apám.

- S hát te?

- Én gondoltam, szót fogadok neki.

Begyésre húzta magát a lány, s így szólt:

- Csókold meg a farsangi jégcsapot!

S azzal úgy rebbent tova, hogy még az orra is kukra állt.

János pedig hazament, és szomorúan jelentette az öregnek:

- Édesapám, beszéltem Rózsával.

- No, s mit mondott?

- Azt mondta, hogy csókoljam meg a farsangi jégcsapot.

A vénasszony úgy kezdett nevetni, hogy még a ráncok is kifeszültek az arcán. Látta az öreg János, hogy egyenesen őt neveti a felesége, s azért csendesen így szólt:

- Okosat mondott az a Rózsa, te! Mert néha én is úgy gondolom, hogy jobban tettem volna, ha magam is a jégcsapot csókolom meg legény koromban.

- Növesztünk magának egyet a farsangon - felelte a vénasszony.

János nem szólott semmit, hadd törlesszenek egymáson az öregek. S azon a kedves törlesztésen kívül nem is történt egyéb békétlenség a házban. Így aztán, akár a langyos és illatos nyári este, ők is nagy derűben borultak meg éjszakára. S úgy múltak az éji órák is, nyugtató álomban és puhán. Hanem hajnali pirkadáskor arra serkent János, hogy zúg a levegő az ablak alatt, és morog az ég. S ahogy a zúgás és az égi morajlás a fülébe ömlött, egyszerre az ő arcán is meggyúródtak a vonások, sőt némelyik ingerkedve meg is kunkorodott. A szemét delejesség szállotta meg, az izmai pedig megfeszültek, miként odakünn a növények és a fák gyökerei.

Aztán egyszerre felugrott az ágyból, s olyan magas volt abban a megbolydult nagy erejében, hogy szinte a gerendát érte forró fejével. Kifeszítette nagy erős mellét, s még a kicsi ház is ijedten lapult meg, ahogy megdördült a hangja:

- Házasodik a világ!

Egyszerre felült az öreg János is az ágyban, s odaszólt a fiának:

- Hát oroszlán vagy te, János?!

A vénasszony is megszólalt, nagy intelligenciával:

- Hallgassatok, vihar van!

János a szoba közepén állt, s onnét recsegte:

- Az van, vihar van!

Kinyitotta az ablakot, s ahogy bészúdul az éjszakai erő, így folytatta a szót:

- Gomolyog az ég, s recsegnek a fák! Beszél a világ, s nem azt tanácsolja, amit a szülők! Hanem azt mondja, hogy meg kell ragadni Rózsát! Villámlani kell, és ropogatni a lányt!

Az öreg János nagyot sóhajtott, hogy jaj, istenem, mit mulasztott; majd csendesen mondta:

- Eredj, fiam. Eredj, s ropogtassad Rózsát; s csapkodj a kertjébe a villámaiddal!

A vénasszony ismét inteni akarta őket, de a két férfi már egyre csorbult, mert János kicsapta az ajtót, és az udvarra rontott, hogy az ég viharát összeházasítsa a maga viharával.

Félóra múlt, mire visszajött.

De akkor fáradt és szelíd volt már, mint a kiszolgált ágyú. Igaz, az idő is reggeli fénybe derülve mosolygott már, és a madarak énekét olyan gyöngéden babusgatta, mintha a hajnali haragja nem is lett volna igaz. Jámor és lomha volt János, s leült az ágy szélére. Megbékélt arcát szelíden nézte az apja, majd csendesen megkérdezte:

- Adtál-e enni az ökröknek?

- Adtam.

- Akkor semmi sincs rosszul.

- Nincs - mondta János.

Az anyja odament hozzá, és megsimogatta a füle mögött.

- Ennél-e valamit? - kérdezte.

- Igen.

- S mit?

- Édes tejet - mondta János.

Adott is neki friss, édes tejet az anyja; s majd feljött a gyönyörű nap is, hogy a teremtett lényeket megajándékozta fényvel, megmutatván ugyanakkor azt is, hogy mily békés család az olyan, ahol a férfiak mind szelídek!

Így múltak a napok, mígnem az egyik vasárnap délután János ismét szembetalálkozott a lánnyal. A nagy mamlasz legény azt sem tudta hamarjában, hogy szóljon-e Rózsához; s ha igen; mit. Talán el is ment volna mellette, ha Rózsának több esze nincs. De neki több volt, s azt mondta:

- Állj meg egy kicsit, János!

János megállt, és olyan szelíd volt, mint a tapló. De annyit mégis mondott:

- Szívesen, ha örömdre szolgál.

Rózsa nevetett, és azt felelte, hogy János ugyan nem úgy született volt, hogy neki bármivel is öröme szolgálhatna. De azért, ha éppen úgy kívánná, egy kicsit elmehetnek a határba, hogy ott messze legyenek egymástól. János bambán állott ismét, mert a két farsangi jégcsap után a harmadik jutott eszébe.

- S ott mit csinálunk, a határban? - kérdezte idétlenül.

- Megnézzük, hogy a búzámban nincs-e konkoly - felelte Rózsa, majd nem éppen szőrmentire, még hozzátette: - S azután lessük az eget, hogy valami szózat nem hallatszik-e onnét.

- Hát nem bánom - mondta szelíden János. - A konkolyt meg kell nézni, de szózatra nem lehet számítani.

S megindultak a határ felé, ketten. Hanem a fényes levegőben olyan szépen fürdött az út, hogy János semmit nem tudott kitalálni, ami egy lánynak kedves és jó lehet olyankor. Ahogy azonban kiértek a faluból és a földekre tértek, a nyugati égen egy fodros felhőt pillantott meg. S akkor egyszerre megállott János, és úgy nézte a gomolygó felhőt, mintha ama galambot pillantotta volna meg, amelyik az olajágot hordozza néhanapján.

- Mit láatsz? - kérdezte Rózsa.

- Én felhőt! - mondta János.

Nevetni kellett rajta, s nevetett is a lány, mert olyan volt a legénynek az arca, mintha az üdvössége tündöklött volna fel.

- Szereted az esőt? - kérdezte Rózsa.

- Azt az egyet igen - felelte János.

- S még mit szeretsz?

- Ami véle jár, mind!

Ezzel a rüggyel tovább mentek, s mentek. De a felhő jobban sietett, mint ők; s nőtt is közben a felhő, és a színe egyre sötétebb lett. Aztán már dagadozva, duzzogva és gyűrődve jött feléjük az égen. S ahogy jött, a János egén is gyúlt és tömörült egyre a felhő, majd a homloka mögött érezni kezdte a forró feszülést is.

- Te, hát te? - kérdezte.

- Mi az, hogy hát te? - szólt vissza a lány.

- Te mit szeretsz, azt kérdem!

Rózsa csodálkozva tekintett Jánosra, aki nem lágyult semmit; de sőt, nyersen szólt a lányra:

- Felelj ebben a percben!

Rózsa megfogta a legénynek a karját, és vizsgálódva nézett a szemébe.

- Várj egy kicsit! - mondta.

- Mért várnék? - kérdezte János.

- Hadd nézzelek meg, hogy csakugyan te vagy-e!

János a felhőre pillantott, amely haragosan száguldott; s már forró szelet is gyúrt maga előtt.

- Én vagyok! - mondta.

- Beh nagyra vagy magaddal.

- Nagyra vagyok, mert ma megfogok egy pillangót!

- Hát akkor gyere - mondta Rózsa -, s keressünk egyet!

Mentek is, lábbal és szemmel, hogy keressenek hát csakugyan egy pillangót. De csak alig valamicskét űzhették a célt, mert nagy erővel megérkezett a szél, s a felhő is kezdett lefelé nyomulni. A búzatáblák ijedten hajladoztak, a madarak pedig kósza módon a torony felé repültek. Vinnyogtak a magányos fák, s az elhagyott úton megbolondult a por.

- Állj meg, Rózsa! - kiáltott János.

- De még nincs meg a pillangó! - kiáltott vissza a szélben a lány.

János közelebb lépett.

- Én megtaláltam! - mondta parázs szemekkel.

- Hol van?

Megfogta mind a két karját a lánynak.

- Itt! - lobbant a szeme.

- Jajj, ne szoríts! - mondta esdő szemmel a lány.

- Ne jajgass!

- Hát mit csináljak?

- Repdöss, amíg tudsz.

- De nem tudok.

Abban a pillanatban villám hasította át a felhőt, és a mennydörgéssel zúdulni kezdett a zápor. János pedig derékon ragadta Rózsát, felemelte a levegőbe, és olyant kiáltott, mint egy boldog és óriás égi majom:

- Akkor a feleségem leszel!

Fent a János feje fölött, néhány pillanatig, táncolt és lobogott a Rózsa ruhája. Aztán, mint egy szép piros madarat, kit a levegőből fog el a szerencsés madarász, a vihar tanácsára úgy fektette János a búza közé a lányt.

A vihar lassan elvonult.

S majd kiderült ismét az idő.

János és Rózsa, mint a mátkák, úgy ballagtak hazafelé.

S amikor láttam, hogy mily szerelmesen andalognak, odamentem hozzájuk, és azt mondtam nekik, hogy az esküvőn én szeretnék lenni a násznagy. Mind a ketten elfogadtak násznagynak engem; én pedig ki sem mondhatom, úgy örültem ennek.

S örültek ők is.

Különösen Rózsának esett jól az én ragaszkodásom. Ennek a karcsú és kedves mátkaleánynak, aki kedvelt engem, különben is. Kedvelt, mert én kiszakadtam már félig-meddig a csodálatos természetből, s így nagyon jól tudtam, hogy az asszonyoknak szép és derűs időben sem elég a pusztá beszéd.

KIKELET

Két cinege röppen, és rászáll a zöld pattanásos, kicsi szilvafára, mely a falusi tornáccal szemben vékonyan álldogál.

- Látod azt az embert? - kérdi az egyik cinege.

- Hol? - pattan a másik.

Már látják János urat mind a ketten, nevetgélve pattan rá a szemük, és pattan le róla; s ugrándoznak örömeikben, hogy jaj, de mulatságos egy ilyen ember. Egy ilyen nyugdíjas finánc-örmester, akinek kalapja is van, ruhája is van, s a ruhája felett még zöld köpönyegje is!

- Kicsi kicsit ér! - mondja a pajkosabb cinege, mire a másik odarebben a tornác fájára, és János úrnak sűrűn integet a kicsi zöld fejével, amelyik olyan, mint egy jókedvű húsvéti rügy. Aztán villanva ugrik egy fordulatot, s mint valami páratlan vitéz, gyorsan és pajkosan hívogatja a társát:

- Ide gyere! Ide gyere!

Így tavasz elején korán van még szót fogadni a cinegének, így hát játszi és pazarló vonalakban kifelé iramlík a kerti fák közé; s bár János úr is zöld és óriási, a hívogató kicsi hős is otthagyja rögtön, és a másik után villan, mint egy zöld puskagolyó.

- Hö... hö... - buggyan ki János úr, ahogy elveszti szeme elől a cinegét, majd a kalapját jobban a szemébe húzza, mert a nyugovó nap már éppen a kerítés tetejére ült véle szemben, s onnét önti fényét hatvanhét esztendő szemébe. Kicsit szomorkásan mosolyog János úr a lehúzott kalap alatt, mert eszébe jut a régi bátor és napba tekintő élet, amikor fényen és lányszemeken úgy rebtent keresztül a szeme, mint a tavaszi cinege.

Reginára emlékszik leginkább, amikor ilyen szomorkásan mosolyog. S utána még alább húzza szeme előtt a kalapot, nehogy elröpüljön a könny, ha kiesik szeméből.

Sóhajt, és összébbvonja két válla fölött a zöld köpönyeget.

S akkor megszólal, mint a jó csengettyű, a tornác alatt valaki:

- Mért nem énekel, János úr?

Megnyúlik ültéből az öreg, és kemény nyakán hallgatásra ereszti megérett fejét, mint egy öreg szarvas.

- Te vagy, Gáspár? - kérdi.

- Csak én - mondja Gáspár, ki már minden mozzanatban úgy érti János urat, mint a kicsi kakas a nagy tollahullatót.

- Ide gyere! - szól az öreg, ahogy az előbb hallá a cinegétől. Felet fordul a széken, hogy szembe találja majd jöttében a kicsi szolgát, a kalapját is rendesre igazítja, és úgy vár.

Gáspár feljön a tornácra, elejébe áll az öregnek, és azt mondja:

- Tessék parancsolni!

János úr ráfekteti puhán a szemét, és így szól:

- Vetted-e észre, hogy megjött a tavasz?

- Igen - feleli Gáspár.

- S miből?

- Én abból, hogy unalmas egyedül, mint valamikor Ádámnak.

Elneveti magát az öreg, mert mindössze tizenhat esztendő s Gáspár, s furesán talál neki Ádámot emlegetni. Mégsem feddi meg, hanem a maga hasznára fordítja a szót, vagyis azt mondja:

- Regina nénéről mit tudsz?

Gáspár leveszi a kalapot, a fejét megvakarja, és kinéz a pattanó szilvafák felé, mert ilyen nevezetesen, mint most János úr, még a király is igen ritkán ejt ki a száján. Negyedik esztendeje szolgálja az öreget, de Regina néninek a nevét még soha ki nem mondta, pedig ez a név ott lógott a fejük felett, s nem lehetett tudni, hogy mikor szakad rájuk.

No, most rájuk szakadt!

- Él s virágozik - feleli végre Gáspár.

- S egyebet tudsz-e róla?

Gáspár tud, de előbb elevenen kéne őt megnyúzni, hogy azt kimondja.

- Egyébben nem vagyok jártas - mondja.

János úr visszafordul a szilvafák felé, nézi a kerítés tetejét, majd nagy későre kiejti borzasztó titkát:

- Azt beszélnek, hogy boszorkány.

- Mi nem beszéljük - mondja Gáspár.

János úr olyan hirtelen fordul vissza, mintha koros idejét nem venné komolyan.

- S más csakugyan beszél?

- Igen, akinek annyi esze van.

- S te hiszed-e?

- Én nem - mondja Gáspár -, mert nekem sok egyéb hinnivalóm van.

Már kezdett vala megnyugodni János úr, de ezzel az utolsó hozzáfűzéssel ismét megzavarta Gáspár. S mit tehetne egyebet, a kalapot ismét a szemébe húzza, s legbelül a mélyben különös dühösséget érez; valami olyan dühösséget, mely egy hirtelen fordulattal emésztő haragba csaphat, de egy másik hirtelen fordulattal lobogó szerelembé. Jobb kezén tenyerébe görbülnek az ujjak, mint a ragadozó bagolynak; s Gáspár ezt látja.

S akkor, mint a hirtelen világosság, egyszerre eszébe jut, hogy éppen nagyhét közepén vannak, csütörtökön estefelé. S másnap éppen nagypéntek következik, amelynek világi nevezetessége is van!

Akkor lesik meg, vecsernye alatt, hogy ki igazán boszorkány!

Odalépik Gáspár a tornác fájához, fontoskodva vigyázkodik az udvaron, majd mellékesen elejti:

- Ha nem sajnálnánk egy kicsi fáradságot, holnap meg tudnánk bizonyosodni róla.

János úr ültéből előrebillen.

- Holnap?

- Ühüm - mondja Gáspár.

Azzal megfordul, és nagy szakértelemmel elmagyarázza, hogy kicsi fakanalat kell csinálni, azt bé kell pirosra festeni, s azután az öble közepén ki kell fűrni. Amikor ez megvan, s a nagypén-teki vecsernye ideje is eljön, az illető ember a piros fakanalat szépen a zsebébe dugja, elmegy a vecsernyére, s ott aztán eléveszi a piros kicsi fegyvert, és a likján keresztül megleskelődí az embereket. Aki boszorkány, annak a feje hátrafelé pattan, amikor rátekinenek a likon; a többiek pedig ülnek, mint piros fakanál nélkül rendesen.

Mire Gáspár eládja a tudományt, János úrnak kétszer akkora a szeme, mint rendesen lenni szokott. Szólani sem tud sokáig, de aztán pattan egyet, mint valódi finánc korában, s kurtán és parancsban adja ki:

- Estére készen legyen a fakanál!

Gáspárnak pattan egyet a tavaszi esze, s hamar a tudományhoz csapja, amit hirtelen gondol.

- Az illetőnek kell csinálni! - mondja.

János úr összehúzza a szemét, egy kicsit gondolkodik, majd elrendeli Gáspárnak, hogy alkalmas fát és szerszámokat kerítsen rögtön. Ahogy a percek múlnak, az öreg nyugdíjas csodálatos módon Gáspárhoz fiatalodik, a fiú pedig odaöregszik János úrhoz.

Virít még a nap, és éjszakára illatosítja magát a föld. S mire alkonyodik, és a hajnalcsillag árnyakat lát, már festi János úr vérpirosra a fakanalat, és a közepén csillogó öreg szemének alkalmas likat fűr. Nehezen alszik egész éjjel, és forrósága van, mintha sütné a tűz. Gáspár tervekkel tűzdeli teli a piros fakanalat, mintha a tavaszi csillagok alatt a babonás szerszám rügyeket és virágokat hajtana.

Egyformán és alig várják, hogy jöjjön másnap a vecsernye ideje. S akkor János úr visszabátorodik fiatal korába, vitéz őrmesternek öltözik, s mint hajdanában a biztos és félelmetes fegyverrel, úgy indul meg most is a virító kicsi fakanállal.

- Gáspár otthon marad, kiül a tornácra, s mint a buborékot, kuncogva eregeti a percekét. Amikor végre lépéseket hall, forrón és nyugtalanul kezd pihegni a szíve, mint a csirke, ha burkát akarja repeszteni. De kormányozza magát, s úgy tesz, mintha ő is hatvankét esztendő nyugdíjas volna. Csak amikor feljön lassan a tornácra az öreg, akkor fordul feléje, és kérdi meg nyugodalmasan a székéből:

- No, mit mondott a fakanál?

János úr elhúzza zsebéből a piros kicsi fegyvert, a tornácon keresztül kiveti az udvarra, és így szól:

- Igazat beszélnek.

Erre feláll Gáspár is, aggodalom és rettenet látszik rajta, majd így sóhajt egy nagyot:

- Akkor az Isten keziben vagyunk!

S elmondja János úrnak, hogy ami eddig történt, azt játéknak is lehetne nevezni; de ami éjszaka fog történni, az nem lesz az irgalom hegyében, mert a kikutatott boszorkány eljön éjféli időben, és rettenetes haragjában megsanyargatja a leleplező személyt.

- Te ezt nem mondtad! - nézi János úr a fiút, aki erre nagyot zsugorodik, és azt feleli, hogy akkor kell harangozni, amikor közeledik a vihar.

Érzik is mind a ketten, hogy zavarogni kezd a levegő, mintha a föld mélyéből és felülről is keverné valaki. Majd nagy hullámok keletkeznek benne, örvénylik és morog; árnyak születnek benne, kiknek hosszú és csontos fenyegető ujjuk van, s vicsorgó foguk, de sok és rettenetes!

János úrnak zöldül az arca, mint rajta a köpönyeg; a fülei néha lekonyulnak, s máskor hátrafelé csúsznak, mintha menekülni akarnának. Aztán a hideg és a meleg egyszerre kezdenek küzdeni érte; remeg mindene, ami nyugdíjban van, és minden erejével csak magát szidja, amiért vénségére ráidézte a fejére ezt a rettenetes nagypénteki éjjelt!

- Lefekszem, Gáspár - mondja megadással, és bémegy a szobába. Gáspár megveti neki az ágyat, majd ahogy ágynak eshetik az öreg, odaviszi a fejszét, és a megmaradt fegyvert a keze ügyébe támasztja János úrnak.

- Aztán védekezzék, ha eljön az éjfé! - mondja.

János úr csendesesen imádkozik a hunyorgó lámpa mellett. A szellő karmolja feje mögött az ablaküveget, a kísértetek fekete ruhában táncolnak fenn a hiúban, s künn a szilvafák fenik fekete fogukat a tavaszi szélben.

Isten irgalmazzon!

S Gáspár, mintha elment volna az esze, ezalatt füttyörészve járja az udvart, és minden gazdasági szerszámot a helyére dug. Aztán visszaül a tornácon a székre, nézi a pajkos testvércsillagokat, és várja, hogy múljék az idő. S amikor már közelednék az éjfé, elindul szépen, és egyenesen Regina nénihez megy. Felzörgeti a nyugodalmas özvegyasszonyt, aki ijedten kérdezi meg tőle, amikor megismerheti:

- Hát te mit akarsz ebben az időben?

- Béhívót hoztam a háborúba - feleli Gáspár.

Nem sokáig tapogatja az utat, mert telik az idő. Ráfordítja tehát a szót, amire szükség és jó. Vagyis eladja okosan, hogy János úrral baj van, mégpedig olyan baj, ami szívből jött, és csak fiatalokkal szokott megtörténni. Sokat vágyódott és epekedett Regina néni után, s szegény jó János úr úgy belézavarodott a hasztalan epedésbe, hogy meg akarja gyilkolni magát. Most is az ágya mellé rakta csőre töltve a puskát s melléje a fejszét.

Regina néni egyre jobban mereszi a szemét, s a végén már a két tenyere is összemegy, mint két öreg szerelmes.

- Mit csináljunk, Gáspár fiam? - kérdi könnyörögve.

Gáspár tudja az orvosságot, s így szól:

- Fussunk s mentsük meg!

Hamar megindulnak, s nagy szuszogva meg is érkeznek a János úr szobájába. A lámpa hunyorog az öreg feje mellett, de maga János úr elcsigázva alszik.

- Költse fel! - sítja Gáspár.

Ugyanakkor maga félrehúzódik, hogy az öreg ne vehesse észre, ha kipattan a szeme.

Regina néni megsimogatja az öreg nyugdíjas legényt; a szája elgörbül, és édes örömkönny fénylik a szemében, ahogy mondja:

- János, édes emberem!...

János úr kinyitja a szemét, ami úgy rebben rögtön, mint két felzavart madár. S a következő pillanatban felugrik, hogy a fegyverhez nyúljon, de akkor ott terem Gáspár, és megfogja az öreg kezét.

- Ejh, ejh! - mondja neki. - Hát így kell fogadni a menyasszonyt!

János úr kutatva, majd merengve nézi az asszonyt, s azután Gáspárra tekint kérdő szemekkel.

- Hát örvendjen! - mondja neki a fiú. - Ha maga idehívna az én kedvesemet, ne féljen, én is örvendenék!

Abban a pillanatban csodálatos változás látszik a János úr arcán: kivirul, mint a tavaszi mező, benépesedik szép és megható virágokkal, s a lélek szellője játszadozik hegyein és völgyein. Aztán megfogja a Regina néni kezét, és azt mondja:

- Most már nem vagyok egyedül...

Gáspár csendesen kimegy, és a tornácon leül a székbe, mintha vigyázna a tavaszi világra. S miközben örömteli bölcs arcát babusgatja a hold, a nagy csendben hallatszik, amint a cinegék valahol pihegnek.

ARANYLÁNC

Egy őszi reggelen, amikor a harmat már erősen érőben volt, hogy dér lehessen belőle, nagy rivalgással mentünk az iskolába. Erős mosdás volt azelőtt, ruhát is vasárnapiformát vettünk, mert a nyár farkán új tanítót küldött a faluba a püspök, s az iskolai szembekerülés reggele most érkezett el!

Maga a természet is figyelésben állott már reggel nyolc órakor. A pap szomszédos kertjéből a kékszemű szilvafák erősen leskelődtek bé a tanterem nyitott ajtaján, a ház бүtүjénél a birsalmák sárgán hümmögtek, s az utolsó percben a nap is felragyogott a szemközti hegy tetején.

S akkor, mint egy fiatal fejedelem, belépett hozzánk az új tanító. Abban a percben mind felugrottunk a padokból, és zúgva dicsértük neki Jézus Krisztust. Szó helyett csak intett nekünk a tanító, majd a kalapját nagy vigyázattal és megfontolással, mintha aranyból lett volna, a szegre akasztotta. Utána előrelépett a pódium alá, s ott a nagy terem kútfejében megállott velünk szemben. Erős fiatal úrnak látszott, a két lábát egy kicsit széjjeltette, de különben nem mozdult. S csak nézett minket nagydarab barna szemével, amiben leginkább parancsolat, s talán némi kegyelem volt.

Ahogy mertük, mi is néztük őt az óriási csendben.

S akkor felállott lassan Kelemen, aki éppen előttem ült a második padban, s az egyik lábát a padból kitette. Kifényesített csizma volt azon a lábán; úgy emlékszem bátor és kegyetlen csizmájára, mint az ördögfiúra! Minden szem Kelemenre tapadt, s félelem szállott meg minket, mert nem tudtuk, hogy mit akarhat. Talán önkéntes követnek tekinti magát, olyant is gondoltunk, s most fel akarja a harmadik osztály neviben köszönteni a tanítót! Vagy esetleg felállni akar, hogy feszüljön egy kicsit eme kedvező alkalommal, s azután ismét visszakereszkedik.

Isten tudja.

De né, megindult Kelemen, s egyenesen odament a tanítóhoz. Amikor elérkezett hozzá, szembeállott véle, s a két lábát ő is széjjeltette egy kicsit. A harisnyáján tüzelt a fekete zsinór, mint a forró szurok, amelyik nem tudja, hogy tüzességében merre kacskaringózzék. A kicsi fekete mellény is meglebbent szíjas dereka körül, mintha nagy hőség fuvintotta volna meg. Két keze ökölbe gömbölyödött, domború homlokára vörös szín húzódott, nagy fekete szemöldöke összekucorodott, s alatta valósággal pengett a szeme, mint az acél.

Egy vagy két percig is így álltak egymással szemben.

- Mit akarsz? - kérdezte akkor a tanító.

Kelemen kitakarta félig a szemét, és így szólt:

- Csak meg akartam mutatni, hogy én nem félek magától.

Ha nem a nyakán lett volna, rögtön leesett volna a feje a tanítónak, de így csak billent egyet hátrafelé, majd a következő pillantásban elnevette magát. Ezt jól tette, mert utána nevetettünk mi is, akik félelemben voltunk odáig. Csak egyedül Kelemen nem nevetett. Volt annyi esze, hogy a zord vitézséget mosoly és mukkanás nélkül megőrizze, s úgy jött vissza a helyére, mint akinek diadalútjába egy szalmaszálat sem merészelt tenni senki.

Hát ilyen fiú volt Kelemen.

S későbbben sem változott meg, amint az cselekedeteiből is látszani fog. Sőt éppen a merész-sége és a nagyra való törekedése véle együtt nőtt folytonosan, s el lehet gondolni, hogy mi, szelíd barátai, mily nagyok voltunk a bámulatban, mellyel hódoltunk neki. Példaképünk és vezérünk volt mindvégig az iskolás esztendők alatt, s amikor a férfiasodás és a világi körülmények nem engedték meg, hogy napról napra láthassuk őt, akkor is tudakozódtunk utána, sőt igen gyakran felkerestük, mint az eget a csillagok.

Azt hiszem, a legnagyobb hódolója én voltam Kelemennek. Igaz viszont, hogy ő is leginkább engemet tüntetett ki vonzalmával, hiszen gyakran eljött hozzám, és intett, hogy kövessem. Ilyen alkalomkor mindig otthagytam a dolgot, s bár apám gyakran bögésig fenytett miatta, mégis vakon követtem. Elmentünk a rétre, vagy éppen olyan messze is, ahol már nagy erdőt találtunk. De akár a rétre mentünk, akár az erdőbe, Kelemennek az volt a szokása, hogy húzódjunk a folyó mellé, mert sehol nem tudta olyan jól érezni magát, mint víznek a közelében. Én is szerettem azt a kedves és szőke folydogáló vizet, amelyet azon a vidéken nekünk rendelt az Ég, s így kétszeres örömmel követtem Kelemen a folyó partjára, valahányszor úgy óhajtotta. Itt aztán úgy töltöttük rendesen az időt, hogy ő leült a partra, engemet pedig magához közel és olyan helyre állított, hogy fáradság nélkül láthasson és megerőltetés nélkül beszélhessen.

Álltam és figyeltem.

Nagy tervekről beszélt folytonosan, sőt egy ízben így szólt:

- Te!

- Mit parancsolsz? - hajoltam feléje.

- Elszántam magamat, véglegesen - mondta Kelemen.

Meghatódva bólintottam neki, mert egyrészt nagyon gyönyörködtető fiú volt, amikor végletesen elszánta magát, másrészt pedig beléthatott volna bizonyosan a vízbe, ha bámuló figyelemmel nem lettem volna iránta.

- Tudod, mire szántam el magam? - folytatta.

- Nem tudnám kitalálni - feleltem.

Kelemen vizsgálódva és nem baráti szemmel nézett rám, mintha lebecsülést gyanított volna szavamban. De amikor megmondtam neki, hogy az én mellékes eszemmel más ember sem találhatná ki az ő nagy elképzeléseit, akkor jóságosan megereszkedett, és azt mondta:

- Messze földön a leghíresebb ember akarok lenni.

- Az Isten segítsen! - bólintottam.

Erre felugrott Kelemen, de olyan nagy hevülettel, mintha vízbe akarta volna vetni magát. Nem szökött azonban a vízbe, hanem csak azért ugrott fel, hogy az Istenre és minden szentségre fogadkozzék, hogy ő meg nem nyugszik, amíg célját el nem éri. S a nagy esküdözés után olyan fogadalmat vett ki tőlem, hogy én őt soha el nem hagyom, hanem tűzön és vízen s bárminő viszontagságon keresztül követni fogom. A fogadalmat lettem előtte, bár tudtam, hogy nem kisdéd játék, amire vállalkoztam.

Másnap azzal keresett fel, hogy öltözzem a legtartósabb ruhámba, s élelemmel is úgy szereljem fel magamat, hogy este útnak indulunk, s egyhamar nem fordulunk meg. Akkor már tizenhat esztendősek voltunk, de én annyira az igézete alatt voltam Kelemennek, hogy a tizenhat esztendőből még egyetlenegynek sem vettem hasznát. Úgy cselekedtem tehát, ahogy ő elrendelte nekem. Vagyis felvettem a legjobb ruhámat, magamhoz loptam a legcélszerűbb

tarisnyát, s azt megtöltöttem élelemmel s mind olyannal, amit Kelemen legjobban szeretett. Este aztán, mikor a hold és a csillagok pártunkra jöttek, kilopózkodtam a szülői házból, és a falu végén megvártam Kelement, aki nemsokára meg is érkezett. Botot is hozott magával, nemkülönben egy skatulya gyufát és egy kicsi bajuszkefét. Amikor Kelemen megmutatta nekem ezt az utóbbit, és azt is tudtomra adta, hogy mire szolgál, lassan meghűlt a vérem, és a két lábam térdben úgy remegett, mint a zsenge tavaszi fűszál. Még egyszer és hosszú időre elbúcsúztam a szülői háztól, úgy lélekben és gondolatban, mert jól tudtam, hogy bajuszra is számíthatunk, amíg valaha visszatérhetünk.

- Hát akkor menjünk! - mondtam Kelemennek.

Elindultunk s mentünk, amerre mutatta a szerencsecsillag. Keresztül a mezőkön s fel az erdőbe. Lehetett már éjfél, amikor a nagy fáradtság miatt bátorságot vettem, és arra kértem Kelement, hogy pihenjünk meg. Kelemen feddőleg tekintett rám, amennyire a holdvilágon kivehettem, majd azt mondotta, hogy indítványt tenni, bármifélet, csak egyedül neki van joga. Ezen a mondáson kívül egyéb fenytetéshez azonban nem nyúlt, sőt nagy kedvesség szállotta meg, mert a pihenést elrendelte.

Csak napkeltéig aludtunk, s akkor tovább mentünk. Még nem gondoltuk, hogy milyen szerencsés és nevezetes nap lesz ez a mai, de a szerencsés voltát délben már megismertük. Ugyanis a havasi fennsíkon, melyet délfelé megközelítettünk, egy módos és jóféle pásztor-embert találtunk, kinek egy szép és ártatlan tizenhat éves leánya is volt. A leányocská meleg ebédet készített nekünk, s amikor déleledt után az öreg pásztor elszundított, Kelemen eprészni utasította a leányt, de vele együtt kettesben. El is távoztak, de egy félóra múlva csak Kelemen jött meg egyedül.

- Hol van a leány? - kérdeztem.

- Sír egy fa alatt - felelte Kelemen.

Már ott voltam a férfiaság küszöbén, s így sejtettem, hogy miért sírhat a leány. Szívemből sajnáltam szegényt, s nem állhattam meg, hogy legalább ennyit ne mondjak Kelemennek:

- A harmat bocsássa meg neked.

Eleget láttam volt már kevélynek és feszülőnek Kelement, de annyira sohasem, mint ebben a percben. Mert nemhogy bűnbánat és sajnálat lett volna benne, hanem azt a kijelentést tette, hogy az emberek a neki való engedelmesség céljából vannak a világon. Nem mertem erre a kevély beszédre szelídet és jót szólani, sőt még arra is gyáva voltam, hogy legalább elmenjek, és vigasztalásul virágot szedjek a lánynak. Csak álltam és szótlanul néztem Kelement, aki a szundító pásztor házából sajtot, szalonnát és kenyeret halmozott fel magának. A zsákmányt az én vállamra tette, majd eme hálátlan és csúf magaviselet után ismét útnak eredtünk.

Alkonyatig nem fordult elő semmi, amit különösebben említhetnék, de akkor oly dolog történt velünk, amit nehezen hinnék el, ha részem nem lett volna benne. Ugyanis ahogy mendegéltünk egy erdei tisztáson, egyszerre fénylő nyírfát pillantottam meg. Láttam én már máskor is nyírfát eleget, s tudtam, hogy miképpen szokott ezüstösen csillogni, de ez valósággal fénylett, pedig alkonyati idő volt, s a nap nem is sütötte. Rebegni kezdett a szemem a fénytől, s ha egyéb miatt nem, hát e miatt is megállottam volna.

- No, mozdulj! - szólt rám nemsokára Kelemen, mert utánam jött az ösvényen, s miattam megdugódott.

Se mozdulni, sem szólani nem tudtam, s még inkább, mint az előbb, mert a fénylő nyírfa mellett mintha valami emberféle állott volna. Felemeltem a karomat, és arra mutattam. Kelemen mellém húzódott, s az ujjom után nézni kezdte a nyírfát.

- Valaki ott áll mellette - mondta végre.

Egyszerre nagy megkönnyebbülést éreztem, mert ha már Kelemen is látta, akkor nem lehetett káprázat. Bátran odamentünk, s hát csakugyan egy ember állott a fénylő nyírfa mellett; de biztosan nem teljes jószántából álldogált ottan, mivel oda volt kötve a fához, a kezénél fogva s jó hosszú láncsal. Különös ember volt, amilyent én sem azelőtt, sem azután nem láttam soha. Termetre inkább kicsi volt, mint közepes, de a feje olyan nagy, hogy még egy óriásnak is csak gondolkozás után tette volna fel az ember. A füle rózsaszínű és szépen erezett, mint a szíromleveleken szokás. Nagy szakálla neki, melyet nem tudom, hogy ezüstösnek mondjak-e, vagy pedig fehérnek. De a legkülönösebb a szeme volt mégis: nagy, mély és kéksínű, mint a búzavirág.

- Maga mit csinál itt? - kérdezte tőle Kelemen.

- Töltöm az időt - felelte az öreg.

- S így megkötözve?

- Így.

Nem volt valami okos beszéd, amit Kelemen folytatott véle, s az öreg is gondolhatta ezt, mert derűsen mosolygott, mint az elnéző bölcsek.

- Pénze van-e? - kérdezte ismét Kelemen.

- Nincsen - felelte az öreg.

- S ki láncolta ide?

- Akik szabadon akarnak járni.

Rám nézett Kelemen, hogy vajon én miképpen vélekedem, de én jobbnak láttam, ha nem szólok semmit. Pedig éreztem valami különös bódulatot, s ahhozléve mondhattam is volna valamit.

- Gyere, ne avatkozzunk a más dolgába! - mondta Kelemen, de alig mehettünk tíz lépést, én egyszerre megállottam, pedig nem is akartam. Kelemen mogorván tekintett rám, mivel parancsot a megállásra nem adott volt.

- Ennek a te megállásodnak mi a magyarázata? - kérdezte.

- Ne haragudj - szóltam szelíden -, de én azt gondolom, hogy oldjuk el az öreget.

- Oldjuk el, azt mondod?

- Azt.

Szúrósan vizsgálta Kelemen az arcomat, hogy vajon nincsen-e valami fondorlat a szándékomban, vagy nem akarok-e esetleg eggyel megszaporodni ellene. Szépen néztem rá, s megmondtam neki bátran, hogy érzésem szerint csak hasznunk és jutalmunk lehet abból, ha megszabadítjuk az öreget. Olyan szerencsésen találtam beszélni, hogy Kelemennél meghallgatásra találtam. Visszamentünk hát, és a láncot leoldottuk az öreg kezeiről.

- Remélem, a hála nem marad el - szólott akkor Kelemen, mire az öreg bólogatva nevetett, hogy őt hálára biztatja valaki. Utána csendben mendegéltünk, mert hármunk közül egyik sem volt valami beszédes. Később Kelemennek megtetszett egy sziklás tájék, s azt mondta, hogy

reggelig ott húzódjunk meg. Az egyik helyen barlangszerű alkalmatosság volt a szikla alatt, s ott vertünk szállást. Jó tüzet raktunk, s szalonnát sütöttünk. S amikor kedvünkre kibékülhettünk a hasunkkal, s álomnak ereszkedhettünk volna, Kelemennek akkor jött meg a szava. Ilyenformán az öreg is hamar megtudta, hogy milyen nagy célkitűző ember Kelemen, s hogy nemsokára ő lesz messze földön a leghíresebb ember. Azt hittem, hogy a különös szakállas ember csak meghallgatja Kelelent, s azzal készen is leszünk. De nem így történt, mert a végén odafordult az öreg Kelemenhez, és azt kérdezte tőle:

- Nem tudnád egészen pontosan megmondani, hogy mit akarsz?

Kelemen pislogva nézett.

- Egész pontosan?

- Úgy.

Gondolkozni kezdett Kelemen, nehogy valamit kifelejtse azok közül, amikre vágyott. Össze is szedte jól az eszét, mert nagy meggondolás után így szólt:

- Elsőbben is sok pénzt akarok; másodsorban világszép feleséget; harmadszor pedig nagy hatalmat.

Az öreg meg volt elégedve, úgy bólogatott; de én még jobban meg voltam elégedve azzal, hogy a beszédet elvégezték, s álomra lehetett bújni. Ki is pihentük jól magunkat s másnap délelőttre egy városkába érkeztünk, amely arról volt nevezetes, hogy tizenhárom milliomos ember lakott benne. Nagyon örvendettünk, amikor nagy frissen belibbenhettünk a város piacára, de az örömünk nem sokáig tartott, mert különös és szomorú híreket kellett nemsokára hallanunk. Az öreg ugyanis, aki ismeretes volt ebben a városban, elvitt egy patikushoz minket, aki olyan gazdag volt, hogy a tizenhárom milliomos közé tartozott. Amikor beléptünk ennek a gazdag embernek a házába, síró családot találtunk s egy szép vetett ágyat, melyben a patikus halálos betegen feküdt. Biztosan azt gondolta a patikus felesége, hogy a nagyszakállú öregember valami csodadoktor, mert ahogy megpillantotta, mindjárt térdre vetette magát előtte, és rimánkodni kezdett, hogy az urát gyógyítsa meg.

- Ha a vagyonát nekem adja, akkor az egészséget is visszaadom - felelte az öreg.

Nagy szó volt, amit a szakállas mondott, de mégis gondolkozás nélkül ígérték a rengeteg pénzt. Akkor az öreg mind kiküldött minket a szobából s valamit csinált négy szemközt a patikussal, egy fertály óra múlva nagy éneklés zengett ki a házból, s amikor bementünk, hogy ez micsoda dolog, hát a patikus ott ült az asztal mellett, egy liter bor előtte s úgy énekel, hogy csattan ki örömeiben. A patikusné mindjárt nekiállott, s olvasni kezdte le az öregnek a sok pénzt. Estére került az idő, mire a számolással készen voltak. Akkor az öreg rámutatott a rengeteg pénzre, majd Kelemenhez így szólt:

- Vedd magadhoz, mert ez mind a tiéd. Kelemennek rögtön leesett örömeiben az álla, de a másik percben már visszakapta. Zsákot kért, s abba mind belérakta a pénzt, s eszébe nem jutott, hogy nekem is adjon valamit belőle. De amikor a zsákot békötötte, abban a percben elfehéredett, s a tekintete olyan lett, mintha a halál füstöt eresztett volna a szemébe. Hamar lefektettük s éppen abba az ágyba, amelyből felkelt a patikus. Mellette virrasztottunk reggelig, de akkor már olyan rosszul volt, hogy a pénzt és a kevélységet egyformán elfelejtette, s az öregnek könyörögni kezdett.

- A pénzről lemondasz-é? - kérdezte az öreg.

- Le - felelte rögtön Kelemen.

- S mit kívánsz helyébe?

- Egészséget - nyögte.

A szakállas ismét kiküldött minket a szobából, s hát nemsokára úgy vigad Kelemen, hogy a szobában török össze minden. Hagytuk egy jó darabig, hadd mulassa ki magát, de akkor ismét útnak eredtünk. Menet közben találgatni kezdtem magamban, hogy vajon most hová vezérel minket az öreg. Gondoltam, hogy most a világszép feleség következik, de azt már nem sejtettem, hogy egy mezei remetelakban találjuk azt meg. Pedig úgy történt, mert másnap estefelé egy szegényes kis házikóra vezetett rá minket az öreg, s annak az ajtaján három nagyot és három kicsit egymás után koppintott. Az utolsóra kinyílt az ajtó, s mi oda beléptünk. De valahányszor erre a pillanatra emlékszem, mai nap is elfog a gyönyörű kábulat engemet, olyan szépet és csodálatosat láttam akkor. Bent a kicsi házikó szobája olyan volt, mint egy óriási kibontott rózsza, minek a szétterült levelein a világ legszebb pillangója pihegett, vagyis a lány, akit kerestünk. Ahogy rápillantottam, egyszerre megforrósodott körülöttem a világ, és egy perc alatt a pokol minden kínja összegyűlt a szívemben, amiért Kelemen volt az illető szerencsés, nem pedig én.

- Vedd birtokodba! - szólt Kelemennek az öreg, mire az én kevély és vitéz barátomnak úgy meghuppant örömében a horgasina, hogy szégyenszemre térdre esett. Nem volt azért a leggyengébb legény, mert négykézlábra állott, és úgy kezdett mászni a világszép lány után. Az öreg mosolygott, amikor ezt látta, majd így szólt:

- Mi most elme gyünk, s csak három nap múlva jövünk vissza.

Ketten csakugyan el is mentünk onnét, de ha egészen igazat akarok mondani, akkor menésnek csupán az öreg távozását lehetett mondani, mivel én csak lesújtottan vánszorogtam. Talán belé is pusztultam volna, ha a jóságos apó olyan figyelmesen gondomat nem viselte volna. De jó szállásra vitt, ennem és innom adott, s olyan csodálatos történeteket beszélt nekem, hogy apránként a remény és a jókedv szerelmi sóvárgásomat bénította, mint az illatos zsenge fű a dísztelen talajt.

Amikor harmadik nap estére megindultunk, hogy boldog Kelemen meglátogassuk, már dalolva mentem, s abban a biztos reményben, hogy nem fogok visszaesni a sorvasztó igézetbe. Ahogy lehetett, segítettem is magamon, mert amikor ismét kopogtatott az öreg és kinyílt az ajtó, a szememet hirtelen befogtam, hogy a világ legszebb pillangóját ne is lássam.

- Hogy vagy, Kelemen? - kérdeztem.

Csak nyöszörgés felelt szavamra, de abban felismertem a Kelemen hangját. Nagyon megrémültem, mert arra gondoltam hirtelen, hogy valami végzetes baj találta az én barátomat. Lekaptam hát két kezemet a szememről, de abban a percben felkiáltottam, és sírni kezdtem, mert Kelemen csontig aszalódva feküdt a rózsaszobában, s az arcája is olyan volt, mint egy aszalt öreg körte. S mellőle tündökölve és mosolyogva tekintett rám a leány, ki még szebb és még csodálatosabb volt most, mint három nappal azelőtt.

Az öreg bölcsen és mosolyogva állott, majd újból megkérdezte Kelemen:

- Kívánsz valamit, édes fiam?

Nehezen, de valahogy mégis kinyögte Kelemen, hogy szabadulni kíván az emésztő feleségétől, s ha lehetséges, azt is kívánná, hogy feleség helyett erős lehessen. Az öreg beléegyezett ebbe, majd megfogtuk ketten Kelemen, felemeltük és kihoztuk a paradicsomból. A lábánál én fogtam s a fejénél az öreg, s úgy vittük a szállásunkra, mert menni nem tudott szegény. Sok időbe telt, amíg visszanyerte emberi formáját és erejét, de az is elkövetkezett.

Akkor ismét útnak indultunk hárman.

- Hát a hatalmat akarod-e? - kérdezte az öreg.

Kelemen gondolkozni kezdett, hogy vajon szélnek eressze-e ezt a harmadik kívánságát, vagy pedig ragaszkodjék hozzá. Bár eleget tanult a másik kettőből s nem a legjobbakat, mégsem tudta legyőzni magát, s azt felelte, hogy akarja a hatalmat. Az öreg bólintott, és ismét egy városba vezetett minket. Ott elmentünk egyenesen a polgármesterhez, akit azonban nem találtunk otthon. Megkérdeztük a feleségétől, hogy és miképpen találhatnók meg, mire azt a választ kaptuk, hogy menjünk egyenesen a város főterére. Helyből megfordultunk, és a főterre mentünk késedelem nélkül. Nagy sokaságot találtunk ottan, rettentő zshivajgásban és ordításban. Odafurakodtunk, s hát a zshivajgó nép egy óriási sárga szőnyeget vett körül, s azon a sárga szőnyegen két férfiú küzdött derékig meztelenül. Nem értettem a dolgot, s azért megkérdeztem egy mellettem lévő embert:

- Hát ezek miért küzdenek?

- A polgármesteri hatalomért - felelte az ember.

Amíg én ennyit megtudtam, azalatt az öreg többet csinált, mert Kelemen felvétette a birkózók közé. Nagy izgalomban voltam, hogy vajon szégyent nem vallunk-e, de Kelemen olyan erős volt, hogy egyetlen megragadással sorra mindegyiket a földhöz verte. Egy óra sem telt belé, s már nagy rézcsöveken hirdették mindenütt a városban, hogy Kelemen lett a polgármester. Először fitymáltam egy kicsit a dolgot, de amikor megtudtam, hogy ebben a városban az ősi szokás szerint elevenek és holtak felett egyedül ítél és parancsol a polgármester, akkor így szóltam:

- Az már más.

Azon az este korán lefeküdtünk, mert Kelemen másnap reggel jökor avatták belé a hivatalba, s mi ott akartunk lenni. Amíg az ünnepség tartott, ott állottam az öreg mellett az első sorban, s nagyon tetszett nekem minden, csak éppen a végén hökkentem meg egy kicsit. Az történt ugyanis, hogy amikor végeszakadt az ünnepségnek, három fej salátát hoztak, s amúgy nyersen odatették Kelemen elé. Szegény Kelemen nem tudta hamarjában, hogy mitévő legyen a salátával, de a tanácsosok hamar megmagyarázták neki, hogy azt a három fej salátát meg kell enni, mert ősi szokás szerint minden reggel három fej salátát eszik a polgármester s egyebet semmit.

- Hát délebédre? - kérdezte Kelemen.

- Délebédre három murkot - mondták a tanácsosok.

- Hát vacsorára?

- Vacsorára egy szál tormát levelestől.

A dolognak ez a fele nem tetszett Kelemennek, de azért nem mondott le a hatalomról, hanem ette a salátát, és reggeltől estig ítélkezett elevenek és holtak felett. S amíg ő ezt cselekedte, addig az öreg engemet maga mellé vett, s minden tekintetben gondomat viselte. Jó szálláson laktam véle együtt, nem dolgoztam semmit, hanem jártam véle a vendéglőket, s ettük a kolbászt, s a jó berbécstokányt. De Kelemen mindennap meglátogattuk, s megkérdeztük őt az egészsége felől.

Történt azonban, hogy úgy három hét múlva, éppen egy látogatásunk alkalmával, váratlanul így szólott Kelemen:

- Nem kell a hatalom!

- Hát mi kell helyette? - kérdezte az öreg.

- Szabad élet - felelte Kelemen.

Ennél több szó nem esett, hanem leszállott Kelemen az ítélőszékből, és elmentünk a vendéglőbe, hogy tokány ehessünk. Ettünk is, amennyi kellett, majd utána búcsút vettünk a várostól és ismét útnak eredtünk. Az öreg és én jókedvűen mendegéltünk, de Kelemen szomorúan lógatta a fejét.

- Mért búsulsz? - mondtam neki. - Hiszen mindent elértél, amit akartál!

Kelemen annyira sem méltatott, hogy felelt volna valamit erre, ellenben tovább duzzogott. Gondoltuk, majd kifűjja magát, de ahogy telt az idő, ő egyre erősödött a rengeteg saláta után, s velünk már úgy bánt, mint esküdt ellenségeivel. Végre megsokallta az öreg a dolgot, és feltette egyenesen a kérdést:

- Hát szólj, mit akarsz?

Kelemen felvetette a fejét, és azt felelte, hogy van még egy negyedik akarata is, amihez köti magát. Ez pedig abból áll, hogy vissza akar menni a nyírfához, ahonnan elindultunk.

Nagyon csodálkoztam, hogy egy nagyratörő és eszes embernek ilyen haszontalan kívánsága legyen. De azon még jobban csodálkoztam; hogy ezt a csekélységet csak nehezen, s nagy elszánással ígérte meg az öreg. Hamarosan kiderült azonban, hogy Kelemennek és a bölcs szakállasnak egyaránt igaza volt, mert amikor visszaérkeztünk a fához, az én barátom így szólt:

- No öreg, tiszteljük meg a múltat!

Azzal vette Kelemen a láncot, és a kedves öreget visszakötötte a fához. De ezzel nem elégedett meg, mert azt a sok szidalmat, amit napokon keresztül a begyibe nyelt, most egyszerre mind kizúdította, és az öregre eresztette, mint a mocskos árvizet. Én egy darabig ámultam, de amikor azt is hallanom kellett, hogy az öreg megcsalta a pénzzel, a feleséggel és a hatalommal, akkor nagy gerjedelem szállott meg, és odakiáltottam a barátomnak:

- Te pokolba való!

Abban a pillanatban reám akart ugrani Kelemen, hogy az életemet vegye, de én gyorsan futni kezdtem. Tudott azonban ő is futni, mert egyre közelebb s közelebb dobogott hozzám. Nagy rémületemben nem tehettem egyebet, hanem az Istenre gondoltam, hogy ő segítsen meg. S ezzel eltaláltam a legjobbat, mert ebben a pillantásban megrázkódott a nagy természet, mint Krisztus halálának idején. A föld megrepedt, s onnét ragadozó szél zúgott elé, s megrepedt az ég is, de onnét fényesség zuhogott.

Amikor magamhoz tértem, a nagy fényességben és a föld repedésének szélén már egyedül állottam. S abban a percben, mintha írást láttam volna magam előtt, olyan biztosan tudtam, hogy a repedésen keresztül a pokolba esett nagyratörő Kelemen. Mosolyogtam s valami különös sugalmazás szerint elindultam visszafelé, hogy az öreget eloldjam a láncról. De amikor visszatértem a nyírfához, nagy csodálkozásomra már nem láttam senkit, akit felszabadíthattam volna. Egyedül a láncot találtam ott, de azt is arannyá változtatva, tündöklő fityegésben.

S ahogy ott állottam, egy tűnő pillanatra az jutott eszembe, hogy az a bölcs öreg talán maga az Isten volt... De a másik percben már arra gondoltam, hogy leoldom hamar a láncot, és elviszem haza apámnak. Ez volt a legjobb gondolatom, mert amikor meglátta apám az aranyláncot, egy cseppet sem haragudott reám, amiért olyan hosszú ideig voltam tekergésben.

VIRÁGOS VESZEDELEM

Mint a városban az emberek, falun is összevissza járnak az órák. Nem jelezhetem hát a pontos időt, amikor Ágoston, egy ládával a hátán, visszaérkezett a katonaságtól. Vasárnapra virradóra volt, legszebb tavasszal; s tudom azt is, hogy falunk felett a goromba nagy hegy sűrű éjjeli burkát éppen vedleni kezdte.

Gondolom, hajnali négy óra hét perc, esetleg kilenc van ilyenkor. Ebben az időben már kelőben vannak, akik gazdaságot visznek. Ágoston is már nyitott szemekkel találta az apját, aki nyomban és nagyot segített a végleges megérkezésem, mert az első szavával így szólt:

- Tedd le azt a ládát!

Ágoston letette a ládát, s más egyéb dologban is úgy járt el, mintha a katonaság semmit sem változtatott volna rajta. Még aludt is egy jót, künn a dűsnak ereszkedett kertben, mint valami habos és hullámozó tengeren. Délután kelt ki a zöld habokból, s mindjárt elément a házhoz, és jelentkezett a kenyér előtt, mint két évig a kapitány előtt.

- A táncba nem mész? - kérdezte az apja.

- Hát van?

Az öreg igen hirtelen tekintett Ágostonra, s az volt az arcán, hát te megbugyutult katona, tán jártatnám én a számat, ha nem volna! Aztán mégis felengedett magában, s így szólt:

- Nincsen.

- Hát akkor maga mért mondja, hogy van? - kérdezte Ágoston.

- Azért, mert valaki száz lejt adott nekem, hogy mondjam.

Most már tudta Ágoston, hogy tánc bizonyosan van. Nekiberetváltkozott hát, s tatáros fekete bajuszát meghajló és tetszetős vonalba helyezte, mintha arcának egén ez lett volna a szivárvány. S mikor öltözetében is hazaivá s ünneplővé nemesedett, odafordult az apjához.

- Adjon száz lejt! - mondta.

- Előbb legyen.

- Hát ott van az a bizonyos száz.

Az öreg pillantott gyorsan egyet.

- Melyik?

- Amelyiket a híresztelésért fizettek, hogy tánc van.

Mint a szimatos róka, Ágoston is jó nyíláson keresgélt, mert a száz lej elétermett, csak hogy a hirtelen bölcsesség össze ne omljék. Azzal el is indult a legény, hogy a község házára menjen, a vigadó nagy terembe. Mire odaért, már javában folyt a porverő multság; s csupa bokréta volt a faluháza, mert a grádicsokon, a tornác fáján és a nagy nyitott ablakokban zajongva fürtösödött a gyermekvilág és a felnőttek közül a szedettje. Valahogy mégis utat tört magának Ágoston, s bent a szemlélők között megállott egy kicsit, hogy a leányok felett szemlét tartson. Egy ideig pattogott a szeme, de aztán lobbanva megállt egy leányon. Nagyon fiatal volt, nyúlánk és formás; fekete szoknya volt rajta s felette sárga-piros feszlő kabátka, melyet nyilván finom sáfrányszáלבól kötött valaki. A derekán széles öv, mint a tenyerem; az övében

piros szegfű, s a szegfű mellett maga a leány is egy virág, dús szőke hajával és jókedvű csillag-szemével.

Úgy érezte Ágoston, hogy a jó szerencse és a balsors cicázik előtte. Hirtelen maga mellé tekintett, s hát egy vénasszony elgyönyörködve áll mellette, piros boglárcsokorral a kezében.

- Ki az a leányocska? - kérdezte.

A vénasszony mindjárt tudta, hogy melyik, de azért megszagolta előbb a piros boglárokat.

- Szász Ibolya - mondta.

- A Szász Menyhárté?

- Az.

- Így megnőtt?

- Így.

Nézte Ágoston a leányt, aki tündér is lehetett volna; s közben a vénasszony, mint a kidugott patak, tovább csermellelt Ibolyáról:

- Ugye, milyen szép? Nézd csak meg jobban! Mint a jóféle eleven tűz! S egyedül lakik, lelkem, mert az apja elment Oroszhegybe boltosnak, s reá hagyta az ittvaló házat s egyebet...

Még akkor is beszélt, amikor Ágoston odalépett Ibolyához, és a táncoltatójához így szólt:

- Add ide azt a leánykát!

- Visszavárom - mondta a táncos.

- Jól van - felelte Ágoston. - Osztán fényképet csináltatunk magunkról, s küldünk neked is.

Amíg béigazította magának a leányt, addig nem szólott Ágoston semmit, de aztán kegyesen s egy-egy kurta szóval elkezdte:

- Jól megnőttél, Ibolya!

- Esett a tavaly eleget - nevetett a leány.

- S harmat volt-e?

- Volt a reggel.

Egy másik legény jött, s elkérte Ibolyát, de néhány fordulat után Ágoston visszaragadta.

- Kapós vagy - mondta.

Ibolya nevetett, és ragyogott a csillagszeme, s égboltozata alatt érezni lehetett a virágillatot, s látni a harmat gyöngyözését. Ágoston még sohasem szerette olyan forrón a természetet, mint ahogy most. Szava azonban gyöngéd és játszi volt, mint a meleg szellő.

- Amikor este lefekszel, a ruhádat, ugyé, dióhéjba teszed?

- Oda - mondta Ibolya -, s a diót ki az ablakba.

- Nem félsz, hogy ellopják?

- Vigyáz reá az Isten.

- Egy katona nem lenne jó?

Nagyot és szépet csillant a szeme Ibolyának, de felelni nem tudott már, mert új legény lépett oda. Ágoston ki sem lépett a forgatagból, hanem forró fejjel egyazon helyben megállt, és onnét nézte Ibolyát, aki szálldosott, mint a csalfa lepke. Állott egy ideig, s érezte, hogy feszül a ruha rajta. Nem is szándékosan, de hogy mégis mozduljon valamit, jobb kezét zsebébe csúsztatta, s hát a száz lej mellett ott fekszik a bicska, mint egy alvó oroszlánfiú. Tűz futott végig a lábán, onnét fel a fejibe, s a két füle olyan piros lett, mint a tulipán levele.

Egy csepp józan esze mégis maradt, mert megfordult, és kiment lassan a teremből. Egyenesen a kocsmába ment, lassan és meggondolva leült, s egy fél liter bort kért csak úgy a levegőtől. Mégis meghallotta a kocsmáros, és odahozta neki. Mindjárt megfogta Ágoston az üveget, hogy forróságára bugyogtasson belőle, s akkor valahogy felpillantott.

Egy nyakkendő bajusztalan úrfő állott előtte, téglaszínű házikabátban. Nézte Ágoston ezt a csupaszb embert, akit még sohasem látott.

- Maga ki? - kérdezte.

- Én vagyok a tulajdonos - felelte a másik.

- S hogy hívják?

- Rezeda.

- Rezeda?! - csodálkozott a legény, majd ivott, s amikor letette az üveget, úgy maga elé megjegyezte: - Ibolya, Rezeda...

Nem tudta megállani, hátradőlt ültéből egy kicsit, felnézett a házikabátosra, és kacagva mondta:

- Az Isten látott ilyent, hogy itt mindenki virágból van!

Rezeda is nevetett, majd azt felelte, hogy inkább pénzből lennének, ne virágból; s ezzel el is távozott. Ismét ivott Ágoston, majd papirost és írószerszámot kért, mert az jutott eszébe, hogy itt a bor mellett az ibolyáról verset ír. Neki is látott a finom kicsi szerszámmal, de mintha őserdei hatalmas szálfának állott volna neki, hogy abból tetszetős játékszert faragjon. Nem lehet tudni, hogy meddig küzdött a verssel, de még semmi sem volt belőle, amikor a feje felett Rezeda meggyújtotta a lámpát.

- Mennyi az ára ennek a pennának? - kérdezte Ágoston.

- Öt lej - felelte Rezeda.

A legény kitétte a százelejt az asztalra, s így szólt:

- No, ebből vonja le.

Aztán egy könnyű mozdulattal kettébetörte a pennaszárat, s a fal mellé vetette.

- Adjon még egy felet! - mondta.

Ennél a második félnél sokat múlt az idő, s fűledt lett a belső időjárás is, dörgés és villámlás készülődött a mélyben. Érezte Ágoston, hogy dúló vihar jön, ha idejében nem harangoz. Kivette a bicskát, s megcsöngette az üveg oldalát.

- Mi tetszik? - kérdezte Rezeda.

- Mondja meg nekem - szólt Ágoston -, hogy hol van itt a legtöbb virág a faluban.

- Milyen virág?

- Akármilyen, csak sok legyen!

Rezeda gondolkozott egy kicsit, majd így szólt.

- A legtöbb Borostyán nagyságánál van.

- Hát az még él?

- Ajjaj! - mondta Rezeda.

- S ott mi van?

- Borostyán! Teli a kert, s az ablak előtt egy nagy fa, most van javában.

Fizetett Ágoston, majd indulás előtt még megkérdezte:

- Hogy hívják azt a nagyságát?

- Borostyán.

- Hát az is virágból van!

Rezeda nevetett, hogy itt csakugyan mindenki virágból van; s Ágoston pedig elment Rezedától Borostyán nagyságához, aki egyedül és özvegyen élt árnyékos házában, amióta meghalt Borostyán úr, a kárbeclő hivatalnok. Elsétált kétszer is Ágoston a ház előtt, melynek az ablaka nem is látszott a dús virágú borostyánfától. Amikor harmadszor tért volna vissza, megállt a kerítésnél, szétnézett, s mivel ember sehol sem volt, egy lendülettel átugrott a kerítésen. Felmászott hamar a borostyánfára, éppen az ablak előtt, s egyetlenegy gondolata volt: minél többet a virágból, borostyánt Ibolyának, az ablakába, az ajtajába, s az egész házat elborítani virággal!

- Ropp! Ropp!

Törték a dús ágak, és hullottak le puhán a földre, s hát egyszer meggyúlt a nyitott ablakon belül a lámpa, s nagy sárga köntösben, mint egy kínai felhő, megindult Borostyánné nagysága az ablak felé. Oda kikönyökölt nagy kövéren, kandikált fel a borostyánfára, majd tulajdonosi hangon így szólt:

- Van-e ott valaki?

- Nincs! - felelte Ágoston az illatfelhőből.

Nemhogy visszahúzódott volna, hanem még jobban az ablakba nyomult Borostyánné. Úgy látszott, amint hatalmas termetével az egész ablakot eldugaszolta, mintha valami sárga szörnyeteg feküdt volna a barlangja előtt.

- Micsoda tolvajság ez! - kiáltott fel.

Ágoston jobban szerette volna tréfára venni a dolgot, de a tolvajság alatt letörött a tréfa ága, s egy kicsi bort is ivott volt.

- Menjen bé abból az ablakból! - mondta.

Borostyánné még jobban elhatalmasodott, s böggött az éjjeli illatos csend, ahogy mondta:

- Még én menjek bé?! Disznó!

Gondolta Ágoston, hogy egy kicsit megijeszti az ádáz sárga asszonyt, s arra az ágra húzódott, amelyik éppen az ablak felett a fálnak hajlott. Szépen lógatni kezdte maga alatt a hatalmas ágat, hátha megijedne a nagy legyezéstől a bátor özvegy.

De csupán kettőt hajlott a virágos ág, mert a harmadikra rettenetes roppanással az ablakba zúdult, s úgy szembelegyezte Borostyánhét, hogy nagy jajdulással befordult az ablakból, s mintha suppan is volna.

Ágoston is akkorát döndült a földön, hogy amikor felállhatott, kezit-lábát nézte.

- Virágveszedelem!... - mondta a nagy baj zezugos medrében, majd leült a virágbozótba, és kacagott, mint aki nem tud okosabbat, Végül mégis gondolta, hogy el kéne menni innét, de a két csillagszem átsütött akkor a borostyánfa virágai között, és a fergeteges orgonaillatban csupa ibolya volt...

Vállára vette a lehasadt óriási ágat, elvitte és odatámasztotta Ibolyának az ablaka alá. Aztán hazament és lefeküdt. Arcáról nyugalom és boldogság áradott, olyan ártatlanul aludt. De reggel, mint a tűz, amelyik csak lappangott eddig, úgy ütött ki a virágos veszedelem.

A hó már benne volt a hangban, ahogy az apja ébresztette:

- Ágoston!

- No, tessék! - ült fel.

- Te micsináltál az éjjel?

- Hát tudják?

Tudták bizony, mert Borostyánné zúgva és békötött ábrázattal korai reggel megjelent a jegyzői irodán, s kihágás miatt feljelentést tett.

- Mingyárt jönnek a csendőrök, s elvisznek - mondta az öreg. - Nem szégyellenéd egy kicsit magadot?

Hamar felöltözött Ágoston, hogy induljon az irodára.

- Hová mész?

- Megyek a táncba.

Az öreg azt mondta, hogy álljon meg egy kicsit, mert új jegyző van, s nagyon szigorú.

- Hogy hívják? - kérdezte Ágoston.

- Akác - felelte az öreg.

Erre a legény megvakarta a fejét, és így szólt:

- Az Isten látott ilyent, hogy itt mindenki virágból van!

- Abból; s eredj, mert most szagolhatod - fűzte hozzá az öreg, mire Ágoston elment, s hát a jegyző is éppen ott volt. Köszönt neki illedelmesen, s azt mondta, hogy itt van.

- Aztot én látom - felelte a jegyző. - Mikor jöttél katonaságtól?

- Tegnap.

- S az éjszaka immár csináltál derendóciát.

- Igen, a virágokkal.

Nem volt rossz ember a jegyző, mert hosszú szidalom helyett csak ennyit mondott:

- Nyolc nap, ülni kell, kihágás miatt.

Egy másik kicsi asztalnál ott ült valami fiatal írnok, s annak odaszólt a jegyző, hogy vezesse Ágostont a börtönbe. Az írnok felállt, s biztatta a legényt, hogy menjen utána. Lent megálltak ketten, és nézték a hűvös birodalmat, amely teli volt murekkel, pityókával, mindenféle korsókkal és üvegekkel, s még két hatalmas sonka is lógott egy szegen.

- Itt jó lesz - mondta Ágoston.

- Nem jó lesz - felelte az írnok -, mert maga meg találja enni a jó sonkát.

- Én nem - mondta Ágoston.

- Biztos?

- Ha nem hiszi, akkor egye meg maga, most mingyárt, s akkor biztos, ugyé?

Nevetett a hivatalnok, odament a sonkához, nézte és nevetett.

- Magát hogy hívják? - kérdezte Ágoston.

- Trandafir - mondta a hivatalnok, és hozzátette: - Magyarul olyan, mint akit Rózsának neveznek.

Ágoston ismét megvakarta a fejét, majd így szólt:

- Én mingyárt megbolondulok, ha maga is virágból van!

Erre nem szólt Trandafir semmit, hanem kiment, s egy kicsi idő múlva a jegyzővel együtt jött vissza. Megszemlélték ketten a terepet, mondogattak egymásnak egy darabig, majd kivitték Ágostont a sonkák mellől az udvarra, s ott így szólt a jegyző:

- Ebben az udvarban lesz a börtön.

Körülnézett Ágoston, s amikor látta, hogy a nagy burjános udvarnak a mezők felé még kerítése sincs, azt mondta, hogy itt éppen jó lesz. Meg is egyeztek, hogy az éjszakát s a nappalt mind úgy fogja itt tölteni, mintha óriási nagy kőfalak volnának körül.

- Odagondolom - mondta Ágoston.

Trandafir és a jegyző visszamentek a szoba fogságába. Ágoston pedig ottmaradt a szabad és gondozatlan udvaron. Leült egy halomra, és arra gondolt, hogy most már mit lehetne csinálni. Kettőt talált ki, ami jónak és célravezetőnek tetszett. Az egyik az volt, hogy innét a börtönből epedő szerelmes leveleket fog Ibolyának írni, azonkívül pedig rendbeszedi ezt az elvadult tájékat, hadd legyen nyoma az ő borostyán-kihágásának itt is valami. Hozzá is kezdett rögtön, hogy mindenekelőtt a kövér és eluralkodott burjánokat kiirtsa.

Estig ezzel elmúlt jól az idő, s amikor a jegyző lefeküdt, s helyette a hold jött be az ablakon az irodába, akkor ledöntötte a hatalmas kőfalat, elvitte az első szerelmes levelet Ibolyának, s titkon az ablakába tette. Utána hazament, és azt mondta az apjának:

- Csend legyen!

Az öreg megértette a dolgot, s jó hajnalban még fel is költötte Ágostont, hogy a szolgálatot újrakezdje.

Így telt el a nyolc nap, s akkor a nyolcadikon estefelé megveregette Ágostonnak a jegyző a vállát, és azt mondta:

- Jól viselted magadot, s ha aztán lesz valami bajod, ami ügyes-bajos, akkor gyere ide hozzám, s én neked jól megcsinálom.

Ágoston azt gondolta magában, hogy bár Ibolyát hozhatná elsőnek ide, mint ügyes-bajos dolgot; aztán megköszönte szépen a hozzá való szívességet, s szinte fájt neki, amikor szabad alkonyati időben kiment a kapun. Nem sokat tusakodott, hanem egyenesbe vette az útját, és elment Ibolyához, aki a fogság-levelekből már mindent tudott a világon.

Amikor belépett Ágoston az ajtón, Ibolyának harmatos lett a szeme, és olyan szelíden várta a legény ölelő két karját, mintha csakugyan ibolya lett volna, kire legszebb tavaszi napon legragyogóbban süt a nap.

Ágoston átölelte, és azt mondta neki:

- Annyi sok virág közül én az Ibolya virágot választottam.

A lány ott pihegett a vállán, és nem szólt.

- Mert az a leghatalmasabb - szólott Ágoston újból.

Erre Ibolya bólintott a csillagszemével, és azt mondta, hogy aki a virágokat teremtette, az jól elrendezett egyebet is.

HÁZI MACSKA

Angyal tanyázik a szobában.

Vagyis Etelka nem szól, Gyula még annyit sem. Öthetes házások, kik beszéd nélkül is ragyognak, és pályán maradnak, mint a csillagok. Már egy félórája így ülnek csendben, zsongító korai este, októberi száraz nap után.

Bátran szenderegnet az angyal.

A lámpa ott kuporog az abroszon, asztalra téve: a lángja puhán és finoman bólogatja, hogy ilyen a szerelem. S mellette az asszony, aki szőke és olyan kicsi, hogy elférne egy tenyéren, karmantyút köt az urának.

Jön a tél.

Gyula hátul a kályha mellett egy kicsi székről eregeti a füstöt; s közben pajkosan szemléli a macskát, kinek a hátára gyűl a kályhából a meleg. Addig ügyeli, amíg a cirmos puhán megereszkedik, s világba bocsátja a farkát s földre a környékét. Csak a fejét tartja még, mint egy puha labdát; majd ez a gondja is elfoszlik lassan, csupán két buksi lábára bízva, mint két kicsi oszlopra, a támogatást.

S lassan ráereszkedik sárga szemére a redőny.

Teljes a csend és a béke; s mint a lekaszált fű a nyári melegben, úgy érik itt is a csók.

Vagy talán a vihar.

Egyszerre lépések hallatszanak, s valaki kopogtat az ajtón.

- Vajon ki? - kérdi Etelka.

A macska is felszalasztja szemén a redőnyt.

- Szabad! - mondja Gyula.

Egy természetes fiatal férfiú lépik bé az ajtón. Külvárosi nadrág lóg a lábaszárán, s zöld kalap a szemébe húzva. Előbb nevet, s csak azután mondja:

- Hát, adjon Isten.

Etelkát elborítja a szeme, olyan nagyra nyitja; Gyula pedig meglepetve felállt, és némi örömmel mondja:

- Ez bizonisten Zsiga!

Zsiga ismét nevet, és leveszi a zöld kalapot, azután kezét szorítanak.

Etelka visszahúzódik a lámpa udvarába, és ültében jobban összeszorítja a lábát.

- Úgy véltem, nem ismeresz meg - mondja Zsiga.

- Úgy vélted?

- Úgy, úgy.

Tetszik Gyulának a szó, mint a finom cigaretta.

- S miért, hogy úgy vélted? - kérdi.

- Hát a nadrágomról, s hogy a bajuszomat is vágom.

Most mind a ketten nevetnek; s közben ijedten jut eszébe Zsigának, hogy a fiatalasszonyt még meg sem kérdezte, pedig valamikor eléggé tájékozott volt az egészsége felől. Odamegy hát, és nagy tisztelegéssel így szól hozzá:

- Hát te, kedves Etelka, hogy s mint élhatsz?

- Köszönöm kérdéset - mondja Etelka.

Utána kezet fognak, s hát egyik sem tudja, hogy most immár mit szóljon. Zsiga megfordul, egyet ide tekint, s egyet oda; s közben megpillantja a macskát, aki kiballagott a szoba közepére, mintha ő is egy csepp kérdést akarna tenni Zsigához az egészsége felől.

- Macska is van? - kérdi Zsiga.

- Hát hol látsz te macskát? - teszi magát Gyula.

- Itt, ni! - mutatja Zsiga.

- Jó szemed van - dicséri Gyula.

Azután leülnek ők is ketten az asztal mellé.

Amíg elindulhat valahogy a beszélgetés, Etelkának a keze járását figyelik mind a ketten. Gyorsan és ügyesen öltögeti a karmantyút a kisdéd asszony, és a két férfiú pillantása minden öltésre koppan, mint az éhes madarak csőre téli ablakon, mely mögött meleg szoba rejlik s tán valami édesség is.

- Honnét jöttél? - kérdi végül Gyula.

- Én Brassóból - mondja Zsiga.

- És ott micsinálsz?

- Vállalkozásom van, elhelyező vállalkozásom.

- Fehérnépeket helyezel-e el?

- Azt is.

- Tán nem az ágyba?

Etelka buggyanva neveti el magát. Aranypárája van a nevetésének és illata, mint a régen lefojtott bornak. Zsiga tökrészeg lenne tőle, ha csak az Isten látná egyedül. Így azonban csupán távolról céloz Kánaán földjére:

- S hogy találjátok magatokat a házasságban?

- Én megkaptam, amit kerestem - feleli Gyula.

Utána mind a ketten Etelkára néznek, s kamasz izgalommal várják, hogy ő megtalálta-e vajon, amit keresett. De az asszony nem akar szólani, csupán gyenge pírja mutatja, hogy nem érte csalódás. Zsigát forró irigység járja átal, ami hamarosan a torkában csomósodik össze, mint az ecettel főzött galuska. Gyulát is ingerli az asszonyi pír, mert kettőjük titka világít mögötte, mint megfestett vékony felhő mögött a hold.

- Valami ital van-e? - kérdi, hogy eltakaró felhőt sodorjon a hold elé.

- Ó, ne fáradjatok - mondja Zsiga.

Etelka leteszi a karmantyút, gondolkozik, majd így szól:

- Hacsak teát nem főzök.

Zsiga szabadkozik, hogy ő nem azért jött; hanem inkább menjenek el Gyulával ketten, s egy kicsi bor mellett beszéljék ki a három esztendő.

- Már három? - kérdi Gyula.

- El is múlt - szaporítja Zsiga a bort.

Elgondolkoznak ezen. Gyula tűnődik, s nagy feje bólog, mint a sütőtök alkonyati szélben. Zsiga az asszonyt nézi, s itt-ott belészúr hegyes pillantásaival, mintha egy darab anyaföld volna Etelka, akin forrást szeretne fakasztani.

- Jó - mondja Gyula és feláll.

Abban a percben leteszi Etelka is a kötést, ránéz az urára, és küszködik a szóval. Végre átaltöri az asszonyi bölcsesség korlátját, és azt mondja kedvesség nélkül Gyulának:

- Te nem mérsz a korcsmába!

Gyula egy pillanatra ráveti a szemét, aztán mosolyog, és közben úgy tesz, mint a kandúr, amikor púposítja a hátát.

- Gyere, Zsiga! - mondja.

Abban a pillanatban sokért nem adná a legény, ha egyedül mégis maradhatna. De csoda kéne ahhoz, hogy októberben tavasz kerekedjék. Feláll hát nehezen ő is, kezét szorít Etelkával, és azt mondja neki:

- Bocsáss meg, ha valamit vétettem.

Gyula nem is köszön, hanem mint egy zord oszlop, mely az engedetlen asszonyok számára teli van írva büntetéssel, kimegy a házból. Zsiga is húzódik utána, de az ajtóból még hátratekint, hogy csókot intsen Etelkának. Szándékát azonban nem karolja fel az alkalom, mert az asszony oda sem tekint, mintha nem is léteznének többé.

Bétevődik az ajtó, és megállandósul a csend, mintha leült volna valahova.

Etelka áll a lámpa mellett, s nem mozdul sokáig. A szíve feszül, s mintha toppantana néha, mint a nyúl. A két füle figyel az elmerülő lépéseket; s közben ingerkedve nézi a lámpa arany nyelvét, amelyre borsot szeretne tenni. Egyszerre aztán felveszi a karmantyút, s elindul véle a kályha felé, hogy tűzbe vesse. Kinyitja az ajtót, de akkor mégse veti bé a téli melegítőt, hanem szembe ül a tűzzel, és nézni kezdi. Szelíden duruzsoló és változatos alakokban játszik a tűz, mint egy szerelmes fiú. Etelka néha simogatni szeretné, máskor keblére eresztene, le leginkább táncolni véle.

Addig nézi, amíg lassan illanni kezd a haragja, és szelíd lesz.

A szelídség után pedig szomorú.

Akkor béteszi a kályha ajtaját, és két kicsi tenyerébe fekteti szőke fejét. Nem jut eszébe semmi, csak azt érzi, hogy nagyon egyedül van.

- Elment... - mondja.

Könnyek buzognak tenyerébe, s ahogy egyenletesen folynak, úgy érzi, mintha violaszín virágok nyílnának benne, a hervadó pirosak mellé. Ezek is tetszenek neki, mert nagyon mély a színük, és tartósnak ígérkeznek.

Egy idő múlva meg is nyugszik egészen, és lefekszik az ágyba.

Először csendesen fekszik, s úgy érzi, hogy szinte jó egyedül lenni. De aztán, miképpen Gyula tette, elindul az ő képzelete is, hogy járjon a szabad világban. Nagyokat röppen, és nevetni lehet azon, hogy milyen tájakra repül, és hogy mik tetszenek neki.

Nem mindig olyanok, mint Etelkának magának.

Zsiga például, ha jól meggondolja, nem tetszik neki; de a képzelete mégis rárepül egyre, leüti fejről a zöld kalapot, és átszalad városi nadrágján, mint a pajkos szellő. Néha mosolyog Zsiga, máskor darabosan duzzog, mint a medve; de úgy is van, hogy vészesen lobban a szeme, és ragadozni akar.

Bárány kéne neki.

Etelka olyan, mint a fehér bárány.

De ő nem akarja, hogy olyan legyen, mert akaratosan megrázza a fejét, s pattanva fordul a másik oldalára. Itt nyugodtan fekszik egy ideig, de ahogy telik az idő, úgy kezdi érezni, mintha parazsat hordana valaki a háta mögött. Mozdulni is fél egy darabig, aztán húzódni kezd a parázs tájékaról, majd egyszerre leugrik az ágyból.

Abban a percben nagyot zördül valami a kamarában.

Összehúzza magát Etelka, mint az arany sün, s nem mer sokáig moccanni sem. Aztán odalopakodik a kamara ajtajához, és hallgatja, nem jár-e ott, vagy nem szuszog-e valaki.

Tökéletes csend van.

Bézarja lassan az ajtót, aztán szoknyát vesz magára, és azon gondolkozik, hogy vajon mit csináljon. Bármit gondoljon ki, mindenben talál hibát. Végre mégis megrakja a tüzet, és visszaül a lámpa mellé.

Köti a karmantyút.

Ez sokáig nyugalmat ad neki, mert azt hiszi közben, hogy Gyula ott ül a kályha mellett, hátul. Nem akar odanézni, amíg csak lehet. De minél jobban akaratoskodik, annál nehezebben tartja a nyakát. Amikor már összedőlne minden, az utolsó percben fogadást köt önmagával, hogy egy fekete félcipőt kap, ha reggelig nem néz oda. De a cipő csak megvillan, mint a gyémánt, s a következő pillanatban a kályha felé pattan a szeme.

- Nincs ott! - mondja.

Elönti a hirtelen indulat, és a karmantyút odavágja a földhöz. Azután odamegy a kályhához, és a kicsi széket is felfordítja, hogy ne is tudjon ráülni Gyula. Majd kinyitja az ablakot, kendőt terít a vállára, és kihajol a rejtelmes éjszakába, amely nagyon tartozik már vele, hogy megszülje Gyulát.

Telik az idő.

A fák mozdulatlanul gondolkoznak; a felhők kandikálva mennek a sasok útján, mintha nyulat lenének a földön.

Egyre nehezebb a csend; s végül már olyan nehéz, hogy az Etelka fejét lenyomja az ablak talpára.

Úgy alszik ott, mint a fáradt madár.

Arra riad fel egyszer, hogy valaki üti az ajtót. Gyorsan behajtja az ablakot, odafut, és kiszól az ajtón keresztül:

- Ki az?

- Nagypád! - feleli Gyula.

Etelka béereszti, és nem szól egy szót sem, pedig tele van örömmel. Gyula előrejön lassan a szobába, s aztán leül az asztal mellé. Gubbasztva ül, és támasztja is a fejét.

- Nem vagyok jól - mondja.

- Biztosan részeg vagy - feleli Etelka.

Gyula felkapja a fejét.

- Mit mondtál? - kérdi.

Etelka nem ismétli a szót, hanem arra biztatja Gyulát, hogy egyék tén valamilyet. Ezen elgondolkozik Gyula is, majd megvidámodva így szól:

- Adj egy pohár tejet.

Etelka veszi a lámpát, és bémegy a kamrába, mert ott szokott állani a tej. Ahogy rávetődik azonban a tejes fazékra a fény, hát a fedő nincsen rajta. S hát tej is csak alig van valami a fazék fenekén!

- A macska!... - mondja Etelka magában.

Emlékszik a zördülésre s arra is, hogy nem merte megnézni, mi lehet. Sápadtan áll a bús fazék mellett, és azon gondolkodik, hogy most mit kéne csinálni. Mondja meg, amikor boros Gyulának a kedve, s amikor végre, életében először, tejet kíván inni! Azt nem lehet, mert egyrészt megveri Gyula, másrészt pedig szégyen fogja borítani őt.

- Nem mondom meg! - határozza el magában.

Abban a percben békiált Gyula is nyersen:

- Micsinálsz odabé?

Etelka kijön, és szelíden így szól:

- Igen eltettem volt a tejet.

Poharat vesz Etelka, visszamegy a kamrába, és a pohárba tölti mind a tejet. Közben arra gondol, hogy szentisten, hiszen ebbe belényalogatott a macska, s most Gyulával itassa meg! Gyalázatos dolognak érzi egy pillanatra, de aztán mintha gyenge mérget adna, furcsa gyönyörűséggel megborzong a gondolatra, de már mondogatja magában, hogy: igyad csak, ha elmentél a korcsmába, s ha engemet itt hagytál egyedül; csak igyad, mert Isten akarja bizonyosan.

- Mért nem hozod? - kiáltja Gyula.

Megrebben Etelka, s ahogy jön, akkor veszi észre, hogy csak félig telt a pohár. Ennyit nem adhat oda, mert ráönti Gyula. Egyenesen a tálashoz megy, levesz egy másik poharat, azt félig ereszti vízzel és abba beléönti a tejet.

- Micsinálsz? - kérdi Gyula.

Etelkának ragyog a szeme, és táncol hangjából a kedv, ahogy mondja:

- Átalöntöttem, édes uram.

- Mibe?

- Egy másik pohárba.

- Miért töltögeted?

- Mert az első hasadt volt, édes okosom.

Odaviszi Gyulához, szépen a kezébe adja a poharat, aztán megcsókolja az arcát. Utána leül szembe véle, és bizsergő gyönyörűséggel érzi a bosszút: a csalást, ami ártatlan; és a hazugságot is, ami édes.

Fodrozik és remeg az izgalomtól, úgy vár.

S akkor Gyula a szájához emeli a poharat, és kortyint egyet.

- Egy kicsit híg - mondja.

Etelka nagyra kerekíti ártatlan szemét.

- Te tudod, hogy mit adsz enni a tehénnek - feleli.

Lehet, gondolja Gyula; lehet, hogy ő a hibás, mert takarékoskodik a kósttal. S akkor nem is adhat sűrű tejet a tehén, mint a jól tartott bivaly. Így csalja magát a szegény ember, gondolja még hozzá; s nem zúgolódik hát, hanem megissza mind a tejet. Aztán megtöröli a száját, és sűrű vággyal azt mondja Etelkának:

- Gyere, ülj mellém!

Etelka odaül, de abban a pillanatban furcsa érzés szalad keresztül rajta. Idegenkedik és fél. Egy kicsit irtózva fél, hogy Gyula meg fogja csókolni. A szájára gondol, amelyik barátja a macskának. Zsugorodik, mint a fázós madár, s bent a szívében is megrezdül a hazugság és a csalás.

- Lefekszem - mondja.

S húzódni kezd, mintha a kút szélén ülne.

De Gyula ingerkedve nézi, majd egy hirtelen mozdulattal átkapja a derekát. S keresi mohón a száját. Etelka vergődik egy ideig, aztán ellene feszül, és vijjogva küzd. Rúg, harap és karmol.

S akkor egyszerre elengedi az ura, ráveti villogó szemét, és fojtottan kérdi:

- Hát e mi?!

- Most nem akarom - mondja Etelka.

Gyula összehúzza a szemét, és magába meredve küszködik egy ideig. Zúg benne a vér, és rohan mind a gátra, hogy áttörje és elsöpörje. Aztán egyszerre átszakad a gát, nagy roppanás hallatszik, és az asztal a szoba közepébe fordul.

A pohárral, a karmantyúval és a lámpával együtt.

- Takarodj innét! - ordítja Gyula.

S már a kezében van a szék, de Etelka kiszökik az ajtón, és sikoltva szalad az utca felé. Gyula az ajtóig ugrik utána, de onnét visszafordul, és eltorzult arccal nézi, hogy a lámpa összetörve lobog a padlón. Odavágja belé a lángba a széket, aztán a cseberből odazúdítja mind a vizet.

Abban a percben sötétbe borul a szoba, és szagos pára ömlik benne széjjel.

Kinyitja az ajtót és az ablakokat; megáll a derengő ablak előtt, és nagyokat fúj. Álltában elernyed lassan, aztán odahúzódik az ágyhoz, és megrokkanva végigfekszik rajta.

Néhány perc múlva alszik.

Hűvös szellők jönnek az ablakon, és mennek az ajtón. Aztán derengeni kezd.

S éppen, amikor virrad, bejön a macska az ajtón, óvatosan felugrik az ágyra, és a Gyula lábaihoz telepszik, és dorombolva nézi a szobát, amely romokban hever. De ahogy felbukkan az ablakon keresztül a nap, csak egyet-kettőt tekint hunyorogva belé, s akkor egyszerre, gyorsan és ijedten leugrik a földre, és meglapulva az ágy alá surran.

A fény pedig, mint az igazság árvize, kisöpri a romokat a szobából.

DÖLYFÖS GAZDA

Gondoltam, a húsvéti ünnepekre hazamegyek a faluba. S haza is mentem. Mint a nap és a hold, az öröm és a bánat is úgy borongott otthon. Az idő valósággal együtt küszködött a néppel, de kiverődni még nem tudott egyik sem.

Így közeledett a húsvét.

Esténkint, a nagyobbik húgom és a sógor hajlékában, néhány rokon és szomszéd együtt szokott ülni velünk. Ilyenkor beszéltük meg a világ dolgait, melyek között a falu hírei voltak az elsők.

Nagyszerdán is így volt.

Csakhogy azon az este, valami okból későn érkezett anyám, pedig más estéken mindig elsőnek jött. Láttam is mindjárt, hogy valami bujkáló ború van az arcán. Vártam egy ideig, hátha magától szólana borúja miatt, de mivel nem akart mégsem szólani, megkérdeztem tőle:

- Hát mi van?

- Nagy újság nincs semmiből.

Egyszerre csend keletkezett a szobában, s egyik-másik gyanúsán is pillogott. Aztán Gáspár öcsém mosolyogni kezdett, és így szólt:

- Anyám a fenyőfa koporsó árnyékából jött nyilván.

Egyszerre mindenki megbolydult, csak éppen én nem értettem semmit. S amikor kérdeztem, hogy miféle fenyőfa koporsóról esik a szó, akkor is csak ennyit mondott az öreg szomszéd:

- Feszül a bíró.

Vagyis kevélykedik, hatalmaskodik, s egyáltalában nem fér a bőrében. Olyan ember az. A szomszédunkban lakik, mellettünk éppen. Nagy udvarával, két csűrével és terjedelmes kertjével egészen reánk feküdt már. Nagygazda és hatalmas ember.

- Hát mit követett el ismét? - kérdeztem.

Csúfondárosan nevettek, s nem akartak szólani. Engemet pedig birizgálni kezdett az indulat, hogy milyen nehezen adják a szót. Pedig megszokhattam volna, hogy mindig nagy készülődéssel ássák a történetnek a medret. S amikor már készen van a meder, csak akkor indul el benne a szó.

De aztán elindult, s el a szóban a bíró is maga. Kifordult kevélyen otthon a kapun, nem sokkal délebed után, s elindult felfelé az úton. Az asszonyok ügyelik lépteit, s hát egyszer az asztalos háza előtt megáll.

- Itthon vagy-é, Albert? - kiáltott bé az ablakon.

Az ablak egyik szárnyát kinyitotta rögvest az asztalos, és jelentette magát:

- Én itthon, hát miért?

- No, tégy le mindent a kezedből - folytatta a bíró - s csinálj hamar egy fenyőfa koporsót.

- Azt kinek?

- Azt anyámnak - mondta a bíró.

Többet nem szólott egyet sem, hanem megfordult és elment. De a hír, hogy mit mondott a kevély nagygazda, úgy futott végig a falun, hogy még őt is megelőzte. Már mindenki tudta, hogy halálán van a vénasszony, pedig beteg sem volt, csak kilencven esztendő. Mire hazaért ismét a bíró, már nagyanyám ott is volt az öregasszonynál, hogy elbúcsúzzék tőle.

- Azt mondják, halsz meg - mondta neki nagyanyám.

- Mondhatják is - felelte Zsuzsi néni.

- A fiad megrendelte a koporsót.

- Ő mindenről gondoskodik - mondta a vénasszony.

Tovább már nem fűzhették a szót, mert a bíró belépett a szobába. Csak megtekintette a két öregasszonyt, s azután odament az ablakhoz. Nagy asszonysereget látott odakünn az úton, kinyitotta tehát az ablakot, és odakiáltott:

- Mit pletykáltok olyan nagy csordában?

Még bé sem tette jóformám az ablakot, már ott volt az egyik asszony, bent a tornácban a bírónál. S beszél, mint a gyorsan motozó szél. Hát igen, a fenyőfa koporsót beszélnek az asszonyok. Hogy micsoda ember az ilyen, aki nagygazda léte fenyőfából csináltat koporsót az édesanyjának! Ki egész életében csak dolgozott, s a vagyont tekintve is legkevesebb cserefa koporsót érdemelne.

A bíró egyre csak összebb húzta a szemöldökét, a végén pedig így szólt:

- Mondd meg az asszonyoknak, hogy felakasztatom őket! S onnét az akasztófáról aztán nézhetik, hogy milyen koporsóban fekszik anyám.

Az asszony elment.

Zsuzsi néni pedig másnap már nem kelt fel az ágyból.

S pénteken reggel meghalt.

Mindenki békességes nyugodalmat kívánt neki, de volt olyan is, aki irigykedve mondta, hogy milyen szép napon hala meg. Nagypénteken! Ámbár nem harangoznak neki, csak kelepelnek. De a keleszót is meghallotta mindenki, mert az asszonyok egyre-másra gyűlni kezdtek a halottas házhoz.

A bíró azonban nem ügyelte az asszonyokat. Megbántva és háborogva csak egyet ismert: megmutatni a világnak, hogy milyen virrasztót és milyen temetést rendez ő. Maga elé rendelte hát mind a két szolgáját. A kisebbiket a paphoz szalasztotta, s azt üzenté neki, hogy kerítsen még két másik papot is maga mellé, mert hármában kell az anyját temetni.

- S befogni hamar a két lovat! - parancsolta a nagyobbiknak.

Egy félóra múlva már csattogva vitte a két ló a szekeret a város felé. A nagygazda egyedül ült a hátsó ülésen, bekecsben és nagy fekete kalapban. Tompa szemekkel az eget nézte, s jóformán még azokra sem vetett ügyet, akik köszöntek neki. Estefelé, amikor megérkezett a városból, a szekér derekában nagy cserefa koporsó feküdt. Fojtott fényében úgy uralkodott az a díszes koporsó, mint emberben maga a bíró. Arany betűkkel a Zsuzsi néni neve is ki volt rakva a koporsón; az egyik oldalon a leányos neve s a másikon az ura után való. S a nagy cserefa koporsó körül, mintha cifrázott forgácsokkal lett volna tele öntve a szekér dereka, úgy állott ott színültig a rengeteg sósperec, hadd torozzon este a nép, ha nagypéntek van is!

És elöl, a lóhajtó szolga mellett, ott ült zsinóros fekete ruhában egy halottas huszár.

Nagy zörgéssel fordult be az udvarra a szekér, és a ház előtt megállt. Mindenki odacsődült, aki felragadt az úton, s bámulva nézte, hogy milyen koporsót, mennyi rengeteg sósperecet és micsoda nagy fekete urat hozott a bíró.

Ez kellett a nagygazdának éppen.

Kevélyen ugrott le a szekérről, s hogy az ámulat még nagyobb legyen, ráintett a fekete ruhás emberre, és úgy vetette oda a bámészoknak:

- Vettem egy urat is!

Aztán megparancsolta a halottas huszárnak, hogy a szekérről vetesse le a nagy koporsót, s utána lásson más dolgához. Vagyis csinálja meg a ravatalt, s fektesse fel oda a halottat. Az asszonyokkal pedig kosarakat hozatott, hogy azokba belegyűjtsék a töméntelen sósperecet; majd rámutatott egy nagy fekete ládára, hogy azt fel kell nyitítani.

- Mi van benne? - kérdezte egy rokon.

- Fekete gyászlepel, amennyi kell - mondta a bíró. Kivették a fekete lepleket, s azokkal béteregették, végig és hosszan, a kaput és az egész tornácot. Még a kerítésre és az ölfák tetejére is vetettek egyet-egyet. S egyszerre úgy megfeketedett az egész ház és az egész udvar, hogy az emberek elismerőleg mondogatták:

- Ez már gyász!

A nagy koporsót négyen bévítették a házba, az asszonyok pedig teletöltötték sóspereccel a kosarakat. Mint a sáskák, a gyermekek úgy sereglettek, s egy-egy peracet odahajított nekik a bíró. A többit az asszonyok felvitték a házba, s nekiláttak, hogy a nagyobbik szobában, az esti torozásra, megterítsék az asztalokat. Jelenleg ott feküdt még a halott az ágyban, ahogy elérte a vég, abban az állapotban. De a természetes fekete ember ölbe vette, és általvitte szépen a kertfelőli külső szobába. Aztán a megboldogult után az ágyat is eltakarították, s így egészen célszerűre tágult a hely.

S nemsokára leereszkedett az este. A lámpákat meggyújtották, és a virrasztók gyülekezni kezdtek. Nagy ládákkal sört hoztak a szolgák és az üvegeket durrogtatták. A dugottakat sűrűn kirakták az asztalra, és az asszonyok átvették a tisztet.

- Mindenki üljön az asztalhoz! - hangzott a szó.

A férfiak engedetlenül állottak, és eresztették a füstöt. Ezért dagadni kezdett a felhívás és élesedni a szíves szó. Majd az egyik el is kiáltotta:

- Kezdjétek lenyomni őket!

S csakugyan, ki-ki megragadott egy férfiút, s lenyomta az asztal mellé. Majd amikor mindenki ült már, valaki megkopogtatta az asztalt, lassan felállt, és nagy csendben, lehajtott fejjel és illendő hangon így szólt:

- Imádkozzunk a megholt lelkiért!

Amikor ezt megtették, leültek csendesen ismét, és elfűjtak egy halottas éneket. De ahogy elhangzott az ének, mindjárt meghervadt arcukon a gyász.

A perecek ropogni kezdtek.

S gyülekezni az üres üvegek.

Többet aztán nem is énekeltek, mert az utolsó gyászének már olyanformán hangzott, mintha egy kicsit nóta lett volna belőle. Inkább kártyát szedtek elő, hogy kedvezőbben teljék az idő. S ahogy beljebb és egyre beljebb melegedtek, az élet apró nyílásain a kedv és a tréfa is kezdett előbújni.

- Egyhamar nem is temetjük el - mondta az egyik.

- Amíg ilyen hűvös idők járnak - szólott a másik -, addig bátran lehet is tartani.

Egy kicsi fürge ember ült az asztal végén, s hegyes hangon belé szólt az is, mert azt mondta, hogy melegben sem muszáj eltemetni a holtat, hanem reggel leviszik a pincébe, s esténként pedig felhozzák.

Hát igen, ragaszkodtak a halotthoz, mert a vidámságot és azt a kicsi jólétet neki köszönhették. S ebben a ragaszkodásban igen jól töltötték hajnalig az időt. Csak akkor kezdték elhagyogatni a házat. Virradatkor már csak a közeli rokonok voltak jelen, majd azok is megbújtak valahol, hogy szundítsanak egy kicsit.

Csend lett.

Csak az elégedettség virrasztott már a dölyfös nagygazda álma fölött, miközben a halottas huszár fáradtan nézte, hogy a halott feje fölött milyen üdén kel fel a tavaszi nap.

HEGYI CSATA /ÁBRA PÁSZTOR/

A nyáj fölött, messze a magasban, keringett a sas. Puhán körözött a tompuló alkonyati fényben; úgy siklott, mint az acél. Ő még láthatta volna onnét felülről a napot, ki a zöld hegyek mögött a földi világ számára már lehanyatlott. Úgy lehet, inkább mégis a juhokat nézte s főleg az ugri-bugri bárányokat, kik elkésve születtek, s bizony még gyengécskék voltak ebben az erős hegyi világban.

A tolvaj sas tudja az ilyent.

Sokszor keringett már felettük, pedig nem több, csak egy hete, hogy itt van a hegyi legelőn a nyáj. Egyik nap telik a másik után, a bárányok nőnek, s erősebbek lesznek egyre.

A tolvaj sas tudja ezt is.

De odáig még egyszer sem bátorodott, hogy mint a nyíl, lecsapjon valamelyikre a kisebbek közül. Olyan alkalmat szeretne, amikor nincsen a bárányok mellett senki, mert egy sapkás ember mindig ott van.

Lassan béalkonyodik.

Minden bárány odahúzódik az öreg gyapjasok melegébe.

A sas elrepült már, s elhanyatlott a nap is. Beáll a csend. A füveken gyöngyharmat csillog, s a távolban mormol a folyó.

- Szép itt! - András.

Ő volt a sapkás ember, kit a sas nem szeretett. A juhok annál jobban szerették, mert sohasem dobta rájuk a botot, minnek a végén nagy feje volt. A kutya is szerette, a kicsi Fütty, ki vándor állat volt, s kit az országútról fogadott fel András, öt héttel ezelőtt.

- Gyere, Fütty! - egyezkedtek most is.

- Megyünk, megyünk a hajlék alá! - ugrándozott Fütty.

Csakugyan hajlék volt, ahová mentek: deszkák hajlottak két rúd között a közfára. Ennek az oldalában hált András, amióta itt van. Ha lehetett, Fütty is ide húzódott, bár a becsület úgy kívánta volna, hogy a juhokhoz közelebb töltse az éjszakát. András azonban hasztalan tanította az első napokban. Fütty inkább inas akart lenni, mint mester.

Megtelepedtek a hajlék alatt, s ettek.

A vacsora végén Füttynek a füle egyszerre meghegyesedett, majd a hajlék elejébe kiugrott és hármat így kiáltott: - Vá! Vá! Vá!

Aztán visszafordult, s nézte Andrást.

Valaki jött.

Ahogy közeledett, Fütty egyre beljebb húzódott a deszkák alá.

Az öreg Gergely volt, a tavalyi vállalkozó. De nemcsak a tavalyi, mert húsz esztendő óta ő fogadta fel minden esztendőben a juhokat, s őrizte ezen a tájon. Aztán megromlottak a lábai; s a sok nyirkos hideg, mit kiszívott a földből, kínozza a csontjait is.

- Há megvagy, András? - kérdezte.

András felállt, kezét fogott az öreggel s úgy mondta:

- Meg. Vártam magát.
- Nem tudék hamarább jöni. Az asszony öt napja jajgat.
- Tán nem beteg? - kérdezte András.
- Abbiza igen.
- S otthagya?
- Nem vagyok orvos.

A nyáj felé fürkészett a derengésben az öreg, majd csendesen szólt:

- S megegyeztünk vót mi ketten.

Igaz, megegyeztek volt; s az egyezés alapján várta András, egy héten keresztül, hadd mutassa meg az öreg a hegyi birodalmat, az erdők titkait, a legelőrészek természetét.

- No, üljön le, s egyék valamit! - mondta András.
- Mi van a háznál? - kérdezte Gergely bácsi.
- Hagyma s szalonna.

Leült az öreg, nagy tempósan evett; s közben eléjött Fütty is, odaállott melléje.

- E mi? - kérdezte.
- Kutya - mondta András.

Az öreg odavetette Füttynek a szalonnabőrt, próba gyanánt. Fütty elkapta, s kidülledt a szeme, úgy ette azt a kicsit.

- Csakugyan kutya! - mondta Gergely bácsi. - Ugatni tud-e?
- Attud.
- S hogy?
- Azt mondja, hogy „vá, vá, vá”.
- Úgy lehet, Kóhalomba tanóta... - jegyezte meg az öreg.

Kacagtak mind a ketten.

Aztán Fütty visszahúzódott a hajlék oldalába, s a két férfiú csendesen beszélgetni kezdett. Mint a hajósok, akik bárkában ülnek, a viharzó tengerről beszéltek inkább. Elmúlt viharokról, s eljövendő viharokról. Az életről, mely szorongva telik, s minek a vize oly különös színekben játszik egy idő óta...

- Hej, ha megérhetném, te András! - mondta az öreg.
- Mit, Gergely bácsi?
- Hogy feljőjön a nap!
- Hát holnap reggel feljön - mondta András.

Az öreg elgondolkozott, s mint a fű alkonyatkor, gyöngyharmatos lett a szeme.

Fütty sóhajtva szusszant egy nagyot, s a vackát mélyítette.

Aztán elaludt.

Az öreg nézett arrafelé, bé a sarokba, majd visszafordította a fejét.

- Hát a juhok? - kérdezte.

- Jól járnak - mondta Ábra.

- S hát az a vén Mordias? Nem bukkant még elé?

Ábrának kicsire húzódott a szeme, mintha megcsípte volna a füst.

- Micsoda vén Mordias? - kérdezte.

Az öreg nem szólt abban a percben. Hirtelen olyan érzése támadt, hogy nem kéne vala említeni ezt a Mordias-t. De aztán mégis azt gondolta: jobb, ha tudja.

- A medvét kérdem - mondta.

- Miféle medvét?

Elmagyarázta az öreg, hogy él itt egy vén medve, vagy húsz esztendeje is van, hogy egyedül uralkodik ezen a tájon. Nagy és gyapjas, lassan jár és örökké rossz kedve van. Áldozni kell neki minden esztendőben, mint egy szakállas, vén fejedelemnek.

- Hát ezt kérdem, hogy nem bukkant-e elé? - mondta.

- Nem - felelte András. - Merre tanyázik?

- Inkább a vízhez közel.

- S maga látta?

- Úgy üsmerem, mint a más a nagyapját.

- S úgy hívják, Mordias?

- Úgy!

András kacagott már rajta, olyan furcsa neve volt neki.

- S ki a keresztapja? - kérdezte.

- Egy szógám vót - mondta Gergely bácsi. - Az ragasztotta reá a Mordias nevet. Jóformán minden héten találkoztak ők ketten, s megkérdezték egymást az egészség irányában. Én is barátkoztam véle, de nem szerettem. Utáltam, ha láttam; s inkább megfordultam, s ellenkező irányba elmentem, hogy ne lássam.

András ismét kacagott, s úgy mondta:

- Úgyhát korcsomába nem járt véle!

- Nem.

- Pedig az ilyen megissza.

Így tréfálkoztak a medve fölött, majd megszították a tüzet, s lassanként elaludtak. A csillagok még tündököltek egy ideig, aztán dél felől meleg fuvalom keletkezett, s felhőket hajtott a csillagok elé. Hajnalban már erősen gomolygott a sok felhő, s meggyűrődött egyik a másiknak a hátán.

Meleg volt alattuk a lég.

Mégis bajosan tudott megeredni az eső. De amikor megeredt, úgy délfelé, akkor vagdosott a villám egyre-másra, s úgy meggombolyította a nyáját, hogy mint az aranygaluska, egyben volt az egész.

Gergely bácsi egy csonka vén fa alá húzódott, s András is melléje. Ami hely kettőjük között maradt, Fütty azt kívánta magának. Így várták meg, hogy a vihar elüljön, nagyjából legalább. S mire megcsendesedett, az idő is oda érkezett már, hogy Gergely bácsi indulhatott haza.

Nem lehetett még messze, amikor kisütött a nap. Olyan melegen sütött oldalból, hogy csupa párába borult hamarosan minden. Ahogy mendégéltek a juhok, úgy szállott belőlük a pára, hogy felhő kísérte őket; s ha megálltak egy-egy kövér darabon, a felhő is megállt.

Olyan kedve volt a természetnek, hogy mint a rügy a fára, úgy talált belé Fütty, a kutya. Ugrált mindenfelé és szaladozott; egyszer a juhokkal játszott s máskor a víz meredek partja felé iramodott, mintha a két meredély part között át akarta volna ugrani a zúgó vizet, hogy jókedvűből szívárványt hajtson föléje.

- Mennyit ugrálsz! - mondta neki András.

Ugrált volna ő is szívesen, de valahogy restellette önmaga előtt. A felesége jutott eszébe, ki talán éppen most szoptatja otthon a kicsi gyermeket. Mire hazakerül innét a hegyi világból, már nem is kell szoptatni a legénykét, olyan nagy lesz!

- Lassan tán megjavul a világ is... - gondolkozott el.

Fütty megzavarta.

- Vá, vá, vá!

Gyorsan ugatott és hegyesen. Mintha a hangból apró torlaszokat rakott volna maga elé. Kicsit messzecke volt, a víz irányában, ahol kövér bokrok és málnabokrok duzzadoztak.

Bár gyérebben már, de pára is libegett még, s nem lehetett tisztán odalátni. A juhok is hegyes füllel figyeltek, majd megdurrantak s mint a hullám, úgy kezdett hömpölyögni a nyáj.

Fütty ismét ugatott.

András megindult lassan arra: hadd lám, mit fedezett fel a kutya. Csak egyet-egyét lépett, hogy jól tudjon figyelni. Aztán, az egyik lépésnél, a lába ottmaradt a levegőben, mintha lépcsőre tette volna.

- Mordias! - mondta.

Csak a fejét látta még a vén medvének, a mogorva, bozontos fejét. De már elétűnt a nyaka után a dereka. Nagy volt és kopott, tincsekben lógott róla a gyapjú. Egykedvűen jött, mintha unná az életét egy kicsit. Ábrának hideg lett a homloka, s hirtelen émelyedni kezdett. Úgy érezte, hányni kell mindjárt, ha meg nem mozdul.

Előrelépett kettőt.

A harmadiknál már szagot vett a medve, felpillantott, és megállt. Nem látszott rajta semmi meglepődés. Csak nézte egy ideig Andrást, aztán megfordult és elindult visszafelé. András is megindult utána, s szorította erősen a botot, minek a bunkóját előretartotta. Egyre közelebb ment, majd egy kicsit oldalt, hogy a meredek part felé térítse a medvét.

Fütty a háta mögül vakkantásokkal biztatta.

S Mordias egyre húzódott, bölcsen és engedelmesen. Elment egészen a meredek partig, ott lenézett a mélybe, ahol megáradva zúgott a víz. Aztán megrázta a fejét, mintha elszédült volna, s visszafordult.

Ábra megállt egy pillanatra.

De a másikban már forráság öntötte el a homlokát.

- Megfürdesz, Mordias! - mondta.

S arra már ülőhelyzetet vett a medve is, a törzse egyenesen állt, mint az oszlop, a két első lábát előre nyújtotta, s a foga fölött felhúzta az ínyét.

Morgott, mint a föld.

A bot közeledett hozzá, a levegő tüzes volt már, s alul zúgott a víz.

A bot pedig, mint a kieresztett, vad buzogány, úgy ugrott neki a bozontos mellnek. Egy ordítás hallatszott, a medve megtántorodott, de akkor megragadta hirtelen a botot, s odarántotta Andrást magához.

Mintha szikla zuhanna, úgy zuhantak együtt az árba.

A hullámok eltakarták mind a kettőt. Fütty reszketve nézett utánuk. De két hajlással alább felbukkantak újra. Újból elmerültek, s újból felbukkantak. Háromszor együtt, öldöklő küzdelemben, a szennyes habot túrva.

De negyedszer csak András egyedül.

Vízbe dőlt fűzfához akasztotta a karját, melyből csorgott a vér. Ahogy kiemelte lassan a fejét, abból is csorgott a vér. Jobb füléből csak egy kicsi foszlány maradt meg. Szennyes, habos víz dőlt a száján.

Úgy lógott, mint az emberiség egy rettentő háború végén.

De győztesen mégis!

Mire kivergődött, jó messze lent, valahogy a partra, már a sas ott keringett ismét a nyáj fölött a magosban. Aztán elrepült ő is, hogy teljességgel nyugalom lehessen a kövér havasi világban, mely immár háborítás nélkül nappal a bárányoké s éjjel a csillagoké.

VIRÁGZIK A CSEMETE

Tavasszal pajkos a világ; az ég és a föld egyaránt. Csupa ámulat, hogy az imént is mily titkosan kerekedett egy felhő! Ha lehetne a semmiből valami, az ilyen felhő abból születnék. Így azonban azt kell hinnem, hogy a kékség sűrűjében dióhéj rejtőzködött, melyből a magos fuvalom bontotta ki őt, mint egy szürke köpönyeget. Puha és szeszélyes köpönyeg az efféle tavasz végi felhő, s nem erénye neki a szerénység és az illem. Lám, ez is percek alatt bomlott kicsiből nagyra, s a nagyból óriásra, miközben egyre foltosodott; és közben kiverette magát arany sújtásokkal is, melyek azután morogva kezdtek villadozni.

Magamagát bősztette valósággal.

S így csoda-e, ha végre megszakadt benne egy szem, s utána a köpönyeg szálai mind kibomolva kezdtek hullani a földre! Csillanva és indulatosan csapott a rengeteg ezüstoffal a földre, s ott hús gyöngyökre szakadozott valahány.

A fák és a kerítések mind gyöngyösen maradtak utána, s hát még a füvek és a virágok füle! Csak az út pora járt rosszul szegény, ha ugyan sajnálni lehet az anyag férgeit, melyek olyannyira gyávák, hogy a széltől hanyatt-homlok menekülnek, s egy kicsi esőtől feketére válnak.

Ily feketén s gyászban összemosódva takarták most is az utat.

Már hasztalan volt a hanyatló nap igyekezete, hogy szürkére nyalja fényével őket. Mert a házak sajnálat nélkül temetést jeleztek, kivétvén az árnyékukat rájuk, mint a gyászos leplet.

Mégis vidám volt a falu.

Mihály különösen.

Egyedül tán a fiatal bakkecske szökhetik akkorákat s oly furcsa alakzatokban, mint ő. Gondolata sem igen volt több, mint az efféle baknak. Amikor a kapu megcsattant, s három döngés kelt a tornácra, ő már egy utolsó ugrással a nyitott ajtón keresztül, bent volt a szobában.

- Anyám, esső vót! - mondta.

Nagyot szusszant utána.

- Akasztófa nem hullott? - kérdezte az anyja.

Mihály megértette, hogy merre mutat a szó, s a nyaka kurtább lett valamivel. Kenyeret kért, de amit még melléje kérhetett volna, azt elhagyta kegyesen, hadd javuljon egy fokot az anyja szemében. Szárnya azonban így sem lett a kenyérnek. Az asszony szót sem vetett hamarjában a fiúnak, hanem hátrament a tornácba, s onnét eléhozott egy kapát, minek az élet erősen tapogatta.

- Előbb fuss által ide a szomszédba - mondta. - S kérd el Anna nénédtől hamar a reszelőt.

- S akkor ad? - kérdezte Mihály.

- Adok.

- Egy kicsi szalonnát is?

Mint egy égő gyufaszálat a puszkaporba, úgy vetette el játékosan a szalonna szót. Mire pukkanhatott volna, ő már künn volt az udvaron. Nem a kaput választotta, hanem a kerítést s azon keresztül az egyenes utat a zsenge kerti fűvön. Ahol elment, egész pászmában összetörte mind a csillogó gyöngyöket; s amikor megállt a szomszéd kerítésnél, két lábszárát a virágok temetőjében kopjafának lehetett volna felütni. Még a szegény kerítés is megrettenve laposodott meg előtte, s a félelemtől a deszkákon kiütött a penész. Könnyen lehet, hogy reccsenve szakadt volna meg a kerítésben valami, ha irgalom nélkül ugrott volna a tetejére Mihály. Az irgalom azonban egy macskát rendelt oda, ki a vad fiúnak a figyelmét hálójába kerítette, s erejét a fejébe kergette.

Akkor pillantotta meg Mihály, amikor már fogta a kerítés tetejét, hogy a szökésben mintát mutasson magának. Szeme egyszerre megsárgult az alkalmától, s meghuttyanva nézte a macskát, aki gömbölyűre kuporodva merőn figyelt valamit.

- Vajon mit nézhet?... - tűnődött Mihály.

Valami a tornácban lehetett, a lépcsők tetejében, mert figyelő két szemét oda kötötte ki a macska. Zaj azonban nem hallatszott semmi; talán még Anna sincsen itthon, a fiatal menyecske. Mégis néz a macska! Az pedig hiába nem néz, annyi bizonyos. Ha legalább pillantana egyet-egyét, de nem teszi, csak figyel, s közben gyenge pára száll belőle, mintha labda volna, mely vagy szárad most a napon, vagy robbanni készül.

- De ha!... - fülelt élesen Mihály. - Valami csobog, vagy mintha víz csorogna!

Ha egyéb nem, egy puha loccsanás egészen bizonyos volt.

Ugyanakkor a macskának megremegett a bajsza.

- Ennek végire járunk - mondta magában Mihály.

Lehúzódott egészen a kerítés mellé, s óvatosan mászni kezdett a vizes fűben, hogy valahol továbbacska, biztos és rejtett szakaszon hághasson által a kerítésen. Csak annyi neszt ütött, hogy többet szellő sem igen üt. S amikor aztán túlfelől leszállt a pajkos szerencse öléből, már bátran csinálhatta a tervet, hogy a csűr védelme alatt miképpen lopakodják előre.

Jó út kínálkozott.

A csűr kapuja nyitva volt hátul, s az első kapun is nyitva a kicsi ajtó. Mire a macska bajsza még egyszer megremegett volna, ebben a kicsi ajtóban már megjelent Mihálynak a feje. Ahogy nekibújva egy pillantást vetett előre, fel a tornácba a lépcsők tetejébe, abban a pillantásban kinyílt a szája, és a két szeme megfüledett. Úgy érezte; hogy forró levegő zúdul az arcájába, orra gözzel telik meg, nyaka megfeszül, füle fullad, nyelve dagad, s a két szeme forró párában fúrja előre magának az utat, fel a lépcsők tetejébe.

A mókus jutott eszébe, ahogy egyszer látta: két nagy, fehér nyírfaág között meglapultan pihegve.

Aztán a holló, ki röptében némán megállott volt a feje fölött.

A mókus és a holló.

Majd a piros tulipán.

De akkor egyszerre megremegett, mint a macska bajsza; feje előrehúzta, s hogy ki ne bukják a kicsi kapun, hirtelen megfogott egy deszkát, ami előresietve, ropogva szólt:

- Gyere, Mihály!

Anna rebbenve ugrott fel a lépcsők tetejében.

S a macska suhanva futott keresztül az udvaron.

Mihály pedig ott állott négykézláb a kicsi kapu előtt, az udvar mezejének szégyenperemén. A hátát kunkorodva tartotta, mint bőszerű állapotában a macska; szeretett volna tünemény lenni, vagy akár kámfor, bármennyire bűdös is az.

De csak kamasz volt, ki vadul és pajkosan gázolt idáig a gyöngyös virágok között, hogy itt végre úszhassék a szégyenben egy kicsit.

Anna félrehúzta a csebret, melynek hús vizében, mint a virág, fürdette vala szárát; aztán megindult Mihály felé, hogy megejtse a vizsgát.

- Nem sül ki a szemed, te?! - mondta neki.

- Bizonyisten anyám küldött - felelte Mihály, s ahogy a szégyen engedte, bogos mozdulatokkal felállt. - Hogy legyen szíves a kupát adja ide - folytatta felállva.

- Mit adjak oda?

Tudta, hogy reszelőt kéne mondani, de mégis kupát mondott. Mint valami görcs, mely a lelket fogja meg, valami efféle ejtette hatalmába. Ha akasztófát állítottak volna neki ebben a helyben, akkor sem mondta volna ki a reszelőt.

- A kupát! - mondta, és belenézett az Anna szemébe.

- Mit mérték véle?

- Zabot a csitkónak - hazudta Mihály.

S furcsán villant egyet a szemébe.

Anna úgy érezte, mintha a szemvillanás arcába pír szöktetett volna. Elfordult hirtelen, bément a házba, és kihozta a kupát.

- Nesze! - nyújtotta oda, de mielőtt karját visszahúzta volna, megkérdezte a fiútól: - Mennyi üdös vagy, te?

- Tizenkettő - mondta Mihály.

- A hitványságtól tizenhat is lehetnél - szólott Anna.

Mihály megfordult, és elindult a kerítés felé. Átugrott rajta, s ahogy a vizes fűben ismét gázolni kezdett előre, mintha parázs égette volna arcát, két füle kagylóját és szembogarát. Folyton a fűvet nézte, mely tele volt bimbókkal és bomladozó, tarka színekkel. Egyre lassabban lépett, majd megállt és visszafordult. Aztán lehajolt, és szedni kezdte gyorsan a virágokat, belé a kupába.

Visszavitte Annához, és nyújtotta neki.

- Nem ez kell, hanem a reszelő - mondta.

Anna csodálkozva nézte a kupában a virágokat, majd a fiúra tekintett, mintha kérdezni akart volna tőle valamit. Mihály azonban megelőzte.

- Az előbb nem jól találtam mondani - szólta nyájaskodva. - Mert tizenhárom vagyok, nem tizenkettő. Hát maga mennyi?

- Mi vagy te, anyakönyvvezető? - felelte Anna.

Mihály kuncogva nevetett.

- Úgy is tudom, mennyi...

- Mennyi?

- Huszonegy.

- Húsz. Csak húsz! - javította ki Anna, s azzal a tornác fáján keresztül a kupából mind az udvarra öntötte a virágokat.

Mihály döbbenve nézte a mozdulatot, majd az Anna arcába tekintett. Két szemében mintha tör hegye villant volna meg. De nem szólt. Csak állott mozdulatlanul. Amikor megkapta a kupa helyett a reszelőt, a méregtől sárga volt az orra töve. De akkor sem mondott semmit.

Megfordult és elment.

- Hova vesztél vala el, te? - fogadta az anyja.

Mihály neki sem felelt, letette a tornác fájára a reszelőt, s indult visszafelé a grádicson. Az anyja nem tudta hirtelen, csodálkozzék-e vagy haragudjék. Oly furcsának találta a dolgot! Ahogy jött ez a fiú, mord ábrázattal, ki örökké pajkos volt és helytelen; ahogy semmibe vette a kérdést, ki addigelé mindig vetett egy bogot a más szavára, s ahogy hang nélkül visszafordult, ki máskor aranynak tekintette a kenyeret s a szalonnát.

- Nem kell az étel? - szólott utána.

- Most nem - mondta Mihály.

Béمنت a csűrbe, s ahogy álltából nézte a tárgyakat, lassan és sorjában egymás után, ellenségének érezte valamennyit. A villát, mit belészúrjanak; a csépet, mivel fejbekólintsák; s a lajtorját, miről letaszítsák. Egy kicsi megnyugvást szeretett volna, de hol kaphatna vajon? Vagy valami rejtkehelyet legalább, hol csillapodni tudjon, s számadást csinálni a világgal, mely a mókus jegyébe fordult.

Felment a lajtorján, s a széna közé lefeküdt.

Mint a habos árvíz tetején, ha jönnek s eltűnnek különféle tárgyak, úgy látta ő is, ami véle történt. Az egyik percben irtózat szállotta meg, s a másik percben különös forróság. Csak egyedül Anna állott ijedelem nélkül az árvíz sodrában, szép lábaival, reá nem is hederítve; s ahogy ott állott, a virágokat folyton öntötte kifelé a kupából, belé az árokba...

- Anna!

Felült a szénában, mert az indulat, mint egy kegyetlen hoppmester, hirtelen felültette. Csak egy kígyófej sziszeghet úgy, ahogy a kegyetlen menyecske neve ismét szípot benne egyet. Megmarta újból; beléje költözött, mint a pusztító féreg.

Harcolni kellett véle, megkeresni a fészében, s legyőzni valahogy.

- Hátha megölném!... - gondolta magában.

Lejött a szénából, megkereste a fejszét, s elindult a csűr felé, hol a macskának oly furcsán citerázott volt a bajsza. Elgondolta azt is, hogy a tömlecben fog elrothadni, de nem baj. A kerítésnél azonban, amikor megállott egy kicsit, úgy vélte, hogy a fejsze nem lesz jó. Bárdolatlan kézbeli ez, menyecskéhez nem talál. De akkor mivel? Hátha a bicskával szúrna egyet belé, hogy a vére jöjjön! Lehet, hogy nem halna meg tőle, de legalább jajgatna és sírna, s akkor ő mondaná: no, ugye, mért öntötte ki a virágjaimot, mit a mókusnak szedtem!

Megfordult, s a fejszét a helyére visszavitte.

Gondolta, a megszúrás dolgában is számítást csinál még. Egész éjjel ébren sunyított az ágyban.

Másnap a bicskát sem javallotta.

- Valamit ésszel kéne csinálni! - mondta magában.

Még nem tudta, hogy mit, de mint a farkaskölyök, folyton szimatolt; járt-kelt, leskelődött; fondorlatokon törte az eszét. S egyszer, úgy uzsonna tájban, leshelyéből észrevette, hogy egy ember az Annáék csüre mellett kimegy a kertbe, s ott nézelődik. Kicsi fűrész volt a kezében, egyéb semmi. Egy almafa alatt megállapodott, s annak egyik ágát fűrészelni kezdte.

- Ez az ura neki! - ismerte meg Mihály.

Gereblyét kapott ő is a vállára, mintha tisztogatni menne a kertbe. Itt-ott kaparászott is valamit, majd úgy fordította az útját, hogy az ember közelébe jusson.

- Micsinál, Anti bácsom? - szólott oda a kerítés mellől.

- Lekapom innét ezeket a száraz ágakat - mondta az ember.

Mihály rákönyökölt a kerítés tetejére, s nézte a munkát.

- Hát te? - kérdezte.

- Tisztogatok.

- Leesett a száraz ág. Anti felvette, lépett kettőt, s onnét a kerítés oldalába vetette.

- Mikor házasodol meg? - tréfákozott a fiúval.

Mihály sóhajtott egyet, s nagy keserőséggel fennhangon felelte:

- Soha!

- Ne beszélj! S mért?

- Én azért, hogy engem ne csaljanak meg - felelte Mihály. - Csak mást.

Halljunk oda, mit tud! - gondolta magában Anti. Egészen kiformalja már a hangot, mint egy nagy kakas! Hiába no, telik az idő, s nőnek a gyermekek... Lám, ez a Mihály is a tegnap még az egyszeregye között bújkált, mint a rigófiú a ciherben, s ma már fejérség dolgában egészen szakmabéli!

Kacagva mondta, miközben új ágra fektette a fűrész:

- A három csoda közül te a negyedik vagy, Mihály.

- Hát én mért?

- Mert többet tudsz saját magadnál.

Mihály felemelte a jobb lábát, s két deszka között helyet keresett neki. S mint a lábával, a szóval is úgy tett éppen: felemelte szándékából, az Anti fejében helyet keresett neki, s biztos célzással odatette, mondván:

- Önmagát senki sem szárnyalhatta túl. De Anti bácsomnál többet tudok biztosan. Ebben a dologban.

- A megcsalásban-e?

- Abban.

- Hát akkor taníts meg engemet is! - szólott Anti. - Ne légy olyan magadnak való.

Szeme és arca egyaránt meghegyesedett Mihálynak.

- Az én tudományom magának szívfájdalom - mondta.

A fűrész megállott, úgy mondta, szikrát foganva, az Anna férje:

- Valamit a szádra teszek!

- A szememre kellett volna - felelte Mihály.

Eleresztette Anti a fűrész, minek a nyele úgy kezdett hintázni, puhán, mint a fának az ága, ha megriadva elszáll arról a madár. Eleresztette, odament egyenesen a kerítéshez, s két vállán megmarkolta Mihályt.

- Láttál valamit?! - kérdezte.

A fiú megrettenve meredett rá. A halál jutott eszébe, mit egy képen látott volt, csontból állott az egész, a forgói is mind látszottak; s szinte hallani lehetett, hogy a tíz ujja nyikorog, miközben ragadozásra meggömbösködik. A rémület megtámadta agyában a bosszú tervét; recsegett az egész, mint viharban a fa, mit pedig nagy céllal ültettek; s már éppen úgy volt, hogy kiszakad tövestől, s Anna nem sírhat árnyéka alatt... De akkor a rémület viharával szembe-csapott vérenek a vihara, s a kettő között Anna jelent meg, s fűrészelt lábát már nyújtotta, hogy a Mihály fejére lépjen.

Megfeszítette két vállát a fiú, s a szeme az ember szívébe villant.

- Láttam! - mondta.

- Mit láttál?

- A maga feleségét.

- Kivel?

- Azt nem üsmertem meg.

- Hol?

- A csűrben. Annak a főggyin. A szénán!

- Mikor?

- Ténnap. Az eső után.

A férfi levette a Mihály válláról a kezét, s két lába mellé leejtette. Olyan sárgásfehér volt már az arca, mint a kitelelt lép tavasszal; s gyér bajuszú feketébb sokkal, mint máskor. De nem szólt a világon semmit, hanem tapogatva, mint a vak, kivette a fából a fűrész, s megindult béfelé, a háza felé.

Alig ment néhány lépést, a szerszámot beléeresztette a fűbe.

Mihály a kerítésre bújva nézett utána. Ernyedten lógott a deszkán, két térde mögött rándult egyet-egyet a horgas ina. Csak akkor ereszkedett a talpára egészen, amikor elvesztette szeme elől a férfit.

De erősen remegett a lába, mindegyre meg akart huttyanni, hol az egyik, hol a másik. Jobbnak vélte hát, ha azonhelyből beléereszkedik a fűbe. Roggyanva kuporodott meg, két térdét álla alá húzta, s a térde fölött előrebíllentve tartotta a fejét. Arca suta volt, öreg és nyirkos.

Így ült, kimeredve az időből, mint a beteg szem a maga üregéből.

Nem látott.

S nem is hallott semmit, távoli zajt vagy közeli mozgást, csak egyszer valami rekedtes hangot:

- Gyere!

Mint a kísértet, mely bokrából visszatér, Anti állott a kerítés mellett, túlfelől. Már nyújtotta a deszka fölött a két karját, amikor hangjára felriadt a fiú. Nem érte el, csak a levegőben kaparászott. De a másik pillanatban leszakította a felső deszkát, egészen áthajlott, s a nyakszirtje alatt megragadta Mihályt, ruhájánál fogva.

Úgy emelte át, mint gyapján a kutyát.

- Gyere... Lám, igazat mondtál-e?... - morogta.

Csak annyit tudott Mihály, hogy most a halál biztos. Nem szólt, s nem ellenkezett. De ami legkülönösebb volt: tisztulni kezdett az agya, lépésről lépésre, egyre jobban. Mintha túl lett volna már a halálon, ahol nincs mitől félni. Bévitte Anti a csűrbe, s ott megkérdezte:

- Hol láttad?

Mihály bökött egyet az ujjával, s habozás nélkül mondta:

- Itt.

A férfi nem kérdezett egyebet, hanem egyenesen bévitte a házba. Az ajtónál lódított egyet rajta, hogy Mihály szinte hason érkezett meg a szoba közepébe. A szégyen vörösre torzította az arcát, hogy így bukkantják őt Anna elébe, de az asszony szerencséjére nem volt a szobában.

A pincéből kiáltotta fel az ura.

Ahogy belépett a küszöbön, rögtön rászólt a férfin:

- Vedd elé a gyertyát!

- Milyen gyertyát? - kérdezte Anna.

- A szentelt gyertyát.

S maga kivette a pad alól a fejszét.

- Tedd az asztalra, s gyűjtsd meg! - mondta.

Az asszony színe már a gyertya színéhez kezdett hasonlítani. Nem mert kérdezni semmit, hanem az asztalra tette a gyertyát, s meggyújtotta. Piros szalag volt a gyertya derekán, egyetlen öröm a házban. Azt nézte Mihály, s mintha el akarta volna rágni, úgy kocogott össze a foga.

- Térgyepelj le s esküggyl! - hangzott a parancs.

Mihály letérdelt.

- S mongyad utánam!

S mondta, ahogy hallotta:

- Esküszöm az Istenre s melléje a szentekre, hogy amit elmondtam, az tiszta és szín igazság. Esküszöm arra is, hogy soha senkinek többet el nem mondom, éljek bár akármeddig. Isten engem úgy segítjen!

Intett Mihálynak, hogy álljon fel, s húzódjék hátrább. Akkor a felesége felé fordult, s neki mondta:

- Térgyepelj le s esküggyl!

Mint egy meglapult kérdőjel, Anna esdekelve nézett rá, s csak annyit tudott szólni:

- Anti?!

Mintha tűz csapja meg, ami robbanhat, olyan volt a férfinak is a szó. A kezében villanva szökött magosba a fejsze, s az asztalt úgy kettőbe vágta, hogy a négy lába kétfelé fordult; s közben a gyertya a földre esett. Az asszony melléje borult rögtön, megragadta mind a két kezével a kialudt gyertyát, s restkedve tartotta maga elé, kiáltván:

- Esküszöm!

S mondta tovább az ura után:

- ...az Istenre, hogy szánom-bánom, amit hitese uram ellen paráznaságban vétettem, s ezt a vétket soha többet elkövetni nem fogom. Isten engem úgy segítse!

Ahogy a szó, mint a lehullott madár, beléesett a csendbe, Anti kinyitotta az ajtót, s ráintett Mihályra:

- Lódulj kifelé! - mondta.

Az állat osonhat úgy, a csapdából valahogy megszabadulva, ahogy a fiú vakarodott kifelé. Még utoljára kapott egyet a fejsze nyelével, de serényen vitte azt is a tomporáján. Hamar átugrott a kerítésen, s nehogy valaki ember megláthassa, fától fáig lapkodott előre, majd ügyesen bésurrant az istállóba. S gyorsan a két ló fara mellett, egy kicsit megkucorodva, előrefutott, s már ott volt a jászol sarkában, a pókhálók alatt, a jóféle és leplező sötétben.

Megzsugorodva ült, mint a sün.

Gondolata sem támadt sokáig, mintha a gondolatok is megvetették volna őt. Aztán, örök titok útján, egyszerre az jutott eszébe, hogy Jézus jászolban született! Jézus Jászolban született! Elmondta magában kétszer, háromszor. Aztán lassan rázni kezdte a hideg, s a hideg után forróság öntötte el.

Még nem tudta szegény, hogy a térképen „szerelem” név alatt kereshetné a tűzhányót, melynek a tetején most kucorgott. De már a füstjét tegnap és ma folyton érezte; most pedig valósággal ömlött belőle forrón a füst.

Anna jutott eszébe.

S akkor egyszerre, nagy bőségben és erővel rázni kezdte a sírás.

Tavasza volt mindenképpen.

S tavasszal vajúdik a világ; az ég és a föld egyaránt.

IGAZÍTÁS A VILÁGON

A fűtermő helyeken csillogott a föld, s a fák ágai cukrosak voltak. Felettük ropogósnak tetszett a derült ég: szinte félni lehetett, hogy meghasad valahol, amikor tüzesen rányomul a felkelő nap.

- Ha megereszkedik az idő, várni lehet a havat - mondta a kovács.

Gergely nem csodálkozott, hogy így beszél vele a kovács, pedig csak tizenöt esztendő volt.

- Pedig megereszkedik - felelte.

A kovács kinyitotta a műhely ajtaját, s rámutatott egy kerékre.

- Hozzád adom - mondta Gergelynek.

Csoda, hogy mennyire megtalálta a szót és a szóval a titkot. Mert a kerék sugár volt, friss és üdítő. Küllői, mint a szirmok, szép halovány színben virágozták körül a fejet; s fekete-kék színben csillogott a ráf, akár a gondos hajfonat. Kerékben kedves és takaros leányka volt, éppen Gergelynek való, kinek a szeme jelezte is a megindító érzéseket.

- Vigyázattal hazahengerítem - mondta a fiú.

Egyszer bal kézzel s egyszer jobbal gurította, hogy az öröme neki s a keréknek is teljes legyen. Amikor a kapuig ért, akkor kelt fel a nap. Egyszerre fénybe vonta az udvart, s amíg Gergely örömben merülve dolgozott, sugárnyelveivel lenyalta az ágakról a cukrot.

Egy óra múlva ott állott a kicsi vetőszekér, gondosan összerakva, az udvar közepén. Mindene új volt a szekérnek, még az árnyéka is, melyet a melegedő földre vetett a keleti napfényben. A boldog mosoly úgy ült a Gergely arcán, mint a szín a virágon. Csak rózsaszín volt, nem piros. Piros csak akkor tudott volna lenni, ha a kerekeket is ő csinálta volna, Gergely. Mert a négy keréken kívül minden az ő munkája volt.

Megnézte minden oldalról a szekeret.

- Olyan, mint egy menyasszony! - gondolta magában.

A szekér is ámulattal nézte őt, tizenöt esztendő kicsi apját. Láta vékony-magos termetét, örvendező arcát, tiszta homlokát és a vidám értelmet bársonyos barna szemében.

- Szép legényecske ez a Gergely! - gondolta a szekér.

Úgy tetszett, menyasszony és vőlegény áll az őszi napfényben.

Az ilyent látni kell!

Abban a percben megfordult Gergely, s bément a házba.

- Kinyílt a virág, amit ültettem, apám! - mondta érett jókedviben.

- Megtekintjük... - felelte Márton, az öreg.

Gergely ment elől, s amikor odaért a szekérhez, egy finom kézmozdulattal úgy ajánlotta bé az apjának, mint valami eleven személyt. Csak éppen azt nem mondta, hogy Hasznos Rozália.

Az öreg is körüljárta a szekeret, majd az elejénél megállott, s még mindig nézte. A szekér nagyon szorongott, hogy miképpen avatják a családba; s ők is érezték mind a ketten, hogy mily fontos most a szó.

A várakozás nyújtotta nyakát a csendben.

- Az ember gyarló... - mondta végre az öreg.

Mindig azt hitte Gergely, hogy jól ismeri az apját, de ezt a szót most nem értette. De megkérdezni sem akarta, hogy miképpen gondolja, amit mondott. Aki meg tudott csinálni egy ilyen szekeret, annak okosság dolgában nem alól van a helye.

- De még milyen gyarló! - erősítette Gergely.

Az öreg megnézte a fiát, s így szólt:

- A te gyarlóságodon tudunk segíteni.

- Az jó vóna! - mondta Gergely, mintha pontosan értené.

Megint elhallgattak.

A csend olyan volt s az öreg szemejárása, hogy tetszik neki a szekér. Csak éppen a gyarlóság állott még közben, ilyen verőfényes időben.

Hevületben volt Gergely, s a húrjai megfeszülve, hogy még a lepke zaját is felvette volna. Hangjában is benne volt eszének izgalma, ahogy mondta:

- Egyiken lehet s a másikon nem.

Úgy érezte az öreg, hogy a fia tökéletesen megértett mindent. Érdemes hát arra, hogy amit eszével mutogatott, azt a világosságra kitegye, mint az egyenrangú madarak eledelét.

- Te még megtanulhatod - mondta -, hogy kereket is tudj csinálni a szekérbe. De én nem tudtam oly fiat idézni elé, aki tanulás nélkül is kereket csináljon.

Most már értette Gergely, hogy mért lázad az apja. Leghamarabb ő is véle lázadott volna, de mégis jobbnak vélte, ha Isten dolgában bölcsességet jelez az öregnek.

- A víznek is gátat állítanak - mondta.

Egyszerre kemény lett a férfi arca, s úgy nézett előre, belé a levegőbe. Két szeme két láthatatlan egyenes kardot szült, mely mindkettő egy gátra mutatott. Arra a gátra fogja ráeresztelni a fiát, hogy szakassza széjjel. S széjjel is fogja bizonyosan, csak előbb lelkében és elméjében meg kell duzzasztani őt!

- Gyere s egyél! - mondta a fiának.

Most az öreg ment elől, s Gergely igen jól evett.

Másnap elindultak ketten a városba, hogy a kerékcsinálást Gergely megtanulja, ha már úgy született, efféle tudomány nélkül. A biztos remény mellett vasárnapi ruháját is vitte a fiú, s lelkében garmadával a szépítő szereket, melyekkel a világot gyönyörűre lehet festeni s kívánatosra.

Mentükben láttak egy pacsirtát s megint egyet. Amikor a harmadikat is meglátták, Gergely megjegyezte:

- Így ősszel nem énekelnek.

- Nem - mondta az öreg.

- S vajon miért?

- Nem beszéltem még egyikkel sem.

Gergely nevetni kezdett, mert nagyon furcsának vélte, hogy valaki eltöltsön ötvenegy esztendő, s pacsirtával még ne beszéljen.

- Hát szarkával beszélt-e? - kérdezte.

Úgy tekintett a fiára Márton, mintha szarka helyett puszkagolyó súrolta volna a tekintélyét. Gergely megértette a tekintet-szavát, s magában beismerte a hibát. Nem ilyen közönséges madarat kellett volna mondani, hanem valami ritka szépet, az apjához méltót.

- Nem szarkát gondoltam, hanem hollót - szólott csendesen.

- A hollónál te nem lehetsz inas - felelte az öreg.

- Hát kinél lehetek?

- Gyalog mesternél.

Gergelynek nem tetszett a név, különösen így a holló után, aki egyedül és magosan repül. De ezt nem mondta, mert az jutott eszébe, hogy a „Gyalog” név is takarhat huszár természetű embert, bátrát és szépet. Miközben mendegélt az apja mellett, el is képzelte magának egy ilyen délceg mestert. Egyenesen a Szunyog utcába mentek s ott neki egy kapunak. Ahogy benyitottak rajta, hosszú, keskeny udvart pillantottak meg. Kerek kút volt az udvaron, s a kerítés mellett sok rossz kerék, szekérágas és tengely. Azt lehetett volna hinni, hogy itt nem csinálnak szekeret, hanem a meglevőket is agyonütik.

Gergely a kút mellett állott, az öreg betekintett a műhelybe.

- Itt mindenki meghót! - mondta.

De abban a percben, mintha a feltámadást akarta volna jelezni, a műhely melletti ajtón kilépett egy tekintetes asszony. Sovány volt, magos és szigorú. Megkérdezte, hogy mit keresnek, mire az öreg azt felelte, hogy Gyalog mestert.

- Elment adót fizetni - mondta az asszony, s azzal az ajtón keresztül ismét sírba szállt.

Apa s fiú egymásra néztek.

- A termés gyengének ígérkezik - jegyezte meg Gergely.

Tanakodni kezdtek, hogy elmenjenek-e vagy várakozzanak. Abban egyeztek meg, hogy aki adót fizet, az tisztességes ember, megérdemli a várakozást. Leültek hát a padra, ami ott állott a kút mellett. S jó volt, hogy így határoztak, mert egy fél óra múlva megérkezett a mester. Rossz sárga kabát volt rajta, s a fején olyan sapka, mint egy tavalyi madárfészek. Veres nyúlszeme neki, kétujjni rőt szakáll, s jobbról az orra árkában akkora szemölcs, mint egy sárga cseremakk.

Valódi Gyalog mester volt.

Az öreg köszönt neki, de Gergely megátalkodott, hogy ő ilyen csúnya embernek nem szól. S csakugyan nem szólott egyet sem, csak hallgatta, hogy miképpen alkuszna felőle. Az apja pénzt ígért s búzát a tudományáért. Gyalog mester pedig nagy buzgalommal mondogatta, hogy két hónap elég lesz, ha ő kezibe veszi a fiút. Kicsi idő alatt mindent jól elintézték, csak éppen Gergelyt kellett még megkérdezni, nehogy a kedvéből veszítsen valamit.

- Neked így jó lesz-e? - fordult feléje az apja.

- Nem vállalkozom - mondta Gergely.

Váratlanul s nagyon egyenesen jött a szó, meghökkentette mind a két öreget. Nem értették ezt a különös fordulatot, s vallatni kezdték a fiút, mindenféle csábító és jóleső szavakkal.

Gergely nem akart felelni.

Úgy kellett eltávozni eredmény nélkül.

Az öreg erősen feszült mérgében, a lépésein is látszott. Egy darabig nem is szólt a fiához, de aztán mégis megállott, s kemény tekintettel úgy kérdezte meg:

- Mért nem vállaltad?

- Én ilyen rusnya embernél nem tanulok! - felelte Gergely.

Mindenre számított az öreg, csak éppen erre a feleletre nem. Az arca mégis megenyhült, mert úgy érezte, hogy a fiú nem szólt oktanul.

- Csúf a világ is! - mondta.

- Éppen azért! - felelte Gergely. - Én nem járulok hozzá!

- Hát?

- Javítsunk rajta, azt nem bánom.

- Miképpen javítsunk?

- Én nem vagyok ötvenegy esztendő! - mondta a fiú.

Ebben is sok igazság volt, úgy vélte az öreg, s gondolkozni kezdett. Aztán valamit gondolt magában, hirtelen megfordította Gergelyt, s elindultak a város felé vissza. Úgy látszott, valami nemes cél vezeti őket, s mégis egy kocsmába mentek bé először. Ott álltában két deci pálinkát megivott az öreg, s azt mondta utána:

- Most gyere!

Furcsán fénylett a szeme, s az arca rózsásodott.

- Itt állj meg! - szólt egy borbély üzlete előtt.

Maga bément a boltba, s nemsokára a segéddel együtt érkezett vissza. A segédet, ki táskát is hozott magával, szépen közrevették, s úgy indultak tovább. Mentek egy jó darabig, s akkor az öreg ismét megállott egy nagy ház előtt. Erősen nézett valami orvosi táblát, s újból így szólott:

- Mingyárt jövök.

Kicsi idő múlva egy úriemberrel érkezett vissza, kinek ugyancsak táskája volt.

Négyen mentek tovább.

Egyenesen Gyalog mesterhez vezette őket az öreg, bé a műhelybe. Ott megállottak a két táskával, s jóformán nem is köszöntek. Egy széket megragadott Márton gazda, a műhely közepére tette, majd elszántan ráparancsolt a mesterre:

- Üljön le!

Egy szót sem mert ellenkezni Gyalog mester, hanem leült a székre. S abban a pillanatban a borbélyra kiáltott rá az öreg:

- Beretválja meg!

Tíz perc múlva egy csepp szakálla sem volt a kerek mesternek. Csak a gumó virított orra árkában, de most még nagyobb hatalommal, mint eddig.

- Vegye, le, doktor úr! - hangzott a parancs.

Elővette szerszámaint az orvos, majd nagy gondolattal megtapogatta a gumót, s valami huncut vízzel bé is kente. Azután nekihelyezkedett, s úgy levette két perc alatt, hogy a vér is alig serkedett ki a helyén.

- Fáj? - kérdezte.

- Annem - felelte a mester.

Mind csodájára jártak, hogy ennyi idő alatt micsoda változás esett egy emberi arcon. Nevettek örömben, s úgy dicsértek mindenkit, aki segített a nagy munkában. Maga Gyalog mester volt a legboldogabb, a száját is alig tudta összefogni, amikor tükröt tartott eléje a borbély.

Gergely is nézte, s mindegyre bugyogva nevetett.

- Most már itt maradsz-e? - kérdezte az apja.

- Most már itt - felelte Gergely.

Gyalog mester megvendégelte az egész társaságot, s Gergely, örömében, hogy legalább egy mákszemmet igazítottak a világon, énekelt is egyet a végén.

PÁSZTOROK IVADÉKA

Abban az esztendőben különösen pazar színeket virágozott az ős. Bár ilyenkor a tavasznál is szebb talán az erdélyi világ, mégis türelmetlenül vártam, hogy feketére vetkőzzenek a fák; s majd annál is hevesebben, hogy tegyenek már fehér sapkát.

Vártam a karácsonyt.

Mert ugyanis, évenként meg-megújuló vágyam szerint, erre a pásztoros ünnepre haza akartam menni a faluba. Be is léptünk végre karácsony hetébe; s szerdán reggel azt mondtam magamnak:

- Ne késlekedjünk tovább!

S a déli órákban már el is indultam.

Egy kerek napig vergődtem, amíg ide-oda szálldosva s hófűvásokon keresztül, megérkeztem a faluba.

- No, milyen a világ? - kérdeztem otthon.

Együtt ült az egész népes család és a rokonság; s köztük Tamás nagybátyám is, az anyám testvére.

- Bizony, nem akar változni - mondta az öreg.

Anyám különösen, de jórészt a többiek is, enyhe megrovással néztek Tamás bátyóra, hogy mindjárt panasszal kezdi a szót.

- Nem akar, bizony! - folytatta az öreg. - Mert hát ma is úgy van, hogy minden este sötétség ereszkedik a világra, s reggelig kell várni, hogy ismét világosság legyen!

Mint a gyermekek, mind úgy neveltünk, pedig valóban okos és igaz dolgot mondott. De hát, karácsony lévén, a nyugvás és a kedvünk egyaránt engedte, hogy a világot az ő vidám színeivel fordítsuk magunk felé. Szorgalmasan forgattuk is, különösen másodnapján, amikor Jézus is már megszokta volt a világot.

Egészen lámpagyújtásig maradt együtt az ünnepi rokonság.

- No, még egy pohárral! - fészkelődött akkor Tamás bátyó.

Szívesen megittuk azzal az egy pohárral, majd hamarosan megszereztük még kettővel. Akkor azonban nagy elszánással jelentette ki Tamás bátyó, hogy most immár csakugyan mennie kell, mert a felesége így is agyonüti.

Erre az öcsém is megszólalt rögtön.

- Akkor ugyanvalóst ne menjen!

- Elszántam magam, Gáspár! - játszott az öreg.

- S kész meghalni is?

- Küzdöm, amíg lehet - mondta reményt nyújtva az öreg, majd odafordult hozzám, s azt kérdezte tőlem, hogy vacsora után mit csinállok? Azt feleltem neki, hogy vacsora után semmi nagy dolgom nincs, hacsak meg nem változik addig a világ.

- Akkor gyere el a Cimboraságba!

Nem tudtam hirtelen, hogy mi az a Cimboraság, s emiatt bizonytalankodva néztem reá. Egy kicsit restelkedtem is, hogy olyant hallok itthon, amit nem tudok. De hamar kiderült, hogy pironkodásra okom nincsen, mert a Cimboraságot az én gyermekkoromban még „majorfogadó gyűlés”-nek nevezték. De hát azt sem érti mindenki, a majorfogadást. Mert a Bibliában és az Alföldön valami kisdud gazdaság a major; nálunk pedig egy nevezetes pásztoember, aki a nyári időszakra bérebe veszi a fejős juhokat: azokat őrzi, gondozza és feji; s a juhos gazdának sajtban adja meg a bért.

Ügyes ember kell ilyen nyári pásztoznak, s megbízható; mert hát a juhok tejelése a szakértő gondozás után igazodik.

- Úgyhát választó gyűlés! - mondtam.

- Az.

Régen is nagy esemény volt az ilyen pásztofogadó gyűlés, hiszen, jut eszembe, hogy mily sokat hányták-vetették a jelöltek. Még az is beszédbe jött, hogy milyen kutyával rendelkezik az illető; nem is szólva arról, hogy vajon ismeri-e a hegyi rengeteg minden legelhető szege-likát; van-e dolgos felesége és szemfüles bojtárja.

- Hol lesz a gyűlés? - kérdeztem.

Egy gazdának a nevét mondta Tamás bátyó, hogy annál lesz a gyülekezés. Nemcsak jól ismertem azt a Simó bácsit, hanem még arra is emlékezni tudtam, hogy gyermekkoromban ő volt a tűzoltók parancsnoka, nemkülönben a nagypénteki sírőrző díszkatonák parancsnoka is ő volt. Emlékezetes személye még nagyobbra növesztette kedvemet.

Gondoltam, mégis mondok valami akadályt, hadd lám, mekkorát ugrik az öreg.

- De nekem nincsen juhom!

Rosszul tettem azonban, hogy ilyen akadályt mondtam, mert abban a pillantásban a bátyó feltalálta magát, s jó drágán, a magából, felajánlott nekem egy juhot. S mivel én már nem léphettem vissza csökkenés nélkül, megkötöttem vele a vásárt, s ki is fizettem helyből a pénzt.

Így aztán már szavazati jogom is volt a pásztofogadó gyűlésben. Nosza, a vacsorát hamar lejárattuk, s készenlétben vártam, hogy visszajöjjön az öreg, hadd mehessünk már a gyülekezetbe. Nem is csalódtam benne, mert odakünn, pontosan a megbeszélt időben, megcsattant a kapu. Hanem a csattanás után hiába vártam, hogy a lába alatt csikorduljon a fagyott grádics, mert az bizony nem akart csikordulni.

Helyette a hangja tört be az udvarról a házba:

- Kössétek be ezt a juhot!

Erre a húgom felugrott az asztal mellől, a sógorom pedig így szólt:

- Híjj, a mindenit! Ez elhozta a juhot is, ebben a nagy hidegben!

- Beh rendes ember az öreg! - mondtam.

Sógor mosolyogva borította le az én dicsérő szavamat, szólván:

- Félt inkább, hogy sógor úr vissza találja kérni a pénzt.

De hát akár rendes ember volt, akár a pénzire óvatos, mindnyájan örvendtünk a hasznos juh állatnak, s mindjárt szénát is adtunk neki, hogy amíg az ő nyári sorsa felől tanácskozunk a gyülekezetben, addig ő is táplálja magát a jövőendő és bőséges tejelésre. Egy kicsivel több időt is töltöttünk véle, mint ahogy kellett volna, mert amikor megérkeztünk a gyűlés házába, mind

egybegyűlve váraoztak a juhos emberek. A házigazda nagy szívélyességgel fogadott engem, s véle együtt a többi juhos cimborák is örvendettek, hogy segítek nekik pásztort fogadni. Mindjárt azt kívánták, hogy üljek elől az asztal mellé, ahol a gyűlés előjárói már ültek is a kötelesség felhőiben. Az engedelmesség bennem meg is lett volna, de a szoba tömötten tele volt lócákkal és emberekkel, s így csak nehezen, hullámok hátán; tudtam előrejutni valahogy. De az akarat végre mégis győzött, s nemsokára ott ültem az asztal mellett. Néhány pillantással szemügyre vettem a zajgó gyülekezetet, mely karácsonyi örömben és nyári gondokban váraozott. Szemügyre vettem, mert a közös ügy mellett most már a juhom is parancsolt, hogy mindent tudnom kell, és mindenre emlékezmem kell.

Mellettem a gyűlésbíró ült, egy magas és sovány férfiú. Óriási nagy könyvet terített ki maga elé az asztalra; s abban a könyvben benne volt minden juhos gazda, az ő minden jogaival. A gyűlésbíró mellett a községi bíró ült s mellette, az asztal bütűjében, az én Gáspár öcsém. Tinta és penna s egy árkus papiros feküdt Gáspár előtt; s amikor én ezt megláttam, mindjárt az jutott eszembe, hogy lám, Gáspárt is tintával és pennával üldözi a sors, akár engemet!

- Jegyzői tisztet van? - kérdeztem tőle.

- Nekem az! - mondta Gáspár; s hát már veti is le az ujjasát, mintha szörnyű nagy munkának gyürkőznék neki.

De igaza volt, mert a meleg már erősen kezdett gyűlni a szobában, s a vastag dohányfüst úgy vonult ide-oda benne, mint a gőz. Ha voltak, akik még nem dohányoztak; védekezésül azok is rágyújtottak. Csak éppen az asszonyok nem. Mert asszony is volt néhány a gyülekezetben; néhány özvegyasszony; aki maga vitte a kicsi gazdaságot, s így maga tűrte a füstöt is.

Zsongott a nagy szoba, dohogott, mint a befűtött kazán. Csak éppen meg kellett indítani.

S abban a percben a gyűlésbíró meg is kopogtatta az asztalt egy nagy sárga ceruzával, s így szólt:

- A betlehemi pásztorok emlékezetében a mi pásztorfogadó gyűlésünket ezennel megnyitom. Üdvözlök minden jelenlévőt, s arra szólítom fel az egyeseket, hogy helyénvaló módon gondolkozzanak, mert a kitűzött célunkat ma este el akarjuk érni. A kitűzött célunk pedig az, hogy a juhaink mellé nyári gazdát, vagyis pásztort fogadjunk. Ez idáig két ajánlkozó van.

Ezt ahogy kimondta, valaki nagyot kiáltott:

- Gyurkagyörgy jó lesz!

- Ki a másik? - követelte egy hang.

A gyűlésbíró megmondta a másiknak is nevét, de azt nem éltette senki; igaz ismét, hogy nem is ócsárolta senki. Csendben és füstben hallgatott mindenki, s szegetten lógtak a fejek, mintha a döntés perceit sínylenők valahányan.

- Gyurkagyörgy jó lesz! - szólt ismét a hang.

- Igen tudós! - jegyezte meg valaki.

Sokan nevétek ezt a közbeszólót, mert biztosra lehetett venni, hogy Gyurkagyörgy túljárt valamikor az eszén. Darabos tréfákat ontottak reá, s néhány perc alatt úgy elkalandoztak, mintha juha nem is lett volna már senkinek. S a gyűlésbíró, mint a bölcs pásztor, eresztette is az embereket, hadd legeljenek az eszükkel, ahol akarnak.

Legalább egy fertály óráig mi is azt csináltuk az asztal mellett; egyedül csak Gáspár öcsém kűszködött a papiros fölött.

De aztán ismét kopogott a nagy sárga ceruza, s hallatszott a kérdés:

- Emel-e hát valaki szót Gyurkagyörgy ellen?

- Jó lesz! - röppent fel egy új hang, majd valaki zuhogva mondta utána:

- Emberek! Negyven előtt is Gyurkagyörgy volt a pásztor. Két esztendeig! Vallott akkor kárt is eleget, mert rengeteg sajtot vesztegetett a szimatos csendőrökre, hogy élhessen valahogy. Most a becsület is azt kívánja, hogy adjunk neki még egy esztendőt, hátha helyre tudná ütni a veszteséget!

Ennek utána többegy pissenés sem volt Gyurkagyörgy ellen, hanem nagy lelkesedéssel mindnyájan neki adtuk a következő esztendőt. Egyedül azt kívánta a gyülekezet, hogy Gyurkagyörgy már a kihajtás alkalmával vizsgálja meg a juhokat. Vagyis állapítsa meg, hogy adnak-e rendesen tejet, s csak azt a juhot fogadja el, amelyikben biztosan bízunk. De aztán, amely juh állatokat magának soroz, azok után a sajtot megadni köteles legyen!

Hát ez is helyes beszéd volt, s el is fogadtuk valahányan. Mire aztán a gyűlésbíró két embert rögtön elküldött, hogy Gyurkagyörgyöt kerítsék elé, s hozzák a gyűlés elejébe. Ahogy a két ember kilépett az ajtón, éppen Gáspár öcsémre találtam tekinteni, akinek a homloka verejtékben úszott, miközben nagy erővel írta a jegyzőkönyvet. Látván eme állapotát, rögtön megragadtam én is az alkalmat, vagyis rámutattam Gáspárra, és az emberekhez így szóltam:

- Tekintsen mindenki az öcsém homlokára! Ott a verejték megmutatja, hogy milyen könnyű dolog az írás. Én egész életemben ezt csinálom!

Hát ezzel a rövid szóval és egyszerre olyan becsületet szereztem az írás tudományának, hogy mindenki csak arról beszélt. Magasztaltuk az író embereket; s komolyan, majd pedig pajkosabban addig forgattuk őket, hogy észre sem vettük, amikor megnyílt az ajtó. Csak egy hang jelentette kiáltva:

- Itt van Gyurkagyörgy!

Mindenki az ajtó felé fordult, s az asztal mellől mi is erősen nyújtottuk a nyakunkat, de semmiképpen nem láttuk Gyurkagyörgyöt.

- Hol van? - kérdezte a gyűlésbíró.

Erre a két ember a lábak tájékán keresgélgni kezdett, majd onnét a mélyből kiemelt valakit. A karjaikkal felemelve, úgy tartották Gyurkagyörgyöt, aki csak akkora volt, hogy harmadrésze egy természetes embernek. Egyébként azonban semmi hiányosságban nem szenvedett, mert vállasnak is tetszett, a melle is szépen domborodott, és bajusza is elegendő volt, bár gyér szakállú egy kicsit.

Vagyis György helyett Gyurkagyörgy volt.

- Hozzátok ide! - rendelkezett a gyűlésbíró.

A két ember előrehozta, s ott az asztal előtt, velünk szemben, felállította egy padra. Mindenki szeretettel és derűsen gyönyörködött benne, miközben a gyűlésbíró kihirdette, hogy egyhangon pásztornak választottuk a következő esztendőre. Eme nagy szavak alatt úgy rebegett Gyurkagyörgynek az okos barna szeme, mint egy kedves mókusé. Csak akkor szilárdult meg a tekintete, amikor a bíró azt is tudtára adta, hogy a kihajtás alkalmával minden juhot meg kell majd vizsgálnia, tejelés tekintetében; ha aztán nem bízunk bármelyikben is, azt vesse vissza, de az elfogadott juhok után a sajtot megadni köteles!

Mindenki várta, hogy ugyan mit szól ehhez Gyurkagyörgy, de ő sokáig csak gondolkozott. Végre aztán, amikor legéhesebb volt a csend, csak ennyit mondott:

- Én nem kóstolgom őket!

Nevetett az egész gyülekezet, majd Gyurkagyörgy konoksága miatt úgy határozott, hogy maradjon minden úgy, ahogy azelőtt volt.

Úgy is maradt.

S hazafelé menet szinte szégyenkeztünk is azon, hogy valamit változtatni akartunk.

HÍRNÖK ÁRPÁD

Néha vadkantermészete van az időnek, máskor a tűz melege bújik belé. Most olyan volt, mint az imádság: a levegője tiszta, és a fénye komoly, s mégis szomorkás egy kicsit.

Aki teheti, üljön a napra ilyenkor.

Árpád is ott ült a grádics alsó kövén. Egy pillangó röpködött előtte, tapasztalt légi állat, pirossal díszített, fekete szárnyakkal. Bölcsen hajladozott, szép meggondolással, egyszer az Árpád fekete kalapja fölött s máskor tisztelen az arca előtt.

Mint az idő; ő is nagyon fiatalnak tartotta a fiút.

Tizenhárom esztendősnél csakugyan nem látszott többnek.

Ostort font a grádicson.

- Szállj a hegyire! - mondta a pillangónak.

S nevetett rajta, mert hol volt még a hegye az ostornak!

Estére, ha meglesz.

- Te kivel beszélgetsz, Árpád? - jött ki a házból az apja.

- Feketével s pirossal - felelte Árpád.

A gazda meglátta mindjárt a pillangót, s csak ennyit mondott:

- Ebből nem lesz pletyka.

- A virágoknak még elmondhatja... - felelte Árpád; s majd ő is, mint a lepke, a pillangóról az apjára repült.

- S maga hova megy? - kérdezte.

- Én Genfbe - mondta az apja.

Az ujjas a vállára volt vetve, s egy szigorú kicsi szivar a szájában. Annak a füstje felett erősen hunyorgatott, miközben szép lassan lement a fia mellett a grádicson. Még a kapuig sem ért, hát Árpád is ott van az oldala mellett.

- Hát te hová mész? - kérdezte az apja.

- Én is Genfbe - mondta Árpád.

Gondolkozott a gazda, hogy vajon eressze-e Genfbe a legénykét, de aztán úgy határozott magában, hogy jöjjön, hadd rezegjen neki is a füle. Annyit azonban mégis mondott neki, hogy a tudomány olyan, mint a méh. Árpád megértette a beszédet, s fűgén mendegélt az apja mellett, s pontosan kettőt lépett örökké, mialatt az apja egyet.

- Két korona egy forint - jegyezte meg egyszer.

Nemsokára a víz felé kanyarodtak egy köves utcán; s ott egy házba, amelyik éppen a víz partján feküdt, betértek.

Megérkeztek Genfbe.

Mint a báránnyel, Árpád az apja után úgy ereszkedett be az ajtón. Köszönés után sorjában kezét fogott mindenkivel, s a hogylét felől is feltette a kérdést, mint a nagyok. Jól tudta azt is, hogy legelsőben a genfi főnököt kell megkérdezni, vagyis a házigazdát, azt a gyér bajuszú, kicsi embert, aki kedvező villogással úgy állt az asztal mellett, mint a gondozatlan gyémánt. Szinte a ragasztott nevét is kiejtette a száján, pedig az a név utolsó szónak sem lett volna jó, nemhogy elsőnek.

Mert Tudós Csókának hívták.

Ő létesítette Genfét, ahol így vasárnap délutánonként összejönnek a gazdák, hogy a világhelyzetet megbeszéljék.

Most is voltak már kilencen, Árpáddal együtt.

Asszonyember annyi sem volt, mint egy pillangó.

- Hát te is eljöttél? - kérdezte a fiútól a genfi főnök.

- Most el - mondta Árpád.

Olyan értelme volt ennek, mintha a legényke Genf iránt nem lett volna teljes bizalommal, csak eljött most az egyszer, de ha valamit most sem intéznek, akkor Genf nem látja meg jövő vasárnap, hogy ő egy hét alatt mekkorát nőtt.

- No, ki hova tud, üljön le! - mondta a házigazda.

A pad végénél egy óriási sárga tök volt; akkora nagy, hogy szépen kifaragva bölcsőnek is elég lett volna. Árpád kijebbe hengerítette az óriási, sárga tököt, s arra lehúzódott. Ültében még a tök szárát is foghatta, mint a kantárt.

A többiek is hova tudtak, leültek.

S akkor a nagy csendben Tudós Csóka feltett egy füstös szemüveget ott az asztal mellett, s valami újságot, ami ott feküdt előtte az asztal lapján, komótosan a kezibe vett. Úgy tett, hogy vigyázzatok, mert olvasok! De csak tartotta maga előtt az újságot, s nem akart megszólalni. De aztán, amikor még a legyeket is felcsigázta, nagy megütközéssel így szólt

- Hinnye, az iskoláját!

S mint egy malomkövet, lassan leeresztette az újságot.

- Mi van benne? - kérdezte egy hang.

A genfi főnök levette a kormos szemüveget, s azt mondta: „Megszakadtak a tárgyalások.”

- Hol?

- Ahol tárgyaltak.

Úgy megjátszotta a gyér bajuszú, mintha jelen pillanatig az egész megszakadásról nem tudott volna semmit, pedig még a délelőtti ideje alatt is folyton tanulta az újságot, mint a leckét.

- S te azt csak most látád meg? - kérdezte az egyik, mire egy másik rögtön azt felelte:

- Amikor először látta, még nagyobbat káromkodott.

Nem szerette a tudós gazda, hogy beléltak a játékába. Nem is magáért csinálta, hanem a nagy hír miatt; s most úgy érezte, hogy maga az ügy is veszteséget szenvedett. A saját sérelmét nem is tekintette hát, hanem a békét szolgáló eseményt mozdította előbbre.

- A kegyelmes úr is elutazott - mondta.

- A miénk?

- Nem is a másé! - szólt egy hang.

Aztán csend lett. Az emberek maguk elé néztek, a legtöbbjük nem is pillantott. Csak nézték a levegőt, mintha azt lesték volna, hogy a sors felriasztott madara most vajon hova száll. Mert az ő sorsukról tárgyaltak: a lélekről, mely a háborút rég szenvedti immár; s a földről, amely kínjában nyöszörög már, mint a rab kutya.

- S most mi lesz?! - hangzott a csendben.

- Van még katona! - bizakodott valaki.

Egyszerre lobbot vetett mindegyiknek a szeme. Egyedül a genfi főnöknek jutott eszébe, hogy ebben a dologban pedig szájhősködni nem szabad. Éppen azért így szólott a többiekhez:

- Hó, egy kicsit, várjatok! Mert honvéd van, az igaz, s bátorságban sincsen hiba. De azt mondják, hogy egy magyar katonára öt ellenséges katona jut.

- Kell is annyi! - vágta rá rögtön az egyik ember.

S arra nagy kacagás lett.

S mint a jóféle szél az aggasztó felhőket, úgy elvitte a jókedv a szorongást s a bizakodás az aggodalmakat. Már nem bánták, hogy vége szakadt a tárgyalásnak. Jobb is így egyezzenek meg a katonák, vagy történjék valami más. Mert valami béke történni fog, annyi szent!

Mégpedig közelebbről.

- Sokért nem adnám - mondta az egyik -, ha legelőbb én hallanám meg azt a békehírt!

Mindenki jelentkezett, hogy a hírhallásban első akar lenni, csak éppen Árpád nem szólott egy szót sem. Igaz, hogy nem is lett volna illendő. A gyermek hallgasson, amikor a felnőttek ilyen nagy dologban törnek a fejüket, s zúgnak! S hát akinek az illendőség mellé még a méhet is oda kell példa gyanánt vennie! S ki látott valamikor is méhet, aki aranyos virággal megrakodva bonyodalomba keveredett volna?!

Senki.

- Tűzzünk ki díjat! - javasolta hirtelen a genfi főnök.

- A hírhozónak?

- Annak.

Az egyiknek jobban tetszett a javaslat, mint a másiknak: s ebben a népi Genfben, a kicsi folyó mellett, amely valahol mégis a tengerbe szakad, nagy buzgalommal tárgyalni kezdték. A tudós főnök címet ajánlott, hogy azzal tüntessék ki az első hírhozót, de haszontalan gondolkodása miatt szinte megverték. Valami eleven jutalmat szerettek volna kitalálni, amiben jövő van. S úgy is lett, mert hosszú csobogás után abban állapodtak meg, hogy a genfi cimboraság két csikót vegyen a hírhozónak. Két piros csikót, hadd hirdessék táncolva az örömet; s legyen a nevük az egyiknek Tavasz s a másiknak Virág, hadd járjanak együtt, mint eddig is örökké.

- S mi legyen a jel? - kérdezte valaki.

- A hírhozó jele-e?

- Az!

- Gyűjtsa meg a „Szégyenfát”! - mondta a genfi gazda.

Úgy néztek mind reá, mintha egyszerre mondták volna „Ejnye, amióta ez nem olvas újságot, egészen megokosodott!” S minden igazítás nélkül elfogadták, hogy aki elsőnek meggyújtja a „Fekete fát”, az kapja a két piros csikót.

- S aki másodiknak?! - pirított oda valaki.

Csakugyan bolondságot szólt a nagy hevületben, mert sem először, sem másodszor, hanem csak egyszer lehet a fát meggyújtani. Különösen az olyan fát, mint az a „Fekete fa”, amelyet a lábán szárazított ki a legények vére, akinek ott vették véré, szerelmi áldozatul, a fa alatt.

- Adjunk annak is valamit! - tüzelt mégis egy hang.

- Kinek?

- Aki másodszor is meg tudja gyújtani.

- Azé legyen a cím! - mondta Árpádnak az apja.

Arra is mind nevettek, hogy jól van, legyen hát azé a cím; s ebben a jól végzett munkában Genf vidáman széjjelbomlott. Mindenki jó reményben tartott hazafelé, s Árpád is az apja oldala mellett. Nem szólt a legényke semmit, csak villadozó szemekkel nézte, hogy az ígéret földjén miképpen táncol a két piros csikó.

S a kedve, mint a bölcs pillangó, lebegve röpködött a csikók felett. Már az út felét megtették volt, amikor az apja megszólalt:

- Gyűjtött-e a méhecske?

- Hozzáfogott - felelte Árpád.

- Nocsak, folytatni kell!

- De szabadság nélkül nem lehet.

Fürkészve nézte Árpádot az apja, de amikor a legényke szemiből s arcáról jót látott, azt mondta neki:

- Tőlem röpdöshetsz...

Ezt akarta Árpád, hogy szabadon röpdösni tudjon. Meg is fente mindjárt a szárnyait, s egy félóra múlva már takarodott a város felé; ami nyolc kilométerre volt a falutól. Volt ott a Küküllő partján egy beállóhely, ahol Árpád az asszonyt jól ismerte. Egyenesen odament, s azt mondta az asszonynak:

- Valamit meg tudna-e mondani?

Az asszony ismerte Árpádot, mert ők a szekerekkel mindig oda állottak bé.

- Meg én! - felelte neki.

- Akkor azt mondja meg nekem - folytatta Árpád -, hogy ebben a városban ki az az ember, aki a híreket legjobban s leghamarább tudja.

- Nyugdíjban van, tanár, s fehér szakállá van neki - magyarázta az asszony. S elmondta azt is, hogy mihelyen lakik. De többet aztán nem magyarázott, mert Árpád sebesen otthagya, s elment egyenesen a tanár úrhoz. Éppen otthon is találta az aggastyán urat. Ügyesen beajánlotta magát neki, s kedvesen engedelmet is kért a háborgatás miatt. S mindjárt úgy megkedveltette magát, hogy az öreg tanár a hónya alá ölelte, s azt mondta neki:

- No, mi kéne, fiam?

- Nekem két piros csikó - felelte Árpád.

Hamarjában nem tudta az öregúr, hogy csodálkozzék-e, vagy pedig ne értse a beszédet. De olyan igazi atyás volt, hogy Árpád elmondta neki az egész genfi gyűlést; s el a határozatot, ami az első hírvivőnek két csikót tartalmazott, amennyiben az Isten elhozná azt a nagy napot.

- Elhozza, fiam! - mondta a tanár.

- S hogy tudjuk meg? - folytatta Árpád.

- Hát lesni fogjuk.

- S maga nekem megmondja?

Mindjárt könny szökött az öreg szemébe, olyan különösen hangzott ez a kérdés. Mintha epekedve jött volna a mélyből, hogy vajon az úr megmondja a falusi gyermeknek is? A tiszta szív sóhajtása ilyen, amikor az angyalok közé kívánczik; vagy a szerelmes hangja, akit nem mindig vesznek észre...

Magához ölelte ismét a legénykét, s csak ennyit mondott neki:

- Gyere csak el mindennap...

Attól kezdve minden áldott nap a nyakába vette Árpád a nyolc kilométert, s vissza a másik nyolcat. Úgy zümmögött a nyár végi napon s a lankadó mezők fölött, mint egy méh csakugyan. S a hírek tarka mezejéről valami aranyos port is mindig hozott, egyszer piros virágról s máskor nagy tarkáról. De zümmögött nap nap után, s egyszer, egy pénteki napon, még ifjú délutáni időben, nagy örömben, sírva találta az aggastyán tanárt. Úgy megijedt Árpád, hogy a szíve repdesni kezdett, s még a torka is összehúzódott rögtön, mert nem tudta, hogy mi végre fog szólalni. De valami vigasztalót mégis mondani akart.

- Ki pénteken sír, vasárnap örvend... - mondta tehát.

Abban a percben az aggastyán ember felkapta fehér szakállát.

- Fuss, Árpád! - kiáltotta.

Olyan volt az arca, mint vihar közben a nap.

- Hova fussak? - kérdezte a legényke.

- Gyűjtsd meg a „Fekete fát”!

- Hát béke lett?

- Igen.

- S vége a háborúnak?

- Vége!

Árpád akkorát szökött, mint egy sáska, amelyik a lábával hegedül.

S úgy eltűnt, mint reggel a csillag fénye.

De egy óra múlva már égett a „Fekete fa” a falu felett a dombon, s az emberek sereglettek oda a mezőről. Lobogva futottak, mint a kinyílt börtönből a megszabadult rabok, s örömben sírva rajzoltak az égi fa alatt. Észre sem vették, hogy jön a vihar. De a vihar jött, s a zápor eloltotta a fát, hogy félig leégve nyöszörögjön a felhők alatt.

MUNKÁCSI SAPKÁK

Negyven után az első esztendőben valahogy úgy történt, hogy amikor a tél érkezett, én is éppen akkor látogattam meg, otthon a faluban, a családi kört. Mivel az időben megbolydult idők jártak a világ felett, örömeikről és bajokról egyformán sokat virágozott esténkint a szó. Az időjárás is úgy akarta, hogy emlékezésben és szóban éljenek a falusiak, mert a szüntelen havas eső és a lábbelit pusztító sár mindenkit a házba szorított.

Ahogy mondám, azok az esték különösen érdemesek voltak és termők, mert hol a férfiak jöttek el, hogy a világ számára igazságot osszanak; hol pedig az asszonyemberek telepedtek oda fonógépeikkel.

Azon az estén is például, amikor megérkeztem, egyszerre három asszonyt nyomott bé a sötétség az ajtón. A fonógép tornyáról mindjárt levették a takarót, az idősebbik a főhelyre telepedett, s a két fiatal a kályha mellé. S már surrogott is a gép, mind a három. A macska belémártotta a fülét a zajba, s a szeme pattogni kezdett, mert nem tudta eldönteni semmiképpen, hogy a három pergő orsó közül melyiket figyelje. Derűsen s nagy várakozással éppen a macskát figyelte mindenki, amikor ismét kopogtattak az ajtón.

- Szabad! - mondta Ágnes, a háziasszony.

Egy nagy termetű ifjú legény büllent bé a lámpavilágra. Tele szájjal s félig röhögve köszönt, mintha csak annyi esze lett volna, hogy saját magán nevessen. Mezítláb volt és hanyag ruhában, de a kedélye olyan gazdagnak látszott, hogy abból felöltözhattünk volna valahányan.

- Te vagy-é, János? - kérdezte Ágnes.

- Nézzen meg, mert én nem látom magam - felelte János.

Kacagott hozzá, s mi is nevtünk.

- Miért nem méssz inkább a leányokhoz? - folytatta Ágnes.

- Nekem a nyomáson is jó - felelte János.

Abban a percben mind a négy asszony úgy nézett Jánosra, mintha tövisbokrot akartak volna a meztelen lába elé ültetni. Nem szerették, hogy nyomásnak címezte ezt az alkalmat a legény, hiszen a nyomás a határnak az a része, amely megtermette már a magáét, s így a barmok járhatnak immár rajta bátran.

Rá is szólt Ágnes a legényre mindjárt:

- Sapkát adok neked, ha ilyeneket mondasz!

- Munkácsi sapkát! - tette hozzá az egyik fiatalasszony.

Erre a „munkácsi sapkára” úgy kezdtek nevetni az asszonyok, hogy a fonógépek is egyszerre megálltak. De most az egyszer János kiesett a nevetésből; s én sem értettem, hogy mire megy az a munkácsi sapka. Annyit azonban láttam, hogy nagy jelentése lehet a „munkácsi sapkának”, ha már Jánosnak odaígérték, s a gépeket is megállították miatta.

- Hát ammi? - kérdezte János.

Én is a legény pártjára álltam, hogy csakugyan mi az a „munkácsi sapka”.

- Nagy történet van leborítva véle - mondta az egyik asszony.

S mind Ágnesre néztek, amiből nyilvánvaló volt, hogy ő őrzött valami történetet a sapka alatt. Az alkalom kedvezőnek látszott arra; hogy a sapkát felemeltessük Ágnessel; s hozzá a havas eső is kopogott az ablakokon, mintha ő is a történetet sürgette volna. János pedig egyenesen napsugár szeretett volna lenni, aki Ágnest rózsabimbónak tekinti.

- Nézzünk bé a sapka alá! - szóltam szóval is.

- Oda bé lehet - felelte Ágnes.

S beszélni kezdett.

Azaz kezdte, hogy a tavaly ősszel valahogy mindenki azt gondolta, hogy immár az övé a világ. A nagy pezsdületben szinte az egész falu neki akart szökni a keresetnek, de Szász Gyula neki is szökött. Mert Szász Gyula azt csinálta, hogy még októberben ötven sapkát vásárolt össze a sapkásoktól. Ötven báránybőr sapkát, mind feketét. S azt az ötven sapkát mind elvitte a felső vidékre, a kicsi oroszokhoz. Egy hét múlva sapka nélkül jött vissza, de a zsebe teli volt pénzzel. Másnak nem, de nekik, néhány asszonyoknak, elbeszélte az ő szerencsés útját; s azokkal a festő szavakkal úgy fellelkesítette őket, hogy nyugtuk kezdett nem lenni. Az eszük egyebüttl sem járt, csak a fekete sapkán, mint a bokréta. Van egy asszony, bizonyos Szabó Márta néni, s az különösen úgy megbolondult, hogy minden este sapkával feküdt le, s minden reggel úgy ébredett fel.

- S hát napközben? - kérdezte János.

- Azt kérdezd meg napközben! - felelte Ágnes.

Egyszóval Márta néni úgy beléesett a sapkagondolatba, hogy az egyik napon elment Ágneshez, s azt mondta neki, hogy ne szóljanak senkinek, hanem vegyenek rengeteg sapkát, s azokat vigyék el ők is a felső vidékre. Nem is szóltak senkinek, hanem elmentek ketten a városba, s fejenkint ötven sapkát kiszorítottak a sapkásoktól. Akkor titokban hazavitték, ki-ki az ötven sapkát, s bédugták az ágy alá. Elmúlt két nap, s a harmadikon azt mondta Gyula, hogy holnap indulunk, asszonyok!

- Mingyárt elmennek! - szólt közbe János.

- Hallgass, mert téged nem visznek! - mondta az egyik asszony. S úgy is lett, mert másnap elindították hárman a százötven sapkát, hogy a felső vidékre vigyék; vagyis Munkácsra. Váltottak három jegyet, de hogy takarékoskodjanak, a személyvonatra váltották a jegyeket, nem a gyorsvonatra. S ez volt az első baj, mert amikor Désig eljutottak, ott azt mondták a vasutasok, hogy Munkács felé több vonat nem indul, csak éppen még egy árva gyorsvonat. Nem szerették ezt a mondást, de mégis bementek a váróterembe, hátha valami személycsoda mégis történnék. S ott a váróteremben tanakodni kezdtek, hogy most immár mit csináljanak, Márta néni azonban mindjárt kiesett a tanakodásból, mert sírva fakadt, hogy ilyen hamar akadályba ütköztek. Olyan keservesen sírt, hogy az utasemberek közül többen is odamentek, hogy mi találta azt az asszonyt. Amikor meghallották a sírás okát, azt tanácsolta egy ember, hogy egyet se törődjenek semmivel, hanem üljenek olyan vonatra, amilyen van. Gyula is úgy vélekedett, hogy csakugyan ne pazarolják a különbözetre a pénzt, hanem üljenek fel a gyorsra. Vagy adjanak személyvonatot! Mások is voltak még személyjegyesek, s azok is mind Gyulát választották vezérnek.

- No, Gyula mingyárt főispán lesz! - mondta János.

- Elgázoltalak a vonattal, ha még egyet szólasz! - fenyegette meg Ágnes.

Erre mind nevettek, s Ágnes bérobogtatta a gyorsvonalat: S hamar az elégtelen jeggyel egy közös kocsiba mind feltömörödtek. Aztán a vonat elindult, s ők várták, hogy mi lesz. Egyszer hát jön a kalauz, s azt mondja, hogy kérem a jegyeket! Elsőnek éppen Márta néni esett a kezibe. A kalauz elvette tőle a jegyet, s nézte. Egy darabig a jegyet s azután Márta nénit. Végre megjött a szava is, de csak annyit mondott, hogy rá kell fizetni. Márta néni abban a pillantásban ismét sírni kezdett, mire egy gyenge nadrágos ember odakiáltott, hogy ki bőgeti azt a székely asszonyt?! Erre Gyula is nekibátorodott, s azt kérdezte a vasutastól, hogy ugyanbiza miért kéne ráfizetni. A vasutas azt felelte, hogy azért kell ráfizetni, mert személyjeggyel gyorsvonalon utaznak.

- Az nekünk baj - folytatta Gyula -, mert mi mind utáljuk a gyorsvonalat; de hát mit csináljunk, ha személy nincsen!

A vasutas azonban nem akarta belátni a szorult helyzetet, hanem mindenkitől elvette az elégtelen jegyeket, s azokkal eltűnt.

- Még látni fogják! - szolt megint János.

Ágnes megnézte Jánost, de most felelni sem tudott neki, a vasutas olyan hamar visszajött. De nem egyedül, hanem az ellenőrrel. Márta néni ismét sírni kezdett, hogy most már mind rájok gyűlnek a vasutasok, de a sírás hiábavaló volt, mert az ellenőr felállította a szabályzatot: vagy fizetnek, vagy leszállnak! Erre Gyula felugrott a helyéről, s úgy fogott a beszédbe, mintha gyűlésben lett volna. Azzal kezdte, hogy szegény járatlan székelyek ők, akik csak a fejük után tudnak gondolkozni, s nem a szabályzatok szerint. Mire ennyit mondott, már őket pártolta mindenki, aki a kocsiban ült. Ez a néphangulat annyi eredményt kiszorított, hogy csakugyan nem szállították le a vonatról őket, s fizetni sem kellett abban a helyben. Csak jegyzőkönyvet ígért az ellenőr, amit az utolsó állomáson fognak készíteni, s annak alapján aztán otthon fizetni fognak. Szép eredmény volt ez is, mert Márta néni mindjárt abbahagyta a sírást, Gyula pedig azt mondta, hogy a jegyzőkönyvet még valami megakaszthatja.

- Megakasztom én! - jelentkezett János.

Gyula is ott nőtt fel azonban, ahol János, mert addig mesterkedett, amíg a jegyzőkönyvből csakugyan nem lett semmi. Ezt úgy hajtotta végre, hogy a Munkács előtti állomáson, a János legnagyobb ámulatára, mind a hárman leszálltak a vonatról, ott autóbuszra ültek, s úgy mentek bé Munkácsra. Így az első bajtól megszabadultak, de a helyében már ott volt a másik, vagyis nem volt szállás. Gyula álldogált egy darabig a két asszony mellett, de abból nem akart szállás lenni. Végre egy fiákeresnek szemet szűrt, hogy olyan idegenül álldogálnak, leszállt a bakjáról, s odament hozzájuk. Mindjárt azt kérdezte, hogy szállás kéne, ugye?

- Nem, mert jegyzőkönyv! - kacagott belé János.

Ágnes most nem törődött Jánossal, hanem Márta nénivel felült a kocsis kocsjára, s azon elmentek a fiákeres házához.

- Hát Gyula? - kérdezte János.

- Eredj, keresd meg! - felelte Ágnes.

S csakugyan Jánosra bízta, hogy Gyulát ott keresse, ahol akarja. Ők ellenben kaptak a kocsisnál egy szobát, ahol a száz darab sapkát bétették az ágy alá, maguk pedig a kályha mellé álltak, hogy melegedjenek. Éppen akkor lépett bé a kocsis, akitől Márta néni megkérdezte, hogy a kályhában mikor volt tűz, mire a kocsis azt felelte, hogy abban még soha. Tűz helyett azonban elévettette a sapkákat, s egymás után sorjában mind a százat felpróbálta. Akkor megdicsérte a sapkákat, s azt mondta, hogy másnap menjenek el a szomszéd faluba, mert ott

éppen hetivásár van, s nagy keletje lesz a portékának. Másnap csakugyan elmentek a megnevezett faluba, de egyetlenegy sapkát sem tudtak eladni, s mégis, csak kilencvenkilencet hoztak vissza.

- Egyet ellopott valaki! - fedezte fel János.

- S éppen azt, amit neked akartam adni! - mondta Ágnes.

Mindenki nevetett, csak éppen a fiákeres nem, mert ő jobban bánkódott a hiányzó sapka miatt, mint maguk az asszonyok. Bánatában ismét rakosgatni kezdte a fejére a sapkákat. Egyiket a másik után. Ettől úgy kimelegedett a feje, hogy furcsákat kezdett mondani. Vagyis előadta, hogy ő csak véletlenségből él, mert a világháború alatt pusztító járvány volt azon a vidéken, s aki megkapta azt a járványos betegséget, azt nem is gyógyították, hanem a halottakkal együtt mindjárt eltemették. Éppen ő is beteg lett akkor, bárha nem a járványos betegségben, de a többivel együtt mégis a gödörbe tették őt is.

- Mi a neve? - kérdezte János.

- Nem mi kereszteltük - felelte Ágnes.

Abban a percben egészen megváltozott János, mert harag és indulat látszott rajta.

- Mért akarod tudni a nevét? - kérdezte az egyik asszony.

János elszántan így szólt:

- Agyon akarom ütni!

- Hát azt miért?!

- Azért, hogy ne hazudják akkora nagyot!

Ágnesnek rosszul esett, hogy János agyon akarja ütni a fiákerest, aki nemcsak szállást adott nekik, hanem a sapkákat is szerette. Annyira zokon vette a János hirtelen haragját, hogy a sapkák történetét tovább nem akarta mondani. Kérték az asszonyok, s kértem én magam is, hogy mondja tovább a kilencvenkilenc fekete sapka történetét, de semmiképpen nem akarta. Végül még János is megereszkedett, s azt mondta, hogy most az egyszer még megbocsát a fiákeresnek, ha többet nem hazudik.

Ágnes azonban úgy felakasztotta ég és föld közé a sapkákat, hogy onnét levenni egyet sem lehetett.

Az egész telet ott töltötte mind a kilencvenkilenc, haszontalanul.

ÖREG FIÚ, DECEMBER

Azokban a gyermeki esztendőkből, amikor a való világot már nemcsak megismertem, hanem kezdettem is abban magamnak rendet csinálni, azt gondoltam, hogy az esztendő egy öreg ember. Halhatatlan öreg ember, akinek van tizenkét fia. S a tizenkét fiú közül a legidősebb December.

Hát azóta már sok naptárba belenéztem, de a hónapokat most is úgy tekintem, mint az esztendő fiait. Természetesen a múltó idők alatt, s velem együtt, megnőttek ezek a fiúk is, sőt nem is fiú már December, hanem ember.

Bölcs ember.

Ha van is manapság bölcs ember, elegendő nincs. Pedig ilyen háborgó világban is, mint a mai, a sok is kevés volna ebből. Nem csoda hát, hogy oly türelmetlenül és jó reménységgel vártam Decembert az idén. Gondosan gyűjtöttem, és gyöngéden melengettem minden hírt, ami az érkezéséről szólt. De amikor megtudtam, hogy nem a hét első napján, hanem csak csütörtökön érkezik, akkor egy kicsit elgondolkoztam. Nem lehetetlen, így tűnődtem magamban, hogy ez az öreg és bölcs December is megváltozott az idővel. Talán még novemberben tagja lett valami társaságnak, melynek az emberei csak csütörtökön léphetnek porondra. Vagy egészen új rendet akar: olyan rendet, melynek a szabályai szerint, a legaprólékosabb pontossággal, most már csütörtökön fog kezdődni a hét, a hónap, minden nagyobb esemény s talán a nagy világban a korszakos fordulat is!

De hát csak olyan volt ez a gondolatom, mint a röppenő madár.

Jött és elment.

Aztán ismét munkában és bizakodásban, vagyis a megszokott mederben múltak a napok; majd elkövetkezett a szerda is.

Vagyis November utolsó napja.

Nagy várakozásban és jó egészségben voltam, amikor reám szállott azon a napon az este. Így aztán könnyűszerrel tudtam gondoskodni arról, hogy kellemes meleg legyen a szobában, s más egyebet is, ami vendégnek csak jó lehet ilyen téli időben, azt is mind előkészítettem. Így vártam Decembert, aki a szelek és a csillagok menetrendje szerint, éjfél után egy másodperccel meg is érkezett. Ahogy megpillantottam őt, bizony úgy tűnt nekem, mintha sápadt és törődött lett volna. S talán mogorva is egy kicsit. Hirtelen nem tudtam de nem is tudhattam, hogy mi az oka megviselt állapotának; valami betegség-e vajon, vagy váratlan csalódás, amit a mindenség útjain szerzett esetleg. No mindegy, gondoltam magamban, s oly kedvesen köszöntöttem és olyan örömmel, mintha rajta is csupa derűt és bizakodást láttam volna. Leültem közel a kályhához, s ami jó falat és üdítő ital volt a házamnál, azt mind odahordtam neki. Jónéven is vette ezt a figyelmet, mert a vonásai hamarosan és láthatólag enyhülni kezdtek, s a szemében a fény is nemsokára rokon lett a csillagok fényével.

- Miképpen szólíthatom? - kérdeztem tőle.

Meglepődve nézett reám December, mintha nem értette volna az én nyájas és tiszteletadó kérdésemet; vagy még inkább, mintha tudatlanságot gyanított volna szavam mögött.

- December vagyok! - mondta.

- Ó, azt én tudom - feleltem neki -, hiszen nem most találkozunk először. Sőt a tavaly is, pontosan ebben az órában, volt egymáshoz szerencsénk, de mi több, még harmincegy felejthetetlen napot is töltöttünk akkor együtt. Azóta ugyan sok minden történt a földön, s bizony itt nálunk is, de kedves és huzamos együttlétünket nem felejtettem el.

- Én is emlékszem - mondta December. Sőt tudok egyebet is, úgyszólván mindent tudok, mert azóta találkoztam már mind a tizenegy öcsémrel, s azok apróra elbeszéltek nekem mindent. Csak éppen egyet nem tudok. Nevezetesen azt, hogy az én megszólításom dolgában miért volt bizonytalanságban az imént?

No, gondoltam magamban, erre nem lesz könnyű a válasz. Mit tegyek, hogy szíves házigazdának és példás embernek egyaránt jó legyek? Soroljam el mindazt, aminek bokros szele felröppentette számról ama tapintatos kérdést? Kérdezzem meg, példának okáért, hogy egy esztendő leforgása alatt nem változott-e meg, esetleg gyökeresen? Érdeklődjem aziránt, hogy hideg helyett vajon nem meleggel foglalkozik-e? Vagy kérdezzem meg talán, hogy ők, tizenkét testvérek, maguk között is, nem szólítják-e időszak-társnak egymást?

Hát nem magyarázkodtam, hanem bizva érett eszében, mely félszavakból is ért, egyszerű módon megkérdeztem:

- Szólíthatom-e úrnak, December úrnak?

S jól tettem, hogy kacskaringó nélkül szóltam, mert December nevetni kezdett; majd bölcs derűvel mondta nekem:

- Hát barátom, se úrnak ne szólítson engem, se más címmel ne tiszteljen engem, mert egy esztendőn keresztül velem semmi változás nem esett. Egyszerűen December vagyok most is, mint tavaly s mint a megelőző években is, véges végig visszafelé, amióta csak vagyok. A felfogásom nem módosult, s megtartottam a régi szokásaimat is. Hideg a természetem, de a becsületből nem engedek, s a szívem forrón dobog a karácsonyi örömben. Szeretek havazni, s minden lehető elkövetek, hogy éjjelenként a csillagok ragyogni tudjanak. A kedvem fénylik néha, s máskor elborulok, de eme váltogató hullámmögött mindig egyforma és változatlan vagyok. S az is maradok örökké. S így van ez rendjén, tessék elhinni. Mert aki igaz ok nélkül megváltoztatja magát, az végül a napokkal és az éjszakával, az órával és a perccel együtt fog változni. Így jön aztán a rend helyébe a rendetlenség, amikor senki sem tudja, hogy valójában hol van az ő helye, és mi legyen a dolga.

- Némi igazság van a dologban - jegyeztem meg.

- Némi?! - folytatta December. - Merőben igaz, mert hiszen az értelem mellett erre tanít a tapasztalat is, amiből szereztem már éppen eleget. És a példa, kedves barátom! Az is erre tanít, ama számtalan példa, amelyek közül most csak egyet akarok említeni. Mégpedig azt az egyet, amelyet a mi családunk mutat. Ugyanis, amint tetszik tudni, mi tizenketten vagyunk testvérek, de valahányan más-más természetűek vagyunk. Ennek folytán mi okosan és megértéssel úgy osztottuk be egymás között a munkát, hogy közülünk mindegyik azt végezhesse, amit a természete szerint ezen a földön legjobban végezni tud. Január öcsémnek, például, marasztalni kell a havat, vagy mindenképpen szerezni a felhőkből, ha nincs. Februárnak meg kell törnie a jeget, és reményt sejtetni a világgal. Aztán Március felébreszti a földet, és rábeszéli a napot, hogy a reménység ígéretet fényes diadalra vigye. Április megküzd a mulandósággal, mint egy szeles és vad kölyök. Május már a győzelmet hirdeti, és annak tiszta mámorában a szíveket szerelemre összeszerzi. Utána Június harsány kedvében elől jár, amikor a föld minden lényei énekelnek. Július aztán áldásba borítja az országok földjét; Augusztus pedig busásan fizet annak, aki dolgozik. Szeptember iskolába küldi a gyermekeket, a fákat pedig és a növényeket bölcs megnyugvásra tanítja. Október megcsinálja a szüretet, hogy bánatban és örömben egy-

aránt kéznél legyen a bor. November pedig meggyászolja a bajba jutott világot, melyet én már csak mesével tudok hitben megtartani, de én megtartom őt a hitben, egészen addig a napig, amíg eljön a Messiás a földre.

Meghatottan néztem Decemberre.

- Nagy szerencsének mondható - szoltam megnyugvással -, hogy legalább az Esztendő fiai így gondolkoznak.

- Szerencse bizony - hagyta helyben December. - Talán az emberiség legnagyobb szerencséje. De a sors őrizze is meg az embereket attól, hogy az Esztendő fiai között is felboruljon a rend, és kitörjön a testvéri háborúság! Az ég óvja meg a világot attól, hogy például Január öcsém, irigységből és hatalomvágyból, Július helyére törjön. Mert ez az egyetlen törvényszegés is pusztává tenné a földet!

Eme rettentő villantásra úgy megborzadtam, hogy így kiáltottam fel:

- Még a gondolat is borzasztó, December úr!

- Úr?!

- Ó, bocsánat! - mondtam.

Bölcsen és nagy jószággal meg is bocsátotta bántó elszólásomat December, mert mosolyogva folytatta:

- De hát arról szó sincs, hogy Január, vagy bármelyik másik öcsém változtatna a természetén. Mi nem kelünk fel a természeti törvények ellen. Június nem akar jéggel uralkodni, s nekem sem jut oly hiú gondolat eszembe, hogy kivirágoztassam a fákat. Egyedül arra törekszem, hogy legyen tisztességes hideg. A lehetőség szerint befödöm hóval a vetéseket és a vizeket jéggel. Pilinkéztetem a hópelyheket, hogy a szemek s főleg a gyermekek gyönyörködjenek bennök. Mert bizony én is sokat gyönyörködöm a gyermekekben, miközben ott is csúszkálni vágyakoznak, ahol nem lehet, s miközben játszanak az én csillogó havammal, és bolondos jókedvvel keringenek a jégen. Ha csak tudom, a férfiaknak is megízesítem a munkájukat, mit a jó meleg szobákban és a hivatalokban végeznek. A lányoknak mulatságot szerzek, a fiuk tudományát pedig gyarapítom. A kedves öregeknek meggyújtom a tüzet, hogy annak a melegénél a hosszú életben reménykedjenek, és a lángjánál az elmúlt szép időkre emlékezzenek. A szép asszonyokra felsegítem a puha bundát, és megcsípem a fülük cimpáját.

- Meg-e? - kérdeztem mosolyogva.

Erre csak bölcsen kacsintott December, s változás nélkül folytatta:

- Szóval hát mindenkinek kiosztom a hideg igazságait, és különösen megdidergetem azt, aki békétlen dologban járja az utakat. A városokban felvirágoztatom a színházakat, s a fálvakban is az éneket és a táncot, adván azonban elegendő pihenést is a föld munkásainak. A fákat fehérbe gyöngyözöm, a madaraknak búvóhelyeket ajánlok, a medve álmait mézzel békenem, és a nyári bűnök miatt éheztetem a farkasokat. Néha ropogósra készítem a havat, s máskor megpuhítom, hogy ne unja magát. S amit legjobban szeretek, mesét mondok az embereknek, de azok között is legfőképpen a gyermekeknek és a szegényeknek.

Hát bizony, gondoltam magamban, ezek szerint van dolga elég ennek a szegény öreg Decembernek! Pedig a disznóölést még nem is mondta; sem az ártatlan csemetefenyőkről nem emlékezett meg, akiket levágnak karácsony előtt. De hát nem akartam ezekről szólni, hogy a gondjait ne szaporítsam még én is. Inkább a mese dolgában tettem fel egy kérdést, szólván:

- Meghat engemet, hogy leginkább mesét mondani szeret.

- Hát igen - tűnődött el December. - Legjobban szeretek mesét mondani, mert abban az igazság mindig él.

Valahogy úgy mondta ezt, mintha már ő is belenyugodott volna abba, hogy az igazság valóban csak a mesében élhet. Szép dolog ugyan a bölcsesség, gondoltam magamban, de azért annak is határt kell szabni! S ez már, ez a hiedelem a határon túl van! Mert nem lehetséges, hogy az igazság hontalan legyen, s csak egyedül a mesében találjon menedéket!

- Csak a mesében lenne igazság?! - kérdeztem.

- Ott biztosan - felelte December.

- Hát akkor - folytattam békétlenül - mi csak haszontalankodunk, amikor küszködünk az igazságért?! Nem volna-e akkor jobb, ha mi magunk is mesébe bújnánk, ahol legalább együtt lehetnénk az óhajtott igazsággal?!

Erre jóságosan nézett reám December, és azt mondta nekem:

- Kedves barátom, vannak emberek, akiknek olyan az élete, mint a mese. Kevesen vannak ugyan ilyenek, de az örök igazság ezek miatt könyörületes az emberi nemhez.

S ahogy ezt kimondta, mindjárt készülődni is kezdett.

- Hát most elmegyek - mondta -, mert sok a dolgom. Havazni kell, s a szent Borbála ágyúját szorgosan megpucolni; aztán elkészíteni az utat a Mikulás barátom számára, és részt venni a Szűz örömeiben, a fogantatás boldog napján. S így tovább, napról napra, egyik gondról a másikra.

- Mindenki hálás lesz! - mondtam tiszta szívvel.

Erre December elnevette magát, majd szomorú mosollyal legyintett, mondván:

- Különösen Szilveszter!

Nagyon látszott az arcán és hát a hangjából is érezni lehetett, hogy bizony nincs valami jó véleménnyel Szilveszter felől.

- Nem hinném - mondtam neki -, hogy Decemberségedet Szilveszter ne szeretné.

- Szeret, de eltemet! - felelte December.

Egyebet én sem tudtam erre mondani, csak azt, hogy hát ilyen az élet. S nem tudott December sem ennek ellene mondani semmit, hanem csak bölcsen bólogatott. Aztán elment az Esztendő öreg fia, hogy szorgosan téli munkához lásson.

Mindenekelőtt rengeteg hópelyhet kellett csinálnia, mert November a készletből már elég sokat elfogyasztott.

TEREMTETT VILÁG

Megszomorította Ádámot és Évát az Isten, de az emberek vigasztalásul nekik adták azt a napot, amelyik karácsony előtt van. S ha már az övék lett, nem törődtek semmi bajjal ezen a napon, hanem összebújtak szegények, s szerelmükben úgy megnyújtották az éjszakát, hogy a hajnal reggel is tartott. Pihegve szenderegtek még akkor is, amikor a tekintetes úr a felesége mellől átdörmögött a műhelybe:

- Lőrinc, fölkelte-e?!

Mint amikor távoli dörgésre két hímes lepke felröppen, abban a pillanatban úgy kapott szárnyra a Lőrinc két szeme.

- Föl, föl! - mondta gyorsan.

Utána szélesen és urasan terült el újból a csend; csak azt lehetett hallani, hogy Ádám és Éva valahol pihegnek; s majd a tekintetes asszony puhán a másik oldalára fordul, s azt mondja:

- Samu, szundítsunk még...

Kettőt vagy hármat rebtent még a Lőrinc szeme; s azután vidáman felült a szalmazsákon, mely a földre volt nyújtóztatva, az asztalosműhelyben. A feje könnyedén körülfordult, de a műhelyben még a hajnal uralkodott. Némi derengést csak a hópolyhek okoztak, a két ablakon keresztül. Valahol a szobában, mint a szarkák királya, úgy ketyegett egy óra; majd megroppant egy frissen ragasztott bútordarab, mintha az órát meg akarta volna ijeszteni.

- Működnek... - mondta Lőrinc.

Adtán meggyújtotta a lámpát, egykettőre felöltözött, s a vaskályhában tüzet rakott. Lobbanásokkal égett a forgács, majd pattogni kezdett a fenyőfa, s a kályhacsőben kanyarogva sikamlott fölfelé a láng.

Virradni kezdett.

Odament Lőrinc az ablakhoz, mely az országútra mutatott, s kinyitotta mind a két ablak-szárnyat. Kihajolt a téli világba, mely magát derengetve egymagában mulatott, olyan játékos volt. Nagy pelyhek imbolyogva szálldogáltak, módos és bársonyos pelyhek, kedvük szerint összevissza s mégis igen nagy rendben. A drótokon és a kerten puhán megültek, s megültek a házak fedelén is, csupán az országút változatos gödreiben hervadtak el. Néha egy-egy falusi tűnt elé, mint a baktató rejtelem; egyszer szekér is jött olyan nyikorgással, mintha az ember földre vágyakoztak volna a kerekek.

Ilyen volt a reggeli teremtett világ.

Elgondolkozott Lőrinc az örökkévaló Mesteren, aki forgatja a napot és az éjszakát, s olajozza a nyekergő világot; aztán kitakarította gondosan a műhelyt, s az ujjast a vállára kanyarította, hogy szokás szerint induljon a pékhez. Máskor csak kilépett szó nélkül a házból, s elhozta a napjára valót, ami egyforma volt örökké. Most azonban olyan virgonc volt és duzzadó, hogy legszívesebben bément volna a tekintetes asszonyhoz, s őt az ura mellett pajkosan megcsiklandozta volna, hadd örüljön ezen a szép napon.

- Megyek, tekintetes asszony! - szólott által a bétett ajtón.

- Nyolcat hozzá! - hangzott vissza.

- Miféle nyolcat?

- Zsemlét.

- S kenyeret ne?

- Hozzál azt is, mint máskor.

Azt sem tudta Lőrinc, hogy hamarjában hova legyen el, úgy megzavarodott a nyolc zsemlétől. Nyolcat?! Ilyent nem hallott még, pedig tíz hete már, hogy itt inaskodik; s tíz hét alatt mindennap ő hozta reggel a zsemlét. De csak kettőt! Kettőt a tekintetes asszonynak, mert ők ketten a mester úrral mindig kenyeret ettek. Azt fognak enni ma reggel is, hiszen mondá, hogy hozzon. De akkor minek kell a nyolc zsemle?! Egyedül akarja megenni? Vagy vendégek érkezének?

Nem tetszett Lőrincnek, hogy két zsemléről nyolcra fordult a világ.

- Furcsák az asszonyok... - mondta magában.

De nem vitatkozott, hanem elment a pékhez, s megkérdezte tőle, hogy miképpen töltötte az éjszakát. Azt felelte a pék, hogy az éjszakát úgy töltötte, mint a róka; aztán kitette Lőrincnek a mindennapos kenyeret s a két zsemlét.

- Maga sem mindentudó - mondta Lőrinc a péknek.

- Hát mit nem tudok? - kérdezte a pék.

- Azt, hogy nyolc zsemle kell s nem kettő.

Ha annyi kellett, annyit kapott; s vihette. Vitte is Lőrinc egy nagy papiroszacskóban, ami nem járt másnak az egész környéken, csak az asztalosnénak. Már egészen világos volt, amikor a fiú kijött a boltból. Szinte úgy tetszett, hogy néhány perc alatt ezt a világosságot is a pék csinálta, s azt is nyilván az asztalosné számára, hogy keljen fel az ura mellől.

- Huncut a pék... - gondolta Lőrinc.

S amint fűtyörészve mendegélt hazafelé, hát jön szembe egy legény, akivel egyfalusi volt. Mind a ketten megörvendettek, hogy karácsony szombatjának nyitása idején ilyen jó ismerőst rendelt az Isten. Lőrinc elmondta, hogy éppen kenyeret és zsemlét viszen a péktől; s el a legény is ragyogó szemmel, hogy a kedvesének akar valami ajándékot vásárolni, mivel a farsangon egybekelnek.

- Jó dolga lesz - mondta Lőrinc.

- Nekem-e?

- Együtt.

Nevetett a legény, hogy bizony nem lesz rossz dolog az egybekelés; majd megkérdezte Lőrinctől, hogy a szent ünnepre hazajön, ugye?

- Még nem szóltam a mesternek - mondta a fiú.

- Hát szólj.

- Gondoltam, hátha magától is küldeni fog.

Egyetértettek abban, hogy kérni nehéz dolog, ha valakinek olyan természete van, de azért mégis meg kell tenni. Már eddig meg kellett volna, mert ma ünnep szombatja van, s este már szent este. Ne szemérmeskedjék hát Lőrinc, hanem rögtön kérezkedjék, amint hazaviheti a zsemlét.

- Én nem szólok! - mondta mégis a fiú.

- S mért? - kérdezte a legény.

- Ha benne nincs annyi becsület, legyen a Heródes barátja.

Gondolkozott egy kicsit a legény, majd megkérdezte, hogy hol lakik az asztalos. Azután nagy búcsúzkodással elváltak, hogy menjenek külön-külön céljuk felé. Már bánta Lőrinc, hogy büszkeségében így megátalkodott, de most már a szó is kötötte, nemcsak a természete. Hirtelen az jutott eszébe, hogy most, amikor hazaérkezik, az egyik zsemlével megcélozza a mester úr fejét, a másikkal a tekintetes asszonyt. S látta is már, hogy repül sárgán a zsemle s koppan! S utána előrelökken a mester úr szeme, mint ahogy kiugrik a haragos kutya a kapuba; s rebeg az asszony szeme is, mint a megriadt, kék tollú madár.

Nevetett az élvezetben.

Ahogy benyitott az ajtón, hát a mester már ott van a műhelyben. Borzos volt és vidám. Derékon felül még éjjeli ember volt a hálóingben, de már rajta volt a zöld posztónadrág, amit csak olyan napokon szokott felvenni, amikor jókedvet hozott az ágyból. Köszönt neki Lőrinc, mire a mester ránevetett, s azt mondta:

- Vidd bé a zsemlét asszonyodhoz!

Belépett Lőrinc a hálóbába, s hát a tekintetes asszony még ott fekszik az ágyban. Dús szőke haja elomlott a párnán, s kedvesen kérdezte meg a fiút, hogy nyolcat hozott-e?

- Nyolcat.

- Tedd csak le szépen.

Letette Lőrinc a csomagot, s ránézett a heverő tekintetes asszonyra.

- A pék üdvözetit küldi - mondta.

- A pék?

- Az.

Egyik sem tudta hamarjában, hogy miképpen lehetne a péket folytatni. Az asszony a képre nézett, mely az ágy felett egy szárnyas gyermeket ábrázolt, aki éppen egy nyilat akart elereszteni. Lőrinc egy-két pillanatig a péken időzött, akit a zsemledobás helyett mégis megcsillogtatott; s aztán kiment a műhelybe.

- A menyasszonyt folytatjuk? - kérdezte.

- Azt - felelte a mester.

Volt a szomszéd fiákeresnek egy húszesztendős lánya, akit Amáliának hívtak. Ez az Amália férjhez készült a Lantos tímár fiához, aki borbély volt. Ezeknek csinálták nagy szorgalommal a nászbútort.

Vagyis a menyasszonyt folytatták.

A mester jókedvvel és gyönyörűen dolgozott, s Lőrinc is szaporán fogyasztotta a csiszoló papírosat. S reggeli után még jobban harsogott a műhely: szinte hallani lehetett, amint az idő lihegve szaladt utánuk. A gyaluforgács ellepte lassan a földet: kunkorodott, nyújtózkodott és zizegett magában is, mintha titokzatos, finom állatok heverték volna nagy bőségben. Kisded vonulatokban meggyúlt a fűrészpor is, mint ahogy a porka havat elrendezi néha a szél.

Már délfelé járt az idő.

S ekkor megnyílt a műhely ajtaja, s hát a legény ereszkedik bé rajta, akivel szót váltott volt Lőrinc a reggel. Úgy látszott, hogy nemcsak a kedvesének, hanem magának is vásárolt ajándékot, mert a szeme erősen csillogott, s az arcája is virított. Odament a mesterhez, kezet fogott véle, és megmondta a nevét.

- Ehhez a legénykéhez jöttem - szólt azután.

- Lőrincel is kezet fogott, s úgy megölelte, mintha esztendőök óta nem látta volna.

- Anyád vár! - mondta.

- Engem-e?

- Te vagy a fia, s ma este karácsony van.

Mind a ketten a mesterre néztek, aki éppen rágyújtott egy kicsi szivarkára.

- Velem jöhetsz is - folytatta a legény.

- A mester urat is elvisszük - sandított hazafelé Lőrinc.

Ismét csend keletkezett, s az asztalos szippantott a kicsi szivarból.

- Kicsi baj van - mondotta.

- Csak kicsi? - kérdezte a legény.

- Csak annyi, hogy mi távozzunk el, s nem Lőrinc - folytatta a mester. - Anyósomhoz megyünk, a szomszéd városba; s valakinek itt kell maradni a házban.

Hümmögött egyet a legény, utána Lőrincre nézett, majd a mester felé így szólt:

- Ilyen ember is van?

- Milyen?

- Ilyen, aki a békesség ünnepén az anyósához megy.

Helytelenítés és igazság egyformán volt a szóban, mert a barátság egyszerre megakadt. A mester kedvetlenül a kályha tetejére ütötte a hamut, Lőrinc a gyaluforgácsot taszította tovább a lábával, a legény pedig feltette a kalapját.

Kedvezőtlenül távozott el.

Egyetlen szó sem esett, úgy fogtak munkához ismét. Folytatták a menyasszonyt, de látszott jól, hogy a mézeshetekken immár túl vannak. Enyhület és szinte áldás volt, amikor bélépett később a tekintetes asszony. Üde volt és illatos; nem csoda, hogy a pék is szeretett volna ilyent sütni.

- Indulni kell, Samu! - mondta az urának.

Lőrinc ránézett, s azt kérdezte:

- Ezért kellett az a sok zsemle?

- Ezért, az útra - felelte az asszony.

A mester abbahagyta a munkát, lepallotta magáról a port, s a feleségével együtt átment a másik szobába. Lőrinc utánuk nézett, s azt gondolta, hogy a három esztendőt nem fogja itt kitölteni, úgy lehet. Kinézett az ablakon a szabad világba, ahol igyekezve jártak az emberek és a szekerek, s engedély nélkül szálltak a téli madarak, ahova akartak. Mindenkinek megvan a maga sorsa, gondolta magában. Mint a darázs, amikor nyugtalanul és duzzogva megy valami változatos ágon, úgy térengett ő is ezen a gondolaton.

Aztán bájött az asszony, egy kosarat letett a mőhelypadra, s azt mondta:

- Ez a tiéd az ünnepre, s mi harmadnapján itthon vagyunk.

Amikor indultak, a mester is beszólt:

- Osztán húsvétra hazamehetsz.

Semmi sem esett olyan rosszul Lőrincnek, mint ez, hogy húsvétra hazamehet. Inkább mondta volna, hogy az inas olyan, mint a kutya; vagy mondta volna, hogy Amália sem neki szánta a cukrát. Csak éppen a húsvétot ne emlegette volna!

Mert hol van az még!

Azt hitte, hogy abban a percben a mester után lódítja a kosarat, hadd vigye el azt is az anyósának. De nem bántotta a kosarat, csak ennyit mondott:

- Akinek nem születik Jézus, annak nem is támad fel.

Elementek.

A kosár tetején egy cédula volt, amire rá volt írva, hogy „Boldog karácsonyi ünnepeket.” No, gondolta Lőrinc, az asszony mégis asszony, mert kíván valamit a férfiúnak, akármilyen kicsi! Bezzeg a pékre még annyit sem mondott, hogy köszönöm, de hiába is mondta volna, mert a pék azt nem tudta volna meg soha... S mit tett még a kosárba, lám! Húst, szépen megsütve, jócskán. Kolbászt is. Jól megfaragott sonkabokát, diós és mákos kalácsot. S egy üvegecske bort is!

Kedves asszony...

Nem lehetetlen, hogy mégis kitölti itt mind a három esztendőt.

Mindjárt húzott egyet az üvegből.

Tisztességes bor volt, mert ez az egyetlen húzás is pezsdítőleg hatott. Sétálni kezdett a mőhelyben, s iramosabb lett az esze is. Séta közben két széket, ami Amálinak készült, a fal mellé utasított; s egymás után a többi bútorok is elhúzódtak az útból. A lába alatt úgy ropogott a gyaluforgács, mintha sírt és jajgatott volna ekkora hatalom előtt. Az asszony jutott eszébe s róla a pék. Mi lenne, gondolta magában, ha most egyenesen elmenne a pékhez, s megmondaná neki, hogy az ő asszonyának ne üzengessen! Amália sem volna rossz, ha ide tudná csalni a mőhelybe, hogy a készülő bútorait megtekintse.

Ismét húzott egyet az üvegből.

S a következő percben már lemaradt a tekintetes asszony s le Amália is. Valami egyébre vágyott, de nem tudta, hogy mire. Odament az ablakhoz; s nézte a világot. Az emberek és a szekerek változatosan forgolódtak; s az idő is egészen olyan lett, ahogy ilyenkor talál: a levegő vidám és csillogó, a hó pedig szikrázó és bátor.

- Az a legnagyobb dolog: világot teremteni... - mondta magában.

Egészen megtüzesedett belé, hogy ez milyen nagy dolog. A szíve gyorsabban kezdett dobogni, s a gondolatai villadoztak, mint a szikrák. Maga sem tudta, meddig állhatott így, csak egy falusi embert látott egyszer, amint a kicsi fiával jött a városból kifelé. Ügyes és játékos kicsi gyermek volt, ötesztendősnél nem több. Csak az öltözéke volt a nagyoké; a csizma rajta, a harisnya, a posztó ujjas és a báránybőr sapka.

- Ilyen nekünk is van! - jutott eszébe hirtelen.

Bément a hálózba, s a tükör mellett megtalálta a kicsi babafiút, akinek minden ruhája éppen úgy megvolt, mint annak az elevennek az utcán.

- Gyere! - mondta neki.

Kihozta a műhelybe, s egy darabig ott barátkoztak ketten. Aztán szerszámokat vett elé, s nekiállott, hogy a babafiúnak bölcsőt csináljon. De nem akármilyent, hanem mesteri munkát! Szép is lett, az igaz, de az idő is ráment, mert lámpavilág mellett fejezte be. Akkor megvetette jól a bölcsőt, s a babát kinevezte Jézus-fiúnak. Nagy gonddal beléfektette, s virág helyett egy hosszú lábú, kerek asztalkának a tetejére helyezte, közel a kályha mellé.

Úgy érezte, hogy kicsiben ő is világot teremt.

S megpihent, mint Isten a hetedik napon.

Evett is valamit, s a borból ismét ivott.

Aztán kiment az utcára, hátha találna valami csordapásztorokat vagy esetleg napkeleti bölcséket, akiket a „Jézus-fiú” mellé megszerezzen. Úriembert eleget látott, de úgy gondolta, hogy az úriember sem csordapásztor, sem napkeleti királynak nem alkalmas. Talált egy betlehemes csapatot, s azokhoz odavegyült, de amikor elmondta nekik a dolgot, nevettek rajta. Jobb lesz, ha szegény emberhez folyamodik, gondolta magában; s meg is szólított egyet, amint az egyik kocsmából éppen kilépett. Eládta neki, hogy egy csordapásztorra volna szüksége vagy egy napkeleti bölcsre: nem vállalkoznák-e valamelyikre?

- Mit fizetsz? - kérdezte az ember.

- Fizetés nélkül gondoltam - felelte Lőrinc.

Szinte megverte a szegény ember.

Többet nem próbálkozik, gondolta Lőrinc, hanem elmegy haza. Nem is törődött többet az emberekkel, hanem magányosan és töprenkedve igyekezett hazafelé. Észre sem vette, hogy egy kutya a nyomába szegődött, s hűségeseen kísérte. Otthon a kapu előtt azonban valahogy mégis visszatekintett, s akkor meglátta a kutyát. Juhászfajta volt, s egészen fehér, ha nem lett volna olyan mocskos. Soványan és esdeklő szemekkel nézett Lőrincre, aki azt mondta neki:

- No, gyere!

Bémentek ketten a műhelybe, ami egyszerre megtelt örömmel és étellel, mert a kutya boldogságában nem nyugodhatott; bolondul rúgta és zizegett a gyaluforgácsot, csapkodta szünet nélkül a farkát, s egyre-másra ugrott Lőrinc felé, hogy hálálkodjék neki.

Erős szaga volt.

- Nyughass, Mirrha! - csitította Lőrinc.

Néhány falatot adott neki a kosárból, aztán vizet melegített, s legalább a négy lábát s a két fülét megmosta. Boldog volt Mirrha nagyon; s Lőrinc is örvendett, hogy a sors nem embert rendelt, hanem kutyát.

Mert az emberek hasznat akarnak, irigykednek és veszekednek; így azonban, ezzel a kutyával, a mai estére talán jobb világot teremthet a „Jézus-fiú” számára.

Jobb világot az állatokkal!

Kiment a konyhába, s béhozta a macskát is. Mirrha megmutatta a fogát, ahogy a macskát megpillantotta, de amikor látta, hogy Lőrinc mindenképpen békességet akar, mégis megbarátkozott.

Alakult a világ.

- Hozzunk még egyet! - mondta Lőrinc.

Kiment s a hónya alatt a piros fejű nagy kakassal érkezett vissza. Letette a kakast a földre, hogy sétáljon a gyaluforgácsban, de a kakas nem akart mozdulni, hanem pislogva nézte a kutyát s a macskát.

Azok is gyanakodva tekintettek rá.

- Ma este békesség legyen! - mondta Lőrinc.

Úgy tetszett, hogy meg is lesz a békesség, mert a kakas bolygatni kezdte a gyaluforgácsot, a kutya leült a műhely közepén, s a macska is elheveredett a kályha mellett.

Megérdemelték a jutalmat.

Lőrinc elévette hát a kosarat, s gondolatban felosztotta az ennivalót. Aztán kivette legelőször, amit a kutyának szánt, s azt eléje tette a földre. Utána a macskát jutalmazta meg, majd a kakasnak ejtegetett jó falatokat.

S velük együtt ő is enni kezdett.

S ahogy mind ettek volna, abban a nagy csendben, egyszerre cincogást lehetett hallani, s az eger meg is villant a fal mellett. De abban a pillantásban már ott termett a macska, s rettentő prüszköléssel megragadta az egeret. Mire egyet pillantani lehetett volna, már a kutya is rajta volt morogva a macskán; a kakas pedig nagy rémületében felrebbent a „Jézus-fiú” bölcsőjére, ami ledőlt az egész a földre, s akkor még nagyobb ijedtséggel a kályhára repült a kakas, ahol megégette a lábát, s borzolódva lezuhant a földre.

Egy pillanatig dermedten nézte Lőrinc, hogy mi ütött ki. Mozdulni sem tudott, úgy szakadt rá.

De aztán ráordított a kutyára:

- Mirrha!!

A kutya azonban akkor is marcangolta a macskát.

- Mirrha!!

Felkapott egy rudat, s megsújtotta fejben a kutyát.

Egyszerre csend lett.

Mirrha oldalra fordult, de a macska a szájában volt, s az eger is a szájában a macskának.

Egyedül a kakas teregette a szárnyát.

- Mintha emberek lettek volna... - mondta Lőrinc.

Egy ideig még elgondolkozva állt az elnémult csatatéren, aztán fölvette „Jézus-fiút” a földről, a gyaluforgácsot leszedte róla, és a portól megtisztogatta.

SZORGALMAS TOJÁS

Kisasszony napján, verőfényes déli időben, ünnepélyes derűvel jött a templomból a menet. Elöl az ifjú pár haladt egymás mellett, bátran és dicsekedve. Utána az örömszülők bandukoltak boldogan elereszkedve, s a násznagyok feleségeikkel, mintha fizetést is kaptak volna ezért a mutatós hivatalért. Majd néhány rokon igyekezett, nehogy az esemény udvarából kimaradjon. S hátul a gyermekek, kicsi porból nagyot kavarva.

A lakodalmi szekerek most valahol a mesében zörögtek, s ott prüszköltek hangosan a pántlikás lovak is.

Nehéz világ van, s az új pár is példásan szegény.

Ebédet, lakodalmi, mégis teremtettek valahogy. Aranylós húslevest cifra bordás laskával, paradicsommártást a húshoz, s egy jókora malacot is piroskáposztával, hogy az irigyeknek bedugják a száját. Egy ilyen délebéd mégis valami, efféle világban, amikor azt is fel merte vetni valaki a székely faluban, hogy a halat is meg lehet enni.

Megérkeztek a kicsi házhoz, a füves udvarra. A friss asszony bement a házba, de Gyula künnmaradt a férfiakkal. Ő volt a férj, ha nem is látszott rajta, csupán a kalapján. Meg is mondta a násznagy, miközben cigarettát sodortak, hogy a kalap megházasodott, de maga Gyula, az nem bizonyos.

Elismeréssel nézték, hogy csakugyan mekkora bokréta van a kalapban.

- Nem dughattam a számba! - mondta Gyula.

- Oda nem, de a füledre köthetnél volna egy csengőt! - tréfálkozott a másik.

- Éjjelre kötni fog! - mondta egy vénember, ki már bátran köthetett volna.

Nevettek a füst mellé, mely a napfényben megsemmisült, s amint ők éppen javában fodrozódtak, egy vénasszony megjelent a tornácon, mint valami elkésett őszirózsa, s odaszólt a férfiaknak:

- Tessék Isten áldásához!

Gyula húzott még egyet a füstből, aztán eldobta a cigaretta végét, s rálépett fényes csizmájával.

- Hát akkor menjünk, emberek! - mondta.

Úgy tettek, mintha indulni szándékoztak volna, de egyik sem igen akart elől menni, mintha nem lakodalmi ebédre, hanem valami rabságra hívta volna őket az öreg őszirózsa. De lehetséges, hogy éppen akkor angyalt szalasztott oda az Isten, aki megfogta gyöngéden az ujjasuk szegélyét, s úgy hátráltatta őket. Ez igen nyilvánvaló is volt, mert éppen akkor, amikor végre megindultak volna, kiáltás hangzott fel a kapun kívül.

- Nyisd ki, gazda, a kaput!

Mind megálltak a férfiak, s valahányan a kapura néztek, amely a szemek alatt egyszerre nyílani kezdett, mintha csakugyan ők nyitották volna ki, csupa nézéssel. De nemhiába dolgozott a szem, mert a következő percben ámulva kellett látni, hogy két gyönyörű ökör a kinyílt kapuban megjelenik. Patyolatfehér volt mind a kettő, fiatal és erős, s egyformán futott még a szarvuk is, mint jó két énekesnek a nótája, amikor együtt és egyet énekelnek. Szép erőben és

lassú méltósággal jöttek bé a füves udvarra az ökrök, virágos fejjel és írásos új járommal a nyakukban.

Kádár Kelemen hajtotta őket, a Gyula keresztapja. Egészen a ház elé hajtotta, a napfényes mezőbe, ahol a nyár végi levegő remegve buzgott. Ott megállította a két ökröt Kelemen gazda, előrejött lassan, és így szólt:

- Fogadd el ezt a csekélységet tőlem, kedves keresztfiam!

Gyula szólani sem tudott hamarjában, csak botladozott örömében a szeme, mint két kicsi gyermek, aki most tanul járni.

- Nekem hozta? - kérdezte Gyula nagy nehezen.

- Én neked, ha elfogadod - szólt Kelemen gazda.

Ismét beállott a csend.

Nagy Márton is ott volt, a Gyula másik keresztapja, aki ez alkalommal nem hozott semmi ajándékot.

- Derék adomány! - mondta Nagy Márton.

Erre mindenki zúdulni kezdett a dicséret, mint a napból a fény. S Gyula szálldosott benne, mint a lepke, s azt sem tudta, hogy ilyenkor az ökrök szarvára kell-e repülni, vagy az öröm mámoros bátorságával annak csapkodó fekete farkára.

Aztán bekötötték a két ökröt az üres pajtába, mely egyszerre megtelt erővel és reménységgel. Mindnyájan segítettek a bekötésnél, mint ahogy mindenki ott akar lenni a mesében, amikor valami nagy dolog történik. Meg is tapogatták a két ökröt, hogy vajon nem cukorból van-e mind a kettő, bár a mai világban az sem lett volna kicsi dolog. Az egyik magát Kelemen gazdát is erősen vizsgálta, főleg a szavait és a szeme járását, hogy vajon nem valami megzavarodásnak köszönheti-e Gyula a derék adományt. Senki sem csodálkozott ezen a vizsgálódáson, hiszen Kádár Kelemen maga is csak szegény falusi gazda volt, mint a legtöbb, s olyan hírből sem állott soha, hogy adakozó lett volna. Inkább magánakvaló ember volt, ingyen csak a jó és okos szót adta szívesen, s ha valakit megbecsült, annak az ő különleges véleményét, amelyen ámulni és derülni mindig lehetett. Körülményes ember Kádár Kelemen, azt tartották róla.

Gondolta Nagy Márton, ebben a két ökrökben is megbúvik valami. De nem szólt, mert attól tartott, hogy válaszul olyan szót kap Kelemenétől, amit borsnak a levesbe tehet, vagy ecetnek öntheti rá a piroskáposztára.

Bementek hát ép örömben a lakodalmi ebédhez, amit nagy móddal és jó étvággal költöttek el végig. Ebéd végeztével csendesen borozgatni kezdtek, ahogy a szokás s az illendőség megkívánja ilyenkor. Megeredt a szó is a borral együtt, s egy helyett Kelemen gazda sem sajnálta már a kettőt. Nagy Márton maga elé nézett, mintha kútba nézne, melynek rejtelmes a feneké. Kicsi szünetet várt a beszédben, s amikor a kicsi szünet bekövetkezett, nagy odaadással felmerítette magányából a szót:

- Tiszta lehetetlen!

- Mi lehetetlen, keresztapám? - kérdezte Gyula.

- Ez a két ökrök - mondta Márton gazda.

Kádár Kelemen most sem szólt a két ökrökről semmit.

- Káprázat volt csupán... - mondta valaki.

Nevettek, és felvették a poharat erre a káprázatra... Aztán nézték Kelemen gazdát, hátha megvilágosítaná őket, mert abban a két ökrben valaminek lenni kell, hacsak a világ fenekestől meg nem változott.

- Kicsiség az egész... - csak ennyit mondott Kádár Kelemen.

Mind odahajoltak, hátha mondana még valamit.

- Csak egy tojás... Annyi elegendő... - folytatta Kelemen gazda.

- Csak egy. Egyetlen tyúktojás!

Azt hitték, csakugyan megzavarodott az öreg, mert nem tudtak olyan fonalat eresztetni az eszükből, mellyel a két ökröt s az árvatojást össze lehetett volna kötni. Intette is valamelyik, hogy baj van a Kelemen gazda homloka mögött, de az öregnek jó szeme volt, s észrevette az ujjak billegését. Akkor jól megnézte a balga illetőt, hátradólt a székből, s Nagy Mártonhoz így szólt:

- Emlékszel-e, amikor Gyulát kereszteltük? Ezt a Gyulát, aki itt ül most, mint házasember!

- Hogyne emlékezném! - mondta Nagy Márton. - Ketten voltunk keresztapák, ezelőtt huszonöt esztendővel, kemény farsangi időben, egy vasárnap reggel, akkor tartottuk keresztvíz alá a legénykét.

- No, ha emlékszel - folytatta Kelemen gazda -, akkor most én beszélek.

Aki tudta, előrecapta a fülét, s a szemét kinyitotta. Az öreg pedig mondani kezdte tovább:

- Kemény farsang volt, vasárnap reggel. Megkeresztelte a pap a gyermeket, s mi hazahoztuk. Odatettük az édesanyja mellé, aki még ott feküdt az ágyban. Megittunk egy-egy pohár pálinkát, s visszamentünk a vasárnapi nagymisére. Mise után ebédre voltunk hivatalosak, ebbe a házba, keresztelő délebedre. Amikor megjelentünk, te egy bárányt hoztál ajándékba a keresztfiadnak, nekem azonban nemigen volt egyebem, csak egy tyúktojást hoztam.

- Igaz, te! Emlékszem! - mondta Nagy Márton.

- Hát arra emlékszel-e - folytatta Kelemen gazda -, hogy amikor én felajánlottam az ajándékojást, akkor te elkacagtat magadat, s csúfondárosan azt mondtad a tojásra: ez már derék ajándék!

- Arra nem! - mondta Nagy Márton, pedig emlékezett jól.

- Feledékeny vagy, Márton! - húzódott meg Kelemen gazdának a szava. - Feledékeny vagy, mert pontosan azt mondtad nekem. A lelked felállott a bárány tetejébe, s a szád azt mondta nekem, hogy: ez már derék ajándék!

- Lehet!... - engedett Nagy Márton.

- Nem lehet, hanem úgy volt! - folytatta az öreg. - Nekem rosszulest, hogy szegény ember ajándékával a nagyobb gazda csúfolódik. Rosszulest, de nem szóltam semmit, hanem megfogtam a tojást, hazavittem, s azt mondtam az asszonynak, hogy tegye tyúk alá, hogy a tyúk költse ki. Lett belőle egy ügyes kis csirke, a csirkéből kendermagos jóféle tyúk, amelyik nyolcvanhárom tojást tojt a következő tavaszig. Nyolcvanhárom, Márton! S abból harminchárom ismét megültetett az asszony, ötven tojást pedig eladtunk, hogy abból zabot vegyünk a csirkének. A harminchárom tojásból kikelt huszonhét csirke, lett belőlük öt kakas, s a többi mind tyúk!... A tyúkokból egy malacot vettem a következő esztendőben. A kakasok árán disznó lett belőle. A disznóból pedig négy juhot vettem, Márton! S tíz esztendő múlva ötven juhom volt, s minden, amivel tartani kellett!

- Az iskoláját! - ámult el valamelyik.

- Aztán a juhok egy résziből két marhát vettem - folytatta Kádár Kelemen. - Azokkal is megsegített az Isten, úgyannyira, hogy a tojástól számítva húsz esztendőre már nyolc marha állott a pajtában, s vettem öt hold földet is a lábuk alá. Ma pedig valamicskével több is van, s hála Istennek, megélhető állapotban vagyok. Gondoltam hát ma délelőtt, hogy immár itt a nap, amikor a tojást visszahozhatom az én keresztfiamnak.

- Ugye, mit tesz az akarat! - lelkesedett egy vénember.

Elgondolkozott Kádár Kelemen, s azt mondta:

- Így szorítottam ki egy tojásból két ökröt...

Nagy Márton már kicsire zsugorodva ült az asztal mellett, mintha a szellemek minden oldalról szorították volna, hogy a régi dölyfösség miatt most büntetésből tojást gyúrjanak belőle.

- Hátha elejtetted volna akkor a tojást? - mondta még most is.

- Vagy téged a bábaasszony! - felelte Kelemen. Olyant nevettek, hogy Nagy Mártont beborították vele, mint valami sírhantot, kövér virágokkal. Aztán megtöltötte Gyula ismét a poharakat, s Kelemen keresztapjára köszöntötte. Mindenki Isten áldását kérte Kelemenre, aki mosolyogva s végre megpihelve fürdött a jó szavakban, mint valami különös öreg madár, amelyik egy tisztásra leszállhatott, hogy a világot kipihenje.

De nemcsak őt áldották, hanem a vigyázó angyalokat is, akik gondosan ügyeltek a tojásra, hogy el ne törjék, s távol tartották a héját és a görényt, amelyek könnyen elvihették volna annak idején a csirkéket.

A természetet is magasztalták, mely oly csodát tesz, hogy a tojásból kikelteti a csirkéket, a tyúkot és a tyúknak kakast, távol tartja az együgyű juhoktól a mételyt, és a mérges legyeket a marháktól...

Lassanként úgy belebújtak az élet és a világ sűrű rejtelseibe, hogy észre sem vették, amikor Nagy Márton felállt közülük, s valahova eltűnt. Csak később pillantott üres helyére Kádár Kelemen, s úgy tetszett neki, hogy ott valamikor ült valaki.

- Ki hiányzik onnét? - kérdezte.

Mindenki elgondolkozva nézte az üres széket, de hamarjában senki sem tudta kitalálni, hogy ki hiányozhatik onnét. Igaz, hogy ittak is volt jócskán, s a tojás története is elkábította őket, de azért mégis különös volt, hogy ne tudjanak ilyen egyszerű dolgot kitalálni.

- Bizonyosan valami rossz ember üldögélt ott valamikor - mondta az egyik.

- Miről gondolod? - kérdezte a másik.

- Ha jó ember ült volna, akkor tudnók.

Gyula eltűnődött, hogy mit beszélnek az öregek, majd egyszerre az jutott eszébe, hogy hátha a két ökör is káprázat csupán. Úgy meglepte a furcsa gondolat, hogy a homlokát verejték borította el mindjárt. Felállt, és a pajtába ment egyenesen, s ahogy belépett a küszöbön, hát nemcsak a két gyönyörű ökör áll ott virágos fejjel, hanem Nagy Márton is ott van a jászol mellett.

- Maga mit csinál itt, keresztapám? - kérdezte.

Rögtön feléje fordult Márton gazda, s hát egy tojást tart a bal tenyerében.

- Kijöttem - mondta az öreg -, hogy megnézzem ezt a két ökröt, s enni is adjak nekik. S ahogy itt rázogatom a jászolban a szénát, hát egy tojás került a kezembe.

- Furcsa! - mondta Gyula. - Mert a háznál tyúk nincsen.

- Akkor lehet, hogy az Isten adta kezembe! - mondta az öreg.

- Lehet... - szólott Gyula is.

Azzal megindultak, hogy mind a ketten visszamenjenek a házba. Gyula csendes örömmel ment, hogy a két ökör mégsem varázslat, Márton gazda pedig azon gondolkozott, hogy ezzel a tojással, mit a jószerecsse gurított a keze alá, ő is elkezd, amit Kelemen olyan mesésen végbevitt. Ahogy azonban lépett volna be a küszöbön a házba, valahogy megbotlott, s a tojást a földre ejtette. Úgy széjjelment abban a percben, mintha úgy tojta volna valami gazdátlan és reménytelen tyúk. Megrettenve nézte Márton gazda, hogy milyen egyszerre eltörte minden tervét. Orcáját két tenyerébe vette, s lehajolva úgy nézte a szerencsétlenséget, mely itt találta éppen, a lakodalmi nép előtt. Nézte sokáig, aztán felállt, s ügyetlen tenyerével megtörölte könnyes két szemét.

Valahonnét éppen akkor érkezett egy elszalasztott cigány, hogy a vigadóknak nótát húzzon végre.

TULIPÁNOS TÉLI SAPKA

A vadgyümölcsök hullottak már, úgy benne volt az esztendő az őszben. Száraz nyugalomban ült és gondolkozott az idő, barnapiros foltokkal az arcán. Eszébe sem jutott talán, hogy valami történet vagy szellő legalább, meg tudná foganni.

Hanem estefelé már kezdtek színváltozások esni; majd hűvös fuvalom hullámai jöttek, melyeknek rezzenetében hulladoztak a megmaradt falevelek; s messze, a szálldosó levelek mögött, a leszálló nap festette pirosra a kedvetlen fellegeket.

Dónát éppen akkor lépett ki a házból, az asztalosműhely ajtaján. Tömzsi fiú volt és barna. Gyaluforgács pillogott ruháján, s a fűrészpor is gazdagon látszott rajta. Lassan, nagy nyugalommal haladt az udvaron keresztül, minek a végében négy festett szék sárgán nézte a búcsúzó napot.

- No, meg tudátok-e száradni? - kérdezte tőlük.

A mutatóujjával meg-meg is érintette sorjában őket.

- Megszáradtunk bizony! - felelte helyettök.

Kettőt meg is fogott mindjárt, hogy befelé indítsa a házba. S ahogy felemelte a két széket, szeme a festett felhőkre esett; majd a következő pillanatban szél futott rá, mely a fűrészport és a gyaluforgácsot rajta megtámadta. Hirtelen szél volt, hószagú, s karmolt is már.

- Jól van, megértettem! - mondta Dónát.

Lassan bevitte a két széket a műhelybe, s ott egy sarokban egymásra borította.

Aztán az apjára nézett, és legnagyobb megfontolással, ami csak lehetséges, így szólt:

- Nagy esemény történt!

- No, micsoda? - hagyta abba öreg Sükei a munkát.

- A tél üzent, hogy jön.

- Szívesen látjuk - mondta Sükei.

Dónát nem szólott erre semmit, hanem behozta a másik két széket is a műhelybe. Midőn nagy körültekintéssel azokat is egymásra borította, csak akkor felelte:

- Én sapka nélkül nem látom szívesen.

- Veszünk! - mondta Sükei.

A nyár derekán már a tizenötödik esztendőbe lépett Dónát, de még tulajdon sapkája nem volt. Eddigélé csak vedlett fejbellekkel ijesztette a telet: olyan sapkával mindig, amelyik az apja fejéről szállott az övére alá.

Most azonban úgy állott ott a tél üzenetével, mint elszántan áll a vitéz.

- Mikor veszünk?! - kérdezte.

- Öt perc múlva - felelte az apja. - Elég hamar van-e?

Dónát kegyesre eresztette a hangját, s így szólt:

- Nem kell mindazonáltal elsietni a dolgot. Inkább gondoljuk meg jól, s vegyünk holnap.

Hát az öreg Sükei még este az ágyban is gondolkozott a tél üzenetén, amelyben megkapták a sapkarendelést. Ha igazságos akart lenni, Dónátot csakugyan megillette már egy tulajdon téli fejbeli, hiszen legényecske volt immár, s a nyár óta dolgozott is, véle versenyt.

- No, gyere! Veszünk egy sapkát! - mondta reggel a fiúnak.

Ha egy nagy tojás megindult volna egy kis tojással a város felé, hát azok lettek volna olyan hasonlatosak, mint ez a két Sükei. Pontosan egymás mellett mentek mindenütt, egyszerre és egyformán nézték meg a reggeli varjakat s az embereket.

S az egyik is úgy hallgatott, mint a másik.

Hanem úgy a feleútján mégis megszólalt végre az öreg Sükei:

- Ajh, te, fiam-fiam, hát nem unod olyan sokat beszélni?

- Én nem, mert magának mindig illendő válaszolni - felelte Dónát.

Így mentek lassan és nyugodtan, szívükben nyári napfényel, telet hirdető szélben. Már jól bent jártak a városban, amikor Dónát megkérdezte:

- S hol vesszük meg?

- Czumbel úrnál! - mondta Sükei.

Nem tetszett Dónátnek, hogy neki Czumbel-sapkája legyen, de azért nem szólott ellene.

- Mindenki nála vásárol - tette még hozzá az öreg.

- Hogyne! - mondta Dónát. - Még a hegyek is a ködsapkát tőle veszik.

Hát jól van, mégis odamentek Czumbel úrhoz. Ahogy beléptek volna ottan a boltba, s köszönt is az öreg Sükei, hát egy nyurga fiú, aki éppen javában válogatta a sapkát, hirtelen feléjük fordult, s Dónátot öröm-vakkanásokkal üdvözölte.

- Kuvik barátom - ajánlotta be Dónát az apjának. - Az inasok iskolájából ismerjük egymást.

Sükei megnézte a fiút, akinek nagy rőt haja volt, s olyan lapos pillantású szeme, mint a bagolynek; majd odafordult a fiához, s atyai intellemmel mondta neki:

- Mindenkit a tisztességes nevének kell szólítani!

- Hát úgy szólítottam! - mondta Dónát.

- Ejnye, hát Kuviknak hívják?

- Annak.

- Akkor jól van - szólt megnyugodva Sükei.

S mint aki hirtelen rájött, hogy beszéddel már sok időt fecsérelt, szorgosan nézegetni kezdte a sapkákat, amelyeket Czumbel úr egymás után rakott eléjük a kínáló asztalokra. Volt is ottan sapka bőven: az egyik gyapjas és nehéz, a másik göndör szőrű pajkosan, s ismét a másik selymesen puha, mint a macska. Fekete bélése volt mindegyiknek, s azon a fekete bélésen rajzolatot lehetett látni. Némelyik rajzolat szerszámokat mutatott, mint hajvágó gépet, bicskát, ollót és borotvát; de a legtöbb rajzolat mégis puskát és más megölő szerszámot. S ott a rajzolatok alatt látni lehetett a boltos nevét is, ahol mindeme tárgyakat kóborlás nélkül megveheti bárki.

- No, melyik sapkát szeretnéd? - kérdezte végül Sükei.

- Ebben a percben nem tudom - felelte Dónát.

Kuvik már maga előtt tartott egy göndör szőrű sapkát, minek a bélésén puskát lehetett látni. Arra biztatta Dónátot, hogy olyant vegyen ő is, de a kicsi Sükei azt felelte, hogy puskát nem teszen a fejére.

- Hátha a bátorságod nagyobb lenne! - mondta az apja.

- Csakhogy én magát nem akarom homályba borítani - felelte Dónát.

Állogáltak még egy kicsit, egyet-egyét pillantva egymásra. Aztán Dónát kifelé kezdett tekingetni, mire az apja családi nyelven így szólt:

- Gyere, nézzük meg, nem havazik-é?

Künn az ajtóban megkérdezte Sükei:

- Egyik sem tetszett?

- Egyik sem, a bélés miatt - felelte Dónát.

Erre még visszaszólt Czumbel úrnak az öreg Sükei, és engedelmet kért- tőle, hogy sapka nélkül megvárhassák a telet; majd elindultak a városba, hogy egyebütt is megtekintsék a dolgot. Kicsi bolygás után megszólalt Sükei, mondván: nézzék meg Dullónál is!

- A sapkát-e?

- Azt.

Ahogy éppen mentek volna a Dulló Ignác boltja felé, hát jön szembe virítva Kuvik, hogy ő megvette a sapkát, amelyiken puska van. Mind örvendettek, hogy no hát, ez is megtörtént végre! S aztán beléptek, együtt Dulló Ignáchoz, aki sapkával a fején, mint egy eleven hirdetés, éppen újságot olvasott. Duzzogva nézett rájuk, s azt kérdezte:

- Mit akarnak ilyen sokan?!

Egyetlenegy sapkát a fiannak! - mondta Sükei.

A polcok felé intett Dulló, hogy ott vannak a sapkák, s válogassanak; maga pedig visszazállott az újságra, mint a dongó. Sükei a kezébe vett egy kívánatos sapkát, s megforgatta-nézegette kereken; majd beletekintett a belsejébe. Piros rajzolatban egy madarat látott a fekete bélésen, s alatta ezt az írást: „Kapható a szabad természetben.”

- A sapka vagy a madár? - kérdezte Sükei.

Dulló egy pillantással csak megróttá, az öreget, de nem szólott semmit.

- Látom, no - folytatta engesztelésül Sükei -, hogy maga is tanult egy kicsit Czumbel úrtól.

Hát erre Dulló jól letette az újságot, s így szólt:

- Csakhogy én nem a kereskedőket hirdetem, akik ölö-vágó szerszámokat adnak, hanem a hazámat dicsérem, és a teremtett világot: a madarakat, a virágokat és a csillagokat!

S ahogy mondá e szavakat, a szeme kigyúlt, mint a csillag, s az arca szép lett. És nagy hevülettel fordítani kezdte ki a sapkákat, s egymás után dobálta oda Sükeinek, hogy nézze. A sugaras nap is ott volt az egyiken, s a másikon a hold. Más sapkákon változatos madarak, s a legtöbbben virág. És azok alatt mindenütt az útbaigazítás, hogy az égen, a szabad természetben vagy a tavaszi mezőkön található!

- No, fiam, melyiket akard? - kérdezte Sükei.

Dónát felemelt egy tulipánost.

- Én ezt! - mondta.

S mivel éppen talált is a fejére, megvette Sükei nyomban. Aztán kezét fogott a boltos emberrel, s kiléptek az utcára. Dónát boldogan nézegette mentükben a sapkát, oda-odaérintette az orcájához; s még a tulipánt is megszagolta benne, mintha valódi lett volna.

- Jobb a puskával, ami nekem van - szólalt meg dicsekedve Kuvik.

Dónát ránézett, hogy oly rosszul és badarul mit beszél; de olyan számárságnak vélte a szót, hogy meg sem felelte. Az öreg Sükei is csak megpengette a fülét a szokatlan szóhangzás miatt, s azt kérdezte:

- Ugyé, te nem vagy magyar?

- Illírikus - mondta Dónát, de Kuvik kijavította, hogy dalmáta inkább.

- Hát legyen dalmáta! - engedett Dónát, mire Sükei tanítva és nagy egyengetéssel jelentette ki, hogy az illírikus ember is ember; a dalmátával együtt. S hogy tettel is bizonyítsa szavát, meghívta Kuvikot egy vendégfogadóba, hogy ott ebéden szívesen látja.

Igen baráti módon és jól ebédelték hárman, s megitták egy fél liter bort is. Majd ismét egy másik felet, mert hiszen olyan ritkán veszen sapkát az ember, hogy az bor nélkül dísztelen is volna. Így iddögálván, a vendégek el is menegettek lassan, s majd ők is az utolsó pohárhoz jutottak. S ahogy kihajtották volna ezt az utolsót, hát kinyílt az ajtó, s egy falusi legényke bátorkodott bé azon. Hat-hét esztendő lehetett csupán, de nagyon rongyos szegény, s mocskos is bizony. Egy darab kenyeret tartott a kezében, és szipogva harapott egyet-egyét belőle.

- Mit keresel itt, hécskám? - kérdezte Sükei.

Az apját keresi, mondta a legényke, mert elvesztette a sokadalom között. S nagy-fényes szemekkel nézett rájuk, hogy ily emberséggel szólottak hozzá.

- A kuvikot ismered-é? - kérdezte Sükei, mire a legényke boldogan nevetett, hogy a kérdésre felelni tud.

- Csökkent bagoly! - mondta is.

Hanem abban a pillanatban Kuvik, a Dónát barátja, hosszú karjával a gyermek felé legyintett, és a kenyeret kiütötte a kezéből. Földre esett a kenyér, s bele valami kiöntött vízbe. A legényke szerencsétlenül nézett a kenyér után, majd egyszerre sírni kezdett.

- Ne sírj, no! - vigasztalta Dónát.

Meg is simogatta a fejét, hogy éreztesse is véle az emberséget, majd az asztról nagy szelet kenyeret adott neki, mire a gyermek ragyogva tekintett reá, és elszaladt.

Csend lett.

Az öreg Sükei tünődve nézett s hallgatott, majd valamit gondolt magában, még kért egy fél liter bort. Úgy látszik, koccintani akart a fiával, mert felemelvén a poharát, megindult szóval így szólt:

- Dónát fiam, igyunk a tulipánodra!

Ittak is rá csakugyan, majd utána Dónát hátradőlt a széken, s a két szeme úgy kezdett csillogni, hogy Dulló Ignác a sapka bélésére rajzolhatta volna bátran.

- Azért vettem én ilyen sapkát - szólalt is meg lassan és rózsálló arccal -, mert ha én ezt a sapkát a fejemre teszem, akkor a szívemben megszépülnek az érzelmek, s a gondolataim kinyílnak, mint a tulipánok az ő kertjükben. S mindjárt illat költözik a világba, és tavasz lesz a télből. A leányok pedig megszeretnek engem, s esetleg én is őket.

- Várj egy kicsit! - mondta az apja.

- Nem is mostanra mondom! - buggyant kedvesen Dónát, majd így folytatta: - De azt állítom, hogy ilyen tulipános sapka kell a magyarnak, s nem puskával ábrás!

Mind a ketten Kuvikra néztek, hogy ehhez vajon mit szól. Kuvik pedig levette a fejéről a sapkát, Dónát felé nyújtotta, s melléje így szólt:

- Cseréljük el!

Nagyon meglepődtek, hogy puska helyett az illirikus Kuvik is egyszerre azt akarja, hogy a szívében megszépüljenek az érzelmek, s hogy őt is megszeressék a lányok.

- Miért akarnád elcserélni? - kérdezte Sükei.

- Azért, mert én is magyar akarok lenni!

Hát erre csak elgondolkoztak a szón. S abban a csendben Dónát hátrább csúsztatta a homlokáról a tulipános sapkát, Sükei pedig eltűnődve töltötte ki a maradék bort.

Aztán felemelték a poharat, s kihajtották.

- Hát nem akarsz - kérdezte Kuvik -, hogy én is tulipános magyar legyek?

- Bajos mondani, de nem - felelte Dónát.

Abban a percben Kuvik felállt az asztal mellől, s meg sem köszönte a délebédet, hanem búcsúszó nélkül elment.

- Miért nem akarsz, hogy magyar legyen? - kérdezte Sükei a fiától.

Dónát egyenesebb ülést vett a széken, aztán ránézett az apjára, s így szólt:

- Amíg embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas.

HAZAI BABÉR

Még a „nagy háború” előtt jóval, az történt az egyik téli napon, hogy a postás szokatlan ajánlott levelet hozott nekem. Szokatlan volt a boríték színe, mert majdnem piros volt; a nagy formája, a rengeteg bélyeg rajta, s főleg szokatlan volt egy irdatlan kerek pecsét, amellyel a levél ki volt tüntetve elől-hától.

Rossz érzéseim voltak, mialatt a postás könyvébe beléírtam a nevemet.

- Honnét a csodából jöhetett?! - gondoltam magamban.

Először csak távolról vettem rá egy pillantást, majd a hasára fordítottam, s ismét vissza. Aztán rászántam magam, s megnéztem rajta azt a nagy kerek pecsétet. A pecséten a falum neve szerepelt, s mellette ez a két szó: „Hitelszövetkezet Igazgatósága.”

Most aztán igazán megijedtem.

- Hát ezek bépereltek engem! - gondoltam.

De hiába túrtam fel az emlékezetemet, hogy mivel és milyen időből tartozom a Hitelszövetkezetnek. Bár gyakran szoktam hazajárogatni a faluba, árut hitelbe sohasem vettem tőlük. Úgy hiszem, sőt bizonyos. Pénzzel sem tartozom nekik, mert ha tartoznám, ilyen tüzetes gondolkodásban csak eszembe jutna valahogy. Írtam róluk talán valahol, hogy a boltjukban tisztességtelen dolog folyik? Vagy azzal vádoltam volna meg őket, hogy a törvényesnél nagyobb kamatra dolgoznak?

Hát hiába, ilyen tettemre sem emlékszem.

Isten neki, felbontottam a levelet. Drága és vastag árkus-papirosat húztam a borítékból elé. Össze volt négyrétűre gondosan hajtogatva. Éreztem már, hogy nem közönséges dolog ez, ami itt írva lesz, s kiterítettem a díszes papirosat. „Másolat.” „Jegyzőkönyv, mely felvé...” S alatta szöveg, elég terjedelmes, kézzel írva, de gondosan és szépre kanyarítva a betűket, ahogy a növendék szerzetesek írhattak valamikor, ha másoltak gyertyavilág mellett.

Egyszeriben megnyugodtam.

- Hát ez rossz nem lehet - gondoltam.

S hát csakugyan, nemhogy rossz lett volna amit az irat tartalmazott, hanem éppenséggel örömteljes volt. Mert „az Igazgatóság egyhangúlag elhatározta, hogy községünk szülöttének nagy örömit fejezi ki, s egyben a Hitelszövetkezet igazgatósága őt egyhangúlag, egyszer s mindenkorra díszelnökének választja meg, s kéri az Egek urát...”

S ez a kitüntető irat két nappal azután kélt, amikor első ízben a Baumgarten-díjjal tüntettek ki. Látván a dátumot is, elgondolkozva hajtottam össze az ünnepélyes papirosat. Mint községünk szülöttje, meg is voltam egy kicsit hatódva, merthát ritka dolog, hogy a község, amelyben születtünk... No és, ha mégis megtörténik, akkor a gyermekkor mosolyog, és a világ valahogy kedvesebb. Hanem büszke is voltam, leginkább büszke a dátum miatt. Mert nagy dolog az, hűh de nagy dolog, hogy ma Pesten kihirdetnek valamit, s már két nap múlva azon felbuzdul egy falu, amely rengeteg messze van, s ott is eldugva, valahol a székely hegyek között!... Hát ez igen, figyelik és szimatolják a világot, lépést tartanak az idővel, és számon tartják az irodalom eseményeit...

- De hát miért éppen a Hitelszövetkezet?! - kérdeztem magamban.

Abban a pillanatban mintha lebbent volna valami bennem. A derült tiszta égen egy kicsi báránnyelű csupán. De hát illik, ebben a tiszta szándékban, akár egy gyenge, halkan zavaró fuvalom is?!

Elszégyelltem magam. S egy suhanó gondolattal bocsánatot kértem a kövér és ókulárés Anti bácsitól, aki nemcsak az első gazdák közé tartozott, hanem az elnöke és az esze is volt a szövetkezetnek, s valamint azokat is megkövettem magamban, akik aláírták az okmányt, azt a sok komoly és tisztos gazdát. Illendően válaszoltam is.

De a válasz mellett, akarva s akaratlanul is, úgy rendeztem a dolgaimat, hogy minél hamarabb haza kelljen látogatnom a faluba. Ez már tavasz felé be is következett. Gondoltam, nyugszom lelkileg anyám mellett s a testvéreim között egy napig, s ha majd szép békességben elmúlik az a nap, akkor módját ejtem az élő köszönetnek is. Akik azonban a tél folyamán oly szorosán tartottak lépést az eseményekkel, azok tavaszra sem változtak meg. Vagyis már az első napon tisztelettel meghívtak, hogy másnap vegyek részt azon a szerény összejövetelen, melyet az igazgatóság, az én tiszteletemre, a szövetkezet helyiségében kíván rendezni. Szépen megköszöntem a figyelmességet, majd másnap, amikor elérkezett a perc, illendő komolysággal megindultam a Hitelszövetkezet felé.

Jobb kezem felől anyám is jött velem, majdnem ünnepi öltözetben; s bal felől az öcsém. Éppen idejében érkeztünk, mert a hivatalos személyek valahányan ott voltak már, vagy éppen velünk együtt voltak érkezőben. Nem akármilyen, hanem egy szépen megterített s nagyon hosszú asztal nézett reánk a helyiségben. Tálakban pogácsa nevetett az asztalon, s ha a pillantó szemem nem csalt, úgy minden fél méter távolságra egy-egy liter aranylő bor is vidult reánk. Bármilyen nagyvók legyünk is, gondoltam, a bor gazdagon elég lesz; de az asztal, bármilyen hosszú volt is, sok kényelemmel nem biztatott, mert nemcsak a szövetkezet igazgatósága és a más tisztet viselők voltak jelen, hanem a falu nadrágos része is. S akkor a papot még nem is mondtam, pedig az is eljött, bár sem a jelenlévő bírót nem szerette, sem engemet nem állhatott soha.

- Istenem, adj békességet közöttünk! - sóhajtottam magamban.

Aztán leültünk a hosszú asztal mellé, ahol mindenki úgy helyeztette magát, hogy a szomszédja jól férjen, s ő se üljön rosszul. Közben mindenütt bugyogott a szó, de nem sokáig, mert amikor mindenkinek bor volt már a poharában, Anti bácsi kopogtatni kezdte az asztalt, hogy lassan csendesüljünk el. Akkor felállt, és bölcs kedvességgel elmagyarázta, hogy valójában miért is jöttünk ilyen szép számban s egy-két koccintásra össze. Elismert és megdicsért engem, mint a község szülöttét, s elismerte és megdicsérte azokat is, akik engemet Pesten megjutalmaztak. Majd a végén sokáig éltetett, amely kívánságához mindenki szóval is csatlakozott, s erre megittuk borunkat.

Idő teltével a pap is beszélt valamit, de akik féltek a szavától, azok nagyot csalódtak, mert mindenkit tisztelni látszott. S ha már ennyire voltunk, én is felálltam, amire a szemek biztattak is már, egyre jobban. Megköszöntem, amit velem oly emlékezetesen tettek; majd olyan dolgokról kezdtem beszélni, aminőkről egy fiatal író általában szokott, ha bölcsőjének a helyén nyílik szólásra alkalma. Meleg szemekkel figyeltek reám az emberek, s ahogy egyre tisztább lett a csend, egyszer olyanformát hallottam, mintha mellettem ülve sírna anyám. Ránéztem, s hát valóban potyogtak a könnyei. S amint én ezt láttam, rögtön belézarodtam a beszédbe, ide s majd oda tettem magam előtt a poharat, aztán egyik lábamról a másikra álltam.

- Hát így van - mondtam végül.

S mindnyájan az anyám egészségére ittuk a bort. Aztán, egyre vidámodva, még ültünk valameddig, majd elmentünk haza.

- Jól aludtam.

- Nem kéne egyet-mást vásárolni? - kérdeztem másnap anyámtól.

- Biza nem ártana - mondta anyám. - S hol gondolod?

Nagyon elcsodálkoztam ezen, hiszen felejtetheti-e valaki, hogy én mi vagyok a szövetkezetben?! S ha már az vagyok, amivel ott megtiszteltek, tiszta lélek elmehetnénk-e máshova egyet-mást vásárolni?!

- Hát a Hitelszövetkezetben! - mondtam.

Anyám nem szólott semmit, de úgy láttam, hogy helyesli ezt az egyetlen módot, hiszen a karjára akasztotta a kicsi füles kosarat, s a pénzzel elment. Amíg odavolt, elképzeltem magamban, hogy anyám a kosárba rakja a kockacukrot, a rizskását, a teát és a rumot, majd megkérdezi, hogy mennyibe kerül az egész. De akkor nagyon meg fog lepődni, mert azt fogják mondani neki, hogy ugyanbizony, most ezen első ízben tiszteletből, hiszen...

Még örvendeztem is magamban, minekfolytán dugdosott jókedvvel kérdeztem meg anyámtól, amikor a kosárral megjött:

- No, mit fizetett?

- Többet, mintha máshol vettem volna - mondta anyám.

- Többet?!

- Biza.

Azt sem tudtam hirtelen, hogy mit gondoljak, vagy mit érzek. Hát ez lehetetlen. Nyilván valami tévedés lesz a dologban. Mert, mondjuk, nem tiszteletből adták, ezen első ízben sem, de drágábban mégsem adhatják a díszelnőknek, mint másnak! Csak tévedés lehet. Ha pedig úgy lenne mégis, hogy nem tévedés, akkor... Mit is lehetne akkor tenni? Lemondani egy kiló kockacukor miatt?! De hiszen a sértés nem is az árban van, hanem valami másban... S vissza sem adhatjuk a portékát, mert könnyen azt hihetnék, hogy tisztára zsugori vagyok, ami dísztelen dolog éppen egy díszelnőknél.

Hát nem tettem semmit.

Elmúlt a nap, s el a másik. S a csoda vigye el, bármerre mentem, az emberek kedvessége kezdett alább s egyre alább hagyni. Nem köszöntek olyan derűvel, mint máskor, s mintha a pillantásokban valami gyanakvás is lett volna már.

- Kutasd ki ezt a dolgot! - szóltam az öcsémnek.

- Hát megvan - jelentkezett néhány óra múlva.

- S mi van?

- Hát úgy áll a helyzet - mondta öcsém - hogy, az avatás után csakugyan felemelték a szövetkezetben mindennek az árát. Az emberek azt beszélnek, hogy az avatási multság árát ilyen módon a nép fizeti meg, s némelyek azt is mondják, hogy a szövetkezetben, mint díszelnők, maga rúgtatta fel mindennek az árát, mivelhogy most többen vannak benne, s díszesebb is lett.

Nem tudtam, hova legyek el, úgy ámultam.

S mondom anyámnak, nagy megütközéssel, hogy mi történt, de ő nem ütközött meg, hanem szelíden és mosolyogva csak ennyit mondott:

- Ahol egy anya sír, ott örökké történik valami.

Hát úgy is van.

MAGYARI JÉGVIRÁG

Mint a zöld király birodalma, olyan volt a fennsíkon a hegyi mező. De a hatalmas mezőnek nagy volt a nyelve is, melyet messze és szélesen benyújtott az erdő közé. Ez még kövér volt, a mezőnek ez a nyelve: úgy tetszett valósággal, mintha a föld lüktető zöld vére és illatos ereje mind ide torlódott volna, az őszi fordulás előtt.

Magára és Istenre maradván elmélkedett minden. Bölcsen a föld, szomorkás derűben az erdő, mosolyban a levegő; és a nap is búcsúzás előtt, összegyűjtött fényében lobogva.

Esküt lehetett volna tenni, hogy sehol nem jár senki. De nemsokára mégis kibukkant egy nagy bajuszú, hasas ember az erdő közül, s utána még három. Mind a négynek tarisnya volt a nyakában, s az egyiknek fejsze is a vállán. Beszéd nélkül és kényelmesen ereszkedtek előre, egyenesen a hatalmas bükkfa irányába, melyet a mező közepe táján két gyertyánfa őrzött, tisztas távolból.

A négy ember letelepedett a nagy fa alá, s mindegyik elészede az eleséget a tarisnyából. Nagy meggondolással inni kezdtek, s ettek. Szemük a mező fölött és az erdők tetején körözött, miközben elmélkedett alattuk a föld s felettük az őszbe boruló világ.

Úgy ettek lassan és örökösen.

Bár jött volna már legalább egy akkora vaddisznó, mint egy bogár; vagy nagy zúgással egy akkora lepke, mint a szarvas! Bár jött volna, hogy szóljanak is végre valamit, hiszen elfogyóban volt már az éték és lenyugvóban a nap. Angyalé volt a kívánság, mert abban a percben, csakugyan kibukkant valami az erdő közül. Kicsi volt, és ezüstös fényben mozgott, mint egy mesebeli nagy pók, amelyik megragadja a négy szempár sugarát, és fonnai kezdi.

Vagyis nézték a fa alól az emberek, hogy az mi lehet.

Erdei törpekirály talán?

- Gyere errefelé! - kiáltott a nagy bajuszú ember.

- Nem érek rá! - felelte, aki ezüstben csillogott.

Tiszta és erős volt a hangja, mintha az egész ember egy harang lett volna. Most már könnyű volt megismerni, hogy Magyar Sámson. Szólitotta ismét a nagybajuszú, hogy jöjjön közéjük, de a kicsi ember hajlás nélkül csillogott át a zöld mezőn, mintha gondolatot vitt volna valahova.

Jól evett a nagy bajuszú, hasas ember, megnőtt hát benne az erőszak és a kedv: heverő helyéből nagy tekintélyesen felült, és odaszólt az egyiknek, aki legfiatalabbnak látszott:

- Eredj, Gábor! S hozd ide!

Gábor felkelt és elindult; sokáig egyezkedett az erdő széliben, de a végén mégis odahozta Magyar Sámson, aki megállt a két gyertyánfa között, tisztas távolban, s onnét köszönt a társaságnak. Hosszú haja volt és majdnem egészen fehér; megérett finom arca és hideg homloka. Két nagy szemé csillogva rebegett folytonosan, mintha többet akart volna látni, mint amennyit lehetséges; de az ábrázatán a két nagy szemén kívül egyéb rezdülni sem rezdült. Vékony volt, de nem éppen olyan kicsi, mint ahogy messziről gondolni lehetett. A két kezében két pálcikát lógatott: az egyikre halakat fűzött valahol, s a másikkra változatos gombákat. Ezüstösen és hideg homlokkal állott a két fa között, melynek a koronája összeborult fölötte;

rebegő szemekkel és mozdulatlan arccal, egyik kezében a halakkal, a másikban a gombákkal. S ahogy ott állt, ezüstösen és furcsán, az ég ablakában a két fa között, egészen úgy tetszett, mintha nem is ember volna, hanem az ég ablakában egy Magyar jégvirág.

- Fát osztottak, elnök úr? - kérdezte kimért szavakkal.

- Azt - mondta a hasas elnök, majd hozzátette: - Működött a közbirtokosság.

Sorjában mind a négyet megnézte ismét Magyar Sámson, aztán összefoglalva mondta:

- Elnök, jegyző s két bizalmi: türelmes a föld!

Mind nevettek, csak az egyik bizalmi horkant fel a szóra. Öreg ember volt az is, Magyar Sámsonnal egykorú-forma. Ellenségek lehettek, annyi rögtön látszott; s tudta is mindenki, de az okát senki. Hátha most megmondanák, gondolta a hasas elnök; megmondanák ezen a bölcs alkonyaton, amikor a halál gondolata fuvatlik az erdők fölött!

- Ugyanbiza miért haragusznak egymásra? - kérdezte tehát.

- Mondja meg Mihály! - szólott Magyar Sámson.

Mihály bácsi azonban csak annyit felelt, hogy ő nem filiszteus. Rosszul tette azonban, hogy a filiszteusokat emlegette, mert aki Sámson van ezen a világon, az mind haragra gyúl, ha valaki a filiszteusok nevét kimondja. Ez a Magyar Sámson is, bár eléggé tudott parancsolni magának, most egyszerre megmozdult az ég ablakában, felemelte a halfüzéres pálcikát, és rászegezte Mihály bácsira.

- Most megmondom! - szólott, mint aki ítéletre jött.

Mihály bácsi csúfondárosan borzongani kezdett, hogy ő fél és retteg, de ezzel a kacagtató játékkal még jobban meggyullasztotta Magyar Sámson, aki így folytatta a szót:

- Ezelőtt negyven esztendővel együtt szolgáltunk a huszároknál. Egyszer elméleti oktatásra mentünk, s ott azt kérdezték Mihálytól, hogy mondja meg, mi is az a lovas szellem. Amikor én láttam, hogy Mihály nem tud felelni a kérdésre, akkor azt súgtam neki, hogy „a lovas szellem kísértet lóháton”, mire Mihály fennhangon így felelt:

- „A lovas szellem nem egyéb, mint kísértet lóháton.”

Mindenki úgy nevetett most is, mint a huszárok azelőtt negyven esztendővel. De a szó után Magyar Sámson is hamar leeresztette a halas pálcikát, mert Mihály bácsi egyszerre felugrott, hogy a fejszével agyonaprítsa az eleven jégvirágot. Szerencsére lefogta őt rögtön a serény közbirtokosság, bár úgysem tudta volna kézhez kapni a kicsi öreget, aki most, a negyvenéves titoktól megszabadulva, még fürgébben tudott szaladni, mint azelőtt.

Mihály bácsi visszaült megint az előbbi helyére, s Magyar Sámson is kirajzolódott ismét a két gyertyánfa között az égi ablakra.

- No, most legyen végre békesség! - mondta az elnök.

Mihály bácsi szuszogva jegyezte meg:

- Legyen; s igyunk rá egyet a szamár zápfogából!

Tudták, hogy a bibliai Sámson ivott volt a szamár zápfogából, amikor megölt ezer filiszteust, s abban a munkában erősen megszomjazott. De most hiába példálózott az öreg huszár, mert a Magyar Sámson arcán még akkora borulatot sem okozott, amekkora árnyékot vethetett volna oda egy rózsalevél. Inkább vidámította őt, mint az édes méz hajdan a másik Sámson, amikor az oroszlánkölyök halott szájában megtalálta az édességet, és evett belőle.

S így megvidámodva úgy tetszett, hogy egyszerre fiatalabb is lett sokkal.

- Hát mikor házasodik meg, Sámson bácsi? - kérdezte tőle a hasas elnök.

Nem jó a nagy s a hirtelen győzelem, mert Magyar Sámson is elvesztette hirtelen a fejét, s azt találta mondani:

- Még ebben az esztendőben.

Egyszerre megnézte a hasas elnök, hogy milyen legényesen mondá ki az öreg Sámson a szót. Ámulatában még meg is csavarintotta azt a nagy busa fejét, hiszen mindenki úgy tudta, hogy asszonyfélinek még a közelibe sem megy az öreg, már negyven esztendeje. Kerülte őket konokul, s büntette minden szavával, s az egészét egy miatt, akit legénykorában hiába szeretett.

Még a házát is kivitte valahová a kertek közé, csakhogy ne lássa őket; s erdön és mezőn bolygott mindig, mint valami titkos remete; s mindezeknek a tetejébe étek gyanánt magához vette még a halat is, amelyről azt tartotta, hogy kicsúfolja a vágyat a vérből.

- Ez nagy szó volt, Sámson bácsi! - mondja álmélkodva az elnök.

Mihály bácsi tök módjára sárgán meredezett; a másik öreg bizalmi úgy pislogott, mintha gépre járt volna a szeme; a fiatal gazda pedig, akit birtokossági jegyzőnek tisztel vala az öreg, az egyenesen bolondításnak nevezte a nagy kijelentést.

- Még ebben az esztendőben! - ismételte meg Magyar Sámson.

Elszántan állott a két fa között, s nagy viadal érzetében. A szemében lüktetett a fény, a szíve torkába szorult, s nyirkos lett lassan a homloka. Már tudta, hogy retteneteset szólott, mert ő nem akar megházasodni, s miképpen is tudna! De elvesztette a fejét, s kimondotta a szót. S most itt van ez a Mihály, ez a kísértet lóháton, s annak a színe előtt húzza bé gyáván a szavát, amit oly vitézül vágott ki az előbb?!

- Soha! - mondta magában.

- Írásba tesszük, Sámson bácsi! - fenyegette a hasas elnök.

- Tegyük - felelte az öreg.

Erre odafordult az elnök a fiatal gazdához, hogy vegyen elé papírosat. Aztán mondani kezdte, s a másik írta a hatalmas ácsplajbással: „Én, név szerint Magyar Sámson, kinyilatkoztatom, hogy még ebben az esztendőben, törvényes módon feleséget veszek. Ha mégsem tenném, ez írás alapján szavam és életem legyen rajta.”

- Aláírja-é? - kérdezte.

- Én alá! - mondta az öreg.

Amikor csakugyan aláírta, s alá még a két tanú is, az elnök meglobogtatta az írást, s azt kérdezte Mihály bácsitól:

- Mennyit ad érte?

- Tíz liter bort! - mondta az öreg filiszteus.

Egyszerre mindenkit megragadott az izgalom, Magyar Sámson pedig a fának támasztotta mindjárt a hátát, és azt kérdezte:

- Az ellenségem kezébe adsz, Pilátus?

Sem jót, sem rosszat nem szólt erre az elnök, hanem felállott lassan, és odalépett a kicsi öreghez. Föléje hajtotta nagy bozontos fejét, s úgy mondta, mint egy gyermeknek:

- Maga úgyis megházasodik, kedves apám. S akkor pedig nem tehet maga ellen senki semmit: sem ellenség, sem jó barát. Mi pedig nyertünk tíz liter bort, amit Mihály bácsi fog fizetni mint hadisarcot. Büntetésből, hogy a lovas szellem miatt negyven esztendeig tartotta magával a haragot.

- Értem én! - mondta Magyar Sámson.

- Hát akkor?! Sajnálja tőlünk a bort?

Abban a percben felugrott ismét az öreg Sámsonnak az esze, s egyetlen gondolattal két részre osztotta a világot. Az egyik részibe a világnak tette a házasságot, ami egyedül az ő baja lesz; a másik részibe pedig most bécsalja Mihály barátját, hogy fizessen az élvezetért.

- Nem én sajnálom a bort, hanem más - mondta tehát.

- Kicsoda más?

- Aki tíz literrel akarja megvenni a bőrömet! - háborodott fel Magyar Sámson. - Inkább magam hasogatom össze, ha nem ér tíz liternél többet!

Ahogy ezt kimondta, egyszerre észbe kaptak a többiek is. S lázongani kezdtek valósággal, hogy ők tíz liter borért nem kótyavetyélik el Magyar Sámson! Nem bizony! Nem vesztegetnek el egy ilyen különleges embert, akit ritkaság számba lehet venni, mint a megérett tajtékpipát?!

- Hát mennyit adjak? - kérdezte Mihály bácsi.

Mind Magyar Sámsonra néztek, hogy mondjon megfelelő árat. Erre az öreg ügyesen elhelyezkedett a két fa között az égi ablakban, s így szólt:

- Vegyük azt, kedves atyámfiai, hogy minden megdrágult a mai világban.

- De az ember nem! - szólt belé Mihály bácsi.

Az elnök odaszólt az öreg Mihálynak, hogy nem az határozza meg az árat, aki venni akar. Aztán intett Magyar Sámson felé, hogy folytassa.

- De tekintsünk el attól, amit mondtam - folytatta is az ezüstös öreg. - Hanem vegyük azt inkább, hogy apának fiú s férjnek feleség milyen drága kincs, pedig csak azért akarja magának, hogy szerethesse. Hát akkor mennyivel értékesebb lehet úgyszólván tulajdonba venni egy régi ellenséget, akit így örökös és változatos gyönyörűséggel lehet kínoknak kitenni, vagy éppen meg is ölni.

- Milyen igaz! - lelkesedtek mind.

- Éppen ezért azt mondom - folytatta Magyar Sámson -, hogy egy ilyen negyvenesztendő ellenséget, amilyen én vagyok, nem is lehet árán megvenni, mert arra nincsen elegendő pénz. Ellenben lehet olyan örömet ülni, amilyent érdemel a ritka és szerencsés esemény. Úgy gondolom tehát, hogy az én kedves Mihály barátom, aki rövidesen az én hatalmas uram és gazdám leszen, adjon két lakomát az én tulajdon bőrömért. Adja az egyiket egy hét múlva, mint áldomást; hatvan emberrel, száz liter borral és egy levágott bornyúval. A másikat pedig adja hasonlóképpen, mint lakodalmat, amikor én megházasodom.

- Sok lesz! - mondta Mihály bácsi.

- Ha sok lesz - folytatta Magyar Sámson -, akkor ebben a helyben átalírjuk a cédulát: én pedig, amit elmondtam, azt mind megadom a te bőrödért!

- Ne vásárolj! - szólott Mihály bácsi.

- Hát akkor megadja-é? - kérdezte az elnök.

- Nem bánom, ha úgy lesz is - egyezett belé az öreg, mire a hasas elnök ünnepélyesen átnyújtotta neki az írást, pedig a két lakoma jegyében megveregette a hasát, mint egy pufók gyermeket.

- Mindent elrendeztünk, s mehetünk haza! - mondta nagy derűvel.

Összeszedte mindenki, ami az övé volt; s a tarisnyákat nyakba akasztották. Csak Magyar Sámson nem mozdult egyet sem.

- Maga nem jön, Sámson bácsi? - kérdezte az elnök.

- Én megszoktam hogy egyedül járjak - mondta az ezüstös öreg.

Elbúcsúztak tőle, s aztán megindultak az óriási mező felé, amely az ég aljáig ért félkörben mindenütt. Nézte Magyar Sámson, hogy lassan és szótlánul úgy haladnak, mint a bogarak. Mozdulatlanul nézte; a két fa közül, az égi ablakból. S amikor lassan az ég aljáig libegett a szeme, akkor neki is, ahogy az alkonyatnak reggel, eszébe jutott a legénykora...

Istenem, mennyire szerette Zsuzsikát!

Lassan könnyek gördültek le az arcán, mintha csakugyan jégvirág lett volna, amely olvadni kezd az ég ablakában... Sírt és mosolygott, majd egyszerre eldobta vidáman a halakat, és ő is megindult, hogy egyenesen kőrőben menjen Zsuzsika nénihez, akivel negyven éve nem beszélt már.

Legényesen és nagy ragaszkodással vitte a gombás pálcát, mintha ilyen dologban gomba nélkül el sem lehetne indulni.

JÁRVÁNYBÍRÓ

Nehéz időkben falun is szükség mutatkozik arra, hogy az emberek összetegyék az eszüket. Ilyen szükségből keletkezett az a kedves társaság is, amely Fórika Máté házánál minden héten összekoppant egyszer. Váltig csodálkoztak a tehetős gazdák, hogy némelyek éppen a Fórika házánál osztják a világot. Fórika ugyanis amolyan jövevény volt a székely faluban. S főleg írástudatlan ember, kinek a szájából a tudákos nagy szavak mégsem fogytak ki soha.

Egyszer azt mondta például, hogy ha ő három esztendeig vámos lehetne a Panama-csatorna bejáratánál, akkor a negyedik esztendőben egész Erdélyt megvenné magának.

Biztatták is, hogy menjen el oda vámosnak, de Fórika mégis a faluban maradt, s vasárnaponként otthon hősködött az alkalmi gyűléseken. Nevetni lehetett rajta, amikor beszéd közben a szél ágaira akasztotta a fejszét, vagy amikor a kínai császár elindult, hogy tőle kérjen tanácsot.

De az egyik alkalommal komoly fordulat történt.

Nevezetesen farsang vasárnapján.

A tél még keményen tartotta magát, bár március már letette volt az első hetet. A föld fagyottan kopogott, és suhanó éles szelek kergették egymást a fekete fák között.

Le kellett tenni arról, hogy másnap szántani lehessen.

De összegyűlni jó ilyenkor, és füstölni kicsi lámpavilág mellett, miközben mindenki kieresztheti kosarából a szavakat, hogy rajozzanak azok a gondolat mezején.

Még a sötétség bé sem állott, amikor Fórika odaszólt a feleségének:

- Gyűjtsd meg azt a lámpát, hadd lássák, hogy itthon vagyunk. Az asszonynak sohasem tetszett, hogy a cimborák beáradnak a házába, amit úgy hagynak ott aztán, mint vásár után a piacot.

- Gyűljetek a fára, mint a varjak! - mondta.

- Türelmes légy, asszony! - szólott Fórika - mert ebből nekünk hasznunk lesz egyszer.

- Micsoda hasznunk?!

- Jaj, milyen értetlen vagy - folytatta Fórika. - Hát nem így lesznek a képviselők is?!

Az asszony Fórikára nézett a friss lámpavilágnál, de egy kicsit alulról és görbén, mintha azt tekintené meg, hogy Fórikának még a válla között van-e a feje, ilyen mondás után.

Gyula, a nagyobbik gyermek, el is kacagta magát.

- Hát ez mi vala? - fordult a gyermek felé nagy mérgesen Fórika.

- Reád adta a szavazatát - felelte az asszony.

Abban a pillanatban, ahogy mívelt emberhez illik, valaki kopogtatott az ajtón. Fórika készségesen mondta, hogy szabad, de mire kimondta volna, egy Páva János nevű ember már bé is lépett az ajtón. A neve igen, maga azonban nem vala páva, mert a sánta lábával nagyokat bülleszt a rongyos nadrágban, ahogy az asztal felé közeledett.

- Mi újság a nagyvilágban? - kérdezte tőle Fórika.

- Mához két hétre meglesz a bíróválasztás - mondta Páva.

- S te kire szavazol?

Páva János, mint egy óriási nagy választó, fontoskodva csak ennyit mondott:

- Valakire leadom én is az enyémet.

A Fórika felesége sem állotta meg, hogy Pávára reá ne szóljon.

- Azt hittük, hogy az uramra szavaz.

- Analfabétára nem lehet - mondta Páva.

S mintha pecsétet hoztak volna rá, egyszerre két ember érkezett, de ezek nem a társaság eszihez tartoztak, hanem inkább a buzgón füstölőkhöz. Jóformán nem is szóltak, hanem nagy készülődéssel rágyújtottak. Mire odáig jutottak, hogy füstöt is vessenek, már három új ember érkezett, majd hetediknek Barabás bácsi, ki olyan volt fehér bajuszával s vidám szemével, mint a nyár égi alkonyat. Ahogy levette a sapkáját, Páva János a fejére nézett, s azt mondta:

- Ez a huncut farsangi szél mind elvitte a haját, Barabás bácsi.

- Hadd el, kerítést fonnak belőle az angyalok - szólt az öreg.

A kicsi Fórikának annyira tetszett a fehér hajból a kerítés, hogy mindjárt megkérdezte:

- S mit tesznek az angyalok a kerítésbe belé?

- Azokat a bárányokat tartják benne - mondta az öreg -, amelyek egyszer-egyszer az égen legelnek.

- Olyant eszünk az idén, húsvétkor! - szólalt meg Páva János.

- Olyant - mondta Fórika. - Jó kövéret s bodrost!

Nevetett a legényke, hogy ezek az öregek mind bodros bárányfelhőket akarnak húsvétkor enni. S éppen akkor még egy ember érkezett, akit Berze Jakabnak hívtak, s aki mindenre azt szokta mondani, hogy „halljunk oda”.

- Ülj le, Jakab! - mondta neki a házigazda, Fórika, majd kacsintott egyet a többiek felé, s így folytatta: - Éppen azt beszéljük, hogy egy lókereskedő tegnap hivatalos tejcsarnokot nyitott a városban.

- Lótej-csarnokot! - mondta Páva.

- Halljunk oda! - kiáltott fel Berze Jakab.

S egyszerre úgy kezdtek kacagni valahányan, hogy estek széjjel, mint a hó.

- Hát ilyen világ van... - mondta ismét Páva János, majd az öreg Barabás bácsi is előrenyújtotta ősz fejét, s így szólt:

- De én olyan világot is értem, hallgassátok meg, amikor óriási nagy járvány támadta meg az embereket. A városokban keletkezett az a nagy járvány, főleg az urak rokonait támadta meg, s azokat az embereket, akik nagyra vágytak.

- Különös járvány lehetett! - mondta valaki.

- Egészen különös - folytatta Barabás bácsi -, mert akit egyszer megtámadott, az úgy felfújta magát, mint a hólyag. S ezeket aztán megdagadva vitte a szél, egyszer a nyugati szél, s máskor a keleti szél. Az emberek azt hitték, hogy az Isten csodát tett a szelesekkel, s emiatt olyan nagy

tiszteletben részesítették őket, hogy fogdosni kezdték, s tejben-vajban fűroszteni. Felruházták nagy hatalommal, betették őket finom hivatalokba s minden lehető nagy pénzes helyekre.

- S ott mit csináltak? - kérdezte valamelyik.

- Gyakorolták a hatalmat - felelte Barabás bácsi.

S már éppen szeretett volna rájuk ereszkedni a csend, hogy abban elgondolkozzanak a különös járvány felett, amikor Fórika hirtelen felállott, s azt kérdezte:

- S az a járvány mikor volt?

Az öreg csodálkozva intett Fórikára, hogy ezt valaki kérdezheti, s nem szólt.

- Az idejét kérdem! - ismételte Fórika.

Akkor az öreg elmosolyodott, s csak ennyit felelt:

- A kalendáriumot otthon felejtettem.

Mindenki kutatva nézte Fórikát, hogy kellő ok nélkül vajon miért izeg-mozog olyan nyugtalanul. A járvány miatt talán, ami ki tudja hol és mikor dúlta a világot? Hiszen, ha a jelenben pusztítana, akkor sem jönne ide, ebbe a félreeső nyomorúságba, ahol nincsenek uraknak rokonai, sem nagyravágyó emberek!

- Mi jöve rád, János? - szólt is oda valamelyik a házigazdához.

- Attól fél - mondta Páva -, hogy mi is afféle bírót kapunk.

- Járványbírót-e? - kérdezte Barabás bácsi.

- Azt.

S ebben a percben különös dolog történt, mert Fórika János megrázta a fejét, bőszen szembefordult az emberekkel, és lobogó szemekkel így szólt:

- Én leszek a bíró!

Mindenki azt hitte, hogy az esze elmene Fórikának, mert nemcsak országúti jövevény volt a faluban, hanem írni és olvasni sem tanult meg. Senki sem tudta hamarjában, hogy mit szokás ilyenkor szólni, s csak néztek össze az emberek. S amíg kérdezték volna egymást a szemükkel, Fórika már dobálni kezdte magáról a ruhát, majd az ágyat gyors mozdulattal megbontotta, s abba beléfeküdt.

- Vagy meghalok itt, vagy bíró leszek! - mondta. - Mert én addig se nem eszem, se fel nem kelek, amíg meg nem választanak!

Erre már Páva János felállt, és így szólt:

- Innét menjünk el, mert a járvány e házba béütött!

Csakugyan felálltak, és lassan kivonultak, ahogy súlyos beteg mellől szokás. S ahogy mentek künn az úton, végig azt vitatták, hogy vajon csakugyan megbolondult-e Fórika, vagy csupán tréfát űzött velük. Nem tudták eldönteni, hogy mi lehet a való, de az elkövetkező napok azt mutatták, hogy Fórika nemcsak az ágynak feküdt neki, hanem a szavának is. Mert csakugyan elhárított magától minden betévő falatot. Csak feküdt égő szemekkel, s nézte a füstös gerendát, hogy a pókok fonják-e már a bírói tisztet neki.

Fogytak a napok, s fogyott Fórika is az ágyban.

Vénasszonyok jöttek, hogy istenkedjenek Fórikának, de akadtak olyanok is, akik az ágy mellé jártak enni, hogy a megátalkodott emberrel kívántassák az étket. De mivel Fórika senkinek sem engedett, a gyermekei versenyt kezdtek bőgni, hogy fogynak ki az apjukból; s jární kezdte az asszony is a falut, hogy mentse meg egy szegény család egyetlen gyámolát. Eljött a jegyző, eljött a pap, s vasárnap estefelé megérkezett az orvos is.

- Még egy hétig nem bírja ki - mondta az orvos.

Másnap a községi tanácsot egybehívták, hogy mitévők legyenek. Ámulva ült a tanács, s mindegyik a másiktól várta, hogy tiltakozzék a csendes erőszak ellen. A Fórika halálát azonban senki sem akarta a lelkére venni, s ezért úgy határoztak, hogy a bíróválasztó gyűlést előrehozzák szerdára, s aztán döntsön maga a falu.

Még a környékről is sokan eljöttek szerdán.

Bent a gyűlésteremben egymás hegyin-hátán volt az ember; s mindenki úgy szorította a markát, mintha halott feltámadását várta volna. S amikor legnagyobb volt a nyugtalankodás, akkor felállott egy magas öreg ember, s orgona hangján csak ennyit mondott:

- Emberek, mindnyájan csak egyszer élünk, ebben az életben!

Erre felugrott az egész, aki ott volt:

- Éljen! Éljen Fórika!

Nemsokára már indulhatott is a hivatalos küldöttség, hogy az új bírónak megvigye az örömhírt. Odaálltak az ágya elé, s ahogy ilyenkor szokás, nagy ünnepélyességgel az egyik így szólt:

- Hivatalosan jövénk, hírül akarván hozni neked, hogy a gyűlés bírónak választott.

Erre felült Fórika az ágyban, s nagy méltósággal így felelt:

- Ha az Isten úgy akarta, elfogadom.

A hírhozók bólintottak, majd ámulva nézték Fórikát, aki bizony lehetett volna egy kicsit kövérebb is.

VILÁG ÉS HOLDVILÁG

Nálunk, a föld és az élet hegyei között, nem egészen olyan a világ, mint a gazdag és szabályos népeknél. Már a nap is úgy alkonyodik mindig, mintha először csinálná. A kandi hegyek között már estefelé összedugja az ég és a föld a fejét, s az alkonyat minden árnyalatára tervet csinálnak ketten. Majd a völgyekben és a bukkanó utakon elindul lebegve a borongó fuvalom. Télen különösen.

Azon a napon is így érkezett meg, megelőzve az időt és tele cselvetéssel, az otthonos alkonyati fuvalom. Először a fákat és a varjakat hódoltatta meg, majd óvatos borulattal a külső város elgyengült utcáit szállotta meg.

Utolsónak a fogadó adta meg magát.

De tehette is ez a fogadó, mert fehérre meszelt falakkal küzdött, mint széles, villogó kardokkal; s nagy havas tetővel, akár egy óriási patyolat buzogánnyal. És eme fegyverei mellett még fortélyos, öreg harcos is volt a fogadó, hiszen nagyapánk is olyannak ismerték, milyen jelenleg. Akkor is úgy állt a Küküllő partján, ahogy most. Vagyis egy kicsit megbillenve és hegyes sapkában, mintha éppen nótára akarna gyűjtani, hogy együtt énekeljen a székelyekkel, akik ugyancsak úgy ülnek benne, egy kicsit megbillenve és nagy hegyes sapkában.

Csendben és elszántan folyt hát a harc, az idő és a fogadó között.

Folyt egy ideig.

Nemsokára azonban a fogadót megragadta az alkonyat, szorító öleléssel kereken az eresz alatt; majd az eresz alól meghódította a falakat, és diadalmasan lopakodott a tető felé.

- Aztán leborította derengő homállyal.

S mindjárt a fogadó után homályba borította azt a két pej lovat is, amely módos falusi szekérbe fogva, ott állott a korcsmaház előtt. Szénával volt tele a szekér dereka, s uras ülés díszlett elől; maguk a lovak pedig, tarka pokróc alatt, engedelmesen várakoztak.

A gazda nyilván bent volt a fogadóban, hogy iddoggáljon talán a cimborákkal. De az is lehet, hogy hirtelen és igaztalanul szólék, mert éppen abban a pillantásban feltetszett egy ember, amint az úton és a híd irányából a szekér felé ereszkedett a vastag alkonyatban. Sovány, falusi ember volt, mókára hajlamos arccal, s láthatólag elég koros is már. A ruházata igen szegényesnek tetszett abban a nagy hidegben, s egykedvű volt a mozgása is, mintha a tél haván és a félbukkanó holdon kívül egybe nem lett volna. De a jelek szerint mégis ő lehetett nyilván a gazda, mert egyenesen odament a módos szekérhez, amit fürkészve körbejárt, majd belenézett a szekér derekába is. Utána megmozgatta az ülést, s mintha ismerősök gyanánt köszöntötte volna a lovakat is. Utána elgondolkozott egy kicsit, majd fázósan topogott a havon, az élesedő téli hidegben.

Aztán hirtelen megindult a fogadó felé, s belépett az ajtón. Bizonyosan inni akart egy-két pohárral, mielőtt útnak indul hazafelé a szekérrel.

De nemigen ihatott semmit, hanem csak köszönhetett odabent, vagy sietve mondhatott valakinek valamit, mert alig egy perc múlva kilépett a fogadóból.

Ismét odament a szekérhez.

Első dolgával szénát dugott a csengőbe, mely az egyik ló nyakán csüngött; s ezt nyilván azért tette, mert akkor készültek lefeküdni, végig az utcában, csendes imával a gyermekek. Utána a lovak hátáról levette a két pokrócot, és az ülésre vetette; igazított valamit a lovak szerszámján, majd felült a szekérre, az ülés alól előhúzott egy ostort, és elindította a lovakat a városból kifelé.

Behúzott nyakkal hajtott a dőcögtető, köves úton, majd egy-egy kicsit riasztotta a lovakat, amelyek szívesen elevenkedtek, hogy ne fázzanak a nagy hidegben.

Amikor a város fölött a tetőre érkezett a szekér, a havas hegy mögül akkor bukkant fel nagy fényűzéssel a hold. Egyszeriben tündöklő tó lett az egész környék, zezugos és játékos fénnyel, s víz helyett fényességgel tele gazdagon. Az öreg szekeres felállt a tündéri holdfényben, hogy az ülésről elvegye és magára terítse az egyik takarót. Ezt előbb is megtehetné volna, mert hiszen a holdvilágon gyengének tetszett rajta az öltözet, mintha a jó lovat és a módos szekeret többre becsülte volna önmagánál.

- Pokróccal a hátán még gyorsabban hajtott az öreg. Nagy néha egy-egy pillantást vetett jobbra és balra, de inkább csak a lovak füleit nézte, amelyek álltak hegyesen a zuhogó fényben, mintha kicsi tölcserék lettek volna.

Így történhetett, szemével a füleken ülve, hogy váratlanul szólalt meg az út széléről valaki.

- Jó estét, bátyámuram!

Egy kicsit megrezzent az öreg, de aztán így szólt:

- Mit akar?

- Felülni a szekérre, ha volna olyan szíves.

Fiatalember volt, aki felülni vágyott, afféle diákos forma. Bozontos gyapjúkesztyűje volt, és púpos hátizsák a hátán. Gyenge arcát pirosra csípte a hideg, s két nagy szeme csillogva ragyogott a hold alatt.

- Hát üljön fel - mondta az öreg.

Nem az ülésre, hanem hátul a szénába ült a téli vándor.

- Bátyámuramat hogy hívják? - kérdezte.

Gondolkozott a szekeres ember, majd így szólt:

- Hátul Farkasnak.

Úgy kellett volna ezt érteni, hogy a névnek a hátsó szava Farkas, mint például Márton Farkas. De a fiatalember azt hitte, hogy nem Márton Farkas, hanem Hátul Farkas. El is gondolkozott rajta, hogy micsoda érdekes név; s mivel viszonzni akarta valamivel, így szólt:

- Az én nevem Szerencsés.

A szekeres ember nem időzött a vándor Szerencsés nevén, hanem rögtön így folytatta:

- S hová való?

- Sopron.

- S mi járatban van, errefelé?

- Falukutató vagyok - mondta a vándor.

Az öreg még jobban megbújta a pokróc alá, s kurtán így szólt:

- Annak hideg van.

Csakugyan hideg volt, mert a négy kerék alatt élesen csikorgott a hó, és roppant a lovak lába alatt.

Roppant és csikordult a hó, s majd hosszú vékonyan sírt.

S ahogy a holdvilágos csendben hallgatták ezt a különös és valószínűtlen muzsikát, az a hiedelem kezdte megszállni őket, hogy nem is a földön vannak, hanem inkább a holdban.

De aztán az öreg megrázta a fejét, s felmerülve a való világra, megkérdezte:

- Ott tréfások-e az emberek, Sopronban?

- Van, aki - mondta Szerencsés.

Erre a szekeres ember nevetett pukkanva egy kurtát, s így szólt:

- Akkor ott is olyan világ van, mint errefelé.

S éppen akkor, amint a két világot nevetve egybefűzték, a fiatalember két furcsa szemet pillantott meg. Ott égett az a két furcsa szem, még messze előttük és az út jobb oldalán, egy havas kavics hullám hajlatában. S az égő két szem mögött mintha rozsdavörösen lapult is volna valami. Csak a hó sírt a feszült csendben, ahogy közeledtek a két szem felé; s majd oda is ért a szekér, hogy elhaladjanak mellette örökre.

De akkor megismerte Szerencsés, hogy kutya, amit lát.

- Tessék csak megállni! - kiáltott elé az öregnek.

Az ember meg is állította rögtön a lovakat.

- Mi baj van? - kérdezte.

- Egy szerencsétlen kutya - mondta a fiatalember. - Betegnek látszik.

S már egy ugrással lent is volt akkor a földön. Odament egyenesen ahhoz a vörös kutyához, melynek a fejét, a két égő szeme fölött, szépen megsimogatta. A kutya kivillantotta a fogát, és különös hangot adott. Egy kicsit hasonlót, mint a kerekek alatt a hó, mert sírt és vicsorított is egyben.

Mégis felemelte Szerencsés, és a szénára tette, a szekér derekába. De ahogy emelve vitte a szekér felé, a lovak hátranéztek; s amikor pedig fel is tette a szénára, akkor valamicskét horkantottak.

A fiatalember is felült a kutya mellé.

- No, mehetünk - mondta.

A lovak megindultak, de nem olyan nyugton mentek, mint azelőtt, hanem kapdosták a szekeret, s mindegyre vissza- és ismét visszanéztek. Az öreg erősebbre fogta a gyeplőt, de a két pej akkor is rángatva húzta a szekeret, csapdosta a farkát mind a kettő, és zörgő zabolával nézegettek vissza.

- Ezek érznek valamit! - mondta végül az öreg.

- Lehet, hogy bűdös a kutya - nyugtatta meg Szerencsés.

- Hát feltette a szekérbe?!

- Fel, mert megsajnáltam.

- S milyen?

- Vörös, s ég a szeme.

Elhallgattak, de a lovak tovább sem akartak csendesedni.

- Nagyon vörös? - kérdezte a szekeres ember.

- Olyan rozsdá - mondta Szerencsés.

- Akkor megnézem - szólott az öreg.

S már nagy elszánással ki is bújt a pokróc alól, és hátratekintett. De abban a pillanatban megrettent rögtön az arca, és a takaró lefutott a hátáról.

- Hát ez farkas! - kiáltott fel.

Szerencsés szinte a halál fia lett abban a percben. Mozdulni sem mert, hanem csak megdermedve és könyörögve nézett az öregre. De olyanformán nézett az öreg is vissza Szerencsésre. A lovak pedig a csikorgó havat kapálták.

Meg-meglobbant a hold is.

Csak egyedül a beteg farkas feküdt nyugalomban, ijedelem és indulat nélkül, valahol rettentő sorsának mélyén, irgalmat esdve, és ítélettel a két szemében.

Nézték.

Valahogy úgy, mintha csillagot ámultak volna, amely utolsó maradék fényel búcsúzik az égtől; s amelyik aztán remegni kezd, rezdülve rángatózik, és már csak pislant, hogy mindjárt eltűnhessék örökre.

S kialudt a farkas két szeme.

- No, vége lett - mondta az öreg.

Azzal odaadta Szerencsésnek a gyeplőt, maga pedig, egy öl szénával együtt, kiemelte a szekér derekából a farkast, és az út szélére letette szépen. Ott gondolkozott néhány pillanatig, majd visszament a szekérhez, de most nem az ülésre ült, hanem hátul a szénába kuporodott.

- Maga üljön az ülésre elé! - mondta Szerencsésnek.

Váratlan volt, amit tett; s Szerencsés nem is értette az okát. Szót fogadott mégis, és előrehúzódott az ülésre.

- Fordítsa meg a lovakat! - szólt ismét az öreg.

Szerencsés megfordította.

- S hajtson vissza a fogadó elé! - tette hozzá a szekeres.

Megindultak a városba vissza.

Szerencsés szívesen hajtotta a lovakat, mert a falukutatásban ezzel is tapasztalt. De hiába gondolkozott, mert nem értette a hirtelen és csokros fordulatot, amellyel nemcsak a város felé fordultak útjukból vissza, hanem az öreg szekeres is az ülésről hátraült a szekér derekába.

- Vajon mi tud rejleni ebben? - tusakodott a fiatal vándor.

Gondolta, felteszen hát egy enyhe kérdést az öregnek.

- Miért ül hátul? - kérdezte.

- Két okból is - mondta az öreg. - Vagyis először azért, mert itt van a farkasok helye, amint láttuk is. S ismét azért is, hogy igazam legyen abban, hogy az én nevem hátul Farkas.

- S mért megyünk a városba vissza? - tudakolta tovább Szerencsés.

- Nagy hidegben jön-megy az ember - mondta az öreg.

Úgy hallatszott mindez, mintha érteni lehetett volna; s mégsem értette Szerencsés. De eltökélte magában, hogy most már végigcsinálja az egészet. S hajtván a lovakat, szeme rászállt a holdvilágos hegyes fűlekre, s azon kezdett gondolkodni, hogy mily különös ezen a földön minden. Ha felszáll a lovak füléről és széjjelnéz a tájon, a holdfényben libegnek a hegyek; ha pedig előretekint, két lovat lát, melyek mesében úsznak; s mögötte pedig ott kuporog egy ember a szénán, akit hátraültetett a neve.

Mintha képzelet volna minden.

Pedig valóság.

- Nem tud egy szép mesét, bátyámuram? - szólott hátra.

Gondolkozott egy kicsit az öreg, majd azt mondta, hogy egyszer a hold meglátogatta a földet. Úgy megbarátkoztak akkor ők ketten, hogy a hold odaigérte a leányát a föld fiának feleségül, s magát minden hónapban hozományul neki.

S mire elmondta volna, emígy folytatva, szépen a mesét, már be is érkeztek a városba. Ott pedig, az öreg szekeres irányítása szerint, Szerencsés a fogadó elé állította a szekeret. Ahogy megállhattak a kocsmaház előtt, az öreg leszállt, a csengőből kivette a szénát, s majd a két pokrócot a lovak hátára terítette újból.

Akkor odafordult Szerencséshez, és neki így szólt:

- Menjen be ebbe a kocsmába, s ott kérdezze meg az ivóktól, hogy tulajdonképpen kié ez a két ló s a szekér. Amikor pedig a gazda jelentkezik, akkor mondja meg neki, hogy én elloptam a lovait, de maga visszahajtotta.

Nagyot nézett Szerencsés.

Soha nem hitte volna, hogy tolvajjal szekerezett.

De azért nem szólott semmit, hanem bement a fogadóba, hogy megkeresse a gazdát. Rá is akadt az egyik asztalnál, amint a cimboráival békességben iddógált. Megmondta neki, hogy mi történt a lovaival, mire a gazda felállt, és elindult az ajtó felé, mely a fogadó udvarára vezetett.

- Nem arra! - mondta Szerencsés.

- Hát?

- Ellenkezőleg, mert a ház előtt állnak most a lovak.

A gazda megtekergette a fejét.

- Az bajosan lehet - mondta -, mert azoknak az udvaron kell lenni.

Arra mentek hát, mind a ketten az udvarra; s no lám, csakugyan ott álltak a lovak. A szekérnek fordítva ették a szénát, mintha mostanság el sem mozdultak volna onnét. De az öreg is ott állott a szekér mellett nagy egykedvűséggel.

- Hát itt vannak! - mondta a gazda. - Az emberemmel együtt!

- Ez lopta volt el, ez az öreg! - magyarázta Szerencsés.

- Én?! - csodálkozott az öreg.

- Ne beszéljen! - mondta Szerencsés. - Hát maga vitte el, s én hajtottam vissza. Együtt szekereztünk!

Az öreg megvonta a vállát, s csak ennyit szólott:

- Én az urat nem is láttam soha.

Erre a gazda nevetett egyet; a falukutató pedig pislogni kezdett zavarában, majd felnézett az égre, hogy legalább a hold vajon megvan-e még.

Szerencsére megvolt; sőt tündökölve haladt a maga szokott útján, mert abban a világban a tréfát nem ismerik.

SZABADSÁG MADARA
1945-1957

ÖREG PILLANGÓ

Már esztendőök óta özvegyi sorban és egyedül élt az öreg Nagy Mihály. Úgy is teltek a napjai, örök egyformaságban, akár a megapadt folyócska ahogy folydogál.

Végre azonban mégis történt valami.

Pedig az a nap is, amelyen megtörtént a nagy esemény, egészen úgy indult, mint a többi. Vagyis hajnalban a kakasok, versengve és nagy buzgalommal, szólani kezdtek; s majd imitt-amott vaktában ugatni kezdett egy-egy kutya is. A kakasokat és a kutyákat egyaránt hallotta Mihály bácsi; sőt azt is meg tudta volna mondani, csupán a hang után, hogy melyik milyen, s hol van otthon. De hát ez nem is csoda, mert amióta özvegyen és egyedül él az öreg, azóta az első kakasszóra mindig felébredett. S ettől az időtől kezdve aztán, akár egy öreg óra, nagy egyformasággal úgy ketyegte tovább ébren a perceket.

Hát a kakasok szóltak; s itt-ott vakkantott egy-egy kutya.

Aztán derengeni kezdett.

S a derengés csendjében pedig a Mihály bácsi két lába is elindult az ágyból, s követte ő maga is a lábát. Vagyis fölkelte, hogy a házban és a gazdaságban elvégezze mindazt, amit így hajnalban máskor is végezni szokott. Amikor minden szükséges dolgot megtett, egy kövér cigarettát sodort magának, s arra rágyújtott. Aztán odaállott az ablak elé, hogy kinézzen a világba. Eregette lassan a füstöt, s úgy szemlélte, a füstön keresztül, hogy mily csend van mindenütt.

S hogy nem történik semmi.

Csak a keleti égen erősödött egyre jobban a fény, s csak a pirosba hajló falevelek villadoztak, mint a madarak tükrei.

Mert bizony, már ősz volt.

Így nézte Mihály bácsi, hogy vajon mit lehet látni; s miközben nem látott úgyszólván semmit, lassacskán valami enyhe és derűs nyugtalanság kezdett rezegni benne, mint ahogy a lég is megunja néha, hogy ne legyen semmi szél.

Hát igen, legalább egy kis fuvalomra vágyott az öreg.

Kiment tehát az útra, s ott mendegélni kezdett, hátha lesz valami. Ment az öreg, egyre tovább a falu között, az országúton. De hát nem jött senki, s nem történt semmi, oly korán volt még az idő. Végre azonban mégis feltűnt egy teherautó, amint nagy hatalmasan törtetni látszott szembe vele. Haragos ember lehetett, aki vezette, mert senkit és semmit nem tekintett, hanem csak robogtatta a kocsit, ami ládákkal és hordókkal volt telerakva. Több időt gondolván az öreg, mint amennyit a robogó alkotmány hagyott neki, csak az utolsó pillantásban tudott az út szélire ugrani; s bizony onnét az útszélről is szinte a híd alá fújta a kocsit szele, mert a dolog éppen egy híd mellett történt.

- No hát - puffant meg az öreg -, ez a teherautó mondhatni keresztülment rajtam!

A nagy porfelhőben utána nézett a kocsinak, majd megindult ismét, és szép csendesen mendegélni kezdett visszafelé. S amint így mendegélt, hát egyszer egy ember tűnik elő, aki friss mozgással éppen feléje tart az úton. Nézte, de az első pillantásokkal nem ismerte meg. Ahogy azonban közelített az ifjú ember, egyre bizonyosabb lett, hogy János, aki jön.

Vagyis ama rokon, akire nézett az örökség.

- Jó reggelt, Mihály bátyám! - köszönt is János, elég kedvesen.

- Jó reggelt, egy-öcsém! - fogadta az öreg.

- Hát hogy-mint van?

- Biza rosszul! - felelte Mihály bácsi.

Erre jobban odanézett a rokon, hátha igaz lenne csakugyan, amit monda az öreg.

- S mért van maga rosszul? - kérdezte.

- Én azért, kedves öcsém, mert egy nagy teherautó keresztülment rajtam!

János jobban az öregre kapta a szemét, s hát csakugyan, az öreg igen meghuppanva és gyámoltalanul álldogál. Ejnye, tűnődött magában János, tréfa lenne a szó, vagy a valóságot takarja mégis?! Tréfa nem lehet, mert csakugyan igen roncsaiban áll az öreg; de a valóhoz mérten igen épségben mégis! Mit szóljon hát, ez most a kérdés. Mert ha megesve sajnálkozik, esetleg nevetség tárgya lesz majd; ha pedig pogányul veszi a dolgot, az örökséget veszítheti el.

- Más ember ágyba dől ilyenkor - mondta hát János.

- Engemet is igen húz - felelte erre Mihály bácsi.

Aztán elváltak.

A szél is meglibbent, s meg az öregben is a kedv, hogy hát mégis történik valami.

S mosolyogva hazament.

De egy óra sem telt belé, már nagy búsulásban egy vénasszony érkezett, hogy vajon még életben van-e, mert éppen most hallotta azt az elborzasztó nagy szerencsétlenséget.

- Ki mondta?

- János beszél - felelte a vénasszony.

Hát ha így van, gondolta magában az öreg, akkor csakugyan folytatni kell, amit unalomból és tréfából elkezdett. Folytatnia kell, mert különben János marad a győztes.

- Bizony, csak pislákolok - nyöszörgött az öreg.

- Hát akkor mért nem fekszik le?

- Nem tudok levetkőzni!

Ha nem tudott, hát az öregasszony megkönyörült rajta, s gyöngéd kezekkel levetkőztette. Aztán szépen ágyba is fektette, de imádkozni már nem tudott érte, mert új látogatók jöttek, akik mind törötten ülték körül az ágyat. Majd a sor végén János is megérkezett, hogy a halált nehogy lekésse. Idejében is jött, úgy találta, mert a helyzet nemcsak egészen siralmas volt, hanem maga Mihály bácsi is a végső szóhoz folyamodott.

- Hagyakozni akarok! - mondta nehezen.

S mindjárt ki is nyilvánította, hogy a jelen lévő tanúk előtt s lelkiismeretes szokás szerint minden vagyónát Jánosra hagyja, aki viszont, ennek ellenében, két dolgot megtenni tartozik. Nevezetesen tartozik azzal, hogy illendő temetésről gondoskodjék; másodsor pedig tartozik azzal, hogy húsz pengőforintot rögtön lefizessen.

Ennyit és nagy nehezen elmondhatván az öreg, végső megerőltetéssel félig felült az ágyban, és János felé fordult.

- Így jó lesz-e? - kérdezte.

A megtört szívűek mind Jánosra néztek, a szerencsés rokonra, s a hála kibuggyanását megilletődve várták. S amit vártak, abban nem is csalódtak, mert János fájdalmas szavakkal jelentette ki, hogy az illendő temetésről gondoskodni fog; majd a szavak után sújtottan felállt, és a húsz pengőforintot általnyújtotta Mihály bácsinak. Az öreg megnézte a pénzt, majd a markába szorította, mintha a fájdalom görcsében tette volna. Aztán visszaereszkedett lassan a párnára, és úgy nézte fektéből a gerendát, mintha ott a tetőn egy nyílást keresne, amelyen a lelke elszállhasson az egekbe.

Egy öregasszony sírni kezdett.

De akkor hirtelen, mintha valami csoda történt volna, az öreg könnyűszerrel felült az ágyban, és biztos mozdulattal lelépett a földre.

S elkezdett öltözködni.

Olyan erőben és egészséggel mozgott, hogy egy darabig szólani sem tudott senki. De aztán János felugrott a helyéről, s nagy szemrehányással szólott az öregre, mondván:

- Mért hazudta, hogy egy teherautó keresztülment magán?!

- De bizony, keresztülment! - mondta az öreg.

- Magán?!

- Rajtam!

- Hát nincs magának semmi baja!

- Nincs, mert a híd alatt voltam - nevetett az öreg.

S nevettek mások is, az egész gyülekezet. Mihály bácsi pedig bort vett elő, hogy a húsz forint háta mögül az ő illedelmes vendégeit megkínálja.

FIGYELŐ ÉG ALATT

Engemet Virág Lajosnak hívnak, ami hangzásra úgy hiszem, elég kellemes. De én mégsem a nevem szépnek mondott és kellemes hangzata miatt írom le magamat, hanem inkább azért, hogy felébrezzem az anyakönyvi papirosról, ahol sárgán fekszik, már mióta! Ugyanis csupán Los bácsinak neveznek az egész faluban, amit kedvességéből tesznek az emberek. S megszoktam én is, sőt mi több, szívesen hallgatok magam is erre a névre, ám bár jól tudom, hogy némileg hibás beszédem szülötte eme név, amennyiben egy kicsit sietve, sőt néha-néha hadari módon szoktam beszélni. Furcsán hangzik, de nem születési hibám ez nekem, ez a futó beszéd, hanem az emberek érdekében fejlődött ki nálam, mégpedig fokról fokra és évről évre, örökké jobban. Ugyanis a katonaság után mindjárt békerültem a község házára, ahol először kézbesítő voltam, majd aztán írnok, míglen az egész körjegyzőség mindenese lettem, aki úgyszólván a magam fejétől és egyedül intéztem az emberek ügyes-bajos dolgait. Mivel pedig mindig és mindenkin késedelem nélkül akartam segíteni, így örökké, s egész mivoltomnak, vagyis a beszédemnek is, folyton sietnie kellett, mi azt eredményezte, hogy a végén már az utcán is futottam és a Lajos helyett csak annyit mondtam, hogy Los.

Hát aztán így történt, hogy Los bácsi lettem.

Hanem most Virág Lajos vagyok ismét, mert tavasszal múlt egy esztendeje, búcsút vettem a zajló élettől, vagyis nyugdíjba vonultam, mint ahogy említém is az előbb. Különös azonban az emberi természet, mert a nyugdíjban én olyan nyugtalan voltam az első héten, hogy az kimondani nem lehet. Bár azelőtt azt gondoltam, hogy majd egész nap az érdekes henyelésnek adom magam, nézván a vándor vagy a megülő felhőket az égen, én mégis folyton azt kerestem, hogy vajon mit csinálhatnék. Ha leültem, felállani hajtott valami; ha bent voltam ebben a kicsi házamban, ahol jelenleg is éppen írandó vagyok a nagy eseményről, akkor az udvarra kimenni vágyakoztam, s amikor történetesen a kertben kerestem a hasznos munkát, olyankor egy fejcsóváló belső hangot hallottam, ami azt mondta, hogy ugyanbizony miért nem üldögélek a tornácon, olvasgatván esetleg valami bölcs könyvet. Ilyenformán tehát, öreg nyugdíjas létemre, a legnagyobb nyugtalansággal forgolódtam, s oly népes voltam egyedül, mintha nagy család lakott volna a házban, mely nagy családnak a tagjai mind szorgalmas emberek. Pedig, ahogy az eddigiekből is kivehető, még feleségem sem volt nekem, mert szegény pára már tizenkét éve meghalt, s gyermekünk pedig egyszer sem volt, bizonyos oknál fogva, mely nem kapcsolatos az én beszédbeli, s más futó tulajdonságommal.

Egyszóval hát így múltak a nyugdíjban a napjaim, míglen a kibomló tavasz csábítani kezdett, hogy mezőkre s erdőkre járjak, amelyek bőséggel környékezték a községet. S azonközben, hogy immár gyakorta kóboroltam a virágos mezőkön, s búvároltam a zengő zöld erdőkben, egyszer bekövetkezett a nagy fordulat. Ugyanis azt történt május egyik verőfényes napján, hogy a Tilalmas nevű erdőben egy rongyos rókafiút pillantottam meg, amely olyannyira sánta volt, hogy a jobbik hátulsó lába mindig a levegőben lógott. Tudta szegény komafiú, hogy ellenség elől nem tud menekülni, így tehát esdekelve nézett reám. S amikor én ezt láttam, s igen, abban a megriadt sárga szemében is a könyörgésre felfogott sánta lábát, akkor megesett rajta a szívem, és egyszeriben elfelejtettem azt a sok kedvezőtlen dolgot, amit a róka körül általában beszélnek. Szépen az ölembe vettem tehát és hazavittem.

S ezzel aztán nagy dolog történt.

Mert ahogy ápoltam otthon a rókát, s mindenben kedveztem neki, kezdtünk mind a ketten megváltozni. Azaz hogy először ő változott meg, mert olyan hálaadás sugárzott a szeméből,

aminőt embereknél sohasem tapasztaltam, pedig ötven esztendeig csak az ők ügyes-bajos dolgaikkal szorgalmatoskodtam. Majd aztán hamarosan oly kedves lett az a sánta rókafiú, hogy reggelenként valósággal megkérdezett az egészségem felől. Amikor én mindezt láttam és tartósan tapasztaltam, olyan változás kezdődött bennem, mely az emberektől elfordított, s minden figyelmemet az állatokra irányította. Ennek folytán magamban számadást csináltam, s a további életemre nézve oly elhatározást tettem, hogy immár ezentúl csupáncsak az állatok ügyes-bajos dolgaival fogok törődni. S amit magamban emígy elhatároztam, azt elkezdtem cselekedetekben is megvalósítani. Vagyis szereztem és vásároltam magamnak mindenféle állatokat, olyannyira, hogy mire elkövetkezett a tél, már egészen afféle látszatban éltem, mintha nem is a Virág családból, hanem a Noé nemzetségéből származtam volna. Volt nekem mindenféle majorsági apró és nagyobb háziállatom, de volt kutyám is három, macskám négy ritka példány; nemkülönben kecském, juhóm és két malacom; egy baglyom és egy mátyás-madaram, s februárban egy szamarat is vettem, ami különösen szóbeszéd tárgya lett, mert a faluban, ámbár katolikusok lakták, senki sem szerette a szamarat. Engem azonban sem ez, sem egyéb nem bántott immár, mert úgy éreztem, hogy testem-lelkem nyugalalmát teljesen megtaláltam.

Jöhetett hát a hóvirág, s az jött is.

Hanem ugyanabban az időben, amikor a hóvirágok már bátorkodtak egészen kinyílni, a kertem kerítésén megjelent egy cinege is, ami első villanása volt annak a rettenetes és csodálatos eseménynek, amely melegítő tűz gyanánt serkentett eme írásomra. Én a tornácban ültem, amikor a cinegét megláttam a kerítés tetején. Mivel maga a kert is változatos fáival, egészen közel feküdt a tornác előtt, el lehet gondolni, hogy a cinege mily közel villadozott a szemem előtt. Ideröppent s majd odaröppent a kerítés tetején, s közben szüntelenül mondikált a maga éneklő hangján, mintha sietve-sietve kért volna engem valamire. De ha kért, én meg is értettem őt. Vagyis megtudtam tőle, hogy a cinegék követe, aki által arra kérnek engem a cinegemadarak, hogy készítsek nekik sürgősen házat, mert szeretnék a tavaszt és a nyárt nagyobb gondok nélkül boldogan tölteni. Hát én meg is tettem nekik, amire engem kértek, mert néhány nap múlva készen állott a cinege-ház, mégpedig négy darab. Úgy készítettem mind a négyet, hogy három emelet legyen azokban, vagyis a négyben együtt ellakhassék tizenkét család, ami huszonnégy cinegének jelentett családi nyugalalmat. Volt nekem, éppen a kerítés mellett, egy óriási körtefám, s én annak a körtefának a törzsére felszereltem a négy madárházat. Ettől kezdve sokat üldögéltem a tornácban, mert látni akartam, hogy mikor és miképpen költöznek be házaikba a cinegék. Nem kellett sokáig várnom, mert az egyik házacska alsó emeletét már másnap elfoglalta két ürge széncinege, s egy hét múlva már mindegyik lakásnak megvolt a maga hasznos és boldog lakója.

Nagy vidámságban múltak a napok.

De ahogy jobban s egyre jobban belementünk a tavaszba, észrevettem, hogy két veréb folytonosan ott tartózkodik a cinege-házak környékén. Nap nap után leselkedtek valósággal, mindent kikémltek, s néha már szemtelenkedni is merészeltek, valahogy úgy láttam. S amit én látni véltem, az úgy is volt, mert amellett tanúskodik ama hihetetlen esemény, ami hamarosan megtörtént.

Vagyis ma délben, június első péntekjén.

Szokásom szerint ott üldögéltem a tornácon. Furcsa rekedt meleg volt, amilyen nagy viharok előtt szokott lenni. A nyomuló felhők is, a messzi égen, viharra mutattak; nemkülönben az állatok mind, mert szokatlanul nyugtalanok voltak. S elsősorban a cinegék, mert valahány volt, az mind nyugtalanul röpködött, s egyszerre szólott. Amikor jobban kezdtem figyelni, észrevettem, hogy a nagy diófára folyton gyűlnek a verebek, s olyan patvarkodva szólnak, hogy

még az ember is indulatra buzdul annak hallatára. S még mindig jöttek a verebek, nagy csoportokban, seregestől; már az egész nagy diófát tömötten megszállták, s olyan éktelen zajban voltak, hogy az állataim is mind az udvarra gyűltek, és szinte remegve figyeltek. S akkor egyszerre, mint egy lármás vad zuhatag, vagy mint egy siserdő barna felhő, hát egyszerre megindult a veréb hadsereg és nekizúdult a cinegeházaknak, ahol olyan háború keletkezett, hogy annak láttára megrémült ember és állat egyaránt, mert csillogva hulltak a tollak, nemkülönben a madárszó zuhatagban, szinte visítva s máskor riadva.

Aztán elült a csatazaj, s a verebek elfoglalták a cinegék házait. De éppen jókor, mert a vihar már meg is érkezett. A szél zúgatta a fákat, melyekre egészen rányomultak a felhők. Mire a győztes verebek, egymás hegyire-hátára, mind behúzódtak a kicsi házakba, már ömleni kezdett az eső és hasogatni a villám. S akkor, egy borzasztó és csodálatos pillanatban mint a mennyei lángostor, siserdőre vágott belé a körtefába a villám.

Olyan szagot éreztem, mint amikor tollút öntenek tűzbe.

S mint amikor gyenge húst emészt a láng.

Reszkettem egész testemben, s azt gondoltam illő rettenettel magamban, miközben zúgott a béborult lég, hogy mindnyájan a földön élünk, de a figyelő ég alatt.

SZABADSÁG MADARA

A kicsi székely város, amelynek gimnáziumát nyolc esztendeig jártam, nem volt messze szülőtte falumtól. Pontosan tizenkét kilométerre. Néha azonban mégis messzinek tűnt, különösen karácsony és húsvét táján. Olyankor ugyanis, szünidőre eresztvén minket, gyalogosan kellett mennem és jönnöm. Karácsonykor a farkaskedvelő havas úton, s húsvétkor a gazdag sárban.

A nyári nagy szünidőre azonban mindig szekérral vittek haza.

Hanem a szekerezésnek, s más uras dolognak hamar vége lett, mert otthon türelmetlenül leselkedett reám a mezei munka. Abban pedig úgy kellett részt vennem, mintha télen által nem diák lettem volna, hanem akkor is falusi gazdának készülő legényke.

Hát dolgoztam is jó reménységgel, gondolván, hogy majd évek múltával amúgy is a fejem fog felül kerekedni. Midőn azonban a negyedik osztályt éppen végeztem volna, igen megcsalt a jó reménység. Ugyanis azon a nyáron ütött ki az első nagy háború, amely a mezei munkát vastagabban róttá rám, mint ahogy gondolni lehetett volna. Igen vastagon, mert hiszen a férfiakat harminckettőig mind elvitték, s azokat, nekünk zsenge és öregebb maradéknak, mind pótolni kellett.

Valójában akkor tanultam meg, tizenöt éves karral és derékkel, a kaszálás munkáját, amiben aztán mester is lettem hamarosan. Jó hírem úgy bejárta a falut, hogy a nyár dereka felé már nemcsak a rokonok istenkedtek nekem, hogy segítsen meg őket a kaszálásban, hanem idegenek is kezdtek jövegetni, jó pénzt ígérve. Bölcsen a kérelmet meghallgattam ilyenkor, de a szóval nem siettem, hadd nőjön a jó hírem abban a nagy várakozásban is. Végtére s rendesen aztán kedves anyám tekintett reám, szólván:

- Nem érsz reá, ügyé, fiam?

- Biza nem - feleltem oly szomorán, mintha a szívem meg akart volna szakadni.

De bezzeg, ha Hadnagy Lőrinc bácsi jött, akkor másképpen feleltem.

Ugyanis Lőrinc bácsi nagyon vonzalmas vidámságot hordott, s úgy tudott szólani hozzám, hogy a szava hátáról röpködni tudott a képzeletem. S bármiről ha beszélt, nem a megfoszlott valóságot mondta csupán, hanem a virággal az illatot, s a tűzzel a meleget is ki tudta mondani.

Vagyis a valót igazzá tette.

S mert eme természete miatt igen szerettem az öregot, véle szívesen mentem kaszálni. Őrzöm is, szinte mint a költeményeket, azokat a rügyező napokat, amikor együtt vágtuk ketten a rendet.

Az egyik napot különösen.

Ámbár az a nap is úgy ment belé a délbe, mint jóformán a többi. Vágtuk reggel a harmatos füvet, miközben muzsikáltak a szárnyas bogarak; majd a harmat elillanása után is csak vágtuk, a lebegő pillangók között. Az öreg helyett egy-egy vén kánya szólott néha, s helyettem harkály rikkantott, miközben két fa között hidat repült.

Hanem délben, megnézzvén Lőrinc bácsi a nap állását, jelentősen így szólt:

- Hasra áll a nap, hécskám!

Hát kiválasztott az öreg egy terebélyes tölgyfát, s annak az árnyékába húzódtunk, hogy elköltjük ott a délebedet. Amíg ettünk is, a kánya és apróbb madarak szolgáltatták a szót, de aztán a legvégén megszólalt mégis Lőrinc bácsi.

- S hát aztán, iskola után, mi akarnál lenni? - kérdezte.

- Az még messze van - feleltem neki.

- Messze, messze - folytatta az öreg -, de ha már nagy költséggel tanul a diák, idejében kell ezen gondolkozni.

Ott a hűvös árnyékban gondolkoztam is egy ideig, de mivel semmire sem jutottam magamban., végül így szólaltam meg:

- Hát mi legyek, Lőrinc bácsi?

- Bátor s becsületes ember! - mondta az öreg.

Tetszett nekem, hogy bátor legyek és becsületes, ámbár igen általánosnak tűnt a szó. S amellet csábosnak is, mint a felhő, amely elúszik, bárhogya meg is fogja a szem. Mert lám, úszik ez is, amit az öreg mondott; hiába fogom az eszemmel, mert széjjelárad a világba, és az égre terjed.

- Jó-jó - mondtam neki -, de milyen a bátor ember?

- Olyan, hogy jóban-rosszban ember tud maradni - felelte az öreg.

- S ki a becsületes? - folytattam.

- Aki életének utolsó órája szerint él!

Hallván ezt a két bölcs választ, az eszemmel igaznak és a lelkemmel szépnek éreztem. Emlékembe véstem tehát, hogy kit lehet bátornak és becsületesnek tekinteni, majd így szóltam:

- S a foglalkozás mindegy?

- Nem egészen - felelte Lőrinc bácsi, aztán meleg mosolygással nézett reám, és így folytatta: - Ifjúnak tanácsot adni nagy dolog, de mivel csakugyan meg is kell élni valamiből, mondanék neked valamit. Vagyis nem azt mondom, hogy legyél pap, aki némelyik szerint könnyebben békát a mennyek országába, mint a világi ember. Azt se mondom, hogy gyógyító orvos légy, aki sokat enyhít a szenvedéseken; sem azt, hogy légy törvénybíró, aki igazságot oszt. Hanem inkább legyél olyan ember, aki pap, orvos és bíró egyazon személyben. Vagyis légy költő!

Ahogy ezt kimondta a vénember, egyszerre olyan izgalom áradott belém, hogy hevertemből felültem rögtön. Nem is lehet csodálni, hogy ennyire parázslottam, mert hiszen addigelé sohasem hallottam a faluban, hogy valakinek a költői foglalkozást ajánlotta volna bárki.

- S milyen a költő? - kérdeztem.

- Olyan, mint Petőfi! - felelte az öreg.

De valahogy úgy mondta ezt, mintha csakugyan tudta volna, hogy Petőfi valójában milyen volt. Mintha látta volna, s beszélt volna véle; sőt mintha virágos és harmatos fűvet is kaszált volna véle, mint velem is.

- Hát ismerte talán? - nyitottam nagyobbra a szememet.

Akár ha szerelmes kérdezte volna a párjától, hogy szeretsz-é, úgy válaszolt az öreg mondván:

- Ismertem, igen!

Pillantottam ámuldozva néhányat, mert abban a hitben voltam, hogy a falunak minden dolgát tudom: de lám, azt sem hallottam még soha, hogy Hadnagy Lőrinc bácsi ismerte volna Petőfi Sándort.

- Láta?! - kérdeztem.

Az öreg a messzeségbe nézett, majd sóhajtott egyet, mint aki messze-messze száll. Olyan messzire, ahol a valóság és a képzelet már eggyé is válnak. Aztán hanyatt ereszkedett a lekaszált fű tövére, és a két tenyerét a feje alá tette. S miközben csillámló szemekkel a tölgyfa lombjai között pillangózott, így folytatta a szót:

- Negyvenkilencben, mikor sírt a haza, hát én elszöktem hazulról, hogy megyek katonának. Java nyár volt éppen, de pezsgettek az emberek is; s mint a futkosó szél, dalok jártak hegyeken-völgyeken.

- Hány esztendő volt akkor? - kérdeztem.

De már meg is bántam, hogy belészóltam a beszédbe, mert az öreg felém rezzentette a szemét, s hirtelen megrovással csak annyit mondott, hogy az anyakönyvet otthon felejtette.

- S aztán hogy volt? - igyekeztem tovább.

- Úgy volt, hogy kérdezősködvén szorgosan, hamar megtudtam, miszerint Bem fővezér Segesvár tájékán van. No, elindultam én is arrafelé, s helybe érkezvén, oda is eresztettek engem a nagy vezér színe elé, aki el is rendelte mindjárt, hogy ott harcolhassak, ahol legjobban nekem kedvem tartja. Mivel pedig én az első vonalba kíváncsoztam, hát más önkéntesekkel együtt oda haladéktalanul kimentem. Vagyis a fejéregyházi határba, mert ott húzódott az első vonal, az országúton keresztül. Én annak a tájéknak a dombos részére kerültem, ahol termőföldek és kaszálók feküdtek. No, örködvén ott táboroztunk, tiszték és legények mind együtt. Hanem az énekszó és nagyobb mozgolódás tilos volt, nehogy az ellenség, amelyik igen közel volt, neszünket vegye. Hát mi nem is mozgolódtunk, hanem inkább a nagyra nőtt törökbúzával takartattuk magunkat. Csupán egy ember volt közöttünk, aki sohasem tudott megülni a helyén, hanem ide ment, s majd oda ment. Még a lovát is otthagya, jól megkötve a hátunk megett, a piros lovát. Különbösen sovány és csontos ifjú volt, s valamely oknál fogva nem egészen katonának öltözve, mert példának okáért a kardja sem volt ott az oldalán. Hacsak ránéztem, nekem olyannak tetszett örökké, mint egy parázs, akit folyton fű a szél.

Nekem a szívem már igen dobogott.

- Az volt Petőfi, úgyé?! - kérdeztem.

Lőrinc bácsi nem is felelt, hanem tovább költötte a valót, folytatván tovább a szót:

- Néha egy-két sor verset mondott, s néha nagyot nevetett. S tudván is már, hogy kicsoda, folyton szemmel tartottam, csakhogy láthassam őt. S csakugyan, mintha ma is látnám: ott ült egy vén körtefa alatt, nekivette a hátát az öreg fának. Írt valamit sebtiben a táskáján, s közben-közben lobogó szemmel gondolkozott. S ahogy ott ült a vén fa tövére, hát egyszer a szemben lévő jegenyefán megszólalt egy madár. De olyan szépen szólott, mintha a föld bánatával az ég örömébe akart volna indulni. S ahogy hallgattuk azt a madarat, hát egyszer a költő, mintha a dal egészen megbabonázta volna őt, felállt a fa tövére, s úgy nézett fel ámulattal a jegenyefára. Ezt látván, mi is közelebb húzódtunk, hogy lássuk azt a csodás madarat; s amikor megláttuk, még jobban ámuldoztunk rajta, mert annak a madárnak piros volt a szíve tája, fehér a szárnya és zöld a lába. S nézvén nagy ámulattal a csordát, egyszer a költő felkiáltott, szólván: „Szabadságunk madara!”

Itt elhallgatott az öreg, majd így folytatta:

- Így kiáltván a költő, lassan megindult, hogy felmenjen a fára, mert meg akarta fogni a csodás madarat. De ahogy feljebb s feljebb ment a jegenyefán, az ellenség észrevehette, mert az egész ármádia megindult felénk. S nekünk parancs hangozván, hogy húzódjunk alkalmasabb hadállásba rögvest, valaki felkiáltott a költőnek is a jegenyefára, hogy jön az ellenség! Hanem a költő csak annyit felelt vissza, hogy „pököm az ellenségre”!

Ennyit mondván, hirtelen felült Lőrinc bácsi, és reám tekintett.

- S aztán mi lett Petőfivel? - kérdeztem.

- Gondolom, onnét elrepült - mondta az öreg.

S abban a pillantásban a tölgyfáról lehullott egy makk, és pontot tett a földre.

BARÁTOM, A MEDVE

Volt nekem egy barátom, Nyárádi Samu.

Mondhatnám, a körülmények tettek barátokká minket. Ugyanis egy időben lettünk a vidéki város neves egyetemének hallgatói, s együtt is laktunk a Fiúnevelő Internátusban, közös szobában.

S szegény és pénztelen fiatalemberek voltunk mind a ketten.

Hát néhány nap alatt barátok lettünk.

Nagyon gyapjas, kerek feje volt Samunak; s termetre törzsökös. Lassan mozgott, lomhán is járt egy kicsit. Mindez nem lett volna azonban hátrányos, mert hiszen volt nekünk időnk arra, hogy lassan mozogjunk. A baj ott kezdődött, hogy Samunak az esze és a képzelete is lomháska volt; s ott folytatódott, hogy szellemi fogyatékosága ellenére folyton okosságra tört, s nagy becsvágya volt a szemléletes beszédre. Szedett-vedett szójárásokat használt, mint például azt, hogy „süss oda”, amit aztán fehérre és feketére egyaránt használt. A felhőt nyomatékosan homálynak nevezte, s valahányszor megcseppent a felhő, mindig vizesnek jellemezte az esőt. Ha pedig valahol, járásunk-kelésünk közben egy olyan lányt pillantottunk meg, aki megnyerte az ő tetszését, rögtön odasúgta nekem:

- Esse fiú, hiszed-e!

Így történt aztán, hogy én lazítani kezdettem a barátság fonalát, sőt azon az úton voltam már, hogy meg is szakítom. Akkor azonban olyan esemény történt, ami az okosság és az iramló képzelet helyett Samunak egy váratlan erényét mutatta meg.

Nevezetesen az életrevalóság erényét.

- Hallgass ide! - mondta Samu.

- No - feleltem neki, hogy szóljak valamit.

- Tudod-e, hogy mi van a Postakertben?

Erre nem szóltam semmit, hanem vártam, hogy mi van a Postakertben.

- Cirkusz, ott van a Nagy Cirkusz! - folytatta is Samu; majd rögtön elővett két belépőjegyet, s az egyiket nekem nyújtotta.

Elsőrendű körszékre szólott a jegy, aznap estére.

- Honnéd volt erre pénzed? - kérdeztem gyanakodva.

De Samu nem felelt, hanem csak nevetett. S nevetés közben pajkosan fénylett a szeme.

Hát jó.

Amikor eljött az ideje, szépen elindultunk ketten, s bevonultunk a Nagy Cirkuszba, ahol igen alkalmas és jó helyre ültettek minket. Én mindjárt karba tettem a két kezemet, s nagy kíváncsisággal úgy váraкоztam. Samu a két térdét szorongatta, majd pedig a szája is el-elhúzódott néha, hogy késedelem nélkül nevehessen, ha elkezdődnek a mutatványok. No de nem is ment kárba az izgalom, mert hamarosan egy bohóc lépett a színre, aki úgy ugrált, mint egy kifestett óriás veréb. Aztán egy tarka kutya jött, aki tízig számolt; majd egy papagáj vőlegénynek adta ki magát, és a mátkájának szerelmes, buzdító szavakat mondott. Utána egy fiú következett, aki

buggyos nadrágban kötélén sétált; majd a fiú után egy szép leány röpött a színre, aki lovaglás közben röpködött valósággal a ló hátán.

Akkor szünet következett.

De ahogy reánk szakadt a szünet, Samu rögtön felállt. Furcsa izgalom látszott rajta, a ruháját és a nagy gyapjas haját is igen igazgatta.

- Én ott bent körülnézek - mondta.

S mielőtt bővebben, szólhattam volna, már el is indult. Ámulva néztem utána, s egy kicsit aggodalommal is, mert bizonyosra vettem, hogy a lovagló lepkelány ejtette meg.

Vártam, hogy visszajönne, de nem jött.

Aztán felejtani is kezdettem már a várakozást, olyan bolondos mutatványok következtek. Amikor pedig az óriási medvét is megpillantottam, akit láncon eresztettek ki a színre, akkor már eszembe sem jutott Samu. Lomhán jött a medve, rettentő erő felhőiben. Lassan hullámozott ott a színen, majd egy nagy piros szőnyegen megállt, mert a lánc nem engedte tovább. S ahogy megállt az a medve, a színpalak mögül kihirdette egy hang, hogy a tisztelt közönség most vakmerő dolgot fog látni, mert a Nagy Cirkusz legnagyobb erejű embere meg fog a medvével küzdeni. S miközben szólott a gerjesztő hang, már meg is jelent egy marcona ember, akinek meggyszínű zubbonya volt. Egészen a combjáig ért a zubbonya, de a nagy domború mellén erősen feszült, s a derekán egy széles bőrszíjával le is volt szorítva. S ott pedig, a bőrszíjon, végső szükség esetére fényes tőr fityegett.

Nagy volt az izgalom.

A két öklömmel a két térdemet nyomtam én is, amikor megkezdődött a küzdelem. Ámbár nagy ravaszsággal kezdődött, mert a marcona ember csak simogatta a medvét, mintha nem is akarna semmi rosszat. De ahogy hízelegve simogatta, egyszerre és nagy hirtelen megragadta a medvét, hogy ledöntse a földre. Hanem abban a pillantásban úgy mellen taszította őt a medve, hogy a marcona ember hanyatt esett menten. S meg is dühödött nagyon a medve, mert morogva két lábra állott, és hevülten feszítette a láncot. Hanem hát a marcona ember sem volt ijedős, mert hamar a talpára ugrott, és megragadta vadul a medve derekát.

Feszülten néztük a viadalt.

Csörgött a lánc, a medve morgott, és szaporán topogott, a marcona ember pedig feszült istenesen, és nyögött nagyokat. Egyszer a medve hajlott a föld felé, mintha már-már kidöntötte volna őt a vitéz ember; máskor pedig a marcona rogyant nagyokat.

- Szorítsd! - kiáltotta valaki.

Meg-megmorajlott az egész cirkusz, mint az áradat a gát előtt; majd egyszerre egy bődulás hallatszott, mintha átszakadt volna a gát. S abban a pillanatban a medve úgy földhöz teremtette a zubbonyos embert, hogy egészen elterült a piros szőnyegen. A csend megfeszült, de hiába vártuk, hogy felugorjék az ember, mert a medve fölötte volt keményen.

Így múlt el legalább két perc.

No hát, gondoltuk elcsüggedve, mégis a medve győzött. Akkor pedig megbukik a cirkusz! Szent Zebedeus, vajon mi történhetett?! Mert bizonyos, hogy történt valami, mert a lánc megcsördült, hogy behúzzák a medvét. De abban a percben mintha hirtelen csoda történt volna, nagy hirtelen a talpára pattant a zubbonyos ember, s mire a szemünket elpillantottuk volna, már maga alá is gyűrte a medvét, aki tátott szájjal és elnyújtott szusszanásokkal megadta magát.

Mind felugrottunk, s úgy tapsoltunk a vitéz zubbonyosnak.

Ezzel az örömmel aztán vége is lett az előadásnak; s ahogy kifelé menet apadni kezdett bennem az izgalom, csak akkor jutott Samu eszembe.

Gondoltam, várok valameddig, hátha előkerülne valahonnét. S ahogy ott álldogáltam künn a cirkusz előtt, hát csakugyan előbukkant egyszer.

- Amíg élsz, bánhatod - mondtam neki.

- Mit?

- Hát a medvét.

Samu nem folytatta a szót, hanem megindultunk. Bánkódás helyett füttyörészve jött mellettem; majd azt indítványozta, hogy egy pohár borra menjünk be valahova.

- De nincs pénz, ember! - szóltam rá.

- Gyere csak! - mondta.

Hát jól van, bementünk egy kocsmába, s ott megittunk egy fél liter bort. De valami történt Samuval, ismét kért egy felet.

- Hát mit csinált a medve? - kérdezte akkor.

- Lenyomta volt a zubbonyost - mondtam.

Samu hátradőlt a széken, nagy elégteliséggel reám nevetett, és így szólt: - Muszáj volt.

- Lenyomni?

- Igen - mondta Samu -, mert nem akarta megadni a húsz forintot. Ugyanis maga a tulajdonos volt a zubbonyos ember. De addig nem is eresztettem fel a szőnyegről, amíg tizenötötől húszra nem emelte nekem a medvedíjat.

Hát erre én vettem meg a hátamat a széken nagy ámulatomban.

- Te voltál a medve?!

- Én.

Büszkén és boldogan mosolygott Samu, aki még tíz napig volt medve minden áldott este. Akkor azonban felszedte a sátorfát a cirkusz, s azt bizony jól tette, mert az én barátom olyan igazságosan játszotta a medvét, hogy karácsonykor már a mézre is könnyen rászokott volna.

ŐSZI SZELLŐ

Mendegélt Barabás bácsi a hosszú és köves falusi utcán. Mendegélt hazafelé. Vasárnap délután volt, ősszel. A nap már nem nagyon melegített, csak nagy volt, és elomló módon fényes, mint ahogy szép őszi napokon s nyugta előtt szokott is lenni.

Lassan és nagyon elgondolkozva ment az öreg. Néha pöffentett egy-egy pipa füstöt, de látszott rajta, hogy még a füstöt sem veszi észre, nemhogy az embereket, vagy éppen a sárga-piros gyümölcsöket, melyek a kertekből kimosolyogtak az útra. Fekete kalap ült a fehér haján, a csizmája szinte villogott, s az ujjasát csak úgy vitte legényesen, panyókára vetve.

Nem olyan volt, mint máskor.

Azt sem vette észre, hogy valaki folyton jön a háta mögött, s egyre közelebb érkezik hozzá. Pedig nem úgy jött, mint a macska, hanem kopogós lépésekkel, keményen és egy kicsit suhogva is. A kezében könyvecske volt, s a könyv táblája alól egy fehér zsebkendő kandikált ki a világba. Magos asszony volt, erős tartású dereka neki és eleven fekete szeme.

Pedig már lehetett hatvanéves.

Amikor elérte Barabás bácsit, meggondolás nélkül melléje állott, és azt mondta neki:

- No, magát is rég nem láttam.

Az öreg úgy nézett rá, hogy csak most vette észre; s mivel tréfás és egy kicsit szúrós beszédű ember volt, azt találta mondani, hogy abban nem ő a hibás, hanem az asszony, hiszen a tegnap is várta őt.

- Tegnap?! Tegnap milyenkor? - kérdezte Lidi néni.

- Pont éjfélkor - felelte az öreg.

Rögtön megértette a vénasszony, hogy mit merészelt mondani a legényes öreg, hiszen éjfélkor a boszorkányok szoktak járni. Ahogy hallotta a szót, a hirtelen indulat lángja végig is futott a testén, s ott belül a mellét mintha meg is égette volna egy kicsit. Meg tudott volna felelni az illetlen vénembernek, s már ki is mondta majdnem, hogy a tegnap éjfélkor nem tudott elmenni, mert éppen egy fiatal legény volt nála. De aztán, éppen olyan hirtelen, eszébe jutott valami, s lenyelte a szót. Inkább kedveskedve nevetett, valahogy úgy, mintha nem érezné még öregasszonynak magát, s mintha Barabás bácsit éppenséggel nem tartaná vénembernek.

- Készültem is magához, hallja-e! - mondta neki.

- S mért nem jöttél? - kérdezte az öreg.

- Féltem, hogy valami szép leányt találok ott.

- Az megeshetett volna - mondta Barabás bácsi.

Özvegyek voltak mind a ketten.

S ahogy az egyik gondolta magában a legényt, és a másik hallotta a „szép leányt”, az őszi napfényben arra gondoltak mind a ketten, hogy hátha csakugyan jobb volna nekik együtt, mint külön-külön, özvegyi módon.

- Hol járt ilyen legényesen? - kérdezte Lidi néni.

- Két csikót vennék - mondta az öreg -, s abban jártam. Meguntam már, hogy mindig otthon üljek, mint egy remete. Bajlódni szeretnék valamivel, s egy kicsit mozogni.

- S nem fél, hogy elkapják a csikók? - kérdezte az asszony.

- Próbálják meg! - mondta legényesen az öreg, s rántott egyet vállban az ujjason. Aztán nevetett is, amiben benne volt egészen, hogy ő még meg tudja fogni a gyeplőt, bár ha tüzet is ettek azok a lovak.

Lidi néni a szemét kereste az öregnek, úgy mondta neki:

- Ennyire bízik magában?

- Legalább ennyire - szólt az öreg.

Olyan jólesett nekik a tavaszi szó, hogy egészen vidámak voltak immár. S annak is örültek, hogy ilyen jól meg tudják érteni egymást. Még kezét is fogtak, amikor el kellett egymástól válniuk, pedig az öregebb rendben, férfi és asszony között, az nem volt szokásban. Szinte megkérdezte azt is Barabás bácsi, hogy este nem tudnának-e találkozni egy kicsit, de az már mégis sok lett volna, mert akkor egészen felülkerekedik az asszony.

- Aztán aludjál jól - annyit mégis mondott.

- Maga is, pont éjfélkor kiváltképpen - nevetett Lidi néni.

Utána egyik is hazament s a másik is.

Szépen a nap lenyugodott, a békességes este leszállt, és az őszi csillagok kiragyogtak. Barabás bácsi többször is kiment az udvarra, s a nagy diófa mellől meg-megnézte a csillagokat. Egyszer a gyümölcsöskertbe is hátrament, és nézegette a piros almákat, amelyek huncut kedvességgel szinte csillogtak a holdvilágon. Egyik-másikat meg is tapogatta, miközben úgy csörgedezett a távoli patak, mintha verset mondott volna. Néha megrebbent valami a fák között, ijedt madár vagy szárnyas gondolat, máskor pedig kicsi bogár fénye villant a sarjából elő.

Szép a világ, úgy találta.

Nehezen feküdt le, s nem egészen úgy, mint máskor. Az ágyát is gondosabban vetette meg, s a párnára új héjat húzott. S amikor rajta feküdt már, akkor sem fordult, mint máskor, mindjárt a fal felé, hanem sokáig a besütő csillagot nézte, és a távoli fa ágait, amelyek rejtelmesen úsztak a rejtelmes puha fényben.

Aztán elaludt.

S egyszer azon vette magát észre, hogy riadtan kipattan a szeme. Mintha valami élesen nekiütődött volna az ablaknak, vagy éppen mintha kopogtatott volna rajta. Ahogy annyira eszmélt, rögtön arra gondolt, hogy odanéz az ablakra, de milyen az emberi természet, mégsem nézett oda. Hanem várt, meglapulva az ágyban. Nem a két csikóra gondolt, akik most valahol tüzet esznek, hanem azt találgatta a sötétben, hogy vajon denevér-e vagy bagoly repült az ablaknak neki, vagy talán csak álmában és az ő fejében kopogtatott valaki.

De, ha!! Motoszkál is valaki az ablak alatt, s mintha imbolygó hosszú árnyék nyújtózkodnék az ágya felé!

Imbolygott csakugyan valami árnyék.

S ismét szólt az ablak, de nem úgy, mintha kopogtatott volna, vagy megütötte volna valaki. Hanem tompa volt a hang, s mintha egy kicsit recsegett volna az ablak.

Verejtékes lett az öreg.

- Ne félj, Barabás! - mondta magában.

Aztán egyszerre nekiszánta magát, s hirtelen felült az ágyban. Megragadta az ágy fáját, s úgy meredt az ablakra rá. Nem látott semmit, csak a halványuló fényben a rejtelmes faágakat. De mintha hangot hallott volna akkor, amely kínlódva és rejtelmesen azt mondta:

- Éjfél van, Barabás...

- Híjj, az ántiiskoláját! - mondta az öreg, s arra gondolt, hogy rögtön leugrik az ágyból, előkeresi a fejszét, s aztán legyen, aminek lennie kell. De eszébe jutott, hogy a fejsze künn van a favágón, s bent csak egy sulykoló fa van, az is valahol a gerendában. Egyéb nincs. De még egy fakalapács, annak azonban rossz a nyele. S abban a pillanatban, ahogy a fakalapács nyele eszébe jutott, valahogy elszégyellte magát. Úgy gondolta, hogy fel kéne ugrani mindjárt, odamenni az ablakhoz, és bátran kinyitani. Csakhogy esze is van az embernek, vélekedett magában, s szép lassan és óvatosan leereszkedett az ágyból. Úgy nézte az ablakot, hogy nem eresztette el a szemével, s közben a kezével addig kotorászott, amíg a nadrágját megtalálta. Azt minden eshetőségre felhúzza, gondolta magában, de amikor az egyik szárát felhúzta volna, ismét recsegett az ablak, s tisztán hallotta, ahogy mondta egy hang:

- Ne félj, csak reszkess!...

Hát ennek fele sem tréfa, úgy érezte az öreg, de azért valahogy felhúzta a nadrágot, és a csizmákat is húzni kezdte. Amint éppen a csizmákat húzta, egy hosszú fekete kart is látott, amint éppen kígyó módjára rákúszott az ablakra, és az üveget tapogatta, mintha bé akart volna mászni.

Szólt is ugyanakkor ismét a hang, és azt mondta:

- Nem éltél már eleget?...

Abban a percben az Istenre gondolt az öreg, bár el sem hitte volna, ha mondja neki valaki. Aztán a boldogságos Szűz Máriára és végül Nepomuki Szent Jánosra, aki a falu védőszentje volt. És akkor valahogy, csodás és titkos módon, Nepomuki egyszerre megbátorította Barabás bácsit, mert egyenesen odament az ablakhoz, minek a szárnyát kinyitotta, és merészen kihajolt. A szeme azonban rebegett még, és nem fogott egészen tisztán. Csak egy fekete alakot látott, kinek csillogott a szeme, s kinek a fogai mind látszóttak, mintha nevetett volna.

- Ki az?! - kérdezte az öreg.

- Akit tegnap is várt - mondta az alak.

- De kicsoda?

- Pont éjfélkor.

Abban a pillanatban megismerte, hogy Lidi néni, akit boszorkánynak tett meg beszédben a tegnap. A méreg végigfutott benne, hogy így meg tudott fizetni az asszony, de önmagára is nagyon haragudott, amiért így belé tudott esni az okatlan félelembe. Úgy tett azonban, mintha kedvesen lepődnék meg, és örömteli hangon szólott:

- Hát gyere bé!

- Szívesen lát?

- Vártalak - mondta az öreg, és meggyújtotta a lámpát.

Lidi néni az ajtó felé került, és béjött a szobába. Ahogy belépett, olyan fiatalnak látszott, hogy igazán kedvvel nézhette volna bárki. Igaz, hogy folyton nevetett, és a kezében egy csokor őszirosát tartott, amit odaadott Barabás bácsinak, aki megköszönte szépen a virágot.

Aztán csak nézték mosolyogva egymást, mert bizony őszben jártak már, s elfelejtették, hogy csók is illenek a virág után.

BAKTÉRÍTÓ

1

Ismét péntek volt.

Már ott szorongtak mind az emberek, abban az üres és elhagyott raktárhelyiségben, ahol minden pénteken, ilyenkor estefelé, máskor is egybejöttek. Sokan téglákon kuporogtak, mások deszkákon ültek, miket a hónuk alatt hoztak. Az omladozó falakat is megszállták, mint a legyek; de a legtöbben lehajtott fejjel álldogáltak.

- Itt mi lesz? - kérdezte egy öregasszony.

Akitől kérdezte, fiatal és sovány férfiú volt. Fátyolos szemekkel úgy nézett az öregasszonyra, mintha mélységesen sajnálná a tudatlant, de nem felelt neki. Erre egy másik asszony, ki észrevette a dolgot, megfogta az öregnek a karját, és magához vonta egy kicsit.

- Maga még nem volt itt? - kérdezte súgva.

- Nem. Mit vár ez a sok furcsa ember?

- A térítőt, lelkem.

- Milyen térítőt?

Egy suhanc, aki mellettük fülelt, meghallotta a halk szót, s abban a pillanatban odafelelt:

- A Baktérítőt!

Egyszerre kuncogás keletkezett a környéken, de az éltebbek és a buzgóbbak úgy néztek a haszontalanokra, mintha kárhozatra akarták volna vetni őket. Nem tudom, mi lett volna a dologból, ha idejük engedi. De idő nem volt már a zavarodásra, mert abban a percben megjelent egy furcsa szakállas ember, akit két fiú kísért. Elöl, a leomlott fal nyílásán, ott jött bé a szakállas ember, s a nyomában a két fiú. A szakállasnak csupa bozontos szőr borította az egész arcát, s nagy haja is a vállát verte. Olyan rongyos volt, mintha nem is ruhája lett volna, hanem csupán tarka tollazata, s olyan a két fiú is éppen, csak hogy azoknak még nem volt szakálluk. A férfi egy nagy fekete könyvet tartott a hóna alatt, az egyik fiú valami nagy fekete pápaszemet vitt a tenyerén, a másik pedig egy piros sapkát. Odamentek hárman egy díbdáb asztalhoz, mely a kongó teremnek a fejében állott, a közepén. A szakállas az asztal közepinél megállt, s a nagy fekete könyvet az asztalra tette. Akkor odafordult a fiúhoz, ki a pápaszemet tartotta, s lassú mozdulattal, mintha szertartást végzett volna, elvette a fiútól a pápaszemet, és az orrára illesztette. Utána a piros sapka után nyújtotta a két kezét, s nagy gondossággal a piros sapkát is a bozontos fejére tette.

Várakozó és mélységes csend volt a teremben.

- Hát nem olyan, mint egy Baktérítő? - mondta a nagy csendben a suhanc.

Abban a percben két férfi megragadta a suhancot, és kidobta a szabad ég alá.

Ismét visszaállt a csend.

Akkor a szakállas kinyitotta a könyvet, és lassan-vontatva, mélyből fakasztott, s egy kicsit remegő hangon olvasni kezdte:

„És akkor, estének idején, a földnek csendességében, megjelenék ismét énnekem a szokott angyal, ki tűzpiros ruhába vala öltözve. És elmondá nekem lankadatlan szóval, hogy miképpen fog eljönni, hogy megtörténjék az idők változása...”

Itt elhallgatott, majd letette a kinyitott könyvet az asztalra, lassan föléje hajolt, és a homlokával érintette a könyvet. Homlokát egy percig a könyvön tartotta, mialatt az egybegyűlt emberek is lehajtották a fejüket. Aztán ismét felemelte a könyvet, és újból elolvasta, hogy: „És akkor, estének idején...” Utána ismét letette a könyvet, és ráfektette a homlokát; majd harmadszor is elolvasta az ígéket, és hosszasan maradt homlokával a könyvön.

A síri csendben feszülten várakoztak az emberek.

Így múltak a percek, majd egyenesre állt a szakállas ember, és a fekete pápaszemen keresztül mereven nézte az egybegyűlteket. Úgy állott egészen, mintha meg lett volna valami fölséges kínban merevedve, vagy láthatatlan szegekkel a levegőbe lett volna szegezve. Amikor néhány hullámban sóvárgó morajlás futott végig az embereken, akkor lassan beszélni kezdett. Elmondta, hogy milyen volt ama estéli idő, amikor a föld csendességében, tűzpiros ruhába öltözve, megjelent neki a szokott angyal. S amit az angyaltól akkor tanult, mondani kezdte azt is.

- „Amikor látni fogjátok, hogy a hegyek sárga színt öntenek a völgyekbe, akkor a változásra első bizonyosságát adja a világ... Ki-ki magára nézzen akkor, és gondolkozzék az életen, mely a természettől neki adatott... Gondolkozzék egészen addig, amíg a világ sárga színe zöldre válik a völgyekben, és visszafolyik a hegyek tetejére, hogy mint a méreg, olyan legyen mindenütt a föld...”

- Butaság! - mondta egy fiatalember.

De ahogy kimondta a megvető szót, rögtön ráugrottak a szomszédai, és téglákkal kezdték verni a fejét. Aztán megfogták, és véresen átdobták az omladék falakon, mire a tömeg megkönnyebbülve nyögött fel. A szakállas térítő pedig meg sem mozdult, hanem mereven nézett folyton az emberekre, majd így folytatta a tanítást:

- „Amikor pedig méregbe leszen borulva mindenütt a föld, akkor uralkodjék el szívetekben az igazság, és osztozkodjatok meg testvéri módon, hogy egyenlők legyetek... Mert aki ember nem lesz egyenlő embertársával, bizony jaj lesz annak amikor a tűz színére válik a zöld... De ne féljete a tűz színétől, mert ha szegények és igazságosak lesztek, nem fogtok megemésztetni, hanem egyforma részetek lesz az örömből, melynek eljövételét a fehér szín fogja jelezni, amikor is az ég és a föld patyolatban fognak összeborulni...”

Ahogy ezt kimondta, levette a nagy fekete pápaszemet az orráról, a két karját fölemelte, és némán nézte az embereket.

Az egyik szemét lehunyta egy kicsit, de a másikkal olyan különösen és bűvöletesen nézett, valami olyan éles és átható zöldfényű csillogással, hogy nem bírta senki a tekintetét, hanem lehajtotta a fejét és nyögve sóhajtozott.

- „Úgy legyen...” - mondta a szakállas.

Aztán a két karját leeresztette lassan, és a könyv után nyúlt, hogy magához vegye. Abban a percben pedig előre futott mellőle a két fiú, a kijárat két oldalához állott és tartotta a kalapját, amelybe pénzt tettek a távozó emberek.

Lassan mindenki elment.

- No, menjünk mi is! - mondta a szakállas.

A poros bokrok és a mocskos burjánok között elindultak az alkonyatban egy kicsi vörös ház felé. A könyvet most is, a hóna alatt vitte a szakállas ember, a pápaszemet és a piros sapkát pedig a zsebében. Az egyik fia előtte ment, a másik mögötte.

- Mennyit adtak? - kérdezte az öreg.

- Csak mint máskor - mondta hátul a fiú.

- Az nem sok.

Egy ideig nem szóltak, csak mentek a ház felé.

- Pedig jól csinált apuka mindent - szólt akkor az első fiú.

Az öreg gondolkozott, de csakugyan nemigen talált hibát abban, amit végbevitt az elhagyott raktárhelyiségben. Talán két dolgon kell még valamit javítani. Vagyis jobban megfélemlíteni az embereket, s aztán a bűvöletes nézést hosszabbra venni.

- Nem igaz? - kérdezte a fiúkat.

- Nem kéne nyögni is? - kérdezte a nagyobbik.

A kisebbik nevetett, majd mintának nagyokat nyögött.

Nevettek mind a hárman.

Így érkeztek haza a kicsi házba, mely előtt egy virágos kert is állott. Az asszony éppen a virágokat öntözte, s csak annyit szólt oda nekik, hogy mennyit hoztatok. Amikor megmondták, hogy annyiformát, mint máskor, akkor nem tett semmi megjegyzést, hanem tovább öntözte a virágokat. Az öreg és a két fiú bement a házba, hogy letegyék a rongyos ruhát, s felvegyék a másikat, amelyben járni szoktak. Amikor ezzel készen voltak, a két fiú elment valahová, az öreg szakállas pedig kiült a virágos kertbe a kicsi padra.

- Minden jól ment? - kérdezte a felesége.

- Elég jól - mondta az öreg.

- Hát mért vagy akkor olyan csendes?

- Ég a szemem - mondta férfi.

- Hát vedd ki, ha ég.

- Mondasz valamit.

Az asszony bement a házba, majd egy pohárral jött vissza, amely félig tele volt vízzel. A poharat odatartotta a férje elé, aki nagy gonddal kivette a zöldfényű üvegszemét, és vigyázattal a pohárba tette.

- Vigyázz rá, te! - mondta a feleségének.

Az asszony úgy tartotta a poharat, mintha virág lett volna benne.

- Hogyne, hiszen ebből élünk - mondta.

Aztán bévitte a házba.

A hold feljött, és rájuk szállt a földnek csendessége.

Hanem annak ellenére, hogy az üvegszemű szakállas minden bolondítást elkövetett, péntekről péntekre egyre többen akadtak a raktárhelyiségben, akik intelmeit hülyeségnek nevezték. S mi több, már egyszer-kétszer fenyegetés is hangzott el, de ha többször és jobban fenyegették volna, azon sem lehetne csodálkozni, mert manapság az emberek már nem bolondulnak olyan könnyen, mint ahogy régebben tették. Ezt megmutatták azzal is, hogy a térítő beszéd után mindegyre kevesebb pénzt tettek a kalapba, melyet az üvegszemű szakállas fia a kijáratnál szokott olyankor tartani.

Sőt az utolsó pénteken az történt, hogy egy fiatalember pénz helyett beléköpött a kalapba.

Ez nagy intő jel volt.

Amikor hazamenet a fiú ezt elmondta az apjának, egyszerre nagyon elszomorodott a szakállas, sőt olyan kishitű lett hirtelen, mint valami fonnyadó bokor. Egész úton nem szólott egy szót sem, de amikor haza érkeztek volna, ott a kicsi házikó előtt megfogta a fiúnak a karját, és azt mondta szigorúan neki:

- A köpésről anyádnak egy szót se, értetted-e?!

Nemcsak ez, hanem a másik fiú is bólított, mert a térítésen most is hárman voltak, mint azelőtt máskor is. Az asszony nem is vett észre semmi gyökeres változást, de annyit látott, hogy a férje elgondolkozó és állandóan szomorú, bár nem volt csacska sohasem. Egy kicsit nehezen, de megállotta mégis, hogy nem kérdezett semmit; még akkor sem, amikor vacsora után, szokásuk szerint, kiültek ketten a virágoskerti kicsi padra. A férfi is ott lógatta az orrát, és sokat nézett maga elé a levegőbe. Egyszer aztán hirtelen felállt, és azt mondta, hogy mindjárt visszajön.

- De hát hová méssz? - kérdezte a felesége.

- Bakatorhoz.

Ebben a percben igazat mondott, mert valóban Bakatorhoz ment, aki a szomszéd utcában lakott s a korábbi időkben neki jó barátja volt. Bakatort éppen otthon találta, ami nagy ritkaság volt, mert amióta elhagyta a felesége, azóta valamelyik kocsmában ült esténként mindig. Nagyon megörült Bakator a szakállas barátjának, mert ilyen látogatás nagy mozgalmasságnak számított nála.

Leültek és beszélgettek.

Bakator elpanaszolta, hogy milyen elhagyottan és szegényesen éldegél; utána azonban mindjárt dicsekedni kezdett, hogy azért még nincs nagyobb baj, mert a hétnek hét napja nemigen szokott bor nélkül elmúlni. Van ugyanis neki három jó barátja, akik szintén nem szeretnek esténként otthon ülni, s azoknak rendszeren pénzük is van, mivel az egyik bőrkereskedő, a másik szállítmányozó s a harmadik mozgó kereskedő.

- Hát ezekkel szoktam borozgatni - tette hozzá.

- S hol? - kérdezte a térítő.

- A Vadrózsában - mondta Bakator.

Megint elgondolkozott a szakállas, de az arca most nem volt meghervadva, hanem ellenkezőleg, valami szokatlan és merész elevenség volt rajta.

- Könnyen pénzt kereshetnénk, ketten - mondta nagy buzdulással.

- Az jó volna - felelte Bakator.

Erre a térítő a jobbik jó szemét összehúzta és így szólt:

- Tudod, hogy az én szemem, a bal, üvegből van. De azt nem tudod, hogy kijár az üregéből. Sokszor, ha hirtelen lehajlok, vagy ha éppen meglődül a fejem, akkor könnyen ki is esik. Ezt én úgy megszoktam, hogy olyankor a markommal mindig ki tudom fogni. Valószínű tehát, sőt bizonyos, hogy abban az esetben is kiugranék a szemem, ha valaki pofon ütne engem.

Bakator úgy nézte a barátját, mintha nem tudta volna eme szavak alatt, hogy vajon nevéssen-é vagy csodálkozzék. Azon nevetett volna inkább, ahogy az izgatott szakállas elmondta az ő szeme állapotát; de azt hiába találgatta magában, hogy vajon miféle célból mondja el mindezeket.

- És aztán? - kérdezte.

Most a szakállas csodálkozott el, hogy valaki ezt nem érti. Nem gondolta volna, hogy Bakator ilyen buta legyen. Lám, a szeszes ital nem használ az embernek, míg ellenben a szokott angyal és a térítés csiszolja az értelmet, és a találegonyságot fokozza.

- Nem érted?! - kérdezte.

- Nem én! - mondta őszintén Bakator.

- Hát hallgass ide! - folytatta a bozontos térítő, miközben furcsán fénylett az a zöld üvegszeme.
- Te elmondtad, hogy esténként a Vadrózsában szoktál borozgatni a barátaiddal, akik pénzes emberek. Az ilyen barátok, úgy hiszem, hajlandók is némi mutatványos szórakozásra, ha az bele is kerül valamelyes pénzbe. Ez az egyik fele a dolognak. A másik fele pedig az, amit én mondtam el, vagyis még egyszer: nekem az egyik szemem, ez a bal, nemcsak üvegből van, hanem olyan könnyen jár, hogy ha valaki engem pofon ütne, biztosan kiugranék a helyéből, bele a markomba.

Bakatornak megcsillant a tekintete, mint aki ért már valamit.

- Üsselek nyakon?

- Igen!

- Most?

Erre már a szakállas is nevetett, ámbár folyvást komoly volt eddig. Mint egy vásott vén gyermek, úgy pislogott a jó szemével. Hadaró kis mozdulatokkal még a szakállát is huzigálta, annyira tetszett neki a dolog. De aztán megkomolyodott ismét, és azt mondta, hogy jelenleg nem szükséges az ütés, csak a kocsmában, s ott is csak akkor, miután fogadott a pénzes barátaival.

- Miben fogadjak velük? - kérdezte Bakator.

Most már egészen komoly lett a térítő, s így szólt:

- Abban, hogy te azt a szakállas embert, aki a szomszéd asztalnál ül, és veletek kötekedik, úgy pofon vered, hogy a szeme kiugrik.

Bakator abban a pillanatban megvilágosodott, és a helyéről felugrott.

- Értem! - kiáltotta nevetve.

- Jó lesz hát?

- Nagyon jó!

- S utána felezünk! - mondta a térítő.

Ebben megegyeztek, s utána még azt is megbeszélték, hogy holnap este legyen a nagy eset, a Vadrózsában. Bakator ott fog ülni a barátaival s amikor már a szükséges mértékben ittak is, akkor bejön egy csúf szakállas ember, aki leül a szomszéd asztalhoz, s onnét idővel enyhe sértéseket fog átmondogatni, amit Bakator megelegel, és így szól: „Fogadjunk; hogy én ezt a szakállas embert úgy nyakon vágom, hogy az egyik szeme menten kiugrik.”

Nagy örömeben, hogy végre egészen megértették egymást, a térítő is felállt és kezét nyújtott Bakatornak.

- Így lesz! - mondta.

Aztán megkérdezte, hogy hol is van pontosan az a Vadrózsa, mire Bakator elmagyarázta neki; s mintha a sors ebben is kedvezett volna, minden kétség és aggodalom nélkül indulhattak neki a dolognak, mert elég messze, és olyan helyen volt az a kocsmá, ahol a szakállas térítőt bizonyosan nem ismerték. S mivel ráadásul még ebben is szerencsájük látszott lenni, annyira örvendeztek már előre, hogy Bakator így szólt:

- No, egy próbát!

Erre a szakállas olyan fintort vágott, mintha pimasz módon csúfolódnék, mire Bakator úgy nyakonvágta, hogy a szeme csakugyan és rögtön a markába esett.

- Nagyszerű! - mondták mind a ketten.

3

Amikor másnap, vagyis szombaton reggel felébredt a szakállas térítő, az első gondolata mindjárt a Vadrózsába szállott. A megejtő név nem is kocsmát idézett eléje, hanem inkább valami kedves, kicsi vendégfogadót, de még inkább andalító helyet, ahol a falióra is lágyan ketyeg.

Pedig azt mondta Bakator, hogy amolyan mindennapi, rendes kocsmá.

- Nem kelsz már fel? - kérdezte a felesége.

A hangra úgy megrezsent a szakállas, mintha rajtacsípték volna valamin. S csakugyan, nem is volt szokása addigelé, hogy reggel az ágyban eltünedezzen. De hát nem csoda, hogy most megejtette a képzelődés, hiszen egy életben ritkán történnek olyan nagy változások, amilyen véle is történt a tegnap. S hát még, ami ma este fog történni a Vadrózsában! Új élet indulhat el onnét, mert kiderülhet, hogy a titokzatos sors valami segítő szándékból vette el az egyik szeme világát. Talán éppen azért, hogy ezáltal jusson ilyen könnyítő keresethez, ami fájni fog ugyan egy kicsit, de csak az első időben, mert aztán megszokja az ember.

Egyszerre vidám lett és fölkel.

- A beszéden gondolkoztál? - kérdezte a felesége.

Meglepődött, mintha nem értette volna.

- Micsoda beszéden?

- A pénteki térítő beszéden.

- Nem lesz több térítés - mondta a szakállas.

A felesége megütközve nézett reá, majd mérgesen úgy legyintett, hogy ahhoz fölösleges volt bármit is hozzátenni.

Szót alig váltottak egész nap.

De látszott, hogy az asszonyt dúlja a békétlenség és gyűlnek benne azok a szavak, amelyeket a haszontalan térítő meg is érdemelt. Egyedül ő csodálkozott volna, ha el is hangzanak azok a szavak, mert abban a torzonborz fejében rózsaszínű volt minden a mai napon. Sőt valami furcsa és nem kellemetlen izgalomban tüzelt is az a rózsaszín, mintha nem is arra készült volna, hogy megpofozzák este, hanem inkább arra, hogy verset írjon valami hősi kalandról.

Végeg eljött az idő, kilenc óra után valamivel.

- Hát szervusz! - mondta a feleségének.

- Hova méssz?! - pattant rá az asszony.

- A Vadrózsába.

- Az mi?

Azt már nem merte megmondani, hogy kocsma.

- Kisvendéglő - szólott.

Többet nem kérdezett az asszony, hanem egyszerre elszabadult minden indulata, s annak a gomolygó sötétjéből előtörték a szörnyetegek, amelyek csak enni és emészteni tudják az embert.

Mégis elment a térítő.

Útközben szelíd szomorúsággal, de egy kicsit keserűen gondolt arra, hogy mennyit kell egy olyan embernek szenvednie, aki alapjában nem is akar senkinek semmi rosszat. Nagyokat nyelt, hogy minél hamarabb elfogyassa ezt a keserűséget, s inkább az izgalmat próbálta táplálni magában, gondolván arra is, hogy vajon miképpen kéne majd kezdeni a sértegetést, és hogyan fokozhatná addig a pontig, amíg aztán beüt a szükséges botrány. Bármit gondolt magában, nem találta egészen kielégítőnek, mert vagy erős volt a szó, amit egy ártatlan ember mégsem érdemel meg; vagy pedig túlságosan gyenge, ami nem fog célra vezetni.

Végül abban állapotodott meg, hogy az ilyeneket csak a helyszínen lehet eldönteni, mert minden a körülményekben rejlik.

Ritkán érzett ilyen nagy izgalmat.

Már jóval elmúlt tíz óra is, amikor megérkezett a vendéglő elé. Balról egy üres telek állt, jobbról pedig egy régi és alacsony kőházacska. Maga a vendéglő egy kicsit magasan kuporgott, mert négy falépcsőn kellett felmenni az ajtajához, melynek a homlokán semmi egyéb nem volt, csak annyi egy táblán, hogy: *Vadrózsa*.

Nem tetszett a térítőnek a négy lépcső, de izgatottan megbabrált a szakállát, a kabátját is összébbhúzta, és felment a lépcsőkön. Ahogy bényitott az ajtón, jobbra egy homályos kicsi üreget látott, melyben sovány emberke álldogált, rossz vízestócsás asztal mögött, mely tele volt üvegekkel. Az emberke előrehajolt rögtön, megnézte jól a szakállas térítőt, s akkor azt mondta neki:

- Tessék beljebb!

Jóformán csak egy száját látott a térítő, amelyhez ember alig is tartozott. Rossz érzése volt, mert valami okból mindig félt az ilyen kicsi, manós emberektől. De azért meggondolás nélkül belépett a belső küszöbön. S meglátta, már az első lépés után, hogy a sarki asztalnál, a hátsó részen, ott üldögél Bakator. De nem három barátjával ült, hanem csak kettővel. Egy másik asztalnál, amelyik az ellenkező sarokban volt, ott egy kövér asszonyság üldögélt valami vastag bajuszú, egyszerű és derűsnek látszó emberrel, aki a férje lehetett.

- Jó estét! - mondta a szakállas, de inkább csak dörögve, hogy a kedvetlen „estéten” kívül egyebet nem is lehetett hallani. Aztán leült az egyetlen üres asztalhoz, mely igen szerencsésnek látszott, mert éppen a másik kettő között volt.

Egy pohár pálinkát kért, de utána tette:

- Amelyik legerősebb!

Lekönyökölt az asztalra, a száját előre túrta, és fűjt egyet; aztán megborzolta a szakállát és a haját, majd megropogtatta a nyakát, és nyögött egyet.

Látszott jól, hogy ittas.

S főleg, hogy feszülnek benne az indulatok.

- Na, jött egy göz gép! - mondta valaki a Bakator asztalánál, amit a szakállas térítő rögtön meghallott. Arrafelé fordult hát, hogy füllesztett szemekkel megnézzé, vajon ki az, aki így mer beszélni. Valójában azonban azt vizsgálta, hogy milyen emberekkel ül Bakator, aki úgy tett, mintha nem ügyelne semmire, hanem magába volna merülve. Egy kövér arcú, borotvált férfi volt, aki a göz gépet mondta; csupa zsír és gazdag kedélyesség. A másik fekete ember volt, nyírott fekete bajusszal, s olyan szigorúnak látszott, hogy olyan szigorú szó nincs is hamarjában, amilyent mondhatott volna.

A manós ember meghozta a pálinkát.

- Éljen, aki jót akar! - dörögte a térítő.

Aztán egyből felhajtotta az italt.

Bakator most sem figyelt oda, csak a kövér kacagta el magát.

- Maga mit röhög?! - kérdezte a szakállas.

Egyszerre mindenki odanézett, hogy ebből ugyan mi lesz. A térítő merőn és mogorván nézett. A szigorú férfi is egészen a szakállas felé fordult, de Bakator csak utolsónak emelte oda a szemét, mintha nem is tudná, hogy itt mi és mikor indult valami.

- Mi van? - kérdezte.

- Ez a szakállas ide röhög - mondta a kövér.

S utána ismét zsírosan nevetett.

Gondolta a térítő, most a legjobb csapáson vannak, s nem kell mulasztani semmit. Megfogta hát az asztal sarkát, s annak a segítségével lassan felállt. Egészen odafordult a másik asztal felé, még előre is dőlt nekik, s úgy mondta ismét:

- Azt kérdeztem, hogy maga mit röhög?

A kövér nem állott fel, hanem csak ülve fordult arra.

- Mi köze hozzá?

Ismét bugyogva nevetett, hogy ő mennyire élvezi magát, de még be sem fejezhette a mulatságát, a szigorú fekete ember is megszólalt:

- Hadd vonítson.

- Ne vitatkozzatok egy ilyen szőrösomóval! - mondta Bakator is. - Hagyjatok neki békét!

Ő röhög! - mondta a kövér.

- Akkor sem érdemel figyelmet - folytatta Bakator. - Vagy hallgassatok, vagy pofozzátok meg. Mert ha még egyet szól az a vén kefe, úgy vágom pofon, hogy a szeme kiugrik!

A térítő egy felet közelebb lépett.

- Maga engem?!

Erre Bakator a barátjaira nézett, viszketeg hetykeséggel kihúzta magát, és így szólt:

- No hát, mibe fogadjunk? Olyan nyaklevest adok neki, hogy a bal szeme menten kiugrik! Úgy ahogy mondom! Mibe fogadjunk?

A kövér biztos volt a dolgában, s rögtön kivágott az asztalra száz forintot, s ki a szigorú ember is százat. Bakator mind a két százast a pohara alá tette, aztán odalépett a szakállashoz, és úgy arculütötte, hogy nagyot csattant. De akkor ijedten vette észre, hogy a térítőnek még a helyén van a szeme. Ismét vágott rá egyet, de a szem nem akart ugrani. De mivel Bakator sem akart szégyenben és pénz nélkül maradni, püfölni kezdte a barátját, s addig püfölte, amíg a szakállas nekidőlt a falnak.

Egy ideig ott rogyadozott, mint egy tépett vadrózsa. Mivel azonban mindenki nevetett rajta, utolsó erején méregbe jött, s ott az asztal előtt ordítani kezdett és hadonászni. S ahogy javában hadonászott volna, egyszerre valahogy kiugrott az üvegszeme, és nagyot koppant a földön.

Ő pedig ott állt üregesen és megrettenve.

Olyan csend lett, mint a borzalom.

Egymásra néztek, hogy itt két ember micsoda csalást akart végbevinni. S ez annyira felháborította a szigorú fekete embert, hogy odaugrott Bakatorhoz, és addig pofozta, amíg az is nekidőlt a falnak. Aztán karon ragadta a kövér barátját, s ketten kimentek a kocsmából,

Aztán Bakator is fizetett, és kifelé indult a szakállas térítővel. Egyik sem szólt semmit, de mind a ketten el voltak tökéelve, hogy ilyent nem csinálnak többet, hanem rendes életet fognak élni.

GOND ÉS BUZGALOM

1

Sokan úgy tesznek, hogy mindjárt a nevüket is megmondják, amikor valami érdekes történetet el akarnak mondani. Azzal nemcsak azt kívánják tudtul adni, hogy fontos dolgot beszélnek el, hanem nyilván azt is, hogy ők, akik elmondják, nem akármik, hanem valakik. Eme szokás szerint én is mindjárt megmondom, hogy engem Födeles Ignácznak hívnak; csak hogy én nem azért említem meg a nevemet, amiért némelyek tenni szokták; hanem csakis azért, hogy bárki láthassa, miszerint a történet velem esett meg, s ezenkívül még olyan okból is, hogy senki ártatlan ember gyanúba ne keveredjék, hanem egyenesen engemet lehessen feleltetni, ha ugyan valamit helytelenül tettem volna mindabból, amit mostan el akarok mondani.

Nem valahol Ádámnál és Évánál kezdem a történetet, mint ahogy némelyek tenni szokták, de sőt még azt sem mondom el jelenleg, hogy miképpen nőttem fel huszonhat éves koromig. Úgy vélem azonban, hogy annyit mégis szükséges elejtenem, hogy a mostani nyár végéig egy kicsi faluban laktunk, ami a vasúti vonalhoz közel fekszik. A szüleim most is abban a faluban laknak, mert a nyár végén csak én jöttem el onnét. Én sem végső szükségből, mert apámmal együtt, aki régi vasúti ember, állandólag a pályán dolgoztam, amiből meg tudtunk élni. Igaz, hogy titokban sokszor elvágycokoztam a pálya mellől, mert szerettem volna valami mozgalmasabb helyre kerülni, hogy fejlettebb munkát végezhessek. Ezt a vágyamat mégsem mondtam el apámnak, mert neki nagy bizalma volt abban, hogy mi együtt dolgozzunk, mivel a derekát és az oldalát sokat fájtatta.

Aztán augusztusban mégis úgy fordult a dolog, hogy én eljöttem hazulról, ami immár végleges.

Volt ugyanis nekem egy nagy sógorom, bizonyos Kapros Lajos nevű ember, ki tőlünk a harmadik faluban lakott. Fürdője is van annak a falunak, s vasúti állomása, amit azért kell megemlítenem, mert ez a nagy sógorom azon az állomáson dolgozott harminckét esztendeig, sőt az utolsó időkben ő volt az egyetlen engedélyezett hordár ottan. Nagy sógornak pedig azért nevezem, mert nem valamelyik testvéremet tartotta feleségül, aminthogy éltes korából is ez tudni látszik, hanem anyámnak a nénjét, akit Lonka néninek hívtak. Lonka néni már régebben meghalt, mégpedig egy szálla miatt, ami mérgezést idézett elő. Attólfogva Lajos nagysógor egyedül élt, de gondolni lehet, hogy nem valami nagy vidámságban. A fürgeségéből is sokat vesztett, ami az állomási munkáját illette; s bizony az otthona sem nevetett úgy, mint Lonka néni idejében. Pedig nemcsak ügyes kicsi háza volt neki, hanem a ház mellé egy háromholdas kertje is, ami nemcsak a gyümölcsével jövedelmezett, hanem meg is termett a világon mindent, ami egy háztájhoz egyáltalában szükséges.

Aztán amitől legjobban félt, az is elkövetkezett a télen, vagyis beléütött valami hüléses betegség, ami úgy megnyomorította néha, hogy mozdulni is alig tudott. Egy ilyen alkalommal határozta el, karácsony és újesztendő között, hogy maga mellé vesz valakit, aki végezze az otthoni házi munkát, s neki is istápolója legyen. Úgy gondolta, hogy a legjobb az lesz, ha Boriskát hozatja magához, ámbár tartott egy kicsit Boriskától, mert a leány csak tizenhét esztendő volt, s olyan korban a leányok többet röpdösnek általában, mint amennyit dolgoznak. Mivel azonban az öccsének volt a leánya ez a Boriska, s az örökségnél amúgy is számításba kellett venni; s mivel reménykedett is abban, hogy kora ellenére jóra való lesz, hát elhozatta Boriskát.

Nem is csalódott benne.

Önmagáról ezt nem mondhatta el, mert tavaszra egészen elbetegesedett, s nyáron már olyan rosszul volt, hogy nekünk is üzent, pedig minket sohasem kedvelt valami nagyon. Az állott az üzenetben, hogy ha még látni akarjuk őt, akkor hamar menjünk. Amikor megkaptuk ezt a csüggesztő hírt, apámék reám szavaztak, hogy én legyek, aki elmegyek Lajos nagysógorhoz. Hát én úgy elmentem, hogy a mai napig is itt vagyok, s immár itt is maradok.

Ennek pedig az a története, hogy Boriskával megszerettük egymást, s mivel ezt az öreg, ki nyugodjék békével, idejében észre is vette, mindent reánk hagyományozott, amennyiben mi ketten össze találnánk házasodni. Hát mivel mi örökség nélkül sem tettünk volna egyebet, a nagysógor halála után egy hónappal egybekeltünk.

Most itt lakunk a kicsi házban, s a kert is a miénk, aminek én különös módon örvendek, mert mindig szerettem a földet, ami szorgos munka után a hozzáértőt a legszebben el tudja tartani. Jelenleg sincs panaszra okunk, mert őszre mindent rendbe tettünk, s ami magát a megélhetést illeti, a tél elejébe is bátran nézhetünk.

Csak egy volt, ami nagyon aggasztott minket.

Ha meg is nevezem ezt az egy aggasztó dolgot, sokan mosolyogni fognak rajta, pedig nem kívánok nekik hasonlót. Vagyis az a veszedelem adta elő magát, hogy az ősz beálltával nagyon elszaporodtak nálunk az egerek. Már aludni sem tudtunk tőlük, mert egész éjjel, s az egész lakásban folyton lakodalmaztak, de ami még ennél is riasztóbb volt, az a veszély kezdett fenyegetni, hogy mindent megesznek előlünk, amit sok munkával télire gyűjtöttünk magunknak. Láttuk, hogy valamit tennünk kell az egerek ellen. Én azt mondtam, hogy mérget kéne venni nekik, de amikor Boriska habozás nélkül a macska mellé állott, akkor én is egyszerre macskapárti lettem, sőt azon csodálkoztam magamban, hogy miképpen is gondolhattam macskánál egyébre.

- Igazad van, aranyom - mondtam neki. - Mert a macska nemcsak az egereket fogja kiirtani, hanem az ő személyiben lesz egy kedves és hasznos háziállatunk is.

Boriska úgy örült, mint egy igazi gyermek.

Hát ilyenformán macskát kellett valahonnét keríteni, de nemcsak olyan macskát, amelyik megfogja az egereket, hanem olyant főleg, amelyik látványos és kedves is legyen a szemnek, mert hiszen jött a tél, s azt akartuk, hogy esténkint doromboljon is nekünk. Ha szokásban volna olyan vásár, ahol nemcsak lovat és szarvasmarhát lehet vásárolni, hanem más hasznos és cicomás állatokat is, mint például macskát, akkor elmentem volna valami afféle vásárra. Az emberek azonban olyan rabjai bizonyos szokásoknak, hogy macskát vásáron árulni eszükbe sem jut, pedig milyen helytelen dolog ez. Mivel azonban még ez ideig így van, én elindultam a faluba, hogy kérdezősködés útján rátaláljak arra, ami nekem kellett. Sok fáradozás után csakugyan találtam is egy olyan macskát, akiről el tudtam gondolni, hogy Boriskának is tetszeni fog. Igaziból még kölyökmacska volt, de már nem sok hiányzott abból, hogy egészen készre fejlődjék. A színe halványsárga volt, barna foltokkal, ami elég ritkaság, pedig macskának nagyon illendő színviselet. Nagy feje volt, s különösen szép két szeme, de a legszebb reménységgel mégis a nagy bajuszát néztem, ami arra vallott, hogy ádáz egerészó lesz. Ingyen is nekem adták volna ezt a jó példány macskát, de mivel én rögtön nagyra becsültem, tíz kiló burgonyát adtam érte.

Aztán nyomban el is vittem haza.

Nem csalódtam benne, mert Boriskának annyira tetszett, hogy az ritkaság. Mindjárt azt akarta, hogy nevezzük is el, s azt indítványozta, hogy legyen a neve „Holdvilág”. Bár valóban olyan volt a feje, mint egy sárga telihold, én mégis jobban szerettem volna Bagolynak nevezni, mert bagolyra is hasonlított, s az is éjjeli állat, s azonkívül nem is fogy el minden hónapban, mint a hold. De hát nem akartam a kedvét bántani Boriskának s úgy tettem, mintha nem is lehetne más neve a macskának, csak „Holdvilág”.

Alig vártuk az estét, hogy a macska megkezdhesse a sötétben az egerek öldöklését. Még hamarabb is feküdtünk le, mint ahogy szokásunk volt, s a nagy csendben várakoztunk.

Hanem az egerek olyan csendben voltak, mintha nem is lettek volna. S a macskának sem hallottuk semmi mozgását. Nem tudom, hogy Boriska mit gondolt magában, mert én a szükséges csendet nem akartam kérdéssel megzavarni, de énmagam azt gondoltam, hogy nyilván az egerek s Holdvilág is alszik már, csupán mi virrasztunk Boriskával ketten.

Végre azonban valami mégis történt, mert Holdvilág nyávogni kezdett, mintha már nem is szégyellené tovább, hogy nagyon fél a sötétben. Azt hittem, hogy csak kényeskedik, vagy esetleg velünk szeretne lámpavilágon beszélgetni. De akármit akart, azt makacsul akarta, sőt egyre inkább elkeseredve, mert már nem is nyávogott, hanem elkeseredve sírt, majd ádázul nyivákolt. Nem volt mit tennünk egyéb, a dicsőség romjain keresztül kieresztettük a szobából, de azt a kieresztést, melyet én végeztem, nem felejttem el soha. Azt hittem, Holdvilág sem fogja elfelejteni, mert nyekeregve érkezett ki a szabadba, de ebben a feltevésemben nagyot csalódtam. Az történt ugyanis, hogy a macska nem sértődött meg, hanem megkerülte a házat, s ott másfelől egy kicsit nyitott ablakot talált, amelyen bemászott. Véletlenül-e, vagy a bajusza segítségével, de jól eltalálta az ablakot, mert az a kicsi ablak az éléskamrába vezetett. S ott, amit talált, abból mind evett Holdvilág; különösen pedig a szalonnát csipkézte körül.

Reggel nagy hassal találtuk meg a kamrában.

Először csak néztük őt, nagy megbotránkozással, de aztán Boriska megkérdezte tőlem, hogy most már mit csináljunk Holdvilággal. Nagy kérdés volt, mert a macska immár a mi tulajdonunkat képezte, s az egerek is fenyegettek. Azonkívül pedig én elhatároztam volt, hogy mindenben olyan pontos és példamutató ember leszek, amilyen nincsen is több. Ezekről, s ilyen értelemben gondolkozván, úgy találtam, hogy a legpéldásabban akkor cselekszem, ha elmegyek az előljáróságra, s ott elmondom az egész esetet és Holdvilág ellen panaszt teszek.

2

Mivel nemcsak ember gyanánt akartam rendes és példás lenni, hanem férji minőségemben is, a szándékomat Boriskának is elmondtam. Ő először nagyon csodálkozott azon, amit tőlem hallott; azután pedig ellene szólott annak, hogy én az előljáróságon elmondjam az éjjeli esetet, és a macska ellen panaszt tegyek. Azt gondoltam, hogy Boriska még nagyon fiatal, aki az életet nem fogja fel helyesen, s talán restelkedik is abban a gondolatban, hogy a mi házi dolgunk dobra ütődik. A dolog elgondolkoztatott engem, mert először esett meg közöttünk, hogy valamiben nem értettünk egyet. Végül abban állapodtam meg, hogy nem igazodom a feleségemhez, mert az ő ellenvetése miatt sem a világ meg nem állhat, sem én nem mondhatok le a helyes cselekedetről.

Elmentem tehát az előljáróságra.

Ott az irodaszobában egy nőt találtam, aki nem volt már olyan fiatal, mint Boriska; sőt talán olyan fiatal sem, mint két Boriska együttvéve. Különben nagyon komoly és rendes nőnek látszott, de valamilyen okból nem aludhatott jól azon az éjjel, mert igen halovány volt, és

rosszkedvűnek látszott. Jóformán reám sem nézett, amikor köszöntem neki, de ezt láthatólag nem mulasztásból tette, hanem éppen ellenkezőleg. Vagyis nagy iratcsomók feküdtek előtte, melyeket nekibújva vizsgálgatott, kezében egy ceruzával, s bizonyosan nem akart haszontalanba időt vesztegetni. Egy darabig ott álltam az asztal mellett, s várakozva néztem, hogy vajon mikor lesz annyi szünet az iratokban, amikor szavamat közbeszúrhatom. Mielőtt azonban ilyen szünetet észleltem volna, a nő azt kérdezte:

- Panasz?

Mivel úgy mondta ezt, hogy föl sem nézett az iratokból, először azt hittem, hogy csak magában beszél, viaskodván valamelyik irattal, de amikor felemelte hirtelen a fejét és kérdőleg rám tekintett, akkor mindjárt tudtam, hogy nekem szólott a kérdés.

- Igen - mondtam.

Rögtön éreztem, hogy nem feleltem egészen helyesen, mert hiszen nem a panasz volt az én főmondatom, hanem az elgondolás, ami a macska mulasztása folytán bennem keletkezett. De már nem tudtam javítani a dolgon, mert a nő tüstént azt felelte:

- Adja be írásban!

Még akkor is szót kerestem, hogy miképpen másíthatnék, de hamarjában az sem sikerült nekem, mert a nő tüstént rám tekintett és nyomatékkal ismét azt mondta, hogy adjam be írásban.

Gondoltam, nem erőszakolom a dolgot, nehogy az elgondolásom útjába, mindjárt itt az elején, valami indulat kerüljön; így hát ismét köszöntem és egyenesen a boltba mentem, hogy papirosat vásárolok, mert nagy sógortól csak pennát és tintát örököltünk, ellenben papirosat, amire beadványt lehessen írni, a szegény öreg nem hagyott hátra. Göngyölegben összezsavarva és jókedvűen vittem haza a papirosat, mert ami történt, a bizakodásomat egyáltalában nem rontotta. Sőt olyanforma érzés keletkezett bennem, mintha így jobb is volna, mert hiszen írásban megszakítás nélkül és pontosabban el lehet mondani mindent.

- No, mi van? - kérdezte Boriska, amikor meglátott.

- Beadvány lesz - mondtam.

Erre nem szólt semmit, csak biggyesztett egyet, mintha meglepődött volna, hogy a hivatalban nekem sikerem volt. Én sem mondtam el, hogy eddig miképpen jártam, hanem mindent félre-raktam az asztalról, ami az íráshoz utamban volt; majd nekiültem, hogy a beadványt megírjam. „Tisztelt Hivatal”-nak szólítottam őket, majd rövid szóval elmondtam, hogy vásároltam egy fiatal macskát, akit Holdvilágnak hívnak, de aki nem hajlandó megfogni az egereket, ellenben egérfogás helyett kajtárkodik. Ha egyedül Holdvilág volna ilyen a macskák közül, az a magam baja volna csupán, amit valamelyes otthoni módon elintéznék. Mivel azonban másoktól is hallottam efféle panaszt, ez a körülmény arra mutat, hogy csak a mi falunkban is számtalan macska van, amelyiktől félelem nélkül és bátran pusztíthatnak az egerek. Eme panaszok alapján arra kell gondolni, hogy valamilyen oknál fogva a macskák kezdenek hasznos természetükből kivetkőzni. Lehetséges, hogy a kényelemben és kényeztetésben, amelyet az emberek módfelett adnak meg a macskáknak, abban leszoknak a fáradságos egérfogásról. Eme mulasztásuk folytán nemcsak a háztartásokat éri rengeteg sok kár, hanem a házonkívüli termények is kárt szenvednek, minekfolytán úgy az egyes embereket, mint általában a községeket nagy veszteség éri. Ez a tényszerű dolog arra int engem, hogy a kérdéssel ne restelkedjem foglalkozni, hanem azon gondolkozzam, hogy a macskákat miképpen lehetne példás egérfogásra nevelni ismét. Ebben a tárgyban volna is egy elgondolásom, melyet szívesen mondanék el, ha ezen intelmem meghallgatásra találna.

Hát velejében ennyit írtam a beadványba, de amikor a macskákkal végeztem, pótlólag megemlítettem azt is, hogy más háziállatok is vannak, melyeket a kötelesség teljesítésére ügyszintén serkenteni tanácsos volna; nemkülönben olyan madarak és szabad állatok, melyeknek a hasznosságát az emberekre nézve, könnyűszerrel lehetne fokozni.

A végén úgy találtam, hogy megfelelő módon mindent megírtam, amit első ízben szükségesnek látszott előadnom. S hogy ezt ki is beszélhettem magamból, az nekem olyan jólesett, hogy boldogságomban Boriskának fel is olvastam, amit írtam. S figyelmesen hallgatta végig az egészet, de a legvégén úgy nézett reám, mintha abban a percben látott volna életiben először, majd elnevette magát, s azt mondta:

- Nem is gondoltam, hogy ilyen vagy.

Mindjárt láttam, hogy a feleségem nem dicséretnek mondja, amit mondott, de valahogy mégsem esett rosszul nekem a dolog. Egy kicsit még büszke is voltam, hogy az ő elképzelésinél más vagyok, mert ő az olyan apró-cseprő embereket tartotta a legtöbbre. Amikor ez a fejemen már keresztülfutott, utána arra gondoltam, hogy ismét elmagyarázom Boriskának az egész tervet, de aztán mégis letettem erről, mert tudom, hogy az asszonyok csökönyösek általában, s csak az eredmények előtt szoktak meghajolni. Így aztán nem szóltam az ő megjegyzésére semmit, hanem a beadványt szépen összehajtogattam, hogy mindjárt induljak, és a megillető helyen átaladjam.

Ezt meg is tettem.

Utána napokon keresztül vártam, hogy vajon mi lesz. A postástól mindennap megkérdeztem, hogy nem hozott-e nekem hivatalos levelet, s amikor valami másféle hivatalos embert láttam a ház felé közeledni, akkor is mindig azt hittem, hogy engem keres. De azt is észrevettem, hogy némelyek a faluban nem úgy kezdenek reám nézni, mint azelőtt, hanem olyanformán, mintha nevetségesnek tartanának engem. Hanem a nyolcadik napon, ami egy péntekre esett, nemcsak nekem, hanem nekik is megjött a válasz, mert a hivatal idézést küldött a nevemre, hogy ott személyesen jelenjek meg. Hát én egy kicsit rendbeszedtem mindjárt magamat, mert éppen ástam a kertben, s aztán már mentem is. Amikor mutattam az írást, rögtön a jegyző elé vezettek, aki úgy ültetett le engem, hogy a nagy íróasztal kettőnk között legyen. Azt is észrevettem, hogy a többi hivatalbéliék mind az ajtók körül settenkedtek, hogy nyilván hallhassák, milyen beszédet folytatunk.

- Volt-e mostanában beteg? - kérdezte a jegyző.

- Nem voltam - feleltem neki.

- A feje sem fáj?

Ejnye, gondoltam, hát én nem orvoshoz jöttem.

- Nem vagyok bolond - mondtam mosolyogva.

Láthatólag ezen meglepődött a jegyző, mert nem számított arra, hogy ilyen hamar a homloka mögé látok. De amit mondtam, egészen elhitte nekem, mert abban a percben megrovó, s majdnem haragos lett az arca. Keményebbre is ült mindjárt a helyén és azt mondta nekem, hogy ha nem vagyok bolond, akkor ilyen beadványokkal ne zaklassam a hivatalt. Nyomban az írást is visszaadta nekem, mire én felálltam, de igazam érzetében hirtelen szólani sem tudtam. Elgondolkozva zsebembe tettem az írást, s megindultam kifelé a szobából. De a küszöbnél mégis meggondoltam a dolgot és azt mondtam:

- Nem lenne hasznos az én gondolatom?

- De igen - felelte ő.

- Hát akkor?

- Nem közügy - mondta.

Abban a percben szerencsésen eszembe jutott valami, s így folytattam a szót: - S ha én megcsinálom?!

- Nem a mi dolgunk - felelte erre.

S ez nekem elég volt, mert köszöntem, s olyan derűsen indultam hazafelé, mintha nagyobb győzelmet arattam volna, mint amekkorát kívántam. Ugyanis nem kellett többé sem hivatallal, sem csökönyös emberekkel viaskodnom, hanem megcsinálhattam magam, amit jónak láttam. Ebben az elhatározásomban még az sem ingatott meg, hogy Boriska is diadalt érzett fölöttem. Nem hallgattam senkire és ügyet sem vettem azokra, akik maradiságukban nevettek rajtam, hanem az én kertemben felállítottam egy kicsi állatkertet, ahol a különböző állatokat mind olyan dolgokra tanítottam, amiből az embereknek hasznuk származott. Igen szerettem ezt csinálni, mert egyrészt vidámság az állatokkal foglalkozni, másrészt pedig igen szép eredményt is kezdtem elérni.

Úgyannyira, hogy hamarosan Boriska is nekem adott igazat, minekfolytán a boldogságunk is teljesen helyreállt.

SZIKRA FIA

Gazdag melegség lebegett egész nap, pedig érkezőben volt már a három „ember” közül az első, vagyis szeptember. Reggeltől kezdve semmi felhő nem mutatta magát. A szelek is aludtak valahol: még a fiaikat, a szellőket sem küldték el, hogy őszi sápadás előtt itt-ott meglebbentsék a leveleket.

Csak napnyugta előtt komorodott el furcsán a nyugati ég pereme, szelíd és kék nappali színe lassan az acél színére komolyult, de még az is színborulat volt inkább, mint távoli felhő.

Moha, a vén pásztor, mégis hazaengedte idő előtt a lovakat.

Nem biztatta őket, hogy sietnének; maga is szelíden és puhán bandukolt velük, inkább közöttük, mint hátul. Úgy ereszkedett a nagy és okos lófejek között, mintha nem is pásztor lett volna, hanem csakugyan egy nagy darab puha és békességes moha.

Lassan szállásokra szakadoztak a lovak.

Hazatért a Magos Ambrus két lova is. Mint valami kisasszonyoknak, Moha bácsi még ki is nyitotta nekik a kaput, melyen a piros illegett be először s utána a fekete. A két ló megállt az udvaron, és vidáman merítgette meg az otthoni légből a fejét. Valósággal mintha köszönt volna mind a kettő. Ambrus gazda a csűrből lépett elő, s a kalapját, melyre hálót fontak a szénaszálak, rögtön feljebb mozdította a homlokán, mintha meg lett volna lepődve.

- Még nincs este! - mondta.

- Még nincs - felelte az öreg pásztor.

- Hát akkor mért eresztette haza a lovakat?

- Vihar lesz - mondta Moha bácsi.

Ambrus az égre nézett, kereken mindenfelé, s közben olyan kedves-csintalan volt az arca, mintha nem is felhőt keresne az égen, hanem menyasszonyt az öreg Mohának.

- Felhőnek magja sincs! - mondta.

Moha bácsi nem szólott erre semmit, hanem mosolygósan úgy ereszkedett a többi lovakkal tova, akár egy mezei pápa, ki a vihar dolgában nem tanakodik, hanem csak kinyilatkoztat.

De hát jól van - mondta magában Ambrus, mert akár lesz vihar, akár nem: jól tette, hogy korábban eresztette haza a két lovat; jön az úti munka, s legalább patkót veret a lábukra. El is viszi mindjárt a kovácshoz őket. El bizony, hadd kezdje el, s hordja meg azt a prizmakövet az országutakra.

Ötven rakást vállalt.

- No jó! - mondta véglegesen.

Egy darab posztóval megtörülgette a lovakat, a sörényhajukat elrendezte, s kötőféket húzott a fejükre. Aztán bement a házba, hogy egy mellényt legalább magára kapjon. Ahogy lebbentette volna a mellényt, a szeme rajta maradt a fián, aki asztal mellett kuporgott valami ábrás könyv fölött. Kamaszkodó, barna fiú volt, negyedikes diák ifjú, akit szintén Ambrusnak hívtak.

- Mit tanulsz olyan erőszakkal? - kérdezte az apja.

- A növényeket - mondta a fiú.

Az apja gondolkozott egy percig, aztán mégis úgy döntött, hogy a könyvet leborítja a szavaival.

- Hagyd ott a beléndeket, s gyere inkább velem!

- Hova?

- Patkót veretünk a lovakra.

A könyv rögtön árván maradt, mert a kicsi Ambrus nagy lovas fiú volt; s szerette látni azt is, amikor vasal a kovács. Mert füstöl a lónak a körme, ahogy rápróbálja a patára a tüzes patkót; s gőzölve cserszen a víz is, amikor utána vízbe mártja. És aztán két ütéssel mindig átszalasztja a patán a patkószeget, s el nem görbíti soha, csak akkor esetleg, ha összeveszett a feleségével.

- Felülhettek az egyikre? - kérdezte.

- Jövet - mondta az apja.

A két kötőfék szárát a markába fogta Ambrus, de meg sem kellett huzintani, mert a két ló megindult utána. A fiú is ott ment az apja mellett, a piros ló előtt, amelyik nem volt még háromesztendős, ámbar a fekete sem.

Különös, meleg szél mozdult, ahogy kimentek a kapun. Vagy nem is szél volt, ami mozdult, hanem a levegő kezdett mélyen és furcsán hullámozni. Az acélszín is megemésztette már a napot, sőt gomolygó, réteges felhőket kezdett magából gyúrni, amelyek nyugatról úgy görgettek magukat előre, mintha valami égi tenger hullámozott volna.

Este előtt már félig sötét volt.

- Igaza lesz Mohának - mondta Ambrus.

- Mit mondott? - kérdezte a fiú.

- Vihart.

A diák is megnézte az eget és a mozduló fák tetejét, mintha az ő tudománya nélkül nem tudna vihar lenni, s engedelmé nélkül nem is lehetne semmiképpen. Nagy megfontolás után megadta mégis magát, sőt a jóslatot messze hagyva, így szólt:

- Biztos.

Olyan pontot tett a szó végére, hogy ebben a dologban többet még sóhajtani sem lehetett. Hallgatva mentek hát a lovak előtt, csak később és nagy elgondolkozás után szólalt meg Ambrus:

- Gondolkoztál-e a dolgon? - kérdezte.

- Milyen dolgon?

- Azon, hogy mi lesz.

A fiú ismét a fák teteje felé nézett, de most nem olyan kétkedés nélkül, mint az előbb; s éppen akkor port is csapott a szemébe a morduló szél.

- Gondolkoztam - mondta.

- S mi lesz?

- Nem tudom.

Az apja elnevette magát, hogy milyen biztos eredménye lett a nagy gondolkozásnak, de mivel éppen megérkeztek a kovács kapuja elé, nyugton hagyta ezt a kérdést. Inkább kérdőleg nézett

körül, amikor bevezette a két lovat a patkóverő udvarra. Csend volt mindenütt, de az első pillantás nagyon biztatta, mivel a műhely nyitva volt egészen. Igaz, hogy nem is lehetett volna másképpen, mert a műhelynek ajtaja nem volt.

A tűzhelyen azonban még pislogott a szén.

- János mester a szomszédban van! - kiáltott oda valaki.

Az útról szólott bé egy ember, aki látta, hogy az udvaron tévelyegnek a szemükkel. Mondott egy köszönő fél hangot Ambrus, majd rögtön szalasztotta a fiát, hogy hívja haza János mestert a szomszédból. De már akkor erősen méregbe jött a szél is, hogy a fiú markába kapta a kalapját, s lebbenő ruhában úgy futott a szomszéd felé. Ahogy ott bényitott az ajtón, nagy társaság közepiben találta János kovácsot, aki rögtön a fiúnak szegezte a szót:

- Ennek tudnia kell!

Annyi ideje sem volt a fiúnak, hogy bár köszönjön; de az eszét nem tudták a támadó szóval félreütni, mert rögtön megkérdezte:

- Mit?

- Ki találta fel a villámhárítót? - folytatta a kovács.

- Franklin Benjámín - mondta a diák.

A kovács nagy diadallal felemelte azt a kormos, nagy kezét, s miközben az öt ujjá elágazott a levegőben, csak ennyit mondott:

- No, ugye!

De ott ült szelíden és mosolygósan egy okulárés öreg ember, aki csendesesen így szólt:

- Akárki mondja, úgysem igaz. Mert ugyanis tudni kell, hogy már a Salamon templomán is volt villámhárító! Mindenki nevetett, mivel az öreget már régen el akarják vala mozdítani a Salamon király temploma mellől, de ökelme annyira gyökeret eresztett ott a villámhárító tövében, hogy mozdulni sem akart onnét. S ha már ilyen reménytelenségbe esett az igyekezet, a fiú bátorsággal szólhatott a kovácsnak, s a kovács is jöhetett mindjárt, hogy patkót verjen a lovakra.

De sohasem hitték volna, hogy a közel is olyan messze legyen, mert ahogy kiléptek a házból, a vihar rögtön megragadta őket. A fiú mondott is valami affélét, hogy ne húzódjanak- e vissza, de a hangjának felét elvitte a zivatar szele, s a másik felére pedig azt ordította a kovács, hogy menjenek csak, mert fent az égben is most edzik a patkót.

Amikor tépetten megérkeztek, Ambrus a nagy műhely mélyéről lesett kifelé; a két ló pedig, odakötte az udvari fához, röpdöső sörénnyel nyújtotta a nyakát, harapdálva a hidegen lobogó levegőt.

A kovács szemet öntött a tűzhely bölcsőjébe, amely hamarosan izzásba merült, és pirosra hevítette a hosszú vasat. S miközben tűz lett a vasból, és az üllő tetejéről telepozdorjázta fényes szikrákkal a levegőt, az udvar fölött is szikráztak a felhők, és akkorákat csattant az ég, mintha odafönt is óriás lovakat patkoltak volna valami óriások.

A fiú káprázva nézte, hogy miképpen szikrázik mindenütt a világ. A fénylő elemek között a szeme is röpdösve világot, majd az arcán enyhe öröm kezdett nevetni.

Aztán nyugalom szállotta meg.

Mire a patkók elkészültek, nagyjából a vihar is elvonult; s amikor pedig már ott feküdtek a két ló négy lábán, akkor üdén és derűbe fonva a világot, kinevetett az idő is.

- Minden megtörtént - mondta a fiú.

Már olyan jókedvük volt, mint magának az időnek. Úgy lendült fel Ambrus atya a feketére, mintha egy hét múlva akart volna házasodni; s utána a fiú is pattant egyet, s már ott feszített a piros hátán. Künn a köves úton megugrotta magát Ambrus alatt a fekete ló, s ahogy a négy patkós lába csattogni kezdett a köveken, szikrák ugrándoztak a föld fölött.

- Tudom, mi leszek, édesapám! - kiáltotta előre a fiú.

- No, mi?

- Szikra fia!

- Micsoda szikra fia?!

- Hát tudós, aki a tüzeken uralkodik.

Úgy érezte Ambrus, hogy a füle boldog, és a szíve örvend; a fiú pedig a csillaggal nevetett össze, mely a házak feje fölött éppen kiragyogott.

TARKA NAP

1

Csak egy kicsi falu volt Bongor, ahol Csergő Mihály lakott. Erdős hegyek ölelték körül a fálucskát, csupán dél felé volt egészen-szabad járása a szemnek. De azok az erdős hegyek nem zordították el a kicsi falut, sem a környező tájékat, mert az erdők alatt nem hirtelenkedett sehoh a föld, hanem csak kíméletesen és hajlodozva emelkedett Bongor fölé; nem is említve azt a természeti kedvezést, hogy gyakori zöld lankák és selymes, szénafüves rétek vidámították az erdős hegyeket.

Maga Bongor is a sok fától csupa zöld volt.

Csergő a felső részében lakott a falunak, vagyis az északi részen. Egy kicsivel azelőtt, hogy a házak megszűntek volna, szűk utcácska ugrott ki az útból, s két gazdának a kertes háza között fölfelé futott. Szinte bujkálva igyekezett a két sövénykerítés között, vidáman a csupa zöldben; gondtalanul, hiszen nem ismerte a terhet és a szekér erőszakát, mert csak gyalogosan jártak rajta.

Ott volt Csergő Mihálynak a háza.

Földdel és egy-két állattal is bajlódott Mihály; de földje csak annyi volt, hogy nagyon csendesen mondhatta, hogy van; az állatai pedig egy nagy köpönyeg alatt szinte elfértek volna, mert egy fejős kecskéje volt, egy malaca, valami majorság és egy macska. Igaz; volt neki egy Bagoly nevű kutyája is, de azt akarattal kihagytam a köpönyeg alól, hogy a többiekre vigyázzon.

Mégsem lehetett azt mondani, hogy tengődő szegény ember lett volna Csergő Mihály, sőt efféle falusi vagyonban nem is igen áhítozott többre. Ugyanis ács volt Mihály, aki háromszor jobban szeretett építeni, mint egyszer szántani. Ha valamire vágyott, az nem még egy darab föld volt, ami inkább parancsol, mint vagyonosít, hanem több alkalmatosságot kívánt az otthonába és nagyobb részesedést a műveltségéből. Más szóval, minél emberibb életet szeretett volna magának és a családjának.

Mert családja is volt Mihálynak, ámbar csak a harmincadik esztendő teltéig abban az időben. Olyan korán házasodott, hogy kilenc éve lesz már a télen. A felesége is ácsnak volt a leánya, mégpedig egy hírneves lokodi ácsnak, mely Lokod nevű nagy falu tizenhárom kilométerre feküdt Bongortól. Borbála, vagyis Mihály felesége, egyetlen leánya volt a lokodi ácsnak; de olyan szép és mutatós leány volt, mintha a szépségével a többi gyermekek hiányát is pótolni akarta volna. A szeme különösen felébresztette mindenkit a gyönyörködést, mert bársonyos fényű, nagy, dióbarna szemei voltak. A járásában is hajlodozott valami puhaság, amit a karcú dereka kecsessé finomított.

Egy esztendő után, de közelebb a másodikhoz, fiúgyermekük született. Ahogy nőtt a fiú, lassankint egészen az anyja formáját vette fel; különösen a szeme volt egészen az édes-anyjájának a párja.

A hangja és a neve azonban az apjájé volt.

Sok örömük telt Mihálykában, aki abban az időben lett akkora éppen, hogy iskolába kellett írni. Közel is volt már a béiratás ideje, sőt még annál is közelebb, mert egy hét múlva jelen lesz.

- Valósággal fut az idő! - mondta az asszony.

Szombaton elgondolta, hogy mi mindent kéne a jövő héten tenni; vasárnap reggel pedig elment Lokodra, hogy az urával is megbeszélje, amit elgondolt szombaton. Három hete elmúlt ugyanis, hogy Mihály ott dolgozott Lokodon, ahol egy új iskolát építettek; s mivel látástól sötétig dolgoztak mindennap, haza sem járt egyszer sem a három hét alatt, hanem a lokodi ácsnál aludt, a Borbála leánykori ágyában.

Estére meg is jött a fiatalasszony. Olyan jó kedve volt, mint a gyümölcsnek a fán, s mindegyre ének vagy egy-egy dallam röpködött körülötte.

Sohasem volt szebb, mint augusztusnak abban az utolsó hetében. Hétfőn, amikor lefektette este a fiát, azt mondta neki:

- Hamar aludjál, mert holnap megyünk a városba.

- Én is? - kérdezte Mihályka.

- Mi ketten.

A fiú fényes szemekkel egyszerre felült az ágyban, mert sohasem járt még a városban. Csak annyit tudott róla, hogy két: óra alatt oda lehet menni, s hogy ott minden jót és szépet lehet vásárolni.

- Veszünk valamit? - kérdezte.

- Igen, ha visszafekszel.

Mihályka bebújt rögtön az ágyba.

- Mit veszünk? - kérdezte mégis.

- Cipőt, neked, ha alszol.

Nem szólt a fiú, hanem úgy szuszogott, mintha már álomban is volna. Egy idő múlva azonban elhatározta, hogy bármi történjék, ő még egyet kérdez.

- Egyebet nem? - szólalt meg.

- Téli sapkát, ha többet meg sem mukkansz.

Mihályka csakugyan nem szólt többet, hanem elaludt. Másnap reggel azonban, amikor hajnalra harangoztak, már pillogott a párna fölött. A pirkadás kezdte megszállni a két ablakot, s abban a derengésben folyton azon leskelődött, hogy vajon az anyja mikor fog immár felébredni. Múltak a percek, ha nehezen is; a kakasok már kezdtek elhallgatni, s a madarak énekelni. A fény egyre gyűlt az ablakon, sőt mintha ébredni kezdett volna a veszedelem is, hogy mindent megvásárolnak előlük a városban, s akkor ők hiába mennek majd.

Tusakodott, hogy mit csináljon, mert haragos is volt már egy kicsit, vagyis kedve lett volna ütögetni öklével a falat; de felhőt sem akart a mai nap egére, ami hallgatást ajánlott. Végül mégis sóhajtott egy nagyot, és sokkal hangosabban, mint ahogy szándékában volt, azt mondta:

- Már nagyon reggel van!

Mindenképpen ez volt a legjobb, mert erre a felpanaszló hangra az édesanyja rögtön fölébredt; s ahogy látta, hogy csakugyan világos reggel van már, fel is kelt az ágyból. Nemsokára reggelit ettek, majd el is készültek minden szükséges dologgal. S elindultak a városba.

Mihályka mezítláb ment az anyja mellett, mert ami rossz cipője a tavalyról még megmaradt, azt fel sem lehetett húzni, mivel a nyáron egészen kinőtte. De nem is volt nagy baj a meztelen láb,

mert a közeli város mégis olyan messze volt, hogy három órát mentek odáig, s az édesanyja lábát is megmarta jól a cipő, amely szintén nem volt valami díszes. Akárhogy azonban, de végre mégis ott voltak a városban, ahol a fák helyett is házak voltak mindenütt, sőt a jegenyefák helyett gyárkémények.

- Itt mindenki gazdag, édesanyám? - kérdezte Mihályka.

- Kevesen - mondta az anyja.

- Igen, de kőházakban laknak!

Elmagyarázta neki az anyja, hogy kőházban is lehet szegény módjára lakni, de közben azon gondolkozott, hogy vajon a boltokba menjenek-e vásárolni, vagy a kirakó vásárba. Úgy határozott, hogy elmennek előbb a vásárba, hadd lássa Mihályka is, hogy a nagy tarkaságban és a folytonos duruzsolásban micsoda sok mindent lát a vásárban a szem. Csodálkozott is azzal a nagy barna szemével Mihályka, sőt a látnivalóhoz néha úgy odaragadt, hogy alig lehetett szépszerével továbbvinni. Csak amikor a sapkákhöz érkeztek, ott állhatott meg igazán kedvére; de azoknál a sátraknál sok időt is töltöttek, mert egyik sapkát a másik után próbálta Mihályka a fejére, mely a nagy örömben valósággal nagyobb lett egyszer, mint máskor.

Végre egy puha szőrű, tarka sapkában megállapodtak.

- No, gyere, most cipőt veszünk - mondta az anyja.

Mihályka nevetgélt.

- Ilyen tarkát azt is! - csillogott fel az anyjára.

- Ha volna, de nincs.

- Hát milyen van?

Rögtön meglátták, hogy milyen cipők vannak, mert oda is érkeztek már a cipészek és a csizmadiák sátraikhoz, amelyek hosszan és nagy választékban kínálták a változatos lábbeliket. De a legszebbek és a legváltozatosabbak egy hosszú, gazdag sátorban voltak, ahol két kínáló lány és egy segéd fiatalember is álldogált. De a sátor mélyén urason üldögélt egy idősebb ember is, kinek igen jó és gondos öltözete volt, s nagy nyugalmasan éppen a füstöt eregette. Ahogy meglátta Borbálát, kinek a selymes nagy szeme a cipőkön szálldosott, felállt a helyéről, és odalépett.

Látszott, hogy az övé volt a sátor és minden, ami a sátorban volt; sőt talán a két kínáló leány és a segéd is az övé volt.

- Mi tetszik egy ilyen szép menyecskének? - kérdezte.

Mihályka az anyjára nézett, mert még sohasem hallott olyant, hogy egy idegen ember, s olyan megereszkedett hangon szépnek nevezze az ő édesanyját. Az anyja azonban nem tett semmi különöset, csupán nevetett, és a szeme csillogott, de hát ő máskor is szokott úgy nevetni.

- A fiának cipő - felelte kedvesen.

- Milyen cipő?

- Tarka! - mondta Mihályka.

- Tarka nincs, csak ha csináltatnak.

- Akkor sárga - szólt a fiú.

Sokáig keresgélt a nagy csizmadia, míg végre lekasztott egy gyönyörű sárga cipőt, melynek jó puha volt a bőre, és a főzős lyukai rézzel voltak kiverve. Mihályka nagy örömmel felpróbálta a cipőt, s még nagyobb örömmel azt mondta:

- Jó!

Az anyja megkérdezte az árát, s amikor a nagy csizmadia azt meg is mondta, akkor a nagy szemével ismét mosolygott, mire az uras ember egészen az asszony füléhez hajolt, és mondott neki súgva valamit. Mihály csak annyit látott, hogy az anyjának enyhe pír szökött az arcára, azonban a pirulás mellé nem szólt semmit, hanem csak megrázta a fejét. Erre mégis egy másik árat mondott a nagy csizmadia, amit az asszony ki is fizetett.

Mihályka a vállára vette az összekötött két cipőt, de a furcsa csizmadiát, aki olyan baráti módon vette az anyját, s még sugdosott is neki, nem tudta elfelejteni.

2

Amikor a Borbála bársonyos szeme ismét meglátta Bongort, bizony már nyugodott a nap. A távoli erdős domb tetején már csak egy fényes cikkely látszott belőle, s azt is darabokra vágták a hegygerincen a fák.

Mihályka, az összekötött két új cipővel a vállán, az anyja után mendegélt, s már ő sem emelgette oly könnyedén magosra a lábát, mint odafelé a városba, vagy jövet is eddigelé. Mégis megvárta az anyja, amíg a kicsi, árnyas úton fölmentek lassan a ház felé. Csak amikor a kapuig érkeztek, akkor állott meg egy percre, hogy visszaforduljon Mihályka felé.

- Elfáradtál-e? - kérdezte.

- Nem baj, hogy itthon vagyunk - mondta a fiú.

Bent a házban már puhán alkonyodni kezdett. A tárgyak s különösen a két ágy, játékosan lapultak, mintha hunyni készültek volna. Borbála a karos padra tette a szatyrot, melyben a tarka sapka feküdt; s aztán kiment az udvarra, ahonnét mindjárt fát hozott és forgácsot. Tüzet tett, s majd a kályha tetejére egy fazékban vizet. Amíg a víz melegedett, megfejté a kecskét. Közben Mihályka elécsalta a szatyorból a tarka sapkát, s mire az anyja a hasas bögrével visszajött, már a fején volt a sapka, melynek a fehér foltjai otthonosan kacsingattak a félhomályban.

- Itthon is tetszik? - kérdezte, ahogy meglátta Borbála.

- Itthon a legjobban - felelte a fiú.

Megmelegedett a víz, amelyben megfürdették a lábaikat, hadd feledjék egy kicsit a hosszú és emlékezetes utat. Aztán a tejet is megforralta a fiatalasszony, s nagy csendességben vacsoráztak; Mihályka a tarka sapkával a fején és Borbála valami különös, néha megrebbenő borongással a bársonyos szemében. Akkor is merengve nézett, amikor a gyenge lámpavilág mellett kezdte megvetni az ágyat. Levett egy párnát, és elgondolkozva a karos padra tette, de nem tudta tovább bontani az ágyat, mert abban a percben ugatni kezdett odakünn az a Bagoly kutya, amelyik fölösleges buzgalommal nem szokott ugatni soha. De most éppenséggel úgy ugatott, amire azt mondták örökké, hogy fog valamit a kutya.

Borbála kilépett az ajtón, s mivel a leereszkedett sötétben már nem lehetett tisztán látni, odaszólt a kerítés felé, ahol mintha imbolygott volna valaki.

- Ki az?!

- Mátyás - szólt egy hang.

Borbála megismerte, hogy Széllyes Mátyásé a hang, hiszen leány borában is sokat hallotta ezt a hangot, nappal és holdvilágon egyaránt; s amióta asszony, azóta is megszólal néha, tele bujkáló epedéssel, mely úgy settenkedik a hangban, mint a vadmacska az erdei vízesés környékén.

- Mit akarsz, Mátyás?

- Holnap Mihály napja van - mondta a legény.

- Hát aztán?

- Jót akartam kívánni az uradnak.

Tudta Borbála, hogy melléje beszél Mátyás, mert a jót nem az arának, hanem önmagának akarja kívánni. Nem vesztegetett hát sok időt ebben a kedvező estében, hanem csak annyit mondott, hogy Mihály nincs itthon, s aztán már bé is ment a házba. Úgy látszik azonban, hogy valamivel mégis több időt töltött a közelítő árnyal, mint ahogy gondolta volna, mert a fia már a párnára dőlve aludt a karos padon, amikor visszalépett ismét a lámpavilágba.

S az új cipő is rajta volt a lábán.

Mosolygó melegség öntötte el a Borbála bársonyos szemét, majd lassan lehajolt a fia lábához, hogy lehúzza róla a cipőt, s a boldog gyermeket ölben az ágyba vigye. De ahogy oldozta volna a cipőt, Mihályka elhúzta álmában a lábát; majd azután is elhúzta folyton, valahányszor az anyja le akarta venni róla a cipőt.

Úgy kellett cipőstől az ágyba tenni, pokrócba csomagolva a lábát. Odakünn csend volt, az arany félhold halványan keresgélt valamit a kerti fák között.

Borbála megvetette magának is az ágyat, egészen kicsire húzta a lámpát és lefeküdt. S miközben a derengő ablakot nézte és a különböző férfiak árnyait, amelyek leány korából és asszony korából elindulva, az emlékezet gyenge ködében elvonultak a derengő ablak előtt, azalatt Mihályka ismét elindult álmában és az új cipőben, hogy megkeresse a nagy csizmadiát. Vitte a két sárga cipő a poros úton, s ha találkozott valakivel, mindig megkérdezte attól, hogy nem láttak-é egy gazdag és uras csizmadiát, aki meg akarta enni a szemével az anyját, s még a fülébe is valami olyan dolgot sugdosott, amitől pirosság gyúlt az anyja arcán. Végre egy ember azt mondta Mihálykának, hogy ő tud arról a gazdag és bűnös csizmadiáról; s azt is tudja róla, hogy a közeli nagy erdőben lakik, egy óriási fekete csizmában. Amikor ezt Mihályka megtudta, egyenesen a közeli nagy erdőbe ment, és ott meg is találta az óriási fekete csizmát, melynek a szárán bátran bémászott, hogy megölje a csizmadiát. Le is ereszkedett a csizma szárán, majd egyenesen az orrára ugrott a bűnös csizmadiának, aki mélyen és horkolászva aludt. De az új cipővel valahogy lecsúszott a csizmadia orráról, ami nagy szerencsétlenség volt, mert a gazdag csizmadia abban a pillantásban felébredt, és megragadta a Mihályka lábát.

Hiába rúgott, mert úgy szorította, hogy semmiképpen nem tudta a markából kihúzni.

Megijedt és kiabált, hogy most mi lesz.

De akkor fölébredt.

Ott állt az édesanyja, föléje hajolva, s az arcát simogatta.

- Álmodtál valamit? - kérdezte.

- Megfogott a csizmadia - mondta Mihályka.

Nem kérdezte Borbála, hogy miféle csizmadia fogta meg, mert tudta jól. Amióta úgy nézett rá, és a fülébe súgott, azóta nála is settenkedik, de egy percre sem ereszti közel magához, hanem már messziről olyanokat mond neki, hogy szégyenletiben a homályba bújik a csizmadia, s ott a homály mögött várakozik.

- Várj, lehúzzom a cipőt - mondta.

Le is húzta szépen, mire a fiú ismét elaludt, s boldog megnyugvás látszott az arcán. Akkor ő is visszafeküdt az ágyba, de ahogy elszenderedett volna lassan, a homályból előjött a leselkedő csizmadia, csendet intett feléje, és azzal a kicsi disznószemével merőn nézte folyton, miközben közeledett hozzá. Szólani akart neki, hogy ne jöjjön tovább, de nem tudott semmi hangot adni. S egyre közeledett gerjedve a csizmadia, majd hirtelen olyan mozdulatot tett, hogy a nagy karjaival átölelje.

Abban a pillanatban sikoltott Borbála egyet, s ijedten felült az ágyban. Olyan hangosat kiáltott, hogy Mihályka is felriadt rögtön, s ugyancsak felült az ágyban.

- Valaki nagyot kiáltott! - mondta a fiú.

- Pedig nem jár senki - felelte az anyja.

Úgy felülve hallgatóztak egy darabig, de bent és odakünn egyaránt csend volt. Csak annyit láttak a gyenge lámpavilágon, hogy a macska elnyújtózva fekszik a kályha alatt, a tarka sapka fehéreket pillant az asztal tetején, és az új cipő kicsi rézszelei álmosan pillognak a karos padon. Künn a félhold aranyos világa halványan az ablakra gyűlt, mögötte a fák némán és mozdulatlanul várakoztak, s valahol a kutya is úgy hallgatott, mintha szent ígéretet tettek volna neki a csillagok, hogy eljön biztosan a tavasz, amikor cimboráival napestig a kertekben kóborolhat.

Mégsem tudtak elaludni. Mihályka az álmára gondolt, de már nem bajlódott a csizmadiával; inkább az óriási fekete csizma tetszett neki, amelyben lakhatik az ember. Aztán az első iskolás napra gondolt, amelyen felveszi az új sárga cipőt, és felteszi a tarka sapkát is, hadd csodálják a barátai, és mondhassák el otthon, hogy Csergő Mihálykának már fújhat a hideg szél, és leeshetik neki bátran a hó, mert meleg sapkája van és jó sárga cipője.

Hirtelen az apja jutott eszébe, aki megkereste a pénzt.

- Édesapám mikor jön haza? - kérdezte.

- Hát te nem alszol? - felelte az anyja.

Hirtelenség és megrezzenés volt a Borbála hangjában, mintha a fia rajtacsípte volna valamin. A csoda vigye is el, hogy milyen képzeldő az ember; s hogy milyen gyarló is, bármennyire ártatlan. Lám, amióta férjhez ment, őt meg sem érintette idegen férfú; s ilyen egyedülvaló, csendes éjszakán mégis jönnek az árnyak, s úgy kerülgetik őt, mintha lehetne valami remény-ségük. Egyszer az a szemtelen, gazdag csizmadia jön, mintha a szerelem és a hitvesi hűség pénz dolga volna; máskor pedig az a kitartó Mátyás forog a ház körül, nem akarván megérteni végre, hogy neki ura van, akit szívből szeret...

- Bolond! - mondta magában.

De nem is egészen magában mondta, mert hallotta maga is, ahogy elutasító, nyers módon szólott. Azt hitte, Mihályka is meghallotta a hangot, de a fiú nem adott arról semmi jelt.

- Már alszik - gondolta Borbála.

S abban a percben, ahogy ezt éppen magában kimondta, valaki halkán megkopogtatta az ablakot. Borbála ijedten ugrott szemével az ablak felé, ahol ismét egy árnyat látott. Az árny nem mozdult egy darabig, de úgy tetszett, hogy leskelődik be a szobába, az ablakon keresztül.

Hát ez csak Mátyás lehet.

- Nyakon kéne önteni - gondolta Borbála.

S akkor ismét megzörgették az ablakot.

Borbála fölkel, egy csuporban vizet merített, s elindult az ablak felé. Mint a halálba a katona, olyan elszántan ment. Szinte azt a bársonyos szép szemét is behunyta, hogy elég kegyetlen tudjon lenni. Kinyitotta gyorsan az ablakot, és a vizet annak a bolond legénynek az arcába öntötte.

Prüszkölt egyet az alak, majd így szólt:

- Hát te mit csináltál?!

A hang a Mihályé volt, az ő urának a hangja, rögtönt megismerte.

- Hát te hazajöttél?! - szólt ki az ablakon.

- Haza - mondta Mihály.

Egy zsebkendővel az arcát törölgette, miközben kuncogva nevetett, hogy ő miképpen járt egy asszonynak az ablaka alatt. Borbála is olyan édesen nevetett, mintha csakugyan az jött volna el, akit egyedül és szívből szeret.

- S mért ilyen váratlanul? - kérdezte.

- Nevem napja van - mondta Mihály.

Aztán bemászott boldogan az ablakon, pedig az ajtón is jöhetett volna, mert Borbála kinyitotta volna neki szívesen. De Mihálynak jobban esett ez az ablakos út, amelyen legényesen és könnyen is jött, amit nem is lehet csodálni, hiszen az a kedves félhold hátulról taszította.

TÉL A VÖLGYBEN

Vannak az életben bozotos dolgok.

Így például nehezen tudja megmondani az ember, hogy valójában hol is kezdődött az a bizonyos esemény, amely aztán nagyot fordított az életén.

Maga Zöld Lázár is így járt, amikor a nyár végén elcserélte a házát, s vele az egész apai belsőséget, ami ugyan szegényes volt, de legalább jó helyen feküdt a faluban. Nevezetesen az országút mellett. Viszont az új otthon pedig, amit cserében kapott, egészen kívül, s egy kicsit messze esett a falutól. Fent az erdők alatti patak völgyben, ahol még egy kiáltásra sem volt szomszédja senki.

Csak amikor odaköltözött, akkor gondolkozott el azon, hogy vajon miért is cserélt otthon. S ahogy ennek okán gondolkozott volna, a derengő múltból valami könyv merült fel emlékezetében. Az a könyv olyan emberről szólt, aki magában a természetben élt, fák és állatok között. S a könyvben az volt írva arról az emberről, hogy „boldogan érezte magát a természet lágy ölén”.

Lehetséges, hogy ez a mondás akkor megragadt benne.

Lehet azonban az is, hogy eme mondás nélkül is végrehajtotta volna a cserét, hiszen afféle elnézegető, magányos természete volt neki.

De hát mindegy.

Most már megtörtént a dolog, vagyis a nyár végén erre a Szélbúvás nevű helyre költözött a feleségével együtt, aki magas sovány és fekete asszony volt, s akit elég találó módon Lidinek is hívtak.

Az új szállást Lidi asszony nem szerette.

Ki sem lehetne mondani, hogy a változás óta mennyi fülrágó beszédet hallott Zöld Lázár az asszonytól. Pedig a nyár végén még kies volt nagyon ez a Szélbúvás nevű hely; ősszel pedig színesen és bolondul szomorú, ami úgyszintén nem megvetendő, mert ha már szomorúság nélkül nem telhetik el az élet, akkor legyen legalább az a szomorúság színes és bolondos.

A tél valamennyire mégis mentette az asszonyt.

Mert amióta beköszöntött a téli időszak, azóta bizony hideg van és kietlenség Szélbúváson, de hát ennek is csak az lehet az oka, hogy a hó még nem esett le.

- Majd akkor - gondolta Lázár -, majd akkor Lidi is másképpen fog beszélni.

Ámbár, ha igazságosan nézi az ember, ezt a télkezdeti kietlenséget is zokszó nélkül és illedelemmel el lehet viselni, hiszen utóvégre egy posztómalom is tartozik a házhoz. Az a posztómalom pedig, ha most járható állapotban volna, s ványolnának is benne posztót, akkor szép jövedelmet hajtana nekik.

S hát még a két ló!

Mert a cserét azzal is megpótolta a Lázár komája, akit ugyancsak Lázárnak, mégpedig Piros Lázárnak hívtak, hogy a csere-vásár alkalmával két lovat is adott, bárha elég girhesek voltak azok a lovak.

- Hát most már úgy van, ahogy van.

Ha nem sírdogálna folyton a szél, igazán jó is volna itt a természet lágy ölén. De a szél bizony sírdogál. Sőt már nemcsak sírdogál, hanem kezd áthatolni a ház vedlett falain, és belébújik az ember csontja közé is. Maga a föld is olyan már, mint a csont, s a fa is úgy meg van immár fagyva, hogy a fejsze lepattan róla.

- De most már hamar leesik a hó - gondolta Lázár.

Hiába várta azonban a havat, mert a mérges egek nem akartak megkönyörülni. Csak a szelet gyűjtötték mindenünnét, és nyargaltatták folyton s főleg a természetnek abban a kicsi ölében, ahol ők laktak.

Már Lidiben is megfagyasztották valósággal a szót, mert napok óta csak jár szótlantul, mint valami céltalan vértanú.

Így ez először jó volt, mert csend volt.

De aztán megkérdezte Zöld Lázár mégis:

- Valami bajod van, Lidi?

- Van! - mondta kurtán az asszony.

Utána kicsi és nehéz szünetet tartott, de az csak olyan volt, mint gátszakadás előtt a csend. Vagyis egyszerre megzúdult a kicsi szünet után, s úgy kezdte ontani a szót, hogy nemcsak kipótolta a hosszú, néma napokat, hanem Szélbúvás egész völgyét tele hordta szemrehányással és keserűséggel. Nemcsak magát sajnáltatta ebben a kesergésben, hanem még azokat az elítélt bűnös embereket is, akiket büntetésből esetleg ide zárnának, ebbe a völgybe.

- Itt a lovak is megfagynak! - azt is mondta.

- A ló bírja a hideget - szólott csendesen Lázár.

Erre azt kiáltotta Lidi asszony, hogy még akkor is megfagynak, ha bírnák is a hideget, mert az istálló ajtaja ki van szakadva, s nincs egy férfiú a háznál, aki bé tudná deszkázni.

- Az is meglesz - mondta a férfi.

- Meg, magától.

- Nem magától, mert Lázárnak már szóltam.

Igaza volt a gazdának, mert csakugyan szólott volt, már napokkal azelőtt, annak az ácskodó barátjának, akit ugyancsak Lázárnak hívtak, csakhogy Fejér Lázárnak. Az a Fejér Lázár meg is ígérte akkor, de még nem jött el. Mit csináljon hát! Nem őrizheti éjjel-nappal az istálló ajtaját, testével földvén azt a nyílást. Amit tehetett, azt megtette, mert szalmával bédugta azt a nagy lyukat, mely tátong azon az ajtón. S nem tehet róla, hogy a szél folyton kinyomja, vagy bényomja azt a szalmát. A szélnek nem lehet parancsolni, s ha lehetne, akkor sem tenné meg, mert amit a szél azzal a szalmával cselekszik, valami titkos célból történhetik nyilván. Talán éppen azért, hogy egy kóbor kutya azon a nagy lyukon keresztül a hideg elől bebujhasson a lovakhoz, és úgy mentse meg fagyástól az életét.

- A mai napon - fűzte hozzá - talán eljön Lázár, s akkor megcsinálja.

Lidi azt mondta erre, hogy neki elég volt a Lázárokból.

- Már abban is rendelkezni akarsz, hogy kit miképpen hívjanak? - kérdezte a férfi.

- Elég volt a Lázárokból! - kiáltotta Lidi.

Ezt hiába folytatná, gondolta Lázár, s nem is szólott többet semmit. Elhallgatott az asszony is. S ezt nagyon jól tette, mert amit eddigelé mondott, az események abban sem igazodtak hozzá, sem a lovak megfagyásában, sem más bajjóslatokban. Mert estefelé ugyanis, abban a nagy hidegben, megjelent a háznál Piros Lázár, akivel a házat cserélte volt.

S kölcsönkérte a két lovat.

- Csak egy napra kell - mondta.

Amikor Lidi meglátta Piros Lázárt, szinte a levegőbe szegezte azzal a két szeggel, ami a szemében volt. S amikor azt is meghallotta, hogy még a két lovat is kölcsönkéri, mérgében kiment a házból, s meg tudott volna ölni bárkit, akit Lázárnak hívnak.

De a gazda mégis odaadta a két lovat.

S alighogy Piros Lázár elvezette a lovakat, az időjárásban furcsa változás történt. Először megfordult a szél, vagyis keletről délre ment, s onnét kezdett lassan fújdogálni. Már nem sírt azonban, s éles fogai sem voltak neki, hanem inkább kövéren és puhán hullámzott, mintha gyapjút emelgetett volna folyton.

Aztán a szél fölött meleg szürkére ereszkedett az ég, és hullani kezdett a hó.

Nagy pelyhekben hullott, lassan és egyre sűrűbben. Estére már akkora lett, hogy bokáig ért. De még akkor is hullott, sőt ömlött nagy puhasággal. Mire pedig az estébe belé is mentek, már olyan lett, a világ, mintha égen és földön, s a kettő között a légben, nem is lenne már semmi egyéb, csupán csak mindenütt hó.

Zöld Lázár aludni sem tudott örömében.

Néha az ágyból is fölkel, s olyankor odament az ablakhoz, és kinézett a fehér világba. Éjfél lehetett már, amikor úgy látta az ablakon keresztül, hogy megállt a hó hullása, és minden megnyugodott. A föld és a fák nagy nyugalmasan patyolatban feküdtek, és az ablakkal szemben a csűr is békességes fehérben állt, csak egyedül az istálló ajtaján ásított feketén az a nagy nyílás, amely azt az ácskodó Fejér Lázárt hiába várta.

Csend és nyugalom volt az éjszakában.

S a világ pedig ott feküdt az ártatlanság fehér hatalmában.

És ahogy mindezt örömében eltelve nézte Zöld Lázár, egyszer csak egy nagy kutyát pillantott meg, amint az a nagy kutya ólálkodva éppen ment az udvaron keresztül, egyenesen az istálló felé. A színe sötétbarna volt, egy kicsit rótszínű talán. S utána egy másik kutya is sompolygott. Majd megint egy másik. Öt vagy hat olyan állat, mind rótszínűek, s egyenesen a fekete nagy lyuk felé mentek, amely az istálló ajtaján tátongott.

S ott az ajtó előtt mintha megálltak volna.

De akkor az első visszafordult, és a szeme villanni látszott, majd a nyíláson béugrott az istállóba.

- Farkasok! - kiáltotta Lázár.

Olyan ijedten riadt a szava, hogy Lidi menten felébredt.

- Te ott mit csinálsz?! - kérdezte.

- Kelj fel! Farkasok! - mondta Lázár.

Az asszony kiugrott rögtön az ágyból. Lázár pedig megfogta a karját, és szusszanás nélkül az ablakhoz vezette. Amikor az ablakhoz értek, a negyedik vagy ötödik farkas éppen akkor ugrott bé az istállóba.

Lidi reszketni kezdett, mint a nyárfalevél.

- Most mi lesz?! - vacogott a foga.

Lassan egészen ráfőnődött az ura derekára. Meredt félelemben úgy nézték a fekete lyukat, amelyen nemsokára visszaugrott az első farkas, utána pedig egymás után a többi.

Parázslott mindegyiknek a szeme.

Lidi ijedtében az ajtóhoz futott, s azt bezárta. A farkasok szimatolva megálltak az udvaron, és az ablakok felé nézegettek. Kettő még a hóba is leült, s a fülét vakargatta. A többi mindjobban a ház felé szimatolt; amelyik pedig leghátul állott, az ásított egyet.

Valamit gondolt Lázár, az ágy alól kivette a fejszét.

- Ide is bújhatnak? - kérdezte Lidi.

- Ide nem - mondta a férfi.

- Hát akkor minek a fejsze?

- Csak - szólott Lázár.

Akkor már nem mertek rábújni az ablakra, hanem csak melléje tapadtak a falhoz. Óvatosan onnét lesett ki Lázár a farkasokra, miközben Lidi a férfi derekába kapaszkodott, s néha megtapogatta a fejszét.

- Ólalkodnak - mondta Lázár.

- Nem mennek?

- Egyik, mintha.

A percek nem akartak telni, hanem úgy megálltak, akár a fagy. De aztán Lázár mégis azt mondta egyszer:

- Kettő vonul.

- Csak kettő?

- A többi is.

S csakugyan, lassan sompolyogva elmentek a farkasok. Akkor Lázár egészen odabújt az ablakhoz, majd Lidi is melléje húzódott, hogy a maga két szemével láthassa farkasok nélkül a havas udvart. Nemsokára az ablakot is kinyitották. Lázár kihajolt az ablakon. Erre és arra nézegetett a patyolat világban, majd bétette az ablakot, és így szólt:

- No, elmentek.

- Vajon végleg?

- Végleg.

Csend lett a szobában. Egyik sem szólott semmit. De nagyon fáztak mind a ketten. Szinte jobban, mint a fagyasztó szélben azelőtt. Az asszony vacogva visszafeküdt az ágyba, Lázár pedig tüzet gyújtott a kályhában, majd oda feküdt ő is a felesége mellé. De fektükből is a mennyezet felé néztek, mely a tűz kivillogó fényében derengve lebegett.

Elsőnek az asszony szólalt meg nagy későre.

- Jól tetted - mondta -, hogy a lovakat odaadtad Piros Lázárnak.

- Ő nem eszi meg - felelte Lázár.

Csak el-elszenderedtek, úgy aludtak.

Aztán megvirradt.

A házban meleg volt, künn pedig csupa ragyogás. Békességben múlt a nap is. Délután pedig Piros Lázár visszahozta a lovakat. Majd az ácskodó Fejér Lázár is megjelent, és bédeszkázta az istálló ajtaját. Amikor készen volt véle, Lidi pálinkát vett elő, s nagy szívéllyességgel töltött a három Lázárnak, akiket meleg szavakkal arra biztatott, hogy legyenek mindig jó barátok.

PIROS ALMA

1.

Végre ez a perc is eljött!

A csizmája fénylett, ahogy ilyenkor, az esztendő utolsó estéjén illik is; már csak a göndör szőrű fekete sapkát kell feltenni, s akkor mehet is. Ott állott gondos öltözetben a szoba közepén, s még egy pillantással széjjeltekintett. A lámpa sárgás puha fénnel égett az asztal fölött; az anyja betegen az ágyban feküdt, mint öt hét óta már folytonosan; s az apja ott ült a kályha mellett egy alacsony széken, és hunyorgatva törökbúzáat fejtett.

Határozottan békesség honolt a szobában, csupán a beteg asszony szeme fénylett egy kicsit türelmetlenül.

A sapkát gondosan a fejére tette Fülöp.

- Hát én megyek - mondta.

Szeretetlenben eresztették el, mert biztató, halk szóval azt mondta erre az apja, hogy eredj, csak eredj; az anyja pedig azt bírta figyelmére, hogy aztán óvakodjék a rossz társaságtól.

Olyan legénynek látszott Fülöp, aki óvakodik is az olyantól.

Derűsen lépett ki a házból, s az ajtón kívül úgy lépett az estébe belé, mintha egyenes célja lett volna. Ezt különben a gondos öltözet is úgy mutatta. S mégis, amikor kilépett a kapun, megállott mindjárt, és bizonytalankodva nézett jobbra és balra az úton.

Majdnem hangosan szólt:

- Hát most hova menjek?

Nem volt már egészen fiatal az este, de az illendőség még javában tartott ahhoz, hogy bárhova elmehessen. Nyirkos volt az idő, és bizony elég hideg. Amolyan téli pára lengett, melynek szürke és gyér csipkézetét csak nehezen tudják átfúrni a csillagok, a hold pedig szétfolyik benne, mintha vizes tejbe öntené fényét.

A házak teteje csak derengett, a fák gyöngyöket szedtek ágaikra.

- Hova menjek? - gondolta ismét.

Fölfelé indult az úton, ámbar akkor sem tudta még, hogy miért éppen fölfelé. Nem baj, vélte magában, s elgondolkozott. Különösnek találta, hogy milyen is az ember, legalábbis a legényember. Mert lám, napok óta nem várt maga sem egyebet, csak a mai szilveszterestét. Türelmetlen volt valósággal, hogy milyen lassan múlik az idő. Legszívesebben percenként dobálta volna zsákba az órákat, csak hogy jöjjön már ez a nevezetes este, melynek élvezésére gondos öltözetben elmehessen. S most, amikor itt van az óhajtott óra, a két lába vaktában viszi.

Igazán csodálkozott.

- Miképpen lehetséges efféle? - kérdezte magában.

Hát így jár, aki csak vágyakozik és csak vár, de gondolkozni elfelejt. Bezzeg, ha tervet csinált volna, most nem kotyogna ebben a tapadó téli ködben. De hát ilyen a tapasztalatlan ifjú ember. Azt hiszi, hogy ő a világ egyedül, holott a valóság egészen más. Még arra sem volt okos, hogy kigondolja ezt az estét; vagy gondolta-e végig valaha legalább a maga valódi állapotát!

Egyetlen fiú, az igaz, de telik-e egyébbel a nap, mint örökös küszködéssel. Az apja már megküzdeni sem akar a szegénységgel, hanem csak mosolyog rá, mintha le akarná nézni. Őt hete annak is, hogy az anyja egyre nyomja az ágyat, mert a dereka kettőbe akar szakadni, ha meg talál jobban mozdulni. Van három juhuk és két lovuk. De nem is lovak azok, hanem gebék. Mit mondjon hát, kimenvén a faluból, amikor azt hallja, hogy a duglódiai mind gebések?

Nem mondhat semmit, mert igaz.

Annyi düledező gebét nem is lehet látni sehol, mint ebben a kicsi faluban. Aki duglódi, már azt is elfelejti lassankint, hogy miképpen fut a ló, mert itt mindenkinek csak vánszorgó gebéje van, amelyek úgy mennek, mintha a lábuk helyett négy kopogó bottal járnának.

Úgy megkeseredett hirtelen; hogy ismét megállt. A sapkát egy mozdulattal feljebb taszította a homlokán, mintha attól nem látott volna jól. Pedig a köd fátyolozott el mindent, egyre jobban. De ahogy belénézett jobban a sötétedő ködbe, úgy tetszett hirtelen, mintha biztató módon két meleg szem csillámlott volna meg.

Még egy pillanatig sem tartott az egész.

Elvillanó káprázat volt.

De rögtön egy lány jutott eszébe.

Még a nevét sem tudta felidézni hirtelen, csak annyira ismerte. Látta ugyan már sokszor, és futó szavakat váltott is véle, ha történetesen összetalálkoztak valahol. De legény módjára sohasem tette el magának, mert hiszen még csak növendék is volt a leány. Hanem vékony és formás alakja, mint csupán sejtelem, már tünedezett többször is neki.

A csillámló meleg szemét pedig az előbb megismerte. Ott a sötét ködben elnevette magát, hogy efféle bohókás dolog történhetik véle. Két meleg szem csillan fel, pedig hitvány ködnél egyéb semmi sincs a közeliben; s ha már felcsillan a két kedves szem, aki mögötte van, annak a neve nem jut eszébe. Úgy látszik, az esztendő utolsó estéjére megzavarodott, hogy kótyagosan kezdhesse az újat.

- Ejnye, hát hogy is hívják? - erőltette magát.

De már mondta is, meleg párával és hangosan a ködben

- Vilma! Szabó Vilma.

Már úgy ment, hogy kedve volt hozzá. Az előbb még mintha fázott volna egy kicsit, most azonban sokat enyhült hamarjában a köd. Valami meleg buzdulás a gondolatait is a reménység felé libbentette. Már lehetetlennek tűnt, hogy a küszködés ne vezessen jobb életre; a munka gyarapodásra, és az értelem helyesebb útra. Az anyja is meggyógyul majd hamarosan, az apja a jobb sorsnak fog mosolyogni, és megfényesednek talán a gebék is.

Úgy lesz!

- No, itt laknak! - bukkant ki egy ház a ködből.

A két ablak világos volt a tornác fölött; s nem is enyhén, mint amikor csak magukban vannak a háziak, hanem vendéglátó módon. A kaput egy kicsit emelni kellett, mert öregesen támaszkodott a földnek; s huppadoztak a falépcsők is, melyek a tornácba vezettek.

Onnét nyílott az ajtó.

Egy pillantásra megállott Fülöp az ajtó előtt, s a fülét egy cseppet előre küldte, ámbár úgy vélte, hogy ez nem illendő. Vidám zajongás hallatszott a szobából s a kellelénél talán több férfihang.

Kopogtatott, bényitott és köszönt.

Ha maga a cethalas Jónás érkezett volna, jobban az sem lephette volna meg a háziakat s a vendégeket egyaránt. Az asszony az állát le is ejtette rögtön, s tátva maradt a szeme is; Vilma pedig megrebbent, észrevehette bárki. Két legény is üldögélt ott, közrevéve a leányt a padon. Az egyik nevetgélni kezdett, mint oktalatlanul a gúnár; a másik azonban, egy bizonyos Gagyi Zsiga nevezetű, zordra borulva várta, hogy mi lesz.

A gazda felállt, és kézfogással köszöntötte Fülöpöt, aki szintén kezet fogott sorjában mindenkivel, majd leült külön a másik padra. Ültéből elsőnek a leányra tekintett, hogy a szeme valóban azonos-e ama ködbéli tüneménnyel.

A kettő egy volt.

Vidáman, mint aki örül valaminek, úgy nevetett.

Arról beszélgettek, hogy a fekete földre fehér hó kellene ilyenkor; s ne köd borongjon, hanem csillagok rezegjenek. Mert jó tél után jobb szívvel jön a szép tavasz s majdan a dús nyár.

Mindenki mondott valamit, csak éppen Gagyi Zsiga hallgatott, pedig fontos személynek látszott, kívül s belül oly nagyon ünnepélyes volt.

- Addig nem is lesz hó - mondta Fülöp -, amíg Zsiga ilyen ködös.

Erre Zsiga felemelte nagy busa fejét, s nagy felsőbbiséggel így szólt:

- Nekem már tavasz van.

Mindenki ránézett, hogy ehhez a nagy kijelentéshez valami magyarázatot hátha fűzne. A várakozásban meg is enyhült Zsiga egy kicsit, s Vilma felé billentve a fejét, így szólt:

- Itt van a friss hajtás.

- Varjú alatt letörik - mondta Fülöp.

Úgy eltalálta Fülöp a szót, hogy egyszerre Zsiga törött le alatta, vagyis a varjú; s ezen mindenki jól nevetett, még maga a frissen hajtott tavaszi ág is. A nagy siker meg is emelte mindjárt Fülöpöt, mert attól a perctől kezdve ő lett a társaság közepe. S ha már véle ilyen kedvező fordulat történt, akkor ő is komolyra fordította a szót, és a múltó esztendő bajait mindnyájuk okulására ajánlotta, majd pedig a bizakodás és a reménység követeit küldötte az újév fogadására.

Mivel a Vilma pillantása is sokszor szállott csillogva feléje, s mivel a jó hangulatban a falu összes gebéit is szavakkal meghizlalták, éjfélig ott maradt a leányos háznál. De aztán, mihelyt a szokásos újesztendei kívánságok elhangzottak, hamarosan búcsút mondott a háziaknak s nemkülönben a két legénynek is, akik ez alkalommal, s nyilván a távozás miatt, igen szívesek voltak hozzá.

Vilma kikísérte Fülöpöt:

S künn a tornácban, szokás szerint, egy kicsit megálltak.

- Úgy látszik, Zsiga akar valamit - mondta Fülöp.

- Igen - felelte halkan a lány.

- S mit?

- Meg akar engem kérni.

Fülöp egyik lábáról a másikra állt.

- Az a fontos, hogy a leány mit mond - jegyezte meg.

Mint éppen a ködbéli tünemény alkalmával, úgy csillant meg a Vilma két szeme, s utána nevetve csak ennyit mondott:

- Válogatok majd a szavak között.

Ezzel indult el Fülöp az új esztendőben a grádicson lefelé; s miközben távolodott, ő is válogatott magában a szavak között. S amiket kiválasztott, azoknak a szavaknak kedvük volt arra, hogy munkában új élet kezdődjék; s talán gyenge karjuk is volt, amelyekkel őket ketten mintha egybe akarta volna ölelni.

2.

Az illedelmes búcsú után úgy maradt ott a lány a tornác éjféli sötétjében, mint valami vidám és enyhítő folt. Nemigen látta már, de hallotta, hogy Fülöp lefelé tapogat a rozoga falépcsőkön; s megvárta még azt is, hogy emelintve kinyissa a kaput, s odakünn útba kapjon.

Jólesett neki, hogy tisztelő illedelemmel beszélt véle Fülöp. S bárha csak tizenhét éves ő, s melléje leány is, mégis oly emberségesen! Csak néhány szót mondott, mint a holló, de ama néhány szó mögött sok minden buzgott.

Olyan érzése volt.

- No hát, milyen az élet! - mondta magában.

Vidáman pendült vissza a házba, és nevetve hunyorgott a hirtelen lámpafényben. De azért látta jól, hogy mindenkinek a szeme rajta vizsgálódott, hogy olvassanak valamit abból, amit odakünt a tornácban együtt írtak Fülöppel.

Zsiga különösen igen vizsla volt.

- No, el tuda menni valahogy? - kérdezte.

A kérdés sótalan volt, és a maga balga módján csúfondáros. Csak a másik legény és Zsiga nevetett rajta abban a jóleső hiszemben, hogy Fülöpöt máris nevetség tárgyává tették a lány szemében. Mindjárt láthatták azonban, két dologból is, hogy nagyot tévedtek. Mert egyrészt a gazda morgósnak nevezte Zsigát; másrészt pedig Vilma olyan választ adott, ami bármilyen szónál is többet mondott. Vagyis a kérdés után hirtelen megállt a szoba közepén, mintha váratlanul béka ugrott volna a lába elé. Aztán fordult egy felet, s nem Zsiga mellé telepedett vissza, ahol egész este vidáman rebegett, hanem odament a másik padhoz, és a Fülöp árva helyére úgy ült le ott, mintha azt mint céljából akarta volna cselekedni.

Mindenki megértette a dolgot.

A váratlan csend is azt mutatta.

S abban a csendben olyan lett Zsigának az arca, mintha a saját eszét bámulta volna, mely tétován borong előtte, hogy vajon merre párologjon. Mivel szerette a lányt, a javát az eszének valahogy mégis visszacsalta magához, mert töredelmes arccal így szólt:

- Hát beismerem, irigy kutya vagyok.

- Az már igaz! - mondta a másik legény.

Ha tréfának szánta, akkor nem találta el a szót, mert el sem mosolyodott senki. Zsiga pedig feléje döccentette a fejét, és úgy nézte a cimbora-barátját, mintha hihetetlen dolog történt volna. Mintha nem is az eleven legény mondta volna, amit mondott, hanem egy olyan kakas szólalt volna meg, amelyikről azt hitte Zsiga, hogy levesnek már rég megette.

- Azt hittem, hogy téged barátomnak hívnak - mondta neki.

- S nem úgy? - kérdezte a másik.

- Nem.

- Hanem?

- Júdásnak.

Erre a legény is váltott egyet rögtön, mert fullánkosan így szólt:

- Ha akarnám; akkor sem lehetne, mert ugyanis neked nem dukál egy Júdás.

Azzal fel is állott Zsiga mellől rögtön, röviden búcsút vett a háziaktól, de Zsigának oda sem vetett semmit, hanem kifelé indult. Olyan nagy szigorúsággal lépett ki, hogy szinte ráhúzta az ajtót Vilmára is, aki illendőségből követni akarta.

- Golyónak is jó lett volna - mondta a lány.

Aztán visszaült a helyére.

Zsiga meg sem hallotta nyilván, amit Vilma mondott, mert a feje szórtalanul lógott belé a levegőbe. Nagy elmerülésben gondolkozni látszott, s annyira megfélemedezett magáról, hogy már a háziak ébresztő szemekkel nézték.

- A bűneidre gondolsz? - kérdezte a házigazda.

Erre már Zsiga is észrevette magát, s így szólt:

- Nem tudom, megmondjam-é, hogy mire gondolok.

- Meg hát! - biztatta a házigazda; s bólintott kettőt az asszony is, csak éppen Vilma ült úgy, mint szélcsendben a virág. Ez láthatólag gátolta is Zsigát a feltett szándékában, s éppen azért megkérdezte külön a leányt is:

- Szóljak-é, Vilma?

- Akarat dolga - mondta a lány.

Sok biztatás nem volt a Vilma szavában, de azért Zsiga mégis elszánta magát, s így szólt:

- Úgy gondolom, hogy elég jól ismerem eme háznak kedves leányát, ámbár teljes mértékben megismerni senkit sem lehet, csak csupán a mindennapi örökös együttlétben. Mivel azonban a szükséges és bátorító szeretet az én részemről megvan, olyan szándékot táplálok magamban, hogy Vilmát elvenném.

A homlokát megtörölte, s hátrább ült a padon. Már könnyebben érezte magát, s várta a feleletet.

- Vilma dönt - mondta a gazda.

Vilma azonban úgy hallgatott, mintha válogatna a szavak között.

- Mert amit tesz, magának teszi - mondta az asszony is.

S a lány még mindig hallgatott.

- No lám, szólj egyet! - biztatta Zsiga.
- Majd egyszer szólok - mondta Vilma.
- S most nem?
- Végsőt nem.

Rosszul esett Zsigának ez a nagy fukarság, de erőt vett mégis magán, és igyekezettel viselkedett. Bölcsnek mutatta magát, sőt kényszeredett mosolyokkal is élt, de azok csak olyanok voltak, mintha megbántott egére bottal hajtott volna báránnyelűket.

Aztán baráti módon elbúcsúzott a szülőktől; Vilmának pedig azt mondta, hogy ne is fáradjon a kísérettel, nehogy odakünn a tornácon, még a végső szó előtt, meg találjon hűlni.

- Hát minden jót! - mondta végül és általában.

S azzal elment.

Utána nagy csend maradt a házban. Az öreg a bajuszát sodorgatta, az asszony a kötényéről szedegette a semmit; s közben pedig Vilma egyikről a másikra ugrott a szemével, mint valami nyugtalan madár. Csak most értette meg igazán, amint a csendben nehéz lábakkal mentek a percek, hogy milyen rossz lehet várni a szót.

- Hát az alma nem esett le - szólott végre a gazda.

S ahogy ezt az ártatlan dolgot kimondta, abban a pillantásban váratlan dolog történt, mert az asszony felugrott, s úgy kezdett járni a szobában, mint a haragos szél. Még a fűjását is szinte hallani lehetett, s látni nyomában a port.

- Te mért zaklatsz? - kérdezte a gazda.

Erre az asszony megállt az urával szemben, és azt mondta egyetlen szuszra:

- Nem érhet minket olyan szerencsétlenség s veszedelem, bármikor s honnét jöjjön is, hogy maga elhárítaná rólunk, hanem csak azon jár olyankor az esze, hogy valami sutaságot mondjon, mint például „az alma nem esett le”.

Nyelt egyet, de közben már pendült egyet a lány felé, kinek hasonló módon mondta:

- Te is, ámbár még béka vagy, nem tudod, hogy miképpen dughatnád az orrodát minél magosabbra, mint ezen jelen alkalommal is, amikor egy jóra való s gazdag legényt szalasztottál el, mintha ebben a szegénységben akármeddig dicsőségben ülhetnél.

Most már fűjt is egyet, s ismét szelesen járni kezdett a szobában. Néhány fordulat után azonban megállt a lány előtt, s ráugrott a kérdő szóval:

- Miért tetted?!

- Fülöpnek megígértem - mondta a lány.

- Annak az egernek! Hiszen olyan szegény, hogy penészes belé!

- Én is szegény vagyok - felelte szelíd nyugalommal Vilma. - De Fülöp legalább emberséges ember, akinek nemcsak asszonya, hanem társa is lehet egy lány. Majd egy szívvel és közös akarattal leszünk ketten, dolgozunk, és okosan haladunk a világgal, hogy nekünk is legyen mindenünk.

A harag után most megijedt az asszony, mert úgy látta a lány szavából, hogy azok ketten már végeztek is valamit.

- Csak egyszer volt itt!

- Egyszer.

- S már odaígérted magadot neki?!

- Csak magamban - mondta Vilma.

- S ő nem szólt?

- Nem.

- A nyavalyás! - tikkadozott az asszony, majd köhögés jött rá, minek a szüneteiben valami affélét lehetett érteni, hogy többet oda ne menjen az a szükszavú tekergő, mert az ajtót csak tenné bé s nyitná ki.

Végre nehezen elhallgatott, s a köhögése is elállt. Akkor kimerülve leült a régi helyére, de látszott, hogy a tollai még borzosan állnak.

Csend lett.

Az öreg hunyorított egyet pajkosan a lány felé és így szólt:

- No, imádkozzunk s feküdjünk le.

De abban a percben koppintott valaki az ajtón.

- Hát ez ki lehet?! - kérdezte az asszony.

- Szabad! - mondta a gazda.

Kedves mosolygással Fülöp lépett bé az ajtón. Köszönt illedelmesen, s majd szíves engedelmet kért, hogy olyan későn vissza merészkedett jönni.

De hát úgy van a dolog, folytatta, hogy neki már nem meleg takaró kell az éjszakai nyugalomhoz, hanem egy szó. S az a szó is Vilmától kéne, de valahogy úgy, hogy a szüleiben is visszhangozzék. Kicsi szó, de mégis nagy szó, amit ő szívvel-lélekkel kívánna; s arra a kérdésre kéne adni azt a kívánatos szót, hogy Vilma hozzá menne-é feleségül.

Akkor Vilmára nézett, mosolyban fénylő szemekkel.

- Igen? - kérdezte.

- Igen - mondta halkán a lány.

Erre Fülöp megcsókolta Vilmát, a gazdával kezét fogott, az asszonyt pedig tréfás kedvében szinte az ölébe vette. Aztán nem is szólt egyebet semmit, csak köszönt, és boldogan elment.

- Ó, beh igazán kedves fiú! - mondta az asszony.

A gazda bölcsen bólogatott; a lány pedig, mint a piros alma, folyton nevetett.

RÓZSAFA NÉNI

Mint valami nagy színes madár, ismét leszáll májusban a földre.

Erre gondolván, a múlt bokraiban megszólal a fülemüle, és az emlékezetben nyílni kezdenek a virágok.

Rózsa virít is már.

Árva leány volt Rózsa, szegény falusi emberek gyermeke. Az apjára nem is emlékezett, mert másfél esztendő volt csupán, amikor az apját, egy kegyetlen téli estén, holtan hozták a lovai haza. Ott feküdt a fuvarozó szekérderekában, végleg megbékülve, amikor a téli sötétben a kapu elé döcöggették a lovak a szekeret. A temetés után egyre csendesebb és szótlanabb lett az anyja, esztendőkön keresztül folyton soványodott, s még a csontjai is kisebbre húzódtak. Aztán sokat köhögött, és az egyik tavaszi napon nem kelt fel többé az ágyból.

Rózsa az elemi iskolába járt akkor.

Ama tavasztól kezdve rokonoknál hányódott Rózsa. Egyik a másiknak adta. Néha megdicsérték az idegenek, mert készséges volt mindenkire, s mivel látni is jólesett őt, szelíd szöke arcát és ábrándos kék szeméit.

Titkon sokat sírt Rózsa.

Félt az elenyészőtől, lombtalan ősztől, s az eltemető, hosszú téltől. Ősszel a tavaszt kívánta, és télen várta a nyárt.

Főleg a virágok miatt.

Mert a virágot nagyon szerette.

Ez a tulajdonsága nemcsak mosolygóvá és ábrándossá tette, hanem az élete sorsán is nagyot fordított. Az történt ugyanis, hogy az egyik májusi napon a közeli városkába kellett mennie. Hús tojást és egy kicsi kerek sajtot vitt valami Jakab Jakab nevű embernek, aki kerékgyártó volt, és a városka külső részében lakott. Ismerte is ezt a kétszeres Jakab embert, mert esztendők során künn a faluban is egyszer-kétszer megfordult. A háziak, ahol Rózsa lakott, azt mondták róla, hogy a rokonságot is ki lehetne deríteni, ha Jakab Jakab egy kicsit jobb módon élne. Hát ehhez a legendező, távoli rokonhoz vitte Rózsa a sajtot és a hús tojást. Kevés kérdezősködés után meg is találta a kerékgyártó embert, ki egy huppadozó, régi házacszában lakott. Gyermekeik nem voltak, s talán azért történt, hogy a kerékgyártó felesége, vagyis a kövér Ámália néni, mindig a templomot és a szent egyleteket bújta.

Azon a májusi napon sem volt otthon.

- Itt lakik-e Jakab mester? - kérdezte Rózsa.

- Itt, amilyen - mondta a kerékgyártó.

Látszott, hogy nem ismeri meg a leányocskát, mert Rózsa már tizenhat esztendő volt akkor.

- Sajtot hoztam s valami tojásokat.

Néhány szó kellett még, hogy kiderüljön minden. De amikor megtudta a kerékgyártó, hogy honnét jönnek a tojások, s hogy kicsoda is valójában a fiatal lány, kedves szemrehányással így szólt:

- Rózsa-Rózsa, hát te sem ismertél meg engem?!

- De én meg!

- Hát akkor mért kérdezted, hogy itt lakik-e Jakab mester?

- Csak illendőségből - mondta Rózsa.

Ezen aztán barátsággal nevettek, s olyan lett a szó is közöttük, mint kedves és szerető rokonok között. Jakab mester bévitte a sajtot a szobába, a tojásokat pedig belerakta egy virágos cseréptálba. Közben Rózsa künn állt a kicsi udvaron, mely teli volt kerekkel és mindenféle fadarabokkal. De a kerítés mellett véges végig, mindenütt orgonabokrok állottak, amelyek dús virágzásban voltak éppen. Dongók és méhek zümmögtek a kövér lila fürtök között, s mindenféle szivárványos bogarak villadoztak az illatos levegőben.

- Ilyen helyen szeretnék én is élni - mondta Rózsa.

Jakab mester meghordozta a szemét az orgonabokrokon, majd a fiatal lányra nézett, aki csupa szelíd mosolygás volt, és csupa ragyogó kék szem.

- Kellenél is ide - mondta.

Várt Rózsa, hogy most mi lesz; de aztán Jakab mester mégsem virágoztatta ki a gondolatot, hanem nagy körültekintéssel csak annyit mondott, hogy Ámáli néni nincsen otthon, ami nagy kár.

- Hát hol van? - törekedett a lány.

- Szentelkedik - mondta az ember.

Mivel tovább nem is jutottak ennél, Rózsa elköszönt, és hazament a faluba. Még el sem felejtette azonban a pompázó orgonákat, már olyan üzenetet kapott, hogy csomagolja össze mindenét, és költözzék bé a kerékgyártóékhöz, akik engedelmes és hasznos gyermeket várnak benne.

Hát ez meg is történt.

Bár az orgonák elnyíltak hamarosan, Rózsa mégis szívesen lakott ezen az új helyen, mert Jakab mester tréfálkozó és jóféle ember volt, s Ámáli néni sem sokat zsörtölődött, mert napjában alig volt otthon.

Azonkívül pedig ügyes-bajos emberek is sokat jártak a házhoz, melynek az egyik szobájában volt a kerekes műhely. A járogatók között volt egy bizonyos Virág Mihály nevű ifjú ember is, aki valahol az állomási faraktárban teljesített szolgálatot, de hogy miben állott az a szolgálat, s mennyi fizetést kap érte, arról sohasem akart beszélni.

Különben elmélázó és sánta ember volt Virág Mihály.

Mire a hó leesett, legalább egy estét már minden héten ott töltött a faraktáros. Tavasz felé már kettőt is, majd az egyik áprilisi délután két száldeszkat hozott a hóna alatt.

Azt mondta, hogy abból padot csinál az orgonabokrok alá, s mivel Jakab mester arra az engedélyt megadta, már másnap, vagyis vasárnap, meg is csinálta a padot.

Két hét múlva az orgona kinyílt ismét.

Ott ültek minden este.

Aztán az egyik napon elhatározta Virág Mihály, hogy szól a szándéka felől. S ott ülven kettesben a virágok alatt, nekibátorodott Mihály, és azt mondta:

- Ha nem volnék sánta, magát megkérném feleségül.

Bár amit mondott, nem hangzott a legjobban, mégis Virágnak hívták, aki szólt, s Rózsa pedig nagyon szeretett minden virágot. Nem felelt tehát a kutató szavakra semmit, hanem csak mosolygott az illatos orgonák alatt.

Ősszel megházasodtak.

De csak úgy, mód és ünnepség nélkül; sőt Mihály még virágot is elfelejtett venni, vagy esetleg nem volt rá pénze. Nem kérdezte Rózsa, hogy miképpen történhetett ez, de titokban sírt is miatta.

S annál jobban kívánta a virágot.

Egy esztendő múlva gyermekük született, aki fiú volt, és láthatólag az anyjára hasonlított. Mivel azonban virágra hiába vágyott akkor is Rózsa asszony, elhatározta a gyermekágyban, hogy a fiúcskát tekinti adomány virágnak.

Ezért Jáczint lett a neve.

Két esztendő múlva más városba költöztek, mert az állomáson leégett a faraktár, s más keresetet nem találtak hirtelen. Akkor egy „Zuhatag” nevű fűrésztelepre kerültek, ahol egy lány született.

Azt Rózsának nevezték.

Ott a fűrésztelepen csendesen éltek, de olyan nagy kalmár volt a tulajdonos, hogy a Mihály fizetéséből még a lyukat vagy a bogot is levonta, ami a vágott deszkába belésett. Így aztán, mivel két gyermekkel azt a nagy nyomorúságot már nem lehetett bírni, visszamentek a városba. Ott mindennap és reggeltől estig a deszka-piacon őgyelgett Mihály, s apróbb, kisegítő munkákat vállalt.

Akkor ismét született egy gyermek.

S az Ibolya lett.

De más virágot nem kapott Rózsa asszony soha. Már a vágya is, melyet érzett a virág után, lassan hajlani kezdett, mint déli idő után a nap. Ha virágot látott valahol, szomorkásan mosolygott csupán; néha pedig könnyes lett a szeme.

De az urának sohasem mondott semmit erről.

Elég volt baja ügyis.

Aztán beteg is lett Mihály; a színe egyre halványodott és a melle beesett egészen. Húzta még egy fél évig, majd legszebb tavasszal meghalt.

A gyermekek már iskolába jártak.

Rózsa asszony mindent kitalált; nappal házakhoz járt, este pedig otthon végzett valami munkát. Így nevelte a gyermekeket, akik jól tanultak, kedvesek voltak és anyások.

Így múltak az évek.

Jáczint gépész mester lett, ami nagyon boldoggá tette őt, mert mindene volt neki a gép. Csak éppen megfelelő állást nem tudott találni sehhol. Rózsa, vagyis a nagyobbik lány, jegybe lépett valami Akác nevű fiatalemberrel, aki a postán dolgozott. Ibolya pedig, mint tanuló lány, a helybeli fényképésznél dolgozott.

Valahogy megvoltak tehát.

De a gyermekek sokat panaszkodtak, hogy egyre nehezebb élni. Olyankor reménnyel felelt nekik Rózsa néni, s a reményben igaza is lett, mert olyan esztendőök következtek, amelyek egymás után hozták nekik a kedvező fordulatot. Jácint nagy állást kapott egy gyárban; Rózsa férjhez ment Akáchoz, aki osztályvezető lett a postán; Ibolyát pedig maga a fényképész kérte meg feleségül, vagyis Borostyán Géza, akit az egész város ismert, mint törekvő polgárt és jó szakembert.

Rózsa néni boldog volt.

Csak virágot nem kapott még mindig.

De aztán bételt az a vágya is, amit egy életen keresztül oly titkosan és fájdalommal hordozott magában. Bételjesült végre, mert május első vasárnapján, a déli időben, megjelentek seregben a gyermekei, vagyis Rózsa Akáccal, Ibolya Borostyánnal, s középen maga Jácint. Mindegyik virágot hozott, sok és gyönyörű virágot, melyeken az anyai könnyharmat meg sem száradott még, amikor Ibolya is férjhez ment Borostyánhoz.

MEGVÁLTÁS

A csordapásztorok sokat emlegették ama napokban az időjárást, amely enyhe volt és örökkön fénylő. Nem is lehet csodálni a pásztorokat, mert ők igen megszokták volt, hogy az esztendőnek abban a szakában folyton borongjon az ég. Más esztendőben változékony szelek fújtak olyankor, legfőképpen a nagy tenger felől. S gyakran hoztak futó esőket is azok a szelek, melyekben a cédrusfák már fázósan sírdogáltak.

Ilyen időjárásra azonban, mint ebben az esztendőben, s éppen télnek idején, még az öreg pásztorok sem igen emlékeztek. Mintha Kánaán sok reményt üzent volna az idén, vagy mintha a Jordán a rabság dalait már-már felejtene, úgy tartanak, harmadik hete már, a fénylő nappalok és az enyhe csillagos éjszakák.

Az egyszerű emberek kezdtek legendákat is szőni már, hogy vajon mi lehet az oka ennek a szokatlan időnek. Az ég örökkön ragyog, és a föld valósággal megújul! Bizonyosan valami nagy esemény van készülöben, vagy talán egyenesen vége szakad a római rabságnak. De az is lehet, hogy csupán szegény emberek vándorolnak, egyik tartományból a másikba, s nekik akar kedvezni az idő.

Vagy talán csak két kiválasztott ember bolyong valahol az utakon, ki mind a kettő szerfölött kedves az Isten előtt; valami üzőtt próféta talán és egy erényes hajadon, akikről úgy vagon megírva, hogy bánatukban a nap heve béragyogja őket, szükségükben táplálja a föld, és éjjeli félelmükben előttük járjanak a csillagok.

Hát nem lehet tudni.

S úgy látszott, hogy immár nem is fogja megtudni senki, mert hamarosan eljött a nap, amikor a legendák elnémultak.

Mert azon a napon felhők sereglettek minden irányból az égre, és az égen egymással hadakoztak azok a felhők. Ugyanakkor zavargó szelek is indultak, amelyek északról és délről, a nagy tenger felől és a kicsi Holt-tenger felől, egyaránt fújtak. A hegyek is morogni kezdtek a szelek alatt, és panaszkodtak a fák; a madarak pedig összevissza repültek, és a nyájak nyugtalanul forogtak.

Egyszerre bolydult meg ily nagyon az idő, valamivel a déli naptörés után. S ahogy esett alább és alább a nap, egyre jobban fújtak a szelek, és mordultak a felhők. Majd nyugatra indultak lassan, és arrafelé mentek folyton, mintha a sok reménységet, és a jó örömhírt mind a tengerbe akarták volna vinni. Csak a „Júdai sivatag” felől, mely ama Holt tenger partján fekszik, csak onnét érkezett olyan szél, amely otthon maradván keringett a hegyek körül, futkosván a majorokban is, miközben bőgött száraz torokkal.

Akkor a nyájak összebújtak a jajgató mezőkön.

Egyszerre úgy megvadult a világ.

S a legvadabb éppen a hebroni út mellett volt, Betlehem környékén, ahol a ciprus-bokrok és a magányos tölgyek között jó legelők terültek el.

Azon a tájékon volt a majorja ama gazdag Furifángosznak is, aki nagy kapzsi és sanyargató természetéről híres volt egész Bethlehem környékén. Csak juhokban két nagy nyája volt neki. Azt a két nyájat mindig együtt járatta az ő két pásztorja, habár Furifángosz gyakran megparan-

csolta a két pásztornak, hogy legeltessenek külön, mert azon a módon jobban élnek és kövérednek a juhok.

Páriás hajlott is volna a gazda szavára, mert öreg volt immár, és szerette bölcsnek mondani magát. Hóreb azonban, mihelyt a nyájakkal elhagyták a majort, sohasem ügyelt sokat arra, amit Furifángosz megparancsolt.

Így történt azon a napon is, abban a bolond időben.

- Hát nem jobb együtt? - kérdezte.

Az öreg Páriás bölcsen bólogatott.

S látván a fiatal Hóreb, hogy nem szűnik, hanem még egyre csak vadul az idő, és a sivatag felől folytonosan erősebben söpör a szél, napnyugta előtt azt mondta:

- Hajtsuk haza a nyájakat!

Páriás gondolkozott egy darabig, majd csakugyan elindították együtt a két nyáját, hogy haza hajtsák a juhokat a majorba. Útközben emberekkel is találkoztak, akikkel szokás szerint váltottak néhány szót. S eme kevés szó között azt a hírt mondta az egyik ember, hogy a hebroni úton valami szamaras vándorokat látott, akik szállás után kérdezősködtek. Azt mondták, hogy valahonnét Galileából jönnek, s már két hete vándorolnak az enyhe és fénylő időben, ami lám, nagyon megromlott hirtelen. Nem akarnák hát legalább a mai napon tovább folytatni az utat.

- S ezért szállást kerestek - mondta az ember.

- És kik voltak azok? - kérdezte Páriás.

- Az egyik vándor - így felelt az ember - valamiféle barkácsoló és szelíd férfiú volt, a másik pedig egy sugárzó orcájú fiatal nő, aki áldott állapotban van.

Valami különös, szomorkás melegség öntötte el Páriás szívét.

- S találtak-e szállást? - kérdezte.

- Nem tudom - mondta az ember.

S azzal tovább is lépett, hogy dolgára menjen; Páriás pedig a nyáj után nézett, melytől egy kicsit elmaradt volt. Egy kevés idő múlva a hírmondó azonban még visszafordult, s odakiáltotta az öreg Páriásnak:

- Arra mentek, az örmény majorja felé.

Egyedül Deribán lehetett csak, akit a hírmondó ember felemlített, mert a közeli környéken más ember nem lakott. Deribánnak pedig valóban volt egy elhagyott majorja, s nem is messze Furifángosz gazdag tanyájától. Különbön jámbor fekete ember volt amaz örmény, abból a gömbölyű fajtából, amilyen még itt-ott és néhány akadt a tartományban. A rongyos istállójában volt néhány barma is neki, ökör és szamár, úgy tetszik. De a barmaival ő keveset törődött, mivel jobban szeretett a közeli Bethlehem városában időzni, mint künn a majorban.

Az öreg Páriás elérte a nyáját, és ballagván a nyáj után, még mindig a barkácsoló férfiúra gondolt, és a sugárzó orcájú fiatal nőre, aki áldott állapotban van.

- Bizton szerencsével fognak ott járni - mondta magában, de mégis oly hangosan, hogy a Hóreb füle is felvegye a szót, mert jólesett volna neki, ha ezekről a messzi vándorokról még beszélne valamin. Hóreb azonban nem felelt, s nem is kérdezett semmit. Talán nem is akart, de az is lehet, hogy figyelmét a juhok vették el mert azok szerfölött kezdtek nyugtalankodni.

Egymásba bújnak egészen, máskor pedig csomósan állottak meg, mintha megzavarodtak volna egészen. Maga az ég pereme is, túl a hebroni úton és egészen félkörben, lobogva kezdett égni, mintha amott a messzeségben örvendező tüzeket gyújtottak volna mindenütt. S mire a két nyáját behajtották volna valahogy a majorba, már tűzben volt valósággal az egész nyugati ég.

S látván eme szokatlan dolgot, magát Furifángoszt is aggodalom foghatta el a juhai miatt, mert a terelő pásztorokat már ott várta a major határában. Amikor azonban baj nélkül megérkezett a két nyáj, s szokott helyükön meg is telepedtek mind a juhok, akkor megenyhült magában a gazdag Furifángosz is; s csak úgy, hogy szóljon is valamit, megkérdezte:

- No hát, mi újság van a világban?

- Nem sok - mondta az öreg Páriás. - Csak valami szamaras vándorokat láttak a környéken.

- Fő dolog, hogy a juhokkal nincs baj - folytatta a gazda.

- Azokkal nincs - szólott az öreg pásztor.

A megnyugvás egészen elterült a gazdag Furifángosz arcán, még az a puha arab csizmája és jó meleg posztó szokmánya, amit gazdagon viselt, még az is örvendeni látszott. Oly nyájassá tette őt magát is az öröm, hogy még Hórebhez is kedves szavakkal szólott, ámbár azt igen ritkán tette meg azelőtt, mert Hóreb nyers természetű pásztor volt, és lázongásra hajlamos is.

- Hát te, Hóreb! - nevetett rá a fiatal pásztorra. - Mondj már valamit te is!

Éles fekete szemével Furifángoszra nézett Hóreb, s miközben a szél meg-meglebbentette szőrös mellén a rongyos inget, így szólt:

- Ha azt akarod, uram, hogy én is fecsegyek, akkor add nekem a nyáját.

Most ezen a válaszon is nevetett Furifángosz, holott máskor az ilyen beszédért inkább lázadónak mondta volna a fiatal Hórebet. Vagy egyenesen rabló zsványynak, pedig ő volt az, maga Furifángosz, akit a környékbeli emberek egyszerűen csak „gomorrai tolvaj”-nak neveztek, mert abból a helységből származott Bethlehem környékére, ahol aztán sokat összeharácsolt magának.

Nagy élvezettel nevetett Furifángosz.

Aztán megnyugodva, és magát ki is mulatva, elment a puha csizmáiban, hogy a közeli házában pihenőre térjen. S mivel el is nyugodott volt már a nap, mely még az előbb örömtűzbe vonta vala az eget, hát a két pásztor is elvégezte még, amit olyankor mindennap végezni kellett. Aztán ők is tüzet raktak a felszárnyú kaliba alatt, amely ott feküdt a juhok éjjeli szállása mellett. Ott a tűznél kevés pimpós sajtot ettek, amihez valami hamuban sütött és megszáradt pogácsát rágtak. Utána pedig leheveredtek a hamvadó tűz mellé, és a hideg éjszakában lassankint gomolyagba húzták magukat.

Éjféli idő lehetett már.

S akkor egyszerre arra ébredt az öreg Páriás, hogy a juhok kolompja és a bárányok csengője szól valamennyi. Valami baj lehet, gondolta rögtön; bizonyosan tolvajok járnak, vagy éppen sakálok környékezik a nyáját. Felült alvó helyén, majd meggörnyedve kibújt a kalibából, hogy vajon mi lehet.

A juhok összebújva, egymás mellett szorosan álltak. Egyetlenegy sem volt közöttük, amelyik mozdult volna, legalább egy mozdulatot.

A kolompok azonban és a csengők mégis szóltak.

Páriás ámulva állott az ég alatt, amely egészen kiverődve ragyogott, millió lüktető csillagával különös, örvendező fényben ragyogtak a csillagok, de a legcsodásabb mégis az a csillag volt közöttük, amelyik valósággal leszállott az égről, és ott tündöklött az örmény majorja felett, majdnem a tetején a barmos istállónak, amelyet meleg fényességbe borított.

Visszament Páriás a kalibába, hogy felserkentse álmából Hórebet is.

- Ébredj, egy csillag leszállt! - mondta neki.

Bár meg sem értette Hóreb a szót, szokása szerint rögtön felült a helyén. A csillag fénye még oda is úgy elhatott, hogy a ragaszkodó álmat is látni lehetett a Hóreb arcán; s valamint azt is, hogy a baj zavarában rebeg a szeme.

- Mi az, mi az?! - kérdezte végre:

- Az örmény istállójára leszállt egy csillag! - mondta Páriás.

Hóreb csak most értette meg, hogy mi baja van az öreg Páriásnak. Mérgében rúgott egyet, s aztán visszafeküdt. Az öreg pásztor dűnnyögött még valamit, majd pedig azon kezdett gondolkodni, hogy vajon mit csináljon. Hiszen a csengők és a kolompok még mindig és szüntelenül dallamosan szólnak, az éjszaka fényességgel van teli, s lám, ez a megátalkodott Hóreb mégis alszik...

- Hát én megnézem azt a csillagot - határozta el hirtelen.

S el is indult a Deribán istállója felé, de csak akkor ámul el igazán, amikor oda is ért az istálló ajtajába. Mert bent a jászolban, sugárzó szép örömben, egy fiatal nő feküdt, aki ott fiat szült. Egy szelíd férfiú ott szorgoskodott a bajban és az örömben, de csak buzgólkodott inkább, mert hasznosan cselekedni ügyetlennek tetszett. Egyszer az anyát takargatta, máskor pedig a kiseddet kívánta volna babusgatni. S odagyűlvén a barmok is, mintha segíteni akartak volna annak a szelíd férfiúnak, úgy bólogattak, és fűjták bólogatva a meleg párát, hogy talán melengessék a kis csemetét.

És látván mindezeket Páriás, egy helyben és mozdulatlanul ámuldozott, de a szívében oly nyugtalan volt, hogy megszólalt abban is a csengő, akár a bárányok nyakán. Ily örömben mit tegyen, azon gondolkozott; majd gyorsan visszament a kalibába, és rángatni kezdte Hórebet, hogy magával vigye a fényes istállóhoz. Hóreb fel is ült fektéből ismét, de mordulva azt kérdezte, hogy Páriás bolondult-é meg, vagy pedig egyenesen oroszlánok jöttek a nyájra. Az öreg most elmondhatta volna az ámuló szavakat, de jóformán szólani sem tudott értelmesen, hanem csak egy kiseddet emlegetett, az örmény barmainak csodálatos viselkedését, valamint ismét egy fényes csillagot. De úgy egymásba keverte, s megvegyítette mindezeket, hogy Hóreb előtt már az ég és a föld sem állottak úgy, ahogy a tegnap.

Mégis engedett az öreg Páriásnak, s kibújt a kalibából. Künn aztán megálltak a lobogó csillagok alatt, s ott Páriás ismét magyarázni kezdett, mutogatván is az örmény majorja felé.

De ahogy álltak egymás mellett a fényes éjszakában, hát egyszer észrevették, hogy jön a gazda is, maga Furifángosz, s egyenesen feléjük tart. Furcsa és torz bámulat volt az arcán, s a ruhája pedig rendetlenül állott a testén, mintha hirtelen veszedelem húzta volna ki az ágyból. Még oda sem ért egészen a két pásztorhoz, már a leszállott csillagra mutogatott, majd az örmény istállóját említette, ahonnet mintha örvendétes éneket hallana folyton.

- Menjünk hát oda! - kiáltott lelkesen Páriás.

Mivel azonban Hóreb nem akart menni, Páriás buzdítólag kezdett beszélni, és elmondta nekik mindazt, amit az istállónál látott. Furifángosz még jobban megrettent attól, amit hallott; Hóreb azonban, mint akiben sérelmek szakadnak fel, olyanformán kezdte forgatni éles fekete szemét. Sőt, hallván a hideg istállót, melyben gyermek született, s a kisedet a jászolban a pusza szalmán, s valamint az okatlan barmok igyekezetét, hamarosan olyan indulatra tüzelte magát, hogy Furifángoszban, de még Páriásban is, valóságos ijedelmet keltett.

Majd meg is ragadta vállban az öreget, és szinte kiáltva mondta neki:

- Bolond és együgyű vénember, te! Hát hova hívsz engem? Azt hiszed talán, hogy nem láttam én elég nyomorúságot eddig? Nézz reám, ha nyomorúságot és szegénységet akarsz látni! A testemet nem a ruha melegíti már, hanem a szőr! A lábam dideregve bújik ki a rongyos kapcából! S a nyelvem száraz és sovány, mert nincs neki itala és étele! Hát így menjek én nyomorúságot látni, szülő anyát a barmok között, csecsemőt a szalmán és tehetetlen férfiút csillagfényben!...

Azt hitték, mindjárt az eszét is elveszti, úgy lázadott Hóreb.

De mit tegyenek.

Sem mondani, sem cselekedni nem tudtak semmit. S ahogy ott álltak, nagy ijedelemben és tehetetlenül, egyszerre megmozdultak a juhok, majd a csengők és a kolompok dallamán megindultak amaz istálló felé, melyre leszállt a csillag. Nagy dühösséggel Hóreb a nyáj elejébe ugrott, de a szelíd juhok nem mutattak semmi ijedelmet, hanem bátran átgázoltak rajta, s mintha maga a föld indult volna meg alattuk, úgy mentek, puhán és hömpölyögve, a fényes istálló felé.

S mentek ők is az özönlő juhok után.

Amikor pedig oda érkeztek ama istállóhoz, furcsa és csodás dolgot kellett látniok, mert a juhok első két lába bégörbült valahánynak, majd úgy ereszkedtek mind a földre, mintha térdre állván, imádni akarnának valakit.

Látván e csoda-dolgot, Páriás is térdre ereszkedett a juhok között.

Hóreb magával küzdött.

Először csak a fejét hajtotta le a nagy fényességben, de aztán összeszorított ujjai lassan kisimultak, az arca megnyugodott, és a szelídség gyűlni kezdett rajta; végül pedig, az öreg pásztor mellett térdre ereszkedett ő is.

Furifángosz remegve állt a fényben.

Majd egyszerre és egészen a földre borult.

Csend lett, amely mély volt és magas.

Valami éneket hallottak és égi zengzetet.

Így múlt az idő.

Aztán a zengzetes fényben Furifángosz felállt, és olyan volt az arca, mint akit megváltott a csoda, melynek tanúja lehetett. A lelke ott ült a két szemében, és szeretettel nézett Páriásra és Hórebre, az ő két pásztorára.

Majd szólott is hozzájuk, mondván:

- Páriás és Hóreb, keljetek fel!

A két pásztor felállt.

- Mondjad, uram! - biztatta Páriás.

Furifángosz a két pásztor vállára tette a két kezét, és így szólt:

- Nektek adom a nyáját.

S ahogy szólott, ilyen nagy dolgot mondván, az égi zengzet is mintha erősödött volna, és a fény még jobban ragyogott. Majdnem könnyezett Páriás a boldog kábulatban, és mosolyogva nézett Hóbre, aki szintén boldognak látszott.

Úgy álltak.

Furifángosz a földre szegezte a szemét, és sokáig nagyon gondolkozott. Aztán fölemelte szelíden a fejét, és azt kérdezte a pásztoroktól:

- Akarjátok-e azonban, hogy a gyermekeim éhen haljanak?

- Nem akarjuk! - mondták a pásztorok.

- Hát akkor a juhok teje maradjon az enyém - szólott Furifángosz.

A juhok nyugtalankodva mozdultak meg, Furifángosz pedig ismét sokáig gondolkozott, majd azt kérdezte:

- Akarjátok-e, hogy a vendégeimet ne tudjam hússal megkínálni?

- Nem akarjuk - felelték a pásztorok.

- Akkor hát a juhok húsa maradjon az enyém - mondta Furifángosz.

A fény inogva lebbent meg az istálló tetején, s mint a gyenge piros harmat, valami hullt is belőle a földre. Közben Furifángosz ismét tusakodni látszott, majd azt kérdezte a pásztoroktól:

- Akarjátok-e, hogy a családom és én mindig fázódjunk a hidegben?

- Nem akarjuk - mondta a két pásztor.

- Hát akkor a juhok gyapja maradjon az enyém. S ezt mondván Furifángosz, a juhok nagyon nyugtalankodtak, a piros harmat bővebben szállott a földre, és az égen egy csillag imbolyogva a semmibe hullt. Furifángosz azonban újabb csodákat látott mindezekben, kitárta hát a két adakozó karját, és a megváltás könnyű örömeiben véglegesen így szólt:

- Egyébként a tiétek örökre a nyáj.

S ezt mondván, magához ölelte a két pásztor. Azok pedig, a betlehemi csillag fényében, boldogan hajtották a fejüket a Furifángosz mellére, miközben a kised Gyermeke, odabent a jászolban, valami okból sírni kezdett.

SZEGÉNYSÉG SZÁRNYAI

Mozdult a téli hajnal.

Mint az ezüst pára, mely derűsebbre lebben, csak annyira mozdult meg a patyolat föld felett. Az emberi szem még alig-alig is tudta tükrébe fogni, de a madarak már látták, hogy mozdul a nap.

Lassú hunyorgás után a csillagok elhunytak a keleti égen, aztán mint az öröm lehelete, elindult onnét a halovány fény. Útjában, ahogy közeledett a falu felé, az éjjeli derengésből fehérre merítette a havas fákat; majd az öreg Ehedi Ambrus kertjében mintha megállott volna néhány pillanatra. Két almafa terengett a kert végében, nem messze a zsendelyes falusi háztól. Egy öreg almafa, mely sok esztendejével és szapora ágaival az égbe terjedett; s mellette hetykén egy kisdud almafa, láthatólag is unokája a nagynak. Itt állott meg a zsenge hajnali fény, fűgén és ezüstben gomolygva a két fa ágai között, melyeknek a hátán, mint a mesebeli szegény emberek szalonnája, vastagon üdögélt a hó. Igen, a havas ágak között megállva gyűlt meg a fény, majd libegni látszott, s mintha a szárnyát is emelgetni kezdte volna.

- Ó, mily csalóka tünemény! - gondolhatná bárki.

Pedig igaz volt, hogy a két almafa ágai között a szárnyát emelgette a fény; sőt néhány rebbenés után csapott is jó nagyot a szárnyával; mert az ágakról a hó szikrázva porzott a légbe. S fent a virradó légben, a két fa koronája fölött, forogva táncolt a hó, majd a patyolat felhőből két alakzatot formált a fény szellője, s forgatva, kecsesen, s meg-meg is libbentve, mint táncban két szünet, elindította a zsendelyes ház teteje felé. Tündérek szállnak így.

Szépen beszálltak az enyhe és meleg füstbe, mely a háztetőn, az öreg és aszu zsendelyek között, fanyalogva szivárgott ki a hidegbe. S ahogy odaszállt a két hóporos tündéri alakzat a füstös háztetőre, a szárnya elolvadt mind a kettőnek, majd maga is elfoszlott, mind a két hajnali alakzat.

Csak a füst maradt, mely a meg-megpattanó zsendelyek között folyton szivárgott; s aztán már nem is csak szivárgott, hanem gyűrődva folyt, egy-egy tömöttebb felhőt is eresztve a hunyó csillagok felé.

Ejnye - gondolhatná bárki -, nyilván tüzet fogott valahol a ház! Hanem a hazai aggodalom mégsem szólott, hanem egykedvűen nézte a tóduló sűrű füstöt. Nem szólott semmit, mert tudta jól, hogy az ilyen szegény zsendelyes házakra nálunkfelé nem csinálnak kéményt; s a füstnek is, szegénynek, valahol és valahogy ki kell menni a világba, ha már megunta a haszontalan borongást a zsendelyek alatt a padláson, szalonnát sem találván ott, sem kolbászt és oldalast, melyeket kedvére füstölhetne.

Hát ilyen szegény ember volt az öreg Ehedi Ambrus, aki ott lakott a bőséges füst alatt. Nem aludt egész éjszaka, pedig az éjjel hosszú így a tél kapujában, amikor játékos ágak és égi virágok fagynak az ablakokra, s amidőn a csendben seregbe gyűlnek a nehéz élet rengeteg álmai. Fordult erre s fordult amarra, hogy telnék már az éjjel, de éjféli idő után már inkább csak az ablakot leste, hogy no, mozdul-é már a hajnal.

S oly sok idő múltán, midőn csakugyan halovány lehelet szállotta meg az ablakot, csendesen fölkel. Lassan mozdult, és puhán lépett a sötét szobában, nehogy az álom megriadjon a menyé-asszony szemén, aki a szomszéd ágyban egyedül pihegett; s nehogy a padon felébredjen Györke, az egyetlen unoka.

Alig vert valami neszt, úgy öltözött.

Györke azonban, ki csak szenderegve aludt azon az éjszakán, mégis felébredt az öreg csoszogására. Nem mozgolódott, hadd maradjon a nyitott szemével titokban. De figyelte, hogy vajon mit csinál a nagyapja ezen a hajnalon.

Mert valahogy nem olyan hajnal volt ez, mint a többi.

Az öreg Ehedí lassan odacsoszintott a vaskályha mellé, zajtalanul elszedte a kályha tetejéről a karikákat, és a nagy kerek nyíláson keresztül bőségesen fát rakott a kályha hasába. Aztán a karikákat tapogatva a helyükre visszatette, majd kevés száraz ágat dugott a vaskályha szájába, s egy kicsi bokréta szalmával meggyújtotta. Nagy kattogással, buzgón égtek a száraz ágak, de aztán sziszegni kezdett a láng mögött a nyers fa, s pökött is néhányat a lángra.

- No, nem tudtál belékapni? - mondta halkán az öreg.

Ismét száraz ágakat gyúrt a kályha torkába, elég nagy bőséggel; s úgy lobogott a láng, hogy a kicsi szobában valósággal táncoltak a piros árnyak. De a nyers fa most is csak sírt-sírt, s kínjában habosan izzadott.

- Az ördögnek adlak! - pusmogott ismét az öreg.

Györke, mint a kandi hold, úgy vigyorgott a padon. A szíve terítve volt a nagyapja számára, de pajkos és rebbenő eszének igen tetszett, hogy miképpen nyájaskodik a nyers fával az öreg. S a kedve tovább is meglelte a télhajnali táplálékot, mert a vénember valami ágydeszkrét dugott a kályha torkába; de hát nagy-nagy kár nem volt azért az ágydeszkrétért, mert úgyis kiesett mindig a dusza alól, ha az ember hirtelen s egy kicsit nagyobb talált fordulni az ágyban. S ki álom idején oly rosszul szolgált, most bezzeg vitézül küzdötte meg a csatát, mert addig kúszott a nyers fa után, amíg a lángot a hasábok testébe lopta egészen.

De aztán égett is akkor istenesen.

S fent a háztetőn is gyérült a füst.

Virradt.

- No, ugy-é, hiába sírtál! - szólt nagy győzelemmel az öreg.

Aztán körültekintett a derengő szobában, melynek fagyott ablakai úgy csillogtak, mint legjobb kedvében az ezüst; csak éppen a virradat fényét szűrték meg annyira, hogy bent a szobában csupán imbolygó alaknak látszott az ember. Olyannak, mesebeli öreg gyermeknek látszott a vén Ehedí is, amint lassú léptekkel idement és odament a szobában, hogy a csendet és az ő kívánatos magányosságát megvizsgálja. Először kikandikált az ablakon, de nem sokat láthatott a külső világból; majd az egyik jégbokrocsonkát megvakargatta, s fél szemmel azon a helyen lesett ki a világba, akár egy puskacsövön nézett volna valamit. Aztán, puhán fölébe hajolva, megügyelte Györkét is: s látván, hogy a legényke szemén mily édesen nyugszik az álom, megnézte a menyé-asszonyt, aki változatlanul pihegett, mint a rejtőző nyári forrás. S megbizonyosodván, hogy csak a macska hunyorog a kályha alatt, s más mindenki ring az álma csónakján, kihúzta nagy ügyelettel az asztal fiókját, s onnét kivette azt a zöld színű tábori lapot, melyet Gáspár fia írt a harcmezőről, s amelyet a tegnap vettek vala kézhez. A tejszínű derengésben megforgatta-nézegette a lapot, s a szemét akasztotta volna is a betűkbe, de a világosság nem volt elegendő ahhoz, hogy horgot is tudjon vetni az öreg szem. Megindult hát a duruzsoló kályha felé, oly ügyelettel tartván a lapot, mint egy kezére szállott ritka madarat.

S ott leült a kályha ajtaja mellé, melyet ki is nyitott, hogy a tűz világa kiáradjon a parazsak hátáról. Odatartotta a lapot a meleg világosság rájárába, s bár a tegnap este egyenkint hangtalanul és együtt fennhangon már többször is elolvasták az írást, most ismét nekibújt, s meg-megállva olvasta a híradást. Szíve, mint a meleg kenyér, szinte párologott a mozduló száján; de a betűk, ahogy sorjában fölkeltek a zöld mezőről, úgy megteltek az elevenség erejével, hogy hallható módon, mint madarak, úgy röppentek tova.

Talán, hogy a téli ablak ezüstbokraira szálljanak.

Györke figyelt.

Kedves Édes Apám - szólott az írás. - Szeretett Vilma feleségem. Édes Györke fiam. Tudatom ezen pár sorommal, hogy az Erdős Kárpátokban vagyok. S tegnapelőtt még azt gondoltam, hogy többet immár nem írok. De az ellenséget, ami reám jutott, mégis meggyőzhettem valahogy...

Itt nagyobb szünetet hagyott magának az öreg, s bólogatva tette hozzá a maga szavát, mondván:

- Meg is kell, fiam.

Aztán tovább olvasta a tűz világánál:

Továbbá tudatom, hogy a fentiek fojtán tizedes lettem. De még a főhadnagy úr Becsek is azt mondá, ámbár kaczagott melléje, hogy olyan kitüntetést akasztanak a mejjemre, hogy bizony a király maga Ferencz József is örömben csapkodni fogja a jobb térgyit...

Nyomatékkal szólott melléje az öreg:

- Hát csapdossa is!

Majd végezetül ezt olvasta a lapról:

Itt olyan erős tél van, hogy a madarak lehullanak. Igaz, hogy lövöldözik is őket.

No, ezzel a végére ért az írásnak az öreg Ehedi, de egy ideig még tartotta kezében a zöld lapot, mely a tűz melegében meg is kunkorodott bizony, mint a ritka virág, amelyik illatát elbocsátván, bezárja magát. Kezében tartotta a lapot, és a tűz mellől messze-messze nézett, keresztül a tejszínű fényen, mely közben meggyúlt a szegény szobácskában, és puha melegséggel öntötte el az alvókat is.

Aztán felállt, és az asztal fiókjába, öreges vigyázattal, visszatette a lapot; majd az ablakhoz lépett ismét, amelyen cseppek gyűltek a melegben, s csillogva, mint a harmat, úgy futottak le az olvadó jégbokrok ágain.

- Györke fiam! - szólott halk szóval az öreg.

A fiú tette magát, mintha csakugyan a nagyapó szavára ébredne, de oly fűrgén mégis, hogy a dicséret ne tudjon elmaradni. Hát meg is kapta Györke a jutalmat, mert abban a percben így szólott az öreg:

- No, ezért a fűrgeségedért a mai napon elviszlek az erdőre.

- Csak úgy megyünk? - kérdezte a fiú.

- Nem csak úgy, hanem a gyalogszánkóval.

Mindjárt felugrott Györke, s egy-két villadozással már készen is állott, hogy a gyalogszánkóval minél hamarabb indulhassanak. A szeme csillogva szálldosott és a szája nevetett folyton, mert tündöklő nagy hóban s gyalogszánkóval az erdőre menni, hát az csodás dolognak ígérkezett.

A nagy örvendezésre az anyja is fölébredt, s egy kicsit restelkedvén, s egy kicsit nevetgélvén azon, hogy ily nagyon elaludt, hamar megfejté a kecskét, s a jó tűzön fellobbantotta a tejet, hadd igyanak forró tejet az erdőre menők.

Ittak; s el is indultak.

A nap éppen akkor bújt fel a patyolat világra, melynek véghetetlen és tündöklő fehérségét ezüsttel folyta be, halványan pirosat vegyítve ezüstös fényébe. A fák égi csipkében állottak mindenütt, s mint a jószívű óriások tükrei, úgy csillogtak szikrázva a hómezők.

- Ejh, be szép! - mondta Györke.

- No, ugyé?! - szólt elégületen az öreg is, mintha az övé lenne minden, amit gyönyörűséggel magába merít a szem.

Hát bizony.

Szinte húzni sem kellett, úgy siklott a roppant hó tetején a szánkó, amely nem is volt valójában szánkó, hanem hát szán inkább, kéttengely-fával a talpon, s négy egyenes löccsel, melyek tartani tudják a rárakott terút; s két kötéllel a két szántalpnak az orrán, hogy a vállba akasztva az erős kötelet, húzni lehessen bármi úton a terút.

Szegény ember téli igája tehát.

Vagyis gyalogszánkó.

Györke örömet talált benne, mert mint a játékos nagy kutya, a kicsi lejtőn is előrefutott a szánkó, hágóra menve pedig lappangva hátramaradt, mintha csak a zuzmaravirágokat csodálná ámoldozva a fákon, vagy megcsendesedve a madarakat lesné, amelyek árnyékot repülnek a hóra, vagy leszállván valahol, csillogó fehér porba öntik a fákat.

Ki csinálta ezt a szánkót, nagyapó? - kérdezte Györke.

- Azt még apád, legény korában - mondta az öreg.

A fiú nagyot sóhajtott, majd igen szánakozott azon, hogy indulás előtt elfelejté ismét elolvasni azt a tábori írást, pedig hát úgy feküdt volt le a tegnap este, hogy reggel az lesz az első dolga.

- Nagyapó nem így van? - tette hozzá.

Az öreg gyanút fogott, hátha leselkedett a legényke.

- Tán ébren voltál? - kérdezte.

Feküdtem - felelte Györke.

Hát ez olyan volt, mint a gyalogút, amelyen haladtak, mert út is volt, s mégsem volt semmi járásnak nyoma a hóban.

El is csendesedtek a szóval, s úgy haladtak, ki-ki a maga titkával. Mosolyogva hunyorogtak a szikrázó fényben, s a szánkóra ügyeltek, hogy el ne kóboroljon valami csalfa szakadékba. Néhány apró madarat láttak, akik röpködve gyűjtötték a reggeli napmeleget; egy kányát, amely rekedten szólott lent a völgy fölött, majd egy sast, aki rebbenés nélkül úszott a magasban, neki a fehér hegygerincnek.

Így érkeztek az erdőbe, amely célukban volt.

Az öreg Ehedi hosszú rudat keresett, minek kampója legyen a végén; s midőn talált is egy igen alkalmasat, kerületni kezdték a fákat, s ahol száraz ágat láttak a fán, oda felnyújtotta a hosszú rudat; a kampót az ág derekára akasztotta, s kiáltott egyet:

- Eredj innét, Györke!

S már rándította is az ágat, amely nagyot reccsenve már igyekezett is lefelé, ontva a havat is az öreg nyakába, ami nagyon tetszett a fiúnak, mert az öreg olyan havas lett nemsokára, hogy mint a feltámadt cukorsüveg, olyan volt egészen. Hanem hát, nagy bizakodó kedvében, akasztott olyan ágat is a vén vitéz, hogy bizony hiába húzta-rángatta, de sőt a rúd végén is hiába kapaszkodott feljebb egy kicsit, kirúgván talpa alól a földet; s hasztalanul is nyögött, nagyokat rúgva a friss levegőbe, mert bizony tartotta magát a nagy ág, s nem akart reccseni, vagy hajlandóságából csupán pattanni legalább.

Olyankor rugódzott egy darabig, de aztán fordított egyet a szón, és így kiáltott:

- Gyeride, Györke!

Hanem Györke, mint a fürge macska, még a hívás előtt rajta volt a rúdon, s a szakadó zajjal együtt buktak a hóba, ahonnét nagy nevetéssel s havat nyalogatva bújtak elé. S mint ki egy fokkal újabb életre kél, ily esetben rikkantottak is nagyokat, s rózsaszín fülekkel hallgatták, hogy a fehér csendben miképpen gördül messze a hang.

Végezetül úgy megrakták száraz ágakkal-hasábokkal elvegyesen a szánkót, hogy hosszú kötéllel derékban által is kellett kötni s meg is csaptatni, hogy a vegyes ágak, ha össze is találnának veszni, nehogy széjjelfussanak. No, aztán nekihuzalkodott a két nemzedék, s elindultak a nagy terűvel hazafelé.

Nem is gondolták volna, hogy ily rengeteg fával jobban tudjanak haladni.

- Ejh, ha édesapám látná! - szólalt meg Györke büszkén.

- Hadd el - felelte az öreg -, mert oda is ember kell, az Erdős Kárpátokra.

- Ugyé, nagyapó, ott jött bé Árpád a magyarokkal?

Az öreg megriadt elméjében, hogy lám, nem tud igazat felelni. Hiába no, egy kicsit messzebb tájékon járatlan a szegény ember; s annak a haszontalan szorosnak a neve is kiment a fejéből, pedig tudta ő azt valamikor, hogy minő szoros volt, ahol Árpád a hazába jött.

- Ott valahol - felelte végre.

- Nem tudja biztosan? - szorította Györke.

Hanem a jószerecse, mely nagyba nézi a tiszta szíveket, éppen abban a pillantásban egy szépséges madarat röpített arrafelé.

- No-né, egy sármányú! - mondta az öreg.

S ahogy éppen s ezen a módon sármányú lett a Vereczkei-szorosból, egy patakocskához érkeztek, mely ártatlanul utacsját vágva magának a hóban, halk dallamosan mondikált. Tán itt álljunk meg, mondta az öreg, mert kívánsága jött, hogy igyék a kellető patakocskából. Megállván a gyalog szánkóval, a vizecske mentén egy kicsit beljebb húzódtak az erdőben, s alkalmas helyen ittak is. Nagyot üdített rajtuk a forrás vize, de amit láttak, üdítette a szemüket is. Mert ugyanis ahol elfolydogált a kis patak, mindenütt elolvasztotta partján a havat, s zöld mohát, és zsenge fűvet növesztett oda. Ahogy csodálták volna a zöldellve futó szalagot, hát egyszer egy őzet pillantottak meg, aki úgyszintén ivott éppen a patakból. Ivás után az őzecske meg is nézte őket, hogy vajon az a két ember mit keres ott az ő csendes uradalmán, de félni nem látszott semmit.

- Mért nem ijed meg tőlünk, nagyapó? - kérdezte Györke, mire az öregnek az arcára nagy nyugalom szállt, és így felelt:

- Őz a farkast, s a nép a zsarnokot megismeri, fiam.

Hát ezzel a megnyugvással visszamentek a szánkóhoz, s vállukba vetve ketten a két kötelet, megindultak ismét. Lassan vonták a terút, mert a nap is jobban kezdett melegíteni, aranyszínbe fordítván az ezüstöt; s az út is egyre emelkedett, bár eléggé menedékesen. S ahogy mendegéltek a patyolat földön, s a melegítő arany fényességben, Györkének az a gondolat villogott folyton a fejében, hogy hejh, az ő apja micsoda vitéz katona!

- Nagyapó nem volt katona soha? - találta kérdezni.

A tündöklő égre hunyorított az öreg, és így szólt:

- Több voltam én annál!

- Több?

- Több biza - folytatta az öreg Ehedi -, mert amit én csináltam, annak öröme nem Ferencz Jóska csapdosta a térdét, hanem Kossuth Lajos csapkodta volna, vagy a nagy Rákóczi Ferenc!

Györke érezte, hogy a nagyapja, a maga életének télidején, most ragyogni kezdett.

- S mit csinált, nagyapó? - kérdezte.

- Azt csináltam, fiam - mesélte fényes szemmel az öreg -, hogy amikor én legény voltam, s az eszme szárnyai is tudának még a magasba vinni, hát akkor egy vasárnap reggel széjjelnéztem ebben a világban. S látván, hogy az emberek sokasága mily szegénységben él, én eltökéltem magamat, hogy ezen a dolgon segíteni fogok.

- S miképpen segített? - ösztökelte Györke.

- Úgy segítettem, fiam - folytatta az öreg -, hogy az emberek javát seregbe gyűjtöttem, s akkor kiállottam eléjükbe, s mondtam nekik: hát emberek, ez így nem jól van, ahogy most van a világ. Mert az igaz embert elnyomja a hamis, el a szorgost a tolvaj, s a gazdag a szegényt. Tegyük eskübe, hogy ezt a helytelenséget eltöröljük a földről, és annak helyébe megcsináljuk az igazak világát. Rajta hát, elménket és bízó szívünket emeljük esküre, s aztán induljunk neki, s csináljuk meg a dolgot!

- No, azután!? - biztatta Györke.

- Hát azután én oda állottam annak a véghetetlen seregnek az élire, s egy akarattal megcsináltuk, amit indulás előtt mondtam volt.

A fiú ámuldozva nézte szó közben nagyapját, majd a végén egy kicsi rettenettel, hogy vajon merje-e mondani, hogy valahol baj van. Mégis rászánta magát, és így szólt:

- De hát, nagyapó, nincs úgy!

- Úgy van, fiam - felelte az öreg -, csak még nem tudjuk.

S midőn ezt, így belémerítve a jövőbe, kimondta volna az öreg Ehedi, éppen a tetőre értek, ahonnét hosszan és messzeségbe lejtett az út. Itt megálltak a tetőn, mert a nagy terű előtt verejtékeztek is immár. A homlokukat megtörülgették mind a ketten, majd így szólott Györke:

- S nagyapó nem kapott jutalmat azért?

- Kaptam én bizony! - mondta büszkén az öreg. - Mégpedig kétféle is, mert egyikfelől akkor nyertem volt el nagyanyádat, másfelől pedig szívembe tűzték a boldog jövendő.

A föld fehérben és a nap aranyban ragyogott.

- No, induljunk haza! - mondta az öreg.

Azzal felültek mind a ketten a farakás tetejére, ahonnét az öreg Ehedi a két kezében két erős karót nyújtott le kétfelől a földre, hogy azokkal ő hosszú lejtős úton kormányozni fog, mint az evezőkkel, abban a véghetetlen hótengerben. S alig érintvén azokkal a földet, meg is indult a gyalogszánkó, s egyre jobban kezdett száguldani a lejtőn.

Nem is hazamentek talán, hanem a szegénység szárnyain a jövőbe sugárzottak az arany fényben.

INTELEM

Szép volt az a nyár, minden tekintetben. Idő is olyan járt, ami nemcsak a termésnek kedvezett, hanem az embert is gyönyörködtette. Sok öröm volt hát, és kellő eredmény a mezei munkában, melyet legtöbbször atyámmal együtt végeztem, de már gyakorta magam egyedül is. Igaz viszont, hogy ezt meg is lehetett kívánni tőlem, hiszen már a tizenhatodik esztendőben jártam. Mint diák, éppen akkor voltam az ötödik osztályba menendő, vagy már nem is menendő, mert elmúlván a szép nyár, ott kellett volna már ülnöm a padokban.

Csakhogy az iskolába menetel, a háború miatt, halasztást szenvedett.

Így történt aztán, hogy szeptember végén még otthon voltam a faluban. S ahogy azt mindenki tudja, akkor van, szeptember végén, Mihály napja. Ez igen nevezetes nap a gazdálkodás világában, mert valójában itt fordul őszre minden. A juhokat a hegyi legelőkről hazaeresztik; elborulnak a nyári színek, s reggelenként már egyre őszül a harmat a réteken; belopózik a falusi kályhákba a tűz, és kezdődik az őszi munka.

Meg is ragadja ezt a Mihály-napot a falusi nép, s mindent elkövet, hogy érdemes emlék nélkül el ne múljk. Ezért van nyilván, hogy aki csak Mihály nevezetű ember adódik, annak névnapot ülni szinte kötelesség.

Atyám nem volt ugyan Mihály, de a komái között jó néhányan akadtak. Többen is hívták tehát, hogy a Mihály-napot kellemesen megörökítsék, de atyám a régi szokásától abban az esztendőben sem akart eltérni.

Vagyis Bíró Mihályhoz ígérkezett.

Soha nem kérdeztem, hogy közötte, s Bíró Mihály között ez a nagy barátság honnét származik. De az elhullott szavakból annyit ki tudtam hámozni, hogy atyám s Bíró Mihály bácsi valamikor együtt katonáskodtak, valahol Szeben mellett. Hát az is valami, kétségtelen. Hanem azért ilyen s talán még jobb emberei a Mihályok között is voltak atyámnak, hacsak nem számítom azt az egyetlen dolgot, amiben ez a Bíró Mihály csakugyan verte a többit. Vagyis abban, hogy nem nálunk a faluban lakott, hanem az egyik szomszédos községben, nevezetesen Diafalván. Ez pedig nagy előny volt a névnapozás tekintetében, mert először is Diafalva olyan falu volt, amelyben a békeesség örökké példásan honolt; másodszer pedig kicsi vándorutat kellett Diafalváig megtenni, ami magában rejtette azt is, hogy az ünnepség módját jobban meg lehetett adni. Mert hiszen készülődni kellett körülményesen, s aztán úgy volt illendő, hogy a szomszédos faluba anyám is elmenjen az ünnepségre, mert különben csorbát szenvedett volna a megtiszteltetés. Továbbá ünnepi ruhában mehettek mindama helyeken, vagyis át a hegyen, kanyargó ösvényeken, földeken és erdőkön keresztül, ahol különben s máskor sohasem járhattak a munka gondjai nélkül, vagyis csupán a természet örömeiben.

Ez egyszer tehát a szüleim is olyanok lehettek, mint a madarak.

Hanem várták is igen az illető napot, amely végre elérkezvén, azzal is kedvezett nekik, hogy éppen szombatra esett.

No, nagy volt a buzgalom.

Reggel még elmentünk törökbúzáat szedni, de az igyekezet olyan volt, hogy délebed után végezhesünk. Mégsem tudtunk úgy végezni, mert jó termés lévén, s mivel a tököt is mind le kellett szednünk az indákról, a nap bizony már jól meghajlott, mire betakarodtunk arról a

kétvékás földről. Idő azonban így is maradt annyi, hogy még napnyugta előtt át lehessen vágni a hegyen.

Baj tehát nem ebben volt, hanem valami másban.

Abban ugyanis, hogy a diafálvi víg vándorlók között én láthatólag nem szerepeltem. Pedig igen mehetném volt magam is. Sóvárgásomat nem is lehet csodálni, mert abban az esztendőben kaptam volt az első diákruhát, melyet szerettem volna Diafálván is megmutatni. Másrészt lakott abban a községben egy osztályos társam is, magának a kántornak a fia, akit látni nagyon szerettem volna, s no aztán a névnapozás finom étkei is megillettek volna engem, hiszen emberül dolgoztam egész nyáron.

Azon gondolkoztam hát, hogy miképpen hozhatnám magamat szóba.

Szerencsém volt, mert anyám észrevette nagy vágyamat, s a végső órában szólott atyámnak, mondván:

- Hadd lásson egy kicsi világot ő is.

- Tőlem láthat - engedett atyám.

Így történt, hogy ők nem ketten, hanem mi hárman indultunk el, úgy uzsonna tájban.

Kellemes időt kaptunk, de a nap melege már egy kicsit bölcös volt. A gyenge szélben csipke-felhők úsztak az égen, a bokrokon és a vadfákön csillámlottak a pirosuló levelek, s halkan zizzenve muzsikáltak a kukoricaszárak. Felérve a hegyre, iramló nyulat is láttunk három ízben; sas keringett simán a magasban, s néha egy-egy holló is elvonult a hallgatag, vén erdő fölött.

S mire mozdult volna az alkony, már meg is érkeztünk.

Mihály bácsiék szép tiszta házba vezettek minket, s nagy hálálkodás közben, hogy e napot is még egyszer s egészségben megérhettük, leültettek minket. Azt sem tudta Ámáli néni, a Mihály bácsi felesége, hogy mit csináljon, olyan kedves asszony volt. Barnapiros arcája szinte kigyúlt a szívélyességtől, s engem a fülem táján meg is simogatott, ellágyulva mondván, hogy milyen nagyra nőtem, pedig csak most valék kicsi legényke.

- Bizony! - mondta a gazda is. - Már jól meggondolnám, ha meg kéne küzdenem véle.

Anyám nevetett az én dicséretemre, s atyám pedig a leszálló őszi este ráamájában, komolyan hallgatott.

Így kezdett múlni az idő.

Virágos korsócskából pálinkát töltöttek, melyet ők főztek volt még a tavaly. Az első poharat felállva köszöntöttük a gazdára, s benne minden Mihályra, aki csak van égen és földön, s aztán, ideje érkezvén, Ámáli néni megterítette az asztalt.

Ettünk, s nőtt a kedv.

S midőn a lámpa fénye is, velünk tartván, kicsit illegetni kezdette magát, s atyám is könnyebben adta a szót, mint általában szokta volt, nagy bátran megemlítettem, hogy nekem egy osztályos társam is van ebben a faluban.

- Megkerítjük neked - mondta Mihály bácsi.

El is küldötte mindjárt a leánykáját, hogy Kálmán barátomat, a kántornak fiát szívesen látnák, s minél hamarább. Nem tudom, hogy a leányka mit mondott a kántori házban, de Kálmán hamarosan megérkezett. Ahogy engem meglátott, azt sem tudta hirtelen, hogy mit szóljon, mert nem szokta volt meg, hogy engem Diafálván lásson. Hamar hozzászózott azonban ehhez

is, s akkor kellemes vidámságba merültünk ketten, miközben külön nagyok is folytatták az ő másféle örömeiket, melynek futó patakjából csak az anyám nevetését s a Mihály bácsi tréfás szólásait hallottuk ki.

Igazán jól múlt az idő.

Egyszer aztán hát kopogtatnak az ajtón, s belép egy úrforma nadrágos ember. Igen barátságosan köszönt, s minden jót kívánva kezét fogott Mihály bácsival, s kezét még velünk is. Illedelmesen fogadták a háziak, de mégsem a legeslegnagyobb örömmel.

Hosszú és vékony nyaka volt ennek az úrforma embernek, s azon a nyakán kicsi madár feje, s a kicsi madár fején csak egy kicsi orra neki. A szeme hegyes volt és olyan eleven, hogy folytonosan futkosott.

- Ki ez a csúf ember? - súgtam a Kálmán fülébe.

- Kapdoska János - súgta vissza Kálmán.

- Milyen Kapdoska?

- Üzletes vállalkozó.

Ha ránéztünk Kapdoskára, nevtünk mind a ketten, s ha nem néztünk reá, már az sem igen segített.

- Mit mond a világ, Kapdoska úr? - kérdezte a gazda.

- Gázol a vérben.

- No!

Itt megakadván, többet nem beszéltek a háborúról, pedig Kapdoska úr még akart volna, úgy láttam. De az nagyobb bajt neki nem okozott, mert rögvést valami vállalkozását kezdte dicsérni, amivel a nyári cséplés idején sokat keresett, s mindjárt megkérdezte azt is, hogy valami haszonnal járó ügyet nem kellene-e eligazítani, mert ő ismeretes lévén a hivataloknál, azt nagyon szívesen megtenné. Látván, hogy üzletes dolgát nem mondja senki, bő szavakkal ismét névnapot kívánt, s menni készült.

Indulásra állott Kálmán is, a barátom.

Ejnye, gondoltam, míg a nagyok itt névnapoznak, a szép estében én elkísérhetném a barátomat. Szedtem is magam, de amíg az engedelmet a menésre elnyertem atyámtól, Kapdoska úr már kiment az ajtón. Ámáli néni a friss nyomára mutatott, s intelemmel szólott hozzánk:

- Aztán ügyeljete magatokra, mert Kapdoska úr nagy kovász!

Mondtuk, hogy ügyelünk s elindultunk.

Midőn a kapuhoz értünk, hát ott vár minket Kapdoska. S ha már így volt, a holdvilágos utcán együtt mendegéltünk tovább. Kapdoska úr menet közben is igen barátinak mutatta magát, mi azonban keveset szólottunk, s azt is vigyázattal. Egy korcsma előtt mégis megállított minket, s nagy kedvesen így szólt:

- Egy koccintásra legyen szerencsém!

Mivel igen jó kedvem volt, s hízelt az a gondolat is, hogy már korcsmába is mehetnék, kedvezően néztem Kálmánra, hogy vajon ő mit szól. Kálmánban sem aludt a jövő, mert odabújt a fülemhez, és titokban azt súgta nekem, hogy a korcsmárosnak nagyon szép leánya van, tizenhat éves!

- Hátha látni fogjuk - tette hozzá.

Hát bementünk.

Először olyan helyiségbe léptünk, ahol lámpa nem is égett. Valami világosság csak a következő szobából vetődött oda, a nyitott ajtón keresztül. Mire a két lábam ebben a derengésben el tudott igazodni, s kivehettem volna, hogy a korcsmáros bolti portékái lapulnak a helyiségben, Kapdoska úr már előre ment a másik szobába. Ahogy utána mi is beléptünk, hát nagy társaságot pillantottunk meg.

Derús békességben ültek ott az emberek.

Tizenketten is lehettek a nagy asztal mellett, mind férfiak, s láthatólag mind helybéli emberek. Kapdoska úr minket is beajánlott a békességes férfiaknak, mégpedig olyanformán, mintha mi az ő kedves gyámoltjai lennénk. Erre a jó emberek szíves fogadással maguk közé ültettek minket, maga Kapdoska pedig, aki láthatólag eléggé ismeretes volt ama emberekkel, az asztal fejéhez ügyeskedte magát.

- Hé, korcsmáros! - kiáltott is egyet mindjárt.

A kiáltásra megcsikordult oldalt egy ajtó, s a csikorgás után nagy darab félszemű ember jelent meg. Ahogy kidőlt a világra ez a nagy félszemű ember, én odasúgtam Kálmánnak:

- Ez lenne a lány?

- Az apja, te! - mondta Kálmán.

Nagy nevetésben voltunk, hogy a tizenhat éves lány helyett milyen ember bukkant a számunkra elő, s amíg ezt tettük, Kapdoska úr már két üveg bort rendelt, amiből aztán mindenkinek töltött. Míg a poharakba belé-belé vigyorogta a bort, egy-egy pillantással én is megnéztem a helybéli emberkoszorút. Valahányan voltak, mind derús és békességes szegény emberek voltak. Aki mellettem ült, a jobbik oldalamnál, egyedül csak az látszott világot jártabbnak, mint a többi, s ahogy későbben megtudtam, ezt jól is gondolám, mert az illető egy Fügedi nevű ember volt, hajdanában törzsörmeister. Aki pedig szemben ült velem, arra fogadni mertem volna, hogy kovács, mert a két erős karján az inge fel volt messze túrve, s az arcát a parázs tüze és a füst valósággal kicserezte.

Mondhatom, jól éreztem magam.

A beszéd is elindult, megvegyítve a mi ritka szavunkkal, bár még döcögtek ugyan a mondások, mert egyszer az egyik s máskor a másik igyekezett olyant szólani, hogy vidulni lehessen rajta. A fordulat azonban csak akkor következett el, amikor Fügedi, vagyis a hajdani őrmester, a háborút hozta szóba. Akkor ugyanis Kapdoska János mindjárt átvette Fügeditől a szót, s nagy tudakossággal arról kezdett beszélni, hogy micsoda változatos és találékony fegyverek vannak! Mert hát az emberek olyannak születtek, hogy háborút készítenek, s szükség nélkül is ölik egymást.

- Mi nem születtünk olyannak! - szólt oda a kovács.

- Nem is azért van a háború - füzte Fügedi is -, mintha úgy születtek volna, hanem azért inkább, mert némelyek azt hiszik, hogy ők találták fel a puskaport.

Látta mindenki, hogy Kapdoskára célzott Fügedi.

- Némelyek?! - kérdezte is hegyesen amaz.

- Eggyel többen! - felelt meg Fügedi.

Nevettünk mindnyájan, mert szinte láttuk, hogy a szavak élet miképpen feni Kapdoska úr, miközben fűgén topog az eszével. Alig is tudott veszteg ülni a helyén, ahol mindegyre emelgette magát, s közben a szeme villogva futkosott, mint akit bégyújtott egészen a puska-
por. Nem is törődött semmi egyébbel, hanem csak a puska-
porral, melyről beszélni kezdett szaporán. Egyre nagyobb szikrákat vetve, úgy mondta-mondta, hogy a puska-
port Kínában találták fel, mégpedig jóval Krisztus előtt. Kénből, faszénből és salétromból állítják elő, de azokat úgy kell összekeverni, hogy a salétrom minél több legyen benne, mert aztán annál gonoszabb a puska-
por. S már valósággal keverte is, ott előttünk; aztán négyszáz fokos hő-
ségben hevíteni kezdte, majd zúzó malomba vitte a keveréket, s bronz golyókkal porrá törte, s már préselte is irtóztató nagy nyomás alatt.

Megfeszültünk egészen a nagy izgalomtól.

- Bumm! - kiáltotta is akkor valaki.

Úgy megrázkódtunk valahányan, mintha a puska-
por fel is robbant volna abban a percben. Fügedi őrmester, azzal a hirtelen „bumm”-mal együtt, fel is ugrott a helyéről, s olyan nagy
indulatban volt, hogy kész lett volna háborúba menni rögvest.

Hát csak ezt akarta Kapdoska úr: ezt a szikrázó hevületet, s ezt a forró füstöt. Mert a
hevületben könnyű egymásnak ugrasztani az embereket, s a füstben is könnyű elrejtetni minden
rontó szándékot.

- Üljön csak le! - mondta Fügedinek.

- Mért üljek le? - borzolódott Fügedi.

- Azért, hogy üljön le!

- Maga volt a tüzér, vagy én?!

Kapdoska János kinyújtotta a karját, s a lapos tenyerével alább-alább szállva a levegőben, úgy
intette kisebbre Fügedit.

- Üljön csak le! - mondta ismét fölényesen. - Ez nem titkos gyűlés!

Összehúzott szemmel kérdezte Fügedi:

- Micsoda titkos gyűlésről beszél maga?!

- Nono... - mondta Kapdoska úr. - Tudok én mindent, amíg van egy kovácmester is a
barátaim között.

- Tőlem tudja?! - álmélkodott a kovács.

- Ejh, beh gyenge az a memóriája.

- Én nem is beszéltem magával, uram!

- Nem?! - csavarta tovább Kapdoska. - Hát annak a gyűlésbeli cséplőgépnak én akarok az ura
lenni vagy maga? No, most is tagadja?!

Egymásra néztek az emberek.

Igen, mert mostanában csakugyan tárgyalgatták, hogy vegyen a falu közönsben egy cséplőgépet,
hadd szorítanak ki azzal Kapdoska urat, aki a maga tüzes gépével minden esztendőben
megkopsztja őket.

A Fügedi szeme különösen szúrós volt, ahogy a kovácsra nézett.

- Te árultad el? - kérdezte.

- Egy szót sem szóltam! - mondta a kovács.

- Éppen az ellenségnek!

- Mondom, hogy egy szót sem szóltam.

Kapdoska János kacagni kezdett, mint az ördög; de kacagás közben csak arra gondolt, hogy most, most kell szorítani a dolgot, amikor félig elmerült már a kovács, s amikor ő egyenes utat vett arra, hogy a községi cséplőgépet elgázolhassa.

- Igen-nem; igen-nem... - mondogatta közben vigyorogva.

Fügedi, mint akinek a szájába adják a szót, nagy indulattal kiáltott rá a kovácsra:

- Igen?

- Nem! - mondta a kovács.

- Igen?!

- Nem!!

Egy darabig így kiabáltak, Fügedi őrmester és a kovács. S ahogy pattogta az egyik az „igent” s a másik rá folyton a „nemet”, Kapdoska úr csak kacarászott gonoszul, s még a két karjával is biztatta mind a kettőt, hogy csak rajta, s jobban, jobban! S addig szorította őket, s azok is egymást, amíg Fügedi egy üveget odavágott a kovácshoz. No de, erre felugrott a kovács is, s fél mi is valahányan. Az asztal is feldőlt nyomban, az üvegekkel együtt, s már olyan verekedésben voltak a férfiak, hogy még a lámpa is tántorgott a fejünk fölött. Emitt megroppant valami, s amott recsegett minden.

Aztán a kovács felbődült, és elterült véresen a földön.

Egyszerre csend lett.

S akkor az oldal-ajtó mögül, ahol nyilván hallgatózott, kilépett a félszemű korcsmáros. Azzal az egy szemével végignézett a nagy romláson, aztán odament a kovácshoz, aki vérében feküdt a földön.

- Még él! - mondta.

Hát igen, még élt.

Az emberek törötten buzgólkodtak fölötte, hogy miképpen segíthetnének; Fügedi pedig, az ajtónak borulva, darabosan sírt.

- Miképpen történt? - kérdezte a korcsmáros.

- Egymásnak ugrasztotta őket, vádolván a kovácsot - mondta valaki.

- Kapdoska?

- Ühüm.

- S mivel vádolta volna?

- A cséplőgép dolgában, hogy tőle tudná a titkot.

Hümmögött a korcsmáros, majd a kovács mellé térdelt, úgy gyámolgatta. Közben nehéz lélekkel nagyokat nyögött, s végre két nyögés között kihullott belőle a szó:

- Nem tőle tudta meg.

- Hát?

- Tőlem.

Kimondván a szót, felállott ismét, és úgy nézett körül mintha Kapdoska Jánost kereste volna.

- Elment? - kérdezte.

Nem szólott senki, csak a szemek ügyelgettek kereken a döbbenetben. De bizony, már hiába.

Gyengülő fényel bólogatott a lámpa, miközben nekem is forró homály úszkált a szemem előtt. Fátyolos maradt az is előttem, hogy a Mihály bácsi házába miképpen kerültem vissza. Csak arra emlékezem, hogy másnap reggel, amidőn mendegéltünk hazafelé, a nap is elszomorodva ragyogott az őszi mezőkön. S úgy tetszett nekem folyton, mintha előttem, atyámon és anyámon kívül, még mendegélt volna valaki, a megszorodott őszi fényben.

S ment is, maga az intelem, kiszállva e történetből.

EGY LÉGY

Úgy tanultuk, de másrészt tapasztaljuk is, hogy az ember értelmes és társas lény. Mivel ebben a felfogásban, tekintet nélkül a bőr színére és az elme csiszoltságára, mindnyájan egyek vagyunk, be is kellene tartanunk egy üdvös kívánalmat. Nevezetesen azt a kívánalmat, hogy senki felebarátunk gondját-baját kellő ok nélkül ne szaporítsuk. Ez a nemes viselkedés, legelőször is, azzal a megtartóztatással jár, hogy rossz hírbe nem keverünk senkit; sőt a kíméletlen bolygatást s még az ártalmat is elhallgatjuk, ha nem a közüdvösséget, hanem csak minket érint a bolygatás, avagy az ártalom.

Tiszta lelkekre mondhatom, hogy én ennek a kívánalomnak, egyébként bármennyire esendő vagyok is, mindig eleget tettem. Sőt azt a kört, amelyen belül ezt a viselkedést valamikor kívánatosnak tartottam, idők folyamán még tágítottam is. Ennek oka az a felismerés volt, hogy nemcsak az emberekkel élünk egymásra szorultságban, hanem a különböző állatokkal is. Ha pedig ez így van, akkor természetes és igazságos, hogy a nemes viselkedés ne csak az emberi lények körében legyen honos, hanem legyenek annak élvezői maguk az állatok is.

Azt hiszem, ez helyes.

Bennem legalább semmi kétség nincs aziránt, hogy az eszmét tekintve kívánatos és helyes úton járok. Ez a hitem nagyobb törést nem is szenvedett soha, bár meg kell mondanom, hogy valahányszor megharapott egy kutya, vagy irgalom nélkül megcsipdestek a szúnyogok, magam előtt is védenem kellett az eszmét, és nagy türelemmel ápolgatnom tovább.

De nagyobb baj, egészen az elmúlt ős farkáig, sohasem történt.

De akkor, november első hetében, egy légy megrendítette bennem a hitet. Ide s tova már hatodik hete ennek, de az izgalom és a megrendülés, ami az említett léggel kapcsolatos, ma is oly kínzó és eleven bennem, hogy példa nélkül áll. Sőt talán kínzóbb és elevenebb, mint az esemény idejében volt, s mivel attól kell tartanom, hogy idő elteltével lelki válságba sodorhat, sőt az egészségemet is megbomlaszthatja, valamit sürgősen tennem kell.

De mit?!

Mondjam el talán egy tudósnek, ha van olyan tudós, aki az emberi lelket és az állatok világát egyformán jól ismeri? Hosszú utazásban keressek enyhülést, a mai körülmények között? Tárjam ki lelkemet egy papnak, arra gondolván, hogy a pap mindenre tud valami szentenciát?

Nem!

Legjobb lesz, ha férfiasan szembe nézek a dologgal, ahogy máskor is tettem, valahányszor kivezető utat kerestem a bonyodalmak közül, vagy világosságra vágyakoztam a gomolygó ködökből. Hát igen, legjobb lesz, ha szembe nézek ezzel a léggel; vagyis ha megírom azt a felbolygató eseményt, amelynek egy légy a hőse. Nem könnyű dolog ez, mert egy efféle rejtélyes eseményt jól megírni is bajos dolog, de másrészt, mivel a légyről nem mondok hízelgő dolgot, csorbát ejtek azon a nemes viselkedésen is, amelyet, ahogy mondám, mindig kívánatosnak tartottam.

De hát nem tehetek másképpen.

S ha tehetnék, akkor is egyedül ez volna helyes, mert lám, mihelyt kimondtam, hogy a megírás mellett döntök, máris könnyebbnek érzem a lelkemet. Erő és világosság gyülekezik az agyamba. S ez áldott szerencse, mert így a történet minden mozzanatára emlékezni tudok. Még

arra is, hogy derült őszi idő volt azon a napon, s újhordja az éjszakának. Nagyjából békeségben múlt el a napom, s este az ágyban, szokásom szerint, olvasásba merültem. Vártam is ezt az elcsendesült időt, mert a könyv, melynek az olvasását már a megelőző napon elkezdtem, nagy izgalomban tartott. Mohón bújtam hát a csillagos ég titkaiba, mert arról szólt a könyv, s éppen a Napról, a mi egünk tűzkirályáról olvastam. Még a mondatra is emlékszem, melynek néma hangzata alatt kezdetét vette a történet. Mert a mondat ez volt: „Amint behatoltunk a Nap belsejébe, és forró tüze teljesen körülvett, hőmérőnk rohamosan szaladt felfelé; nemsokára elérte a millió fokot s most, a Nap középpontjában, negyven millió fokot mutat.”

S abban a pillantásban, a mondat utáni ponttal együtt, a két szemem közé röppent egy légy. Nem tudom, hogy honnan jöhetett oly egyszerre s minden előzetes zümmetés nélkül, s ha már jött, miért annyira vakon és hevesen. De hát jött, s úgy nekiütődött a homlokom csontjának, hogy csak szédelegve tudott tovább evezni valahogy. Okos volt azonban, mert okulván a hevesség veszélyén, néhány mondat után óvatos zümmögéssel ereszkedett irányomba vissza. A csendes fényben körülrongta szépen a fejemet és a vállam környékét, majd rászállott a könyv nagy fehér lapjára, ahol kereső bolyongással sétálni kezdett.

Nem bántottam.

De hát hamarosan fordítanom kellett volna a könyvben, s légy uram még ott sétált javában. Mit csináljak? Nem volt ez könnyű kérdés, mert hiszen ősz volt, az ő idejének végső napjai. Maga az élet szelleme, melynek mindnyájan gyermekei vagyunk, az a nagy szellem esdeklett érte.

- Kérlek, menj el innen! - mondtam neki.

Türelmesen vártam, a könyvet sem mozdítottam, magam sem mozdultam. A nemes viselkedés szabálya szerint. Figyeltem, hogy miképpen és merre sétál, de sohasem okszerűen választott utat, hanem csatangolt inkább. Néha nekiiramodott, majd a két első lábát előre rezgette, a másik négyel pedig biztonságosan terpeszkedett. Mohón szimatolt, és meg-megkefélte a betűket, miközben lüktettek az ízei és fénylett a két hatalmas szeme, amelyek ellepték a fejét, és összeérték a homlokán. Igen, egészen összeért a két szeme, amiből megbizonyosodtam, hogy nem vénasszony a legyek között, hanem büszke férfiú.

- Menj el! - szóltam megint.

Biztattam azzal is, hogy ártalmas talán a festék, majd rémítettem a Nap rettenetes hőfokával, de légy uram ügyet sem vetett reám, sőt hízelgő mutatványokat végzett, és törleszkedett, mintha rá akart volna bírni engem, hogy télen által eb helyett őt tartsam a lakásban.

Végre megelégettem a dolgot és kíméletesen, lassan fordítottam a könyvben, Akkor sem röppent el mindjárt, gondolván magában bizonyára, hogy ő nem akárki, hanem szárnyaló légy, okos és csodás teremtmény, kinek szolgálatára állanom kötelesség. Végre azonban, mikor a könyv lapja már meredeken hajlott volna balra, hát akkor duzzogva tovaröppent.

Nyilván meg is haragudott reám, mert azon az este nem jött vissza. Reggel sem láttam sehol, bár ügyelgettem a lakás minden részében; keresgéltem, mert hiszen ilyen magabiztos, sőt mármár pökhendi legyet mulatság is látni. Mivel azonban nem akadtam rá, egyéb dolgom után láttam. S bizony el is felejtettem őt. Csak délután jutott ismét eszembe, bár nem az ő érdeme folytán, hanem egy látogatás kapcsán. Olyan ismerősöm látogatott meg, aki naponkint szeret a korral haladni, s látván fekvő helyem mellett az esti könyvet, magabiztosan rálegyintett, hogy a Jeans világelmélete ma már maradi elmélet. Nekem bizony válasz helyett a légy jutott eszembe, s bármilyen különösen hangzik is, némi türelmetlenséggel vártam a vendég távozását s az esti lefekvés idejét.

Nem is csalódtam.

Néhány perc múlva ugyanis, ahogy a könyvet ismét olvasni kezdtem, légy uram megjelent. Valahonnét a fejem mögül zümmögött elő, az ablakos ajtó felől, mely az utcára szolgál. Egy ideig a fejem fölött keringett, de látván, hogy a tegnapi könyvet olvasom, melynek a lapját alóla elfordítottam volt, büntetésre határozta magát. Vagyis nem a könyv lapjára szállott, hanem a kezemre, mellyel a fordítást végeztem. Kis ideig dölyfösen futkorászott a kezem hátán és az ujjam felszigetén, majd az ujjam völgyében megállt, és valósággal toporzékolni kezdett. A rezgettyűi remegtek, és a csápját vadul forgatta, miközben pengette valósággal a szőrből való sarkantyúját, s járatta ki-be szívó fegyverét.

Aztán mintha tüvel szúrtak volna meg, hirtelen úgy megcsípett. Érezte azonban, hogy túlment a határon, mert rögtön elrepült. S ezt jól is tette, mert hirtelen indulatomban, bármennyire is béketűrő vagyok, gorombán riasztottam volna el. Így azonban, hogy gyáván elmenekült, mindjárt megbocsátottam neki, mert hiszen nem tehetett róla, hogy légynek született. Ilyen nemes érzületben vártam, hogy mi lesz. Hát ismét visszajött, de már nem merészkedett elevenre szállani, hanem kérkedve a könyvet kerülgette, s majd némi megvetéssel is a szerző iránt, mert hosszas körözés után nem a könyv lapján pihent meg, hanem a falon.

- Hüh, ennek véleménye van! - gondoltam magamban.

Hamar egy másik könyvet vettem a kezembe, régi nagy költő verses könyvét, hátha az jobban megfelelné az ő ízlésének. Hanem a költővel semmi sikert nem arattam, mert légy uram meg sem mozdította a szárnyát. Hát jól van, véltem magamban, ismerem én az emberek között is oly derék egyéneket, akik a verset nem nagyon szeretik. Letettem hát a verses könyvet, és egy barátom regényét vettem a kezembe, mert a történetek után valószínűnek tetszett előttem, hogy légy uram a regényt fogja kedvelni. Fel is röppent mindjárt a falról, de a várakozásom nem egészen teljesült, mert egyenesen a könyv felé repült ugyan a légy, de nem az írásra szállott, hanem csak a könyv táblájának az ormára. Ott az ormon elmélyedve gondolkozott egy ideig, majd elszállt a könyv lapja fölött, és a fejem mögött eltűnt.

Másnap, mely az ismeretségünk harmadik napja volt, már nemcsak számtalanszor gondoltam a légyre, hanem lelkiismeretesen készültem is az esti találkozásra. Mint Noé valamikor az állatok közül, én is úgy válogattam a könyvtáram könyvei és az újságjaim közül. Minden fajtából egyet-egyed, hogy a vers és a regény, a tudomány és a kritika, a régi és az új, nemkülönben a változó világnézetek művei mind kéznél legyenek este.

Tudni akartam, hogy mi a légy véleménye.

Egy kis asztalkára mind halomba raktam a kiválasztott könyveket, és a különböző hírlapoknak is egy-egy számát. Az asztalkát oda állítottam a fekvő helyem mellé, hogy a kezem ügyébe essék az emberi elme változatos terméke. Aztán lefeküdtem és vártam.

Tudtam, hogy jönnie kell.

S nemsokára meg is érkezett a légy. Ismét onnét jött, valami rejtekből, a fejem mögül. Egy népköltési gyűjteményt tartottam a kezemben, mert arra számítottam, hogy az efféle talán leginkább fogja kedvelni a légy. De hamarosan csalódnom kellett, mert a könyvnek még a közelébe sem akart repülni. Így jártam jóformán a többiekkel is, kivéve az Aristoteles „Ethika” című könyvét, amelynek lapjára egyetlen pillanatra rászállt a légy, s kivéve még a Catallus összes költeményeinek kötetét, melynek hetvenegyedik versén, bár ama vers az Aristoteles szellemétől nagyon messze esik, kis ideig szintén időzött.

A hírlapokat még említenem sem érdemes, mert kezembe akarván venni közülük az elsőt, a légy búcsút mondott nekem és eltűnt.

Már nemcsak kérkedőnek és szemtelennek tartottam őt, hanem haszontalan teremtménynek is. Némi bosszankodással gondoltam végig a kettőnk háromnapos ismeretségét, s bizony a szemem elszomorodva időzött a fehér falon, amikor ottan egy pókot pillantottam meg. Hirtelen olyan érzés villant meg bennem, amiben félelem is volt, de valami furcsa megnyugvás is. Egy ideig bizonytalankodva néztem a pókot, hirtelen borzongásomban talán meg is akartam ölni, de aztán legyőztem magamban az indulatot, és azt gondoltam bölcsen, hogy aki nem tud pókot teremteni, az ne ölje meg a pókot.

Elfordultam hát tőle, a másik oldalamra, s nemsokára el is aludtam. S úgy látszik, hogy nem cselekedtem helytelenül, mert reggel könnyű szívvel, vidáman ébredtem. Szokásom szerint mindjárt odamentem az üveges ajtóhoz, ami az utca felé szolgál, s rátettem a kezemet a kilincsre, hogy kinyissam az ajtót. S amint éppen kinyitottam, hát az ajtó sarkánál valami fekete pont szúrta meg a szememet. Közelebb hajoltam, hogy jobban meg tudjam nézni.

Egy kis pókháló volt, közepében a léggel.

El kellett pusztulnia, mert nem lévén véleménye, fölösleges volt a világon.

VILÁGLÓ ÉJSZAKA

Erjed a világ.

Csak a magban, tavasz jöttén, csupán abban feszülhet úgy a csend, mint ahogy erjedve feszül a tavaszi fennsík fölött. A madarak is, melyik-melyik a maga módján, megbújva várakoznak a rengetegben; s nem orozkodnak, örökös szimattal és a lét vastag reményével, a négylábás állatok sem.

Erjed a világ, feszül a csend.

Csak a Küküllő vize zúg, valahol távol. Eső nélkül is, úgy hallik, meggyújtotta tavaszi vizét. Szilaj módon és zuhogva szól, de erdőn által megcsappan bezzeg a hatalma, mert azok a zsenge levelek annyira megszűrik a hangját, hogy a fennsíkra már csak úgy érkezik, mintha dúsgazdag tavaszi pára zengene-zungana csupán.

Két hegyes fülével a kutya is meríti a távoli zajt. A fejét jobbra s majd balra dönti puhán, s a fényes szemével meg-megfúrja mélyen az erdőt. Így merengeti sokáig a vízi neszt.

- Mit figyelsz, Csutak? - szól a gazda.

Mintha a folyó nem is zúgna már, úgy hagyja cserben a kutya a távoli zajt. Örömeiben még a szőre is szinte megpendül az emberi szóra. Serényen topog egy-két pillanatig, majd nyösszent is néhányat, mintha lényét és a hűségét szívrepedésig is szívesen fokozná. Aztán csillogó szemekkel tapad a gazdájára és vár.

Buzgalmában szinte ketyeg is, mint a felhúzott óra.

Belül jár, kívül vár.

Valóban olyan, mint egy meleg csutak. A feje kurta, teste tömzsi. Az első lába mögött fekete szalag keríti és a farka töve is fekete, mintha a természet szőrből hámot rakott volna reá. Különben fehér a gyapja, vagyis fehér volna, ha télen a füst meg nem fogta volna.

Hát hiába állok?! - gondolja magában.

Ismét nyösszent egyet, szemrehányó hangon.

- Mit akarsz, no? - kérdi Benke.

Mert hát ő a gazdája, Külü Benke. Aki ott ül, bent abban a könnyű építményben, aminek csak három oldala van, de tisztességes teteje. Az oldalakat deszkából eresztette össze Benke, a tetőt zszindellyel fődte. Új épület ez a semmiség, ha ugyan a lepke is állat. Oly friss benne a deszka s a tetején a zszindely, hogy még javában árasztja a fenyőfa illatát. De műhelynek megjárja, mint virágnak a vadvirág.

Ott ül Külü Benke, az ács.

De nemcsak ács, ámbár elegendő és fényes mesterség az is, amióta szent József üzte. Hanem azóta, sokat haladván a világ, Benke is túlment a názáreti ácson, mert mesterel ő mindent, amit csak megenged a fa. Csinál vízfordó kártyát és változatos kádat, dézsát és bármekkora csebre, kászut nemkülönbén és sulykolófát, valamint teknőt és rengő-ringó bölcsőt legszívesebben.

Jelenleg zszindelyen munkálkodik.

Ott ül nagy buzgalomban, a kézvonókkal és a hornyoló szerszámokkal, ott ül a sátoros műhelyben. A hátát és a két oldalát, bármi háborítás ellen, vajszínű deszkafal védi. A hajlék arca azonban, napnyugat felé, szabadon tekint a láz rengeteg mezejére. Végig a nagy mezőn, melynek a tüköre csak sóhajtja imitt-amott a domborulatot, sarjad már mindenütt a tavaszi fű. Zsenge még ugyan a füvecske, és a föld friss teje is nagyon halványítja zöldjét, de a lehet-fűszálakon már a világ ereje lengedezik.

A kutya vár.

Még a türelme szilárd; sőt ahogy nézi a szorgos gazdát, van bölcsesség is abban. Nemkülönböztetés okosság, hogy a drága időt, ha már várnia kell, ne töltsen hasztalanul. Ajh, de ily viszonzatlan órában mit tehet egy kutya?! Nézi a nagy mesteri gazdát, hogy a királyi rajzot, melyet hűségesebben hordoz róla, vajon nem kéne-e megigazítani itt-ott valamicskét. Nézi hát azt a nagy gyapjút a fején, mely nem füstös-fehér, mint az övé; s nincs benne még mindig semmi fekete folt avagy hajló vonulat, hanem mogyorószínű bors gyapjúbokor. A homloka csontos, mintha kisdudát sziklát takarna a barna bőr; a szemöldöke egy-egy ledöntött búzakalász; s kis asztalgoska koszorúja amott a bajusz, szél hozta talán valahonnét, s az orra alá leszállt. Az álla cserfából van nyilván faragva, de oldalt egy-egy forgácsot még le lehetett volna venni belőle, s meg is gyalulni gondosabban. S a nyaka ugyancsak nagyolva van!

- Olyan, amilyen - mondja magában a kutya.

Benke pedig, mialatt így szemléli őt a kutya, nagy buzgalommal szabja és vonja, hornyolja és formálja a zsendelyeket. Halomba gyűlve százával fekszenek már, s nem is ő maga valahány, hanem inkább a másik, olyan egyformák rengetegen. S gyűlnek most is egyre, mialatt a percek ámulva vonulnak az idő háta mögé; csak a forgácsok nyújtózkodnak, némelyik susogva is halkán, vagy szinte hegedülve, mint álmában a sáska.

A kutya vár.

Meg-megrezzenek a hátsó lábaiban az inak, jelezve a szívnek, hogy jó-jó, belébódultál a hűségbe ugyan, de a türelemnek is van egyszer határa! Vetne legalább egy pillantást oda, de nem vet. Csak izeg-mozog, és hajladozik folyton, rakja egymásra a zsendelyt és szaporítja a forgácsot, ami úgyszólván tömegtelen, és illatot is áraszt. Vagy nézne ki, nagy néha bár, tekintene ki a zsendülő mezőbe, melynek az ölén, mint egy árva gomba, ott áll a ház. Nem olyan háromfartályos ház, mint ez a deszkasátor, hanem jó meleg és ételszagú ház. S benne, mint egy csokros violaszál, a kedvesség meleg szellőjében ott lengedezik az asszony; s ejh, leng ott a tűz fölött a kormos üst, amelyben eddig, bizonyísten, meg is főtt már az ebéd!

Nagy eréllyel vakkant egyet a kutya.

- No, mi az? - szól oda Benke.

Tapodja Csutak a szegény zsenge fűvet, s mintha intene is a ház felé hátra; hát igen, integet is ő valójában, de el a gazdától hátrafordulni nem mer, mert a szivárvány, mely a fukar gazda szavában végre félragyogott, könnyen elszakadna. Márpedig annak, egye meg a macska, nem szabad most elszakadni. Inkább a szemével is fogja őt minduntalan, minek folytán nem tehet többet, csak apró mozdulatokkal mintha integetne hátrafelé.

De hát bárki okos érthet ebből.

Fel is áll Külü Benke a munka mellől, s odaszól Csutaknak:

- Jól van, no.

Olyan a hangja, mintha egy meleg cipócskát, az öröm színére sülve, bukkantott volna elő a mesebeli kemencéből. Nyöszörög is Csutak, boldogan mértéket veszítve, hogy no most, most megyünk a déli lakomára. Pedig ki tudja! Lehet, hogy nem is akar jönni a gazda, csak mondott valamit, hogy mondjon. Mert bizony, ezek a nyughatatlan emberi lények vajmi gyakran csak odavetnek egy üres szót a szegény kutyának.

Leveri Benke magáról a forgácsot, és kilép a sátor alól.

- Bocsánat! - mondja Csutak.

Vagyis a földig alázza tömzsi fejét, s úgy bánja nyöszörögve, hogy egy gyenge és éhes percben így meg tudott a hite ingani. A fejével töredelmet beszél, de a hangja örömfelhőbe gyűl, mely egyre bodrosodva száll fölfelé, akár az Ábel áhítaton füstje. Száll bodrosan, s hogy minél könnyebben szállhasson, evez is neki a farkával szaporán.

Már ott mennek a sarjadó mezőben.

De egyszerre Benke megáll, a csuda tudja, miért. Bogarat látott talán, vagy a téli ínség után hírmondó egérivadékot. Ó, dehogy! Éppen ellenkező módon, vagyis felnéz a bolondos tavaszi égre, amelyen ide-oda úszkálnak a felhők. Hát ez mi dolog, hiszen még reggel hibátlan kékségben tündökölt a nagy ég! Ártatlan ragyogással esküdött szinte, hogy felhővel nem cimborál; sőt délelőtt is, ha a munka mellől ki tudott vetni egy-egy félpillantást, még akkor is a boltozat szeplőtelen volt. Most pedig, lám csak, minden égtáj felől bukkadoznak a felhők. Apró darabokban mutatkoznak ugyan, mintha a mennyei nagy gazdának a gyapjút nem gondos ügyelettel terítették volna széjjel, hanem szeles indulattal darabokra tépve. És hát vegyesen is szaggatták, vagyis a hamuszürkét együvé a fehérrel s a mogorva szürkét a kékkel.

Suhanva úsznak odafenn.

- Valami lesz - mondja Benke.

A kutya megnézi a gyenge füvet, s majd a gazdára tekint, mintha mondaná, hogy lesz-lesz, de most menjünk. Külü gazda azonban nem mozdul, hanem a felhők után szemreveszi az ég alatti világot is. A keleti tájon erdőt lát mindenütt, véghetetlen terjedésben; s a reménység vidor zöldje, végig az erdők tengerében, már bizakodva viaskodik a zord feketével. Északon pedig, ahol ritkafás és inkább füves hegyek terengnek, onnét a zöld már kiabál is harsányan az erdők felé, hogy hé, ne olyan lomhán. A nyugati részen, amott a messzeségben, falu tarkállik egy nagy hegy oldalában; dél felé pedig a föld elmerül a szemhatáron, s csak a lebegő világ hunyorog ott a fény nyughatatlan foltjaiban.

- Menjünk már! - néz Benkére a kutya.

S mivel a gazda nem mozdul rögtön, legyint a farkával, hogy leveszi róla a gondját. Aztán előremegy egyedül. Hanem lassan megy, forgatva magában csont módjára a gondolatot, hogy vajon nem kéne-e hátrafordulni mégis. De nem tekint viasza, csupán a fülét lapítja, hogy mozdul-e hátul a gazda.

S hallj oda, mozdul!

- Várj, te Csutak! - szól is.

Szívesen megáll a kutya; s majd együtt indulván tovább, örömeiben viharzik valósággal a farka. De lám, hirtelen ismét elszakad benne a rugó, mert váratlanul megint csak megáll a gazda. Feszülten figyel, és a szemével is nagyon keresgél. A hang fészket kutatja nyilván, a különös hangét, mely egy kicsit a távoli folyó megszűrt zengéséhez is hasonlít, de igen a messze repülő szarvasbogarak szüntelen dalához is.

- Mi lehet?! - hunyorog Benke.

Éles két szemével már ott jár a magasban, s ahogy a bolondos tavaszi eget vizsgálja tüzetesen, hát egyszer észreveszi, hogy a felhők útján meg-megvillanó gépmadarak úsznak, ezüst fénnel suhannak át a felhődarabokon, s a déli nap sugara néha szikrázva villog a szárnyukon.

Ha jól látja, kilenc van; s keletről nyugatra szállnak.

Elkomolyodik Külü Benke.

- No, gyere! - szól a kutyának.

Megindulnak ismét. Csutak változatlanul örülne, ha ugyan volna kinek. De látván a részvétlenséget, csak nézi-figyeli a gazdát, aki nagy dolgot láthatott az előbb, valahol odafönt a bolondos tavaszi égen, mert hiszen, lám csak, komor arccal és szegett fejjel igyekeznek a ház felé. S ni csak, döccen is a bal lábára, de nagyon! Igaz ugyan, hogy máskor is enyhe csorbával jár, de most a bal lába fölött minden lépésnél mélyre meríti magát.

Nagyon sántít Külü Benke.

Bár nem látja a kutyán kívül senki, a hibás lábnak megadja bőven a tiszteletet. Amit bizony meg is érdemel a láb, mert hiszen egyedül annak köszönheti, hogy idáig kimaradt a háborúból. Itt a hegyi néptelenségben el-elfelejteti ugyan, hogy alkalmatlan mivoltát nagy és szüntelen büllénésekkel hirdesse, de jó lesz észbe kapni és minél jobban sántítani. Mert lám, a háborúnak még alig sincsen vége, hiszen csatasorban szállnak a gépmadarak!

Szinte nyomorék Benke.

De azért elég jól haladnak a ház felé, melynek a tetején meg-megfuvintja a szellő a szálló füstöt. Benke magába merülve a háborún gondolkodik, mely a németek tüzes gőze nyomán már öt éve dúlja a világot. A kutya néha előre pillant, szinte harapva egy-egy darabot a távolságból; leginkább azonban a gazdát nézi, ingatva szemét a billenések szerint.

Egyre közelítenek.

Mosott ruha szárad a ház előtt, a kötél meghuppanva nyújtózik alatta. Bár a felhők nem nyughatnak, itt alatt, mint a fű, oly zsenge a szél, mert hiszen meg sem lebbenti a terített ruhát. A csupokat és a hasas fazekakat, melyek az ágasfán fityegnek, azokat sem tudja még hangra bírni, pedig a fazék odvában szeret susogni és füttyörészni a szél. A csirkék elhullott pihetollai is nyugton hevernek; csak a fűrge napsugár sétálgat, a futó felhők játéka szerint, az egyetlen malac vályúján.

Semmi zaj vagy mozgás nem hallik a házból.

Úgy fekszik a gyengezöld mezőben, mint egy óriási tarkabarka madártojás.

- Aniska! - szól előre Benke.

Nem felel senki.

A kutya előrefut, és a nyitott ajtón keresztül beugrik a házba. De egy pillantás alatt már meg is fordul, s válasz gyanánt a gazdára függeszti szemét a küszöb mellől. Benkében megrezzennek az idegszálak, és a szíve baljósra dobban. Megfelejteti rögtön a háborút, s mintha nem is sántikálva jött volna végig a mezőn, oly fűgén és alkalmas lábakkal siet a házba. Ahogy betoppan a küszöbön, felderül mindjárt az arca; mintha mézbe cseppent volna.

Az asszony ott fekszik az ágyon.

A ruhája illendően takarja ifjú alakját, mely gyengének ugyan, de kecsesnek látszik, ámbár a hasa igen domborodva, majdnem kérkedve uralkodik rajta. Aranyló barna haja is a rend hullámaiban omlik el a fehér nappali párnácskán, melynek a szélén három zöld vonal fut játékosan körbe. Sápadt barna arcáján, mint párjával a bűvös hold, bársonyos fényben tündöklök a két szem; a kezében pedig egy leveles ágat tart, melyen fürtös fehér virágok bólogatnak.

- Nehezen vagy? - kérdi Benke.

- Véle jár - mondja halk szóval az asszony.

Hát igen, gondolja Benke, nem könnyű az asszonynak sem; különösen ilyen előrehaladott állapotban. Uralkodik benne a gyermek, szedi minden jóból a vámot, a vérből és minden tápláló nedvekből, ami csak van a fiatal asszonyi testben. Ennek folytán gyengeség lepi el a bimbózó anyát, a sanyargatás és az öröm ütközik benne. Dúlja a természet törvénye, mint a gyümölcs a zsenge fát.

Csoda is, hogy bírja.

A kutya buzgón áll ottan, és sürgetően néz, egyszer a gazdára s máskor az asszonyára, hogy mi lesz, késő van már!

- Megkészült az ebéd? - kérdi Benke.

- Azt hiszem - szól Aniska alig.

Odamegy Benke a szabad tűzhelyhez, mely kicsi és takaros. A folyó partján ő válogatta hozzá a követ, és az értelem sugallata szerint azokból ő mesterkedte itt össze. Igaz, a tűzhely oldalába a két ágas vasrudat a kovács csinálta, a kereszt vasrudat és az üstöcske kampóját is a kovács, de hát élni kell annak is, ha már ilyen mesterséget választott.

- No, lássuk! - mondja.

Megszítja a gazdag parazsat, majd belenéz az üstöcskébe, és egy fakanállal meg is kavargatja benne a húst, mely a levében meg-megbuggyan, mintha sok apró csókot küldene az éhezőknek.

- Ajh, milyen szaga van! - száll el a Benke szájáról a szó, mint egy fohász.

Aztán körülnéz.

A parázs füstpárája a tető felé száll illedelmesen, a meleg lustán lebegve sétál a szobában, és a nyúlhús szaga, mint az illatok vezére, eluralkodva lovagol a meleg hátán.

- Együnk, Aniska! - mondja Benke.

Az asszony felül a széles heverőágyon, melyet haloványsárga cserge takar. Látszik, nehezőre esik ennyi mozdulat is, de a lélek erejére támaszkodva, ültéből is feláll. Ahogy lépne azonban, a görcs villáma keresztülfut rajta. Összezsugorodik rögtön, és puha óvatossággal visszakereszkezik a heverőágyra.

- Egyetek! - csak ennyit szól.

Betakargatja Benke az asszonyt, majd a homlokát és az arcát, mint valami isteni művet, megsimogatja. Szóval is kedveskedik neki, s bár a szíve hő igyekezettel csiszolja a hangját, göröngyösen bukkan belőle a szó. De a gyöngédség munkájában sokat segít a kutya, aki ugyancsak ott áll, s mint a hab, oly puha hangokon nyöszörög.

- Egyetek! - szól ismét az asszony.

- Neked hozzak egy tányérocskán? - kérdi Benke.

Aniska gyors mozdulattal inti, hogy nem. Aztán az arca előtt legyezni kezd a leveles ággal, mintha a hús szagát akarná a lélegzet útjából elűzni; s bizonyos, hogy azt is akarja, mert fürge szippantásokkal a fehér virág illatát kívánja inkább.

Hát ilyen az élet.

Kiviszi Benke az asztalt a ház elé, arra ráhordja, ami nagyjából szükségesnek látszik; aztán leakasztja a kicsi üstöt is, és hozzálát a délebédhez. A kutya is földre ül a lába mellett, és sóvárogva vár. Csak kóstolóból eszik egy-két falatot Benke, már a tisztesség arra ösztökéli, hogy a kutyának vessen valamit. Becsület dolga valóban, hogy ha nem is első, de most egyenlő élvező legyen Csutak, mert bizony ezt a nyuszi állatot ő fogta tegnap. Kopott volt szegény és igen-igen ösztövé, mint tavasszal lenni szoktak az efféle szabad állatok. De akármilyen fukarul szolgál is, a kutyának lehet köszönni.

Az egyik combját oda is veti Csutaknak.

Igyekezettel folyik a szerencsés lakoma; Benke lankadatlan szorgalommal szopogatja a csontokat, s táplálkozik a mártással; a kutya pedig a tömérdek csonttal avatja ünneppé a napját.

Nagy a buzgalom.

Közben megtörik jól a nap, a felhők komorodnak, s a nagyja hömpölyögve fut. A magasból szellőt ereszt a mezőre a szél. A füvek akarat nélkül hajlanak, meg-meg röppenek a csirkék elhagyott pihéi, s lengedezik már a mosott ruha is a kötélén.

A csend méhe ingerkedik.

- Benke! - szól az asszony.

A hangja nem halk és szelíd, mint az előbb, hanem erő van benne. Talán a fájdalom és a rettegés ereje. Oda is megy rögtön az ura, és megkérdi, mi baj.

- Milyen nap van ma? - töri a szót az asszony.

- Vasárnap - feleli Benke. - Április utolsó napja.

A csont színében szenved az asszony arca, keze ökölben szorítja a leveles ágat, s meggyúl menten a két szeme.

- Rosszul számítottunk - mondja nehezen.

A Benke agyában, mint az égen a felhők, futni kezdenek a hónapok és a napok. Az ijedelem szelében iramlanak, s csak meg-megvillanó emlékeket vetnek neki, de nem felelnek arra a kérdésre, hogy rosszul számítottak-e csakugyan. De lehetetlen, hogy rosszul számítottak volna, mert az ő lelkében kétség nélkül virult a bizonyosság fája, mely az első gyermeki gyümölcsöt május végére ígérte nekik.

Aniska is így mondotta.

- Még van legalább három hét - mondja Benke.

- Ajh, dehogy! - sóhajt az asszony.

- Hát te is mindig azt mondtad, virágom!

- Megcsalódtam.

Gondba mártja Külü Benke a fejét, s a nyughatatlanság minden égtáj felől özönlik belé. Gyámoltalanul és szinte könyörögve nézi a hegyi házacsát, mintha attól várna most valami

segítő csodát. De a tűzhelyen már elhamvadt a parázs, a deszkafal lehelet-résein önfelédten játszik a fény a szél, a tető zsidelye némán hólyagzik a csendben, és a magas szarufán, szalonna helyett, gazdagon lóg a jövőendő.

De nem vár a gond.

Kimegy Benke a ház elé, s mint a fa, amelyből feszületet is szívesen fāragna a baj, úgy áll a tavaszi ég alatt. Nézi a vastagodó és elkomorult felhőket, amelyek egymást és önmagukat szemlátomást gerjesztik haragra, miközben az ő gazdag hajszálain a fogát feni a szél. A lehajló nap is lebukik egy sötét felhő háta mögött, és gondba merül az égi fény. Fehéren lobognak a mosott ruhák, s a madarak szárnyairól, szemmel észrevehető, hogy már a nyugalom; az erdő mogorván lapul, és ingerlékeny a lég.

Sürget a gond.

Visszamegy Benke a házba, és tanácstalanul kérdi:

- Hát akkor mi legyen?

Az asszony megrettenve fekszik, és nem szól. Nagy esdeklő szemét Benkére függeszti, s addig borong a fájdalomával rajta, amíg könnybe borulnak egészen. Akkor Benke leül a heverőágyra, és két tenyerébe temeti az arcát. Súlyos szívvel így lebeg ég és föld között. Lebeg a leszakadt gond ölében, s nem tud mást tenni, csak mondja-mondja magában, hogy megtett ő mindent, amit csak ember megtehet. S meg is tett valóban, mert alkut kötött a bábával, hogy május közepén idejön szükséges vendégnek a hegybe; aztán zsidelyt is vállalt, egy egész épületre, hogy a gyermeket előzze meg a pénz.

De hát az idővel megcsalódtak.

- Elmegyek - mondja végre -, s a bábát valahogy idehozom.

- Mikor? - kérdi az asszony.

S mintha a reménység a szárnyát mozdítaná a szavában.

- Most! - feleli Benke.

Fel is áll rögtön, vállára veti az ujjast, és egy hosszú nyelű fejszét vesz magához, kézbelinek az útra. Megcsókolja az asszonyt, és indul is már. De akkor az aggodalom árnyai közül utánaszól Aniska:

- Mikor lesztek itt?

- Tizenhárom kilométer a falu - mondja Benke. - Reggelre haza törekszünk.

A szél megcsapja indulatosan a háztetőt, és homály nyomul befelé az ajtón. A remény is megretten az asszony arcán, s a karját előrenyújtja Benke után.

- Ne hagyj egyedül éjszakára! - mondja.

Benke visszalép hozzá.

- Mit mondasz?

- Meghalok.

Benke visszaszorítja a száját, a foga megcsikordul. Künn ború száll a mezőre, és a szél, mint a haragos hullám, néha rázúg a tetőre.

- Vigy magaddal! - szól az asszony.

- Az ölemben?

- A kicsi szekéren.

No, gondolja Berke, az öreg lovat mégsem kellett volna eladni a télen. Vagy ha eladta mégis, a csikót be kellett volna tanítani, de hát az a nyavalya zszindely minden idejét elrabolta. Most pedig, tanulatlanul, nem foghatja szekér elé; nem merheti megtenni, amikor a háta mögött az élet és a halál együtt ül a szekéren, leselkedve folyton, hogy melyik marad a győztes.

Merje mégis?!

- Jó, befogom a csikót! - mondja bátran.

Előmlik rajta a cselekedet nyugtató ereje, s majdnem örvendezik is már, hogy befoghatja végre Jomagot, a csikót. Feláll, és erős kedvvel kimegy. Elkészíti a szekeret, minek az ölet sarjával és párnákkal puhára veti. Már nem zúg a szél, hanem szélesen és szinte hömpölyögve nyomul a borulatban. A déli tájon nagyokat hasít a villám, de az ég zengése nem hallik meg. Az erdők tompán zúgnak, és feszül mindenütt a tavaszi föld.

Mint Küli Benke, olyan a világ.

Kihozza ölben az asszonyt, és a szekérágyba fekteti nagy ügyelettel. Aztán befogja a csikót, és megindulnak. A csikó nagyokat szippant a viharszagban, nyugtalanul és szinte röppenve emelgeti a lábát, s gyakran hátra is néz, hogy micsoda furcsa dologba keveredett. De aztán ennek a húzás játéknak megadja magát, és fiatal kedvének erejében halad a selymes mezőn. Berke bal felől fogja, és a kötőfékjén úgy vezeti. Mint a csikó sörényét, az ő haját is lobogtatja a szél, de a morduló felhőkbe is beledugná most a fejét, olyan kedvében van. Néha előreszól a kutyának, aki fürgén vigyázza nekik az utat, és biztatva tekint mindegyre hátra; máskor az asszony felé szallat egy-egy kérdést Berke, amire szinte örvendező mindig a válasz.

Dél felé haladnak.

A felhők a földre kezdenek szállni, a nap lenyugszik. A bolydult alkonyatban a fennsík is elfogy éppen. S akkor, mint változás jöttén ember és állat, ők is megállnak a szélen. Tanácsot tart magában Benke; s talán Csutak is, a kutya. Mert bizony itt lejtőre fordul hirtelen az út, belefutván egy nagy fenyves erdőbe; amely megüli az egész rengeteg hegyoldalt, és meg is fogja, hogy el ne hordja ezredek leple alatt a szél, s az idők vize el ne mossa. Védi az erdő még az utat is benne, mert sátorát borítja föléje, s túlevelekből szőnyeget terít rá.

Megkötöti Berke az egyik kereket, nehogy a lejtős úton a csikóra ráfusson a szekér.

- Indulunk, Csutak! - szól a kutyának.

Keményen fogja a csikót, és hízelegve mondikál is neki, úgy ereszkednek lassan az erdő között. Zajt sem üt semmit a szekér, mert az út puha, csak keskeny egy kicsit. Ilyenkor, midőn leroskad az este, s még a felhők is sűrítik a sötétet, bizony keskeny. De ismeri Berke minden hajlatát, s a kutya is vigyázza elől. Ott megy okos számítással az út közepén, és apró vakkantásokkal jelzi minduntalan, hogy jöhet bátran a szekér.

Csak meg ne zúduljon a vihar! - gondolja Benke.

S éppen jókor, mert déli irányból morogva érkezik az égi borzalom. Rányomul a sötét sűrűség a fenyőrengetegre, ami nyög és szinte vonaglik. S fölötte morog, szünetlen morog a lég; de villámlik is, egyre jobban. Nem vág és nem hasít azonban a villám, hanem kápráztató nagyokat pillant, szaporábban és tündökletesebben egyre, hogy az erdő már-már fényárban lobog folyton.

- Meghalunk! - retteg az asszony.

- Ne félj, ott is élünk! - kiáltja vissza Berke.

Keményen fogja a csikót, bár az állat kevés nyugtalansággal, csuda bátran állja az égi tüzet és a szüntelen morgását a földnek.

- Legalább látunk! - mondja Benke.

- Látunk, de meghalunk! - remegi az asszony.

De mennek, ereszkednek lefelé a tűzben; majd elérnek a patakhoz a völgyben. S túl a patakon megállítja Benke a csikót, megtörli verejtékes homlokát, s a patak vizére hajolva, hosszan iszik belőle. Aztán odamegy az asszonyhoz, eligazítja rajta gondosan a takarót, majd az arcához hajolva, így szól:

- Látod-e, a te oltalmadra lobog az égi gyertya!

Gyenge karjával a Benke nyakát átfogja az asszony, s ahogy remegve öleli, sírva fakad. A fájdalom megtörte erejét, melyet a rettegés is fogyaszt.

- Ugye, nem halok meg?!

- Nem meghalunk, hanem gyümölcsözünk - mondja Benke.

A kutya is iszik a patakából, s miközben gyors nyalintásokkal oltja a szomját, ezüst színben villadozik a kanyargó patak. Csodálni lehetne, hogy itt az örökös magányban miképpen játszik szivárványt, de a kutya menésre buzdítja Benkét. El is indulnak, s ahogy haladnak a világító éjszakában, gyérülni kezd az erdő. A felhők fényes pillantásaiban ciheres helyek merülnek fel, majd magányos öreg fák és kövérnek tetsző füves mezők. A szekér inog, és néha döccen is nagyokat, mert romlik az út. A csikó botlik a szokatlan göröngyökön, s fel-feljajdul az asszony is.

- Rossz az út - mondja Benke.

Oly halkán mondja, hogy csak a kutya felelhetne neki, de Csutaknak is elég gondja van most a goromba úton. S a döccenő bajok mellé nőni kezd az égi veszély is, mert a széjjelözönlött déli indulatba beletör nyugatról is a harag. Ez már nem is pillantva morog, mint a déli, hanem nyersen és robogva recseg, miközben fényes vonalakkal szabdalja a sűrű légvilágot.

Nagy cseppek is csapódnak az útra.

Keletről is áradni kezd a düh, s majd északról is a hátukba nyomul. Mindenütt nyög és nyilallik a világ, kínjában morajlik az erdő, és suhognak a mezőkben a nagy fák.

Reccsenve levág egy villám.

- Meghalunk, Benke! - sír fel az asszony.

Nem felel Benke, mert látja jól, hogy mind az égtájak összefogtak a haragban. Inkább azon gondolkodik, hogy védelmül mit tehetne. Talán egy nagy fa sátora alatt is jobb lenne, mint ezen a megnyomorult szabad úton. Vagy egy szakadék valahol, mely úgy tenne legalább, mintha védene, ha tudna.

- Nincs semmi baj! - kiált fel egyszerre.

Oly hirtelen és örömmel szól, hogy rákapja Csutak a szemét, s az asszony is felüti fejét a szekérben.

- Bemegyünk az esztenára! - folytatja Benke.

Hát csakugyan, valahol azon a tájon van a Zádog Márton esztenája. Ügyelni kezdi tehát, hogy hol is vannak pontosabban. Nem lát a megvadult éjszakában, mert a felhők pillantásai pazarlásba mentek; csak hasít már a villám, s oly pillanat alatt nyilallik el, hogy alig is villan a táj. De

a nagy bajban mégis felnevet a szerencse, mert balra az úttól, egy sejlő erdőcske szélén tüzet lát.

Egyenesen oda irányozza a szekeret.

S jó helyen járnak, mert a mezőn által a tűz felé aprózván az utat, hát egyszer kutya vakkant. A hangja rekedt és mély. Közeledik is, úgy hallik. Csutak mereszi a gazda felé a szemét, hogy vajon most mi lesz; de hát vak az éjszaka, s válasz nem jöhet. De késő is volna már, mert nagy dühvel odarobban abban a percben a goromba kutya, s ráveti magát Csutakra.

- Cziba, ne! - kiáltja Benke.

Rúgná is a kutyát, de csak valami sejtelmes és éktelen gomolygást vél a szeme látni. Hörög a vad kutya. Csutak pedig csikorog.

- Hé, Mordáj! - kiált oda egy hang.

Aztán, kezében egy világító vesszőnyalábbal, valami legényecske fiú közeledik. A bojtár lehet, nem ismeri Benke. Mordájt mond ismét a kutyának, s a lobogó vesszőkkel is megfenyíti, mire a kutya úgy kullog el, hogy szinte csúszik a földön. Aztán odavilágít a szekérbe, s látva benne az asszonyt, megkérdezi Benkét:

- Maguk mit akarnak?

- Látod, hogy vándorok vagyunk - mondja Benke.

Megvakarja a fejét a fiú, majd valami jut eszébe, hirtelen ámulatba esik az arca, s futni kezd a lobogó lánggal az esztenaház felé. Nem messze van a ház, s hallik is jól, ahogy bekiált oda a bojtár:

- Gazduram! Megjött Szent József, Márijával s egy csitkóval!

Benke neveti, hogy Szent József lett belőle.

- Hallod, Aniska?

- Hallom - szól enyhülten az asszony.

S már jön is a gazda. Hunyorogva jön az erdei fáklya mellett, majd közelebb érve, meg is ismeri mindjárt a családot.

- Te vagy, Benke? - kérdi.

- Mi vagyunk - mondja Benke.

- Beteg az asszony?

- Omlóban van.

Szinte venné is már a két karjára Aniskát az öreg, de Benke megelőzi. Beviszi a házacskába, és ott az ölében tartja, amíg Mártonné asszony sietve ágyat vet neki. Aztán leteszi a párnák közé, és a sűrű tejszagban nagyot sóhajt.

- No, ez is megvan, a mindenit!

Aztán megkérdi az öregasszonyt:

- Illa néném, ért-e maga valamit a bábasághoz?

- Ha muszáj - mondja Illa néni.

- Egy ispotályt is el tudna vezetni - teszi hozzá az öreg Márton.

Hát jól van, magukra hagyják az asszonyokat. A szekeret az erdő szélére kormányozzák, közel a kalibához, ahol a tűz mellett már ismét szendereg a bojtár. A csikót kifogja Benke, odaköti egy fiatal fához. Az öreg is fát rak a tűzre. A két kutya pedig odasompolyog, s egymástól alkalmas messzeségben, orral a tűz felé, lefekszik. A vihar is lankadni kezd.

Ott ül a két férfi, egy-egy csutakon, a tűz mellett. Rágyújtanak, s nézik a nyújtózkodó lángot, melynek kecses hajlatai alatt néha nagyokat roppanva sírdogál a fa.

Ülnek és várnak.

Hátuk mögött a csikó vidám és folytonos hersenéssel eszi a sarjút; a két kutya néha nagyokat szusszan, s olykor egymásra veti a szemét, de megcsillapodtak immár, mert nem mutatják az ínyüket sem. A bojtár szétvetett lábakkal alszik, a kaliba tetejéről nagy cseppek pottyannak a hasára.

A felhők szakadoznak.

Éjfél is elmúlhatott már.

- Mit szeretnél? - kérdi az öreg.

- Fiút - mondja Benke.

Bólogat az öreg, de nem szól. Rápillant Benke, de nem tudja eldönteni, hogy a kívánság vajon tetszik-e, vagy nem tetszik a vénembernek. Mély és rejtelmes az ilyen öreg arc; rajta az indulatok bölcsességgé száradtak már, ahogy a sarjú szénává szárad egyszer.

- Hát nem jobb a fiú? - kérdi Benke.

- A szülőnek talán - mondja az öreg.

A hold növekvő sarlója, ártatlan hetykeséggel, előtűnik az égen. A fák lassan felmerülnek az éji sötétből.

- Nem a szülő a gyermek? - kérdi Benke.

- Mondják - szól az öreg.

- Csak mondják?

- Igen, csak mondják. Mert a gyermek valójában a világé. A világban pedig baj van. Sok baj. A férfiak okozzák majd valahányat. Mert a férfiak a napot és a csillagokat akarják, s ágaskodó lábuk alatt romlik a föld. Pedig itt élünk a földön, mert ez az ember hazája. S ha ez a mi hazánk, áldás kell nekünk rajta. Vig öröm, melegség és mosolygó gyümölcsök.

Elhallgat az öreg, s a derengés fátyla alatt harmat gyűl a szemében.

- Leány kell a világnak! - mondja végre.

Benke küszködik magában. Nem tudja, hogy miért, de jólesnék, ha sírni tudna.

De nem tud.

A tűz világlik; s a hold, mint egy cseperedő kislány, mosolyog.

Várnak.

Végre mozgás hallik a házacská felől, majd Illa néni ujjongva kiáltja, hogy leányka született. A hírre boldogság önti el az öreg arcát; Benke pedig felkapja riadtan a fejét, majd megerednek a szeméből végre a könnyek.

- Ne sírj, hécskám! - szól kedvesen az öreg.

- Nem sírok! - mondja Benke.

S felugrik menten, és szaladni kezd a ház felé.

Nem sántít semmit, amennyire látni lehet a hajnali derengésben; csak szaladva fut, mint aki nagy rettenetben van, vagy megindító boldog örömben. A tűz feje fölött az öreg mosolyogva néz utána, s ahogy a szeme egyre messzebbre követi, boldogan veszi észre, hogy az ég alján megmozdul a fény.

Feláll.

Gyermeki örömmel nézi a májusi pirkadatot, és tiszta szívét előnti a hit, hogy talán mégis boldog lesz a világ.

A HAZUG SÜN

Történt egyszer, még az elaggott világban, hogy a tüskés sün nagyon elbizta magát. Hegyes orra lévén, hajlott is mindig az okatlan elbizakodásra. Így aztán csak kellő alkalom kellett ahhoz, hogy a fejét egészen elveszítse. Ez a kedvező alkalom nem is késett sokáig, mert az egyik esztendőben úgy forgott az időjárás, hogy a nyár végére valóságos paradicsom lett az ő számára a föld. Fölös számban elszaporodtak ugyanis az egerek, melyekkel nagyon szeret élni a sün. S bár igen megsokasodva voltak az egerek, mégis ízletesre hizott valahány, mert hiszen hirtelen szökvén érésbe a búza, a kalászkok sok szemet hullattak a földre.

Könnyűszerrel és jól élt tehát a sün.

Amidőn leereszkedett az enyhe alkonyat, csak előjött lassan biztos rejtekéből, s körülményes vadászat nélkül is annyi kövér egeret ehetett, amennyit éppen megenni kívánt. Így aztán hamarosan letette minden gondját, s nem csinált egyebet, csak hallgatta a tücskök szüntelen dalát, esetleg lustán ábrándozott az aranyló holdvilágon, vagy bámulta a nagy kerek tököt, mely a szomszéd földön, a jámbor törökbúza közül, bambán és sárgulva kandikált ki a zsongító éjszakába.

Hát egyszer, amint éppen így, magával és a világgal igen eltelve, az egyik barázda mentén ábrándozott volna a sün, hát előbukkan valahonnét egy mezei nyúl. Rögtön megijedt a szegény nyúl, ahogy megpillantotta a sünt, s remegve kereste, hogy merre vehetné másfelé az útját.

Hanem a sün odaszólt neki:

- Mitől félsz, te füles?

- Úgyszólván mindentől és mindenkitől - mondta a nyúl.

- Gyere csak ide! - folytatta a sün. - Majd elbeszélgetünk ketten.

Hálás volt a nyúl, hogy olyan nyájasan szólottak hozzá, s bár óvatosan, de odament a sünhöz. Riadalom ült a két szemében, s úgy látszott a holdvilágon, mintha remegne is.

- Borzongni látszol, mezei barátom - kezdte a nyájás szóbeszédet a sün, majd aggodalommal tette hozzá: - Fázol talán?

- Nincs okom fájni - mondta a nyúl.

- Én is úgy vélem - folytatta a sün -, hiszen langymeleg nyár végi este van; a tücskök muzsikálnak, s pajzánkodnak az egerek. Igazán mindenki boldog ebben a paradicsomban.

- Mindenki, csak én nem! - sóhajtott a nyúl.

- No, hát mi a baj? - kérdezte a sün.

- Minden ember reám vadászik - folytatta nagy szomorúsággal a nyúl. - S mindegyiknek van egy-két kutyája. Ma is háromszor vettek üldözőbe azok a kutyák. Fáradt vagyok és szerencsétlen.

Elgondolkozott a sün, de nem tudott egyéb vigasztalót mondani, hanem csak annyit szólt:

- Hát bizony, bizony...

A nyúl azonban, érezvén a panaszkodás enyhítő édességét, nagy bizakodással és szinte áradozva folytatta:

- El sem tudod gondolni, hogy milyen átkos dolog nyúlnak születni. Mert a nyúlnak mindenki vesztére tör. Bujdokolhat egész nap s kereshet bárminő rejteket, mert ha egyszer nem, máskor biztosan rátalálnak. S akkor úgy kell szaladni neki, hogy még a lelke is kiszakad.

- Hát igen... - bólogatott a sün, mire a nyúl sóvárogva szólt:

- Könnyű neked, bezzeg! Mert akadjon reád egy kutya vagy bármilyen fenevad is, te csak magadba gombolyodsz, s azok az áldott tüskéid megvédenek.

A sün büszkén villantotta meg azt a fényes és hegyes orrocskáját.

- De sőt, megszúrják ellenségemet! - mondta.

Hát az úgy van, gondolta is a nyúl, s bizony irigykedve nézte a sün tömérdek tüskéit, melyek a holdfényben szinte növekedni és tovább hegyesedni látszottak. Abban a megejtő percben nemcsak szívesen váltotta volna tüskékre az ő gyors lábait, hanem irigykedett is lelkiből.

- Ne haragudj - mondta -, de szeretném megkérdezni, hogy miképpen növesztetted azokat a célszerű tüskéket?

Ámbár természetesnek látszott a kérdés, mégis meglepte a sünt, mert hiszen ő ezen nem gondolkozott még soha. S meghökkenve vette észre, hogy a kérdésre nem is tud felelni; jobban mondva, csak azt tudná válaszolni, hogy a tüskék dolgában semmi érdeme nincs, mert azok csak lettek s vannak. De hát mondhatja az igazat, abban az irigylett állapotban? Nem mondhatja bizony, mert akkor rögtön leesik a dicsőség polcáról, gondolván a nyúl, hogy az egész buta szerencse csupán.

- Aj-ah, az titok! - szólott tehát.

A nyúl közelebb húzódott hozzá, és hízelegve mondta:

- Mint a kincset, úgy megőrzöm a titkot.

- Esküszöl?

- Esküszöm a két fülemre - mondta a nyúl.

Hát erre a sün, hogy még titkosabb legyen a szó, lehúzódott lassan a barázda árkába, ott óvatosan körülszaglászott, s majd a nyúl fülébe súgta:

- Az egérhústól nőttek a tüskék!

Bámulva hallgatott a nyúl, majd reménytelenül borította arcára csüggedt füleit.

- Fogjak neked egyet? - kérdezte a sün.

- Egeret?!

- Azt! Szívesen fogok egyet a te számodra, s itt előttem megeszed. Meglásd, hogy kihull az a haszontalan puha szőröd, s helyette olyan tüskéid lesznek, mint nekem! No, fogjak egyet?

A szegény nyúl nagy szükségében annyira áhította a tüskét, hogy elszánta magát, és így szólt:

- Hát jól van, ha oly szíves leszel, fogjál egyet.

Boldog volt a sün, hogy a hazugságot elhitte a nyúl, s nagy vitézül elindult mindjárt, hogy fogjon egy egeret. Nemsokára vissza is tért, a szájában egy kövér egerrel, amit odatett kedveskedve a nyúl elejébe.

- No, edd meg! - biztatta szívélyesen.

Nagy undorodással szagolgatta a nyúl az egeret, de mivel élete a tuskéken nyugodott, végre behunyta a szemét, és enni kezdte az egeret. Hanem a különös dolgot meglátván egy másik egér, nagy rettenettel szaladni kezdett a mezőn, hogy vége a világnak, mert a nyúl eszi az egeret! Egyszeriben óriási riadalom lett a környéken, s fejüket vesztve menekültek az egerek, nehogy megegye őket is a nyúl. Özönlöttek és borzadva szaladtak, egyik földről tovább a másikra, az egész tájékról a másik tájra.

Egész éjjel szaladtak.

Hanem másnap alkonyatkor, megéheztve ismét a sün, előjött a rejtekéből, hogy lakomát csapjon. Szokása szerint felment lassan a barázda tetejére, s onnét hallgatózni kezdett, hogy merre cincognak legjobban az egerek. Erre is figyelt, s arra is forgatta a fejét, de bizony nem hallott semmi cincogást. Ejnye, gondolta magában, valami lett ezekkel az egerekkel!

S elindult, hogy megkeresse őket.

De hát hiába csatangolt a földeken, mert nem talált sehol egyetlen egeret sem. Másnap sem talált egyetlenegy sem. Végre a harmadik napon felmászott egy domb tetejére, s ott az éhségtől egészen elgyengülve üldögélt. S amint ott kopogó szemmel üldögélt volna, hát arra jött a nyúl.

- Meghalok az éhségtől, te mezei testvér! - mondta a sün.

- Hát egyél! - felelte a nyúl.

- De mit? Hiszen nem találok egyetlen egeret sem!

Hát, gondolta a nyúl, ha már én megettem hiába az egeret, akkor veled is megettem a tököt, s így szólt:

- Én tököt eszem, egyél te is tököt.

- Disznótököt?! - borzadt el a sün.

- Igen, disznótököt.

Gondolkozott egy ideig a sün, de aztán elszánta magát, és megkérte a nyulat, hogy nagyon erőtlen lévén, vezesse oda őt egy tökhöz. A nyúl szívesen odavezette, s bizony a sün meg is ette a disznótököt.

Így lett, a hazugság miatt, sündisznó a sünből.

HARMAT ÉS VÉR

A tanya gyümölcsös hegyoldalon feküdt, s nem messze az erdő peremétől. A csűr derékig és a fák törzse még benne állott az éjjeli sötétség sűrűjében, de a ház meszelt oldala már derengve látszott. A csillagok is, a gyümölcsfák és az épületek fölött, hunyorogva már hajnalt jeleztek.

Őszi éjszaka volt.

Tiszta és éles volt a lég, hóharmatot ígért. A levegő tengeréből távoli harangszó buggyant fel valahol. Néha elhalt, máskor pedig kibuggyant a csendből a hajnali zengzet. Elmerült s majd ismét kibuggyant. Így úszott a harangszó, fodrosan szökkenve, hogy elérje valahogy a tanyát.

Ezt a havadi tanyát.

De csak nehezen érte el, elhaló sóhajjal csupán. Ami nem is volt csoda, mert hiszen messze esett a falutól ez a havadi világ. Négy kilométerre legalább. Ilyen messze feküdt, szomszéd nélkül egymagában, hullámos oldalon, gyümölcsfák között, s fölötte egy bükkös erdő, mely olyan volt egészen, mintha az őszi hűvösségben nagy sapkát húzott volna a fejére ez a havadi major.

Szólt a harang.

Szava küzdött egy ideig a hosszú úton, aztán a hideg párában egészen és végleg elmerült. A csend leült a gyümölcsfák alatt s onnét leste, hogy a tisztásokon a gyenge sarjút mikor szállja meg a dér.

S akkor a tanyai ház felől valami zaj hallatszott. Halkan nyöszörögve megnyílt a ház ajtaja s a derengő nyílásból, lassú mozdulatokkal, kilépett a gazda. Kissé meghajolva bukkant elő, szembe a csorba holddal, mely a távoli égen maradék buzgalommal pislogott. Künn a ház előtt megállott a gazda, egyenesre húzta magát és széjjeltekintett a hajnali csendben. Magas, szikár férfi volt; a lába kiváltképpen rengeteg hosszú. Erős bakancs komorkodott a lábán, s a vedlett harisnyája fölött csak egy báránybőr mellény lebegett a szikár vállain. A fején foltosra fakult fekete kalap üldögélt, kissé a jobb fülére dőlve, lekonyult karimával. A bajusza még feketének tetszett abban a gyenge derengésben, de az idő keréknyoma, a pillogó csillagok halovány fényében is, jól meglátszott az arcán.

Bizony, túl lehetett már a hatvanon is.

Körültekingetett, fülelt és szimatolt. Aztán lassú mozdulatokkal elindult a szabad udvaron keresztül. Ahogy áthaladt a kicsi térségen, szippantott egyet a cigarettán, melyet ki sem vett a szájából, csak ott lógatott. A csűr felé tartott. De még be sem lépett az istálló fekete küszöbén, odabent a tehén nyakán megszólalt örömhangan a csengő. Először sűrűn csengve szólt, aztán már csak néha, mint amikor nyugalmasan eszik a barom.

Néhány percig időzött bent a pajtában a gazda. Aztán ismét az udvarra lépett s elindult a diófa irányába, mely ott állott a csűr kerti bütüjénél, közel a favágósínhez. A fekete karima szélén, melyet a diófa kerek koronája vetett a földre, hát ott ismét megállt a gazda. A gyümölcsöskert felé kémlelt onnét, s a kerten túl a bükkös erdőt fülelte. Az erdő sűrűjében valahol kuvik szólt, háromszor-négyszer, riadt és sietős hangon. Utána ismét csend ült a hajnali világra, a nyugalmas égi tengernek a csendje, mely a gyümölcsfák között és a sarjús tisztásokon kezdett ezüst párába bújni; fent pedig, a bükkös rengetegben, sűrű lett és nehéz.

Figyelve, keményen állt az öreg, s ahogy csontos arcát hízelegve körülfolyta a derengés, már ki is lehetett találni, hogy kicsoda ő.

Páll Mózsa volt.

A gondozott tanya öreg gazdája, s nagy vadász is valamikor. De hát, lejárt már a vadászos idő! S amióta lejárt, azóta bizony a váltakozó ősök avarja egyre hull a vadúzó parázsra, hogy azt elfojtsa benne.

De azért egy-egy szem izzik még abból a parászból!

Sóváran figyelt az öreg. A cigaretta már kialudva húzódott meg a bajusza alatt. De a szeme meg-megcsillámlott, mint csakugyan a parázs. Állt egy ideig, aztán valamit gondolt, biztos mozdulattal a favágószín felé indult. Amikor odaért a favágó csutakhoz, akkor sem gondolkozott semmit, hanem a baltát a bal karjára akasztotta és megindult a gyümölcsösökerten hátrafelé. Láthatólag semmi más célja nem volt, mint a szép hajnalon megjárni magát, s talán együtt virradni meg a világgal. Nem is nézelődött sokat, hanem csak egyforma léptekkel haladt a kertben, amely felül az erdőre rúgott, s hátrafelé is jó messzire szolgált.

Vasárnap volt, az első hóharmat hajnala.

Míntha virradni készült volna már a nap; de az is lehet, hogy csak a lebukott hold emléke és a csillagpor derengett a kertben. Az sem mindenütt, mert a fák alatt még éjszakai sötétségben lapult a föld, s fent az ágakon is rejtelmesen bújt meg az alma.

Úgy tetszett mégis, hogy van termés, elég szépen.

Ettől meg is vidámodott valamicskét az öreg, s a kiszolgált kalapot két ujjal hátrább taszította a homlokán. De abban a pillantásban mintha meg is állott volna, mert valami zaj röppent a fülébe. Valami ágtörés reccsenő zaja. Nehéz, mint az ólom. Hegyes fülekkel figyelt az öreg, de az előbb rosszul vette talán a zajt, mert csupán a forrás vize csörgedezett. Igen, a közeli vályúnál csorgott a víz, a hosszú csorgón végigfutva s onnét belé a vályúba, vidáman mondikálva. Csuda, milyen hangosan szólt s milyen éles tisztasággal! Mintha apró ezüst csengők szóltak volna a nagy égerfák felől, melyek a pityókaföld belső szélén állottak, nem messze az erdőtől. Onnét csilingeltek az egybefutott vízcseppek, olyan üde és megkívántató hangon, hogy pogány legyen vagy félhalott, akinek kedvét az ivásra fel nem csengették.

Páll Mózsa nyelt egyet, mint aki szomjas lett hirtelen. Iszik egyet, gondolta magában; iszik abból a gyöngy-vízből, ami nemcsak a szomjúságot veri el, hanem az egészséget is biztos táplálja. Egy mázas csupor is áll ott, bütüben, a vályú bal párkányán; ott áll az évek óta, a mázát már itt-ott lepattogva, de ott áll minden időben, hadd ihassék bármikor bárki.

Hát egyenesen arra vette az irányt az öreg.

Mindjárt egy almafa állott ott, belől a vályú alatt, majd tovább egy vadbodzafa, bokros elterjedésben. Átment az almafa nagy árnyékán, fejét a maga súlyára eresztve, s inkább csak természetes kívánsággal a szájában. Aztán előre bújt a családos bodzafánál is, ahonnét már csak három lépés volt a vályú, egy kicsit oldalos helyen, háttal az erdőnek s arccal, egész hosszában, az érkező felé. Már ott csorgott, gyöngyöző hidegen, ott csorgott a hosszú vájatos rúdon lefelé s a rúd végiről belé a vályúba, a csillámló tó tetejére, kicsi szökkenéssel. S ott állott a mázas csupor is, az első párkányon, kuporogva ott derengett.

És már nyújtotta is Páll Mózsa a jobbik karját, hogy elvegye a csuprot. De félúton, mint a döbbenet, megállt a karja.

Egy vadkan ivott a vályúból.

Nekibújva ivott, a túlsó oldalon, éppen a csorgató rúd mellett. Bozontos vad feje fekete rettenetben látszott s a háta gerince ugyancsak. De a gerincen alól elfödözte a vályú, amely úgy állott Páll Mózsa előtt, három méter hosszúságban, mint egy isteni korlát, tele fekete vízzel, minnek a tükre, a csorgató rúd alatt, szüntelen csipogott, mint a madár.

Szörnyű volt és tömegfekete a vadkan. Akár ezer és egy baj tömörű halomban. Végig a borzán előmlött a virradás, s a szájáról pedig, ahogy a fejét hirtelen felemelte, visszacsorgott gyémántos fénnel a víz, az agyara sárgán meredt ki a pofából, s a két szeme pedig, mint a tömötten villogó szurok, olyan volt.

De nem mozdult, csak a szeme fűrt át a vályú felett.

- No, most vége az életemnek! - villant a veszély az öregben, de már villant az is, hogy mit tegyen. Hanem az agya csak lapult, mintha görcs ütött volna belé. Egyedül a karja mozdult, az agyát megelőzve, biztos és gyors mozdulattal, s a fejsze nyelét marokra vette.

Úgy állt, a vaddal szembe meredve.

S a vadkan is úgy, vele szemben, a túlsó oldalon.

Álltak egymásra meredve, vakmerő akarattal. Vártak mind a ketten. Majd aztán, talán az ösztön, vagy tán az értelem sugalmára, Páll Mózsa előbbre csúsztotta a jobbik lábát, s utána a balt. Mintha csak a föld vinné közelebb. Hanem akkor, másfél lépésre a kantól, valami kavics megreccsent a lába alatt. S abban a pillantásban, kezében a fejszével, előre is hajlott, mint a szíj. A mozdulatra azonban a vadkan is ugrásra feszült, hanem a fejsze már villant és lecsapott. Belévágott a vályú peremébe, a vadkan pedig nyaffanva zökkent a helyére vissza. S ott, a vályú túlsó oldalánál, nyögve kezdett rőfögni, s az agyara is csattogott már, s habzott a szája. Gyűlt a hab egyre, ellepte az agyarakat s belé-belészottyant a vályú tiszta vizébe, melynek a színén továbbbúszott a hab, sárgán és vérrel is vegyülve.

Virradni kezdett.

A fény körülfolymta lassan a kant, s a kitúrt habot egyre jobban megfestette a vér. A vágás is látszott már, amit a fejszével ejtett az öreg; ott sebhedett a vadkan két agyara között, közel a jobbik orrlikához, kétfelé osztva szinte az ormányt.

A víz madaras hangon csorgott-pityegett, a vadkan pedig morajlott s túrta a habot. Hanem az öreg is, a vadvér láttán, egészen keményre vált, s úgy feszült szembe a kannal, mint az acél.

Lassan kivirradt.

Körül vidáman virítottak a guzsalyülő virágok, virult a vadmurok fehér karika virága és a kék pézsma, s a szivárgó víz mellékén a kék nefelejs. A vadbodza, mint a gyöngyöt, úgy lógatta fekete bogyóit, s piros gombjait a kecskerágó bokor.

Pirosra gyűlt keleten az ég.

Páll Mózsa feszülten állt, a vadkan pedig fortyogva túrta a habot.

Az idő telt.

Aztán, mint ahogy a fagyban megpattant végre valami, a ház felől felhangzott egy kiáltás:

- Jöjjön elé! Hallja-e?!

A felesége szólt. Nyilván azt akarja megkérdezni tőle, hogy a reggeli ebédhez mit készítsen. De hát könnyű neki. Könnyű mondani, hogy menjen elé, mert a menéssel baj van.

- Hol van, hallja-e?! - kiáltott ismét az öregasszony.

S mintha a hang már közelebb lett volna egy cseppet. S el is iszonyodott rögtön, hogy most immár mi lesz. Mert ha felel, a felesége és a kan is megborzad a szóra; ha pedig nem felel, nyilván oda botránkozik az öregasszony.

Nem felelt.

De egy cseppet hátrább húzódott, majd ismét egy cseppet. Hanem a vadkan, ahogy nőni látta a távolságot, a két lábát a vályú peremére emelte, hogy ugorják talán. Erre az öreg közelebb húzódott ismét, mire a vad is visszadöccent újból a vályú mögé, tömérdek fejét a peremre fektette, és a véres habot csattogva túrta tovább.

Az őszi harmat fehéren csillogott a fényben.

Valaki nagyapót kiáltott, mire Páll Mózsza is elszánta magát és visszaszólt:

- Te vagy-e, Györke?

- Én! - felelt zengve a hang. - Hát maga hol van?

A vadkan élesen figyelt s parázsló kicsi szemével rezzenet nélkül fogta az öreget, kinek a pillantása, mint a szeg, úgy rajta volt ugyancsak a vaddisznó szemén.

- Itt vagyok. Gyere errefelé!

- Megyek, megyek.

Csakugyan hallatszott, hogy közeledik Györke. Mint a gyenge golycon, mely alig zizzelve suhog, úgy jött a hóharmatos kerti fűvön. De még ott lehetett csak, jóval a vadbodza bokrai mögött, amikor hátraszólt neki az öreg:

- Ott állj meg! A bokor mögött!

A legényke megállt. Gondolta, talán játszani akar valamit a nagyapja, ámbár a hangja nem olyan volt. Fürkészni próbált a hang felé, de a sokfias bodzafa elfödözte a nagyapját.

- Itt vagyok a bokor mögött - küldte neki előre a szót.

- Bátor vagy-e? - kérdezte az öreg.

- Ha muszáj - mondta Györke.

- Hát akkor szaladj - folytatta a nagyapja -, s hozd ki gyorsan a medvebőrt!

Nem kérdezett semmit a fiú, hanem elsuhogott gyorsan a ház felé, s majd néhány perc múlva ismét hallatszott, hogy szuszogva törekszik. Megállt a bokor mögött, kifújta magát s előre szólt:

- Itt van a medvebőr. Mit csináljak véle?

- Bújj a földre s nyomulj előre, mint egy medve! Megértette Györke, hogy valami nagy baj van ott a vályú mellett. Farkas talán, vagy egy másik medve, aki nem akar tágítani. Érezte jól a veszedelmet, de a játék izgalma bátorságra tüzelte. Lebújt hát a földre, a medvebőrt a fejére húzta és mászni kezdett előre. Az öreg pedig kormányozta egy-egy kurta szóval, hogy csak bátran, jól a földhöz lapulva, s ügyesen előre.

Úgy mászott Györke, mint a sün.

- Itt vagyok - szólt suttogva végre.

A két lábát jól szétvetette az öreg, s mindjárt irányította is Györkét, hogy bújjon a két lába között előre, egészen a vályú oldalába s onnét nyomja a magasba a medve fejét, de maga ne álljon fel, hanem csak a két karjával nyomja, lassan-lassan. S már érezte is, hogy nyomul a

legényke, mert a medvebőr fente a szőrit a lába szárán. Nehezen állta, hogy oda ne pillantson, de szemével a vadkan szemét nem eresztette el. Csak mint sejtelmes árnyékot, úgy vélte látni csupán, hogy a vályú oldalánál felfelé nyomul a medve feje. Fent a peremnél ki is bukkant az orra hegye, vagy csak a szőre teteje talán, mert a vadkan egy rebbenéssel odapillantott. De csak egy villanás volt az egész, mert a szeme visszaugrott rögvest az öregre, ki mint egy horoggal, úgy fogta szemével a vadat.

- Lassan, s csalogatva! - szólt halkán az öreg.

Sejtette Györke is már, hogy mi az, amit nem tud, mert így suttogott vissza:

- Az egit, milyen mérgesén rőfög!

- Dörmögj te is! - dünnyögte az öreg.

S a legényke kezdett is dörmögni lassan, majd a medve fejét hirtelen lökessel a vályú peremére nyomta, s nyögött is melléje nagy méreggel egyet. De az a nyögés már kettőbe törött, mert abban a pillantásban már ugrott is a vadkan, s az agyaráat reccsenve vágta belé a medve tátott pofájába. Hördülve harapott, de akkor a fejsze is villant már s lecsapott. S a csattanásra kettőbe nyílt rögtön a vadkan koponyája, az agya véresen kiömlött s egy része belészottyant a vályú vizébe.

A vadkan is elhanyaglott, s szinte kettőbe törve feküdt a vályú túlsó peremén.

Páll Mózsa szusszant nagy sóhajtással egyet, s a fejszét ernyedten a földre eresztette. Aztán fáradt pillantással az unokájára nézett, aki a medvebőr alól éppen akkor bújt elő.

- Hát ez is megvolt - mondta csendesen.

- Megvolt, mert eszünk volt - felelte Györke.

Az öreg megtörölte a keze fejével a homlokát, majd levette azt a rozoga kalapot is, mert verejtékben úszott az egész feje. S ahogy ott állott a tündöklő őszi fényben, Györke ámulva kiáltott fel:

- Nagypó! Hát a maga haja egészen fehér!

- Fehér-e?!

- Fehér bizony!

- Hát a győzelmet nem adják ingyen! - mondta az öreg.

Ezen eltűnődtek együtt, s kedves személyükben mind a két nemzedék. Aztán megindultak a ház felé vissza. Piros almák alatt és nagy fényességben haladtak, mert éppen akkor jött fel nagy dicsőséggel a nap.

HOLLÓDI VADRÓZSÁK

A magas kőszál mögött, a keleti peremen gyűlni kezdett a fény. Először violaszínben, majd halovány pirosban szállt az égi füst; aztán aranyzölddel öntötte el a messzi peremet. A nap korongja nem látszott még, de a májusi harmat a zsengeken már csillogva lüktetett.

S akkor a fénylő pirkadatban, messze a kőszál mögött, megszólalt az öreg holló. Röptében, ahogy közeledett, mély hangján kugott néha-néha egyet, majd nyitott szárnyakkal leszállt a kőszál tetejére. S mint aki szokott helyén megnyugszik rögtön, s bételik csendes örömmel a szíve, lassan összevonta fekete szárnyát; és gondosan megszemlélte a falucska házait, melyek a magas kőszál alatt elszórtan füstölögtek.

Aztán tollászkodni kezdett, miközben feljött a nap.

Tegnap is így volt, s holnap is így lesz. Mert amióta megtelepült az első ember ezen a morcos mezőn, e szélvédő és viharfogó nagy szikla árnya alatt, azóta mindennap eljött az öreg holló. Eljött reggel, amikor felkelt a nap; s eljött alkonyat előtt, amikor lemerült az aranykorong. Eljött minden évszakban, ünnepen és műves napokon egyaránt, s majd tollászkodott a megújuló tündökletes fényben; alkonyatkor pedig megfente csőrét a kőszál tiszta kövén, majd jó éjszakát mondott, és visszarepült a reneteg felé.

Ő volt az alapító.

Vagyis a gond és a hűség jelképe inkább, mert az alapító Szinkóczi Balás volt mégis. Az öreg Szinkóczi, kinek a sarjadása valahol a rejtelemben időzött, valamint napközben a holló. De akárhol magzott Szinkóczi Balás, jó földön sarjadott fel, mert különben nem élt volna úgy, ahogy él már harminc esztendeje ezen a helyen.

Vagyis amióta megtelepült.

Abban az időben, a háború viharának romjai fölött, elsőnek szállott ide, talán a kőszáli hollóval együtt. Kis hajlékot szerkesztett a szikla alatt magának; s a morcos mezőn, ahol vadóc bokrok tanyáztak, s kő kövön hált, megalapított egy magyar települést. Mindehhez értett Szinkóczi Balás, fát és követ egyformán tudott faragni, de legnagyobb mestere mégis magának az embernek volt, az emberi léleknek és a romlandó testnek.

A léleknek bölcs tanácsokat adott, s gyógyította a nyavalyákat. Nem is Balásnak hívták már, hanem Balzsamnak.

S Hollódnak a települést.

Negyvenkilenc háza volt már Hollódnak, s közel kétszáz lélek azokban. Mind szegény emberek, jórészt kavicsozók és faragók. Szinkóczi módjára úgy vertek gyökeret valahányan, akár a vadrózsa bokrai, melyekről azt szokta mondani az öreg Balzsam, hogy a játékos szél füttyörészve ülteti őket. Most fényben úsztak a vadóc mezőkön, s májusi harmat csillogott bimbóinak kicsike, zöld szigonyán, miközben a település házaiból szálldogált puhán a füst.

A holló is ott tollászkodott még a kőszál tetején. De közben-közben kereken fordult, mintha vigyázna valamit, s öregesen totyogott. Szinkóczi, reggeli szokása szerint, az udvaráról nézte a hollót.

Aprólékosan figyelte, mint a kalendárium öreg betűit vagy a jövődölés szavait.

- Ma lesz valami! - mondta.

S csakugyan, nemsokára felbukkant két emberi alak, ahogy közeledett a fényes reggelen. Az egyik Izsópi volt, az öreg éjjeliőr, vagyis az egyetlen hivatali személy az egész településen. Mint a szurok, úgy villogott a kezében az a magas fekete bot, ami minden esztendőben nőtt egy keveset. A bot mellett csak kicsinyesebb bokornak látszott az öreg, s a bokor fiának a másik jövevény, aki már valódi hivatalos személy volt.

Nevezetesen Szemerke.

Mialatt lassan, egyre közelebb jöttek, a Szinkóczi fejében is egyre jobban nyüzsögtek a hangyák. Ami nem is volt csoda, mert ez a Szemerke fiú a béltényi tanács apródja volt, Béltény pedig a hivatalos apja volt ennek a hollódi településnek.

Köszöntek, s nagy komolysággal megálltak.

- Ez a fiú mond valamit - szólt az öreg Izsópi.

Abban a pillanatban a holló felszállt, és elrepült a rengeteg felé.

- Mit mond? - kérdezte Szinkóczi.

- Azt rendeli az előjáróság, vagyis a községi tanács - kezdte a fiú a szót -, hogy a hollódiak tüstén válasszanak egy fejest magoknak.

- Micsoda fejest? - kérdezte Szinkóczi.

- Hivatalos fejet - felelte Szemerke, majd a maga fejiből hozzátette: - Úgy gondolom, helytartót.

- Levelet nem küldött a tanács?

- Kinek küldött volna, ha Hollódnak nincsen feje!

Szinkóczi rámutatott az öreg Izsópira, mintha mondta volna: íme, hivatalos ember ez, hiszen minden esztendőben egy véka gabonát kap minden háztól, hetenként egy szárnyast a soros családtól, s egy-egy tojást mindenkitől!

Hanem a vénember megrázta gyorsan a fejét, s így szólt:

- Én nem vagyok nappali ember!

Ejnye, mit tudjanak csinálni, azon kezdettek tűnődni. Szinkóczi el-elnézett a köszál felé, melynek a tetején nem hagyott tanácsot a holló; majd megindult a faragószín felé, ahol nagy mesterséggel villákat és gereblyéket készít már két hete.

De hát a vén Izsópi és Szemerke apród is mentek utána.

Szinkóczi faragáshoz látott, a nappali és az éjjeli személy pedig tapadva hallgatott.

Látszott, hogy nem fognak tágítani.

Végre meg is szólalt a vénember.

- No jó - mondta. - Akkor én egybehívom az embereket.

El is indult a fekete botjával, s vitte Szemerket is magával. Talán; hogy segítsen neki; vagy talán, hogy az emberiség ügyét, ezen a csepp Hollódon, okos ésszel olajozzák. S ahogy elmentek, egy óra múltán kezdtek is az emberek jövegetni. De csak szitty-szotty, úgy érkezett nagy ritkasággal egy-egy. Mire azonban eljött a dél, mégis együtt volt huszonöt ember. Ennyi elég is lesz, mondta a bégényi apród; majd mint a csikó, ki a szekér mellett már eljárógatott fuvarozni, nagy fennhangon előadta a bégényi üzenetet. Erre az emberek pillogva

méreegették egymást, hogy vajon ki lehetne a kívánt személy. De bárki szolt, Szinkóczi Balásra szállott a szó, váltig hangoztatván, hogy Hollódnak nincsen lelke és esze más.

- Hát jól van - mondta Szinkóczi -; amit érünk, azt töltünk.

Erre az öreg Izsópi felemelte a botot, és nagyot döndített véle a májusi földön, majd a Szemerke fiúhoz így szolt:

- No, fiam! Indulj sebesen, s mondd meg Bégényben, hogy a hollódi nép Szinkóczi Balzsamot választotta helytartónak.

De hát Szemerke nem indult, hanem az ujjasa bélésiből előhúzott egy levelet.

- Ammi? - kérdezte a vén Izsópi.

- Levél - mondta Szemerke.

- Hát azt mondtad, hogy nem hoztál!

- Azt mondtam - felelte a fiú -, hogy kinek hoztam volna, ha Hollódnak nincsen feje. De most már van!

S azzal átnyújtotta Szinkóczinak a levelet.

Egyszerre nagy csend lett és olyan várakozás, mint a májusi földben. Az álluk is leereszkedett, úgy lesték, hogy vajon mi lehet abban a levélben. De valami volt, Szinkóczi nagyon elkomorult, majd kicsi gondolkozás után a zsebibe tette a levelet, rámutatott a fiúra, s odaszólt a vén Izsópinak:

- Üsse agyon azzal a bottal!

Szemerke nem vette zokon a helytartó kurta szavát, hanem röhintett egyet, hogy íme, az öreg bölcseken mekkora diadalt aratott.

- Mi van a levélben?! - kiáltották többen is.

Szinkóczi azonban nem tudatta a levelet, hanem illendő komolysággal, de kérelemmel is a szóban, azt mondta:

- Most mindenki menjen haza. S kinek mi van, költse el szépen a délebédet. De aztán, uzsonna tájban, vagyis öt órakor, minden háztól itt legyen egy ember. De lehetőleg a fej. Mert fontos dolog van a levélben. Akkor megmondom, hogy mi.

Szemerkéhez pedig így szolt intellemmel:

- Ha megmondod valakinek, hogy mi van a levélben, az első beteg malac helyett te fogsz meghalni. Értetted?!

- Hát mi van a levélben? - kérdezte a fiú.

Szinkóczi meglepődött, de fordított ő is egyet a dolgon.

- Ha nem tudod, mért akarod tudni?

- Hadd tudjam, hogy mit ne tudjak.

Az emberek felderültek a Szemerke sima eszén, s belényugodván a végzésbe, széledezni kezdtek. Elment az öreg éjjeli pásztor is, nemkülönben a fiú. Szinkóczi még dolgozott egy ideig, de az esze a gereblye fogai között folyton a levélre futott. Nyughatatlan volt, letette a szerszámokat, és elindult a kőszál felé, mint a holló. Megkerülte a sziklás hegyet, mely elveti róluk a nagy szelet és a viharok mérgét, mint a bástya. Aztán a mezők felé vette az útját, ahol bokor és föld csupa bizalmat hajtott mindenütt. Madarak villogtak a lényben, mintha hideg

éjszakák és nappali veszedelmek ellenére biztató üzeneteket hordoztak volna jelen és jövő között.

Döntött magában.

Aztán hazament, és megírta Bégénybe, hogy miképpen határozott a hollódi nép. A levelet a zsebébe tette, és várta a gyülekezetet. El is jöttek az emberek, szinte valahányan. A mogyoróból a kíváncsiság mind dióra növesztette a szemeket, úgy várták, hogy vajon mit akarnak a bégényi előljárók.

- Halljuk, halljuk! - kiáltották.

Szinkóczi odaállt az emberek elé, s szép lassan és nagy nyomatékkal elolvasta a bégényi előljárók levelét, minek a végére olyan ámuldozás támadt, mintha az orruk előtt egy szilvafán alma termett volna. Szinkóczi várt egy kicsit, majd az alkalmas percben és a levél értelme szerint így szólt:

- Egyszer, emberek, azt ígéri a bégényi tanács, hogy megépítteti nekünk az iskolát; hogy nagy kutat fúrát a szikla alatt; hogy hivatalos boltot állít nekünk, s hogy orvost járat ide minden héten. De ellenben a bajban osztoznunk kell. Vagyis a tíz kulákból, akit Bégényre kiszabtak, kettőt nekünk kell adni.

Az ámulat egyszerre zúgásra váltott.

- Nincs itt senkinek földje!

- Sem üzlete!

Szinkóczi várt egy darabig, hogy áradjon a gyülekezet, majd arra biztatta az embereket, hogy javasoljanak kettőt. De mivel csak gabalyodva forogtak és tátoztak az emberek, neki kellett szólni ismét.

- Hát, emberek! - kezdte is a szót. - Én nagyon jól tudom, hogy itt, Hollódon nincsen a kívánt minőségre alkalmas ember, mert bizony, itt virágoskertnél vagy veteményeskertnél nagyobb földje senkinek nincs. De azt is jól tudom, hogy iskola kéne; hogy közös, jó kút kéne, s hogy bolt és orvos kéne. Ne legyünk hát ellenségei magunknak, hanem a jövő érdekében járuljunk hozzá a létszámhoz. Ha a fehérből feketét kell adni, hát adjunk két kéményseprőt; majd lemossák munka után magukról a kormot!

Okosan beszélt Szinkóczi, de mégsem neveztek meg senkit.

- Hát jól van - szólott akkor okosan mégis. - Ha nincsen más mód, mert úgy látom, akkor kimondom az első segítő szót magam.

Vagyis, bár a hollódi hivatalos vezető a mai naptól kezdve én vagyok, az egyik kulákságot mégis magamra vállalom!

Megdöbbentek az emberek, hogy éppen Szinkóczi Balzsam legyen az egyik kéményseprő. De aztán az arcok megenyhültek és szeretet sugárzott azokról. Olyan csend lett, mintha nagy ígérettel gyermek született volna, vagy bégetni kezd vala egy leszállott bárányfelhő.

- Én is vállalom a másikat! - kiáltott az öreg Izsópi pásztori majd csendesen utána-tette: - Száraz ágon úgysem marad meg a baj.

Mosolyogva nevettek az öregem, majd a levegőbe emelték, életiben először úgy ünnepelték. Szinkóczi is, bár hivatalos ember volt, segített az emelésben; utána pedig Szemerkének átadta a válaszlevelet, amit a gyűlés előtt már oly bölcsen megírt, s a levél mellé így szólt a fiúhoz:

- Ezt elviszed, s eleven szóval is megmondod, hogy búval bajt gyógyítottunk. Vagyis, mindenben úgy határozott a hollódi nép, ahogy ebben a levélben írva van:

Mosolyban csillogva ment el a fiú, akár a délutáni madarak a jövőbe. S mivel búcsúzni készült az aranynap is már, a kőszál tetején ismét megjelent a holló. Megfente csőrét a szikla tiszta kővén, s öreg létére olyan hetykén állott, mint a vadrózsa bimbója a szélben.

ROKONOM KALAPJA

Mintának való ez a vasárnap délután. Néha meglebbenek a szellőben a lombok, enyhe a lég, s békesség honol az emberi arcokon. Az öregek sütkérezve bandukolnak az utcán, a leányok kedve szinte virít, és ünnepi ruhában hódítják a fiúk a világot.

S számosan mennek rokont látogatni.

Ennyiből is látható tehát, hogy egészen hibátlan ez a vasárnap délután. Annyira hibátlan, hogy a többi közül egészen kiemelkedik, mint az árvácskák vagy a boglárók közül a lilium. Magasan kiemelkedik és úgy tekint a magasból vissza a múltba, hogy a tovatúnt évek vasárnapjai közül társat válasszon magának.

Talál is egyet.

Ehhez a maihoz hasonlatos volt az is, valóban. Akkor is bólogattak a fényes szellőben a lombok, s számosan mentek rokont látogatni. Így történhetett, a lélek lombjainak játékos kedvében, hogy azon a régi vasárnap délután engem is meglátogatott egy fiatalember. Röpke látogatás volt az egész. De hát suhanva röppen el a fecske is a macska fölött, s a fecske szárnyára mégis pezdülve emlékszik mindig a macska.

Hát arra a fiúra úgy emlékszem én is.

Amikor kinyitottam neki az ajtót, mindjárt biztatás nélkül és otthonos örömmel jött bé a szobámba. Ebből is nyilvánvalónak látszott, hogy valahonnét ismernem kellett volna ezt a kedves és barátságos fiatalembert. Ismernem kellett volna, mint ahogy ismertem is. Jobban mondva: tudtam, hogy ismerem, csak éppen nem ismertem. S hiába néztem azt a csillogó két barna szemét, hogy azokból kihorgásszam a valót, s hiába néztem azt a kissé tatáros arcát is, mert a neve nem jutott eszembe. De sőt, a nevéen túl homályba borult még a fészek is, amelyben ült, mint ismerős.

Nagy bajban voltam, no hát.

De takargattam a bajt, s a fiú nem is vette észre. Inkább a megnyugvás öröme ült az arcán, ahogy mondta:

- Már régen tervezem, hogy egyszer eljövök magához.

- Mióta? - kérdeztem.

- Rég, s mindegyre jobban.

- Hát most megvalósult!

- Most meg.

Már javában ültünk, amikor ilyen szavakat váltottunk egymással. Ő a térdére könyökölve s nagy várakozással mosolygott, miközben egy-egy szemugrással a szobát is bejárta. Én a nadrágját jegyeztem fel az emlékeim közzé, ahol ma is úgy él: kurtára és szűkre szabva, nyilván valaki másra, s néhány pillantással eltettem az emlékezetembe a barna kabátját is, mely a nadrággal ellentétben, nagy bőséggel lebegett rajta.

- Úgy hát, itt lakik - mondta a fiú, s a szóban együtt volt a kérdés s nemkülönben a megállapítás.

Gondoltam, a pontot odateszem mégis.

- Én itt - feleltem tehát.

S neveltünk mind a ketten, mert a nagy meghittségben jól éreztük magunkat, s egyet is értettünk egészen.

- Hát a kereset milyen? - kérdezte.

- Mint az eső - mondtam.

Ebből megértette rögtön, hogy egyszer van s máskor nincs. Sőt amit megértett, azt egy szép gondolattal meg is toldotta. Vagyis azt mondta, hogy nálam a kereset azért ilyen, mert a költő adománya és az eső egyaránt a természet ajándéka. No, gondoltam magamban, ez a fiú, bárki legyen, igazán megérdemli, hogy koccintsak vele. Két pohárka bort töltöttem tehát, s köszöntés után megittuk.

- Hát itt jobb bor van, mint otthon - mondta akkor a fiú.

- Nem egyformán van, otthon sem - egyengettem én magam.

Ezen ő elgondolkozott, mint aki nem akar igazságtalan lenni, s majd így szólt:

- Hát az igaz. Mert például a szövetségben adódik igen jó bor is néha. Afféle Küküllő menti, mert az aztán csakugyan jó. De amit Daróczi szokott adni, az a sánta boros, hát az csak olyankor teszi meg a szolgálatot, amikor meghal egy vénasszony, akit egész éjjel és józanul kell virrasztani.

Hála legyen a sánta Daróczinak, most már tudtam, hogy ezzel a fiúval, úgy látszik, egyfalusi vagyok. Meg is ragadtam rögtön a szálát s azt mondtam, hogy Daróczit nekem nem kell bemutatni, mert ismerem én őt, éppen eléggé. S hogy tovább léphessünk is mindjárt, elhagyva Daróczit, töltöttem ismét a két poharacskába. De ha azt hittem, hogy a bor elmossa a sánta Daróczit, akkor nagyot tévedtem, mert ivás után így szólt a fiú:

- Ő mosott ki engem a faluból, az a hitvány személy!

- Hát ezt nem tudtam! - ütköztem meg én is rögtön, mintha nekem mindent tudnom kellett volna, ami valaha csak történt ezzel a kebelbéli fiúval, akit az emlékezetemben hiába kerestem. De talán jobb is, hogy úgy volt, ahogy volt. Jobb, mert a rövid történetből, amit a fiú elmondott, a régi lappangó szálak mellé új szálak szövődtek közöttünk. Rövidnek azért mondom a történetet, mert a fiatalember így adta elő:

- Nála ittunk vízkeresztkor. A maga öccse, s én. Három literrel már elfogyasztottunk, de a három literrel szemben mi még józanok voltunk. Erre azt mondom a maga öccsinek, hogy: no, bátyám, ha már ez a három liter ennyire nem tudott fogni rajtunk, akkor én a negyediket Daróczinak a szeme közi öntöm! S oda is öntöttem. De aztán ebből kifolyólag én egy hónap múlva már itt is voltam, ebben az idegen városban.

- Mert mi ilyenek vagyunk! - csatlakoztam a virtushoz.

- Ilyenek! - mondta a fiú. - S nem is baj. Én legalább nem bántam meg, hogy Daróczival így cselekedtem. Mert ugyanis, ahogy megérkeztem ebbe a városba, már másnap ráakadtam egy jóféle emberre, kinek a rozzant állapotából mindjárt munkát is találtam. Úgy kell ezt érteni, hogy háza van neki, itt a város környékin. Az a ház amolyan bomba rágta ház volt, amit Kályhási úr újra akart építeni. Vagyis Kályhásinak hívják azt a jóféle embert, akit úrnak is nevezhetnék bátran, mert egyrészt nem tudott ácskodni, másrészt pedig megszerettük egymást. Ilyenformán aztán, s ketten együtt, újra építettük az egész házat. Rendesen megfizetett engem, illetőleg a fizetség egy résziben felruházott. Ez a ruha is, ami rajtam van, tőle származik.

Megnéztem ismét s meg is tapogattam a ruháját, külön a nadrágot s külön a kabátot.

- No, tisztességes, a szövet! - ismertem el.

- Ugye?! - örült a fiú.

- S kalapot nem adott? - kérdeztem.

Hát erre nevetni kezdett a fiú, de olyan kedvire és sok jóízzel nevetett, mintha nem is kérdést tettem volna fel neki, hanem pajzánkodva játszottunk volna. S amikor már nevetett egy sort, csak akkor szólalt meg, mondván:

- Adott kalapot is. Hogyne! Mégpedig olyan kalapot, hogy igazán szépet. Barna színűt, aminek a szalagja mellett, bal oldalon, egy ügyes pamacs is volt, s hátul a csokránál madártollú benne!

- Hát hol van? - kérdeztem.

- Hol-e? - nevetett a fiú. - Asszegény a ruhatárban!

- Micsoda ruhatárban?

- Ahol a hold a ruhatáros, abban.

S ahogy vettem volna a szót, a fiatalember valami olyat láthatott rajtam, mintha nem egészen érteném a dolgot. Előbbre hajolt tehát, s így folytatta a kalapot:

- Hát van nekem egy kedves ismerősöm, hogy úgy mondjam. Vagyis egy leány, Amália. Aki már régen itt lakik a városban, minélfogva ügyes és jártas személy minden dologban. Egyéb mellett nagy könyvolvasó ez a lány, s jár a moziba is. S azt akarja folyton, hogy engem is beléavasson mindezekbe. Így jutott eszibe a múlt szombaton az is, hogy menjünk el ketten a színházba. Hát mi el is indultunk, hogy elmenjünk ketten a színházba. De nem volt nekünk, csak másfél forintunk, már a jegyen kívül. Ellenben ott volt az én kalapom, amelyik a ruhatárba kíváncsozott, mert ugyanis megszokta volt, amíg Kályhásinál szolgált, hogy ott uraskodjék a pamacsával a ruhatárban, ha már színházba viszik. Csakhogy az pénzbe került volna nekünk!

- Biza, pénzbe - mondtam, osztozván a gondban.

- Egy forint! - folytatta a fiú. - S nekünk maradt volna ötven fillér. De két ember miképpen utazzék haza, ötven fillérrel, amikor vége szakad a színházi mulatságnak?!

- Csakis gyalog - kellett mondanom.

- No, ügye!

- S mit csináltak a kalappal? - kérdeztem.

- Hát éppen azon tanakodtunk - folytatta a fiatalember -, hogy mit is csináljunk a kalappal. Mentünk, s tanakodtunk. Én magamat hibáztattam, mert hiszen otthon kellett volna hagynom. Amália azonban ebben nem egyezett velem, mert ő a kalapot a formája miatt is, de legfőképpen benne a pamacsot és a madártollút, nagyon szerette. Inkább az ölibe veszi, azt mondta, s ott jól meglesz a kalap, amíg mi nézzük az előadást. De hát nekem, úgy magamban, nemigen tetszett, hogy az ölibe vegye, mivel hogy idegen is volt a kalap.

- No, mindjárt összevesznek! - futott ki a számon.

- Jól mondja! - folytatta a fiú. - Mert a kalap úgy közénk állott, hogy mire elérkeztünk a Duna fölött a hídra, már csakugyan veszekedtünk is. Mielőtt azonban egészen összevesztünk volna, hát a szél kikapta a fejemből a kalapot s a híd korlátján keresztül úgy röpítette belé a Dunába, hogy mint egy nagy barna madár, azonképpen szállott a hullámok tetejére.

- Az iskoláját! - kiáltottam fel.
- Hát így jártunk - mondta a fiú.
- S Amália mit csinált?
- Magsiratta.
- Kedves lány lehet - gondolkoztam el.

A fiatalember erre nem szólt semmit, hanem felállt, kezét fogott velem, s megindult az ajtó felé. De ott az ajtóban mégis visszafordult, hogy feleljen nekem.

- Hát kedves - mondta csendesen. - Csak egyet nem szerettem benne. Azt ugyanis, hogy nem Vilmosnak szólított engem, hanem a családi nevemen Orbánnak.

S azzal eltávozott.

Én pedig megbékülve maradtam otthon, sőt a szívemben szeretettel. Mint maradt volna más érző ember is, akit meglátogatott egy kedves rokona. Mert hát Orbán Vilmos kedves rokonom volt nekem. Egyenesen unokaöcsém. Csak éppen régen láttam azelőtt, tizenhárom éve talán. S közben, az idővel együtt, mint ahogy történni szokott, Vilmos is megnőtt és megváltozott.

GYÖKÉR ÉS VADVIRÁG
1958-1966

HOPPOSI LEGÉNYEK

Sokan azt mondják, s magam is tapasztaltam, hogy a János nevű emberek élete igen változatos. Egyszer a szerencse szekerén ülnek, máskor pedig makrancos számárnak a hátán. Ha például nyáron által mezei utakon vagy éppen parlagi földeken járnak, a bogáncsok jobban megragadnak a lábszárakon, mint a Pál vagy éppen Dániel nevű emberek lábi ruháján. Másfelől azonban, mint ahogy mondám is, nemcsak a sors bogáncsai kedvelik ennyire őket. Hanem vidám és kalandos történetek, is gyakrabban esnek meg velők, mint az előbb nevezett személyekkel avagy éppen a Salamon vagy Márkus nevű példás emberekkel.

Ennek folytán sohasem tudhattam, s most sem tudom, hogy a szerencse fiának tekintsem-e magam, vagy éppen ellenkezőleg.

Mert ugyanis Jánosnak hívnak engem is.

Bár ez a név egymagában is nyughatatlan valóság, jelenleg a beszédet mégis meg tudnám valahogy állani, annál is inkább, mert hiszen drága kincs az emberi szó. Hanem egyebütt van a baj. Ott ugyanis, hogy a bennem levő Jánoson kívül még két olyan ember is ösztökél, akit ugyancsak Jánosnak hívnak. Ezek a Jánosok ugyan, testi mivoltukban, jelenleg nincsenek velem, mert hiszen az egyik nem is él már a földön, s bizonyosat a másik éltéről sem tudnék mondani. Ez pedig a baj mellé megint baj. Ugyanis, ha ők élnének s mellettem lehetnének, az ösztökélésről talán le tudnám beszélni; így azonban, mint mások is, akik megülednek az emlékezetben, makacs természetükkel ők is igen kényszergetnek engem.

Ha már így van tehát, hogy Jánosnak hívnak engem, s hogy eme ingatagság mellé Jánosok ők is, hát elmondom, ahogy tudom, ezt a kalandos történetet.

De hát hol is kezdjem?

Mert kezdhethném akárhol, ha már János vagyok, mert hiszen a nevem mindenre mentség. Így tehát pajzs lenne nekem akkor is, ha a végén kezdeném, és pajzs lenne akkor is, ha nem az elején, hanem az eleje előtt bárhol kezdeném. De hát nemcsak neve van az embernek, hanem a neve alatt takarékosan őrizi az emberi tisztességet is, amely más halandókkal, legalább a közönséges szokásokban, testvériségbe fűzi.

Azt teszem tehát én is, amit mások szoktak ilyenkor tenni; vagyis az elején kezdem a történetet.

S ezzel, nevezetesen a történet elejével, szerencsém is van. Ugyanis igen erős tél volt akkor, amikor ez a Jánosok története kezdetét vette. Olyan erős tél volt, hogy azt a telet még akkor sem tudnám elfelejteni, ha az emlékezetem, mint ahogy sok embernél látom, igen meggyengülne. Az ilyen szigorú téltre mondják az írók, hogy megfagyott a tintájok, szegényeknek; a szűkölködő emberek, hogy a madarakkal együtt dideregnek; és az erdei favágók, hogy igen hegyesen néznek a csillagok.

De mit mondjon ilyenkor egy katona?

Talányos ez a kérdés, mert egy kicsit a katona is olyan, mint a János nevezetű emberek. Egyszer amott fújja a hidegben a markát, máskor pedig a lányok között kell a melegét apasztania. S ezt nem az ő változékony sorsa miatt mondom, hanem azért inkább, mert abban az időben én is katona voltam. Jobban mondva, már csak úgy voltam katona, mint ahogy a róka téli bundája még bunda tavasszal. A füstnek is van annyi esze, hogy kimenjen a kéményen; az ember eszét pedig a füsttel nem lehet egy napon emlegetni. Tehát a róka bundájáról könnyű

kitalálni, hogy én éppen abban az időben vedlettem le a katonaságot. Ennek pedig örvendetes oka volt. Nevezetesen az volt az oka, hogy vége szakadt a háborúnak.

Búcsúzásom a hadi világtól egy vidéki városkában történt, melynek Taplóvár volt a neve. Itt székelte ugyanis, ahogy még tudott, annak a hírneves ezrednek a parancsnoksága, amelynek én katonája voltam. Mégpedig elég vitéz katonája, mások szerint; magam azonban inkább szerencsés mivoltomat ültettem a reménységem ágára, s az nem is törött le alattam semmi viharban, mert hiszen János gyanánt úgy szabadultam a háborúból, hogy elől-hátul épségben voltam. Ennek a szerencsének aztán nemcsak magamat köszönhettem, hanem neki köszönhettem a barátomat is, akiről már annyit említettem, hogy úgyszintén Jánosnak hívták. S nem is olyan egyszerű Jánosnak, mint engem, hanem Soók Jánosnak. Ha meggondolom, hogy ebből a névből egy is elegendő, hát bizony az első időben merő balsorsnak tetszett egy olyan barát, aki egymagában nem egyetlen János volt, hanem sok.

De hát a felhőből nem lett eső.

Sőt, úgy jártam Soók János barátommal, mint a szerelmesek járnak a csókkal, amiről azt mondják ők, hogy az egynél jobb a sok. Vagyis hamarosan megbarátkoztam vele; s ahogy mostani eszemmel látom, ez nem is lehetett másképpen. János ugyanis mindenben illendő barát volt énhozzám, lévén korban is huszonegy esztendő, akár én magam; azonkívül pedig embernek reményteljes és bajtársnak szilárd. A tudománya ugyan nem volt olyan látványos virágoskert, hogy annak az egyik sarkán a szerelmes lányok s a másik sarkán a szamarak megálljanak, de hát annyit bizonyosan tudott, mint mások. Mármint olyan mások, akiket véle azonagy tudományra oktattak az iskolában. Vagyis tudta nagyjából a nyelvtani szabályokat; tudta, hogy az állatokat csúszómászókra, hüllőkre, madarakra és emlősökre osztályozzák; tudta, hogy a földrészek öten vannak; s mindezekon kívül tudott a torkából tetszetősen énekelni és bátran játszani orgonán.

Kérdezzem-e, hogy mi volt hát, a foglalkozását tekintve?

Nyilván fölöslegesen tölténém ezzel a kérdéssel az időt; valamint azzal is, hogy ismét a füstöt emlegetsem. Mert hiszen úgyszintén kitalálja mindenki, kérdés nélkül és tüstént, hogy mi volt az én János barátom.

Hát valóban az volt, kántortanító.

S nem is akármilyen, vagy helyesebben szólva: nem kálvinista módra, hanem a katolikus vallás szerint. S ez bizony nagy szerencséje ennek a történetnek, mert különben nem fonhatnám a szálaikat szabad akaratom szerint, hanem úgy kellene elbeszélnem, ahogy eleve rendeltetett. Így azonban, a szentek segítségével, kedvem szerint terelhetem a történetet. Kedvem szerint, de hazugság nélkül, amit meg is tehetek könnyen, mert hiszen nem jártunk mi olyan úton, amelyet mások elől rejteni kéne. Nem titkolom hát, hogy abban az időben, amikor a barátságunk javában növesztette a pelyheket, Szemerkeről szomorú hír érkezett. Szemerke egy falu volt, ama falu mégpedig, ahol én megszülettem; s a hír arról szólott fekete gyásszal, hogy a faluban meghalt a kántortanító, akit Barabásnak hívtak.

Ismertem Barabást, s szerettem is.

- No, ez nagy bánat nekem - mondtam Jánosnak.

Nehéz és nagy fekete szemek voltak a barátomnak: igen alkalmasak arra, hogy a szomorúságban valóban szomorkodjék mellettök az ember. Szomorkodtam is a gyász hírnapján tiszta szívemből. Másnap azonban olyan gondolatom támadt, ami az angyali sugalmazást és a szamaritanus lelket egyaránt dicsérheti.

- Te, János! - mondtam a barátomnak.

- No, mondjad! - válaszolt.

- Tegyük próbát!

- Tegyük.

Ilyen könnyen folyt közöttünk a beszéd, bár az lehetett volna akadémikusabb is. De hát ezzel a könnyűséggel én nem magamat akarom dicsérni, aki mégiscsak tudtam, hogy mit gondolok, s hogy minő szándékkal gondolom azt. Hanem a dicséret egészen illesse Jánost, aki szándékomat nem is sejtítette, s mégis bizalommal szállott rá a szavamra, akár a faág árnyékára valami révedező nagy madár. S igaza volt, ha madár módra, mert abban az órában éppen úgy állott az égen a nap, hogy a faág árnyéka egybekelt az ággal.

- Légy kántor nálunk! - folytattam a szót.

- Jó volna! - felelte János.

Egyszerre úgy meglelkesültem magam is a gondolattól, hogy hevületemben a kántorságot szinte bizonyosra vettem. Már láttam is János barátomat, ahogy bevonul a szemerkei templomba, melyet Nepomuki Szent Jánosról neveztek el; s hallani véltem a szentnek a szavát is, mellyel a Jánosok között egy hosszú életre megalapítja a segítő barátságot. Valamint láttam az orgona mellett a barátomat, amint bugyogtatja vagy csörgedezteteti az ájtatos szándék elé az orgonaszót.

De hát a buzgalom mellé, gondoltam magamban, valamit tennünk is kellene; s már arról kezdtünk beszélni, hogy a tervünket miképpen vigyük keresztül. János nem tudott egyebet mondani, csak annyit, hogy ő a világon mindent megcsinál, ha megmondják neki, hogy mit csináljon. Ez a jó szándék nem mozgatta meg ugyan a köveket, de azért nem volt értéktelen. Elvette ugyanis azt a haszontalan reményemet, hogy a kántori vállalkozásban két János fog versenyezve küzdeni; s erős hitté érlelte bennem azt a gyanakodást, hogy helyette is nekem kell gondolkoznom. Igen vigasztalónak, sőt bölcsnek láttam ezt az eredményt, mert ennek a fényességében tisztán látszott, hogy legalább veszekedés nem lesz közöttünk.

Így hát aggodalom nélkül és tüstént munkához láttunk.

Elsőnek azonban nem azt tettük, amit a galambok tesznek, amikor gondolnak valamit, s már szárnyra is kelnek; sem azt nem tettük, amit a balga emberek, akik egyedül csak a hiszékenységgel üldözik a célt. Hanem elmentünk a taplóvári nagy paphoz, akinek elmondottuk, hogy Jánost megfelelő bokorban költötte a Gondviselés, mert ugyanis az édesapja sokáig a püspöki udvarban szolgált, ahol az iratokat hozta-vitte. Adjon hát az iratos ember szépreményű fiának egy hathatós levelet, amivel vonatra ülhetünk, s bizakodással mehetünk el Szemerkére.

- A nagy pap adott is.

Mi pedig, az említett bizakodással, felültünk ketten a vonatra, s abban a nagy hidegben elmentünk Szemerkére. Pontosabban szólva, csak a szomszédos városkáig tudtunk eljutni a vonattal, onnét pedig gyalogosan közelítettük meg a kívánatos falut. Bár csikorgott a lábunk alatt a hó, olyan nagy hideg volt, bajunk mégsem történt semmi, pedig a János füle is megfagyott, az egyik. Ott aztán, vagyis Szemerkén, a pártfogó levéllel mindjárt megjelentünk a papnál. Kövér ember volt a plébános, de ugyanakkor igen szíves is hozzánk. Megvendégtelt magyaros szívvvel, majd utána elküldötte a harangozót, hogy a kántori lakban gyújtson tüzet, hátha estére, legalább némileg, meleg lenne ottan. A megyebírót is elhívatta, aki nagy hasú és nagy bajuszú ember volt, de különben elég fukar a szóval. Ott üldögélt velünk az asztal mellett, de mivel a plébános, a mi ügyünk dolgában, sokáig várt a szóval, a nagy darab megyebíró csak

a szemével méricskélte minket. Végre azonban mégis felfedte célunkat a pap, s nagy akadozások között megszületett az egyezés:

- No, jó - mondta a pap.

- Hát akkor holnap - szólt a megyebíró.

Bár kurták voltak ezek a szavak, mégis sok mindent jelentettek. Mert először jelentették azt, hogy isten neki, legyen meg a kántori próba; másodszor jelentették azt, hogy már másnap, vagyis vasárnap, történjék meg a próba; s harmadszor pedig azt a szokást is a jövő egére vetítette, hogy a próba után megejtik a gazdák a választást.

Vagy igen lesz, vagy nem lesz.

Elérkezvén az idő, a János lelkét feltarisnyálta a plébános, vagyis adott neki egy énekeskönyvet és egy olyan könyvet is, amely a mise folyását tartalmazta. Aztán a harangozó oltalmába vette Jánost, akihez hozzátartoztam én is, miképpen a szárnyasodó szél a leveleket, a Jánosok sorsa bésodort minket a kántori lakba. Jajgattak vékony hangon a falépcsők, amikor felmentünk a házba, bent pedig nagy buzgalommal kongottak a falak. De nem vastagon és bágyadtan, mint nyáron szokták kongani, hanem hegyes hangon, és élesen metszve a csendet, mintha a tél mérgesre fente volna őket is.

- Hideg van! - mondta János.

- Nincs nyár - feleltem én.

Ami takarókat hozott a harangozó, azokat én szorgalmasan magamra szedtem, egyet szentelvé Jánosnak csupán. Azt az egyet ő magára terítette, s hol az énekeskönyvvel, hol pedig a misemondó könyvvel járni kezdte a hideg nagy szobát, fennszóval kántorkodva szüntelen. Én pedig meghúzódtam az egyik sarokban, akár egy óriási cseremakk vagy talányos, nagy gubó.

Így múlt el az éjszaka.

Aztán felvirradott a nevezetes nap, amely az én barátom napja volt valóban. De nemcsak azért, mert a nagymise alatt kántorra kellett válnia, hanem a Jánosok nehéz sorsa miatt is, mely azon a napon csakugyan méltóvá tette arra, hogy a világ előtt is igazságosan Soók Jánosnak lehessen őt nevezni. Talán keveset mondok, ha annyit mondok, hogy folyton igyekezett és állandóan szenvedett: nyomta lelkiből az orgonát, és eresztette teljes erejéből a hangot.

Vagyis vitézül nyomult előre, akár a háborúban.

- Ne hagyd magad! - biztattam.

- Nem is! - mondta János.

Így hát mindent elkövettünk, én így s ő amúgy, csak hogy a szégyenvallást valahogy elkerüljük, és a kántorságot megszerezzük. S ahogy maradoztak a hátunk mögött a percek, egyre nagyobb bizakodással törtettünk tovább a göröngyös úton, melynek a hepehupái között néha megfutamodtak ugyan a szent énekek, hogy rokonok módjára a katonanótákat meglátogassák. De hát azokat János még idejében megtérítette mindig. Kezdtük is már egészen elbizni magunkat, ami nem is csoda, mert hiszen a misének már a vége felé járt a pap, s a mi dicsőségünk bizonyosnak látszott. Hanem akkor, a misének a vége és a legvége között, akkor mégis meglebbent a balszerencse. Nevezetesen azokban a percekben, amikor régi szokás szerint és lelki nyomatékkal, a déli imádságot a kántornak kell fennhangon mondania. Hiszen jól van, elkezdte szépen, s mondta is János hiba nélkül, de valahogy történt, a *Miatyánk* közepén egyszerre megtorpant, s nem találta a szót, amely továbbvezette volna.

- Add meg! - sűgtam a szót.

- Mit? - kérdezte János.

Nem tudtam megmondani, hogy „a mi mindennapi kenyerünket”, mert olyan bugyuta rémület volt az arcán, hogy nevetnem kellett. Erre a János szeméből még jobban kiserkedt az ijedelem, de annyi esze mégis volt, hogy ne a kátyúban kaparásszon, hanem újra kezdje a Miatyánkot. Előlről kezdte hát ismét, mégpedig olyan ügyesen, mintha nem is szorultságból tenné, hanem csak vastagítaná az áhítatot. Fogyasztotta is hibátlanul a szavakat, de amint elérkezett volna az előbbi szakadékhhoz, hát akkor ismét ráugrott az ijedelem, és megtorpant újból. Nagy kínjában megbökte az oldalamat, hogy segítek rajta. De hát a rémület és a nevetés zagyvaléka úgy megzavart engemet is, hogy segítő barát helyett csupán egy bugyuta János lett belőlem is.

Béütött a csend.

S abban a csendben mi csak vártunk, fent a kórusban és behúzott nyakkal, hogy most immár mi lesz. A némaság hulláma előntötte a templomot, majd lent a padokból kezdtek az emberek reánk fölnézegetni, hogy vajon élünk-e még, vagy talán elsüllyedtünk. S látván, hogy ott ül János, bár egészen elnémulva, egy öregember magához vette bölcsen a szót, és elmondott minden imádságot, amit olyankor szokás volt elmondani.

Azt hittem, a kántorságnak ámen.

De hát a falu bölcsőbb volt az én hitemnél, mert a gazdák számításba vették a három esztendő, amit János a katonaságnál felejtésben töltött. Vagyis megbocsátottak neki, s kántornak megválasztották.

Fényesre derült mindjárt az ég.

János piroslott, s a száját sem tudta a nagy örömben összefogni. De csak az első napokban. Mert ahogy telt s múlt az idő, abban a dongó kántori lakásban egyre közelebb jutott az árvasághoz. A színe megfakult, mint a vadalmának, ha föléje nő valami árnyékot vető lombzat; lógott a feje, és a sötét felhők bélepték kedvének egét, amely oly fényes volt azelőtt.

- Így nem jó - mondta.

- Te tudod - szóltam.

De hát, valóban, mint ősszel a madárfészek, olyan sivár volt a kántori tanya. A nyár melege ebből is, abból is égbe szállt, az otthagyt tollakat szél vitte el, a köd mohát költött benne, majd jégborsót a tél.

- Egér van! - vigasztaltam.

- S denevér - mondta János.

Ha macska lett volna, nyilván felderült volna szavamon; de mivel kántor volt, ki az angyalokról naponta énekelt, csak az egeret szárnyasította meg. S a szárnyas egérrel magam is szárnyra keltem, hátha ki tudnám találni, hogy mi adhatna Jánosnak némi nyugodalmat. Kenyere volt, mert hiszen a falu gondoskodott róla, s nem is szűk marokkal. A lakás kőből épült, módos volt és tágas, csűr hozzá és jókora kert. Személyemben egy jó barátot is érezhetett maga mellett, s a lakosságról sem mondhatta, hogy barátságtalan lett volna hozzá.

- Mi kéne? - kérdeztem.

- Ami Ádámnak - mondta.

Egyszerre eloszlott a homály, amelyben eleddig szárnyasan tévelyegtem; s kinyílt előttem a Paradicsom, melynek a bokrai között egyedül ténfergett János, gondúzó nő után, hogy vajon nem találnék-e olyant a faluban, akibe a reménység horgát belé tudnók vetni. Tanult lány tud-

tommal nem volt; s a gazdák szépreményű lányait nem akartam kecsegtető módon felsorolni, mert nem tudtam, hogy milyen bonyodalmat indítok el. A környéken sem ismertem olyan szép és alkalmas személyt, aki a János számára leszakítsa az almát.

- Gyere velem! - mondtam.

- No, ebből lesz valami - felelte János.

Elindultunk ketten, s mendegéltünk az utcán. Nagy hó volt, de mivel az idő megereszkedett egy kicsit, nem csikorgott a lábunk alatt a hó, hanem csak ropogott. Ilyenkor szólni sem kell, mert szól a hó. Úgy mendegéltünk hát, a ropogás fölött némán; bár igaz, hogy János néha-néha reám nézett, hogy vajon mi okból járatom őt a télben. Egyszer egy vénasszony s máskor egy gyermek halad el mellettünk, hétköznapi ellenére nagyot köszönve. Végre egy alkalmas embert láttam közeledni, aki köszönés után meg is állt velünk, hogy néhány illendő szót váltani tudjunk.

- Hogy s mint? - kérdezte.

- Csak, csak - mondta János.

Gondoltam, magamra veszem a szót, mint helybéli jó barát; s el is mondtam az öregnek, hogy a kántori megélhetés immár megvolna, de hát Ádám is búsan bolyongott a Paradicsomban, amíg egyedül volt. Nagy megértéssel bólogatott az ember, majd fél szemmel jól szemügyre vette Jánost, Nem tudom, hogy a sóvárgásnak még tűrhető vagy pedig már végső állapotát akarta-e látni rajta, avagy szálában ítélte meg a legényt. Úgy látszik azonban; hogy mind a kettőt megtette, mert eredményül azt mondta, hogy leány dolgában ne sokat gondolkozzunk, hanem menjünk el Hopposra.

- Oda kihez? - kérdeztem.

- Oda a paphoz - mondta.

Ismertem a falut, Hoppost. Nagy község volt, igen jóra való és módra törekvő emberekkel. De úgy emlékeztem, hogy katolikus hívek lakják; s nem tudtam, hogy kálvinisták is oly számosan vannak ottan, hogy még papjuk is van. De hát, gondoltam magamban, ilyen a világ: ami van, idővel megapad; s ami nem volt, egyszer lesz. Nem is baj ez, hadd forogjon törvényében az emberi világ, amint az időjárás is váltakozva hömpölyög. Csak hát János, az ő állapota eszerint, nem illett a hopposi paphoz, mivel katolikus is volt és kántor is volt, ki a szabályzat szerint csak hitbéli lányra szállhatott.

A református paphoz? - kérdeztem.

- A katolikushoz! - mondta az öreg.

János reám függesztette a szemét, mintha kérdezte volna, hogy itt miféle keverék világ van! Én válaszul csak somolyogtam magamban, majd az öregnek megköszöntem a jó tanácsot, s mintha találkozást soha többé nem remélnénk, nagy körülményesen elbúcsúztunk. Utána még nyomorgattuk egy ideig a havat, majd elmentünk haza, abba a kongó kántori lakba. Ott János leült a katonaládára, mely egyszer széknek, s máskor asztalnak lépett elő; én pedig a tervezés borús-felhői között sétálni kezdtem a szobában. A lábam alatt néha megnyikkant, néha pedig reccsent a deszkapadló; s valahányszor megszólalt, János mindig reám tekintett, hogy nem én akarok-e valami okosat szólani.

- Hát menjünk el! - mondtam végre.

- Menjünk - felelte János.

Másnap üzentünk is a hopposi plébánosnak, hogy mi, két legényember, elmennénk az ő házához látogatóba, hogy illendő módon tiszteletünket megtegyük.

Mint a galamb, úgy jött a válasz, hogy bármikor szívesen látnak, de mégis legjobb lesz, ha szombaton estére megyünk, olyan-amilyen vacsorára. Hát erre meggyúlt bennünk is a fáklya, majd fogadtunk egy fuvaros embert, aki szombaton estefelé egy bakszánnal megjelent a kántori laknál. A két gyapjas lovacska után felültünk a szánra, bégubóztunk a pokrócokba, és a szívünkben egy-egy kérdőjellel megindultunk Hoppos felé. Mire kisiklottunk a faluból, a fákra már leszállt a sötétség, s körül a hómezőkre is leszállott volna, csak nem tudott.

- Hogy hívják a papot? - kérdezte János.

- Kapitány János - mondtam.

A derengésben, melyet a hó lehelt a csendes világba, jól látszott a pára, amit a pokrócok közül szavak helyett fűjtünk; s egy-egy pöffentés között a gőz pókhálóját is láttuk, mely a lovacskák gyapjas hátán lebegett. Az erdős hegyek feketén hömpölyögtek, ahogy ide-oda fartatott velünk a bakszán; de a mezők és a lenge gerincek fehér színnel ápolták bennünk a nemes szándékot. A hold sarlója aratást jövendölt, a csillagok pedig nagy buzgalommal tanítottak arra, hogy miképpen nézzük majd Hopposon a pap leányait.

- Hát az öreget, a tanácsadót? - kérdezte János.

- Demény János - mondtam.

Erre már János is elnevette magát, pedig mint a sátoros ünnep, oly ritka volt nála a nevetés. De hát nem csoda, hogy ennyi Jánostól kifutott az ő fazeka is, mert ami sok, az valóban sok. Hogyne, hiszen János volt ő, s János voltam én; János volt a Hopposra igazító öregember, János volt a hopposi pap, s János volt a szemerkei védőszent, maga Nepomuki.

Magát hogy hívják? - szólt előre János.

- Egyes János - mondta a fuvaros.

- Hát erre úgy megijedtem én is, hogy nem szóltam Hopposig egy szót sem. Ott azonban köszönni kellett illedelmesen, sőt a szíves szavakat felsorakoztatni valahányat, mert hiszen a pap, neszét hallván a jövésnek, maga nyitotta ki nekünk a kaput. Minket bétessékelt rögtön a házba, amit tizenhárom kilométer után gyorsan meg is tettünk. Maga pedig elrendezte gondosan a lovakat, s a fuvaros embert is melegre vitte. De hát dobogott is a lábával szaporán, s a kezét is igen dörzsölgette, amikor végtére a szobába lépett, ahol mi immár nagy megbecsülésben üldögéltünk.

- Mindenki mindenkit ismer? - kérdezte.

- Részesültünk a szerencsében - mondta János.

Háziasszonyul egy kedves asszonyt ismertünk meg, akit dús haja őszebe vegyülve koronázott, a termete finom termet volt, és a szemében az értelem vidámsága csillogott. Ott ült begyesen a két leány is, akik inkább még csak leányocskák voltak, a kisebbik ugyanvalóst. Ez barna volt, egy kicsit hetyke, s meg-megvillanó pillantásaival a lelkünk, gyökeréig fűrt. Ha valakire, akkor a ház asszonyára, vagyis az anyjára ütött inkább. A nagyobbik leány azonban nem hasonlított sem a papra, sem az asszonyra. A bőre patyolat volt, és a haja szőke, testben virágzó s természetre házias.

- Annuska, teríthetsz - mondta az asszony.

- Ó, ne fáradjanak! - szóltam én.

Annuska azonban nekilátott, s puha mozdulatokkal ügyesen megterítette az asztalt, úgy lengedezve előttünk, patyolat bőrével és bodros szőke hajával, mint egy hullámozó virágos bokor. Mindjárt asztalra került az éték is, a gerjesztő disznótoros vacsora s nemkülönben az aranyló borítal, két metszett üvegben, melynek csillogó tornyos dugója volt, mind a kettőnek. Az asszony az asztal fejénél ült, s szembe véle, a másik végén, a pap. Az asztal hosszán pedig, az asszony jobbjára felől, mi Jánossal ketten; velem szemben a kisebbik lány, akit Gizellának hívtak, s Annuskával szemben pedig az én nagy reményű barátom.

- Hasznos állat a disznó - szólalt meg János.

- Hát csak használja! - mondta kuncogva Gizella.

A zavar füstje rögtön megcsípte a szemünket, János pedig bugyuta szorongással s mint a beteg bikaborjú, olyan szemekkel nézett a hetyke kisleányra. Én azonban nem vesztegettem az időt, mint ama nevezetes *Miatyánk* idején, hanem a neveltség kertjéből rögvest kihajtottam a disznót, felemlítvén a zsidókat és a mohamedánokat, akik a disznó hasznosságáról másképpen vélekednek. Ehhez a pap is okos magyarázatokat fűzött, úgy annyira, hogy a Gizella kuncogását jó mélyen eltemettük, Jánost pedig úgy megcsiszoltuk, hogy a végén példás magyar ember és jó katolikus lett belőle. Hanem ez a baráti munka és a papi tudomány fel is emésztette jól az időt, mert a vacsorának végére jutottunk, s megbontottuk az asztalt.

- No, Annuska, zongorázzál egy kicsit! - mondta az asszony.

- Ajjh, de jó lenne! - nyájaskodtam nyomban.

S ránéztem Jánosra, hogy egy kicsit népszerűsködjék ő is, de hát ő csak üldögélt mellettem, s mint két szamarat, legeltette a két szemét. Annuska azonban nem hervasztotta le magát a szótlanság miatt, hanem odaült a zongora mellé, s a két fehér kezét, melyre János igen tapadozott, jártatni kezdte a billentyűkön. A pap nagy gyönyörködéssel hallgatta a tisztelendő muzsikát, az asszony belé-beléjavított a szemével, Jánosnak rózsaszínbe lábadt a két füle, én pedig ide-oda pillangóztam a csörgedező patak fölött. S amint éppen javában szálldostam volna, hát János fészkelődni kezdett, majd odabújt a fülemhez.

- Ez a nagyobbik kéne nekem - mondta halkán:

- Várj, szólok neki - sűgtam vissza.

De ugyanakkor, vagyis a sűgött szó után, a háziak számára nagyot sóhajtottam, mintha a játékban akkora gyönyörűséget lenék, ami már nem férne el a kebelemben. A pap arcáról atyai dicséret szállott felém, Gizella pedig egy bizserítő mosollyal borította le a sóhajomat. Ebből megértettem, hogy jobb lenne nekem, ha a muzsikát Gizellánál keresném; s én bizony kerestem is volna szívesen, de a barátom sorsa annyira bennem lakott, hogy a bimbó illata helyett neki kellett virágot hajlítanom. Felálltam hát lassan a helyemről, mintha csak ártatlanul tenném s csupán a játék bővületében, majd alvajáráó léptekkel az Annuska háta mögé játszottam magamat. Ott álltomban alább és alább hajlottam, míglen elkövetkezett az alkalmas pillanat.

- Ez a János barátom szeretne megházasodni - mondtam akkor.

- Hát maga nem akar megházasodni? - felelte Annuska, majd pajkos pillantással még hozzátette: - Hiszen maga is János!

Egyszerre úgy megzavarodtam, hogy a fülem is kongott. Kongott, és benne a hártya feszült, mintha valami barlangnak az ajtaja lett volna, melyet a Jánosok sorsa feszít. S abban a nagy zavaromban nem tudtam egyebet tenni, csak azt, hogy az eddigi lábamról a másikkra álltam.

- De ez a János barátom elvinné magát - mondtam.

- Előzze meg! - felelte Annuska.

Gondoltam, ezt már baj nélkül és mások előtt nem lehet folytatni. Ahogy tudtam, visszavonultam hát a helyemre, ahol a parazsaim hamvadni kezdtek. De a gyenge hamuliszt alatt még forrón sütöttek, amikor a fuvaros ember belépett a szobába. Az ostor is a kezében volt már, s a lovak befogva. S mivel láttam, hogy a borital már fényesre tömörült a két szemében, nagy hálálkodással megejtettük a búcsút, s elindultunk Szemerkére haza. Benn Hopposon még fogta a lovacskákat az öreg, de a falun kívül már nem poroszkálva mentek, hanem röpdöstek valósággal, mintha rajtuk a hosszú szőr tollazattá vált volna, s szárnyakká a vágyuk.

- Beszéltél a lánnyal? - kérdezte János.

- Igen - feleltem.

A hold sarlója búcsúzásra készülődött, a mezők világítottak, mi pedig a pokrócok között a tanulság szoros vértetében ültünk.

- S mit mondott? - kérdezte János.

- Nagy a világ - feleltem neki.

Megértette János a szót, mert nehezét sóhajtott. Nem is kérdezett semmi többet, s nem szóltam én sem. Csak ültünk, mint az árva csalán virágai, akiket éltet a remény; s a reményt pedig éltette a vigasz, hogy amíg feleséget találunk, legalább megismerjük az egész környező világot.

BUJDOSÓ KATONA

Éjfél után a szarvára dőlt a növendék hold, s az erdő háta mögött elmerült nemsokára. Nyilván párás volt nagyon a lég, mert a csillagok is csak a tej halovány színében hunyorogtak. Vidámság semmi nem volt az éjszakában, sem az erdő életében valamicske szeszély.

Így van ez nyárutón.

Komolyan ül ilyenkor az erdő, kedv és kíváncsiság nélkül. Úgy ült azon az éjszakán is, a szurok fekete lelkébe egészen elmerülve. Nagyritkán csak egy ág reccsent meg valahol, s hullott vakon a földre.

Egyedül a szimat órája járt.

Lassan túlhaladta a négyet, mert a sötétség, mely éjfél óta oly sűrűn és makacsul ült, kezdett megingani. A sejtelmet, hogy a nap győzni fog, az állatok mindjárt megéreztek. A madarak tollázkodtak, az őzek ásítottak, s vakaródzott a róka. Aztán a fennsíkon keresztül, mely az erdő mellett keleten elterült, megindult óvatosan a fény. Először csak lebedezve jött, a gyöngye sóhajtás próbáival; majd ezüstté vált a derengés; s azután pedig mint a győzelem, az erdőbe is betört a fény.

Bükkös erdő volt, nagy vadon. Az öreg fák között buján tenyészett benne a virág, a páfrány és az indás növény, s gazdagon az állatok is. A keleti szélen, egy kiáltásra a terjengő mezőtől, nagy tisztás rejtőzött; vagy talán nem is tisztás volt az, hanem afféle havasi kaszáló. Kövér hely volt és gondozott is. Három hatalmas sarjűbuglya feküdt rajta, s negyediknek a maradék sarjűből egy kicsi. Néhány naposok lehettek csupán, a kaszálás is azt mutatta.

Ott aludt a katona.

A kisebbik boglyából ágyat csinált magának, s ott aludt a sarjűn. Bal oldalán feküdt, a két térdét felhúzza valamicskét. A feje alatt egy szürke pokróc, párnának gondosan összehajtogatva; a bal tenyere a füle alatt, miközben a jobbal a fegyverét szorította, amelyik hosszában feküdt a melle előtt. A felhúzott lába fölött az ölében feküdt a tarisnya, mely tömötnék látszott. Egyedül a sapkája bontotta meg a fegyelmet, mert az a könnyű barna sapka elbúcsúzva csücsült a feje fölött, mintha éppen fel akart volna szállni valamelyik öreg bükkfára, akár a bagolyfiú vagy egy mogyorótyúk.

Édesen aludt a katona.

A haja barna volt, s tincsei a sapka után nyújtózkodtak, mintha lesve figyelték volna a sapka szándékait. Az arca is barna volt a katonának, eléggé frissen borotválva, de bajusza nem volt.

Huszonöt éves lehetett, olyanformán.

Messze a fennsík szélén lilás fénybe borult az ég. Valahol, két faluban is, harang szólt. Néha elhalt egészen a harangszó, máskor pedig gyengén tovaillant az öreg fák között, akár a szemnek a pillangó, amely tünedezik a föld felett. Vadgalamb bűgött, több helyen is; fent a magasban vákogva holló repült; majd egy piros harkály, apró rikkantásokkal és bíboros hullámokban a karó tetejére szállt, mely a sarjű boglyából égre mutatott.

A katona felébredt.

Egyszerre kapta fel a fejét, mint a veszélyben rögtön a vad; s ahogy hirtelen levegőbe pendült a feje, a harkály már el is szállt, rikkantva megint.

- Annyi baj legyen - mondta a katona.

Aztán felült, és nyugalmasan, szemlélődve nézegetett körül, mint akinek van arra ideje bőven, hogy felfedezze újra a világot. Így ült egy darabig, majd nagy figyelemmel megvizsgálta a fegyverét, számba vette a katonai tarisnyában a portékáit, s utána előmatarászott a sarjú alól egy kulacsot.

Öntött a kulacsból, s megmosdott, mint a cirmos; egy csorba kis fésűvel a haját is elrendezte, legényesre csapta a fején a sapkát, s aztán a sarjúágyat a boglyába szépen visszarakta.

Rendes fiú volt.

Vállra akasztotta, szokás szerint, a tarisnyát s a nyakába a fegyvert. S akkor körülnézett ismét. Nem oly nyugalmasan, mint új tájon és hegyes fülekkel a szarvas, hanem repdeső szemekkel, akár a ritka madár, aki nem tudja még, hogy hol rakhatna fészket. A kaszáló nyugati szélén nagy vadalmafa állott, melynek a gyümölcssei, a reggeli fényözönben, a vadrózsa színében tündököltek; s néha le is pottyant egy-egy vadgyümölcs, mintha a gyönyörű fa így akart volna bókolni a felkelő napnak. Nem ragyogott a kaszáló földjén cseppekben a harmat, csupán a harmat lelke szállta meg pirkadatkor a selymes zöld szőnyeget, melynek vidám zöldje emígy csak ezüstről álmódott.

Utat keresett a katona.

Ha kaszáló van, gondolta magában, nem lehet lelketlen vadon ez a hely; s ha a munkáról gyümölcsök is beszélnek, könnyen lakhatik is a közelben valaki. Nagy kérdés volt azonban, hogy az erdő széle merre van közelebb. Nyugatra nem lehet, mert ott hűvös és homályos borongásba merül mindenütt az erdő. Inkább délkelet felől szűrődik a biztató fény.

Hát elindult arra.

Rügyezve haladt, hogy nem gondolt rosszat. A fény gazdagabb lett egyre, ahogy haladt; s hamarosan ott állt az erdőnek a szélén. S akkor a rügyei rögtön virágba bomlottak, mert a szabad fennsíkon egy házat pillantott meg. Örömet azonban, mint felhő a csillagot, elborította rögtön a kétely.

Bujdosott a katona.

Mosoly volt látni egy házat, végre öt nap után; s emberi szívvel, mely mindig társakra vágyik, arra gondolni, hogy laknak is talán abban a házban. De az idők sebeiből gazdagon ömlött a vér, a zavar szelében forogtak az emberek és a rémek árjában a népek.

Tombolt a harc.

S mint a viharban a fáról a makk, úgy eshetik a katona is, ha bemegegy egy házhoz, melynek lakóit csak az Isten tudja talán. Meleg tenyerébe veszik esetleg a makkot, de meglehet az is, hogy disznónak dobják. Jobb lesz hát, ha nem zörget a ház ajtaján, hanem csak szemébe meríti az emberi hajlékot, s az emlékezet ágyán puhán elfekteti.

Meg is fordult a katona.

Visszament a sarjús mezőre, s annak a szegélyén kereken járva, figyelő szemmel nézelődött. Úgy látszik, valamennyi időre meg akart telepedni, s alkalmas helyet keresett magának. A keleti részen állapodott meg, szemben a vadalma fájával, mely a kaszáló nyugati peremén állt, s amely olyan messze volt tőle, hogy a pottyánó almák vadrózsa színe már nem villant odáig, csak a puha koppanás hallatszott halkán, akár a szívdobbanás. Néhány öreg fa le volt ott vágva, ahol a katona megállt; fűrészszel és gondosan vágták le a törzset, s ami ottmaradt, a törzsök, azon pompásan lehetett ülni.

Leült a katona.

S amikor otthont vett a fatörzsök sima lapján, mindjárt levette fegyverét, és a csutak mellé támasztotta, jobb keze felől. Aztán a tarisnyából valami maradék sajtot halászott elő, a sajtból vékonyka szeleteket vágott a bicskájával, s csemegézni kezdett. Nagyon lassan s inkább a lélek örömeivel ette a szeleteket, akár a jámbor az ostyát. Aztán a felét a sajtnak még visszatette a tarisnyába, s a bicska kisebbik élével mogyorót kezdett törni, amely láthatólag bőven volt a tarisnyában.

Így múlt az idő.

Aztán, amikor a nap fénye már a fák törzsét is elöntötte, a mogyorót is abba hagyta a katona. Visszatette a zsebébe a bicskát, s maga körül a föld világát kezdte nézegetni. Növényt és virágot buján tenyészett ott a föld. Amíg álltak az öreg fák, nyilván örökös homályban sínylődtek valahányan; amikor pedig azt a néhány vén zsarnokot levágták az ég alól, öröme riadtak mind. S nőni és pompázni kezdtek. S buja tenyészetben most ott virított minden erdei nemzetség, aki csak növényben és virágban lakja az erdőt. A boszorkányok ellen ott fente leveleit a szeszélyes sátnálótte fű, a kérkedve-sárga bakszaka, a szendén fehér és szűzi piros bornyúvirág, a magas és hetyke kékvirágú sarlóvirág, a méhek sárga szerelme, a somkóró; az óriássá nőtt kakukkvirág, melynek a kelyheivel a szellő harangoz; a lila pézsma és a kékcsengő; a ragadozó saskörmű fű és a templomi kék gyertyagyökér, és sűrű fűrtjeivel a sárga rontófű.

Hivalkodtak valahányan, mint teljében a lány.

Gondolt is valaki lányra a katona; egy szelíd és árva kisleányra, aki abban a falusi iskolában tanított, ahol ő. Szőke rügyecske volt az a lány, minden vasárnap térdre borulva hallgatta végig a misét, s az iskolában is mindig révedezett, mint a gyertya lángja. Nem akart ő soha melegedni annál a halovány lángnál, de most a bujdosásban, mint a pihenő szélnek a pihe, eszébe jutott a lány.

Szedett a virágokból egy csokrot.

S azzal a csokorral a kezében, visszaült a fatörzsökre ismét. Céltalan szemekkel elmerengett a fényben, mely a fák között önmagával játszott és a sarjús mezőben megpihent. S ahogy elmerengve a reménység szárnyain időzött, valami nesz libegett a fülébe.

Balról egy lány jött.

A fennsík irányából jött, nyilván abból a házból, melynek a lakóit az Isten tudja egyedül talán. Lassan és vidáman jött; könnyedén és otthonosan, mint ahogy őz vagy ünő járhat a fák között. Néha eltakarta egy-egy öreg fa, s máskor előbukkant, mint egy szívdobbanás; s olyankor, amennyire látni lehetett, kecses volt és karcsú. Piros szoknyát viselt, fekete pettyekkel, s felső ruhának könnyű zöldet; a haja pedig bodros volt és fekete.

Nem volt falusi lány.

Jött volna inkább egy farkas vagy akár a medve, mert azok egyike sem lett volna oly veszedelmes. A szíve, mint a csirke, amikor a héjmadár elsuhan fölötte, úgy megrebbent a katonának. S aztán meglapult a szív, mintha azt várta volna, hogy mit mond az ész. De az értelme sem tudta hamarjában, hogy helyénvalót mit lehetne hamarjában tenni; s csak a csokrot szorította, mint a görcs, a katona.

S a lány, egy kosárával a kezében, egyre közeledett.

- Az istenbe, hát nem eszik embert! - mondta a katona, hogy biztassa magát.

S rögtön felállt, és maga elé tartotta a csokrot, hogy azzal a lány felé elinduljon. De ahogy lépett egyet, a neszre odapattant a két fekete szem, s ijedten felsikított a lány, eldobta a sikítás hangjával a kosarat, s szaladni kezdett visszafelé, mint csakugyan az ifjú szarvasünő.

- Kisasszony! - kiáltott a katona.

A szóra megállt a lány, ami olyan csoda volt, mint amikor megáll a háló előtt a hal, és gyöngyszemeivel a halász nevét kérdi. Megállt, de nem fordult meg; hanem várt. Talán arra várt, hogy a szívébe visszatérjen az erő; vagy egy új szóra esetleg. Isten, ha tudja egyedül, de a katona megzavarodott egészen. Mit csináljon, ha a világ tündérrel küld neki üzenetet, amelyben ott rejtőzhetik, bár hét burokban, a jövő! Menjen utána, mint a virág után a dongó; vagy várjon idejére, akár a gyümölcs a fán?!

Elindult a katona.

De akkor a lány is, mihelyt neszre kélt a régi avar, könnyű és lassú léptekkel menni kezdett, előre tovább. Újra szólt a katona, s a hangjában talán lélek volt vagy esdés, mert hirtelen megfordult a lány, és így szólt:

- Maga nem ellenség?!

- Katona vagyok - hangzotta válasz.

Álltak mind a ketten, olyan messzire egymástól, hogy egyedül labdázni tudtak volna talán. Olyan labdával, amelyen rajta ülnek mind a színészek, és bolondul forognak a labdával a légben, ahogy forog az ember is röptében a jövő felé.

- Akkor felveszem a kosaramat - mondta a lány.

Ugrott rögtön a katona, s odanyújtotta a kosarat a lánynak. S úgy álltak ott egy ideig szótlánul, örvendő és fényes szemekkel a katona, s kissé még riadt tekintettel a lány.

- Magyar katona? - kérdezte végre.

- Magyar - mondta a katona.

S félénk mosollyal átnyújtotta a csokrot, melyet a lány elfogadott, és belétegy gyöngéden a kosarába.

- S miképpen kerül ide? - kérdezte a katona.

- Bujkálók - mondta a lány.

- Abban a házban, künn a nagy mezőben?

- Abban.

- S mért bujkál?

- Keresnek a németek - mondta a lány.

- Csinált valamit?

- Én nem.

- Hát ki?

- Akit szeretek.

Gyöngéden és gyorsan, mint a tavaszi szellő, megérintette a lány karját a katona. Az érintés a kéz intő sóhaja volt csupán, hogy lépjenek az öreg fa törzsökéhez, ahol le is ülhet talán a kislány, s ahol várakozik a fegyver, s ahol növényben és virágban buja is a tenyészet. Megértette a lány a kéz sóhaját, s odaléptek a fa törzsökéhez.

Ott egymásra néztek ismét, hódolva a katona, de kérdő szemekkel még mindig a lány.

- S maga miképpen kerül ide? - kérdezte is.

- Bujdosom - mondta a katona.

- Vétkezett valamit?

- Én nem.

- Hát?

- Akik romlásba döntötték hazámat - mondta a katona.

Ismét hallgattak mind a ketten. A katona egyik lábáról a másikra állt, majd a szavakat kereste, hogy az öreg fa törzsökére miképpen ültesse le a kislányt. De éppen akkor a virágot kivette a kosarából a lány, és meleg, szomorú mosollyal nézegette. Közelebb hajolt a katona is, hogy együtt ámuljanak az erdő álmain, de akkor hátrább lépett a lány, és tüzes intelem villant meg a fekete szemében.

- Nem bántom - mondta a katona.

- Akarom is! - szólt a lány.

- Virágot kívánt a kosárba szedni?

- Vadalmát.

Hát majd megszedik együtt a kosarat, gondolta a katona, s odanézett, ahol állott az almafa. S az arcára rettenet szállott rögtön, mert abban a percben egy agyaras fekete disznó bukkant a fánál elő, s a nyomában három vadmalac. Gyanútlan nyugalommal megállt az almafa alatt a vad, csámcsogva kezdte ropogtatni a lehullott vadgyümölcsöt, s az agyaras ormányával néha odagurított egy-egy vadalmát a malacoknak is.

A katona felvette óvatosan a fegyvert.

- Mit lát? - kérdezte a lány.

- Egy disznót - mondta halkán a katona.

Megnézte a lány is a vadat, amelyik gyanútlanul és recsegve csámcsogta a vadalmát. Nyilván az éhség temette el benne a gyanút, s nyilván az almák reccsenései az emberi szót.

- Nem tudtam, hogy itt valakinek disznója is van - mondta a lány.

- Pedig - szólt a katona.

- Ni csak, agyara is van! - csodálkozott a lány.

- Van.

- Kié lehet?

- Az Istené - mondta a katona.

Valahogy volt, most már nem tetszett a kislánynak a szó; s a szó után már az agyara sem tetszett a disznónak, sem az a durva fekete színe, sem a malacok vadóc tarkasága.

- Hát akkor az milyen disznó? - kérdezte.

- Vaddisznó - mondta a katona.

S abban a pillantásban egy tompa sikollyal megbillent a lány, az arca viaszszínbe váltott rögtön, és lepilledt a szemén a héj. De mielőtt ájultan a virágos és buja tenyészetbe hanyatlott volna, a katona karjába ölelte, a fegyverrel együtt, melyet a jobb kezében tartott. Alig megemelte a lányt, s amikor az ölében tartotta már, egy pillantást vetett az almafa felé.

A vaddisznó mereven nézte őket, de nem mozdult semmit, csak nyögve röffent egyet-kettőt, rozsdás mély hangon, mintha a föld alól jött volna az a hang.

Lassan és vigyázva, félig a vaddal szemben s a másik felével a fennsík felé, úgy óvakodott egy-egy lépést a terhével tovább. A vad még mindig meredten nézte őket, maga alá gyűjtve a három malacot, de mozdulni nem moccant semmit.

Nőtt a távolság egyre.

Aztán gyorsabbra fogta a katona a járást, s arccal is előre már, a lelkiből igyekezett. Végre elérte az erdő peremét, s ott megállt, Visszanézett az erdőbe, ahol csend volt; s aztán megkereste a szemével a nagy mezőben a házat. Elég messze volt onnét, de legalább látta. Megnyugodott, és forrót sóhajtott. Érezte, hogy a homlokán és a hátán gyöngyözve csorog a verejték; s arra gondolt, hogy leteszi talán a lányt. Az arcára nézett, amely hűvös és halovány volt, de a szíve dobogott, bár gyenge pihegéssel.

Tovább vitte mégis.

Majd a fennsík nyitott tenyerén, ahol legnagyobb volt a fű és legtöbb a virág, ott lefektette szépen a füvek közé a földre. Elrendezte a formás lábakon a piros szoknyát, s gyöngéden elsímogatta a homlokáról a fekete haját.

Aztán várt, és figyelt.

Végre, mint pirkadatkor a nap, eszmélni kezdett a lány. Az arcára visszatért a gyöngye pír, majd a két szemén, mint az ébredő pillangó, megmozdult a két szírom. A két lábát szorosabbra zárta, nagyot lélegzett, és a mellén megfeszült büszkén a két halom. Aztán kinyitotta a szemét, amely tompa fényében fülledten fénylett, mint az emberi szem szerelmi nász után. A beteljesülés bársonyával nézte a katonát, aki melegen mosolygott rá, akár a nyári nap.

Aztán, s egészen hirtelen, elváltozott a lánynak az arca. Az ámulat és a megdöbbenés keveréke látszott rajta, s a szemében is a megvetés és a riadtság keveredett.

A messzi eget nézte, s nem szólt.

De látszott, hogy kutatva gondolkozik a lány, miközben minden érzéke riadalomban állt. Álmodott talán, gondolta magában, s virágok között vitte álmában valaki, akinek erős volt a karja, forró a lehelete és tűz a szíve. De álmodta csakugyan! Hiszen látta az agyaras vadat, s látta a katona szemében is a vágy agyaráját. Talán az övé volt az a forró röffenés is, mely után a karok ereje tűzbe ragadta őt, s mint a vad gyümölcsöt, áldozatul vette.

Megmozdult a lány.

S ahogy félig az oldalára fordult, el a katonától, az ölében meleg nyirkot érzett. Az álom harmata talán, tűnődött magában a lány; de aztán a tűz, mely az álmot és a vágyat a hőség hamvába keverte, az agyát egészen felgyújtotta. S akkor, mint csakugyan a vad, pattanva térdre ugrott, és arcul ütötte a katonát.

Azután felugrott, és elfutott a ház felé.

A katona ámulva nézte, ahogy vadul és kecsesen szaladt a fű között. S amikor elnyelte a távolban a ház, szelíden a katona is felállt, és megindult vissza az erdő felé. Nagyon szeretne volna megtalálni a vaddisznót, és elvinni ajándékkul a lánynak.

De a vad nem volt már sehol.

A katona visszaült az öreg fa törzsökére, és szomorú mosollyal nézte, hogy mily buján termett színt, illatot és nedvet a föld. S ahogy nézte a virágok lakodalmát, meggyűlt lassan a szemében a könny. Ott rezgett egy ideig, csillogva, mint a harmat, majd játékosan lefutott az arcán.

CZINCZIRI HÁM

Volt egyszer egy szegény ember; úgy hívták, hogy Czincziri Ábrahám. Vagyis Czinczirinek hívták, de Ábrahámnak keresztelték. De nagyon szegény ember lévén Czincziri, azt mondták róla, hogy a módos Ábrahám helyett elég lesz neki a Hám.

Így aztán csak Czincziri Hámnak ismerték mindenütt.

Mondom, nagyon szegény ember volt ez a Czincziri Hám; olyan szegény, hogy párja messze tájon nem is akadt. De veretlen volt abban a másik dologban is, hogy nagyon sok gyermeke volt. Olyan sok, hogy ami név a kalendáriumban akadt, az már mind elfogyott a gyermekekre; s a közeli és a messze vidéken már komát sem talált.

S ez volt a legnagyobb baj.

Hát bűnnek ereszkedett szegény Czincziri, hogy ezen a világon már komát sem lehet találni. Búsult és senyvedezett egy darabig, de hát mit csináljon, valamit mégis próbálni kell. Elindult tehát, hátha valahol mégis találna megbújva egy embert, aki még nem komája, s esetleg megnyerhetné. Ment, mendegélt szegény Czincziri; s hát egyszer látja, hogy a néptelen úton szembejön véle a halál. Ejh, vakarni kezdte a feje oldalát a szegény ember, hogy most immár koma helyett vége az életinek. Gondolta, legjobb lenne visszafordulni talán; mintha valamit otthon felejtett volna, de aztán zúzmarás lett a nyakán a haj, hogy a hátába eressze a halált. S nem fordult vissza. Inkább letér az útról, gondolta másodiknak, s valahogy eloldalog, mintha jó gazda módjára a földjeit vizsgálgatná. De hát addig bizonytalankodott, hogy a halál már közel is ért.

- Jó napot, Czincziri! - köszönt is oda neki.

Ismét nem tudta a szegény ember, hogy megijedjen-e, vagy éppen reményt vegyen. Mert a szíve negborzadott attól, hogy lám, kiszemelte őt már a halál, hiszen a nevét is tudja; másfelől azonban jól is esett neki, hogy barátságosan a nevéen szólította, s gondos kurtasággal, vagyis Hám nélkül. S úgy küllemre is inkább a reményt táplálta a halál, mert alig volt csúnyább, mint egy megaszalt vásáros ember, akinek tarisnya lóg a horpac bordái fölött.

- Szerencsés jó napot! - köszönt vissza Czincziri.

A halál enyhe mosollyal tekintett reá, hogy neki is jutott valakitől egy jó szó, s így folytatta:

- Látom, úton vagy te is.

- Úton, kis reménnyel - mondta a szegény ember.

- S mi a célod?

- Komát keresnék, valahol.

- Hát azt nem nehéz kitalálni, úgy gondolom.

- Nem is könnyű - folytatta Czincziri -, mert olyan sok gyermekem van, hogy ezen a világon immár mindenki komám lett.

Bólogatott a halál, hogy mennyire osztja a gondot, majd a szegény embernek a vállára tette komásan a kezét, s azt mondta neki, hogy nem kell csüggedni. Hát erre Czincziri nagy bátorságot vett, s így szólt:

- Ha szépen megkérnélek, te vállalnád-e?

- Miért ne! - mondta szíves szóval a halál.

No, jól van, megfordult a szegény ember, s a halál társaságában elment haza. Otthon elvégezték, amit olyankor szokás; s utána nagy ünnepséget csaptak, amit gavallérosan a halál állott. Amikor pedig eljött a búcsúzkodás ideje, akkor a halál félrevonta Czinczirit, hogy még akarna valamit. Leültek hát egy dugott sarokba, s ott a halál elővett a tarisnyából egy hosszúkás dobozkát, ami szívárványos színű volt. A dobozkát, mint nagy ajándékot, átnyújtotta Czincziri komájának, s melléje így szólt:

- Látván, kedves komám, hogy csakugyan nagyon szegény ember vagy, s hogy a gyermekek is egészen elleptek, a megélhetésed dolgában segíteni akarok neked, s egy jó tanáccsal is szolgálni szeretnék.

S azzal kinyitotta a szívárványszínű dobozkát, amiben nem volt egyéb, csak egy rozmaringszál. Amikor azt megmutatta Czinczirinek, a dobozkát s benne a rozmaringot ajándékkul adta a szegény embernek, s melléje így szólt:

- Ha már ilyen járó-kelő ember vagy, mától kezdve foglalkozzál gyógyítással. Ha beteghez fognak hívni, először mindig nézd meg, hogy én ott állok-e a beteg fejénél. Ha ott állok, akkor mondd azt, hogy mindnyájan Isten kezében vagyunk; de ha nem állok a beteg fejénél, akkor a rozmaringszálat húzogasd el a beteg orra alatt, s attól meg fog gyógyulni.

Czincziri igen bólogatott, hogy nagyon köszöni, s hogy mindent úgy fog cselekedni. S amikor pedig a halál azt a jó tanácsot adta neki, de a lelkire kötve, hogy aztán soha és semmi állapotában el ne bízsa magát, akkor nem győzött eléggé bólogatni, egyre mondogatván is melléje:

- Dehogy, komám, dehogy!

Ennek utána, mint jó komákhoz talál, nagy istenkedéssel búcsúztak egymástól. S nemsokára, hogy ez történik vala, hírért vette Czincziri Hám, hogy a hetedik faluban valami nagy nyavalyába esett egy gazdag báró, szegény; s amennyi orvos van a tartományban, azt mind fuvarozzák a bárói lakba. No, gondolta magában Czincziri, most ő megpróbálja, hogy a halál igazat mondott-e, vagy nagyot hazudott. Vette hát a szívárványszínű dobozkát, belétette a zsebébe, s elindult a célja felé. Amikor elérkezett a kastélyba, hát bizony mindenkinek lógott a feje; a beteg bárót pedig úgy megszállották az orvosok, hogy a közelibe férközni is bajosnak látszott. Czincziri azonban nem tágitott, hanem egy alkalmas percben s nagy vakmerőséggel bérontott az ajtón, hogy ő gyógyítani jött. Mivel igen hevült volt, s nagyon rongyos is, a beteg ágya mellől mindenki arra utasította, hogy takarodjék rögvest. A báró azonban meghallotta, hogy gyógyítani akar, s nagy bajában azt gondolta, hogy utolsó szalmaszálnak ez a szegény ember is jó lesz.

Intett, hogy eresszék az ágyhoz.

Czincziri odament, s hát a beteg feje mögött hiába keresi a halált. Erre elővette szépen a szívárványszínű dobozkát, s a rozmaringszálat meghuzigálta a beteg orra alatt. S amikor ezt megtette, rá egy óra múlva már talpon volt a báró, az orvosokat mind elkergette, a szegény embertől pedig azt kérdezte:

- Mit kérsz?

- Az úrra bízom - mondta Czincziri.

Hát adott neki a báró egy szekér cipót s egy zacskó aranyat. A szegény ember a cipót mind elosztotta a gyermekei között, a zacskó aranyból pedig vett nekik ruhát s magának egy jó szürke lovat. Attól az időtől kezdve lóháton járt gyógyítani, de gyalogosan nem is győzte

volna, mert úgy rákaptak az emberek, hogy folytonosan s mindig sürgősen hívták. Nagy módjában s a hírneves doktorságában kezdett lassacskán a jó tanácsról is megfélelkezni, mert bizony el-elbízta magát, s olyanokat üzent a betegnek, hogy fohászkodjék a védőszenthez, vagy mondjon el egy *Miatyánk*-ot.

Hanem történt abban az időben, hogy messze földről egy hírnök érkezett, aki elmondotta, hogy ő egy királyi herceget szolgál; aki nagy betegségbe esett. S tisztelettel felkérte Czinczirit, hogy fáradjon el a herceghez, és gyógyítsa meg. Ha meggyógyítja, tejből fürödhetik egész életében, s máskülönben megkapja a kellő díjazást.

- Elmegyek, hogyne! - mondta Czincziri.

Fel is ült szürke lovára még azon a napon, s elindult a célja felé. Ahogy ment volna keresztül egy nagy mezőn, szép őszi időben, hát látja, hogy az egyik mogyoróbokor mellett ott áll a halál, s ímmel-ámmal mogyorót szedeget a bokorról. Gondolta Czincziri, hogy ez a komaság már úgylis bételt, s ügyet sem vetett a halálra, hanem köszönés nélkül elment mellette. De amikor megérkezett a hercegi palotába, s odavezették a beteghez, hát a halál már nem mogyorót szed, hanem ott áll a herceg fejénél. De azért mégis elővette a rozmaringot, mert immár egészen elbízta volt magát, s azt az árva rozmaringszálat egész nap huzigálta a herceg orra előtt.

De az bizony áment mondott a világnak.

No, felült szégyenszemre Czincziri ismét a szürke lóra, s elindult hervadozva hazafelé. Amint haladott volna által azon a bizonyos mezőn, hát látja, hogy ismét ott áll a halál a bokor alatt, s szedegeti a mogyorót.

- Jó napot, komám! - köszönt neki Czincziri.

A halál intett, hogy szálljon le arról a szürke lóról, mert beszélni szeretne vele. Czincziri már ennyiből is látta, hogy mindent tud a halál, s jámbor engedelmességgel leszállt a lóról. Akkor a halál elejébe állott, s azt mondta neki:

- Elbízad magad, Czincziri Hám. A komádat nem ismerted meg, s a rozmaring becsületét is lejáratad. Ezért meg kell halnod!

- Mikor? - kérdezte Czincziri.

A halál egy tükröt vett elő, s azt mondta a komájának, hogy nézzen abba a tükörbe belé. A tükörben gyertyák égtek, s a halál megmutatta Czinczirinek, hogy a számos gyertya közül melyik az övé.

- Mikor alszik el? - kérdezte Czincziri.

- Hét nap - mondta a halál.

Gondolkozott még Czincziri, hogy kegyelmet kérjen a komájától vagy legalább némi haladékot, de aztán megátalkodott mégis, felült a lovára, és elment haza. Otthon igen főtt a feje, hogy immár mitévő legyen; gondolta azt is, hogy keresztényi módra megadja magát, s bevárja, amíg elszakad a gyertya lángja; de gondolta azt is, hogy vagy komája neki a halál, vagy nem. Ha pedig komája, akkor megmutatja, hogy meg tud ő nála nélkül is halni.

S negyednapra látszólag meghalt.

Az ötödik napon a legszebb ruháiba öltöztették Czincziri Ábrahámot, kincseket aggattak reá, s a templomba állították a ravatalát. Amikor aztán a hetedik napon eljött a halál, s megtudta, hogy a komája nála nélkül meghalt, hát akkor majdnem megölte a méreg. Dühös pulyka mód-

jára kerülgette a ravatalt, éjszakára pedig megbújt a szenteltvíz mellett, s onnét leskelődött, hogy vajon nem történik-e valami.

S szerencséje volt.

Mert ugyanis, úgy az éjféle órákban, tizenkét rabló settenkedett valahonnét elő, s a tizenkét rabló mind bement a templomba. Ott a gyér világosságnál kirakták a rablott pénzt a kőre, hogy az osztozkodás megtörténjék. Miközben mindegyik kirakta, ami a zsebében volt, maga a rablóvezér tapogatni kezdte a ravatalon a díszes halottat, hogy a kincseket és a drága ruhákat talán leszedje róla.

Czincziri lapult, amíg tudott; de amikor a nyaka körül matatott már a rablóvezér, egyszerre és pattanva felült, s elkiáltotta magát:

- Halál a komám!

Hát abban a percben úgy megijedtek a rablók, hogy egymást verték le, csak éppen kimehessenek valahogy a templomból. Amikor pedig mind kimentek, s a csend beállott ismét, hát akkor a szenteltvíz mellől előjött a halál, s így szólt:

Itt vagyok, komám!

- Én is - mondta Czincziri.

A halál megbocsátotta a komájának, hogy túljárt az eszén, s Czincziri is feledést ígért a nagy szigorúság miatt. Aztán ismét komaságot fogadtak egymásnak, s ma is élnek.

De hogy holnap mi lesz, azt nem lehet tudni.

ARANYEGÉR

Mint a könnyű pehely, ez a történet is messzi múltban úgy lengedez. Föléje szivárvány hajlik, melyben a lila és a zöld szín már megette a többi. A zöld az emlékezés patakjából iszik, lehet; a violaszín azonban a valóságról beszél, amelyben éltünk azon időben.

Mert gyászosan éltünk, annyi bizonyos.

Hogyne, hiszen nemcsak az állapotunk volt mostoha, hanem a természet rúdja is ránk járt, abban az esztendőben különösen. Már a tél is oly hosszan és annyit idétlenkedett, hogy alig győztük szent Györgyöt várni. Azt reméltük ugyanis, hogy az bátor szent György a nevetlen szeleket majd rendre tanítja, s a nap sugarait végre az első padokba ülteti. De csalódtunk benne is, mert amikor megérkezett, mostoha sorsunkon úgy eltátotta a száját, hogy még májusban is tátva volt. Ilyenformán, s éppen a virágok nyílása idején, a maradék reményünk is csüggedni kezdett. Ha valaki, végső biztatásul, Pétert és Pált említette, már arra is úgy tekintettünk, mint aki szépet álmodik. A szemünk bársonya alatt csak a lila szín borongott, s abban a borongásban rongyosan húzta Péter és Pál a lovát, ámbar más esztendőben vágatva jöttek egymás mellett, s csillag helyett pipacsot rúgattak a lovaikkal.

Amikor a hajnal fájához mégis odakötötték azt a két gebét, azoknak mindjárt abrakot kértek s maguknak ennivalót. Mondtuk, hogy abrakot nem adhatunk, mivel az abrak mi vagyunk magunk; őket azonban tehetségük szerint megvendégeltük. Nem nehezdedtek el azonban a vendégség után, s így nem is dőltek álomra, hanem tőlünk kérdezősködni kezdtek. Amit lehetett, azt kurta szavakkal megmondtuk neki, de közben bizony oly nagyokat hallgattunk, mint a szegény gyümölcsfa, amelyiken csak egy-egy gyümölcs van, imitt-amott.

Így múltak a napok.

S amilyen az ember, már kezdtük is megszokni az egyforma és örökös bajt, ami olyan volt, mint az árva pusztaság. Vagyis, ha végig tekintettünk rajta, csak az árva nyomorúságot láttuk, ameddig csak leborult a végire az ég. Eszünkbe sem jutott, hogy a szomorúságnak ezen a pusztáján még hegy is emelkedhetik valamikor.

Pedig a hegy titokban már emelkedett.

Az egerek ugyanis kezdtek elszaporodni.

S úgy mondom, ahogy van: mi is elkövettük azt a balgaságot, hogy az elején nem sok ügyet vetettünk az egerekre. Szívesen gondoltunk arra, hogy a szokott mértéket számban talán nem is haladják túl, csak éppen fürgébbek, mint máskor. De hát az adószedők és a fináncok is fürgébbek voltak, mint máskor; s úgy hittük, hogy az egerek is csak azt csinálják, amit azoktól látnak; s majd elmennek, ezek is, azok is.

S ez csalt meg minket, ez a gondolat.

Mert az egerek bizony nem csalóka dolgot műveltek, hanem szaporodtak, sebesen. Annyira féket vesztve szaporodtak, mintha a föld undorodásában éjjel-nappal csak egeret bökkendezett volna elő; vagy mintha a derült égből egyéb nem potyogott volna, csak egér. Hamarosan tele lett likkal mindenütt a föld, s ahol elhaladt az ember, ott minden lik használatban volt: az egyiket iramlottak bé egymás után, s a másikon jöttek kifelé. Cincogott már az egész határ; s a rozstáblák, mintha gyenge szellő rezegettette volna, úgy inogtak mindenütt.

Igen, mert az egerek rágták a tövén!

Node, akkor már a riadalom is nőni és terjedni kezdett az emberek között. Némelyek gyorsan aratni kezdték a gabonát, s menekítették; mások bűdös kővirágot törtek, s annak porát az egerutakra szórták, vagy csipetnyi mértékben is likakba eresztették. Bottal is verték őket, ami nagy mulatság volt a gyermekeknek, akik játéknak tekintették az elemi veszedelmet. Akadtak olyanok is számosan, akik nemcsak maguk mentek a csatába, hanem vitték a macskát is a tarisznyában, s nemkülönb a kutyákat, ha nem is tarisznyában. A macskák azonban mind gomolyagra híztak három nap alatt, s kezdtek elnyúlni a napmelegen; s bizony beléuntak a kutyák is az aprózásba, s kivetett nyelvvel és nagy babasággal szemlélték az egerek lakodal-mát.

Mi pedig hümmögtünk; tehetetlenül; s csak a méreg és a rettenet váltakozott bennünk, hogy nem tudunk diadalt venni az egereken, akik egyre sokasodtak. Némelyek azt mondták, hogy hagyjuk is abba a harcot, hadd legyen, ami lesz. Mások azonban hallana sem akartak arról, hogy a lelkünkben is letegyük a fegyvert.

- Gyűlést kell egybehívni! - mondta valaki.

Hát jól van, gyűlésbe sereglett a falu népe, hogy mit lehetne csinálni. Az egyik is szólt, s a másik is szólt valamit; s addig csobogott és hömpölygött a beszéd, amíg két pártra szakadoztak az emberek. Az egyikken levők úgy vélekedtek, hogy forduljanak az államhoz, hadd küldjön rögtön egy egerirtó tudós embert; a másik párt azonban úgy gondolta helyesebbnek, ha Istenhez folyamodnak, mint ahogy őseink is tették, elemi veszedelmek idején. Az egyik nem engedett; s a másik nem hagyta magát. Amikor a fenekedés már a legnagyobb volt, felállt a megyebíró, s azt mondta:

- Emberek!

Mindenki elhallgatott, mert a jámbor öreget, mint az egyházközség fejét, tisztelettel övezték. S a megyebíró így folytatta:

- Mind a két oldalon igazságot látok. Éppen azért azt mondom, hogy menjünk el Bodza Pálhoz, aki tudós elme is, nemkülönb istenes ember.

No, jól van, ebben megegyeztek.

S öt választott emberrel mindjárt el is indult a megyebíró, hogy Bodza Pált felkeressék, s tőle az egerek dolgában tanácsot kérjenek. Magukba szállva, szótlánul mentek, végig a falun, s majd egy kicsi utcán keresztül a gyümölcsösdombok felé. Ott lakott, kopogó egyedül, az a nyugdíjas Bodza Pál, aki rabkísérő katona volt valamikor, s majd irathordozó a törvényszéken. Egy fekete szalmakalapban éppen ott üldögélt a diófa alatt, amikor az egeres emberek megérkeztek. Leültette őket Bodza Pál, akinek nagy, csavaros bajusza volt; s várta, hogy ebből a dologból ugyanbizony mi lesz. Neki is szánakozott hamarosan a megyebíró, aki tudta, hogy Bodza Pál azt szereti, ha profósznak tisztelik őt.

- Hát, profósz úr! - kezdte felemelt hangon. - Nagy baj van.

Mivel Bodza Pál, mint afféle mutatós ember, szeretett szólás-mondásokkal élni, okosan így szólt:

- Kicsiből lesz a nagy.

Ezzel a mondással a szájába is adta a megyebírónak a szót, mert hiszen két egerből lesz csakugyan a sok eger. De a szaporodásban még a valóságot is legyőzte az okos öreg, mert percek alatt millió számra szaporodtak a szavaiban az egerek, s olyan pusztítást vittek véghez, hogy a gabona után már őket is szinte-szinte enni kezdték.

- Aki Istenben bíz, nem csalatkozik - mondta Bodza Pál.

- Egyfelől - folytatta a megyebíró. - Másfelől azonban azt is gondoltuk, hogy a profószt, okos ember lévén, valami orvosságot tudhat az egérveszedelem ellen.

Csend lett.

Az emberek várták a szót, Bodza Pál pedig magába merülve bólogatott. Istenem, mit kéne csinálni! Mert ha nem mond valami hathatós orvosságot, akkor leesik most a magasból, s odalesz a profószi tisztelet, nemkülönben az okosság. De az egerek irtására olyan módot sem javallhat, ami az ő lombjait verje le, ha nem sikerül.

Végre megcsillant a szeme, s így szólt:

- Veszünk egy aranyegeret!

Megriadtak az emberek, hogy még Bodza Pál is szaporítani akarja, ha aranyban is, az egereket. De hát, gondolták, egy ilyen okos ember tudni fogja, hogy mit beszél.

- S azt minek? - kérdezte mégis a megyebíró.

- Körülhordozzuk a határon, körmenetben - szólt Bodza Pál.

Hát ez csakugyan mond valamit, gondolták az emberek, mert hiszen a dologban benne van az ijesztési tudomány s az Istenhez való folyamodás ugyancsak.

- De hamar! - mondta is az egyik.

Béfogta hát a megyebíró sebesen a két lovát, hogy induljanak is késedelem nélkül a városba, ahol megvásárolják az aranyegeret, vagy ha kifogyott volna az eleven egerek bősége miatt, akkor megcsináltassák. Epedve, hogy szerencsés legyen az útjuk, sokan körülállották a szekeret, amelyre Bodza Pál is fellépett, s okosan lehepent a megyebíró jobbja felől. Már indítottak is a lovak, amikor a profószt váratlanul felkiáltott:

- Hó, álljunk meg!

- No, mi baj? - kérdezte a megyebíró.

- Minta nélkül nem mehetünk! - szólt Bodza Pál.

S igaza volt neki, mert aranyegeret a boltban aligha fognak találni; ha pedig az aranyművesnél kell azt megcsináltatni, akkor üdvös lesz egy valódi egér, amelyikről a mintát levegye a mester.

- Hát akkor fogjunk egyet! - mondta a megyebíró.

Régen volt, amikor a mi falunkban az emberek egeret fogtak, kivált a korosabbja. Most azonban, szükségben is lévén, újabb serkentést senki sem várt, hanem egérfogáshoz láttak valahányan. Sokon a csűrökbe mentek, mert azt gondolták, hogy ott lehet a legkönnyebben egérhez jutni. Ismét mások a kertekbe, ahol hevert némi gabona; de voltak olyanok is, akik a pajtákba orozkodtak bé, vagy éppen felmentek a szuszék mellé a házpadlásra. Vagyis mindenki lesben állott valahol, s hegyezte a szemét s a fülét, hogy rögtön lecsaphasson a kalapjával, amikor elérkezik a pillanat.

Bodza Pál és a megyebíró a szekér mellett várták az eredményt, hogy menten indulhassanak is, mihelyt hozzák az egeret.

De késlekedtek hozni.

Egy félórát is vesztegeltek már.

Mégiscsak furcsa, gondolta Bodza Pál, hogy a falut eszik meg az egerek, s egyet mégsem tudnak fogni! Ügyetlenkednek nyilván, vagy pedig kényesen visszahőkölnek, ha kéz alá megy valamelyik játszi egér.

- Huncut állatok - mondta a megyebíró.

- Ki keres, talál - felelt Bodza Pál.

Hát ez szólás-mondás volt ugyan, mit a raktárából okosan választott a profós; okosan, mert olyanformán hangzott, mintha bugyuta lépségnak tartaná a falu népét. A megyebíró egy kicsit szívére is vette a fátyolos bizonyítványt, s leugrott mindjárt a szekérről, hogy ő a késelemnek a végire jár. Egyik helyről a másikra ment, s mindenütt serkentette az embereket, hogy csak rajta, van egér bőszséggel, s mintának lenni kell! Serkentek is az emberek, leselkedtek szemfüles módon, likba néztek, és ügyes csalfasággal cincogtak is. De huncut az egér, s a veszély feltáiról nevetve szaladt el valahány. Úgyannyira, hogy némelyek már tréfára váltották magukban a buzgalmat, vagy éppen a dühösséget. Az egér is olyan, mondta az egyik, akár a pénz, ami örökké odamegy, ahova nem kéne; a másik lelkiből fogadkozott, hogy macska sem lenne semmiért; a harmadik pedig elbeszélte, hogy neki három kedvese volt legény korában; de a hármat együttvéve sem leste annyit, mint mostan egy egeret.

S Bodza Pál is, a hosszú várakozásban, már igen fészkelődött a szekéren. Mindjárt leszáll, berzenkedett magában, s elmegy haza. Jobb a diófa alatt, abban a békességes csendben, ahol az Isten megrostálja a jámbor értelem gondolatait, hogy a rosszak kihullván, a jók a rostában maradjanak.

- Ki mit főzött, egye meg! - durrant meg egészen.

S már éppen mozdult is, hogy leszáll és hazamegy, de éppen akkor, s nagy diadallal, megérkezett a megyebíró, kezében egy eleven egérrel, két újjal fityegtetve, nyakszirton a bőrénél fogva.

- Imhol, a minta! - mondta boldogan.

- Ki keres, talál - bólított Bodza Pál.

Hamar egy uborkás üvegbe belé is tették az egeret, s a megyebíró, magasra emelve, körülhordozta az üveget, hogy mindenki lássa a mintát, s örvendezzen. Nagy is lett erre a bizakodás, s annak a párája mind Bodza Pál felé szállt, aki mosolyogva az ölébe vette az egeres üveget, s nagy hangon így szólt:

- A nép szava Isten szava!

A nagy zajongásban a megyebíró is felszállt a szekérré ismét, s a lovak elindultak.

- S aztán az egér kinek a költségire lesz? - kiáltott utánuk valaki.

- A falu költségire - felel vissza a megyebíró.

- S ha nem használ?

- Akkor eladjuk.

Hát az úgy jó is lesz, gondolták az emberek, miközben tovazörgött a szekér. Talán még nyernek rajta, mert ha sikeredik az irtás, akkor az aranyegérnek egyszerre felszökik az ára. Az irtásnak pedig sikerülnie kell, mert ha Bodza Pál mond valamit, akkor ő mond valamit.

Emígy buzogtunk hát, s várakoztunk nagy reménységben. Lassankint azonban a szivárvány zöld színe kezdett halványulni, mert a nap leszállt, s a szekér még nem jött vissza.

- Éjjel önti az aranyműves! - mondta valaki.

S igaza is lett neki, mert elmúlván virrasztásban az éjszaka, a szekér csakugyan megérkezett. Nagy rivalgással fogadtuk őket, s türelmetlenül sokan azt kiabálták:

- Hol az egér?

Bodza Pál leugrott a szekérről, s a jobb kezét a zsebébe mélyesztette, mintha azt mondta volna, hogy: no, várjatok, mert cukrot hoztam nektek. Aztán egy gyönyörű skatulyát húzott a zsebéből elő, fekete bőr volt a burkolata; s ahogy felnyitotta a skatulya fedelét, hát csakugyan ott feküdt az aranyegér! Egyszerre mindenkinek fülig futott a szája, s egyik fej a másikat nyomta félre, csakhogy jobban láthassa az aranyban megörökölt rágcsálót, ami igen tündökölt, legkivált a farka.

- S most mi lesz? - kérdezte valaki.

Bodza Pál a fekete szalmakalapot feljebb taszította a fején, majd azt mondta, hogy nem az egér vonja maga után a tervet, hanem a tervhez vették az egeret. Vagyis vasárnap reggel körmenetben megkerülik a határt, s abban a körmenetben körülhordozzák az aranyegeret.

Vasárnap reggelig még másfél napjuk volt a pusztító egereknek, de azt a másfél napot mindenki szívesen ráadta nekik. Szinte kellett is annyi idő, hogy mindent gondosan elrendezzenek. Egy öreg faragómesterrel hosszú rudat csináltattak, amit az öreg szépen kifaragott. Annak a rúdnak a tetejébe felszerkesztették az aranyegeret; s amikor eljött a magasztos idő, Bodza Pál magasra emelte maga előtt az egeres rudat, s úgy haladt a körmenet legelején. Két keze felől egy-egy lobogót vittek, majd a lobogók mögött a falu népe hömpölygött lassan, énekelve szebbnél szebb éneket s könnyörögve hő lélekkel, hogy adjon az ég pusztító esőt és hirtelen halált az egereknek.

Körmenet után még meghallgatta mindenki a vasárnapi misét, s akkor hazament minden lélek. Megbékélve ültünk asztalhoz, magasztalván Bodza Pált, aki az egerekkel szemben védekezésbe vitte a népet. Délebed után csoportokba verődtek az emberek, s miközben találgatták az eljövendőt, különös szél kezdett fújni, egyre erősebben; majd felhők jelentek meg, s csapni kezdett az eső.

Három napig fújt a szél.

S három napig szakadt az eső.

A negyedik nap pedig, körül végig az egész határban, már nem lehetett egyetlen egeret sem látni. Örömben úszott az egész falu, s hála övezte Bodza Pált. De nem is maradtunk adósok neki, mert a megyebíró lakomára gyűjtötte az embereket, hogy a profósz fejére rátegyék a dicsőség koronáját.

Vagyis neki ajándékozták az aranyegeret.

Amikor vége lett a lakomának, már úgy keresztben állt a Bodza Pál szeme, hogy szinte ölben kellett őt hazavinni. De szerencsésen hazavitték, az aranyegerével együtt. Őt szépen lefektették, a tündöklő egeret pedig az asztalra tették, a skatulya tetejére, hadd uralkodjék éjjel is onnét.

Aztán csendesség borul a falura.

Másnap azonban, valahonnét idegen faluból, emberek jöttek, akik elbeszélték, hogy őket is megtámadták az egerek nagy sokaságban. Ha tehát istent ismernek, adják kölcsön a védelmező aranyegeret, ők a használatot bő kézzel megfizetik.

- Mi nem adhatjuk - mondta a megyebíró.

- Hát ki?

- Csak Bodza Pál.

Hát elindultak, hogy az egerek ostorát felkeressék, s véle az alkut valahogy megkössék. Amikor az ajtóig érkeztek, már ott künn levették a kalapjukat, hogy a tisztelet hathatós legyen. De ahogy beléptek a szobába, egyszerre meghököltek valahányan. Meg, s az irtózat is megütötte őket, mert az egerek áradata öntötte el a szobát! Ugráltak hegyin-hátán ezer és ezer számra, cincogva hullámoztak és marakodva gomolyogtak. Ott feküdt az aranyegér is az asztal tetején, szégyenbe dőlve a cincogó árban; s ott feküdt az ágyban, az egerek bosszús leple alatt, holtan Bodza Pál, kiből már nem volt annyi hit és okosság, hogy feltámadjon. S az pedig kár, mert okulván a történetből, nyilván elmondta volna az embereknek, hogy az értelem tanyáján úgy rágcsál a babona, akár a termőföldeken az egér; s hogy varázsnak csak rozsda a csalfa arany.

RAGYA KETTŐ

Egyszer volt, hát hogyne lett volna, volt egyszer egy Rozsda nevű közkatona. Szegény feje nem a legjobb időben került katonasorba, mert éppen háború volt. Rozsdának azonban eszébe sem jutottak a halál fullánkjai, hanem úgy élt az angyalbőrben is, mintha soha meg nem tudna halni az ember, hanem örökké élne. Tréfás kedvű volt és pajzán; s ha kellett, bizony furfangos is. S ami nagy kedvezés volt és eleven számára egyaránt, ott bujkált mindig Rozsda körül a szerencse is, hogy a végső szükségben megérlelje a gyümölcsöt a furfang ágain.

Így történt a katonaságnál is.

Volt ugyanis Rozsdának egy Ragya nevű bajtársa, szintén közkatona. Hanem ez a Ragya merőben más ember volt, nem olyan, mint Rozsda. Vagyis szelíd és engedelmes ember, istenfélő és szamaritánus hajlamú. Hát ebben a Ragyában bujkált a Rozsda szerencséje. Mert ugyanis, ahogy azt mindenki tudja, a katonaságnál mindennap számba veszik az embereket, olvasván név szerint őket, nagy fennhangon és betűrend szerint. Egy bizonyos Butyka nevű őrmester szokta volt ezt csinálni, s mivel Ragya a betűrendben megelőzi a Rozsdát, hát bizony Butyka őrmesternek a Ragya után megint csak Ragyára futott a nyelve.

Vagyis Rozsda helyett is Ragyát olvasott.

A közkatonák fészes vigyázzban hallgatták a keresztelést, mert tudvalevő, hogy a sorból szót igazítani nem szabad. Kilépni pedig egyik sem akart, mert egy kicsi jóakarattal a rozsda és a ragya csakugyan egyre megy. Maga Rozsda pedig ugyanvalóst hallgatott, mert a furfangos eszivel azt gondolta magában, hogy annak a jámbor Ragyának a bőriben lenni nem lesz rossz dolog. Okosan is gondolta, amit gondolt, csak hogy a pihenők alatt és esténként a közkatonák kezdték őt ragyázni. Egy ideig könnyen vette Rozsda a tréfát, majd nehezebben tűrte, majd pedig tövisek nőttek belőle. Egyszer aztán, s elég oktanul, olyan dologra határozta magát, amellyel a szerencséjét szinte megölte örökre. Ugyanis kilépett a sorból, s így szólt:

- Jelentem alásson: nem Ragya, hanem Rozsda!

Az őrmester szeme Rozsdára ugrott menten, utána visszapillantott a nevek listájára, majd végzés gyanánt csak ennyit mondott:

- Ragya Kettő. Visszalépni!

Hát így lett Rozsda közkatonából Ragya Kettő, s ezáltal és ugyanakkor a fia egy olyan szerencsének, amely nemcsak e rövid földi útján kísérte végig, hanem a másvilágon is édes gondjába takarta. Történt ugyanis, hogy csatába vitték a közkatonákat, mint ahogy háború idején azt tenni szokták; s ama katonák között ott volt Ragya közvitéz, nemkülönben Rozsda, vagyis Ragya Kettő. Egy alkalommal aztán, amikor éppen hasadt volna a hajnal, akár csak a mindenség dühös anyamedvéje, megmordult a föld. A mordulás lángot okádott, reccsent a föld, és a levegőt megemésztette a tűz.

Utána sötét lett, és csend.

Aztán hajnalodni kezdett; s Rozsda közkatona is, a hajnallal együtt, mintha pirkadott volna szegény. Hideg szellő lengette, mint a gyenge levelecskét, mely ezüstpárából van talán; majd addig illegett és imbolygott, amíg valami útra talált. Elindult az úton, s ahogy ment, mendegélt, hát nemsokára látja, hogy szembejön vele egy közkatona. Ahogy egészen közel értek egymáshoz, Rozsda rögtön megismerte, hogy Ragyával hozta össze az égi szerencse. No, abban a végtelenségben igen megörültek egymásnak, s tanakodni kezdtek.

- Hát merre induljunk? - kérdezte Rozsda végre.

Ragya jámborul felelte:

- Én megyek a mennyek országába.

Rozsda azt mondta erre, hogy ő is vele tart, mert hiszen nem is Rozsda ő, hanem Ragya Kettő, a Ragyák pedig tartsanak össze. Hát jól van, gondolkozni kezdett az a jámbor fő Ragya, hogy miképpen csinálják a dolgot. Mert egy az, hogy Rozsdának annyi bűne van, mint a galagonyának tövise; de a másik az, hogy szeresd felebarátodat, mint ahogy a szamaritánus tette. Pusmogott egy ideig, bőrdzött bőr nélkül, s ette a savanyú uborkát. De aztán azt mondta mégis, hogy jól van, induljanak együtt a mennyek országába, de legyen kinek-kinek a maga érdeméből a lába.

Elindultak, s mentek; a rengeteg úton csak mentek. Az a jámbor Ragya jobban bírta az utat, mert hiszen nagyobb érdemből voltak a lábai; de Rozsda bizony leült volna szívesen, ha lett volna mire. Így azonban menni kellett, s mentek. Végre aztán s nagy sokára meg is érkeztek a mennyország kapujához, mely bévilágította a közeli félvilágot. Vagyis fényességből állott az egész kapu, csak csupán egy óriási nagy retesz állott rajta, cserfából faragva.

Ragya, akár a mézbe esett szelíd lélek, magába esve várakozott.

- Zörgesd meg! - biztatta Rozsda.

Igaza lehet, gondolta Ragya, s zörgetett a kapun; és hála legyen, mert a zörgetésre csakugyan mozdult a retesz. Hamar a Ragya háta mögé húzódott az a fortélyos Rozsda, s onnét figyelt, akár a kocsonyából a béka. Látta, hogy nyílik a kapu; s látta azt is, hogy egy fehér szakállú kapus a fényes nyílásban megjelenik. Megismerte nyomban, hogy Ábrahám az a fehér szakállú kapus, de nem szólt, hanem csak ott hát mögött lapított.

- Mit akarsz? - kérdezte a jámbortól Ábrahám.

- Kérek bébocsátást - mondta Ragya.

- Mi a neved?

- Ragya Vencel, közkatona.

Gondolkozott egy kicsit Ábrahám, számugatott magában valamit, majd azt felelte, hogy rendben van, béereszti. S ahogy lépett volna bé az a szerencsés Ragya, hát Rozsda is tolt és iparkodott a háta mögött. Hanem Ábrahám észrevette a lopakodást, s ráförmedett:

- Hát te ki vagy?!

- Ragya Kettő - mondta Rozsda.

A névre megenyhült egészen Ábrahám; annyira meg, hogy félig-meddig a Rozsda dolga is jóra dőlni látszott. Utolsó hajsza gyanánt-e, vagy csak a rend kedviért, megkérdezte még a másik nevét is.

- Ragya Kettő, Máté - mondta Rozsda.

Ábrahámnak rögtön összefutott a szemöldöke, s mintha nem hallotta volna jól, azt kérdezte:

- Mátét mondál?!

Hij, eb oda kutya, ijedt meg Rozsda: most mit csináljon! Mátét hazudni balga dolog volt, de nem mondhatta az igaz Árpádot, mert afféle szentről nem hallott soha. No, nem baj, gondolta magában, legyen, ami lesz, s így felelt:

- Mátét mondtam, azt.

- Márknak a rokona?!

- Szegről-végről - felelte Rozsda. - Mert ugyanis volt nekem egy ősöm, kinek a mostohaapja rokona volt a Márk sógorának, mármint az evangélista sógorának.

Ábrahám legyintett, hogy ő azt nem számítja rokonságnak, s bébocsátotta Rozsda közkatonát is. Hát Rozsda nagyot könnyebbedett, abban a boldog megnyugvásban, s elindult befelé. Jobban mondván vánszorgott inkább, mert a hosszú úton úgy elfáradott volt, hogy falábnak érezte a két lábát, ha ugyan a faláb zsibbadni tud. Leült hát egy fénybuckára, s bizony ott helyben elaludt. Ábrahám azonban, ki szemmel tartotta, hogy a Ragyák merre lesznek el, nem-sokára felfedezte a magába huppant közkatonát. Hamar odament hozzá, s amikor látta, hogy Rozsda nemcsak elaludt az örök boldogság közepében, hanem még fűrészelt is a fülibe, hát akkor nagy haragra gerjedt.

Intett, hogy dobják ki azt a méltatlan közkatonát.

S már vitték is, buzgón taszigálták, s a kapunál még lódítottak is egyet rajta. Künn megvakarta Rozsda a fületövét, s fogadalmat tett magában, hogy ezt a csorbát, bárhogyan is, de ki fogja köszörölni. Füstölgött a feje, úgy gondolkozott; s közben telt az idő, egyre múlt. Egyszer aztán valami kereskedő, akit ugyancsak kirekesztett Ábrahám, azt a hírt hozta s botránkozva azt beszélte, hogy odabent vegyeskereskedés nyílt, minek a cégtulajdonosa maga Ábrahám. Hát erre gondolt egyet Rozsda közkatonája, s kerített valahonnét egy dobot; s azon a dobon, úgy uzsonna tájban, éktelenül dobolni kezdett, mintha valakit árvereznének. Nagy pezsdületet okozott a dobszó, de még nagyobbat a lárma, amit teli tüdőből vertek azok, akik ugyancsak kiszorultak a mennyek országából. Hamarosan nagy csődület keletkezett, mert hiszen a dobszót nem akasztotta meg semmi, s így messzire elhatolt. S ahogy gyűlt a meggerjedt árverésre a sokadalom, egyszer csak megnyílt a nagy kapu, s hát Ábrahám is igyekszik a dobszó felé, hogy hátha az üzletét jutányos áron gyarapítani tudná az árverésen. Annyira iparkodott, hogy a nagy kaput nyitva is felejtette; s az pedig nagy hanyagság volt, mert a szabad úton a konkoly is belékerült a zsákba, vagyis a kirostált emberek mind beszökdöstek a mennyországba.

Rozsda fürdött a kárörömben, úgy nevetett.

De volt is a kedvre oka, mert Ábrahámot, mint nagy hanyagot, elcsapták a kapusi jó állásból, s olyan munkára osztották, hogy manát kellett neki szedni. Nagy gond volt, hogy kit lehetne a helyébe tenni, de mégis a legjobbat találták, mert szent Józsefet tették a kapu mellé. Szelíd és bölcs ember volt József, s volt benne szamaritánus hajlam is elegendő. Ez a jóra való természete már az első érkezésénél megnyilvánult, mert ugyanis egy pap érkezett, kinek a nevét és más körülményeit nem is firtatta, hanem nyájasan béeresztette. Egy kövér asszony is nyomult a pap után, de úgy sietett, hogy párát szuszogott, s a verejtéke is csorgott a párán keresztül.

- A poggyász, asszonyság, a poggyász! - kiáltotta valaki.

S csakugyan, ott feküdt valami háti poggyász az úton, mert a kövér asszony oda leeresztette, s ott hagyta, hogy teher nélkül gyorsabban nyomulhasson a pap után. Okosan is tette, amit tett, mert látván szent József a kicsorduló buzgalmat, akadály nélkül eresztette az asszonyt, gondolván magában, hogy nyilván a pap szakácsnéja. De akárki volt, áldotta Rozsda a poggyász miatt, amit az úton hagyott a boldog. Áldotta bizony, de nem azért, mintha a maga mulandó hasznára akarta volna fordítani a rejtett javakat.

Nem azért, hanem a gondolatért!

Mert abban a percben ugyanis, amikor Rozsda megpillantotta az árva poggyászt, egy gondolattal fel is kapta a vállára rögtön, hogy viszi sebtiben a pap után. Törtetett is kézzel-lábbal, mintha lemaradt volna nagyon, s az a pap hiányt találna szenvedni szegény.

- Ki vagy? - kérdezte József.

- Ragya Kettő - mondta Rozsda.

- Mit viszel?

- A pap után a poggyászt.

Erre megtapogatta József a háti csomagot, hogy legalább látszatra a tisztét megtegye. De valamit gondolt tapogatás közben, a csomagot kibontotta mégis; s bizony, gondosan kirakott belőle mindent, csak a bort és a kenyeret hagyta benne, s egy darab földet.

- No, vigyed, fiam! - mondta.

Rozsda a hátára vette a csomagot, s mint örökös Ragya Kettő, úgy lépett bé ismét a kapun.

S még most is viszi a bort, a kenyeret s azt a darab anyaföldet.

IGAZAK ÁLMA

Mint a lenge kakukkvirág, olyan színe volt az ég peremének.

Leszállt a nap.

- Eddig is megtehetted volna - mondta az öreg Matyó.

Meg sem gondolta, csak úgy hirtelen gondolta. De hát nem csoda, mert bolondos nap volt, ami volt. Amikor felhők jártak, pezsgett a fény a föld felett; amikor tisztára takarodott az ég, akkor homály szítált a fák között; s amikor nem fújt a szél, rezegtek a levelek; s amikor fújt, ellene szegültek.

Ilyen az április.

S az április mellé még csütörtök is volt, ami az öreg Matyó szerint, ebben a Mustár gazdaságban, sohasem volt kedvező nap. Lám, az udvari vályúnál most is csak prüszköli a vizet a két ló, s nem issza szokás szerint. Pedig ihatná, mert kényes ugyan a vízre a ló, de ő tisztára mosta a vályút. Ugye, a tehén jól megitta, amit megprüszkölt a ló; majd utánuk a két ökör még puha karikákat is fújt az új víz tetejére, úgy elöntötte őket a lusta élvezet.

A gazda, vagyis Mustár Imre, éppen akkor jött ki a csúrból.

- Látom, az időt is lopja - szólt oda az öregnek.

Matyó bácsi megütközött a szón, mert mindenki láthatja, hogy a két ökör lassan fűjdogálja a vizet, miközben lusta élvezettel iszik; s nógatni nem szokás őket, hogy, no: siessetek, az áprilisát, mert itt a gazda, s valami okból dülja magát.

Az öreget is kifente egyszeriben az áprilisi alkonyat.

- S még mit lopok?! - kérdezte.

A szénát - mondta a gazda.

Hát ez a rágalom, annak is pénteki. Huszonhat esztendeje szolgál ennél a Mustárnál, de még szénát nem lopott soha. Ha a szabályosnál többet adott a marháknak, azt is a marhák érdekében tette, amiben benne van a gazda is. S akkor ő kapjon ilyen hegyes szót, aminek a hegyére még a becsületet is odaszúrja a gazda, mint egy alkonyati gébics!

- Nem hiszem, hogy loptam volna - mondta nehezen az öreg.

- Hát?

- Lehet, hogy megettem.

- No, szarva ne legyen tőle!

- Akkor döfök - nyugodott belé Matyó bácsi.

Ennyivel aztán el is végezték ezt az áprilisi csütörtököt, mert a gazda félünnepit öltött, s elment a faluba, nyilván a hitelszövetkezet kocsmájába; az öreg pedig megbújt az istállóban, mert az ágya ott volt, s cserélt a csillagokkal. Vagyis, amikor felbuzdultak fényre a csillagok, akkor ő szépen elaludt. Mély nyugalomban aludt, csak az ökrök kérődztek álma fölött, akár a meleg és fekete párában egy-egy kis malom; de aztán, valamikor egyszer, arra merült álmából eszméltire, hogy a kutya nagyon ugat, s valaki titkolatlan lépésekkel közeledik.

S már ki is nyitotta az istálló ajtaját.

- Matyó bácsi! - szólt a hang, mint a göröngy.

Az öreg megismerte, hogy maga Mustár, aki ily szokatlan időben rájött; s mivel a növekvő hold a felin már túl volt, látni vélte a derengésben azt is, hogy a gazda jobb kezében lóg valami, feketén s elég nagy darabon. Valami nagy baj lehet, gondolta mindjárt, de csak ennyit mondott:

- Nocsak.

- Hol van a méteres? - kérdezte a gazda.

A feje fölött a polcon, ott volt a méteres mérő, vagyis a „collstokk”, amilyent az ácsok és az asztalosok használnak. Ott volt, ámbár bent kellett volna lennie, szokott helyén, a házban. De hát az ökör kitörte a közfát, ami a tehéntől őt elválasztotta, s új közfát kellett csinálni, mérték szerint, ha már az ember is ott tölti az éjjeleket.

- Itt van a fejem fölött - mondta az öreg.

Felállt a heverőágyon, s miközben fehérre meszelte a beszítáló holdvilág, matarászott a polcon.

- No, megvan-e? - kérdezte mohón a gazda.

- Megvolt; minek kell?

- Mérünk.

- Azt hittem, oroszlánt lövünk.

Megtalálta a mérőszerszámot, s odaadta a gazdának. A gazda a küszöbre húzódott, ott leült s a térdén elfektette, amit eladdig a kezében lógatott, azt a nagy lebernyeget. Az öreg is közelebb húzódott a küszöbhez, s felülről kandikálta, hogy vajon mi készül, egy kicsit oldalra döntött fejjel, mint a varjú. A holdvilágon csak annyit látott, hogy valami bőr, amit a gazda a két térdére terített. Borjúbőr nem lehetett, mert a fényhíre akkor fehér lett volna, vagy legalábbis tarka; s fekete bárány sem lehetett, mert hiszen az sötéten lapult volna.

- Ammi? - szólt végre.

- Rókabőr - mondta a gazda.

Többet nem szólt az öreg, hanem várt. A gazda nyitani kezdte a méteres szerszámot, s izületről izületre kinyitotta. Aztán mérte volna véle a rókabőrt, de egyszer a szerszám csuklott össze, máskor pedig a bőr huppant ki alóla.

- Fogja meg! - szólt rá az öregre.

Matyó bácsi leült balról a gazda mellé, s megfogta a rókának a fejét. Úgy a kezével bátran fogta, mert hiszen a fejhez már csak bőr volt a többi; de a lelkével bizony nem a legszívebben, mert a holdvilágon élő módjára vigyorgott a fej.

- Harminckilenc - mondta a gazda, s pusmogva megvakarta a fejét.

Aztán megmérte a rókának a farkát is.

- Harminchárom - mondta, s ismét megvakarta a fejét.

Talányosnak látszott az egész, kivált így a hajnali holdvilágon, de az öreg hagyta, hadd folyjék mentire minden; s csak azt kérdezte:

- A fejét mért vakargatja?

- A hús pengő miatt - mondta a gazda.

Csend lett; s miközben ártatlanul úszott a hold, a csendben úgy lebegett a húsz pengő, mint a hajnali ökörnyal. Aztán a gazda, egyszerre s hirtelen, lesöpörte a térdéről a rókabőrt, s a méreg parazsán így szólt:

- Este fogadtunk, a korcsmában. Némelyek azt mondták, hogy a róka farka rövidebb, mint a törzse; s én azt mondtam, hogy fele-fele.

- De nem fele - mondta az öreg.

- Nem. Ezen nem.

- Pedig ez valódi róka volt.

A gazda szembefordult az öreggel, s nagy nyomatékkal így szólt:

- Hát maga a rókát pártolja?

Nem volt mit tenni, az öreg a válla közé húzta a fejét, s hallgatott. Magában gondolta ugyan, hogy jaj, milyen keserves a szegény szolga élete, mert hát egyszer lop, pedig nem is lop; máskor pedig még a róka is a farkával rajta takarékoskodik.

- Most mit csináljunk? - mondta a gazda.

- Állani kell a szót - felelte az öreg.

- Fizessek?

- Mondja tovább is, hogy fele-fele.

- De rám bizonyítják!

- Mivel? Fogjanak rókát.

- Nekem van.

- S tudják?

- Tudják.

Ismét csend lett. Ültek ketten szóttanul, s a rókabőr is félelem nélkül lapult a földön. Végre felállt a gazda, s látszott az arcán, hogy likat talált a kerítésen.

- Készüljön fel, hamar! - mondta.

- Hova?

- A városba. Elviszi ezt a rókabőrt, s eladja. Bányai tímárnak, vagy annak a Sultéti szőcsnek. Itt a bőr, s induljon még világodat előtt. S ha aztán nem lesz rókabőr, fogjanak ők rókát. Addig fele-fele, no, gyerünk!

- Mi az ára?

- Negyven. Ha muszáj, harmincöt.

Kellő ruhát öltött az öreg, s a rókabőrt belétette egy hatalmas tarisnyába; kenyeret is az útra, nagy darab szalonnát, s vereshagymát is, két fejet. A tarisnyát a nyakába akasztotta, s nagy elszánással, mint amikor háborúba vagy ritka nagy vállalkozásra indul a falusi ember, megemelte ájtatosan a kalapját.

- No, az Isten segítsen meg minket! - mondta melléje.

S elindult.

- De aztán titkon viszi! - szólt utána a gazda.

- Titkon, titkon.

Éppen javában virradt, s ráért a menéssel az öreg, mert hiszen tíz kilométerre feküdt a városka, s annyi utat pedig, öt órától nyolc óráig, még az andalgó búcsújárók is könnyen megtesznek. Elmerengett hát a felkelő nap dicsőségén, s a távoli hegyek aranysapkáján; nézegette a korai madarakat s az út két oldalán a zsendülő határt. Egy forrás mellett falatozott is valamit, majd elment egyenesen Sultéti szócshöz, aki negyvenegy pengőért meg is vette a rókabőrt. Az öreg meglapogatta a zsebiben a pénzt, s betért hízott lélekkel egy város végi csárdába, ahol maga elé terítette az elemőzsiát, s kért egy liter boroskát is. Ráérő módon fogyasztott, s illogatott lassan.

Aztán, úgy délfelé, dudorászva hazament.

- No, megvették-e? - kérdezte a gazda.

- Nem volt mit - mondta az öreg.

- Hát?

A finác elvette a bőrt, elkobozta.

Szólni sem tudott a gazda, úgy megfüledt rögtön. Hegyes lett a szeme is, mint a bicska éle, amit sokat használtak immár. Valamit összetör mindjárt, úgy látszott, de akkor a mérgire ismét rácseppentett egyet az öreg.

- A likat is felfedezte a bőrön - mondta.

- A golyó nyomát?!

- Azt. S megkérdezte, hogy ki lőtte a rókát.

- S maga?!

- Én pedig - folytatta az öreg -, mivel lopni s hazudni nem szoktam, hát megmondtam a finácnak, hogy Mustár Imre lőtte a rókát. Erre azt kérdezte a finác, hogy van-e annak a Mustár Imrének fegyvertartási engedélye; mert ha van s bemutatjuk, akkor visszaadja a rókabőrt.

- S ha nincs? - kérdezte Mustár.

- Akkor bírság, a duplája.

- Minek a duplája?

- A rókabőrnek, vagyis amennyit ér a bőr.

Hát erre az ég felé emelte Mustár a két karját, s a két szemével is verdeste a gerendás mennyezetet, ahogy kérte azt a mennybéli felséges Atyaistent, hogy amennyi róka van ezen a széles világon, azt mind döglessze meg, még azon a pénteki napon, hogy szombatra egy se maradjon.

Utána csend lett.

- Most már így van - szólt végül az öreg; s aztán elment, hogy a gazdaságban ezt-azt megtegyen, s majd aludjék is a finácra egyet.

Elmúlt a délután, s az este leszállt. Az öreg is nyugovóra bújt az istállóban, s mivel a rágalmat, hogy ő szénát lopott volna, az áldott róka lemosta róla, hát olyan édesen aludt, mint a gyermekben a tej.

Hajnalig.

Mert úgy a hajnali időben ismét ugatott a kutya, s titkolatlan lépésekkel valaki ismét közeledett.

- Matyó bácsi! - szólt a hang, mint a kegyes harang.

Az öreg megismerte, hogy maga Mustár, aki szólt.

- No, mi van ismét? - kérdezte. - Még egy róka talán?

- Csend, csend! - mondta a gazda.

Közelebb ment az öreghez, úgy lépegetve jámbor módra, s a hangjában is töredelem settenkedett. Az öreg felült az ágyban, s oly kegyesen várta a szót, mintha ő lett volna Jézus Krisztus első tanítványa.

- Üsmeri maga azt a fináncot? - kérdezte.

- Hogyne! - mondta az öreg. - Égei származás.

- Vajon, nem lehetne bédugni a száját?

- Nagy van neki - egyengetett az öreg.

- Egy tízes, mit gondol?

- Ahhh! - botránkozott meg az öreg. - Húsz pengő sem elég neki.

Olyan eseten nézett a gazda, mintha abban a percben omlott volna rá a gondolat, hogy elvétette az egész életét, mert hiszen fináncnak kellett volna lennie. Megnehezült lélekkel elővett mégis egy huszast, s odaadta az öregnek.

- Hát akkor megteszi?

- Megpróbálom.

Még a tarisnyába is maga a gazda csomagolt, sok jó enivalót, s bőségesen. Matyó bácsi pedig a nyakába akasztotta a tarisnyát, s virradattal elindult. Ahogy kimehetett a faluból, jobbra átalvágott egy úton, Kodoz község felé, ahol egy komája élt, bizonyos Firkó Mihály. Elment hát ahhoz a komájához, s mivel a lopás vádjában pénze volt elegendő, hát nagy lakomát csaptak. Utána pedig hazabandukolt az öreg, a tarisnyát az ágyra dobta, s nagyot szusszant; majd az ujjával legyezgetni kezdett a gazda orra előtt, s így szólt:

- Rókát többet ne lássak, s fináncot ne ismerjek. Hallotta-e?

- Olyan nehéz volt?

- Olyan.

- De meglett.

- Meg - mondta az öreg. - Hanem a húsz pengőn túl még innom is kellett véle, a magaméból. Amit meg kell nekem téríteni. S a fejem is fáj, attól a fináncbortól.

A gazda megölelgette az öreget, úgy köszönte a nagy szívességet. Megígérte azt is neki, hogy a bor árát megtéríti; majd azt ajánlotta, hogy menjen, Matyó bácsi, s aludjék egyet a fájós fejével. Sanyarún bólogatott az öreg, majd a kertben kifeküdt egy virágzó almafa alá, s a langy tavaszban nemsokára már aludta is az igazak álmát.

LEGENDÁS DISZNÓTOR

Alkonyat előtt, mint a juhok a mezőről, a téli égről is mind hazamentek a felhők. Csak a hegy fölött állt meg egy hamuszín alakzat, mely addig gomolygott magában, vastagon s szinte morogva, amíg medve lett belőle. Aztán a medve orra elé egy alma gömbölyödött, melyet a szem határa alól enyhe pirosra festett a nap. A medve megette lassan az almát, mely semmibe fogyván, illata az alkonyba szállt.

S mint az alma illata, elszállt a téli nap.

A völgy felől, a puha csendben, homály közeledett a falu felé. De nem is homály volt talán, hanem legendás óriás, aki fekete csizmákban jött és együgyű kedéllyel a bozontos arcán. A kucsmáját letette az egyik kert végében, s maga beléveszett az esti sötétbe: nyilván, hogy a falu fölött lebegjen reggelig, védő burka gyanánt Nepomuki lelkének, ki őriző szentje volt a csintalan falunak.

De a kert szélén, mint a valóság, ottmaradt a kucsma.

Vagyis olyan volt egészen az a ház. Égett is már benne a lámpa, minek gyenge fénye három ablakon kivilágzott. Kettő dél felé nézett, egy öreg eperfára, mely a fekete ágaival játszott, egymás orra alá dugdosván azokat, hogy ne unja magát a hosszú téli estén. A harmadik ablak az utcára szolgált, mintha ő lett volna a gazda éjjeli szeme, mely véleményre változtatott mindenkit, aki elsuhant a kiderengő fényben az utcán.

Ilyen volt, ily nagy vélekedő, Bagoly Elek, a gazda. Ha ugyan állat a pünkösti galamb, mely léleknek jelent meg a zavarodott tanítványok számára. Vagyis csak ilyenformán volt Bagoly Elek is gazda, mert különben otthon megülő, fúró-faragó mester volt, s legfőképpen harangozó. Nem a gabonában való s a pénzbeli járandóság vonzotta őt erre a hivatalra, hanem a lélek, mely a tömjénillatú csendben fehérret oly könnyen virágzott, s amely éles is lett mindig az érces harangszóban. Kellett is neki, mint a diónak a héj, borongós lelkére a kemény burok. Kellett, mert különben mi lett volna belőle! A sok baj között, ami gyakran éri a szegény embert, puhára romlott volna könnyen; két cimborája között a bor mellett is elmállott volna már nemegyszer; s mint a méz, oly megesett és ragadós lenne a felesége mellett, s megoldva folyt volna el, mert paradicsomi parázs az asszony, ki mellett csak folyton pirosat szeretne nyílni a virág.

Piroskának hívták.

Asszonynak hároméves volt, eléggé zsenge még; hevületben megnyúlt a dereka, s olyankor a barna szemében is zöldbe vegyült a barna szín.

Nézte a kecses formáját, ahogy a lámpa mellett, a fény felé ágaskodva, egy tübe cérnát fűzött az asszony; lelki bizsergéssel nézte Bagoly Elek.

- Olyan vagy, mint egy csengettyű - mondta.

Egy harangozó szájából könnyű dicséret volt, mert a csengettyű csak unokája a harangnak. Ráhunyorított hát Piroska a tű fokára, miközben így szólt:

- A juh nyakán.

- Kos vagyok én, nem suta juh! - kérkedett Elek.

- No, ha tudtam volna - folytatta Piroska -, két kicsi szarvat is ültettem volna a fejedre.

Megrezzent Bagoly Elek, s meg is zavarodott talán, mert erre a kertészkedésre nem talált hirtelen szót. A csendben, játszi módon, meg-megrebbent a Piroska szeme, mint az ingerlő selymes lepke; a fertály hold pedig bédugta két aranyszarvát az ablakon.

- Attól nem félek - szólt végre Bagoly Elek.

Kacsaringós lenne - ingerkedett az asszony -, s rózsabimbó rajta.

Nevetgéltek mind a ketten, s miközben így szagolták lélekben a rózsabimbót, Elek felvette az ujjasát, majd a kalapot is forgatni kezdte a kezében.

- Kicsit elmegyek - mondta.

- Hova?

- Hát a cimboráimhoz.

Két cimborája volt Bagoly Eleknek: Recés az egyik, s Büllents a másik. Ragadéknév volt mind a kettő, mert valódi néven Márton volt az egyik, s a másik Benke. De hát a katonaságnál, ahol együtt szolgáltak mind a hárman, egy bolondos este fogadást tett Benke, hogy amikor Márton aluszik, a füle cimpáját álmában lemetszi neki. Le is metszette recésre, de Márton a véres fülével úgy az ágy vasához nyomta Benkét, hogy a jobb lábára billegős maradt.

Az érzelem szellője meglebbent Piroskában.

- Ha elmégysz, kinek csilingeljen akkor a csengő?!

- Szóljon csak - mondta Elek -, mert meghallom én azt messziről is.

Ahogy ezt kimondta, abban a percben ugatni kezdett egy kutya. Valahol a kertben ugatott, a gyümölcsfák között. Hármat vakkantott, majd utána kettőt, s a végire egyet.

Elek odafülett.

- Egyszer agyonütöm! - mondta. - Én egyszer agyon, ennek a szomszédnak a kutyáját.

Piroskának kisebbre húzódott a szeme.

- Honnét tudod, hogy a szomszéd kutyája? - kérdezte.

- Honnét! Hát üsmerem a hangját. A harangszóról is meg tudom mondani, hogy melyik faluban melyiket húzzák.

S elindult kifelé, de az ajtóból még visszaszólt:

- Különben hadd ugasson. Legalább örködik a ház körül, hogy ne félj egyedül. Nem igaz?

- Igaz - mondta Piroska. - Majd vetek is neki egy jó falatot.

Bagoly Elek elment.

S ahogy betette maga után a kaput, Piroska fésülni kezdte a haját, majd új kontyba csavarta. De közben-közben mindegyre megállt, s olyan szomjasan figyelt, hogy szinte világítva fénylett a szeme is, akár a macskának, ha ajzottan leselkedik:

Egyre közelebb s közelebb ugatott a kutya, majd ott hangzott egészen a ház falánál, mely kifelé nézett a kertbe. Ott egy kisebb szoba volt, annál a falnál; s a szobában a fűró-faragó szerzőmök, gyümölcs és vetemény; s rengeteg juhbőr, puha gyapjasok, mint a mesében a bodros bárányfelhők, melyeken tündérek heverésznek.

Piroska kinyitotta az ajtót, mely a kis szobába nyílt, majd a hízogó lámpavilágon, mely átszűrődött a másik szobából, odament egészen a falhoz. Puhán meghajolt egy kicsit, s odabújt egészen az egyik gerendához, mert abból volt építve a fal, puha és illatos fenyőfa gerendákból, vakolat nélkül.

- Te vagy, aranyom? - kérdezte halkán.

- Én vagyok, Paskál - mondta egy hang.

A kántor hangja volt, annyi bizonyos, a Kandi Paskál hangja.

- Jöhetsz - mondta Piroska.

Túlfelől matarászott a kántor: a fogantyút kereste nyilván, melyet két gerendába még a tavaszon mesterkedett belé. Úgy van, közel egy méternyi darabot még májusban fűrészelt ki a második és a harmadik gerendából, s azoknak a daraboknak a közepébe fogantyút eresztett, melyet ott túlfelől csak meg kellett fogni, s már húzhatta is kifelé, mint a fiókot.

Ki is húzta mind a kettőt, s gondosan oda állította a ház oldalához. Aztán az alkalmas nyíláson bebújt a szobába, s köszönt:

- Jó estét, virító virágom!

- Láttad, hogy elment?

- Láttam.

Kedves hangja volt a kántornak, s folyton mosolygott, szinte csordulásig. Hamar a bodros bőroket a padlóra leteregette, majd azokon elheveredtek. A lámpa áthunyorgott a másik szobából, a percek pedig szálltak, mint a pillangók. Aztán lépések zaja hallatszott.

- Nem szokott ilyen hamar hazajönni - mondta Piroska.

De a kántor, mint a mókus, a nyíláson már átbújt, a két gerendafiókot gyorsan visszatette, s a gyümölcsfák között odalett.

Csírázott a csend.

Piroska ott állott már az ágy mellett, amikor Elek benyitott. A haja a hátára omolva csillogott, miközben vetette az ágyat. Vissza sem fordult az ajtó felé, hanem csak ennyit mondott:

- Micsoda rendes ember vagy!

Bagoly Elek nem felelt a szóra semmit, hanem a kalapját mordul a szegre akasztotta, s valami okból benézett a kisebbik szobába, ahol a bodros bőroök, szokásuk szerint, rakáson feküdtek, s ahol a falak is úgy álltak, mint az erődítmény. Akkor sem szólt semmit, hanem behúzta az eredménytelen ajtót, majd lassan körüljárta a lakószobát, miközben szimatolt folyton, mint a kutya, s szaglászott, mint a nyúl.

- Füstöt érzel? - kérdezte Piroska.

- Nem.

- Hát?

- Kántor szagot.

Piroskában megrezsent a nyárfalevél, de nem felelt a méltatlan szóra semmit. Alább húzta a lámpában a fényt, s nagy illedelemmel lefeküdt. Elek, mint a mezőben a fa, gondolkozott álltában egy darabig, majd odaállt az ágy elé, s téli hangon így szólt:

- A kántor hol van?

- Miféle kántor?

- Kandi Paskál.

- Te vagy Isten szolgája: kérdezd meg tőle - mondta Piroska.

Azzal befelé fordult, hogy immár legyen a baglyoké tovább a szó. S nem is felelt semmi beszédre többet, pedig ilyen s amolyan kérdésekkel Elek oldalgott még egy darabig. De aztán véget vetett ő is a hangos haszontalanságnak; levetkőzött, elfújta a lámpát, s Piroska mellé lefeküdt. Egy ideig a csend fenekén feküdt, majd egyszer nagyot sóhajtott, s utána így szólt:

- Vasárnap hajnalban megöljük a disznót.

Elaludtak.

Másnap, szombat lévén, várni lehetett, hogy a disznóra fény derül. Derült is, mert estefelé azt mondta Elek, hogy hajnali háromra, asszonyi részről is, minden rendben legyen, mert a disznót megölik; s majd utána olyan tort csapunk, ami emlékezetben marad sokáig.

- Ketten? - kérdezte Piroska.

- Többecsken - mondta Elek, szúrósan röhintve. - Mert hát, vagyis: Márton Recés egy, Büllents Benke kettő, s a harmadikat találd ki.

Nem szerette Piroska, hogy ilyen idétlen módon piszkálódik az ura. Nehezen állotta meg, hogy valamit oda ne szúrjon neki, de nyelt egyet, s nem szólt.

- No, kolompom! - folytatta Elek. - Ha kitalálsz annak a harmadiknak a személyét, kapsz tőle egy csókot.

Hát a kolomp miatt, mely tegnap még csengettyű volt, hát amiatt kicsordult Piroskában a pohár. Legyen, aminek lennie kell, gondolta magában, s odadobta az égő paraszt:

- Kandi Paskál!

- Ördögöd van - mondta Bagoly Elek.

Többet nem is beszéltek egész nap, hanem mindenki tette-vette a maga dolgát. Éjszakára is magukba fülledtek, s hajnal előtt, három órakor, megölték a disznót. Mint a négy ujjam, olyan szalonnája lett; s a cimborák ittak is rá abból az erős pálinkából, amit Büllents tűzlángjának nevezett. Piroskába is beléeröltettek egy pohárkával, de elég rosszul tették, mert az asszonykában úgy felgyújtotta a tüzet, hogy Kandi Paskált, amikor belépett az ajtón, egyenesen nyakon ölelte.

Büllents és Recés, kik az Elek fülébe a harasztot zörgették, oly nagy diadallal voltak, hogy örömben döngették a padlót. Bagoly Elek az indulat szájába még egy dugót belényomott, töltött egy pohárral a kántornak is, majd azt kívánta melléje neki, hogy akit szeret, elnyerhesse.

Hát arra ittak.

- Könnyen ide talált? - kérdezte akkor Elek.

- Tudtam, hogy hol laknak - mondta Kandi Paskál.

Büllents röhintett egyet, s így szólt:

- A kecske a zöld ágat megtalálja.

A kántor körülnézett, hogy ez micsoda beszéd, de Piroska kecsesen beléugrott a zavarosba, mint csakugyan egy zöld ág.

- Ilyen alkalommal - mondta ugyanis - beszél az ember mindenfélét, de aztán helyre büllenünk.

A légy leszállt.

Feszengtek egy kicsit a csendben, majd Piroska asztalhoz ültette a férfiakat. Ismét ittak a pálinkából, nagyocska pohárból, s Kandi Paskál egy borosformából.

Enni kezdtek, s ettek.

Az illatos húsdarabokat úgy szúrkalta Bagoly Elek a villájára, mintha szárnya lett volna a húsnak, s éppen abban a pillanatban el akart volna repülni. A szeme is, mint a villa, oly hegyesen járt; de hát Piroska zavar nélkül virult, mint a hétfejű sárkány keresztfia.

- Érezze magát itthon! - biztatta a gazda, mire Recés cimbora is odadobta a maga fáját a tűzre, mondván:

- Ilyen asszony mellett nem nehéz, ugye, kántor úr?

- Úgy van - mondta Kandi Paskál, majd így folytatta: - Csak hát, mialatt az ember a pillangóban gyönyörködik, könnyen rátapos egy békára.

Büllents röhintett egyet.

Bagoly Elek töltött.

Piroskának pedig fényből virág nyílt a szemében.

Megint ittak, s megint ettek.

Recés bamba lett lassan, Büllentsnek guvadozott a szeme, de Bagoly Elek még elszántan állott a kigyóverem előtt, s Piroska is ügyesen illatosította a szerelem nyilait.

Megteltek ismét a poharak.

- Köszönöm, többet nem iszom - mondta a kántor.

- Igyék, mert kiöntöm az ablakon! - fenyegette Elek.

Hát erre mégis ittak, de a bódult zajongásban, hogy szorul a vadkan, Piroska odasúgta a kántornak:

- Legyen eszed!

A Kandi Paskál fejében röpködni kezdtek a madarak, hogy vajon mit lehetne csinálni. Enni többet nem tud, s tovább az ital sem lesz jó, mert a pálinka vérré válhatik könnyen. Mit tegyen hát?! Elszökni sem lehet, mert akkor hátulról agyonmarják, s örök szégyen is lenne, hogy Kandi Paskál az egerek útját választotta.

- Igyék! - mordult rá Bagoly Elek.

- Mondtam, hogy nem iszom - felelte a kántor.

- Hát akkor ugasson!

Megborzadt Kandi Paskál. Mint a forró füst, úgy csapta szembe a szó. Hát ez mindent tud, gondolta magában; de az is lehet, hogy tudatlanul csak egy otromba szót vágott hozzá. Mindegy, valamit rögtön tenni kell. Rájuk borítja talán az asztalt, vagy leüti gyorsan a lámpát. De hát Piroska! Ezt az édes anglyalt nem lehet bajba keverni!

Nepomukihoz fohászzkodott, majd az Istenhez egyenesen, s végül az okos eszéhez.

S akkor egyszerre, mint akit megsújt a villám, suppanva az asztalra dőlt, rá a poharakra, s rá a disznótoros minden maradványra.

Piroska felsikoltott.

- Megdöglesz, kakukk! - recsegte Bagoly Elek, majd részeg dőlyffel odaszólt a cimboráknak: - Fogjátok meg, s vessétek bé a szerszámos szobába!

Büllents és Recés megragadták a kántort, s tántorogva, mint valami zsákot, a kicsi szoba felé vitték. Ott lesuppantották a földre, majd Bagoly Elek rázárta az ajtót, a nagy kulcsot a zsebébe tette; aztán a győzelemre ismét töltött, s felemelte a poharat.

- Most igyunk, cimborák! - kiáltotta.

A maradékot tűz helyett Piroskára öntötte, majd belécsapott egy dalba, amit nagy döngetéssel énekeltek végig. Utána egy másikat is elfűjtak, s aztán egy harmadikat. De ennél a harmadiknál, úgy nóta közben, egyszerre felugrott Bagoly Elek.

- Megnézzük, hogy megdöglött-e?! - harsant a hangja.

A nagy kulccsal kinyitotta az ajtót, de hökkenve kezdte forgatni a fejét. A cimborák is. Piroska bevitte a lámpát is nekik, hadd keressék. Tapodtak, tapogattak, meregették valahányan a szemüket, de nem találták Kandi Paskált.

Az ámulatból lassan rémület lett.

S a disznótorból legenda.

JÉGVIRÁG VŐLEGÉNY

Azon a hajnalon, amikor a kicsi Jézus világra született, Öcsérden havazni kezdett. Nem volt Öcsérd búzaszem az emberiség magtárában, mint ahogy az volt Bethlehem. Inkább csak egy pihe volt a korpából, mely a szitán fennmaradt.

Vagyis kicsi és szegény falu volt Öcsérd.

S olyan volt Hetfű Mihály is, az öcsérdi lakos, kinek az istállójában, a betlehemi párás ökrök helyett, csak két sovány tehenecke merengett; s akinek a pajtájában, a híres szamár helyett csak egy árva kecske eresztette bűnük a szakállát.

De a szelídség, hogy valaminek történnie kell, itt is erjedt.

Hát havazott, azon a hajnalon.

Először puhán és lassan pilinkézett. Mint patyolat pillangók, a játszi pelyhek úgy szállák meg a szegényke udvart s nemkülönben a csűr, mely fakó és borzadt zsúpfedelével, mint egy óriási róka, olyanformán lapult. S a ház zindelyfedelére is hulltak a pihék, a füstös zindelyekre, melyeket kunkori módon magasztalt az idő. De nem volt még hideg.

Hanem, ahogy világra nyomult az ünnepi nap, a pelyhek puhasága kezdett múltba veszni. Gömbölyű módon tömörödtek is a pihék, aztán hódarává mérgesedtek, s majd úgy zizegtek le az égből, mint a patyolat mák.

S kezdett a levegő is szigorodni.

Másnapra törésig fagyott a csűr fedelén a szalmaszál, az udvar kopogott a fehér mák alatt, az idétlen zindely néha rimogva pattant, s jégvirágok nyíltak az ablakon.

- Kutya hideg van - mondta Hetfű Mihály.

Az asztal mellett ültek, délebed után, megenyhülve a tegnapi maradékkal. Az öreg, mint a megsárgult gyümölcs az őszi ködben, dohányja füstjében úgy hunyorgott. Az asszony, két ujjal és ráncolt homlokkal, az asztali morzsákat szedegette, gondolván magában, hogy jó lesz a tyúknak, amelyik hűséggel tojik mostanában.

Timót, a legény, a jégvirágot gyomlálta az ablakon.

- Hát elméssz-e? - kérdezte az asszony.

Timót meg sem fordult, csak úgy szólt vissza:

- Tőlem kérde-e?

- Nem, mert a kicsi Jézustól - mondta az anyja.

A csendnek egy hulláma átloccsant a gátón. Az öreg Hetfű felütötte a fejét, a legény hátrafordult. Egymásra néztek, hogy most immár ki szóljon.

- Kutya hideg van, asszony! - mondta az öreg.

A vénasszony ajka élbe összeszorult, majd szétrebbent, mint a szárnya valami riadó madárnak. Szinte suhogva mondta, hogy tovább a nyomorúságot ő nem hímezi fálra, hanem a türelmét tűz lángjába veti. Készüljön hát Timót, s induljon Tákodra; ott kérje meg annak a tolvaj Buzogánynak a lányát, s fele vagyonát hozza el.

- Egy-kettő! - tette hozzá.

Úgy hangzott, mint csatára a harsona.

- Maga mit szól, édesapám? - kérdezte Timót.

Az öreg a jobb szemét összehúzta, s a másikat kettő helyett is kinyitotta. Emígy a feleségére szállt, majd a fiára enyhült vele.

- Tudnál-e vele élni? - kérdezte akkor.

- Ha nyelnék mellette - mondta Timót.

- Naponta hányat?

- Legalább hármat.

- Akkor nem érdemes, fiam - eresztette le a fülét az öreg.

Hanem mindjárt hegyesre emelte ismét, mert az öregasszony megmarkolta az asztal lapját, s a szeme szikrát szórt. Rippadozott valósággal, hogy ebben a házban csak ámmognak a férfiak; túfokán kandikálnak ki a nyomorúságból, s úgy lesik ezt a kotlós világot, hogy mikor hullat manát nekik. S legtöbb, amit tesznek, hogy a nyúl farka után kapdosnak, pedig az olyan semmi, hogy meg sem lehet fogni. Ne a nyúl farkát üzzék tehát, hanem ragadják meg a rókaét, s a róka majd elvezeti őket.

- Hova? - kérdezte az öreg.

- Tyúkhúsrá! - vágta ki az asszony.

Tekergette az öreg a fejét, hogy nem lesz az jó, mezt a róka hamis úton vinné őket, s könnyen tolvajt csinálna belőlük. Hanem hát, sokkal jobb egyenes úton menni, s úgy pereszteni valamit.

- Maga mire gondol? - kérdezte gyanakodva az asszony.

- Lázadjunk fel, arra! - mondta az öreg.

Hát erre még jobban lobot vetett a vénasszony, hogy az ő nyakára ne lázadjon senki, mert arra a nyakra neki szüksége van. S találjanak lázadásra csak moccanni - is, mert úgy leveri őket, mint két Rózsa Sándort. Egy szó se legyen többet tehát, hanem készüljön Timót, s induljon Tákodra. Útközben pökje ki azt a szemérmes természetét, s alkudja ki a hozományt.

- Mennyi vagyona lehet annak a Buzogánynak? - kérdezte az öreg.

- Erdő tíz hold - sorolta a vénasszony -; kaszáló is legalább annyi; gazdag csűr és nagy ház s a tetejében a fűrészmalom. Legalább ötvenezret ér, pengőben, ötvenezret; s annak a felit kösse ki. Legalább a felit, ha már úgy neszít Timótra az a lány.

- De csúnya, édesanyám! - mondta Timót:

- Bé van takarva pénzzel, indulj!

Ide-oda villáncsolt a férfiak szeme, mintha a róka farkát keresték volna. Csakugyan. Elő is rozsdállott talán a borza, mert az öreg megkérdezte:

- Megfogod-e, Timót?

- Ha annyira muszáj - mondta a legény:

Szépen felöltözött tehát; tiszta gyolcs inget vett, mely a harisnya korca alatt, szokás szerint, kurtára szabva feküdt; a lábára fényesre kefélt fekete csizmát, s a fehér harisnyanadrág fölé rövid és szürke ujjast, melynek a gyapjúszőre selymesen lapult, mint a paripa szőre, s amelynek a szegélye fekete volt. A fejére felültette legényesen a báránybőr sapkát, a karjára akasztott egy hosszú nyelű baltát; vaddal ha netalán találkozónék; s elindult.

A nap erőtlenül átsütött a jéglelkű légen, melynek a színe tejjel vegyült; de éppen nyugodni nem akart még. A porka hó, mely a pelyheket is apróra rágtta már, siseregve sírt fel a talpa alatt, mint a kerék alatt az apró kövecs.

Senki nem járt az úton.

Túl a falun, mikor a hegyek fehérén sajdultak át a tejszínű légen, s ahol a mezők lehelete fagyba dermedt, hát ott a fülére húzta Timót a sapkát. Védekezve vont a szemét is össze, melyet könnyesre szúrt hideg fénytűkkel a tél. Két öklét a zsebébe rejtette, s apró és gyors hullámokban haladt, villadozva a mezei úton.

Fehér lepel alatt holtan feküdt mindenütt a föld.

Hát egy óra Tákod, gondolta magában, annyi a lábnak. S valóban annyi lehetett, mert hetedfél kilométerre feküdt, fent a hegyek közt. Nem volt régi és szabályos település, hanem jószeriben erdei tanyák gyűlték meg ottan a helyet, s a szükség Tákodot úgy tákolta össze. Fából élt, aki Tákodon élt; erős munkával a Zungód hegyi folyócska mellett, nyáron gyakori viharokban, villámok között fokhegyen állva; s télen a nyár fonákjában; amikor a hideg csattog a villámok helyett.

Zsírban csak Buzogány Márton élt.

- Hát úgy lesz, ahogy a róka mondja - szólt magában Timót.

S ahogy ezt magában kimondta volna, hát az ösvényre, mely az erdő között kanyarogva vezetett, hát abban a percben, az erdő sűrűjéből kiugrott oda egy róka. Hatalmas róka volt, rozdsaszínű dús bundában, s akkora lompos farka neki, hogy fölöző seprűnek is megfelelt volna. Nagy volt és vakmerő, a szeme sötött, és az ínyét vicsorítva mutatta, s dühödten nyálazva elállta az ösvényt.

- Velem akarsz?! - mondta Timót.

Hálát adott az eszinek, hogy a baltát magával hozta, ámbár az ember, különösen télen, nem jár az erdőn kézbeli nélkül. Marokra is kapta rögtön a balta nyelét, s már ugrott is a róka felé, hogy egyetlen sújtással az örök életre megtanítsa. De hát a rozsdá martalóc serényebb volt, s mérget nyiffanva elugrott. Az ösvényről azonban akkor sem akart letérni, hanem a legény előtt sirengett, hátra-hátralesve folyton s meg-meg is állva, hogy vicsorogjon rá, s az útjában akassza.

Így fogyasztották az utat, egyszer ólálkodva lassan, s máskor előrelükkenve gyorsan. Hanem aztán, s egész hirtelen, a róka szimatot vett valamitől, mert a szőre egyszerre mind felállt, s a szőrével együtt maga is egész testében harcra feszült.

S akkor, mint a fehér havon valami suhanó homály, egy farkas villant elő. De abban a percben már rá is ugrott a rókára, s azok ketten a porhóban, vicsorogva kezdtek forogni. Nyiffogott a róka, mint az ecetfában a kés; s a farkas pedig bugyogó hörgésekkel harapta a nyakát.

Lüktetett Timótban is a vér.

S mint a parázs a szél sodrában, úgy izzott benne az ész, hogy a fejszével hova csapjon. Nem a rókára talán, mert hiszen annak elég a farkas; de hát az a bestye farkas oly hömpörögve forog, hogy a fejét eltalálni szinte lehetetlen.

Mégis elszánta magát.

- Te is utamba álltál?! - feszült neki a szóval is.

S már sújtott is volna, de abban a pillantásban valami nagy madár, a hangra s a vérszagra talán, a feje fölött széjjelcsapta a fák ágait, melyekről a fejére zúdult porozva a hó. Megingott Timót, a fejét megrázta, s vaktában hátraugrott. Mire a szeméből kitörölte a havat, s a látása biztosra tért, a róka már megadta magát, s elfeküdt a halálban. A farkas pedig konnyadtan leült a győzelem mellé, szembe a legénnyel, akit számba sem vett. Roggyantan ott ült, lefittyedt és véres állkapoccsal, amely kiugrott a horgából talán, s amit idétlen mozzgatással a helyére akart zökkenteni.

Nézte Timót, s megémelyedett egészen.

S ahogy az émelyedés előmlött benne, a verejték is lefutott a két fülinél, s az arcán jéggé körmödött rögtön. Hát minden ellene van, gondolta magában; mert ellene van állat és világ, az ég és a föld egyaránt.

Az Isten sem akarja talán, hogy Tákodba menjen.

- Mégis elmegyek! - mondta.

S emelte is már a fejszét, lendült egyet előre, s a farkas feje reccsenve kettőbe hasadt. A fejsze élet megtörölte a hóban, s elindult Tákod felé.

Egy fertály óra múlva megérkezett.

Amikor belépett a házba, csak Buzogány Mártonnét találta elő. Öreg asszony volt már Buzogányné, hiszen a lányának a leánysága is jószerint már lejárt. Iparosra volt öltözve s csípőre hívva, különösen a jobb csípőjére, mert azzal a jobb lábával biccentett is. Friss lámpavilágnál éppen a vacsora asztalt terítette, valami nyolc személynek.

- No, megjött? - neki csak annyit mondott.

- Meg, ha vártak - felelte Timót.

Erre nem is válaszolt az asszony, hanem Hélit kiáltott, aki Heléna néven a leánya volt. Héli ott is termett hamarosan, s nyilván a főzés mellől jött, mert afféle kötényesen volt. Szinte lángba borult Hétinek az arca, amikor Timótot megpillantotta. S ez oly furcsa volt, hogy szánakozni és nevetni egyaránt lehetett volna rajta. Igen, mert Héli olyan gyümölcs volt, aki novemberben is ott csüng még az ágon. De különben magas és csontos lány volt, színe zizegő szalmahaja neki, s az orra alatt bátorosan bajusz, mely a szája szegelyén szinte vakmerőségre vetemedett.

Szelíd szavakat váltottak.

Azt sem valami sokat, mert Buzogány Márton előjött a fűrész mellől, hogy a vendégek vajon megérkeztek-e. Amikor látta, hogy csak Timót jött meg egyedül, akkor kartón ragadta, s így szólt:

- A vőlegényt elviszem.

El is vitte a nagy szin alá, ahol a fűrész, abban a nagy hidegben s lámpavilág mellett, akkor is harsogott. Két gép mellett öt munkás vágta- rakta a deszkát, az öt között egy helyre cigány, s hatodiknak Timótot is közéjük állította Buzogány.

Az a nagy fekete ember.

Éjfél is közel járhatott már, amikor egy sebesült szekéren megjöttek a vendégek, s abbaszakadt a munka. Az egyik vendég az asszony testvére volt, valami kertészkedő sánta ember, a feleségével; a másik pedig a Buzogány testvére volt, egy bazsarózsa mészáros, szintén a feleségével.

Asztalhoz ültek.

S mire Buzogány kitöltötte volna a gerjesztő pálinkát, a leves már az asztalon volt, két mély öblű tálban. Buzogányt azonban nem akasztotta meg a leves, mert a pálinkás pohárral felállt s irányt vett Timót felé, aki Héli mellett ült, összehúzott bőrben. Kettőt kívánt Buzogány, vagyis végét a háborúnak, s a mátkáknak pedig nagy boldogságot, sok gyermekkel.

Hát erre ittak.

Timótnak, nagy kedvezéssel, Héli merte a levest, nagy bőséggel s legalább hat darab galuskával, mert az örömnünnepre húslevest főztek, galuskával.

No, enni kezdtek.

Ette Timót is becsülettel a levest, de amikor az egyik galuskát kettőbe akarta volna vágni, hogy azt is kezdje fogyasztani, hát akkor a galuska a kanál alól tovaszökkent, meg is loccsantva kicsit a levest. Gyere csak, mondta magában a legény, de bizony a galuska ismét tovaszökkent. Érezte, hogy a füle vörösödni kezd. Istenem, mit csináljon! Arra nagy a galuska, hogy egészében megküzdjön véle, s kettőbe vágni nem lehet.

- Ajjh, a mindent neki!

Titkon ügyelni kezdte, hogy a többiek miképpen győzik le a galuskát; s hát látta, hogy Buzogány és a mészáros úgy kapja bé egésziben, a kertész ellenben késsel kettőbe vágja, s az asszonyok ide-oda taszigálják. De hát ő egészben nem kaphatja bé, mert könnyen elakasztja benne a szuszt, s akkor csak annyi szerencséje lehet, hogy a falu nyelvére kerül. Késsel sem állhat neki, mert még azt mondanák, hogy sóvár ugyan a pénzre, de olyan bugyuta paraszt, aki még galuskát sem evett soha életében.

Ismét megpróbált egyet kettőbe vágni.

De mint a kő!

A homloka gyöngyözni kezdett, s kívánatosan villant meg előtte bármi akadály, az egy galuskán kívül. Jött volna inkább ismét a vicsori róka vagy a hóomlasztó ragadozó madár, avagy a vérbe fűdült martalóc farkas.

Bármi.

S mégsem hátrál meg, gondolta magában, mert ha erővel nem is lehet legyőzni a galuskát, majd ésszel véget vet neki. Úgyesen kigombolta hát a mellén az inget, s a gombolást nem is vette észre senki. Akkor közelebb csusszant az asztalhoz, s a tányér fölé is borulva egy kicsit, az egyik galuskát kivette a kanállal, mintha vitézül meg akarná enni. Még a száját is készítette hozzá, hanem útközben, ahogy emelte volna a karját, a galuskát a kebelébe eresztette, s a szájához csak az üres kanállal érkezett.

Melegecske volt még a galuska s nedves is egy kicsit, de azért jó helyen volt végre.

S hamarosan a többi is, mind a hat.

- No, hála a kőkeresztnek! - sóhajtotta Timót.

- Én is teli vagyok hálával - súgta oda Héli.

Látta Timót, hogy szívbeli háláról van szó, mert a Héli savó szemei azt jól mutatták; de hát hadd legyen boldog, gondolta magában. Van, akinek csak egy percet ad a boldogság; s van olyan, akinek egy egész estét. Mert egy esténél több ebből nem lesz, azt érezte valahogy. De hogy a boldogság kereke miképpen fog szakát vetni, azt el sem tudta gondolni még.

Lesz, ahogy lesz.

Az angyalok örködtek-e, vagy a Buzogány szerencse, de baj nélkül folyt a vacsora, s vidáman tovább az idő. Igaz, ugráltak elég gyakran a poharak is, mert Buzogány mondogatta, hogy no vegyük fel; s áhította a harmatot az a bazsarózsa mézárós is.

Az idő futott.

S amikor gondolta a hajnal, hogy már pitymallani kezd, akkor Buzogány azt a helyre cigányt is oda mozgósította, a klárinétjával együtt. Először csak afféle édesbús nótákat fújdogált a cigány, de aztán táncra melegítette a muzsikaszót, s a mézárós forgatni is kezdte a Buzogány-né farsangi csípőjét. Utána Buzogány is, ábra céljából nyilván, jól meglógatta a lányát; majd a kertész is büllögteni kezdte a mézárósnét.

Egyre hágott a kedv.

S ha már annyira bégyúltak, gondolt a cigány is egyet, s lüktetni kezdte azt a döngölős nótát, hogy a csizma disznóbőr. Hát erre Timót is felállt, s döngölni kezdte csínján a pádimentumot. Mivel egyedül járta s igen nekivaló mozgással, a többiek abbahagyták a táncot, hogy a szemüket valahányan a boldog vőlegénynek szentelhessék. S Timót, kinél ital is volt már elegendő, s kinek a szíve el is szeretett volna elszárguldanival onnét, hát abban a búsédesben tüzesedni kezdett. S ahogy mindjobban hajladozott, s ahogy forgószelesen forgott, s egész testével facsargott, hát az inge kezdett a korc alól kicsúszni, s kezdtek a galuskák a padlóra kipotyogni.

Egy, kettő s mind a hat.

S a galuskákkal együtt mindenkinek koppant egyet a szeme, annyira nézték, hogy micsoda váratlan potyogás, ami sorjázva koppan a földön.

- Állj meg! - kiáltotta Buzogány.

Timót megállt.

- Hát ez mi dolog? - folytatta Buzogány. - Hiszen csak az előbb etted meg?!

Timót megpillantotta a galuskákat a földön, s szégyenültében nem tudott szólni. A tövises csendben Héli egyszerre sírni kezdett, Buzogány pedig a galuskákat, egyiket a másik után, rúgódozta a ház sarka felé.

- Engedelmet kérek - mondta Timót.

S azzal kiment, vette a baltát, s gyors léptekkel elindult hazafelé. Az elején, egyszer-kétszer, még hátratekintett, de nem jött utána senki. Jobb fülire vágta a sapkáját, s füttyözött. A hajnali fényvel együtt ereszkedni kezdett a hideg is; s mire világodat lett, már oly enyhére fordult az idő, hogy a madarak vígan szálltak és ujjongva szóltak; s a fákról is olyan puhán szakadozott a hó, mint a vatta. A vadak is eltűntek, mint a tegnapi nap; csupán két őzet látott az egyik befagyott pataknál. Az őzek megvárták, hogy egészen közel érjen, s azzal a fényes szemükkel esdve néztek reá.

Tudta, hogy mit óhajtanak.

A jeget, két helyen is, felfágta tehát a patak vize fölött, hadd ihassanak az őzek s a madarak is talán.

Aztán a bal fülére vágta a sapkát, s úgy érkezett nagy kedvvel haza. Az öregek éppen az asztalnál ültek, mert akkor itták a reggeli tejet.

- No, fiam, hát meglett? - kérdezte az anyja.

- Meg, édesanyám - mondta Timót.

- S miképpen?

- Úgy, hogy mind meghaltak szegények. A lányt egy vicsorgó róka ijesztette halálra, az asszonyt farkas ette meg, s Buzogányt pedig valami legény agyonhajigálta kőgaluskával.

Az asszony megértette a szót, s kiment.

- Hát ha így lett, akkor miképpen legyen? - kérdezte az öreg Hetfű.

- Inkább lázadni kell, úgy - mondta Timót.

S a szó után, melyben egyik voltak immár, az ablak felé fordult a legény; s mosolyogva nézte, hogy az üveget miképpen önti el a reggeli fény; s hogy a jégvirágok, mint a vőlegénység, hogyan olvadnak el a fényben.

FEHÉR ZIMANKÓ

Manapság már sok mindent tudnak az emberek. Azt is tudják, példának okáért, hogy mihelyen fekszik és minő kedves falu Zanót, mely ennek a derús-borús történetnek a fészke. Ilyen jártasok lévén az emberek, könnyű dolgom van nekem is, mert csak azt kell elmondanom, hogy sok-sok fa van Zanót faluban; s az a sok fa nem is rokon egymással, oly különbözők. Egyesek gyümölcsöt teremnek, ilyen-olyan és amolyan gyümölcsöt; de vannak afféle fák is, amelyek semmit nem teremnek, hanem csak kedvet lopnak az emberbe; s ismét mások; amelyek virágzás idején ingyen illatban fürdetik a falut; nemkülönben olyan fák is vannak, amelyek szemet hökkentő ága-boga játékot üznek egész esztendőben; s van afféle fa is, s nem is csak egy-kettő, amelyik merészen égre sugárzik, hogy ámulatot keltsen, szólván az ember:

- Ah, milyen nagy csapás a vakság!

Hát ilyen sok fa van ebben a Zanót nevű faluban; s az a rengeteg fa, három nap alatt, zöldbe borult valamennyi, s a türelmetlenek virágot is bontottak, a harmadik napon. Már nem is az ég alatt járt, aki járt, hanem a zöld boltozat alatt, melyet kezdtek kivenni, egyre jobban a virágcsillagok.

Szellő futamlott néha, de különben enyhe volt a lég.

Az este leszállt.

Szerda volt, április utolsó napja. A zsenge levelek boltozata fölött a hold már nagy reménnyel gömbölyödött. Az aprócska felhőket útjában mind megette, s szerette volna a fényével megenni azt a három éjszakát is, amely hiányzott még, hogy egészen kerek legyen.

Vidám koppanásokkal jött valaki az úton, az elgazdagodott lombok alatt. Legény lehetett, mert kevesebb selyem és több erő volt a koppanásokban, mint a lányokéban lenni szokott. De ha legény volt is, ifjú lehetett még, hiszen a járása tavaszi volt.

Csakugyan fiatal legény volt.

A koppanások dallama mellett ezt mondta a hang is, ahogy énekbe kezdett. Dudorászva énekelt, ingó-lengő hangon, melyet a szellő, ahogy lebbent, táncra is vitt. De annyit az énekből mégis ki lehetett halászni, hogy valami ludat lop éppen valaki, s nagy rettegésben van a világ, hogy a lúd el találja gágintani magát. De hát nem gágintotta el, mert a legény bement egy házba.

- Jó estét kívánok! - mondta.

- Jó estét, Lőrinc! - fogadta a gazda, akit Timóti Pálnak hívtak, s aki nagy kedvesen mindjárt parolázott is az ifjú legénnyel.

Pillogott Lőrinc a fényben, úgy állt.

- Hát ülj le! - biztatta a gazda.

- Köszönöm - mondta Lőrinc, s leülhetvén, utánatette: - Ha ugyan beléférek ebbe a pohárba.

S szétekintett a szobában.

Timóti Pálné valami inget foltozott, egy tőpönke széken ülve. Timóti Orsolya pedig, aki tizenhét éves volt, a karos padon ült; pírral az arcán; s Orsolya mellett ott feszített Kánya Kristóf, mint aki egyedül is alig fér a pohárban.

Somolygott Kristóf.

Különben csend volt.

- No, szóljatok valamit! - mondta a folt mellől az asszony.

- Az öregebbet illeti a szó - nyilatkozott Lőrinc.

Kristófnak nem nagyon tetszett a mondás, mert hiszen öregecske legénynek tekintették már a faluban, s Orsolya mellé éppen öregnek. Gondolta is magában, hogy ennek a csemete Lőrincnek füstöt kéne fűvintani az orra alá, de hát hamarjában semmi olyan nem jutott eszébe, ami okos is lett volna, s csípős is lett volna.

- Van időnk - csak annyit mondott tehát.

- Az jó, ha van - szólt a gazda.

- S az magának miért jó? - kérdezte az asszony.

- Azért, édes lelkem - felelte Timóti -, mert az idő pénz.

Kristóf dicsőséggel nevetett, hogy íme, pénzt hozott a házhoz; Lőrinc pedig azt mondta, hogy legyenek hát rajta valahányan, s hallgassanak össze annyi pénzt, amivel az Orsolya lakodalmát ki lehet állani. A könnyű örömmön kívül némi haszna is volt ennek a beszédnek, mert hát Orsolyára torkollottak végre a szavak, s így valamit szólania kellett.

- Nekem nem sietős - mondta is a lány.

- Addig én is ráérek - csatlakozott Lőrinc.

Kristóf úgy megszorult ismét, hogy szó helyett csak fészkelődött a padon; ajh, pedig milyen jó lett volna azt mondani, hogy az ő idejéből is futja még a várakozás! De hát azt nem mondhatta, mert bárki a korosságát kérdezhetné volna akkor, vagy pedig a pazarlással nevetséget aratott volna. Gondolta hát, hogy inkább visszatereli Lőrincre a szót, s azt mondta:

- Ismertem egy kislányt, aki zöld gyümölcsöt evett. De aztán szinte beléhalt szegény.

Az asszony nagyot sóhajtott a fold mellől, mire Timóti így szólt:

- A feleségem mindjárt meg is siratja.

Valahogy volt, mindenki nevetett a Timóti szaván, pedig egy ártatlan betegen derülni nem illendő. Vagy talán csak a Kristóf szüleménye volt az a kislány, s valójában nem is létezett?! Egyedül Lőrinc tudná megmondani, úgy lehet. Rá is néztek hát valahányan Lőrincre, hogy fejtené meg a nagy talányt. S a fiú meg is fejtette, úgy fordítván a szót, hogy az a kislány, akivel Kristóf megetette a zöld gyümölcsöt, nem is akármilyen leány volt, hanem egy kedves őzike. Az őzike pedig, azt mindenki tudja, csak a zöldet szereti, a zsenge zöldet.

- Ugye, Orsolya? - kérdezte is mindjárt a lányt.

Az Orsolya szeme úgy ugrott Lőrincre, mint a parázs, s miközben rajtacsillogott, pajkosan így szólt:

- Ó, bizony!

Csak szivárvány volt, amit mondott, s a hangjában egy röpke csillám. De Kristóft mégis oly gerjedelemre gyullasztotta, hogy vörös lett belé, mint a répa. Először vörös lett, s majd a fékje is eltörött mindjárt, s így szólt:

*Lőrincből lett Lőrke,
Bőriből lesz bőrke.*

Mindenki tátotta a száját, mert hiszen ilyeneket csak azok szoktak mondani, akik a porban játszanak még. Kerek szemekkel nézték Lőrincet, hogy erre ugyan bizony mi lehet a válasz. De a fiú csak nevetgélt, mintha a versikének nem lett volna semmi tövise; de aztán egy cseltevéssel azt mondta, hogy ne kerüljessék egymást, se azt a félenk kicsi őzikét.

- Én nem félek! - libbent meg Orsolya.

Mint egy hirtelen lángocska, mely belévilágít az eddigi homályba, olyan volt a hangja. A szájára is tette rögvést a kezét, hogy ő nem szólt semmit; ó, dehogy szólt! Hiszen nem ama őzike ő, akit kerülgetnek a vadászok; s nem is az a kislány, aki zöld gyümölcsre vágyik. Hanem Timóti Orsolya, senki más.

Csend lett.

- No, mondjad, Lőrinc! - szólt Timóti.

- Hát én csak azt akartam mondani - folytatta is a fiú -, hogy ne kerüljessük, amit gondolunk, hanem viduljunk azzal, hogy találós kérdéseket mondunk. Én ugyan szegényes vagyok az ilyen elmejátékban, de azért elsőnek kérdeznék valamit.

- Nocsak! - biztatta a gazda.

- Ha Kristóf bátyám is akarja - mondta Lőrinc.

- Nem bátyád, de mondjad! - szólott Kristóf.

Lőrinc megjártatta a szemét, majd a figyelem közepén így szólt:

- Krisztusnak indult, de aztán vizitába ment. Mi az?

Timóti elnevette magát, s örömben nagyot csapott a térdére.

- Hát maga tudja? - kérdezte a felesége.

- Tudom.

- Hát mondja akkor!

- Kri... Kri... - nevetett Timóti. - De aztán vizitába jött, ide hozzánk. Nem érted?!

- Stóf... Stóf... - segített Orsolya.

- Most sem érted? - düledezett Timóti, mire az asszony, mintha megsúgta volna neki a Szentlélek, Kristófra meresztette a szemét, majd összecsapta a két kezét, s nagy fohással így szólt:

- Jézusom, hát Kristóf!

Abban a percben előntötte őket a kacagás hulláma, valamennyit. Ültükben úgy düledeztek, hogy a hullámba magukkal rántották magát Kristófot is, aki mérgiben-e, vagy csakugyan a sodrás alatt, de a kacagásban túltett mindegyiken.

Aztán megnyugodtak.

S miközben a szemüket törölgették, Lőrinc felállt, s további jó mulatságot kívánván, okosan elment.

S majd Kristóf is el.

A Timóti család kövér lélekkel nyugovóra tért, s Orsolya álmában nyújtogatta a nyakát, a zsenge zöld után. A hold is jóllakott lassan az aprócska felhőkkel, s nyugtára ment.

Aztán pirkadni kezdett a hajnal.

A pillámló fényben, vidám koppanásokkal, ismét jött valaki. Legény lehetett, mert több erő és kevesebb selyem volt a koppanásokban, mint a lányokéban lenni szokott. De ha legény volt is, ifjú lehetett még, hiszen a járása tavaszi volt.

De most nem énekelt, s a füttye is aludt. Csendesen jött a Timóti kapuja felé, a derengő zöld boltozat alatt. De mintha együtt jött volna azzal a boltozattal, mely meg volt rakva patyolat pontokkal; fehér virágokkal.

Lőrinc volt a legény.

S a zöld lombot, a patyolat pontokkal, az ölében hozta azt a sokat. A kapunál megállt, s a földre szépen lefektette a virágos lombokat. Onnét a földről egyenként szedegette az ágakat vissza, s úgy kötözte a kapufára. Az egészet elborítja, úgy gondolta; akár szerelme lombjaival a lányt.

Timóti Orsolyát.

S félig már el is borította a kapufát, amikor terhes nagy léptekkel valaki közeledett. A derengésben, melyet immár igen kezdett enni a fény, Lőrinc a lombok közé lapult, szorosan a kapufához. Majd elmegy, aki jön, gondolta magában; de bizony jött, aki jött, egyre közelebb.

S odaért a kapuhoz.

De nem szólt, aki jött, hanem szuszmorgott, mint a medve, s ügyelgette a meglombosodott kapufát. Ügyelgette jobbról, s ügyelgette balról. Hát ez igen vastag, gondolhatta magában, ez a kapufa igen vastag. Aligha nem, de valaki búvik ott a lombok között. Tette-vette magában, hogy hirtelen megragadja-e azt a rengeteg lombot, vagy pedig szóval riassza meg. Jobb lesz a szó, gondolta, s odakiáltott:

- Hé, ki az?!

S akkor Lőrinc, a lombok közül, hirtelen szembebukkant vele, s így szólt:

- Ki lenne más?!

Széjjelvetett lábakkal állott Kristóf, s a vállán egy hatalmas ágat tartott. Nem is ágat, hanem mondhatni egy fát, amely a virágoktól egész valójában patyolat volt.

- Te itt mit keresel?! - kérdezte Kristóf.

- Nem téged - mondta Lőrinc.

Egyet-kettőt csámcsogott Kristóf, mint a sárkány; majd odamurrant Lőrincnek, hogy az ágabogait szedje le a kapufáról, s aztán ne is lássa.

- Azok jó helyen vannak - mondta Lőrinc.

Mint az ágyú, kétszer megdörrent Kristóf:

- Egy! Kettő!

- Számolni én is tudok - mondta Lőrinc.

- Agyoncsaplak, te!

- Igen, a legyet.

- Te szálltál az én szívemre, mocsok!

- Nincsre nem száll a nincs - mondta Lőrinc.

Hát a két nincs miatt-e, mely Kristóf fülét loccsanva lapította meg, vagy a pohár kicsordulása folytán, de a szó egyszerre megsült a hajnali fényben. Már nem hallatszott egyéb, csak egy reccsenő mordulás; s azzal a mordulással megmozdult a Kristóf vállán az irdatlan virágos ág, és a Lőrinc fejére zúdult az egész. Hallotta is a fiú, hogy recsegve törnek az ágak; s a szeme keskeny résein azt is látta, hogy fehér zimankóban pozdorjázna a virágok. Egy-egy ágat, mint a csapkodó sas, ugyan megragadott ő is, de azok az ágak reccsenve maradtak a kezében, s maga a hatalmas ág tovább csattogott a fején, s a virágok tovább záporoztak.

Igen, mert az ág vastagabb végén Kristóf uralkodott.

S röffent is nagyokat hozzá, mint az agyaras kan.

- Megdöglessz! - acsargott Kristóf.

S csakugyan, már a hatalmas ágnak csak a rúdja maradt, ami a fejnek nem jó. Valahogy meg kéne ragadni azt a rudat, vagy cselt vetni rögvest.

- Ha meg, meg - mondta Lőrinc.

S már el is terült a földön, hogy ő most meghal, ha már egyéb mód a győzelemre nincs. Nagy megadással feküdt, ahogy az utolsó busznál feküdni szokás. Rúgott is még egyet, majd a fejét elengedte a világba.

Kristóf melléje térdelt, s úgy hallgatta, hogy szuszog-e még. Mozgatta s hallgatta, de Lőrinc végső megadásban volt.

- Phi, ez meghalt, a kutya mindenit neki! - mondta Kristóf.

S éppen akkor kilépett Timóti Pál a kapun.

- Itt mi van? - kérdezte.

- Meghalt ez a fiú - dönyögte Kristóf.

- Meghalt-e?!

- Ez meg.

Nézte Timóti, hogy a fényben és a virágok patyolat ágyán ott fekszik Lőrinc. De nem akarta hinni azt a nagy borzalmat. Megmozgatta hát maga is a fiút, majd a páróját leste.

- Hát ez csakugyan meghalt - mondta Timóti.

Kristóf összehuppant egészen, s a félelemtől meg is bambult egészen.

- Akkor jó reggel is este van - mondta.

- Hát neked igen - szólt Timóti.

Fel is állt Lőrinc mellől a gazda, s nézte a fényes világot, hogy most immár mi legyen. Valahogy a hír szárnyára kéne adni a holtat, ámbár... No, még egyszer megnézi, gondolta haladéku, s ismét odabújt a fiúhoz. Furcsa, a színe egészen megvolt, akár egy élő bárkinek; s maga a test is tartotta még a meleget. A reménye megmozdult. Csak hát, asszony kéne ide, aki ecetes vízzel megdörzsöli.

- Hátha! - biztatta magát.

Fel is állott, s békiáltott a házba, hogy Orsolya!

Hanem erre az Orsolyára úgy megreszketett Kristóf, mint a kocsonya, ha indul a föld. Ahogy tudott, el is indult, hogy ő nem várja meg a lányt.

- Hova indultál? - kérdezte Timóti.
- Megyek a rendőrszobára, s feladom magam - mondta Kristóf.
- Mondd meg nekik - folytatta Timóti -, hogy három napig csak vizet adjanak neked.
- Vagy még azt se - szólott Kristóf.

S ahogy tudott, elment.

Timótiné is kijött a házból, s véle Orsolya, egy kicsi szoknyácskában és mezítláb, Amikor meglátták Lőrincet, ott a patyolat esőben és holtan a földön, azt sem tudták hirtelen, hogy a világon vannak-e, vagy csak álmot látnak. Orsolyának a színe is egészen elfutott, majd odaomlott a fiú mellé, s a lelkiből úgy lelkendezte:

- Szerettem... Szerettem!

Hát erre Lőrinc egyszerre felült, s így szólt:

- Akkor feltámadok.

Az égi fényességben átölelték egymást, s úgy szorították. Timótiék sem tehettek egyebet, bólogattak az örömben. Timóti le is hajtotta szemérmesen a fejét; s az asszony pedig, ahogy illik is ilyenkor, sírni kezdett.

TOKODI ATYAFIAK

Kezdem az elején.

Vagyis hadd mondjam el, hogy egyszer egy véczkei ember, akivel atyám barátságos volt, eljött a házunkhoz. Baromvásár napja volt, nyár végi időben, mintha úgy emlékezném; s nyilván vásárolt is atyámmal, aki szerette csereberélni a barmainkat. A véczkei embert Üstökinek vagy Füstökinek hívták, valahogy úgy. Én még zsendülő korban voltam, de nagyos módon, ahogy nálunk szokásban volt, ott ültem mégis az asztal mellett.

Madárlátta ember volt Üstöki bátya, s anyám igen vendégelte őt. Hamarosan jó kedve is lett a véczkei embernek, mert hát a poharat is szorgalmasan emelgette, biztatván is mindegyre atyám, aki úgyszintén nem volt ellensége az itálnak. Jó medret ásván a szavakkal maguknak, egyszer felém biccentett a véczkei ember, s azt kérdezte tőlem:

- No, barátom fia, mit tudsz?

- Veréb fában fűzfiat - mondtam neki.

Tetszett Üstöki bátyónak a felelet szó, s gondolván magában, hogy ez a legényke az ész ágain már elég mókus, azt találta kérdeni:

- Hol lakik az Isten, azt mondd meg nekem!?

Tekergettem a fejemet, mások helyett is, ami azt akarta jelenteni, hogy az Isten lakóhelyét bizony senki sem tudja.

Hanem a véczkei ember a tudatlanságot nem vállalta velünk, mert okosítva így szólt:

- Tokodban lakik, kisöcsém!

- Tokodon, azt úgy mondják - javítottam ki a szót.

Nem haragudt meg az öreg, hanem örömeiben rácsapott az asztalra, s ugyanakkor olyant mondott, hogy kedves anyám, aki igen szemérmes asszony volt, az egyik fali szentképre tekintett mindjárt. Hanem a tokodi javításomat az öreg Üstöki mégsem tette a maga szólásának a helyébe, hanem csak keményen erősítette, hogy igazam van. Igazam van, mert aki az ő falujában lakik, az Tokodon lakik; s ha pedig Tokodon baj van, akkor csakugyan Tokodon van a baj. De tudjam meg, s tudja meg mindenki a világon, hogy van valaki, az egyetlenegy, aki nem Tokodon lakik, hanem Tokodban.

- Az Isten! Megértetted?! - borult rám egészen.

Hát én behúztam a fejemet, ha már az a véczkei ember annyira el volt szánva, s úgy tettem, mintha az egész életemre lenyeltem volna a tanítást.

Lenyeltem, bár nem értettem.

De mindenhez idő kell, azt mondják.

S ez igaz is, mert idő teltével kezdett az Üstöki igazsága virradni bennem. Egyikfelől azon kezdtem ámulni, hogy mily csodás kehely az eszünk tokja, melyben a hit számára, akinek olyan hite van, az Isten is benne van. Ha pedig benne van, akkor nem a tokon van, hanem a tokban van.

Vagyis, valóban, nem Tokodon lakik az Isten, hanem Tokodban.

Egyikfelől.

S másfelől pedig, idő teltével természetesen, elmentem Tokodba. S aki egyszer elmegy oda, ezt bátran mondhatom, az bizony elmegy ismét s újból. Mint ahogy én tettem, életem folyásán többször is. Pedig Tokod nem hírneves hely, ahol aranyat letek volna bármikor is, vagy ahol született volna legalább egy csodalúd, kinek a zsírjából balzsamírt lehetett volna olvasztani.

Hát igen, Tokod csak egy egyszerű község, a holdudvari járásban.

Egyszerű, de csodás.

Nekem például úgy tűnt, valahányszor ott jártam, hogy Tokodon van a világ közepe. Nyilván az alakja miatt tűnt úgy, s nemkülönben a fekvése miatt. Mert ugyanis alakzatra, akár a föld és a világ, a tojás alakját formálja Tokod; s feküdni pedig nem völgyben fekszik, hanem csak lankában. De az a lanka annyira szabályos, mintha nem a természet hullámozta volna gyöngéden oda, hanem maga a falu, mint egy óriási aranymadár, őmaga csinált volna egy szelíd fészket magának, be is szegve azt a tojásdad fészket, körös-körül, egyforma és gyöngé peremmel.

Valóban, mint a madár, tojásdad fészken úgy fekszik Tokod. S mialatt a teste melegével gyönyöríti a világ közepét, azalatt a fejével, a gyöngé perem fölött, vigyázhatja az égtájakat.

Ahogy a madarak szokták is.

Hát ilyen csodás falu Tokod: eszünknek kelyhe s fészken ülő aranymadár. Ez is valami, csupán egy községről lévén szó; bár egy kicsit légben lebeg, amit idáig mondtam, s talán csalóka is. Nyilván nem is beszéltem volna el ezt a csalóka lebegést, ha tokomban egyéb nem rejtőznék Tokodból. Talán nem, mert hiszen libbenve tünedező szavaim csak olyanok voltak, mint a pillangó helyett csak annak repülése.

Node, leszáll a lepke, s leszáll véle a szó.

S Tokod már ábra is.

Emberek laknak benne, akik szorgalommal és békességben élnek, mint ahogy éltek az elődeik. Nincs azonban olyan dajkáló meleg idő, amelyet meg ne szaggatna vihar; s bár szelíden fűroszt a holdvilág, egyszer egy csillag mégis végighasít az égen, szikrázva és intellemmel.

Így történt Tokodon is.

S mondván, hogy történt, már a pillangó földi virágra szállt, s véle a valóságra a szó. El kell mondanom tehát, bár vihart idézek, s talán hullatok csillagot is, de hát el kell mondanom mégis, hogy élt Tokodon két ember, ki az esztelenség példája lett. Ha nem tudnám a valót, el sem hinném talán, hogy mit tudtak művelni; nem tudnám elhinni, mert hiszen a tokodi nép, s közöttük ez a két ember is, gyarapodásban élt és huzamos békességben. Nagyobb perpatvar, ami sorsukon rontott volna; vagy éppen erőszakos halál, melynek a hírét apa a fiára örökítette volna, hát olyan Tokodon emlékezet óta nem volt. Felhők ugyan jöttek néhanapján a tokodi égre is, de hiszen akik ama ég alatt éltek, azok is emberek voltak, viaskodásban a természettel, egymástól elütő értelemmel, s ami a legtöbb bogot vetette: a szívnek ilyen és olyan érzelmeivel.

De mondom; az ördög Tokodon vért nem szagolt.

S hogy ez így volt, mindenkit dicséret illet azért, nőt és férfit egyaránt; s ha valakinek mégis, valahány közül, dukálna nagyobb érdem, akkor az igazság ujjá ama két emberre mutatna éppen, aki azt cselekedte, amit esztelenül megtett.

Értő és szorgos gazdák voltak mind a ketten, s az eszük tokjában is tiszta volt, ami abban volt; s a tetejében még példás barátságban élt egyik a mással. Ahol a madárnak a farka van, lévén Tokod alakzatra egy tojásdad alakú, tömzsi madár, hát ott a madár farkának a táján élt az egyik.

Ennek Csiga Péter volt a neve.

Nohát, gondolhatná bárki, az a másik bizonyosan a szomszédja volt Csigának. Gondolhatná, kétség nélkül, de a valóság nem bólogatna mégsem neki, mert a Csiga barátja a falu másik végiben lakott, vagyis a madár begye körül valahol.

S annak Biga Pál volt a neve.

Nem lehet tudni, hogy a nevük honnét származott, mert a tokodiak mind azt mondják, hogy eme néven oly régi mind a két család, hogy a csigabiga játéknál sokkal öregebb. Hát lehet, hogy ez így van, nem tudom. Annyit azonban gondolok, hogy a gyermeki csigabiga mondóka részes abban, hogy ők jó barátok lettek; ugyanis addig s addig permetezik a köd, amíg eső lesz belőle: vagyis addig s addig csigabigáztak a gyermekek, amíg ezt a két embert is barátságban összemosták, ahogy a mondókában is vannak ők.

Valahogy így van talán.

De ha nem volna így, akkor is kár volna ennél a hajlatnál gyökeret eresztetni. Ne firtassuk tehát, hogy a pipára honnét került a kupak, hanem inkább gyűjtsünk reá. S rágyújtván, hadd idézzem fel azt az őszi reggelt, amelynek szontyolú borújában gondolt egyet Csiga Péter, s elindult Biga Pálhoz.

- Borong az idő, komám - mondta neki.

- Kedvit vesztette - felelte Biga.

- Megcseppen-e, mit gondolsz?

- Könnyen.

S valóban, azon a reggelen semmi derű nem volt a világban, hacsak annyi nem, hogy a borúban egyet értettek. S az egyik szót követvén a másik, arra egyeztek ketten, hogy maradjon az erdőmező abban a borongásban magára, s ők menjenek el a vásárra. Az egyezés nem volt egészen a szükség szülöttje, mert titkon lesték már az alkalmas őszi napot, amikor vásárba mehetnek gangos lovaikkal. Nagy gonddal ugyanis két-két csikót neveltek, s mégpedig olyan számítással, hogy virágjukban és alkalmas időben eladják azokat. Hát a csikók virágjukban voltak éppen, mert a harmadik évüket elrúgni fogják vala hamarosan, vagyis pénzben is a tetőn állottak; s az idő is alkalmas volt egészen, hiszen ősszel kell eladni az állatot, hogy télen által a drága kóstit ne fogyassza.

- Fáj a szívem értük - mondta Csiga Péter.

- Ha fáj, tartsuk meg - felelte Biga Pál.

Csakugyan fáj Csigának a szíve, s fáj Biga Pálnak is. Ami nem is volt csoda, mert gond és öröm nevelte a csikókat, míglén oly pompázatos állatok lettek. A Csiga Péteré fekete volt az egyik, s a másik pej; s a Biga Pálé pedig pej az egyik, s a másik is pej.

- Hát akkor menjünk! - mondta Csiga.

- S majd nevelünk mást - szólott Biga.

Feltettek két rossz kalapot, s elindultak a városka felé, ahol a barmok számára minden héten fungált a piac, egy bizonyos napon. Csigá ült a fekete csikóján, s Biga ült a pejen. Bárkivel ha találkoztak, láttukra megállt az úton, s úgy ámulta őket, hogy mily feszes derékkal ülnek a büszke lovon.

- Mi legyen az ár? - kérdezte Csigá.

- Egyformán; amit érnek - mondta Biga.

A köd úszkált és vastagodott egyre, de elég magasan gomolygott, s permetet nem eresztett. Úgy értek a vásárba, száraz kalappal, s fényes szőrrel a lovak. Lett is udvaruk mindjárt; megvenni a négy paripát. Akinek kevés volt a pénze, csak a fületövét vakargatta nagy kínjában; s akinek pedig lett volna, neki-nekigyulladva alkudozott. Valahány között két égei ember vetekedett a legjobban; s azoknak csakugyan addig csorgott a kedvük, amíg az egyik a Csigá Péterét, s a másik Biga Pálét megvette.

Emlékezetes perc volt, a sok pénz miatt; s lélekbe is hullt, mint a rög.

- Bánatra neveltük őket - mondta Csigá.

- Ilyen az élet - felelte Biga.

Lógó fejjel elrendezték a zsebeikben a rengeteg pénzt, s majd elindultak a város között. Gondolták, megülnek valahol egy kicsit, ahol a ború, bennük is, fel tudna verődni talán; s ahol enni lehetne valamicskét, s inni egy kortyot.

S majd aztán hazamennek.

Hát kezdett is úgy lenni, ahogy egyetértésben elgondolták. Vagyis betértek egy fogadóba, mely a „Szomjas Vándorhoz” volt megcímezve. Ahogy átlépték a küszöböt, éppen akkor kondult meg a déli harangszó. A fogadó miatt-e vagy a bongó harangszóra, de a kalapjukat rögtön levették. Csigá Péter odavetette valahova a kalapot, s nagyot fújt; Biga Pál azonban szépen az asztalra tette a kalapját, s nehéz bánattal széjjeltekintett a fogadóban. Nagy terem volt, ahol álltak. Olyan nagy, hogy szólván a harang, egy aprócska faluban templomnak is megfelelt volna. Két hosszú asztal nyújtózott a teremben, az éhes és a szomjas vándorok számára. Az egyik mellett két bőrkötényes férfi üldögélt, valami ital mellett, s egy kicsit egymás felé dőlve az asztal fölött. S ott ült egymagában egy öreg és szomorú kalaposmester; s nemkülönben egy szakállas óraboltos, szintén egymagában. Ezen a két asztalon kívül még csak egy kárlátó volt a teremben. Nagy pereme volt annak a kárlátónak; s a perem mögött, csak hogy valami legyen, gyéren lécek meredeztek, nyilván elkerítő falnak; s a léceken túl egy ajtó nyílt valahova.

A két bőrkötényes susmogott, az öreg kalaposmester felhő gyanánt ült egy poharacska fölött, a bozontos órás pedig két ujjával az asztalon babirkált.

A harang még szólt.

Csend volt.

- Itt kihalt a világ - mondta Csigá.

- Fújd meg a harsonát! - felelte Biga.

Csigá Péter mordult is valóban egyet, s a lécekkel is kelepelt. Hát erre valaki jönni fog, gondolták magukban; egy félszemű korcsmáros talán vagy egy hájas-szuszogós öreg, ahogy a fogadóban gyakran lenni szokott. Nagyot kattant azonban hamar a szemük, mert mamós helyett egy langos menyecske lükkent a kárlátóba, az ajtón keresztül. A fekete haja alatt tüzesen virított az arca, s a szeme pedig fényből szikrákat szórt. Mindjárt a lécajtót egy

lobbanással kinyitotta, de nem tudta az ajtót a sarkáig hátravágni, mert a léceket akasztotta a peremen egy kalap. A menyecske lobbant megint egyet, s megragadta a fejbélit.

- Kié ez a becsstelen kalap?!

S az ajtón keresztül kivágta a kalapot a terem közepire.

Csiga ránézett Bigára, hogy most immár mi legyen. Tagadja meg talán azt a rossz kalapot, amelyik mégis az övé; vagy védje meg inkább, dicsérvén a múltját?! Ha megtagadja, a kalapok istene könnyen megverheti; ha pedig megvédi, akkor gebére mondja, hogy paripa.

S a menyecske is, mint a forró szél, csapja a szívet.

- Az enyim - mondta mégis Csiga Péter.

De ahogy kimondta, maga is úgy belérúgott a kalapba, hogy mint a vedlett kutya, rögtön bebújta a kalap a hosszú asztal alá.

A szikra azonban nem aludt el.

Csak a menyecske csendesedett mosolygósra, mintha a kalap miatt bűnbánatot akart volna tartani. Kedves szavakkal meg is kérdezte Csigától, hogy ételt és italt mit kívánnak. A kalap és a menyecske között morajlott Csiga, szégyenben és tűzben; s égett a füle is; mind a két felén.

Tojást ajánlott Biga Pál.

- Mennyit? - kérdezte a menyecske.

- Tízet, szalonnával! - mondta Csiga Péter.

- Nekem öt elég lesz - szólott Biga.

A csend leült, az óra megállt. S megrezzenve ámuldozott a világ. Hát hogyne: Csiga Péter tíz tojást kért, s Biga Pál csak ötöt. Ilyen szakadás a tokodi atyafiak között még nem volt. A szikrát, amit a kalap szült, megfújta a gonosz szellem, s a csiga-biga mondókában sírni kezdett egy gyermek.

- S bort mennyit? - kérdezte a menyecske.

- Egy litret! - mondta Csiga Péter.

- Nekem egy fél elég lesz - szólott Biga.

A szikra egy másikat szült, s miközben asztalhoz ültek, kezdte égetni Csiga Pétert, s kezdte sütni Biga Pált. De megették a tojást, ki-ki mennyit, s töltöttek is. Csiga a literesből, s Biga a felesből. Fogták a poharat, s azon süllögtek mind a ketten, hogy koccintás legyen-e, vagy ne legyen. Várt az egyik is, s várt a másik is.

- No, az öt tojásra! - mondta végre Csiga Péter.

- A tízet csalja az egy - szólott Biga.

S nem koccantak a poharak, csak ittak.

És hallgattak.

Biga Pálnak el is fogyott hamarosan a bora, s hát a fél után nem felet kért ismét, hanem egészet.

- Nekem kettőt! - mondta Csiga Péter.

- Magának még van - szólt a menyecske.

- Elfér az asztalon - mondta Csiga.

A két szikra harmadikat szült.

- Nem tud egy kalapost, virág asszony? - kérdezte Csiga.

- Itt ül egy - mondta a menyecske.

Fel is állt mindjárt az öreg, odament Csiga Péterhez, és ajánlotta magát, hogy ő valóban kalapos. Csiga megkérdezte tőle, hogy volna-e egy olyan kalapja, amit a király is feltehetne, ha ugyan volna király. Az öreg kalapos valahogy szimatot vett, s úgy tárogott örömeiben, mint a vízparton a napmelegben a béka.

- A világ ura is feltehetné! - mondta.

- Hozza el! - szólott Csiga.

Ahogy kifelé indult az öreg, lobot vetett Bigában a szikra, s utána kiáltott a kalaposnak, hogy hozzon neki is egyet.

- Amit az isten is feltehetne! - tette még hozzá.

Olyan szó volt ez, ami az égre kiáltott. Gondolkozott is Csiga Péter, a maga tűzében égve, hogy micsoda választ adhatna erre. Gorombát nem szólhatott, mert az törpítette volna őt; s az üveget sem vághatta a mennyezetre, mert azt mindenki meg tudja tenni. Nőni szeretett volna, észben és hatalomban. De mivel az Istennél feljebb nem talált szót, megragadta a poharát, s a borával együtt átalment a másik asztalhoz.

S azzal a két bőrkötényessel, áruló módon, kezdett is mindjárt cimborálni. S ha már erre vetemedett, gondolta Biga Pál, hogy akkor ő is szerez valami hívet magának. S intett a szakállas óraboltosnak, hogy jöjjön átal az ő asztalához, mert szívesen látja. Átal is ment az öreg, s megmondta Bigának, hogy ő óramester, akinek árverezni akarják a boltját. Kezdte is volna éppen elmondani, hogy miképpen szorult ennyire meg, de akkor megérkezett a kalapos, de nem üres kézzel, hanem két kalappal.

Az egyik zöld volt, s a másik dohányszínű.

A zöldet odaadta Csiga Péternek, aki alku nélkül kifizette a kalapot, majd a fejére felvetette, s így szólt:

- No, Biga!

A dohányszínűt pedig átnyújtotta Biga Pálnak, aki ugyanvalóst nem alkudott semmit, hanem a régi kalapját az idegen asztal alá vágta, az újat feltette legényesre, s így szólt:

- No, Csiga!

A kalapos ott állott egy ideig a két asztal között, majd leült a szakállas mellé. Így aztán hárman voltak itt is, s hárman voltak ott is. S mivel hajlani kezdett már a nap, új emberek is jövegettek, sűrűbben egyre. Jöttek, s a két asztal között megálltak; megnézték a zöld kalapos Csigát, s meg a barna Bigát, majd ki ide, s ki oda, szépen leült. Gyültek a hívek, s a két tábor forrósodott.

Csiga egy teli hordót rendelt az asztal mellé, a maga híveinek; s Biga is egy másikat, a maga táborának.

Füstölgött a levegő.

- Békára való a zöld kalap! - kiáltotta valaki.

- S csutakra a barna! - harsant vissza egy másik.

Csorgott a bor, s áradt a zaj. Majd az egyik percben Csiga Péter felállt, nagyot rikkantva csendet kért, s magasra emelte a zöld kalapját.

- Minden hívemnek zöld kalapot! - mondta.

- Barnát a tábornak! - felelt vissza Biga.

Futott rögtön a kalapos, s nem sok időre ott volt minden zöld kalap, ami csak feküdt várakozva a boltban; s ott volt minden barna kalap is. S osztani kezdte a kalapokat, erre zöldet s amarra barnát, majd a végén így szólt:

- No, mindenki fel van szerelve!

Csapkodva örült mindenki, s nagy hevületben. Bogozódtak a harsány szavak, s mindenkinek lebegett a haja, mint a nagy szélben a sörény. S bolond kedvében valaki magasra dobta a zöld kalapját, de oly hevülten valahogy, hogy a zöld kalap átalrepült a barnák asztalára. S ahogy leszállt ott a kalap, az áradásban recsent is már a gát, s kezdtek a kalapok röpdösni.

Majd az üvegek is.

Aztán megforxyant a pokol, s majd sötét lett.

A többiről aztán nem tudott Csiga Péter semmit, sem Biga Pál. Csak arra ébredtek másnap reggel, hogy fekszenek a kórházi ágyon, egymás mellett, ketten egy szobában. A fejük kötésbe csavarva sajgott, s kínban volt egész testük is.

- Sült bolond, az voltam - mondta Csiga.

- Mind a ketten - szólott Biga.

Köd ereszkedett a szemükre, mint ahogy könn is köd ült, a világban. S a köd alatt a kalapokról gondolkoztak, amelyek mind eltűnnek valahova.

Nyilván a múltba.

BABRA ÉS IBOLYA

Egy porszem is valami, habár messze van a csillagtól.

Hát ilyen volt Füved faluja is Betlehem mellett. Együtt említem mégis őket, mármint a porszemet és a csillagot, s nemkülönben a két falut; együtt említem, mert ahogy Betlehem fölött egy fényes csillag ragyogott, Füved fölött is úgy lebegett egy porszem. A csillagról tudjuk valahányan, hogy a kerek földnek mily nagy vigaszt jelentett, de a füvedi porszemről csak én tudom, hogy egy történet.

De egy történet is valami.

Különösen akkor, ha mond is valamit annak, aki a világ dolgaiban nem akar nagyokat döccenni. A világ dolgai helyett mondhatnám azt is, köznapi szóval, hogy életünk folyása: s a döccenés helyett is használhatnék bukdácsolást. De hát világot említettem mégis, mert ez a füvedi történet is úgy kezdődött, mint maga a világ.

Vagyis kezdetben nem volt sehol semmi.

Csak a nap sütött, hegyes fénnel és csípősen villantva sugarait, ahogy tavasz kezdetén szokása neki. Haladt is már a nyugta felé, s emiatt s igen ingerkedett. Teliszúrkálta fénnel az udvart, melyen a háznépe, szombat lévén, éppen szorgoskodott. Számban nem volt tömérdek az a háznépe, mert mindösszesen hárman voltak, csak csupán. Vagyis a gazda, egy hallgatag s nem kedvetlen ember, bizonyos Bürök Pál nevű; s másodíknak, mint első személy, ott volt Bürökné asszony, aki Jozéfa nevet viselt; s ott volt maga Ibolya is, huszadik esztendejében a fénnel csiklandozó napon, lengő szoknyácskában s dióbarna szemében tömörű fénnel, s olyan dereka neki, mint a kecses korsó, melybe három piros rózsánál többet nem tehetél volna.

S no, még volt valaki.

Bár ugyan csak egy tyúk volt, akit valakinek mondok. De hát mit tegyek, ha oly nagy személy volt az a tyúk! Kettyegett és kotyogott folyton, borzas indulatában meg nem állt egy percre, hanem megereszkedett szárnyakkal csak keresgélt, s őgyelgett szegény, kottyot hullatva folyton.

Bőséges ösztönével szeretett volna megülni már.

- Kuporítsátok már meg! - mondta a gazda.

Megförtyant menten Jozéfa, ami nem is volt csoda. Hát hogyne, hiszen tudta Bürök Pál is, hogy várják és várják Mosódról a tojást, amit a tyúk alá akarnának tenni. De nem jön az a mosódi asszony, aki hozná a tojásokat, azokat a hírneveseket, amelyekből ha tyúk lesz, tojik az háromszázat is egy esztendőben. Nem jön az a mosódi Borka asszony, pedig a jóságos Istenre fogadta, hogy délidőre itt lesz azzal a harminc tojással.

- Nem hallod, hogy kuporítsátok meg azt a tyúkot! - szólt megint a gazda.

- Mire kuporítsuk meg? - kérdezte Jozéfa.

- Bármire!

- Burgonyára talán?

- Tőlem köveket is tehettek alája.

Ibolya nem szólt, nem is hallotta talán a fortyanásokat, mert derűs arccal és a napsugarak villadozó ágai között az udvart söpörte. Bizonyára az ábrándok virágain időzött, vagy a vágyak meleg fuvalmaiban fürdött.

Ki tudja.

- Biztosra mondta Borka néni? - kérdezte megint a gazda.

- Egészen biztosra.

- S mit mondott?

- Azt, hogy azt.

Bédugultak s vártak. S no, végre megérkezett Borka néni, a karján egy vesszőkosárral, ami piros kendővel le volt takarva.

- Hányat hozott? - kérdezte Jozéfa.

- Harminchármat.

- Ráadásnak azt a hármat?

- Nem.

- Hát?

- A szerencsét hoztam ráadásnak.

Somolyogva hallgatott egy kicsit, majd Ibolya felé kandikálva, nagy csemegének így szólt:

- S hoztam még valamit.

- No!

- Babra Károlytól egy üzenetet.

Ibolya odavillant, s megállt. A gazda is kerekre nyitotta a szemét, s Jozéfa pedig a kötényt markolászta. A tojások egy percre elmerültek, s a kotlóstyúk kotyogása pedig olyan lett, mint a buzgó és töredelmes imádság, melyet az Isten ha meghallgat egyedül. Mindez nem is volt csoda egyáltalán, mert az a mosódi Babra Károly sok levelet írogatott Ibolyának, s azokból a levelekből sohasem hiányzott a szívbeli eltökéltség, mely szerint, ha az Isten őt megsegíti, hát akkor...

- Rang van? - kérdezte Bürök Pál.

- Őrmester! - mondta Borka néni.

Jozéfa is mindjárt csámcsogott egyet, s felemelte még az egyik karját is.

- Halljunk oda!

- S nem is akármilyen őrmester - folytatta Borka néni. - Hanem... No, Ibolya, találd ki!

- Nem tudom - mondta a lány.

- Csendőr, édes gyöngyöm, csendőr! Tudod, mi az? Szép ruha, villogó csákó, jó megélhetés s nagy hatalom! Tudod, milyen híre van neki? Mint egy uralkodónak! Ahol elmegy; mindenütt tágítanak; s úgy félnek tőle, hogy még az oroslán is egérlikat keres.

Ámulva hallgatták, hogy milyen nagy rettenet Babra Károly. Bürök Pál nyakángatott, hogy mit hozott a perc; Jozéfa az ajakát csipdeste a két ujjával, Ibolya pedig pírba borulva állott, zaklatott szívvel és egy kicsit borzadállyal.

Csak a tyúk kotyogott, változatlanul.

Végre Bürök Pál helyre rázta magát, s meglükkent benne az indulat, hogy ő sem akárcsi, a kutya mindenit neki!

- No, Babrától nem élünk meg! - mondta.

Mind ránéztek, hogy vajon mit jelent ez a hirtelen szó. Borka néni úgy ereszkedett a pillantásával Bürök Pálra, oldalból, s egy kicsit felülről is, mintha öreg kakast látott volna, kinek megrebbent a szárnya. Jozéfa feddőleg tekintett reá, Ibolya pedig ijedelemmel ingott a rózságon.

- Egy-kettő! - mondta Bürök.

- Maradjunk az egynél - szólt Jozéfa.

- Akkor rakjátok le a tojásokat!

Hát jól van, a tojásokat mind belérakták egy nagy kosárba, rá a fészekre, amely elő volt már készítve, gondosan.

- Ibolya, fogd meg a tyúkot! - mondta akkor Bürök.

Már mozdult is a lány, de abban a percben Babra Károly belépett a kapun. Henye módon szalutált az egész családnak, majd sorjában parolázott is. Büröktől megkérdezte, hogy miképpen szolgál az egészsége; Jozéfának dicséretet vetett, hogy minő pirospozsgás az ábrázata; Ibolyát pedig hátban meglapogatta, mint húsvét előtt a bárányt, hogy lám csak, ebből lesz aztán a jó falat.

- Vártál, szentem? - kérdezte is tőle.

- A szentek a templomban vannak - mondta Bürök.

- Azt hittem, hogy a mennyek országában - nevetett Babra.

Gondolta Borka néni, hogy ráhúzza a zöld levelet a tövisre, s így szólt:

- Ki hol akarja.

Csend lett. A tyúk a kerítés deszkája mellett borzosan futkosott, szorgosan kottyogva is, ijedten is egy kicsit. A hangja bepetytyezte a csendet, s a fülekben is elült, mint a nyugtalankodó tavaszi mag.

- Ibolya, fogd meg a tyúkot! - mondta ismét Bürök Pál.

Mozdult is a lány rögtön, de ahogy közelített volna a tyúkhöz, az bizony tovább iramodott, s majd ismét tovább. Nézték a buzgalmat, s feddőleg ingatták a fejüket a tyúkra, aki nem akart megkaporodni, hogy Ibolya megfoghassa.

Nézték.

Bürök Pál hümmentett mindegyre, hogy micsoda oktalan állat ez a tyúk; a két asszony pedig Babra Károlyt nézte, hogy micsoda vitéz az olyan ifjú, aki csak áll, s aki csak nézi a szíve választottját, miközben az oly lelkiből és hasztalanul törekszik. Észre is vehette Babra a készítő pillantásokat; vagy az is lehet, hogy a hatalom tüze kezdett pattogni benne. Így volt, avagy úgy volt, de az egyik percben, s egy kicsit dölyfösen, így szólt:

- Megfogom én!

Oda is lépett menten Ibolyához, akit derékon fogva, a háta mögé állított; majd elindult a tyúk felé. A tyúk azonban igen szaporán kezdett futni, és nagy ijedelemmel kotyogott is sűrűn. Néha hátratekintett, de meglátván olyankor a Babra fején a kakastollas csákót, bizony rebbenve iramodott előle, mert nem kakas kellett neki, hanem csirkét szeretett volna költeni.

- Fél a kakastollutól! - mondta is Bürök.

Igaza lehet Bürök Pálnak, gondolta Babra, s odaadta a csákót Ibolyának, hogy tartsa addig, amíg ő megfogja a tyúkot. S hajadon fővel nekiindult ismét, hogy a markát rátegye a tyúkra. Nem mondom, az okosság csakugyan segített valamit, mert amikor a tyúk ismét hátratekintett, lejjebb eresztette a szárnyát, s a kotyogásában nem volt már oly sok rémület, mint azelőtt. Szinte-szinte el is érte már Babra a tyúk farkát, de abban a pillantásban, nyilván az érintés miatt, rebbenve szökött odább a tyúk.

- Az anyád irgalmát! - mondta Babra.

Megvonogatta az izmait a vállán, s megigazította a derékszíját is, mint aki nagy és vitézi tette készül. S utána ugrott egyet a tyúk felé, de abban a pillantásban a tyúkban is fellobbant a rémület, s egy rebbenéssel a kerítés tetejére repült, s a kerítés tetejéről be mindjárt a kertbe, amely tele volt virágzó fákkal s a virágzó fák mézgasz lüktetéssel; s tele volt mindenféle bokrokkal, amelyek a tavasz mámorában mind meg voltak dúsan bolondulva.

- Az anyád paradicsomát! - mondta Babra.

S nekibőszült a kerti terepen. Ugrott nagyokat, de rebbent a tyúk is lelkiből. Máskor meg-gondolta Babra, s cselvetéssel mászott a tyúk után, aki ott rejtőzködött valahol a bokorban. Lassan és okos ésszel hajtogatta az ágakat, de a tyúk odalett egészen. Nem hallatszott még a kottyanása sem; s ha pedig mégis szólott egyet, akkor onnét szólt, a másik bokorból.

- Csak vitézül! - biztatta Bürök.

Hátranézett Babra Károly, s hát a feje a kerítés fölött van mindenkinek, s úgy lesik onnét a hadjáratot. Hát ez nagy baj, gondolta magában, mert különben abbahagyná talán ezt az okatlan tyúkot. Így azonban, vélte mégis, szégyen lenne tyúk nélkül maradni:

Még a fogát is megvicsorította.

- A tetves mindenit neki! - mondta.

S nekirugaszkodott ismét. Törtetett a zsenge fűben, s ugrott nagyokat: ha kellett, belé egyenesen a bokorba. A tyúknak azonban szárnya volt, akármilyen gyatra is, s rebbenni tudott a végső veszélyben. Rebbent is, egyre messzebb, s Babra utána, bolondabbul egyre, káromkodva és véres kezekkel.

Odaveszett, oly messze járt már.

S a háznépe várt.

S egyszer aztán, úgy alkonyat előtt, csakugyan megjelent Babra Károly. A haja csapzott volt, a ruhája tépett, s fürdött a verítékben.

- S a tyúk? - kérdezte Bürök.

- Húzza az ujjára - mondta Babra.

Úgy szuszogott, hogy a szava is csak töredezve jött; s oly gyámoltalanul állt, hogy az ember könnyei majdnem megeredtek. Az Ibolya kezéből elvette a csákót, de nem tette a fejére vissza. Hanem lassan és szinte vánszorogva, s köszönés nélkül is, kiment a kapun.

Ibolya siratta magát.

A többiek is szomorúak voltak valahányan. Csak a lenyugvó nap lobogott örömben.

ANTALOSI SZIVÁRVÁNY

Nyele is van a kalapácsnak.

El kell mondanom tehát, a kalapács nyele gyanánt és illedelmesen, hogy ez a történet már régen szendereg egy antalosi faragott bölcsőben. S ha már antalosi az a bölcső, akkor azt is el kell mondanom, hogy Antalos egy nevezetes helység, ámbár a tágabb világban senki sem ismeri. A maga tájékán is, jószerint, csak ama szólás-mondásokból ismerik, amelyek a derű szellőjében, mint egy-egy játszi levél, szálldosnak róla. De hát azok a tréfás mondások is, ha ugyan jól gondolom, csak meg-megrezzennek az emberek fülében, s a nevetéssel együtt már el is úsznak a semmibe.

S Antalos ismét nincsen sehol.

Pedig ott fekszik a Zendes nevű mezőnek a szélén; vagy aki a kuporgást jobban szereti, hát annak ott kuporog a Gebehát nevezetű hegynek a tövében. Van neki egy hegyi folyócskája is, bizonyos Tiba nevű, mely úgyszintén szereti a mókát, mert hol a Zendes mezejének a szélén kanyarog, hol pedig a Gebehát lábainál.

Hát ott fekszik Antalos.

Egyébként pedig, akik lakják, azok mindig szegény emberek voltak. Valahogy történt, abból a Zendes nevű termékeny mezőből kevés jutott nekik, mert a síksági falvak kaparintották meg; s ha jól gondolom, olyan alkalommal, amikor az antalosi embereknek éppen az ágak hegyin járt az eszük.

Így aztán mindig nehezen éltek, no.

A szükség még arra is rávitte őket, hogy Tiba vizéből halat és rákot fogdossanak, már amikor annak ideje. Nem mondom, jobb ugyan a hal és a rák, mint az utolsó kenet, de megélhetésnek, ott a Gebehát alatt, inkább csak szivárvány. De a szivárvány alatt, mely a lélekkel játszadozik, ott volt a Gebehát rengeteg erdeje, a maga változatos vadjaival és számos gyümölcseivel, s legfőképpen magával a fával. Hát az a fa, s olyan sokféle fajtájával, már nem volt csalóka dolog, hanem reggel-este, s legfőképpen holdvilágon, éltető valóság. Igen, mert az antalosi emberek jól ismerték az ilyen-amolyan fák hajlandóságait, s így aztán oly ügyesen tudtak azokból hasznos és furfangos szerszámokat gyártani, hogy a csoda ölte meg azokat, akik látták s megvették.

S tudtak kereskedni is a tüzelőfával, ámbár csak suttyomban.

Mert az erdő ugyanis nem volt az övék.

Hát így éltek azok a szegény antalosi emberek, foltozva a bajt a bajjal. S abban a foltozásban a tű lehetett volna-e más, mint az ügyes lelemény, mely könnyen eltűnik a szó hasadécai között?! Ha nem lehetett, akkor a cérna sem volt egyéb, csak egyedül a furfang, mellyel a gombot mindig oda varrták, ahol legjobban békélt a hideg szél.

S ha kellő időben mégsem talált eltűnni a tű, vagy ha a furfang cernája alkalmatlan időben szakadt el, hát ama szerencsétlen órákra is tartogattak valami menedéket.

Magát a szentet, a pádovait.

Antalososok is azért lettek, eme szent miatt; amit nem is lehet egyáltalán csodálni, mert a sűrű bajban és a nagy szegénységben, embernek és szentnek, oly gyakran kellett tanakodniok, hogy idővel szent Antal meg is honosodott Antaloson egészen.

Nevezni is már antalosi Antalnak nevezte mindenki.

Hát így éltek, mint a nyél a kalapácsban, e helyen az emberek, s hogy a nyél után rátérjek magára a kalapácsra is, hát élt közöttük néhány olyan ember, aki a neve után a madárvilággal tartott rokonságot, s másfelől pedig, a madarak világán kívül, a napkeleti bölcsekkel. Nem akarom eme játékos embereket mind elsorolni, de Varjú Gáspárt, Károgh Menyhártot és Madaras Boldizsárt mégis meg kell említenem. De sőt, rájuk kell bíznom magát a történetet is, mely az egyik őszi napon kezdődött, vasárnap estefelé.

Egészen estefelé, mert a Gebehát kezdte már a lábait takargatni.

Akkor, a fátyolos estében, csak ment haza Madaras Boldizsár, a napkeleti bölcsek legifjabb ivadéka, aki már annyira elszegényedett az időszámítás szüntelen hullámain, hogy már egészen antalosra zsugorodott. Aki látta, hogy mily pogányul lépked hazafelé az úton, s hogy milyen hegyes pillantásokkal szurkálja a szelíd alkonyatot, az bizony nem találta volna ki, amit különben tudott.

Mindenki tudta.

Elsőnek azt, hogy a templom nem is ott van, ahol van, hanem a Madaras Boldizsár gondjaiban. Ugyanis ő volt a pádovai szentnek a személynöke, aki a sekrestyét gondozta, a templomot tisztogatta, és a gyertyákat gyűjtögetta; s talán még az egereket is ő fogdosta meg macska helyett, s helyezte függelékbe a denevéreket.

S másodikként tudta mindenki azt is, hogy nemcsak templomi személy Madaras Boldizsár, hanem világi apród is ugyanakkor, mert a szükséges hirdetményeket a faluban ő dobolja ki, s a törvényes iratokat és a leveleket sem kézbesíti senki más.

Mondom, igen ajzott volt a kedve, úgy ment hazafelé.

Ahogy belépett otthon, a felesége csak rátekintett, s mindjárt így szólt:

- Te ittál, Boldizsár!

- Kicsit - mondta Madaras.

- S hol?

Ez már megcsípte Boldizsárt, ez a kérdés. Mert a koresmán kívül hol tudna egy kicsit illdogatni az ember, vasárnap délután! Hiszen nem jár ő dugott helyekre; s a Zendes mezejét neki, sem szeretője nincs, akivel együtt borral öntözhetné a piros szavakat!

- A községháza előtt - mondta - áll egy nagy jegenyefa.

- Áll, áll - bólogatott az asszony.

- Nohát, ott ittam, annak a tetejében!

Mondott volna erre az asszony is legalább egy tövisbokrot, de mielőtt az a bokor lombot hajtott volna benne, eszébe jutott az idézés, mely a kézbesítés utolsó óráit élte már, fent a szekrény csücske sarkán, ott lapulva a lastromos könyvben, sárgán és kétrétűleg hajtva szegény:

S már reszketett is nyilván, hogy elkésik.

- Ki viszi el az idézést? - kérdezte is nyomban.

- Miféle idézést?!

- A kihágásit.

Hát csakugyan, jutott eszébe Madaras Boldizsárnak, van egy idézés, hogyne volna, még a hét közepiről; s azt igazán kézbesíteni kell, mert úgy képzik, mintha hétfői megjelenésre szólna, a városi kihágási bíróságra, s oda még el is kell menni, annak az idézettnek, tizenhárom kilométert, hajnalban felkelni s bizony menni.

- Ma milyen nap van? - pillogott Boldizsár.

- Vasárnap.

- Akkor csakugyan el kell vinni.

Az asszony le is vette a szekrény csücskiről a kézbesítő könyvet, s Boldizsár pedig a hóna alá csapta.

- Benne van?

- Benne, benne.

Meg is indult Madaras Boldizsár, de aztán hirtelen visszafordult, s ismét pillogva megkérdezte:

- Kinek is szól, te?

- Varjú vagy Károgh. Nézd meg.

- Arra már nincs idő - mondta Boldizsár. - Aki Varjú, az bizonyosan károg; de aki Károgh, hát az...

- Az is varjú - mondta az asszony.

- No, akkor jó - könnyebbült meg Boldizsár. - Aki károg, varjú; s ha károg, varjú. Tehát elvisszük Varjú Gáspárnak.

S elindult.

- Azért mégis nézd meg! - kiáltott utána a felesége.

- Hogyne, hogyne.

Gondolt is arra, hogy csakugyan megnézi, de aztán füstöt vetett hirtelen, és úgy legyintett, mintha ezen a dolgon nem lehetne már segíteni. Nem lehet, mert amióta ismerte Varjú Gáspárt és Károgh Menyhártot, azóta összekeverte mindig őket. Pedig Istenem, hányszor mondogatta magában, hogy Varjú bácsi nem Károgh, s hogy az a Károgh messze elüt Varjútól! De minél többször akarta az esziben széjjelválasztani őket, azok annál inkább egymásba bonyolódtak; úgyannyira, mint akinek két kutyája van, s amikor azok verekedve gyorsan hemperegnek, már nem tudja a gazda sem, hogy melyik kutya van alól, mert amelyik felül van, már az van alól.

Hát így törekedett ismét és ismét, s abban a nagy igyekezetben gyúlt is néha valami kicsi világosság, de aztán azt is elnyomta hamarosan az a napkeleti nevezet, a Gáspár és a Menyhárt, akikről hogy melyik másik, azt már maga a kicsi Jézus sem tudná ajándék nélkül megmondani.

Érezte azonban, hogy ő is hibás ebben, hiszen Boldizsárnak hívják.

- No, nem szóltam semmit - mondta is magában.

S bement az öreg Varjú Gáspárhoz.

- Mit csinál, Gáspár bácsi? - kérdezte.

- Eszem - mondta az öreg.

- Mit eszik? - lesett a kanál alá Boldizsár.
- Valami aszalt vad gyümölcsöt. Azt főzött az asszony, s azt enném.
- Nocsak egye, mert egy kicsi vadulás most nem lesz szükségtelen.

Ez már nem tetszett a szelíd öregnek, ez a szó; s el is tolta magától a tányért, mint a gonosz lelket.

- Mit szorongatsz ott a hónyod alatt? - kérdezte.
- Ott a kézbesítő könyvet, s benne egy idézést.
- No!

S Madaras Boldizsár már ki is terítette a könyvet az asztalra, s az idézést melléje tette a mezőbe. Aztán megnyalozott egy ceruzát, a mutatóujjával keresgélt a papiroson, s majd a kellő helyen úgy csapott le az ujja begyével, mintha bolhát toppantott volna meg.

- Itt írja alá! - mondta.

Az öreg nyújtóztatta erre-arra a betűket, mert a szeme sem fogott már jól, s bizony írni-olvasni is gyengén tudott. De valami lett belőle mégis, s csak akkor kérdezte meg:

- S mi van abban az idézésben?
- Erdei kihágás - mondta Boldizsár. - Reggel kilencre, a városi bíróságra.
- S nekem szól?
- Magának.

Az öreg a lámpavilágba nézett, mintha várta volna, hogy a lámpa szégyenletiben elaludjék.

- Ártatlan vagyok! - mondta.

Boldizsár is a másik lábára állt, mert a szíve sajnálatot sóhajtott. De hát vigye most az idézést az ádáz Károgh Menyhárthoz! Most, amikor a darabosán már túl is vannak, s öreg este is van! Hát nem viszi. Végtére is nem ő keresztelte egymásba őket, s azonkívül pedig neki is korán kell felkelnie, mert a mezei munka előtt még a templomot is rendbe kell tenni, hiszen nagymise volt, és vecsernye volt.

- Nem én ítélek - csak annyit szólt.

Aztán elment haza; s reggel, amikor annyira virradt, nekilátott a templomnak. Söprögetett a hajóban, s majd a sekrestyében és az oltár körül matarászott rendet. A nagy módos szobrot, azt az újat, mely a pádovai szentet ábrázolta, s amely ott állott jobbról a hajó elején, hát azt a végire hagyta. De a végén nagy gonddal állott neki, hogy a port és a fohások nyomát letörölje róla. S ahogy ezt éppen kezdette volna, belépett valaki az ajtón, s a lábbelije kopogni kezdett előre. Arra kukkintott Boldizsár a szobor mögül, s hát az öreg Varjú Gáspár jődögél, tisztes öltözetben. S ahogy ezt látta Boldizsár, visszahúzódott szépen a szobor háta mögé, s várt.

Közeledett az öreg.

Aztán megállt a szobor előtt, s így szólt:

- Te, pádovai! Engem megidéztek a kihágási bíróságra, s én most odamegyek. Tudod jól, hogy ártatlan vagyok, így tehát segíts meg engem. Mert ha ártatlan létemre te meg nem segítesz, akkor én visszajövet úgy összeváglok téged, hogy az utolsó ítélet napjáig nem állasz össze.

S elment az öreg.

Boldizsár pukkadozott, úgy nevetett egy darabig. De aztán eszébe jutott, hogy Varjú Gáspár mindig embere volt a szónak; s most is, ha meg találják büntetni, márpedig megbüntetik, akkor csakugyan összevágja a drága szobrot.

Kezdett gondolkozni.

S ahogy gondolkozott, egyre kisebb helyre szorult benne a lélek. Hogyne szorult volna, hiszen a Károgh idézőjét ő vitte Varjúnak, s így a szobor darabjait is, ha csakugyan összevágja az öreg, addig fogják ide-oda rakosgatni, amíg a kár rajta marad.

- Híjj, az antalát neki! - mondta.

S már indult is gyorsan a paphoz, s elmondta neki az egész közelítő veszedelmet. A papnak azonban mindjárt váltott egyet az esze, s így szólt:

- Cseréld ki. Azt a régi, kicsi Antal, amit kiszuperáltunk, hát azt a rossz szobrocskát állítsd ennek az újnak a helyire. S ha úgy akarja az öreg, hát vágja össze, nagy kárt nem vallunk véle.

- Igaz! - mondta Boldizsár.

Valahol a sekrestyében, a limlomok között, meg is találta azt a kiszolgált kicsi szobrot, s a nagynak a helyére oda is állította ügyesen. A szíve esett meg, úgy nézte szegényt. De aztán megnyugodott, a templomot bezárta, s elment.

Dolgozott délig.

De aztán kezdett nyugtalankodni, egyre jobban. Varjú Gáspár előtte röpdösött folyton, majd a vállára szállt, és onnét károgott a fülibe, s folyton azt károgtá, hogy Boldizsár, zsár, zsár!

- Bajban van az öreg - mondta magában.

Elindult, s elment ismét a templomba. Ott tett-vett, rendezgette a gyertyákat, de a füle az ajtón volt örökösen.

Várta az öreget.

S úgy estefelé Varjú Gáspár meg is érkezett csakugyan. Ugrott ki a szeme Boldizsárnak, úgy leste az oltár mögül az öreg lépteit. De kézbeli nélkül jött Varjú Gáspár, lassan imbolyogva s vidáman láthatólag. Ide-oda ingatta a fejét, mint aki rágyújtana egy nótára szívesen, de hát a templomban mégsem teheti. Előrejött egészen a szoborig, s ahogy ránézett arra a kicsike, rossz szoborra, egyszerre és hőkkenve megállt.

Álltában a fejét is rázta, egy ideig.

Mert hihetetlen volt, amit látott.

De aztán, ha így van, így van, gondolhatta magában, s így szólt:

- Antika!

A kicsi pádovai csak állt, mint egy szelíd, megkapott gyermek; s mivel csak állt és nem mondott semmit, az öreg így szólott ismét:

- Kicsi Antika! Mondd meg nekem, hol van apád, mert egy kicsi bajom lenne véle.

Antika ismét hallgatott.

Az öreg pedig várt még egy darabig, aztán bólogatott egy kicsit, s majd pedig megfordult, és elment haza.

Node, Boldizsár is nála volt nemsokára.

- Hát megjött, Varjú bácsi? - kérdezte.

- Meg én! - mondta az öreg.

- S hogy-mint volt a bíróságon?

- Hát az úgy volt, Boldizsár öcsém - mondta nyájasan az öreg -, hogy a bíró azt kérdezte tőlem, hogy maga károg? S amikor azt kérdezte, akkor én már tudtam, hogy ez a jóságos pádovai az idézést a Károgh Menyhárt nevére javította. De gondoltam, ha már ilyen jót tett velem, akkor Menyhártot én sem hagyom a bajban, hanem az ő személyiben küzdök a büntetés ellen. Mondtam tehát a bírónak, hogy károgok biza, ha már úgy kereszteltek engem; s megesküdtem mind a három személyre, hogy erdei kihágást nem követtem el.

- Milyen három személyre?

- Atya, Fiú, Szentlélek.

- S a bíró elfogadta? - kérdezte Boldizsár.

- Csak az Atyát, mert unitárius volt - mondta az öreg.

S nyomatékul elővette az idézést is, amelyre csakugyan rá volt írva, hogy Károgh Menyhárt mentesül a bírság alól.

- De ezt ingyen nem adjuk - mondta Boldizsár.

- Én is úgy gondoltam - bólogatott az öreg.

- S mit kérjünk Károghtól?

- Hát egy bárányt, gondolom.

- Én kettőt gondolok - mondta Madaras Boldizsár. - Mert hallgasson ide: ha magát az a jóságos pádovai ilyen szépen megsegítette, akkor neki is dukál egy bárány, amivel a kicsi Antika el tudjon játszani. S Gáspár bátyám, magának is kéne egy, hiszen az egész napját Károgh miatt vesztegette el, s a nagy bírságtól még meg is szabadította.

- Legyen kettő, no! - egyezett belé az öreg:

S ilyen jól megegyezvén, vidáman útra keltek, s elmentek egyenesen Károgh Menyhárthoz. Nagy fortéllyal mindjárt azt mondta Boldizsár, hogy baj van, Menyhárt bátyám, mert legalább egy tulkot el kell adni. Az erdőpásztor ugyanis az erdei kihágásokat mind észrevette, miből kifolyólag idézést küldtek Menyhárt bátyámnak, ötszöri kihágás miatt.

- Hol van az idézés? - kérdezte Károgh.

- Megvan - mondta Boldizsár.

Igen vakarta Károgh Menyhárt a fejét, de titkon örvendezett is annak, hogy csak öt kihágást jegyzett fel az erdőpásztor.

- Nem lehetne kéz alatt valahogy elintézni? - kérdezte végre.

- Három bárány - mondta Boldizsár.

- Kettő - szorította ki Károgh.

Hát ebben a kettőben meg is egyeztek, olyan toldással azonban, hogy a két bárányt Károgh Menyhárt még megszerzi három liter borral, amit a jótevők együtt fognak meginni. S amikor így békére jutottak, az öreg Varjú is elővette az idézést, mely Károgh Menyhártot mentesítette minden bírság alól. A nagy örömben előkerült mindjárt a két bárány is, mely kettő közül az egyiket elvitték egyenesen a templomba, s ott a pádovai Antika szobra előtt letették a földre, hogy Boldizsár a pásztora legyen neki; s a másikat pedig Varjú Gáspár hazavitte magának.

Közben az este is leszállt; ők pedig, a jótevők, nemsokára beültek az antalosi szivárvány alá, hogy bor mellett dicsérik az Urat.

VIRÁGSZÁL GYÖKERE

Megsárgul a gyümölcs, egy kicsit gondolkodik, s azután lehull. Ilyen volt már a nyár is. Az út mellett immár sárgába vonta mindenütt a határt, s talán gondolkozott is azon, hogy az idő tengerébe nemsokára le kell hullnia.

Szél nem járt, az öreg föld felett puha fészekben nyugodott a fény. A nap szállásra készült lassan, itt-ott tenyérnyi felhők várták a sorsát.

Szomorúság illata érzett.

A csendet valami szekér zörgése zavarta csupán. Lassan döcögött a rossz úton, ahol a kövek között vastagon lapult a por. Kicsi volt a szekér, rozoga módon és unottan zörgött. Inatag nádfedél borította, s olyan rongyos volt szegény, hogy mint a százlábú bogárnak, száz szeme volt a nádfedélnek. Egyetlen lovacska vonta a szekeret. Apró hegyi ló, sovány pejgebécske, dús szőrzetű, szomorú állat.

Vásáros fogat volt.

A gyapjas lovacska mögött, félig a kóber alatt s félig a ló farka fölött, ott ült az öreg Tószegi, akinek Ferenc volt a másik neve, de unalomból csak Feren bácsinak mondta a nép. Ott ült az öreg magába görnyedve, mint egy régi madár. Fakó kalapja, mint lehullás előtt a tölgyfa megszáradt levele, kajla vonalban úgy borította a fejét. Kenderből volt az ostora, amely itt-ott kibomlott immár; s mint a kibomlott helyeken a kender, olyan volt a bajusza is az öregnek.

De a szeme tavaszi volt, mint az ibolya.

- Buglya, ne! - szólt kedvesen a lovacskának.

De Buglya eltette szépen a biztató szót, s nem lebbentett még a fülén sem egyet. Hanem hát annyiba maradt az egész, s döcögtek lassacskán tovább. Nemsokára azonban valami emelkedés aljába érkezett a szekér. S mint máskor is ilyen alkalommal, leszállt az öreg, hogy könnyítsen valamit a lovacska terhén.

A vedlett ostorral és a két leffentyűben, melyet a bakancs és a bocskor együtt nemzettek, csendesen mendegélt a szekér mellett. A poros út fölött szelíden lebegett szemének ibolyatekintete; a felhőket is megnézte, amelyek egy-egy nagyobb mezőben egybejöttek; majd a napot is elnézte s el a puha fényözönt, mely a láthatárt egészen megfestette.

A lovacska még lassabban haladt az emelkedő úton, már-már alig is ment. S akkor valami gyenge suhogást s lépések puha lappanásait neszelte az öreg. A háta mögött mezítláb jött valaki. Fülelt és szimatolta a szagot az öreg, de nem nézett hátra. Megérző természete volt: levelek suhogásáról megismerte a fát, s a leheletéről a világot. Most is kitalálta, hogy cigány, aki jön.

- Gyere, Döme, gyere! - szólt a semmibe belé.

Ejnye, gondolta a cigány, csoda ember ez a vénember; s miközben meggyorsította lépteit, előreszólt, hogy látatlanban hogyan lehet őt megismerni. Az öreg nem vett magára semmi érdemet, hanem keresett hamarjában egy szólásmondást, mert az volt a szokása, hogy ilyenekkel élt.

- A vak tyúk is talál szemet - mondta ártatlanul.

S Döme bé is érte már a lassú szekeret, odalépett a vénember mellé, s mint ahogy kihull egy szőrszál a macskából, köszönt is valahogy úgy. Java korát élte még, erős jobb vállán, egy botra akasztva, bőrtarisznyát lógatott.

- Fuvar? - kérdezte.

- Vót - mondta az öreg.

- S micsoda?

- Hát ami addig jár a kútra, amíg eltörik.

Mindjárt kitalálta Döme, s harsányan nevetve mondta:

- Fazék, fazék!

Csakugyan, valami fazekas szövetkezetnek fuvarozott az öreg, s efféle edényekkel minden héten megjárta valahol a vásárt.

- A korsó jár a kútra - javított szelíden az öreg.

- Fazék nem vót? - kérdezte Döme.

- Vót, kétszáz.

- Aja-jajj! - buzgott a cigány. - Sok tötött káposztát lehet annyi fazékban főzni!

- Makkal álmodol, Döme.

- Röff-röff, úgy gondolja?

Hát ennek van esze, gondolta az öreg, van, mert a szólásmondást bent a szavak bokrában is mindjárt megtalálta. Jutalmul le is vette Döméről a gondolatot, mert így szólt:

- Nem én állítom, hanem a mondás.

Miközben így szitálták az időt, kiérkeztek szépen a tetőre, ahol egy percre megállott Buglya. De az a nehéz, bozontos feje olyan csüggedten lógott, mintha pénzt keresett volna az út porában. A cigány nem vette észre a fejlógatást, de az öreg előbbre lépett, megsimogatta a gebe homlokán a bozontot, és így szólt:

- Ilyenkor gondolkozik.

- Mennyi idős? - kérdezte Döme.

- Tizenegy.

Döme levett egy szalmaszálat a gebe, farkáról, majd a lócs felálló orrát marokkal megfogta.

- Ilyen kéne nekem is - mondta. - Egy ilyen szekér s egy ilyen lovacska.

Az öreg Tószegi megnógatta Buglyát, hogy indulni kéne. S amikor meg is indult nehezen az állat, ismét hátramaradt a cigány mellé, és megkérdezte, hogy mondjon valamit:

- Mennyit adnál érte?

Döme megmondta, hogy mennyit, de azzal a pénzzel bizony csak két juhot lehetett volna venni. Vagy esetleg, nagy szerencsével, hármat. Nem is tudta hamarjában az öreg, hogy mire vélje a dolgot: tréfának-e vagy szándéknak csakugyan. De a cigány messze járt a tréfától, mert elővette rögtön a pénzt is.

- Adsza, s nesze! - mondta.

A vénember babrálni kezdte a bajuszát, de mielőtt szólhatott volna valami riasztót, ibolya szeme a lovacskára szállt. Nem jól lát, azt hitte. Mert a pejgebe szőre mindenütt riadtán állt, csupa háborgó bozontban; s maga a lovacska imbolyogva mendegélt, egyre lassabban, s jobbra-balra kottyánva nagyokat.

Nagy baj van, látszott.

Ölbe kellett volna venni, mint egy őskori gomolyagot, vagy beteg módjára valahova lefektetni. Arra a tisztásra talán, amelyik éppen kínálta magát, ott az út mellett mindjárt, egy vadrózsa bokorral a pázsit fejeánél. Az út árkan keresztül, néhány szál fából rögtönözve, híd is vezetett oda.

Hát az lesz a legjobb.

Az öreg Tószegi megfogta a lovacska álla alatt a gyepelő szárát, s szerencsésen a tisztásra vezette a szekérral együtt. Ott kifogta Buglyát, s kivette a zabolát is a szájából. S éppen jókor, mert a bokor alatt mindjárt elhanyagolt a bozontos gebe. Fejét a földre fektette, a két szemét lehunyta félig, s a hátsó lábait kinyújtotta jól.

Döme ott állott, egykedvűen nézte az egészet, de nem értett semmit.

- Tán beteg? - kérdezte.

- Hadd pihenjen - mondta az öreg.

Aztán leült ő is a bokor alatt a földre, nem messze a lovacskától, hogy szemmel tarthassa annak a sorsát. Nem szólt sokáig semmit, s ülni is nagyon maradó módon ülte meg a helyet. Így hát Döme megbökte a kalapját, hogy ő nem vesztegel tovább, hanem elmegy. El is indult, de aztán mégis meggondolta magát, s az út túlsó szélére leült.

Nem járt senki, csend volt.

Az öreg várakozva ült, a szomorúságában megguzsorodva. Nézte a lovacskát, aki mereven feküdt; s csúnya volt, riasztómódon. A bozont alól kiütköztek keményen mindenütt a csontok, dibdáb módon és kuszáltan; a hátsó lábai porosan döftek a világba, s az első patája, mint egy darab görcs, göröngyösen visszahajlott. A feje megnőtt, mint a gyászban a baj; a szemei pedig, melyeket még mindig takart félig a héj, csigas módon előrenyomultak.

De az orrlyukakból szabályosan pöffent a pára.

Mint a tó vizén az árnyék, nehéz sorsán időzött az öreg Tószegi gondolata. Az idő már eljárt, s Buglya is itt fekszik az elmúlás küszöbén. A napok csak a bajokat gyűjtik, s nehezítik az utat a sírig.

Még egyszer ránézett a lovacskára, s azután így szólt:

- Elég volt!

Rögtön felállt, és a fák felé kandikált, melyek a bokor háta mögött kínálkozva álltak. Kivett a szekérből egy kötelet, s indulni akart az erdő felé. De akkor a rózsabokor árnyékában megpillantott egy virágszálát. Ott lengett közel a lovacska fejéhez. Kövér szára volt a virágnak, váltig tele dús nedvekkkel. A levelei is kövérek voltak, bőséges számban és nagyok. Kicsi ágacskákat is szaporán eresztett magából, s azokat az ágakat gazdagon ülte meg a virág. Mint az apró kelyhecskék, olyanok voltak a virágok; a színük pedig, mint legszebb nyári napokon az egeké, kék volt mélységesen, bársonyos módon és szüntelen.

Csodás virágszál volt.

Lassan derűbe enyhült az öreg, ahogy nézte; majd az élet öröme mosolyban kezdett muzsikálni. Le is hajlott az öreg, s mint üdítő gyermeket a nagyapa, úgy nézte a virágot. S miközben ámulva nézte, hogy mit teremtett a föld, a napfény és az eső, hát egyszer megmozdította nagy fejét a lovacska, a szeméről felhúzta a héját, s meglátta ő is a virágot. Eszmélkedve, majd merengve nézte, egyre fényesebb szemekkel és vágyakozva.

Aztán felemelte lassan a fejét, a térdére támaszkodott, és a nyaka megnyúlt. Hirtelen kanyarított a habarójával egyet, a virágszálat a szájába térítette, ott magának egybegyűjtötte, és töből leharapta.

- Hé, Buglya! - kiáltott rá az öreg.

De a szó nem használt immár, mert a virágszál dús nedvű törzse, a kövér levelek és a bársonyos, égikék kelyhecskék mind a szájában voltak, s a nagy sárga fogak hersegve dagasztották.

Sokáig ette a gebe, nagy élvezettel. Néha megcsordult habaróján a nyál is, a bozontos szőre pedig a bőréhez simult. Aztán felállt, s mint a fészében a vihar egy bórzsákot, nagy erővel megrázta magát. Utána megkapálta az egyik lábával a földet, és nagyot nyerített.

A hang riadtan oszlott széjjel, mint a szélben a füst.

Aztán kelyhébe visszaült a csend.

- Hé, Döme! - szólt az öreg.

A cigány visszajött.

- Mi van, Feren bácsi? - kérdezte.

Az öreg feljebb rázta vállán az ujjast.

- Hol a pénz? - mondta.

Döme odament a gebéhez, megfogdosta a sörényét, majd az öklével olyan erősen belébökött a hasába, hogy megnyivant a lovacska.

- Hát mégis eladja? - kérdezte.

- Mondom, hogy el - szólt keményen az öreg.

- Az előbb még nem akarta.

- Akkor még nem.

- S mostan mén igen?

- Azért, mert megutáltam - mondta a vénember.

A cigány kifizette azt a kevés pénzt, visszafogta a gebét a szekérbe, kivezette az útra, ott felült a kóber alá és elhajtott.

Élénken zörgött tova a szekér.

S miközben egyre távolodott, a virágszál törzsökét kereste az öreg: A patyolat vér, mely bevonta a csonkot, már megszáradva védte a maradékot. Bicskát vett elő az öreg, és a gyökér körül kereken ásta a földet. Aztán a földdel együtt belétette a gyökeret a tarisnyába, és egy gyalogúton megindult hazafelé.

Éppen nyugodott a nap.

Hűvös szél lebbent, s az öreg füttyörészni kezdett. S miközben füttyörészve bandukolt az ösvényen; a virágszál gyökerével a tarisnyában, az idő tengerébe, megsárgulva, lehullt a nyár.

HÚSVÉTI NYÚL

Sokan ingerkednek, ha valami bizonytalannak látszik; de vannak olyan emberek is, akik ugyanakkor reményt látnak mosolyogni.

Nehéz megmondani, hogy kinek van igaza, mert hiszen beszédes példát úgy az egyikre, mint a másikra könnyen találhat bárki. Én mégis azt mondom, hogy a bosszúság és a remény vegyülve fekszik a bölcsőben, mint ahogy némely patak medrében a homok és az arany.

Itt van, példának okáért, ennek a csalafinta nyúlnak a története, amely Illód községben esett meg, az egyik húsvét alkalmával.

Vagyis mi történt?

Szombat este lévén, jókedvű társaság mendegélt a falu utcáján. Csacska beszéddel és nevetgélve mentek úgy tíz óra tájban. A foszlányos felhők megszürték a hold világát, de az utcai lámpák, bár elég gyéren állottak, adtak némi világosságot. Hát ahogy mentek ebben a takarékos fényben, egyszer csak elkiáltotta magát valamelyik:

- Ni, egy nyúl!

- Hol van?!

Abban a pillantásban valahányan megálltak, és a hirtelen szavak örömszelében úgy forogtak, mint a szélmalom. De a nyúl már elfutott, ha ugyan volt.

Ha nem volt, akkor csak tréfa volt.

Ha ellenben mégis volt, akkor az Üstöki Gábor kapuján ugrott ki, s a derengő világosságban úgy oda lett egy szempillantás alatt, hogy csakugyan nem volt.

Az eset mindenképpen talányos.

Ellenben egészen bizonyos, hogy a kapu mögött, ahonnét a nyúl kiugrott volna, ott valóban Üstöki Gábor lakott. A faluban, sőt a környéken is mindenki ismerte ezt az Üstököt, aki jó hírben állott. Mint embert is becsülték, s mint bognármestert ugyanvalóst.

S volt neki egy lánya is.

A lány tizennyolc évet töltött márciusban, vagyis eme történet előtt valamivel. Különbösen szőke volt, a szeme a mély forrás zöld és kék színében változott, s aranyló haját lobogva szerette viselni.

Kedveskedve Zsókinak nevezték.

Hát ennek a Zsókinak, nagyon helyesen, sokan tették a szépet. Voltak eme széptevők között, akik csak álmodoztak róla, de kegyeibe furakodni mulasztották. Olyanok is voltak, akik palástolván érzelmeiket, csak hetyke és kurta szavakat vetettek oda neki, ha az útjuk éppen összeakadt. Akadtak holdvilágos lovagok is, akik a ház előtt sétálva, a szívük kelyhét úgy töltötték teli boldogsággal.

Mindezek reménye pókfonálon függött.

Zsinórt, zöldből és pirosból, csak ketten tudtak Zsóki körül fenni. Az egyik Dobosi Péter volt, lovász a közeli állami gazdaságban; s a másik egy Csinódi Pál nevű, ki a bányászati iskolát éppen abban az idő tájban végezte el. Péter bizony már a harmincadik évében feszített, Palkó azonban még eléggé zsenge ifjú volt.

Hát ezek ketten versenyben voltak.

Zsóki pedig ott a verseny közepén bizonytalanul lebegett. Néha Péternek s máskor Palkónak lobogtatta aranyló haját, s a szeméből a zöldet és a kéket is váltogatva osztogatta. Bajban volt hát Péter.

S Palkó még jobban.

Így közelgett az a nevezetes húsvét, amikor mind a ketten azt mondták magukban: Vagy, vagy.

Valahonnét kerített Péter egy nyúlfiút, hogy ő azt a nyulacskát nagyszombaton este elviszi Zsókinak. Nagy titokban. S kerített Palkó is egy nyúlfiút, hogy ő azt a nyulacskát nagyszombaton este elviszi Zsókinak. Nagy titokban.

Először Péter érkezett meg este fél kilenc tájban. Zöld kendővel letakarva, úgy vitte a kezében a nyulacskát, kinek a nyakára piros szalag volt kötve, szépen csokrosan. Az öröm is, mint a nyúl a bokorban, úgy lapult az arcán, ahogy megállt Zsóki előtt, s így szólt:

- Találd ki, mit hoztam.

Nézte Zsóki a zöld kendőt, s gondolt ő piros tojásokat egy hosszúkás kicsi tálban, s gondolt finom csokoládét is, selymes és tarkabarka csomagolásban.

De hát a zöld kendő mintha mozdult volna néha.

- Valami mókás dolog - mondta Zsóki.

Ott állott Üstöki is, a bognármester, s az Üstöki felesége ugyancsak. Törték azok is a fejüket, hogy mi lapulhat a zöld kendő alatt, de szó helyett inkább csak a mosoly futkorászott a szájuk körül.

- No! - nógatta Péter a családot.

- Holnap megmondom - felelte Üstöki.

- Én sokkal hamarabb - mondta az asszony.

S miközben a mosoly szárnyán így libegtek, a kíváncsiság parazsa egyszer csak lángra lobbant a lányban, s a zöld kendő már két ujján fel is rebbent.

- Ó, egy nyuszi! - kiáltott fel.

Hirtelen megnyugodtak valahányan, bár az öregek restelkedtek egy kicsit, hogy a nyulacskát, húsvét is lévén, nem tudták kitalálni. De az a gyenge bosszúság is hamar tovaszállt, mert Zsóki olyan örömmel babusgatta a nyúlfiút a mellén, mintha nem is kéne már vőlegény neki, hanem egy kis nyulacska örökké.

Gyönyörködtek az örömben.

S miközben a szívük-lelkük így andalodott, hát kopogtattak az ajtón, s Palkó belépett. Kurta és könnyű kabát volt rajta, afféle viharkabát, aminek rettentő nagy félszámú zsebei vannak. Tavaszi jókedvvel köszönt Palkó, jobban mondva a köszönés vége benne rekedt, mert meglátta a Zsóki keblén a nyulacskát. A jókedve is rögtön meghervadt egy kicsit, s az a tündér kislány már oda is rebbentette neki:

- Péter hozta nekem!

- Ló mellett megterem - mondta Palkó.

Mi tagadás, az irigység barlangjából fúj a szél; s nem is feleltek rá semmit, hiszen zsenge levél helyett ilyen irigy szavakkal táplálkozik a nyúl minden ilyen alkalommal. De a zsenge levél kesernyés volt mégis egy kicsit, mert a Palkó bal zsebében is lapult egy nyulacska, szintén piros pántlikával a nyakán. Csak hát okos volt és óvatos a fiú, s rejtve hozta a kicsi nyulat. Hiszen nem lehet tudni, gondolta magában, hogy miképpen adódik a dolog, s csak amikor úgy adódik, akkor hozza napvilágra a húsvéti megemlékezést.

Csendesen üldögélt tehát, s egy kicsit titkos örömben.

- Nem teszed le a kabátodat? - kérdezte az asszony.

- Köszönöm - mondta Palkó. - Nem maradok sokáig.

S a derekához szorította a kabátot, különösen bal felől, mert hiszen abban a bal zsebben várta a dicsőséget a nyúlfiú.

- Akkor is tedd le! - szólt a lány is.

A szóban a ragaszkodás, sőt az érzelem parancsa is benne volt. S melléje a nyulacskát is letette Zsóki az öléből, mintha azt akarta volna mondani ezzel, hogy te számár Palkó, neked is örülök, nemcsak a nyuszinak. Jó, jó, gondolta a fiú, de azért a kabátot mégsem teszem le, hogysisne!

- Csodaszép nyúl! - mondta inkább.

S éppen jókor mondta, amit mondott, mert a nagy dicséret miatt-e vagy egyéb tapsifüles-rejtelemből, de abban a pillantásban a földre ugrott a nyúl, s besurrant a karospad alá, amelyen Péter nagy dicsőségben üldögélt.

- Jaj, a nyuszi! - rebbent meg a lány.

A többiek is odatömörödtek valahányan, s nyomozni kezdték a nyulacskát. Középen Péter és Zsóki kaparásztak, s a két szélén a két öreg hasalt a földön, hogy hova bújt meg az a huncut nyúlfiú. Palkó is izgett-mozgott, mintha az üdvösségét keresné egyenesen, de valójában csak a többieket biztatta inkább. S amikor látta, hogy valahányan s annyira megbújva kaparásznak, ügyesen kinyitotta az ajtót, mintha arrafelé is keresni kéne a nyulat. Utána visszajött a szoba közepire, s a maga nyulacskáját, ki a zsebében kuksolt, ügyesen készenlétbe helyezte.

- Itt van, ni! - kiáltott fel.

Rögtön odapattant mindenkinek a szeme, s megborzadva látták valahányan, hogy a Palkó lába mellett ugrik egyet a nyúlfiú, s egy villanással kifut az ajtón.

Utána is iramodtak, de nem érték utol.

A lány pityeregni kezdett, a két öreg meghervadt, s Péter pedig így szólt:

- No, Palkó!

- Mi az, hogy no, Palkó?! - kérdezte a fiú.

- Az, hogy kiengedted.

- Mit?!

- Hát a nyulacskát!

Palkó úgy tett, mintha az egészet nem értené. Ámuldozva tekingetett hol az egyikre, hol a másikra. S amikor magyarázni kezdték annak a buta fejinek, hogy a nyulacska elfutott a nyitott ajtón, akkor így szólt:

- Én nem láttam, hogy elfutott volna.

- De elfutott! - mondta a lány.

- Nem hiszem.

- Hát ez bolond! - ámult el Péter.

Még egy jó darabig így mondták, mondták, hogy az ajtón kifutott a nyúl, a két szemükkel látták, s megesküsznek akármire. Palkó még mindig úgy nézegetett, mintha megzavarodtak volna, akik futni látták a nyulat; s majd végül így szólt:

- Fogadjunk, hogy nem futott el!

- Most már fogadhatsz - mondta a lány.

Hát erre Palkó odalépett Zsóki elé, s ünnepélyesen így szólt:

- Hozzám jössz-e feleségül; ha nem futott el?

A lány ámulva nézett a fiúra.

- Mondhatod, hogy igen - legyintett Péter.

A könnyek harmata még ott csillogott a Zsóki szemében, amikor a biztatásra így szólt:

- Igen.

Hát erre Palkó ledobta a kabátját, és a karospad előtt a padlóra bújt. Aztán a pad alá nyújtotta azt a hosszú jobb karját, s egy kicsit matarászott, s majd előhúzta onnét a nyúlfiút a nyakánál fogva.

- Hát ez mi?! - mutatta fel.

A lány átölelte a fiú nyakát, és megcsókolta. Péter kiment az ajtón. Zsóki gyöngyözve nevetett, s az anyja is mosolygott. Az öreg Üstöki azonban csak a fejét tekergette, mondván:

- Hát ez csalafinta nyúl volt.

KARÁCSONYI PÁSZTOROCSKÁK

A szabad tűzhelyen, a betlehemi majorban, hajladozik a tűz aranylángja. Csordapásztorok melegednek a tűznél, melynek a fénye átvilágít az időn, és emlékezni serkent engemet is.

Tizenhárom éves voltam, s vezére a zsenge pásztoroknak. Ezek a zsenge pásztorok mind korombéli fiúk voltak, akiket gondosan megválogatva vettünk fel a nyájba. Amikor a kör bezárult, kiosztottuk a szerepeket. Elsőnek vezért választottunk, aki majdan, karácsony este, a belső beköszöntőt is mondani fogja, mindama leányos házaknál, ahova behatolunk. Aztán választottunk külső beköszöntőt, aki az ajtón kívül fog szólani, és hát meg is küzd azzal a másik nyájjal, amelyiket ott találunk esetleg a háznál. Utána kijelöltük a tűzmestert, aki vezényli az üdvözlő puffantásokat; majd megválasztottuk az énekvivőt és a mókamestert, nemkülönb a nagymondót, aki mindenkit le fog torkolni, szükség esetén még lódítva is éktelenül.

S aztán tanulni kezdtünk.

Így készültünk a szent hadjáratra, a karácsonyi kántálásra, s vártuk a napot és tele lélekkel az estét, amikor aranyfényel felragyog a betlehemi csillag.

S végre a föld örömet kiáltott az égre, és az ég örömet kiáltott a földre.

Karácsony este lett.

Az áradó örömben úgy ringott a völgyben a falu, mint a békesség tava. S a tóban egybegyűlt a tizenkét zsenge pásztor, mint tizenkét aranyhal. Elindultunk kövér örömmel, s miközben úsztunk a patyolat estében, felzengett szívünkéből az ének. Szállott az ének, és zengedezve hirdette, hogy a betlehemi hírmadár a mi falunkba is hullatott egy tollút. Hullatott egy tollút a kicsi nép ismeretlen falujába; és öröm nyugodott azon, ami hullt, és piros megemlékezés a szegények felől.

Így énekeltünk, s haladtunk lassan a falu között, a fehér holdvilágon; s miközben haladtunk, imitt és amott is felzengett az örömnóta, s úgy világított valahány ének az éjszakában, mint a pásztorűz lobogása.

A falu is megbolydult egészen.

Megbolydult, mert a reménység öröme szállotta meg az embereket, s kisöpörte szívükből az esztendő gondjait. Csak éneket termett a száj vagy jó szót. A vérből sem hullott indulat azon az este; hanem megnyugodva csörgedezett a vér, akár Betlehemben a patak, minek a vizéből szelíden ittak a csordapásztorok gazdátlan juhait. A házak tetején a hó világított, bent a szobákban pedig szelíden a lámpa. S amikor valahonnét, úszva a holdvilágon, felhangzott az ének, leányocskák fürkészték az ablakon át, s úgy várták madaras szívvel a zengő sereget.

Megálltunk egy ház előtt, mely első volt a tervzetben. Lázár gazda lakott a házban, s volt neki egy lánya is, aki két bimbót a rózsabokorról már leszakított. Hát azon a kapun, örömhír énekszóval, bátran bevonultunk, s még fent az ereszen is, az ajtó előtt, énekeltünk egyet. Amikor ezt sikeresen elfűjtük, hagytunk módosan egy kevés csendet, majd felcsendült a külső beköszöntő hangja, mondván a megkívánt harsány hangon:

*Örülj és örvendezz, nemes házigazda:
Kigyúlt a világnak Betlehem csillagja.
Örülj és örvendezz, kedves háznak népe,
Hogy ide vezérelt a csillagnak fénye.*

A csillag fénye szerencsés csendbe merült. Vagyis, bent a szobában, nem volt egy másik nyáj, amelyik belülről, valami elmés kérdéssel, rögtön megtámadott volna. Így aztán csak Lázár gazda szólt ki nekünk ünnepélyesen, mondván:

*Jónál jobb hírt hoztok, halljuk valahányan:
Gyertek azért beljebb; akármilyen bátran.*

S a szó végére meg is nyitotta nekünk az ajtót; s mi pedig egyenes cérnasorban, mint a vadlibácskák, bévonultunk az ünnepi szobába. Nekem mint belső beköszöntőnek, a sor fejénél kellett állanom, s állottam is mily szívesen! Katonás léptekkel előrevezettem a sort, úgy annyira, hogy a sor végi pásztorocská az ajtón belül még helyet vehessen. Akkor megvártam, hogy a léniát, ha valami hiba lenne benne, gyorsan kiigazítsák; s majd egy negyed fordulattal, egyszerre és valahányan, frontot vettünk pattanva a ház gazdája felé, ki a feleségével és a leányocskával ott állott várakozva az asztal mellett. S abban a percben, amint a csizmácskánk szára megcsattant a fordulatban, jobb kézzel és egyetlen villanó mozdulattal, levettük a fejünkről a kucsmát, s én pedig hangzatosan megszólaltam, mondván:

*Ahol a nap felkél, ama tájról jöttünk,
Hírmondás kedviért nagy utakat tettünk.
Mert szólott egy csillag, éppen felkelőben,
Hogy gyorsan induljunk éjféli időben.*

*Napkelet országból így el is indultunk,
S ezen kedves házba hozott el az utunk.
Dicséretét zengjük Júda nemzetének,
Mert kinyílt virága Dávid vesszejének.*

*Származásunk felől sem hagyunk kétségben,
Vagyis bajban nőttünk, s tartós szegénységben;
S kik a juhnyáj után vénen vánszorognak,
Fiai vagyunk mi csordapásztoroknak.*

*Dehát ez voltunkat az Úr nem tekinté,
Hanem angyalával nekünk megjelenté,
Hogy földre lejöve világ megváltója,
Kinek a mi nyájunk igaz szószólója.
Ámen.*

S erre az „ámenre”, de abban a pillantásban, puszkaporos pisztolyával, a lábszára mellett a pádimentum felé, oly nagyot puffantott a tűzmester, hogy a lámpában a láng és a pironkodó kislány megriadt egyaránt.

Mi pedig harsanva mondtuk a lövésre:

- Szent jó estét kívánunk!

Ezzel aztán a szertartás madara el is szállt. A sor megbomlott, mosolyra derültek a szemek és öröme az arcok. Szíves szóval a gazda is biztatni kezdett minket, hogy vegyük közre az asztalt, s üljünk le. Köszöngettük a szíves szót, s mint nagyra becsült férfiak, ki-ki a megillető helyre le is ült. A kislány pedig, mint nyíló háziasszony, kolbászt hozott az asztalra, s egy

cserépfazékban töltött káposztát. A kolbász még cserszegett a forró zsírban, s rotyogott majdnem a káposzta is. Szokás szerint, s hogy az étek is csillapodjék még valamicskét, a gazda szilvapálinkát töltött, s a kisdéd Jézusra köszöntötte, aki éppen akkor nagyon fázódott a barmok között.

Aztán enni kezdtünk.

S evés közben egyre jobban megeredt a szó, mely a betlehemi pusztáról lassankint hazarepült, s kezdett megtelni derűvel. Vagyis az ideje megjött a játéknak, melyet előre megbeszéltünk. Ránéztem hát a mókamesterre, s így szóltam:

- Messze van még az idő, amikor szakálla lesz.

- Kinek? - kérdezte a kislány.

- Aki ma született, annak - feleltem.

Tudván, hogy a Kisdedről beszélek, pírba borult a kislány arcocskája. Mi kedvesen nevtünk a rózsaszínű zűrzavaron, a mókamester pedig színre lépett, s így szólt:

- Hát én megelőztem az időt, hallják-e!

- No; s az hogy történt? - kérdezte a gazda.

A mókamester helyzetet vett, s kanyarítani kezdte a történetet, mondván:

- Hol van az a harcsafűrész, te legény? - kérdi apám a tegnapelőtt reggel. - A helyin van - mondom neki, mire apám szól ismét: - Hát ha a helyin van, akkor kondorítsd össze, mert megyünk s levágjuk azt a nagy fát a Csorgónál.

Itt megereszkedett egy kicsit a szóval, s folytatta:

- Hát mi el is mentünk, s egy óra alatt megérkeztünk, abban az irgalmatlan nagy hóban. Megkerültük a nagy fát, s a töviről széjjel pallottuk azt a rengeteg havat. Aztán térdre ereszkedtünk, s neki a fűrész a fának; s oly lelkünkéből húztuk, hogy a fa ágain reszketett a hó. Node, haladtunk is dicséretesen, mert egy félóra múlva, mint egy recsegő zuhatag, földre dőndült a fa. S a dőndülés után, ahogy a verejtéket le akarám vala törölni a homlokomról, hát odapillantottam a fa csonka törzsökére, de fel is akadt rögtön a szemem, mert a fatörzsök fehér lapján nem semmit láttam, hanem az elszomorodott Jézus szakállas fejét.

- Jaj, igazán?! - mondta a kislány, mire a mókamester még bizonykodott is, mondván:

- A béka a hitetlenek nyelvire rakja a tojásait, ha nem így volt.

Éppen tettük volna, hogy tünedezünk a nagy csodán, de akkor megszólalt a nagymondó, s tiszte szerint így szólt:

- Assemmi, hallják-e! Hanem János keresztapám a múlt héten egy vaddisznót lőtt, jó nagy vadkocát. Otthon neki is állott mindjárt, hogy felhasítja; s ahogy ott előttünk éppen felvágja vala a hasát, hát a hasadékból két vadmalac szökött elő.

- Jaj, csakugyan?! - mondta ismét a kislány.

- Bizony - füzte tovább a nagymondó. - De keresztapámnak is volt esze bezzeg, mert hogy megjegyyezze azt a két vadmalacot, a fület mindjárt behasította mind a kettőnek; s aztán elcsapta őket az erdőre, hogy majd jövőre meglője őket, mint kész disznókat, s jogos tulajdonait.

- Aj, beh okos volt! - ámult a kislány.

- Okos-okos - nézett a kislányra a mókamester. - De aki elbeszélte, az sem ingyen tette, mert igen nézi a maga fülét.

Megrebbent rögtön a kislány, s a két tenyerével letakarta mindjárt a két fülét; s a két szeme pedig fényben röpdösött, mint két cseppecske madár.

Mosolyogtunk is rajta, de szerettük is.

S kedvelt ő is minket, úgy emlékszem, mert elmenőben virágot tűzött a sapkáinkra. S mi azokban a virágos kucsmákban rázendítettünk egy új énekre; s a patyolat estében zengedezve haladván egy másik lányos ház felé, ragyogott nyilván a mi szemünk is, mint a betlehemi csillag.

UGYEBÁR TALLÉR

Most ment el.

A beszélgetés, s kivált a történet, olyan izgalmas volt, hogy mindjárt le is jegyzem magamnak.

Délután háromra járt az idő. Éppen készülődtem, hogy elmenjek hazulról. Van ugyanis egy asztalos, aki szegről-végről rokonom is. A múlt héten nálam járt, hogy ő nagy újságot mond. A nagy újság abból állott, hogy meg akar házasodni. Istenkedve kért, hogy a mai napon, korán délután, menjek el hozzá, mert nekem kell döntenem.

- Miben? - kérdeztem.

- A házasság dolgában - mondta.

Látván, hogy furcsállom az ügyet, s hogy szakértelem híján bizonytalankodom is, bővebbre fogta a szót. Vagyis elmondotta, hogy a lány szép és ügyes ugyan, de igen hetykélkedik, ami mögött, alighanem ravaszság rejlik. Hát én nézlek a természetibe annak a lánynak, s utána mondjam meg neki, hogy elvegye-e.

- No, jól van; ott leszek - mondtam végül.

Most azonban kezdek már késni. De nem nagy baj, úgy gondolom, hadd fürkéssze egy kicsit maga az asztalos is a lányt. S ha baj, akkor sem tudok menni, mert ezt a történetet, így melegiben, le kell magamnak jegyeznem.

Tehát éppen készülődtem az asztalozhoz, amikor betoppant hozzám egy ember. Úgy korombéli, olyanforma. Ahogy megpillantottam, vissza is hőköltem egy kicsit, mert az embernek az álla egy pettyes kendővel fel volt kötve. Nem tudtam, hogy kicsoda lehet, ámbár derengett bennem, hogy valahol már láttam. S éppen ezért, hogy a bennem lappangó ismerőst meg ne bántsam, így szóltam hozzá:

- Tessék, csak tessék!

Beljebb lépett, s akkor vettem észre, hogy az egyik füle kibukkanva áll a kendő alól. Pirosan állott a fül, s meg is dagadva jócskán.

- Nem ismeresz meg? - kérdezte.

Bennem a derengés, a kiléte felől, a hangra világosabbra váltott.

Valósággal a nyelvem hegyin volt, hogy kicsoda; de a füle miatt-e, vagy az én elgyarlódott emlékezetem miatt, nem tudtam kimondani.

- Nem gondoltad, ugyebár...

Nem tudta kimondani, amit akart, mert az „ugyebár” szóra úgy kiugrott a neve az eszemből, ahogy a kakukkos órából is, ütés közben, kiugrik a figura.

- Tallér Gyula! - kiáltottam fel.

- No, látod! - mondta Tallér, boldog mosollyal.

S ahogy mondta, a mosolytól-e vagy mitől, de a szája ferdére húzódott egy kicsit. Istenem, gondoltam magamban, vajon mi történhetett vele?! Ezt gondoltam, de a gondolat függőnye mögött egy pillantás alatt lepergett az ismeretségünk története. Nem volt ugyan hosszú történet, mert az emlékezet fényének egyetlen futamában el tudta mondani a film. A villanások

sorozatában először egy pufók arcú fiút láttam, akivel néhány évig együtt jártam a gimnáziumban. A fiú egy Gyéres nevű helységről való volt, ahol a szülei vegyeskereskedést űztek. Nagy, kerek feje volt, s álmatag kék szemében a kékség vízzel vegyült. S mindig kalandos regényeket olvasott, az őserdők szerelmeseiről, az aranyásókról s más effélékről.

- Nohát, te Gyula! - mondtam neki.

A füle után, az elfacsarodott szája után, s nemkülönben az emlékezetem diákja után, talán nem is mondhattam mást.

- No, ülj le - szóltam neki.

Leült, s ragaszkodó és szelíd pillantást vetett reám. S mintha valami restelkedés is lett volna abban a pillantásban. Az egit, gondoltam magamban, ott valami nagy baj lesz! Mert ezt megverte valahol valaki. S talán éppen miattam verték meg, amikor ócsárolták a könyveimet, vagy a vélekedéseim miatt szidalmaztak engem.

Különben nem jött volna el.

- Hogy vagy? - kérdeztem.

- Látod.

- Látom - mondtam.

Itt egy kicsit megakadtunk, de az apró szünet jó volt Tallérnak arra, hogy elszánja magát. Azzal az elszánással azt mondta nekem, hogy alapítsunk mi ketten egy „Irodalmi Termelő Irodát”. Akit én ajánlok ebbe az irodába, azt ő is felveszi, minden további nélkül.

- S mit csinálnánk abban az irodában? - kérdeztem.

- Mit?! - ugrott egyet Tallérnak a válla. - Hát először is: lenne annak az irodának három szobája. Az elsőben kitaláljuk a történetet, a másodikban megállapítjuk a műfajt és a szerkezetet, s a harmadikban megírjuk.

- Mindegyiket mi magunk? - kérdeztem.

- Dehogya! - mondta Tallér.

- Hát?

Megfészkelte Tallér magát a széken, s így szólt:

- Hát ugyebár: vannak kitalálók, s azok kitalálják a történetet; vannak szerkesztők, s azok megszerkesztik; s ismét vannak írók, s azok szépen megírják.

- Értem - mondtam neki.

- No, ugyebár! - felelte Tallér.

Itt ismét megakadtunk, s abban az apró szünetben most már én gondolkodtam, amit gondoltam. Vagyis azt, hogy első hallásra célszerűnek látszik a találmány, de aztán, ha jól utána gondol az ember, mégsem célszerű.

- Ezért jöttél? - kérdeztem.

- Nem ezért - mondta.

S utána megfogta térd alatt az egyik lábát, s jobb helyzetbe segítette. Közben egy fintor is átfutott az arcán.

- Fáj talán? - kérdeztem.

- Kicsit - felelte Tallér, majd hozzátette: - Ellenőrzés csupán, azért jöttem.

Gondoltam, valamit az eszemen most nekem is mozdítanom kéne, mert különben nem értem azt az ellenőrzést. Mozdítottam is rajta, de akkor sem értettem. Mit akar ez ellenőrizni?! Fogadott valakivel, hogy élek-e, vagy meghaltam már? Vagy abban esetleg, hogy milyen színű a szemem? Valami efféle lesz. Igen, valamilyen karóhoz nagyon köthette a kutyát, mert láthatólag meg is verték: a fülét megdagasztották, és a lábát is érintették.

- Hát tessék! - mondtam.

- Magamat akarom ellenőrizni - folytatta Tallér.

- Értettem - feleltem könnyebbülve.

- Nem érted!

- Hát akkor nem értem.

Itt ismét megakadtunk, s abban a csendben hirtelen eszembe jutott az asztalos, aki már lesi nyilván az ajtót, hogy kifürkésszem a lányt. Ha sokat késem, házasság lesz a dologból, mert a meghitt együttlét nagy kerítő. De ha pontosan megjelentem volna, akkor is csak házasság születik, mert ki venné a lelkire, hogy egyebet tanácsoljon!

- Vegye csak el - gondoltam.

S úgy látszik, hogy mondtam is, mert Tallér riadtan tekintett reám, s valahogy úgy, ahogy a csendes bolondokra szokás. Meg akarván őt nyugtatni, kedves vigyorral szóltam oda neki:

- Semmi, semmi. Csak mondjad.

- Köszönöm - felelte Tallér.

Aztán nekihelyezkedett egy kicsit, vagyis előbbre hajlott valamicskét, reám ugrasztotta a két szemét, minek a kékségében a víz láthatólag forni kezdett.

- Tudod, ugyebár - kezdte igazán -, hogy én a Kavicsozó Vállalatnál dolgozom, a Dunán?

Most hallottam először, de így szóltam:

- Hogyne, hogyne!

- Hát én - folytatta Tallér - figyelem a vizet, a folyó vizet, ott a Dunán. Régóta figyelem. S arra jöttem rá, hogy a folyam vize naponkint változik. Nemcsak a színében változik, hanem az iramában is. Sőt, az ízében is változik!

- Természetes - mondtam.

- Ha pedig így van - folytatta a szót -, akkor nyilvánvaló, hogy az összetételében is változnia kell. Ugyebár?!

- Nyilvánvaló.

- Hát én, ebből a tényből, levontam egy gondolatot. Vagyis: a víz változásához nemcsak az időjárásnak van köze, hanem köze van a talajnak, s köze van a folyási zónák hőmérsékletének. Sőt, a víz változásában szerepet játszik az élet is, mely a folyamon s annak a környékén zajlik.

- A társadalmi élet?

- Dehogy! - legyintett Tallér. - Az emberi élet! Az állati élet! És a növényi tenyészet!

Érdekes, gondoltam, ez mond valamit. S magam is közelebb hajoltam, hogy a szikrákat jobban fel tudjam fogni.

- Ha pedig így van - fújta Tallér a szikrát -, akkor egy pohár vízből, melyet a folyamból merítünk, abból a pohár vízből, kellő vizsgálat útján, meg tudjuk állapítani, amire éppen szükségünk van.

- A teremtsit! - lelkesedtem.

- De csak visszafelé! - mondta Tallér.

- Hogyhogy visszafelé?

- Hát a kimerítés helyétől visszafelé. Csak arra a területre érvényes.

- Természetes, hogyne!

- Nohát! - folytatta Tallér. - Amikor én erre a gondolatra rájöttem, akkor mindennap hazavittem egy üveg vizet, egy héten keresztül. A nyolcadik napon aztán nekiálltam, hogy megvizsgáljam a vizeket. Általában, s a különbséget a hét nap vizei között. Neki is ültem, s elkezdtem a munkát. Furcsa érzés járta át egész valómat, s egyre melegítőbb nyugalanság.

Már kezdtem izzani én is.

- Meghiszem, meg! - mondtam.

- De akkor történt valami - szólt riadtan Tallér. - Egészen kicsi dolog. Úgyszólván semmiség. Vagyis észrevettem, munka közben, hogy az asztal fölött ott ül egy pók. Ott ült a falon. Valahányszor odanéztem, ott ült a pók. Aztán észrevettem, hogy ő is néz engem. A pók. Egy helyből, állandóan. S csak nézett és figyelt engem folyvást. Makacsul figyelt, s gunyolódva.

- A nyavalyás! - mondtam.

- Szemtelenül figyelt.

- Üsd agyon!

- No, ugyebár! - lobbant fel Tallér Gyula. - Hát tehettem egyebet?! Pedig szeretem az állatokat. De akkor, s végül, úgy elfogott az indulat, hogy kerestem gyorsan egy lécet, hogy agyonüssöm. De a kezem remegett, s nem találtam el. De az ujjaim, itt a görbületnél, beléütödték a falba, s lement róluk a bőr. A pók pedig elfutott, fel a mennyezet felé. S megállt odafent, a sarokban, s onnét röhögve nézett engem.

- Arcátlan alak! - mondtam.

- De a kutyamindenit! - vicsorgott Tallér - felugrottam én is az asztalra, hogy onnét agyoncsapjam. Hanem a pók igen magasán volt. Vettem hát gyorsan egy széket, azt fel az asztalra, s én pedig fel a szék tetejére. De ahogy sújtani akartam a léccel, hát megcsuszamlott alattam a szék, s én rázuhantam az asztalra. A vizesüvegek közé, s onnét le a földre. Hanem már folyt az arcomból a vér. De a pók még ott volt, láttam jól. Mint a bolond, olyan voltam már. A vérem folyt, s a fogaim dühömben csikorogtak. Nem válogattam hát, hanem ami a kezembe akadt, azt mind dobálni kezdtem a pók után, fel a sarokba, egymás után. Hullott a törmelék, recsegett és ropogott minden.

- A mindenit!

- Hanem a pók is megijedt, az átkozott dög, mert rohanni kezdett. Lerohant a falon, s az asztal mögé bújt. De félrevágtam én is az asztalt, hogy most már rátaposok. Csakhogy nem találtam sehol. Egyszerre eltűnt. Nem mehetett máshova, csak le a nyíláson, a padló alá. A gyáva mindenit: előlem akarsz elbújni?! No várj, mert te megdöglesz, akárhol vagy! S megragadtam a fejszét, s vágni kezdtem a padlót. De akkor már már csak forró köd volt előttem. Csupán arra

emlékszem, egészen homályosan, hogy emberek törtek a szobába; s aztán mintha megkötöztek volna, s majd mintha vittek is volna valahova, robogva.

- S hova vittek? - kérdeztem.

- Oda! - mondta Tallér.

Megbántam rögtön, hogy feltettem ezt a kérdést. Igen, mert meg kellett volna értenem, hogy a bolondok házába vitték szegényt.

- Értem - bólintottam.

Tallér megnyugodva nézett reám, s meleg ragaszkodással kérdezte:

- Ugyebár, igazam volt?

Nem tudtam, hogy vajon a vizet kérdezi-e, vagy a pókot. A pók dolgában egy kicsit ingadoztam, de a vízi találmány egészen tetszett nekem.

- Igazad.

S ezt olyan komolyan mondtam neki, mint aki szentül hiszi, hogy egyik sem bolond a kettőnk közül.

LESZÁLL A DÉR *Helyszíni előszó egy regényhez*

A játékot, néha legalább, szereti az okos ember.

Kedves napomat tehát, ezt a mait, okos játékból, a bajok tetejére teszem, hogy ott, az apró gondok fölött, megteljen örömmel. S érzem is már, hogy a jelenből, de főleg a jövő felől, csillogva érkezik az öröm. Csillog az öröm, ami nem is csoda, mert hiszen fényben fürdik, amely nem csalóka.

Nem, mert a tudás fénye, amiben fürdik az öröm.

Nyilván oktalanság is, bár igen enyhe módon, ha ebből a megejtő csillogásból a múltba visszatekintek. Nem szívesen teszem, de hát él még bennem is az oktalan angyalok emléke, akik a csillogás ellen, a szent adoma szerint, egyszer felláztak. Küzdöm velük; s ha hamarjában egyebet nem is tehetek, egy kicsit borsot török az orruk alá. Vagyis Mihályhoz pártolok, aki legyőzte őket.

Mármint Szent Mihály.

Némileg ugyan, s éppen a tudomány fénye miatt, mentséget kell keresnem arra is, hogy Mihályt emlegetem. Legyen ez a mentségem, ha már egyéb nincs, az a jelképes beszéd, hogy a népnek, melynek az ágán magam is termettem, a főangyala nem Gábor, se nem Rafael, hanem Mihály. Most hirtelen nem tudnám megmondani, hogy a népet mi készítette arra, hogy így válasszon. Lehetséges, hogy a Pál apostol szigorúságának köszönhetik Mihályt; de lehet az is, hogy így akartak egy követ fűjni a zsidókkal, akik ugyancsak sok bajt láttak, idejük teljessége alatt.

Mondom, nem tudom.

Bizonyos csak az, hogy a nép Szent Mihály hetének mondja azt a hetet, amely a főangyal napját megelőzi. Bár a tárgyilagos naptár felé halad a világ, a kalendárium most is azt mondja, hogy szeptember huszonkilenc az ő napja, s ilyenformán huszonkettedikén kezdődik Mihálynak a hete.

S mily nevezetes az a hét!

Itt vannak mindjárt, példának okáért, a barmok. Mert hát a gazdálkodás törvénye szerint, melyet ember és időjárás együtt fundált, ez idő tájt a szabad mezőktől elbúcsúznak a juhok, el a lankás kaszálóktól az üdülő lovak és a lófiúk, s a hegyi tisztásoktól a meddő fehér barmok. S ha a kedvező idő késik is valamicskét a búcsúval, a törvényt akkor is megtartja Mihály, és elteszi jövőre. S amíg öregesen ezen szöszmötöl, azalatt örül, aki csak él, hogy az áldott nap még oly meleg. Elsőnek örvendezik az állat, mert az őszi derűben a szabadság aranykorát élvezzi, kedvét töltvén a föld zsengeiben is, melyek szerfölött finomak, mint a gyermekek közül is azok, akik elkésve születnek. S miközben így szöszmötöl Mihály, és örvendezik a barom, szorgosan búzát vet az ember, mert hiszen tudja jól, hogy abból a magból lesz a legjobb búza, amely Mihály hetében kerül a földbe.

De hát, ha melegen aranylik is nappal a nap, estére elmegy. Kiverődnek lassan a csillagok, s kezd a fényük hegyesedni. S minél hegyesebb a csillagok fénye, annál bizonyosabb, hogy a hóharmat lehull, A hajnal csendjében titkon és nesztelenül száll, mint az emberi fejre is a dér. Az ezüstintelemre sárgulni kezdenek a falevelek; s megadja magát az okos paszuly is, habár idegen lomok-levelek közé rejtette magát a földön, vagy karóra kúszott hetykén magabizva.

Elpityeredik a sarjú is a szigorú harmat alatt, s nemkülönben megretten a törökbúza rőt szakálla; s az inda is úgy elszenderül, hogy a végiben okkersárga lesz nagy bánatában a tök.

De hát, ha így van, így van.

Mit tegyünk?!

Legjobb lesz talán, ha ebben az őszi gondban magam mutatok példát, s egyenesen megmondom, hogy Illódra bizony így köszöntött be Szent Mihály. A falu népe, mármint az illódi nép, nyilván nem fogja megköszönni nekem, hogy éppen a hóharmat volt az első, amit Illódról mondani tudtam a világnak. Könnyen meglehet, hogy emiatt duzzogni fognak reám. De ha a dér miatt nem is, a falevelek miatt bizonyosan, hogy éppen Illódon sárgítottam őket. Az okos paszulyt sem kellett volna szájra adnom, mert ők megengedték neki, hogy rejtőzködjék a földön, vagy felfusson bármire. No, a sarjú még hagyján, mert ha hóharmatos gyenge szálaire rásüt reggel a nap; valóban pityereg valahány; de hát a vitéz törökbúza, az illódi, az bizony nem szokott hólisztes Mihálytól megrettenni; s a tök is, mely az illódi földeken terem, hát az sem az indája miatt sárgul meg, mert jófajta tök az; hanem vaddisznók járnak éjjelenként, s azoktól hogyne sárgulna meg szegény.

Mondom, számíthatok arra, hogy az illódi emberek meg fognak neheztelni reám. De hát akkor is így van, ahogy van. Vagy igazságot mondok, s akkor a sárgát nem festhetem zöldre; vagy a szél hátára ülök, s akkor csendben maradok.

De legjobb lesz mégis, ha megfaragjuk a szót.

Magam is; ők is.

Nem akarnék ugyanis az igazságban úgy vitézkedni, hogy a szavam rontsa, ami a bozót mögött ott virul. Csakhogy akkor, a törökbúza rőt szakálla miatt, akár rettegve reszket, akár nem, az illódiak se duzzogjanak reám.

Hiszen Mihálynak sem esnék jól.

S azonkívül tudják jól az illódiak, hogy nem a szellő fodraiba vetik a tökmagot, ha békességben lesznek velem. Aminthogy tudom én is, hogy a hűségem indája, ha magam megsárgulok is, ehhez a faluhoz köt.

Mert én Illódban születtem ugyanis.

De többet mondok.

Vagyis elmondom, hogy a tudomány csillogásából, mely örvendeztet engem, nem oktanulul kacsintottam Szent Mihályra vissza. Nem oktanulul, mert én Mihállyal a helyszínén találkoztam.

Illódon tehát.

Innét tudom az emberek és a barmok őszi dolgát; látván a hóharmatot is, a maga ezüstös valójában, különösen a kerti szabad mezőcskék zsenge szőnyegén, mert ahol a fák állottak, ott a falevelek elhalászták a harmatot. Az okos paszulyt is, az illódit, akkor láttam ismét, nemkülönben a juhok hazaballagó jámbor népét; s más egyebet is, oly sokat, amire csak ezután keríték szót.

Ahogy mondám, akkor vitt a jószerencse Illódra, Szent Mihály hetében; s nem is oly, régen, mert a fél század után már hat esztendő telt. Vonat és szekér helyett jószerencse vitt valóban, mert azon a héten, abban a hegyek közé illasztott faluban, nemcsak rőt szakállú törökbúzákat és okkersárga tököket találtam, hanem két bátor virágszálat is.

Bátrakat, akiken nem fogott a hóharmat.

S mivel oly bátrak voltak, és virítottak a dérben is, hát gondoltam, hogy tovább nem tartogatom az emlékezetem ládikójában, hanem kiteszem gonddal a világ elé, hadd legyen illódi üzenet ez a két virág.

De azért, lelkem rajta, Mihályt sem hagyom el.

S mint az illódi paszuly, talán oly játékos ez a szó is. Mert ugyanis, ha el akarnám hagyni Mihályt, akkor sem hagyhatnám el. Nem tehetném, mert az én illódi létemnek olyan látszata van, mintha versenyben állottunk volna ketten. S ebben a versenyben, hát ebben.... Ejh, nehezen mondom ki. De hát, ha már eltökéltem, hogy minden dologban igazat mondok, akkor ebben sem lapulhatok. Úgy gondolom. S ha úgy gondolom, akkor mondja ki a szó, hogy ebben a versenyben én győztem bizony.

De nem egészen a magam érdeméből.

Azt akarom ezzel mondani, hogy az angyali szárny, amelyen Mihály elindult, megbízható eszköz ugyan az utazásra, de bizony az emberi tudomány már gyorsabb szárnyakat ad a halandónak. Így történt aztán, hogy én hamarabb érkeztem meg Illódra, mint Szent Mihály. Ő ugyanis, a maga hetével, abban az esztendőben szombaton érkezett; én pedig már pénteken, úgy alkonyat tájban, Illódon voltam.

Enyhe volt az alkonyi lég, bár a tisztaságában egy kicsit éles is ugyanakkor. Egyszerre felbozsorgott az emlékezetemben a múlt; s felkeltek bennem az elmúlt idők ősz üzenő alkonyatai. Néha szellő lebbent a tiszta légben, s kelet felől, gyéren az égi mezőben, felhők úsztak nyugat felé. A nap meghízva, mint valami lángoló aranykerék, a csalóka felhők háta mögött törtetni látszott, hogy elmerüljön a fekete föld mögött.

Lángba borította a peremet, s majd el is merült.

Én pedig, mint a hal a hegyi patakban, úgy aludtam.

S másnap hajnalban; a szombat kapuján keresztül, megérkezett Szent Mihály is. Fényes volt és szigorú. A szellő csendre ült, mintha nem is lett volna soha; s a felhők is, talán ijedtükben, eltakarodtak az égről.

S lehullt a hóharmat.

De rezgő fénnel feljött a nap, s a harmatról lenyalta az ezüst szint. S a sugarait, mint millió futárt, elküldötte a juhoknak, a fehér barmoknak és a lófiúknak. S küldött a kukoricaesöveknek is, mindegyiknek, a tőknek és a paszulyinak s a megrettent gyümölcsöknek, amelyek csökönyösen még a fákon maradtak.

Mozgalmas volt a világ.

S magam is, mint ismét illódi újszülött, elindultam a buzogó napfényben, hogy lássam itt-ott a rokonokat.

Atyafi volt Sófálvi Domokos is. Tornácos házban lakott, de a ház nem volt éppen olyan állapotban, hogy ujjongott volna rajta a szem. A tornác fáján azonban, mely elég magasan kerítette a házat, hosszú ládikókban még mindig virágok díszlegtek. A nagykapu két nagy szárnya meg volt tottyanva bizony. S a kapu mellett, belől az udvaron, szomorkás készségben állott egy hatalmas eperfa. Ahogy kinyitottam a kiskaput, hogy belépjek az udvarra, éppen akkor lepilinkézett az eperfáról egy halovány levél.

- A többi is készül - mondta nekem.

- Még várjanak egy kicsit - szóltam.

Aztán beléptem az udvarra, melynek a végében, arccal a belépő felé, ott állott a szénacsúr; s a csúr mögött a gyümölcsöskert, mely messze rúgott, s amelynek a túlsó határán egy nagy diófa őrködött.

Csendben időzött a ház.

Megálltam, s úgy füleltem.

S ahogy ott álltam az udvaron, hirtelen rebbenést hallottam. Valahonnét egy kakas röppent rá a tornác fájára. Megfente piros-fekete szárnyát, s teli torkából kukorékolt egyet a világba.

Ezzel jelezte nyilván, hogy ezen a falusi portán, s csak most kezdődik igazán a történet.

HÉTSZÍNŰ VIRÁG

A lélek fészken még ott ül a madár. Hogyne, hiszen csak a nyáron szállt oda. Nem is a nyáron, hanem már a végén a nyárnak. Egy meleg napon, amikor majdnem együtt kelt a nap a holddal. A nyugalom és a nyugtalanság, mint a tűz és a víz, úgy küzdött egymással. A szellő s néha a szél, csipkét teregetett a levegőben, egyszer aranszínűt s máskor az ólom színéhez hasonlót. A föld szomjasan várta, hogy a csipkéken keresztül vizet öntsenek a felhők; de bizony a felhők, mint a lompos égi kutyák, falkában ödöngtek leginkább, s eget szimatolva csak néha szakadoztak széjjel.

Most is látja őket a megülő madár.

S gyöngykereti szemével engem is lát, aki üldögéltem az almafa alatt. Van ott egy asztal, az almafa alatt. Gonddal illesztett deszka a lapja, melyet négy faragatlan láb tart, mint négy östehetség a vastag pergament, mely betűkre vágyik. Künn az udvaron, a nyári sütőház mellett, ott áll ez az ódon alkalmatosság; de nem öreg a fa, mely fölötte terjengene, ha tudna. Nem tud azonban, mert a levelei szomorúságban szenvednek a permettől. Kamasz gyermekek hivatalból lötték rá a permetet, egy bohókás tavaszi napon.

Ott ültem az asztal mellett; notesz könyvecske előttem, s valami asztali bor, melyet a Noé torozásán nem illenék elővenni. Az idő délutánba hajlott már. A kert fölött, valahol az országúton, pufogva futott egy teherkocsi. A szomszédban, a csűr tetejére, kuvik szállt: néhányat kuvikolt nagy hegyesen, s majd szelesen tovaszállt. Az eperfán, mely vesztére tele volt gyümölcse, szarkák serege csörgött irgalmatlanul; s a fa alól két macska vérszomjasan nézte őket.

Különben csend volt.

S magam a csendben, melyet emígy pettyezett a hang, tűnődve ültem. Azon gondolkoztam, hogy mily konokul működik a nagy gépezet, s milyen irgalom nélkül. Hemperegnek egymáson a színek, s az egyik hang marja a másikat. S az örökös küzdelemben ott izzik mindig a vágy, hogy az összhang ölébe vegye a világot.

Így tűnődtem.

S majd, bent a fészekben, megborzosolta magát a madár. Tudni szeretne volna talán, hogy az embert otthon, szülőtte helyén, miért fodrozzák mindig körül a lét hullámai. Nem is a hullámai, hanem a lét vize maga. Úgyannyira, hogy könnyen a mélybe süllyed, ahol a mélyvízi lények színe kápráztatják, miközben a teremtés egész súlyát kell éreznie.

Kápráztam valóban, ott a tenger fenekén.

Arra riadtam fel, hogy a kapu, melyet a ház elfödözött előlem, hirtelen megcsattant. Valaki bejött. Nem tudtam, hogy kicsoda; s bennem egy pillanat alatt nagy gyötrelmem lett abból, hogy nem tudom. Ha látnám, tudnám; de az volna öröm, ha nem látnám, s mégis tudnám. Kínban vártam s türelmetlenül. S mintha tudta volna, aki jött, csak lassan lépegetett. Sűrű és rengeteg lett az idő. Beborított és nyomasztott.

- Ki jön?! - kiáltottam vaktában arrafelé.

S jól tettem, hogy kiáltottam, mert ha szóval nem is felelt senki, abban a pillantásban előbukkant egy férfi. Öreg, falusi ember volt; mezei pálcával a kezében. Lassan közeledett, mint ahogy jár az óra. De a szemem visszaadta a türelmet, s eltelve békével, úgy vártam. S a

békesség mellé melegség is költözött belém, hiszen ismertem is a férfit. Kicsi gimnazista voltam, amikor daliásan feszített, mint példás katona; s a későbbi időben mesét is több ízben mondott nekem.

Kezet fogtunk, s egy ideig bólogatva nézett engem. A szeme kiesire húzta magát, de a nézése olyan volt, mint aki jól tud még szeget verni. Az ábrázata is igen őszi volt már; s az a kis bajusza hasonlatos a kos szőréhez, melyet a vadrózsafák és a kőkenybokrok között a kos elhullatott.

- Hát hogy van, Árgus bátyám? - kérdeztem.

Ákos volt ugyan, de valami okból Árgusnak mondta mindenki.

- Köszönöm - mondta.

Aztán feljebb taszította a fején a rossz kalapot, s így folytatta:

- Ha maga jól van, akkor törekszem én is, hogy jobban legyek. Ha pedig nem volna jól, akkor abba járok, hogy jobban legyen.

- Köszönöm - mondtam én is.

Leült az almafa alá, kicsi mezei botját a két térde közé fogta, a bot fejét babusgatva a két tenyerébe fogta, s úgy az állát arra támasztotta. Hozattam neki egy poharat, s ittunk egy kortyot. Ami illendő volt, szép sorjában elkérdeztem tőle; s majd ismét ittunk egy kortyot. S miközben, mint ősszel a makk, egy-egy szó pottyant emígy, két macska is odajött a szomszédból. Látták nyilván a mozgást, s azt gondolhatták, hogy lakmározni fogunk. Hízkelkedve kerülgették a lábunkat, puhán hozzá is dörzsölődve néha.

- Ide szoktak? - kérdezte az öreg.

- Ide - mondtam.

Hanem a ház macskája még ennyit sem szólt; csak hevert egykedvűen az asztal alatt, s a pillantása libbenés nélkül lógott a semmiségben. Nyugalmát a kakas sem ingatta meg, pedig bódult tyúkjaival ide-oda térengett az udvaron, s mindegyre oly hévvel kotyogott, nyilván valami morzsaléknak vagy füvi bogárnak, mintha felfedezte volna Amerikát. S a mennyei mannat nagy buzgalommal kutatták a tavaszi csirkék is, akik már igen kamaszodtak.

Néhány légy ájtatosan sétált az asztalon.

- Vajon mit gondol a légy? - kérdeztem.

Az öreg Árgusnak reám röpített a szeme, s így szólt:

- Egyszer a légy azt gondolta a mesében, hogy ő elmegy a püspöki udvarba. Hát oda el is ment, s felkereste a püspököt, aki jóságos ember hírében állott. Mondta neki, hogy lakhassék ott, amit a püspök neki meg is engedett. Amikor azonban eljött az ebédelés ideje, a légy folyton ott szemtelenkedett. Kérte szépen a püspök, hogy viselkedjék tisztességesen, de bizony hiába kérte, mert a légy folyton az étekre szállt. De sőt, amikor ették a csöröge süteményt, akkor még a püspök ujjá hegyire is odaröppent; s oda az orrára is, amikor a püspök, ebéd végeztivel, a puha székben szundítani akart. Egyszer-kétszer ellegyintette onnét az atya, de a légy ismét és ismét odaszállt; s majd pedig, Isten bocsássa meg, a feleségit is odahívta, hogy ott berzenkedjenek. Hát ez aztán a soknál is több volt, mert a paráznság ugyanvalóst nem volt neki megengedve. Fel is gerjesztette nagyon a püspököt, úgy annyira, hogy a szundítás visszájára ment. Vagyis a püspök kiátkozta a legyet, s körlevelet küldött a papoknak, hogy a hívek vásároljanak légypapírosat.

- Nekünk is van - mondtam.

- No, ugye! - röppent rá az öreg szava, amiben két dolog is benne volt. Mert benne volt egyfelől az, hogy lám, a mese igazat mondott; s másrészt benne volt az is, hogy mi jó hívek vagyunk.

A kakas riadót rikkantott a tyúkoknak, akik a kerítés oldalába bújtak, figyelvén a lapulásból, hogy rikongás közben miképpen harmonikázik a kakas csillogó nyaka.

- Valami madár jár! - mondta Árgus bácsi.

Nyújtottam én is a nyakamat, de nem láttam semmiféle nagy madarat. Már azt gondoltam, hogy a kakas csupán ugratja a tyúkokat, amikor az öreg az udvar felé mutatott, ahol a selymes fűvön nagy madár árnya suhant végig.

- Előre tudta - szólt is a bátya.

- Honnét? - kérdeztem.

- Arra csak a mese tudna megfelelni.

- Vagy a tudomány - mondtam.

- Az is, hogyne. De a mese elől jár.

Gondoltam, védi az öreg, amit tud. De a gondolatom mindjárt rügyeket is hajtott, melyek a rügytelen időre emlékeztettek. A szunnyadó időre, melynek mesebeli méhéből megszülettek aztán a valóság rügyei.

- Fiadfalva is abból lett, a meséből - mondtá az öreg.

Szinte felkaptam a fejemet, hogy mit hallok. Mert hát Fiadfalva községet jól ismertem. Ott fekszik a hegy mögött, erdők zugában. Ha reggel elindul az ember, délebedre komótosan ott van. Mint ahogy gyermek koromban mi is reggeliben indultunk el egyszer, amikor az atyám komájához búcsúra mentünk. Úgy ült akkor is egy erdős lankában, mint a fészken a szép tollú vadmadár, amelyiknek sok tojása van.

- Hát az hogy volt? - kérdeztem.

- Az úgy volt - kezdte Árgus bátya -, hogy élt ott, egyszer s valamikor, egy szegény ember. S annak volt egy Gyurka nevű fia, aki iskolába járt. Az iskola messzecekske volt; s kicsit rozzant is volt, mert hát a község kicsire sikerült, s benne az emberek nyomorogtak. Innét is nyerte a nevét, mivel a falut, abban az időben, még Nyomoródnak hívták.

- No, szegények! - mondtam.

- Hát, ahogy említém - folytatta az öreg -, Gyurka ebbe az iskolába járt. De igen jó esze volt a fiúnak, s akarat is benne. Azt mondta hát az iskola végeztivel, hogy ő bizony elmegy mészáros-inasnak. Az iskolamester adott neki egy kicsi bárdot, s Gyurka elindult. Ahogy egy tisztáson ment volna keresztül, hát egyszer csak látja, hogy ott fekszik egy döglött ló. Igen, de a ló nem enyészetben feküdt, mert a tetemjén hárman is marakodtak. Egy oroszlán mégpedig, egy sasmadár és egy hangya. Látván a fiú, hogy azok hárman nem tudnak megegyezni, igazságot tett.

- Nocsak! - mondtam.

- Nem kellett nagyon biztatni Gyurkát - értette meg a szót az öreg. - Mert ugyanis nem lamentált semmit, hanem a lónak a húsát adta az oroszlánnak, a belső részit a sasnak, s a csontját a hangyának. S már ment volna is tovább, de akkor szólt az oroszlán, hogy egy percre

álljon meg, mert az igazság tételével igen meg vannak elégedve. S ezért hálásak is akarván lenni, adott Gyurkának az oroszlán a sörényiből egy fényes szőrszálát, a sas adott a szárnyából egy tollut; s no, a hangya is igen csesztetett a csonton, hogy ő vajon mit adhatna.

- Hát igen - vizsgáltam én is a hangyát -, mert az mind kell neki, amije van.

- Találékony volt azonban a hangya - örült meg az öreg. - Mert egy velőscsontikának a csatornájába hangyasavat eresztett, s azt adta jutalmul. Mikor aztán Gyurkánál volt mind az ajándék, akkor azt is megmondták, hogy szükség esetén éljen is azokkal, a kíváncsúság szerint. Vagyis legyen belőle oroszlán vagy sasmadár, vagy ámbátor hangya. Nagy szerencse, hogy így történt, mert a fiú hamarosan elérkezett egy rettentő nagy víz partjára; s ott bizony nézhetett volna az eget, hogy miképpen menjen által a vízen. De hát ott volt a sas tolluja, amit hamar elővett, s szépen átalrepült a vízen. S túlfelől, ahogy szállt volna egy tisztás fölött, hát a sas szemivel egy palotát pillantott meg, minek a tornyos részén nyitva volt az ablak. Odarepült Gyurka, s bémélt az ablakon. S hát, az egit neki, patyolat ágyában ott feküdt egy világszép leány, s édesdeden aludt. Az asztalon pedig, az ágy mellett, mindenféle finom ételek voltak, nyilván a leány ebédje, mert éppen délelőzideje volt. Gyurka nagyon megkívánta, amit látott; bérepült hát az ablakon, s bizony mind megezte az ebédet.

S ahogy ezt éppen mondja vala az öreg, hát a macska kaparászni kezdte a lába szárát, s kérő módon nyávunkolt fel az arca felé.

- Ez tudja, hogy miről beszélünk! - mondtam ámulattal.

- Tudja hát! - felelt az öreg; s a nyelvét egy kicsit megforgatva, mindjárt hozzátette: - De én is megkívántam!

Abban a percben én sem mondhattam volna egyebet. Étket hoztam hát az asztalra, sült csirkét a déliből, s valami sajtot. Adtunk a macskának is, ha már megértette a mesét; s magunk is falatozni kezdtünk.

- S a vacsorával mi lett? - kérdeztem.

- Hát azt is megezte Gyurka - folytatta Árgus bátya. - Hanem ámult-bámult a kislány, hogy ki eheti meg az ő finom étkeit; s gondolta, hogy meglesi. Tette hát magát, hogy aluszik, de amikor másnap ismét ebédre ment Gyurka, akkor rajtacsípte a fiút. De ahogy meglátta, mindjárt meg is szerette; s meg Gyurka is istenigazában a kislányt, aki éber mivoltában még szebb volt, mint álomba merülve. A bizalmába is úgy befogadta a fiút, hogy a sorsát is mindjárt elbeszélte. Vagyis a Mikulás király leánya volt, késői gyermek, s a neve Zsuska. Az országot leigázta a Fekete király, aki a szomszédban lakik; a kedves atyját, vagyis Mikulás királyt, bérekesztette valahova, s csak egyedül őt hagyta meg itthon a palotában. Ebben a tornyos részben őrizteti, sok fegyveres rablókkal, s ő maga minden pénteken eljön, hogy basáskodjék vele.

A kakas felrepült a kerítés tetejére, s nagy bőszen kukorékolt egyet.

- Nem rólad beszélek! - szólt oda az öreg.

Furcsa volt, ami így közbejött; nagyon furcsa, mert éppen a tegnap történt, hogy abba a magas ketrecbe, ami ott áll a csűr oldala mellett, hát oda becsalta a kakas az egyik jércét, s nagy kerregés után ráhúzta az ajtót.

- Ez sem jobb a Fekete királynál - mondtam.

- Ellátom én az ő baját is - szólt az öreg, s így folytatta: - Mert hát Gyurka fogadalmat tett, hogy Zsuskát megszabadítja, s mindent rendjibe tesz. Felültette tehát a kislányt a maga

sastollas hátára, s kirepült véle az ablakon. Amikor elértek a szomszéd országba, ott az erdő között leszálltak, s mentek egymás mellett, nagy szerelemben. Zsuszka meglátott egy hétszínű virágot, s ahogy azt elgyönyörködve nézte, hát beléesett egy nagy feneketlen kútba, s ottan eltűnt. Nem tudta Gyurka, hogy imádkozzék-e, vagy pedig káromkodjék. De aztán okosabbat csinált, mert hangyává változott, s elindult lefelé a feneketlen kútba, amelyiknek valahol mégiscsak volt valami feneke. Amikor oda, a feneketlen kútfenekre, nagy sokára elérkezett, hát ott meglátta Zsuskát, akit egy fehér szakállas öregember az ölében tartott. Gondolta mindjárt, hogy a fehér szakállas maga a Mikulás király, vagyis Zsuskának az atyja. Jól gondolta, amit gondolt; s hozzá megtudta azt is, hogy az öreget a Fekete király süllyesztette a föld méhibe, hogy onnét soha nem tudjon kivergődni. Volt ugyan egy irdatlan vasajtó, de annak a kulcsa a sárkány fejében volt, akit a Fekete Király a kulcs miatt tartott, ámbár a sárkány nagyon fogyasztotta a Fekete király disznóit. Istenem, istenem: sóhajtoztak hárman, hát most immár mi legyen?!

Abban a percben egy tarka madár szállt az eperfára, s ahogy gyors röptéből leszállhatott, kettőt rikkantott is mindjárt.

- Hangya! Hangya!

Árgus bátya egy cseppet sem lepődött meg a találó rikkánáson, hanem így folytatta a szót:

- Igaza van a madárnak, mert Gyurkából hangya lett ismét, s kimászott a kútból. Aztán elindult, s jelentkezett a Fekete királynál, hogy ő lenne disznópásztor szívesen. Gondolta a király, hogy majd megeszi a sárkány; vagy pedig hátha. S felfogadta a fiút, aki sebesen kiment a csordához. Node, nemsokára jött a sárkány, s Gyurkát lenyelte abban a percben. Ott aztán, bent a sárkányban, elévette Gyurka a kicsi bárdot, amivel szétvagdosta a sárkányt, s a kulcsot is kivágta a fejéből. Azzal otthagyt mindent, s vitte a nagy vasajtóhoz a kulcsot. Zsuskát és Mikulás királyt szépen kiszabadította, s nagy boldogságban elmentek haza, a tornyos palotába. Ott a fegyveres őrzőket Gyurka, mint bős orozslán, mind megölte; s majd Zsuskát megkérte feleségül.

- Legyenek boldogok! - mondtam.

- Lettek is - mosolygott az öreg. - De nem úgy, ahogy maga gondolja.

- Hanem?

- Hanem úgy, hogy Gyurka, mint várományos, lemondott a királyságról. Ellenben kért egy hintót és egy zsák aranyat. Arra a hintóra aztán felültette Zsuskát, s elmentek a zsák arannyal haza, Nyomoródra. Ott nagy lakodalmat csaptak, s három napig vigadtak.

- Jól tették - mondtam.

- De még nincs vége - szolt az öreg.

- Hát?

- Hát az történt, hogy a vigalom után Gyurka csináltatott a községnek egy fényes templomot, egy szép nagy iskolát, s ismét egy módos népházat. Amikor ezeket felavatták, akkor nagyon magasztalták Gyurkát mint Nyomoródnak hű fiát; de sőt, neki az apját is egy első ember felköszöntötte, mondván neki a köszöntőben, hogy ez a falu, kedves barátom, már nem is Nyomoród, hanem fiad falva.

- Így lett hát Fiadfalva! - kiáltottam fel.

- Így.

- Csakugyan szebb így a vége - ismertem el.

- Nem így szép - mondta Árgus bátya.

- Hát?

- Úgy, ahogy a valóságban is történt. Mert Gyurka sas képiben elvállalta a fiadfalvi postamesterséget, a csontikával csinált egy hangyasavgyárat; s a feleségét pedig, a mézes idők után, úgy őrizte, mint egy oroszlán.

- S most mi van velük? - kérdeztem.

- Boldogan éltek - mondta az öreg. - S nagy egyetértésben. Született három gyermekük, s majd aztán hat unokájuk. S aztán a közeli múltban s ugyanegy esztendőben, meghaltak mind a ketten.

- Meghaltak?!

- Meg.

Elhallgattunk. Az ég kezdett beborulni, s kezdett a szél is hullámokban fodrozni. S egyszer csak, ahogy ott ültünk a borulatban és szélben, az almafáról egy levél lepilinkézett, s az asztalra szállt. Pontosan kettőnk közé, az asztal közepére. Néztem a falevelet: sápadt volt már egészen, nyugalmas és magába tömörült, mint a holtak. S ahogy eszembe jutott a halál, ijedten néztem meg, hogy csakugyan a középre hull-e a levél. Úgy láttam, igen. De egy mozdulat, mint a hirtelen szél, mégis meglebbent bennem, hogy messzibbre húzódjam a levéltől. Ha nem lett volna a mese, talán meg is teszem. Így azonban mozdulatlan maradtam.

FOROG A FÖLD

Nem okos dolog ugyan, de most mégis megmondom, amit oly régen titkolok. Vagyis, hát igen; no, mindegy. Egyszóval, az igazság az, hogy nem hagy nyugton a kétség. Magam felől vagyok kétségben: vagyis nem tudom biztosan, hogy azonos vagyok-e azzal az emberrel, akinek gondolom magam. Ha mégis azonos lennék, akkor az emlékezetemben ott hintázik egy különös alak, akit Bodza Zsigának hívtak.

Ott hintázik, annyi bizonyos.

Csak éppen azt nem találom az emlékezetemben, hogy miképpen ismertem meg ezt a Bodzát.

De ha már ismerem, ami vitás nem lehet, akkor valakinek az emlékezetében a kezdet is meglesz; s hogy kiében, azt most ne keressük, azt hiszem.

Vegyük úgy, hogy számomra kezdete nem volt.

De, ha kezdete nem is volt, bezzeg a folytatása annak, ami nem volt, hát az annál vastosabb lett. Jobban mondva, ami történt, annak csak az egyik oldala lett vastos; míg a másik oldala oly könnyű-könnyed volt, hogy megirigyelhetné akár egy pillangó vagy egy lenge árny is.

Ez nem is csoda, mert maga Bodza is ilyen ember volt.

Vagyis vegyes.

Rejtődön lakott: abban a takaros faluban, amely az emlékezetem egyik sarkában ma is úgy csillog-villog, mint egy cseppecske gyöngy. Ott is született Bodza Zsiga, Rejtődön. Mivel ínséges család sarjadéka volt, beszélgetett egy nagygazdához, szolgálégynek. S mikor a gazdát a munka és a fukarság sírba vitte, akkor Bodza Zsiga rászállt a hátramaradott asszonyra, s így szőrszálon birtokba ült. Dolgozott is mohón, az igaz, különösen a zsírba cseppenés elején; de aztán kezdett hűlni benne a hő, s a malmán fogyni a víz. A jó éteknek nagy híve lett lassan, s az italnak hű barátja. Háját eresztett és nagy hasat, s egyre lassabban járt, bár igen pöffeszkedve. S ezt az asszony, aki már hullatta lombjait, bizony nem szerette. Étkét zsirtól fölözni kezdte, s italának útját állotta, ha tudta. De legfőképpen azt szorgalmazta, hogy járna fűgében Bodza.

De nem járt.

S azzal a lomha járásával, mint valami bivaly, a sírba vitte az asszonyt. Maradt a birtok s benne Bodza; s múltán egy kicsit az idő, elfoszlott fűgén a gyász. A gyász helyén pedig pézsmaszag borongott, s a fény sugarai is nagy néha csubbantak, mint a csók.

S kezdett fűgésedni Bodza Zsiga; majd egy pénteki napon így szólt:

- Hát én megházasodom!

Szándékát, úgy látszik, maga az Isten is jónak találta, mert az egyik éjjel beszédes álmot küldött Bodza Zsigára. Abban az álomban egy lomha bivalyt látott Bodza, s nézvéen az ördögnek azt a jámbor állatját, hát csuda módon színt és alakot kezdett a bivaly váltani, s majd megburjánzott a szarva is neki.

S ott állott egy bömbös szarvasbika.

Megértette Bodza, hogy aki vaskos bivaly volt eleddig, most a léte szarvasbika lett. El is bődült benne mindjárt a vágy, s az agancsának ágain kivirágzott a bakszag. Törtetve járta a női rengeteget, s majd akiért legjobban küzdöttek a nemes hímek, annak melegpárás udvarában megállott ő is.

Abban a meleg-párás udvarban Dinom Zsuzsánna volt a hold. Zsuzsánnát zsenének nem lehetett már mondani, s három ízben mátkás is volt immár. Tudta tehát, hogy a tavasz igája alatt nemcsak a fűzfa veszeje lesz mézgás, hanem a cserfa is a kérge alatt. A tudása mellett szép is volt Zsuzsánna, ádáz módon szinte. A haja fekete, s termete édenkerti: úgy annyira, hogy ami merőben lehetetlen volt, az édenkerti hiedelmet is igaznak vélhette bárki. Nevezetesen azt a szóbeszédet, hogy annak a szőrös Ádámnak is, a Paradicsomban, Zsuzsánna volt a felesége.

S az volt a baj, a buja szépsége neki.

Mert hát mindenki akarta volna Zsuzskát, szőke és barna egyaránt; csak éppen feleségül venni nem akarták a gyáva vágyakozók, gondolván bizonyára, hogy őrséget állani, éjjel és nappal, Zsuzska mellett megfáradnak.

Csak Bodzának nem jutott eszibe, hogy majdan örködni kell.

- Ha szerencsételnél, elvennélek - mondta is Bodza.

Zsuzska felült az agancsra, s Bodza a birtokon letette.

S éltek.

Bodza Zsigán kezdett odalenni a háj, s a színe a gyertya színéhez rokonult. Gondolta hát az egyik napon, hogy szolgalegényt fogad, nehogy éjjel szent legyen abból, aki nyúzza magát napvilág.

Így került Bimbó Gyárfás a házhoz; s okos legény lévén ez a Gyárfás, látta mindjárt, hogy a baj rettentő nagynak ígérkezik. Olyan nagynak, hogy elkerülni sem lehet. Teleírta hát, már az első napon, a szemével az asszonyt, s majd utána az Istenhez fohászodott.

Az Úr kegyes volt.

Nem úgy, mint Bodza, a gazda, aki maga evésben-ivásban mohó volt, akár a kan; de bezzeg zsugori mással, ülvén is a hordalékán, mint a hörcsög.

Különösen a szalonnát féltette nagyon; bár igaz, hogy már tavaszra is járt az idő.

S ó, jaj, Gyárfás legjobban a szalonnát szerette.

Lopta tehát.

Bodza azonban hümmögni kezdett, hogy jobban fogy a szalonna, mint ahogy ő fogyasztja. Nyilván orozza valaki, gondolta magában; s az egyik este felment a padlásra, ahol a szalonna, mint egy óriási érdemjel, lebegve lógott a félhomályban. S ott a padláson, az egyik sarokban, megfészkelte magát Bodza gazda, s várta, hogy jöjjön a tolvaj. Valahol szólt a kuvik; a feje fölött puhán a denevér motoszkált, s alul az egerek.

Bodza figyelt.

Majd elszenderült; s hamarosan horkolászott is bizony. Így aztán nem csoda, hogy Gyárfás könnyedén rábukkant az éjféli holdvilágon. Hadd aludjék, gondolta magában Gyárfás, a szolga; majd egy kellő darabot lekanyarított a szalonnából, s lejött a padlásról. A lajtorját azonban, ami az ereszből oda a padlásra felvezetett, okos ésszel elvette, és a fal tövében elfektette szépen, hogy szenderegjen az is. S mivel az ereszbe békandikált a huncut holdvilág, a fény a szolga

csónakját a hullámaira vette. S Isten bocsássa meg, de hála legyen a holdvilágnak, bément Gyárfás a szobába, mint otthonába. A gazda képiben letette a szalonnát az asztalra; s a férj képiben odafeküdt az asszony mellé, aki falnak fordulva aludt, akár a kalács.

Megpiroslott a hold.

Aztán, úgy hajnal felé, kívülről valahonnét és a magasból, Zsuzskát kiáltott Bodza Zsiga. Az asszony felült az ágyban, s így szólt:

- Valaki kiáltott valahol.

- Igen - mondta Gyárfás.

Azt hitte Zsuzska, hogy nem azon a világon van, amelyiken este lefeküdt.

- Te ki vagy? - kérdezte.

- Én vagyok a te urad - mondta Gyárfás.

- Hát a másik, aki kiáltott?!

- Az a tolvaj, aki lopja a szalonnát.

Csodát tett a hold, mert az asszony egyszeriben megnyugodott, s így szólt:

- No, hála Istennek!

S akkor ismét kiáltott egyet Bodza Zsiga.

- Menjünk, s fogjuk meg azt a tolvajt - mondta Gyárfás.

- Fogjuk - felelte Zsuzska.

Fölkeltek hát mind a ketten. Zsuzska gyertyát gyújtott, mert éjnek idején, rendes ember, gyertyavilág nélkül nem szokott tolvajt fogni. S no, gyerünk! Az asszony az égő gyertyával s Gyárfás a gazda gondjával, hát ők ketten s összefűződve holtomiglan, kimentek az ereszbe. Zsuzska a magasba nyújtotta az égő gyertyát, hogy úgy-ahogy lássák a tolvajt, aki csakugyan ott kuporgott, a derengő rámban, a mélység fölött.

- No, tolvaj, most megfogtunk! - mondta neki Gyárfás.

Bodza hápogott, mert azt hitte, hogy nem azon a világon van, amelyiken az este felment a padlásra.

- Ugye, meg vagy ijedve? - kérdezte Gyárfás.

- Hát, hát... - csavargott Bodza.

- Mi az, hogy: hát, hát?!

- Hát nem én vagyok a gazda? - nyögte ki Bodza.

Gyárfás nagyot kacagott, majd nyakon ölelte Zsuzskát, s úgy mondta, hullámos habosan:

- Hallod, feleség?

- Hallom - mondta Zsuzska.

- Hát vállalnál férjedül egy ilyen tolvajt?

- Nem én!

Hát erre fület-orrát tapogatni kezdte Bodza, hogy vajon létezik-e, bárha tolvaj képiben is. Úgy találta, hogy bárki legyen is, de valaki, mert hiszen mindene van, ami egy embernek lenni szokott. Ha pedig úgy adta az Isten, hogy csakugyan tolvaj lett belőle, akkor nincs mit tenni, meg kell az árat fizetni.

- Bocsánat... - mondta.

- Könnyű mondani - felelte Gyárfás.

- Megfizetem a kárt - ajánlotta Bodza.

- Miből, te semmiházi?! - kérdezte Gyárfás.

Hát erre Bodza nem tudott felelni semmit, mert nem emlékezett arra, hogy neki kezdete lett volna valamikor, s akinek pedig nincs eleje, annak honnét lenne pénze!

- Leszolgálom - mondta Bodza.

Gyárfás az asszonyra nézett, aki okosan így szólt:

- Úgyis kell nekünk egy szolga.

S valóban, a nagy birtok mellé szükségesnek látszott egy szolga, mert hiszen Bimbó Gyárfás, vagyis a gazda, nem ölhette minden erejét a munkába, egy ilyen feleség mellett. Megegyeztek hát, hogy Bodzát szolgának veszik, s majd a béréből levonják az elorzott szalonnának az árát. S meglévén az egyezés, Gyárfás visszatette a létrát, s még segített is Bodzának, hogy mint járatlan szolga, le tudjon a padlásról jönni. S amikor lejött, megmutatták neki az istállóban a fekvőhelyét; ők pedig, Zsuzska és Gyárfás, visszafeküdtek a módos ágyba.

Aztán a hold elmerült, és felbukkant a nap; bizonyágul arra, hogy csakugyan forog a föld.

MÁKODI NAGY VITÉZ

Ahány fűszál, annyi szokás.

Nálunk például, abban a hegyi világban, van egy ritka különös dínomdánom minden esztendőben. Ugyanis az a büszke szarvasbika, amelyik az őszi viadalban győztes marad, annyira nem fér a bőriben, hogy mesébe illő lakodalmat csap. Ebbe a lakodalomba aztán meghív egyes embereket is, de hogy minő érdem szerint válogatja azokat össze, azt csak akkor tudnám megmondani, ha egy díszes agancsom nekem is volna.

De hát nincs.

Így aztán csak annyit tudok mondani, hogy az egyik esztendőben magam is hivatalos voltam egy ilyen lakodalomra. Nem kérkedni akarok ezzel, mert hiszem, ahogy mondtam, nálunk az efféle nem ámulatos esemény.

Meg sem említeném tehát, ha csupán magamat akarnám szóba hozni; de sőt, ez alkalommal még az a vágy sem ösztökél, hogy a szarvasbika menyegzőjét elbeszéljem.

Ellenben.

Ellenben az a Mákodi Gergely, akivel együtt voltam azon a lakodalmon! Hát az csudám nekem, s a felesége ugyancsak. Már az elején, amikor megláttam, már akkor megpercent valami bennem, hogy jobban megnézzem; s a feleségét ugyancsak. Úgy ült Mákodi egy hegyes fülű zerge mellett, mintha Jézus Krisztus fogadott fia lett volna; s a felesége, kit különben Bariskának hívtak, olyan volt egészen, mint a mezők lilioma, ámbár a bibéjének az aranyporát valami dongó már megbolygatta.

A rezit neki!

Nem akármilyen emberek voltak.

- No, Mákodi! - szólt egyszer valaki; s ahogy éppen szólt, hát éppen akkor egy bükkfalevél, mint valami libegő rézpillangó, leszállt a Mákodi orra elé. A baráti bökkentést és a bükkfalevelet jól megértette Mákodi Gergely, mert belékezdett mindjárt egy történetbe, amely véle esett meg és az ő Bariska feleségével, s no még, hogy ne rejtsek semmit, részes volt abban a történetben két másik személy is, kik azonban, nevüket illetőleg, idejükre várnak.

A csodás történet, melyen ringani lehet s tanulni is belőle, a Mákodi szerelmes szívével együtt indult útnak. Vagyis Mákodi elvette Bariskát; s aztán éltek, mint a mezők szerelemes virágai, kik a bajban is virítanak valahogy, mert a reményük lankadatlan, és a hitük nem ingatag. A harmadik esztendőben vettek egy juhot is, s annak a juhocskának, a tél végire, született egy fekete báránya, kinek a homlokán egy kicsi holdacska volt. Hanem a holdacska csak hópehely volt a bárány másik nevezetessége mellett, melyet kimondani is fél, aki látja; s aki csak hallja, talán el sem hiszi, oly nagy ritkaság. Nem csoda hát, hogy Mákodi és Bariska is csak kerülgették a báránykát, s ámuldozva nézegették.

Végre mégis megszólalt Mákodi, s azt mondta:

- Szívem Bariskám, hány lába van egy báránynak?

Mint a csillag, melyben pillog a fény, a Bariska szeme is olyan volt. Egyszer lobbanni látszott benne a lélek, mely utána szinte kihunyt.

- Jaj, nem tudom! - riadtan így szólt.

- Négy van. Nem négy van?

- Nincs négy.

- Hát?

Nem merté kimondani Bariska, hogy három. Pedig nézte, megolvasta, s a negyediket hiába kereste. Három volt, három. Ennek a holdas báránykának, az övéknek, a gazdaság magjának. Nem merté Bariska kimondani, mert, ha szerencsétlenséget találna jelenteni, akkor a szó marasztja; s ha pedig szerencsét, akkor talán elriasztja.

Bizony, megzavarodva álltak, s szótlantul. A remény szárnya csattogott felettük, de néha jajongott is a remény, mintha a gonosz végzet beléharapott volna. Mákodi látni is vélte a viadalt, annyira viharzott a két füle. Futkosott benne a jel, s messziről zúgott a jövő. De az értelem sziklája erősen állott benne, s a szikla tetején; mint a piros madár, ott énekelt a szív.

- Három lába van - mondta.

Úgy hangzott a szó, hogy legyen, aminek lennie kell.

Hát legyen.

Múltak a napok, s az idő tavában fürdött a jel. Alámerült néha, s máskor a tó színén játszva ficáncolt; de a tó vize mindig csillogó, tiszta maradt. Még a csodalátók sem tudták megzavarni. Pedig hamar elfutott a három lábról a hír, s jöttek az emberek, hadd lássanak csodát. Meresztették a szemüket, harangoztak a fejükkel, s hümmögtek valahányan.

- Három van, bizony - mindenki azt mondta.

De egyre többen jöttek, s babráltak és fogdosták is a báránykát; s némelyek még neki is feküdtek, s gyömöszölve keresték, hogy vajon, hova bújhatott el az a negyedik láb.

- Zárd bé a kaput, szívem Bariskám! - mondta Mákodi.

A zárat is elrontották.

- Én eladom - szólta Mákodi.

- A szerencsét, angyalom? - kérdezte Bariska.

- Sok pénzért adom el.

- Te tudod.

Így történt, hogy nagypénteken az ölébe vette Mákodi a holdas báránykát, s elindult véle a városkába, amelyik három óra oda s három vissza. Állatkert lett volna jó, de a városban állatkert sem volt. Így elvitte elsőnek a patikába, ahol ámultak ugyan a báránykán, de azt mondták, hogy orvosság gyanánt használni nem lehet. Onnét az iskolába ballagott véle, ahol ugyancsak megcsodálták; de végül mégis így szóltak:

- Csak kitömve, kitömve!

Hova menjen, gondolkozott magában. Bévitte egy bankba, de azok csődben voltak, s inkább eladták volna, mint vették volna. Elviszi az apátúrhoz, jutott eszébe, mert hiszen éppen itt van a húsvét, s Jézus maga is bárányos volt. A papok szívesek is voltak hozzá, s megvették volna ugyan a bárányt, de a hiányzó lábát le akarták alkudni.

Hova menjen; Istenem, hova menjen!

Valaki a mészárosat ajánlotta, de Mákodi úgy megbotránkozott a mészároson, hogy így szólt:

- Magát hogy hívják?

- Barabás.

- Úgy hívták azt a nagypénteki latrot is - mondta Mákodi.

Hamar megbánta azonban, hogy latrozta Barabást, mert a mérges ember rendőrt szólított oda; s bár az a rendőr a passióból ismerte Barabást, mégis azt mondta Mákodinak, hogy a nyomorék báránnyal tűnjék el, mert ahol csak jár, mindenütt csődületet kelt.

- Megértette?!

- Meg; de nem nyomorék!

- Hát?

- Ritkaság.

- Hát akkor ritkuljon!

Nem volt mit tenni, elindult Mákodi a báránnyal hazafelé. Az úton háborgott még egy darabig, de aztán lassan megnyugodott. S ahogy kezdett leszállani az este, virágzásnak indult még az öröme is, hogy hála Istennek, megmaradt a bárány. Viduló szívvel betért egy útszéli csárdába is, ott evett és ivott valamicskét, s megenyhítette a báránykát is. Aztán szundított rendesen egyet, s majd elindult ismét.

Bizony, már éjfél körül járhatott az idő, mire hazaérkezett. Mi tagadás, amikor belépett a kapun, egy kicsit a szégyen pírja előntötte, hogy a bárányt haza kellett hoznia.

- Ajh, milyen szomorú lesz Bariskának a szeme - mondta magában, s abban a percben észrevette, hogy bent a szobában, nagyra eresztve, ég még a lámpa. A fény, a nyitott ablakon keresztül, kifolyt puhán az udvarra.

Szokatlan dolog volt.

A holdvilág is.

Ejnye, gondolta Mákodi, betegség talán, vagy ki tudja, minő hirtelen balgaság. Az ablak alatt puhán rálépett a puha fényre, s nagy vigyázattal bétékintett a szobába.

S megtorpant benne a lélek.

Hát hogyne, hiszen egy ősz öregember állott Bariska előtt. Módosan öltözött bátya, s a nyakában finom borztarisnya. Ott állt, s mintha esedezve; de nicsak, nem is állott már, hanem térdre ereszkedett a liliom előtt, s így szólt:

- Könyörgöm, égi csillag: a bárányt, a bárányt!

- Mondtam, hogy elvitte az uram - felelte Bariska.

- Papolczi kéri, könyörögve!

- Nem jött még haza, szívem bátya.

- De egy zacskó arany, égi csillagom!

Bariska pityeregni kezdett, de nem lehetett tudni, hogy a zacskó arany miatt-e, vagy pedig azért; hogy az ura valahol odaveszett. Papolczi pedig az asszony térdére ejtette a fejét, s úgy szenvedett ottan, mintha búcsúzna ettől az egyetlen élettől.

Mákodi majdnem tűzbe borult az ablak alatt. De csak a bárányt szorította az ölében, s oly lelkiből, hogy az a szegény bárányocska el sem tudta sírni magát.

A hold pompásan uralkodott.

Csepp ideig csend volt.

Aztán ismét beszédet hallott Mákodi, de csak szottyánó szavakat; mintha nagy fekete felhőből darabok tördöstek volna le. Azokból a fekete felhőrongyokból annyit mégis ki tudott csiholni Mákodi, hogy a siralom a fekete bárány miatt van; s hogy most el kéne valahova rejteni Papolczit, hogy a halál ne tudná megtalálni.

- A rezit neki! - mondta magában Mákodi.

- Mert nagy dolog volt, ami volt.

Gondolta; bétékint megint az ablakon; de azon a pillantáson majdnem rajta vesztett, mert éppen akkor az ablak mellett haladtak el, Bariska elől, s Papolczi utána.

Mentek az ajtó felé.

Megvillant Mákodiban is a kérdés, hogy most mit csináljon. S valahogy történt, sugalmazásra talán, a fal mellé lapult Mákodi Gergely; s onnét a fal mellől nézte végig, hogy azok ketten miképpen osontak el az istálló felé. Bariska a téli subát is vitte a karján, nyilván azért, hogy Papolczit alája rejtse, ott valahol az istállóban, talán a jászolban éppen.

No, jól van.

Bariska vissza is jött hamarosan, s bément a házba. S ahogy bément oda, Mákodi is kibújt a lapulásból, s ügyesen az istálló felé orozkodott, s ott benn a jászol sarkában megbújt. A báránykát a feje alá tette; s várta, hogy mi lesz.

Csend lett, mint a kútban.

S megnehezültek a percek.

Aztán, egyszer csak, az istálló ajtajában meglebbent a holdvilág, a utána pedig... Hát igen, a jászolból jól látta Mákodi, hogy utána bélépett az ajtón, mégpedig lehajtott fejjel, mert igen magas volt, bélépett a halál. A kaszát a jobb keziben fogta, megállt az ajtón belől, s így szólt:

- Papolczi, hol vagy?

Szegény Papolczi nem szólt.

A halál azonban tudhatta, hogy a jászolban lapul az üldözött Papolczi, a túlsó sarokban, a suba alatt. Mert lépett előre egyet, s így folytatta:

- Megmondtam, hogy éjfélkor eljövök. Dugd ki a fejed!

Papolczi nem dugta ki a fejét; de a halál megint lépett feléje egyet, s így folytatta:

- Megmondtam, hogy éjfélkor eljövök. Dugd ki a fejed!

Papolczi nem dugta ki a fejét; de a halál megint lépett feléje egyet, s harsányan szólt:

- Hol van a háromlábú fekete bárány?!

No, gondolta Mákodi, most már érti az egészet, s fel is emelte a fejét, mondván:

- A bárány itt van.

- Te ki vagy? - kérdezte a halál.

- Mákodi Gergely.

De okosan hozzátette, hogy máskülönben pásztor, aki őrzi a Papolczi fekete bárányát. Meg is mutatta mindjárt a bárányt, kit a halál jól megtapogatott, hogy valóban nincs-e több lába, csak három. S mivel látta, hogy igaz, ami igaz, fennszóval megkegyelmezett Papolczinak, aki a kegyelemre ki is bújt a suba alól, s azt mondta:

- Köszönöm szépen.

A halál azt felelte erre, hogy neki nem elég a köszönöm, hanem hát, ha van asszony a háznál, akkor a bárányból készítsen egy istenes vacsorát, mert Papolczival és a pásztor Mákodival együtt akar lakmározni. Nagy ijedelem volt ez a baráti buzgalom, de Mákodi ismét okosan szólt, mert azt mondotta, hogy van asszony a háznál, s a vendég kedvire meglesz a vacsora. Bé is mentek mindjárt a házba, s amikor Mákodi a lelket is visszatette Bariskába, odasúgta neki, hogy az áfonyapálinkát vegye elő, s aztán a vacsorát mindig csak csinálja, de a bárány megmaradjon.

Bariska oda is lett sebtiben; s ők pedig hárman az asztalhoz ültek. Mákodi töltött a pálinkából, s igen nyájasan a halálra köszönte, aki felhajtatta egyből az egészet. A tiszta havasi íze miatt-e, vagy az ereje miatt, de nagyon jólesett neki, mert utána csámcsogva kocogtatta a fogait.

- Tölts még egyet, pásztor! - mondta is.

- Nem lesz sok? - kérdezte Mákodi.

De csak azért kérdezte, hogy hegyezze a halál legénykedésit; s célt is ért, mert a dölyfös halál így szólt:

- Az egészet is megiszom, ha kell!

- Isten ments! - mondta Mákodi.

S ugyanakkor az asztal lábához tette az üveget, mintha féltene és dugná a drága italt. A halál úgy fellobbant erre, hogy nagyot csapott az asztalra, s így szólt:

- Ide azt az üveget!

Odaadta Mákodi; s a halál pedig nekivetemedett, s addig bugyogtatta az üveget, amíg az áfonyapálinkát mind megitta. Akkor az üres üveget a csontos lába mellett leeresztette a földre, s majd a száját megtörölte, de bizony a cimborái már ködben imbolyogtak.

- Készül a vacsora! - lépett bé Bariska.

A halál ránézett az asszonyra, hogy mit beszél ez a kicsoda; s miközben igen lókonyázott már a széken, bugyután így szólt.

- Bacsora vészül?!

S utána úgy lefordult a székről, hogy a csontjai megkondultak. Fejtől Mákodi, s lábtól Papolczi megragadták, hogy felemeljék.

- Hosszú ágy kell ennek - mondta Papolczi.

- Ott a jászol - felelte Mákodi.

Kivitték hát a hosszú ágyba, vagyis a jászolba fektették, s a téli subát a fejére borították. Aztán Papolczi bátya odaadta Mákodinak az aranyat, s a hajnali szellővel elment. Mákodi pedig reggelig virrasztott; s majd amikor nagy ragyogva kibukkant a nap, kiment az istállóba, hogy vajon alszik-e még a halál.

Nem aludt, mert ott sem volt.

Nyilván a reggeli fénnel kerekét oldott; s mégpedig oly sebesen, hogy a kaszáját is otffelejtette Mákodinál.

.oOo.